

Obsah

Předmluva	
I. Úvod k předkládanému korpusu textů a použité metodologické kritéria	4
II. Datace chetitských textů a definice starochetitských textů	9
II. 1. Kritéria paleografického rozboru chetitských textů	13
II. 2. Kritéria grafické a lingvistické analýzy chetitských textů	18
II. 2. a. Grafická analýza	18
II. 2. b. Lingvistická analýza	23
III. Přehled starochetitských textů	26
IV. Terminologie starochetitských kultovních a rituálních textů	176
IV. 1. Označení kultovních architektonických objektů, budov a jejich součástí	176
IV. 1. a. Druhy budov	176
IV. 1. b. Architektonické prvky, interiér budov a jeho součástí	183
IV. 2. Označení volných prostranství	204
IV. 3. Dopravní prostředky	208
IV. 4. Postavy vystupující v rituálech a označení kultovních profesí	209
IV. 5. Označení kultovních předmětů	268
IV. 5. a. Nádoby a součásti nádob	268
IV. 5. b. Nástroje ze dřeva, kůže a kovů a zbraně	283
IV. 5. c. Hudební nástroje	296
IV. 5. d. Oděvy, textilie a součásti ošacení	299
IV. 6. Označení v kultu používaných substancí, tzv. <i>materia magica</i>	305
IV. 7. Potraviny	313
IV. 7. a. Chleby a pečivo	313
IV. 7. b. Mouka a druhy obilí	325
IV. 7. c. Ostatní potraviny	328
IV. 7. d. Nápoje	333
IV. 8. Stromy, rostliny a jejich části	338
IV. 9. Zvířata a části těla	342
IV. 10. Názvy částí lidského těla	353
IV. 11. Příroda, přírodní a meteorologické jevy a božstva	366
V. Ostatní slovní druhy v kultovním kontextu	369
V. 1. Slovesa používaná v kultovním kontextu	369

V. 2. Přídavná jména používaná v kultovním kontextu	422
V. 2. a. Označení barev	422
V. 2. b. Ostatní přídavná jména	425
VI. Abstrakta, ostatní pojmy a slova neznámého významu	431
Konkordance textů StBoT 25	439
Přehled starochetitských textů podle publikačního čísla	446
Přehled starochetitských textů podle katalogového čísla (CTH)	457
Seznam použitých zkratk	464
1. Zkratky a edice citovaných textů	464
2. Zkratky časopisů, řad a literatury	464
3. Další zkratky	472
Seznam použité literatury	475

Předmluva

Můj zájem o chetitské texty podnítil doc. PhDr. Petr Vavroušek, který se ve svých seminářích věnuje chetitštině a jejímu významu z hlediska srovnávací jazykovědy, a mimo jiné nabízí i četbu historických, mytologických a rituálních textů. V roce 1998 jsem se po svém příchodu do Berlína zaměřila pod vedením prof. Volkerta Haaseho především na chetitské texty s rituální tematikou. Velkým přínosem pro mě byly jeho semináře o chetitském náboženství a literatuře, jež svých rozsahem z velké části pokryly sféru mého zájmu. Prof. Volkert Haas mě během mého studia staroorientálních jazyků od počátku v mnoha směrech podporoval a umožnil mi využít svých dlouhodobě sbíraných materiálů a sbírek textů. V roce 2003 vystřídal prof. V. Haaseho na berlínském institutu prof. Dr. Jörg Klinger, jehož semináře se z velké části zaměřují na metodologii zpracování chetitských textů, principy datace a srovnávací jazykovědu. Jemu bych chtěla poděkovat za nabídku spolupráce na jeho projektech (např. zpracování churritských textů) a celkové podpoře při mém studiu.

Chtěla bych poděkovat všem, kdo mě během mého studia podporovali, provázeli či ovlivnili, především doc. PhDr. Petru Vavrouškovi, CSc., doc. PhDr. Petru Zemánkovi, PhDr. Nee Novákové, Ph.D z Ústavu srovnávací jazykovědy, doc. PhDr. Zdeňkovi Starému, CSc. z Ústavu lingvistiky a ugrofinistiky a doc. Františku Vrhelovi z Katedry etnologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy; prof. Dr. Volkertu Haasovi, prof. Dr. Jörgu Klingerovi, prof. Dr. Johannesu Rengerovi, prof. Dr. Evě Cancik-Kirschbaumové, Hon. prof. a. D. Helmutu Freydankovi, Dr. Ilse Wegnerové, Dr. Arielu Baggovi, Dr. Betině Faistové und Dr. Daliah Bawanypeckové z institutu Institut für Altorientalistik a prof. Dr. Hartmutovi Kühnemu, prof. Dr. Hans Jörgovi Nissenovi a prof. Dr. Diederiku J. W. Meijerovi z institutu Institut für Vorderasiatische Altertumskunde na Freie Universität v Berlíně.

Obzvláště srdečně bych chtěla poděkovat svým nadřízeným a spolupracovníkům z Německého archeologického institutu DAI v Berlíně, především prof. Dr. Ricardu Eichmannovi, Dr. Margaretě van Essové, PD Dr. Klausovi Schmidtovi a Irmgardě Wagnerové. Zde vytvořené pracovní podmínky mi nejen finančně umožnily mé studium v Praze i v Berlíně absolvovat, ale byly mi i cennou psychickou podporou.

I. Úvod k předkládanému korpusu textů a použitá metodologická kritéria

Od počátku 20. stol. bylo objeveno rozsáhlé množství klínopisných tabulek v chetitském jazyce, které nám skýtají detailní pohled na dějiny a kulturní vývoj střední Anatólie a rovněž oblasti celého Předního východu ve 2. tis. př. n. l. Převážná většina těchto klínopisných pramenů byla v průběhu posledních desetiletí zpřístupněna vědecké veřejnosti a mnoho těchto textů již bylo zpracováno v publikacích či speciálních studiích.

Písemná tradice v chetitštině zaujímá časové období od 16. do 12. stol. př. n. l. Dochovaly se nám texty nejrůznějších druhů a žánrů: mýty, eposy, hymny a modlitby, očištění a slavnostní rituální texty, pohádky, mantické texty (omina a věštby), texty historického a administrativního obsahu, královské anály, smlouvy, instrukce úředníkům, vojenské přísahy, dopisy, lexikální texty a mnoho jiných.

Od 20. let 20. stol. byly fragmenty hliněných tabulek, nalezené především v hlavním městě chetitské říše Chattuši, soustavně publikovány a zpřístupňovány dalšímu bádání. Objevené tabulky jsou pečlivě „kopírovány“, tj. přepsány v klínovém písmu ve 114 dosud publikovaných svazcích. Jedná se o 45 svazků Keilschrifttexte aus Boğazköy (KBo), 60 svazků Keilschrifturkunden aus Boğazköy (KUB), 4 svazky İstanbul Archeoloji Müzelerinde bulunan Boğazköy Tabletleri (IBoT), a 5 dalších jednotlivých publikací. Počítáme-li průměrně 50 stran ve svazku, dospějeme k číslu přibližně 5700 stran publikovaných chetitských textů.

Na základě skutečnosti, že chetitští písaři opisovali a archivovali starší texty, dochovalo se nám často několik rozdílných verzí jednoho textu, v nichž je možné vysledovat menší či větší zásahy kopisty. Na dnešním stupni znalostí je možné přibližně datovat nejen předkládanou hliněnou tabulku, ale i - na základě jazykové analýzy - posoudit vznik daného textu. Vytvořenými datovacími kritérii je tak umožněno rekonstruovat genezi chetitských textů a vztahů v rámci jejich ústního předávání. K tomu nezbytná lingvistická analýza vyžaduje precizní textovou rekonstrukci, tzn. přesné sestavení jednotlivých fragmentů. Protože většina hliněných tabulek byla objevena ve fragmentárním stavu, často během různých archeologických kampaní v různých letech, dostaly se jednotlivé fragmenty do různých muzeí či depozitářů. Pouze optické srovnání, popř. přiložení příslušných úlomků, umožňuje jisté přiřazení dvou takových fragmentů. Vypálené tabulky se mnohdy liší velikostí,

tloušťkou, odstínem podle délky vypálení, ale především i písmem autora. Tyto údaje jsou podrobně uváděny u většiny publikovaných tabulek a především poslední kritérium, tj. rukopis písaře, lze vysledovat z publikovaných textů. Navíc je u publikace každé jednotlivé tabulky uvedeno přesné místo nálezů, což rovněž umožňuje posoudit, zda byly dané fragmenty nalezeny na stejném místě a zda je jejich přináležitost možná. Po posouzení stáří každého z fragmentů a jejich sestavení lze určit „hlavní“ text a k němu příslušné duplikáty. Pomocí těchto duplikátů (tj. pozdějších opisů daného textu) lze doplňovat průběh „hlavního“ textu v místech, kde hlavní tabulka je poškozená nebo zcela chybí.

První přehled všech dochovaných chetitských textů sestavil Emmanuel Laroche v Katalogu chetitských textů (CTH)¹. Zde je celý materiál chetitských textů rozčleněn podle žánru do více než 830 čísel. Převážnou část dochovaných textů tvoří texty náboženského či rituálního charakteru, které bývají tradičně děleny do dvou hlavních skupin: „magické rituální texty“ (CTH 390-500), v nichž jsou velmi názorně a s obdivuhodnou pečlivostí zaznamenány přesné postupy při výkonu magických rituálů, a „slavnostní rituály“ či „popisy rituálních slavností“ (CTH 591-724), v nichž je popisován průběh kultovních slavností v průběhu celého roku. V posledních letech začali Silvin Košak² a Detlev Groddek³ vydávat konkordanci chetitských textů, která umožňuje snadnější orientaci v tisících hliněných fragmentech.

Chetitština nám poskytuje nejstarší písemné záznamy v indoevropském jazyce a je tímto jedním z nejdůležitějších článků při rekonstrukci indoevropského prajazyka. Objevení a rovněž gramatické a lexikální vytyčení chetitštiny indoevropskou srovnávací jazykovědou v mnoha směrech doplnilo a chetitské lexikální prvky představují dnes nezbytné informace pro rekonstrukci společné indoevropské jazykové slovní zásoby.

Cílem předkládané práce je sestavení uceleného korpusu starochetitských textů na základě důkladné paleografické, grafické a lingvistické analýzy jednotlivých tabulek s přihlédnutím k nejnovějšímu stavu katalogu a konkordance chetitských textů a utřídění jednotlivých starochetitských fragmentů. Důraz je kladen na kultovní terminologii vyskytující se ve starochetitských rituálních textech. Transkripci některých starochetitských rituálů předložil v roce 1980 Erich Neu⁴; vzhledem k pokročilému stavu bádání je však nezbytné

---

¹ LAROCHE 1957, LAROCHE 1971, LAROCHE 1972. V současné době je průběžně doplňována internetová verze katalogu, viz <http://www.mesas.emory.edu/hittitehome/CTHHP.html>.

² KOŠAK 1992, KOŠAK 1995, KOŠAK 1998, KOŠAK 1999, viz zatím neúplnou internetovou verzi <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>.

³ GRODDEK 2002b.

⁴ NEU 1980a.

vytvoření nového uspořádání těchto fragmentů, neboť některé z nich jsou součástí téhož textu a mnohé pak byly doplněny o další zlomky.

Práce je členěna následovně: první oddíl je věnován úvodu do stavu současného chetitologického bádání a předním problémům dnešní chetitologie. Jeden z hlavních bodů představuje dnes rozsáhle vedená a nezbytná diskuze o dataci a o chronologickém zařazení jednotlivých textů. Této problematice je věnována kapitola II. Datace chetitských textů a definice starochetitských textů. Zde je současně předložen přehled kritérií a analytických postupů, na jejichž základě lze starochetitský text definovat. Je zde uveden nástin nejvýznamnějších konceptů a teorií, které jsou pro předkládaný korpus textů neodmyslitelné a jež mají usnadnit následnou orientaci v publikaci. Poté následuje přehled všech dosud známých starochetitských textů a v případě textů rituální povahy jsou tyto texty přeloženy do českého jazyka. Vzhledem k tomu, že ve druhé části publikace je analyzována kultovní terminologie, považujeme za nezbytné, aby bylo možné daný termín v příslušném textu dohledat a dosadit jej do širšího kontextu. Jedná-li se o dosud nezpracovaný a nepřeepsaný text, je v takovém případě předložena i jeho transkripce.

Ve druhém oddílu práce je analyzována kultovní terminologie, s níž se ve starochetitských textech setkáváme, vycházející z takového uspořádání textů, jež je uvedeno v předchozí kapitole. Jednotlivé kultovní termíny jsou uspořádány do tematických oddílů, umožňujících snadnější orientaci (označení kultovních objektů, budov a jejich částí, označení kultovních profesí a postav vystupujících v rituálech, označení kultovních předmětů, v kultu používaných substancí, potravin, atd.).

Aby byla usnadněna orientace v těchto textech a aby bylo možné dohledání příslušných pasáží, je v kapitole Přehled starochetitských textů podle publikačního čísla uveden odkaz na příslušnou stranu, kde se v publikaci nachází překlad daného textu. V kapitole Přehled starochetitských textů podle katalogového čísla (CTH) je pak souhrnně uveden výčet všech známých starochetitských textů a jejich zařazení v katalogu CTH. V kapitole nazvané Konkordance textů StBoT 25 je pro názornost uveden přehled starochetitských rituálních textů, které zpracoval E. Neu, a k nim doplněné fragmenty a celkové pozměněné uspořádání na základě dnešních znalostí.

Ačkoliv již bylo sepsáno několik tematických prací k jednotlivým oblastem chetitského náboženství, souhrnné lingvistické studie zabývající se kultovní terminologií starochetitských textů dosud neexistují. Protože velkou většinu starochetitských textů tvoří

rituální literatura⁵, tvoří také starochetitské rituální texty základní východisko při studiu chetitské kultovní terminologie z počátku období chetitské říše.

Drobnou příručku na toto téma sestavil M. Popko⁶, kterou lze však – na základě publikování mnoha dalších, M. Popkovi v 70. letech neznámých textů – v mnoha směrech doplnit. Studii k některým názvům chetitských kultovních vykonavatelů předložil v r. 1940 S. Alp⁷, který je i autorem studie o chetitském chrámu.⁸ Dalším důležitým přínosem je nedávno publikovaná příručka V. Haase *Materia magica et medica hethitica*, která předkládá seznam rituálních surovin potřebných při různých rituálech.⁹

Každá lingvistická analýza textů musí vycházet z pokud možno co nejucelenějšího, byť obsáhlého souboru pramenů. Je zřejmé, že – neboť každý jazyk se neustále vyvíjí – je nutné pokusit se zaměřit na co nejkompaktnější a pokud možno synchronní materiál. Pokud však, jak uvádí F. Starke, „není tento materiál uspořádán podle metodických principů a je-li tato analýza výsledkem předčasného závěru, bohatě sesbírané prameny ještě zdaleka negarantují použitelné výsledky“¹⁰. Dalšími dvěma slabými body při textové analýze je podle F. Starkeho problém cílené eklektičnosti textů a rovněž skutečnost, že nejsou dostatečně brány na zřetel jednotlivé stupně vývoje chetitštiny.¹¹

Vzhledem k fragmentárnosti dochovaných textů není proto možné sestavit konečný a s jistotou platný seznam všech starochetitských textů.¹² Výčet takových pramenů vytvořila např. A. Kammenhuberová¹³, F. Starke¹⁴ nebo N. Oettinger¹⁵, jsou však neustále pozměňovány či doplňovány. S korekturami ohledně datace počítají i autoři Chicagského chetitského slovníku.¹⁶ Je možné, že k některým textům, které jsou dnes považovány za novochetitské, bude nalezena jejich starochetitská předloha.

---

⁵ NEU 1980: XX.

⁶ POPKO 1978.

⁷ ALP 1940.

⁸ ALP 1983a.

⁹ HAAS 2003.

¹⁰ STARKE 1977: 4.

¹¹ STARKE 1977: 4. K tomu srv. recenzi a kritiku Starkeho publikace CIANTELLI 1981.

¹² H. G. Güterbock a H. A. Hoffner odhadují počet objevených chetitských textů („Hittite fragments with excavation or museum numbers“) na cca. 30 000, přičemž již více než polovina jich byla dosud publikována (GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: IX).

¹³ KAMMENHUBER 1969c: 259-260.

¹⁴ STARKE 1977: 10-11.

¹⁵ OETTINGER 2002: 573-580. N. Oettinger však u některých textů uvádí omylem více datací, např. KBo 20.23 sub a) – „Tafeln im althethitischen Duktus“ na s. 576 a současně sub b) – „Tafeln im mittelhethitischen Duktus“ na s. 579; KUB 36.107 sub a) – „Tafeln im althethitischen Duktus“ na s. 575 a současně sub b) – „Tafeln im mittelhethitischen Duktus“ na s. 576.

¹⁶ „Neboť evidence (textů) bude neustále narůstat, budou se naše názory jistě měnit. Je nevyhnutelné, aby se ne všechny datace v tomto svazku udržely i v budoucnu.“ (GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: XI).

Navíc u náboženských či administrativních chetitských textů nám chybí jakékoliv údaje ohledně data jejich vzniku (na rozdíl od některých historických textů, které uvádí jméno svého autora, většinou krále).

Hrubé nastínění vývojových fází chetitského jazyka je možné shrnout následovně: starochetitština (přibl. 1570 – 1450 př. n. l.), středochetitština (přibl. 1450 – 1380 př. n. l.) a novochetitština (přibl. 1380 – 1220 př. n. l.).¹⁷ Toto je samozřejmě jeden z možných způsobů rozvržení¹⁸; většina autorů rozlišuje více fází (např. starochetitské období I., II. a III; přednovochetitské období; novochetitské období A, B a C)¹⁹ a snaží se tak detailněji zachytit jednotlivá stadia jazykového vývoje.

Z výše uvedeného je zjevné, že problematika datace nalezených textů je stěžejním diskusním bodem v rámci dnešní chetitologie. Právě poznatky týkající se časového zařazení jednotlivých textů jsou výchozím předpokladem pro další studium textů po jazykové stránce a umožňují uchopení chetitského jazyka z hlediska jeho jazykového vývoje v průběhu staletí. Tyto znalosti mají velký význam pro další srovnávací nábožensko-historické disciplíny, např. vývoj kultovních a rituálních zvyklostí Chetitů, prolínání náboženských vlivů na starověkém Předním východě, přejímání božstev a synkretismus, význam určité kultovní oblasti či kultu božstva a jeho proměny, atd. Jakékoliv kulturně-srovnávací přístupy a diskuse musí být založeny primárně na důkladné textové rekonstrukci a analýze provázené důslednou datací a chronologickým zařazením dané skupiny textů.

---

¹⁷ NEU 1972, NEU – RÜSTER 1973: 222; NEU – RÜSTER 1975: VII, 1.

¹⁸ H. G. Güterbock a H. A. Hoffner předpokládají období písemných záznamů chetitštiny v rozmezí cca. 1650 – 1180 př. n. l. (GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: IX). S. Košak datuje stř.-chet. období 1500-1380 př. n. l. (KOŠAK 1980: 34). Oproti tomu tvrdí S. Košak shodně s J. Friedrichem a A. Kammenhuberovou: „Lingvisticky existuje pouze rozdíl mezi ‚starochetitštinou‘ a ‚mladochetitštinou‘“. (KOŠAK 1980: 34; FRIEDRICH – KAMMENHUBER 1975: 9 sub 12).

¹⁹ KLINGER 1996: 32-39.

II. Datace chetitských textů a definice „starochetitských“ textů

Jedním z nejdůležitějších aspektů dnešní chetitologické textové analýzy je posouzení stáří předkládaného textu, a to nejen určení doby vzniku daného textu jako takového, ale i skutečné stáří jednotlivých tabulek (originálu a pozdějších opisů). Vzhledem ke skutečnosti, že mnoho literárních, náboženských i jiných motivů bylo po staletí ústně tradováno, je určení data vzniku takového textu možné pouze přibližně, a to v rámci zhodnocení celkového historického kontextu; daný text je nutné posoudit z hlediska použití určitých lingvistických termínů (např. vlivy jiných kultur či zmínění některých kovů, které byly známy až od určité historické etapy) a zasadit jej tak do příslušného historického, geografického a sociálního rámce.

Při této analýze je tedy nutno rozlišovat dva rozdílné aspekty: primární je určení doby vzniku klínopisné tabulky, neboť toto stáří nám současně vymezuje i nejpozdější možnou dobu vzniku textu. Tato paleografická analýza se opírá o posouzení formy jednotlivých znaků v rámci toku celého textu.²⁰ Některé znaky, především slabičné, jsou pro toto srovnání využitelnější než jiné. Až druhým krokem je detailní pohled na a) grafické a b) jazykové problémy v textu. Pokud jde o grafické posouzení (a), je hodnocen způsob záznamu jednotlivých slov, jejich rozložení na slabiky a „plné“ nebo defektivní rozepsání, a rovněž procentuální zastoupení sumerogramů či akkadsky vyjádřených slov. Dále následuje (b) posouzení jazykového stylu z hlediska morfologie, tj. „modernějších“ tvarů časování či flexe, z hlediska větné syntaxe, duktu, dialektické roviny, a také z lexikologické stránky, tj. použitých výrazů v textu (archaismy a novotvary), atd. Na základě tohoto srovnání je pak možné ozřejmit vztah originálu a pozdějších opisů textu.

Poněkud nešťastně zvolil pro tyto dvě rozdílné úrovně posuzování stáří textů (tj. stáří textu a datum jeho sepsání) F. Starke označení „relativní“ a „absolutní“ datace. Pod první pojmem rozumí v podstatě „stáří textu“, pod druhým pak „stáří opisu“ („das Alter eines Textes“ a „das Alter einer Niederschrift“)²¹. Vzhledem k naprosto rozdílnému použití těchto dvou termínů v archeologii je jejich zavedení v lingvistice jednoznačně matoucí.²² Navíc se

---

²⁰ Základní příručkou paleografické analýzy chetitských klínopisných znaků je *Hethitische Keilschrift-Paläographie* C. Rüstera a E. Neue (I. 1972, II. 1975). Hrubý nástin vývoje znaků je zachycen rovněž v seznamu chetitských znaků *Hethitisches Zeichenlexikon* (RÜSTER - NEU 1989).

²¹ STARKE 1977: 8-9, STARKE 1985: 21-22.

²² „Absolutní“ datace určuje přesné datum, „relativní datace“ stanovuje stáří dvou artefaktů k sobě navzájem, např. jejich lokalizaci v po sobě následujících archeologických vrstvách.

jeví zavedení této terminologie v německém jazyce zcela nadbytečné, neboť výše uvedené německé pojmy již vystihují přesně svůj obsah, tj. 1. „stáří textu“ a 2. „stáří opisu“, popř. „stáří tabulky“.²³

H. G. Güterbock a H. A. Hoffner používají ve své edici Chicagského chetitského slovníku zjednodušenou formu zápisu OH/NS, značící, že se jedná o novochetitský opis starochetitského originálu s často pozorovatelnými jazykovými inovacemi.²⁴ Nabízejí současně nejstručnější definici datace originálu a pozdějších opisů: „Kopie je datována především podle nejnovějších paleografických rysů jejího písma. Originální kompozice je datována především podle nejstarších ortografických, gramatických a lexikálních rysů, které lze nalézt v jejích kopiích“.²⁵

Tento krátký nástin procesu zhodnocení skutečného stáří chetitských textů ukazuje, s jakým množstvím otázek je tato analýza spojena. Obtížnost datace chetitských textů má za následek i nejednotnost badatelů při datování jednotlivých textů. Bouřlivé diskuse na toto téma probíhají v periodících především od 60. let, na jedné straně vystupují O. Carruba, E. Neu, H. Otten, Ch. Rüster či Houwink ten Cate, na druhé skupina kolem A. Kammenhuberové. Přehled vývoje tohoto sporu je dnes možné nalézt ve většině předmluv ke zpracování většího korpusu textů.²⁶

Zásadním terminologickým problémem současného bádání je neshoda chetitologů pokud jde o označení jednotlivých jazykových stupňů chetitštiny.²⁷ Je důležité si uvědomit, že v podstatě není možné ohraničit vývoj určitého jazyka a vytyčit samostatné etapy takového vývoje, především proto, že jazyk je v každé fázi svého vývoje živoucím a neustále se proměňujícím mechanismem. Každá inovace v jazyce má rozdílnou dobu trvání, jednotlivé změny mohou nastupovat nezávisle na sobě a vyvolávat další. Ačkoliv tedy nemůžeme shrnout období psané tradice chetitského jazyka do oddělených časových úseků, přesto je pro nás z hlediska přehlednosti důležité definovat nějakým způsobem jednotlivé fáze tohoto vývoje, a to za předpokladu, že budeme mít neustále na paměti, že se nejedná o ohraničitelné fáze, ale o zachycení lineárního vývoje chetitštiny v určitých momentech na časové přímce a že hranice mezi těmito jednotlivými fázemi jsou ve své podstatě nezachytitelné, neboť jsou plynulé.

---

²³ F. Starke shrnuje: „Vedou-li oba způsoby datace ke stejnému výsledku, tzn. shoduje-li se časově vznik textu s jeho sepsáním, pak se jedná o dobový exemplář. Liší-li se, máme před sebou opis starší předlohy ...“ (STARKE 1985: 22).

²⁴ GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: XI.

²⁵ GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: XI.

²⁶ Viz především CARRUBA 1971a a CARRUBA 1971b.

²⁷ K tomu viz KLINGER 1996: 32-39; NEUMANN 1971b.

Oproti tomuto názoru vystoupil, F. Starke, který sice uznává, že chetitština se jako každý živý jazyk během svého vývoje permanentně proměňovala a že přechod mezi staro- a středochetitštinou nepředstavoval žádnou rychlou či náhlou změnu ve vývoji, ale domnívá se, že pokud jde o písemné záznamy, mohly být jazykové změny brány na vědomí více méně „ze dne na den“.²⁸

Bohužel není dosud možné opírat lingvistický rozbor o jednotně vytvořenou terminologii, a dokonce dosud neexistují ani zásadní kritéria datovatelnosti chetitských textů. Nejenže mezi badateli nepanuje shoda pokud jde o chronologické rozčlenění chetitských dějin a pojmenování jednotlivých dějinných období, ale různí badatelé používají i rozdílných přístupů k hodnocení a dataci textů. Např. A. Kammenhuberová²⁹ nebo F. Sommer a A. Falkenstein³⁰ se dopouštějí chyby, když za „starochetitské“ považují i novochetitské opisy starochetitských textů a neberou tak v úvahu možné lingvistické, jak tvaroslovné, tak syntaktické a lexikální úpravy jejich kopistů. Na tento problém poukazuje především H. Otten ve své recenzi na A. Kammenhuberovou, kde definoval následující pravidlo: „V sešitě StBoT 8 používáme (nově) termín ‚starochetitský‘ pouze tehdy, máme-li před sebou text, který je skutečně sepsán ve ‚starém duktu‘ a jedná se tedy o originál.“³¹ A dále: „měli bychom se shodnout na základním předpokladu: pouze to, co se nám dochovalo ve starém písmu, je skutečně staré – kopie nám nenabízejí výlučně staré způsoby psaní a tvary, ale jsou zčásti modernizovány podle jazykové uvědomělosti každého jednotlivého písaře.“³²

Zásadním kritériem při porovnávání data vzniku textů je vytvoření relativní chronologie. V tomto smyslu požaduje F. Starke „v první řadě přísné oddělení originálních starochetitských textů“³³, jejich vymezení vůči středochetitským a prosazuje metodu „negativního vyloučení“: „Co mluví proti tomu, že zkoumaný text je starochetitský?“³⁴ Při posouzení všech relevantních jevů svědčících pro anebo proti musíme však mít neustále na paměti, že i text, jenž neobsahuje žádné novochetitské prvky a jeví se jako naprosto starochetitský, může být přesným a dokonalým novochetitským opisem starochetitského originálu. Cílem tohoto „negativního vyloučení“ je objevení nejmladších forem znaků, které

---

²⁸ „Zcela jinou otázkou je, zda musí být tento přechod (tj. od starochetitštiny ke středochetitštině) krok po kroku pozorovatelný na základě textů, ...; neboť jazykový vývoj, který se odehrává nejdříve v hovorové řeči, se nemusí v písemném jazyce vůbec odrážet, zvláště v době, kdy pouze málo osob ovládalo umění psát. V psaném jazyce se může takový přechod odehrát velmi náhle, takřkajíc ze dne na den, a to tím, že bude hovorový jazyk na základě vnějších okolností povznesen na psaný. Názorným příkladem je v takovém případě např. přechod od středo- k novoegyptštině za vlády Amenophise IV., ...“ STARKE 1985: 23 n. 52.

²⁹ KAMMENHUBER 1973a.

³⁰ SOMMER – FALKENSTEIN 1938.

³¹ OTTEN 1975: 227. Viz rovněž NEU 1974: 7.

³² OTTEN 1975: 228.

³³ STARKE 1977: 8.

³⁴ STARKE 1977: 8.

se v daném textu vyskytují.³⁵ „Jediný negativní důkaz postačuje, abychom zkoumanému textu odepřeli přívlastek ‚starochetitský‘; souhrn pozitivních důkazů (bez výjimky!) dokazuje, že příslušný text je starochetitský originál“.³⁶

K tomu dodatečně podotýká E. Neu ve své kritice publikace *Probleme der Textdatierung in der Hethitologie* Annelies Kammenhuberové, že v podstatě lze využít i „mechanických datovacích kritérií“ v tom smyslu, že určitý text může být datován na základě přítomnosti, popř. absence jednoho určitého rysu. Sem patří např. ‚starý duktus‘ nebo i výskyt určitých forem znaků.³⁷ Nejsou-li z daného textu taková jednoznačná kritéria k dispozici, je podle E. Neue nutné přistoupit ke „kumulativní metodě datace“ textů, kdy je nutno zhodnotit všechny relevantní ukazatele stáří textu.³⁸ S použitím dnešních znalostí paleografického, jazykového a grafického rozboru je v současné době v podstatě možné určit – s výjimkou malých fragmentů –, v jakém období byl daný chetitský text sepsán, popř. určit, zda se jedná o kopii staršího textu.

---

³⁵ STARKE 1985: 21.

³⁶ STARKE 1977: 9.

³⁷ NEU 1985: 142.

³⁸ NEU 1985: 154.

II. 1. Kriteria paleografického rozboru chetitských textů

Základní pravidla paleografického rozboru byla definována Emilem Forrerem v r. 1922³⁹ a později převzata J. Friedrichem v jeho edici *Hethitisches Keilschrift-Lesebuch II.*⁴⁰ Ve svazcích *StBoT* vyšly v 70. letech dvě detailní studie Ch. Rüstera a E. Neue⁴¹, které byly později shrnuty v lexikonu chetitských znaků (*Hethitisches Zeichenlexikon*)⁴². *Hethitisches Zeichenlexikon* čtenáři umožňuje stručný přehled nejdůležitějších forem znaků (u znaků, u nichž jsou uvedeny dvě varianty je první z nich relativně starší, druhá relativně pozdější; kde jsou uvedeny varianty tři, představuje varianta levá psaní znaku ve starochetitském období, varianta prostřední psaní středochetitské a varianta vpravo novochetitské). Na základě posouzení „relativně starých“ a „relativně mladších“ forem znaků je možné nejen odlišit originální texty od jejich pozdějších opisů, ale i stanovit relativní stáří takto datovatelných tabulek. Oproti tomu jsou příručky *Hethitische Keilschrift-Paläographie* detailními studii vývoje znaků. Mezi znaky, které jsou pro paleografickou analýzu obzvláště využitelné, patří např. *tar* (HZL 7), *gi* (HZL 30), *nam* (HZL 39), *ik* (HZL 67), KÙ (HZL 69), *ni* (HZL 72), *ak* (HZL 81), *az* (HZL 92), *uk* (HZL 93), *du* (HZL 128), *al* (HZL 183), *e* (HZL 187), SAG (HZL 192), *zu* (HZL 209/1), URU (HZL 229), Û (HZL 265), *li* (HZL 343), *šar* (HZL 353).⁴³ Některé ze znaků se v průběhu chetitských dějin změnilo do té míry, že chetitští písaři se při opisování starších předloh dopouštěli chyb z neznalosti starších tvarů znaků (např. záměny znaků *li* a *šar*, atd.).⁴⁴

Obecně lze shrnout, že obsahuje-li takový text výhradně starochetitské tvary znaků, je starochetitský; lze-li však konstatovat alespoň jednu modernější formu znaku, musí být datován později než starochetitsky. Dále lze předpokládat, že text, ve kterém se mísí staré a nové formy jednoho a téhož znaku, je opisem starší předlohy a kopista na některých místech znaky inovoval, jinde však ne.

O. R. Gurney⁴⁵ navrhuje, aby byly pro paleografický rozbor použity pouze s jistotou datovatelné texty, jakými jsou např. originály s královskou pečeti nebo dopisy či podobné

---

³⁹ FORRER 1922.

⁴⁰ FRIEDRICH 1960.

⁴¹ RÜSTER 1972; NEU – RÜSTER 1975.

⁴² RÜSTER – NEU 1989.

⁴³ Viz OTTEN 1972: X.

⁴⁴ RÜSTER – NEU 1973: 225-226 n. 8; OTTEN 1979: 275.

⁴⁵ GURNEY 1977b: 200.

kompozice. V tomto směru pak vytýká Ch. Rüsterové, že svou analýzu založila na ne zcela jistě datovaných textech, ačkoliv ji lze dobře použít pro relativní dataci textů. Oproti tomuto požadavku O. R. Gurneje lze namítnout, že neexistuje shoda pokud jde o posloupnost některých chetitských panovníků (např. texty sepsané Tuthalijou lze přiřadit až třem vládcům téhož jména).

Pro vytyčení starochetitského období byl rozhodující objev tabulek v tzv. „starém duktu“⁴⁶, které jsou datovatelné do období před stavbou královského hradu v Chattuši, tj. starší než 14. stol.⁴⁷ Jedná se o texty sepsané v 16 stol. a značně se lišící od pozdějších textů chetitské říše.

Starochetitské období, tj. tabulky sepsané ve „starém duktu“, rozčlenila Ch. Rüstel⁴⁸ do čtyř oddílů: varianty známé na základě Textu Zukraši (CTH 15.A.)⁴⁹, Smlouvy Zidandy (CTH 25)⁵⁰, Starochetitského rituálu pro královský pár (CTH 416.1.A.)⁵¹ a Starochetitského rituálu při bouřce (CTH 631.1.B.)⁵². Starochetitské originály jsou převážně „tabulky z dobře vypálené, tvrdé a červenavě hnědé hlíny, často s hladkým povrchem, který působí dojmem, že byl (pečlivě) vyleštěn“⁵³. Tyto tabulky mohou být jak jedno-, dvou-, tak i tříkolumnové. Mezi další zvláštnosti patří, že „řádky pravé kolumny začínají bezprostředně na linii ohraničující rozdělení mezi kolumnami“⁵⁴. Tyto linie bývají „vpravo úzké (...) a mohou být dokonce tvořeny jednoduchou linií.“⁵⁵

Texty ve „starém duktu“ se vyznačují především menšími rozestupy jak mezi jednotlivými znaky, tak mezi slovy („často nejsou naznačeny odstupy mezi jednotlivými slovy“⁵⁶). Písmo je taženo silnějšími liniemi a hlavice svislých klínů směřují dolů.⁵⁷ Dále je charakteristické častější používání ligatur⁵⁸ (často jsou znaky stavěny tak blízko vedle sebe, že je možné považovat je za pravé ligatury), především ligatura *kat-ta*, znak RA s následujícím jiným znakem nebo těsné spojení znaků A + NA, a to nejen původně v akkadské spojce „a“, ale i v jiných přejatých slovech.⁵⁹

⁴⁶ K tomuto termínu viz OTTEN 1964: 12-13; NEU 1980: XIII-XXII; NEU 1983; NEU – RÜSTER 1975: 1-3.

⁴⁷ Viz BITTEL – NEUMANN 1953: 21.

⁴⁸ RÜSTER 1972.

⁴⁹ KBo 7.14 + KUB 36.100.

⁵⁰ KUB 36.108.

⁵¹ KBo 17.1, tj. StBoT 8.

⁵² KBo 17.11 + KBo 20.12 + KUB 43.26, tj. StBoT 12.

⁵³ NEU 1980: XIX.

⁵⁴ NEU 1980: XIX.

⁵⁵ NEU 1980: XIX.

⁵⁶ OTTEN – SOUČEK 1969: 42.

⁵⁷ OTTEN – SOUČEK 1969: 42; viz tabulku na s. 43.

⁵⁸ OTTEN 1964: 12-13; NEU – RÜSTER 1975: 1; STARKE 1977: 6-12; NEU 1980: XIV.

⁵⁹ NEU 1980: XIV-XV.

Kromě těchto společných znaků vykazují však dochované doklady „starého duktu“ také mnoho odlišností, které se H. Otten pokusil definovat pomocí termínů „typicky starý duktus“ a „starý duktus“.⁶⁰ E. Neu později navrhl analogicky k tomu dělení „starého duktu“ na typ I a typ II⁶¹.

V podstatě jsou právě uvedené rysy „starého duktu“ tak charakteristické, že se E. Neu domnívá, že máme-li před sebou tabulku zhotovenou ve „starém duktu“, byla jednoznačně zhotovena ve starochetitském období. Jedná-li se však o tabulku komponovanou sice ve starochetitštině, ale nevykazující rysy „starého duktu“, může se jednat pouze o mladší opis původně starochetitského textu. Proto hovoří E. Neu o „starém duktu“ jako o „mechanickém datovacím kritériu“, tj. pouhé konstatování, že se jedná o text ve „starém duktu“ postačuje k jeho dataci a nemusíme brát v úvahu další kritéria.⁶²

Na tomto základě rozdělil E. Neu tzv. „staré texty“ do tří kategorií: 1. původní starochetitské texty psané ve „starém duktu“, 2. mladochetitské opisy starochetitských textů a 3. vědomě archaizované texty.⁶³

Důslednou studii vývoje chetitských znaků předložil F. Starke ve svém zpracování klínopisných luvijských textů. Je otázkou, jak dalece je takové detailní rozvržení objektivní a zda v tomto případě nepřevažují i takové faktory jako je provenience textu či rukopis písaře. H. G. Güterbock a H. A. Hoffner vědomě upouštějí od tak precizní datace.⁶⁴ Souhrn typických lingvistických rysů pro středochetitštinu sestavil např. S. Košak.⁶⁵ Nejnověji se k problematice datace vyjádřil M. Popko.⁶⁶

Celkově lze dosavadní nejvýznamnější pokusy o paleografickou dataci shrnout následovně⁶⁷:

---

⁶⁰ „Typisch alter Duktus“ a „alter Duktus“. H. Otten in: KBo 17 a KBo 20, dále rovněž E. Neu v NEU – RÜSTER 1975: 1 n.1.

⁶¹ NEU 1980: XV-XVI (tzn. označení „duktus I“ pro Ottenův termín „typisch alter Duktus“ a „duktus II“ pro „alter Duktus“).

⁶² NEU 1985: 155.

⁶³ NEU 1970: 65.

⁶⁴ „Nepokusili jsme se datovat tak precizně jako Starke (...) pouze podle písma (GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: XI).

⁶⁵ KOŠAK 1980: 32-33.

⁶⁶ POPKO 2007.

⁶⁷ Podle GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: XI, STARKE 1985: 27 a KLINGER 1996: 34-39.

	CHD	H. Otten ⁶⁸	E. Neu	F. Starke ⁶⁹	J. Klinger ⁷⁰
st.-chet.	„Old Script“	„typisch alt“	I	Ia	Ah. I
		„alt“	I/II, II	Ib	Ah. II
stř.-chet.	„Middle Script“	„alt-elegant“	II	IIa	Mh.
		„älter“	III	IIb	
		„ältlich“		IIc	
ml.-chet.	„New Script“ ⁷¹	„jung“		IIIa	Jh. A
		„(typisch) jung“		IIIb	Jh. B
					Jh. C

V podstatě panuje shoda mezi předloženými rozvrženími datace, liší se především v terminologii. Pokud jde o mladochetitské texty, pokusil se J. Klinger o daleko detailnější dataci než F. Starke. Problémem datace J. Klingera je nepřesné vymezení přechodu mezi středochetitským a mladochetitským A (Jh. A) obdobím a v podstatě zanedbání bližšího rozčlenění středochetitského období (nazývá všechny stupně středochetitštiny souhrnně Mh.):

F. Starke		J. Klinger	
IIIa	E. 14. Jh.	Jh. A	do 1300
IIIb	13. Jh.	Jh. B	13. st.
		Jh. C	kolem 1200

⁶⁸ Převzal rovněž O. Carruba, viz CARRUBA 1970: 6.

⁶⁹ Ia datuje do 16. st. př. n. l., Ib do konce 16. st. př. n. l., IIa do začátku 15. st. př. n. l., IIb do konce 15. st. př. n. l., IIc do začátku 14. st. př. n. l., IIIa do konce 14. st. př. n. l. a IIIb do 13. st. př. n. l. (STARKE 1985: 27).

⁷⁰ Jh. A datuje až do vlády Mušiliho II. (tj. cca. 1300 př. n. l.), Jh. B od Muwatalliho II. do Tuthaliyi IV. (tj. převážná část 13. st. př. n. l.) a Jh. C od pozdního období vlády Tuthaliyi IV. až po konec existence Chetitské říše (kolem 1200 př. n. l.). (KLINGER 1996: 38).

⁷¹ Pouze výjimečně používá CHD pro přesnější dataci novochetitských textů označení ENS a LNS (Early New Script a Late New Script).

Paleografie chetitských textů se zakládá na „předpokladu, že chetitské klínové písmo vykazuje po staletí postupné změny, jež jsou nezávislé na osobním stylu písaře.“⁷² Proti tomu např. H. A. Hoffner logicky namítá, že v jednom a tomtéž období mohli mít různí písaři různé styly psaní, anebo tentýž písař mohl psát různým písmem při různých příležitostech a v jiném okamžiku.⁷³ Navíc je možné, že chetitští písaři se vědomě pokoušeli archaizovat opisované texty, avšak „dosud nemáme doklad takového pokusu“.⁷⁴

---

⁷² KOŠAK 1980: 31.

⁷³ HOFFNER 1977: 78.

⁷⁴ KOŠAK 1980: 31.

II. 2. Kriteria grafické a lingvistické analýzy chetitských textů

II. 2. a. Grafická analýza

Po paleografickém rozboru je druhým aspektem datace chetitských dokumentů zhodnocení grafické a lingvistické stránky textu. Neboť se nám velké množství starochetitských textů dochovalo pouze v jejich novochetitských opisech, je nesmírně obtížné posoudit, do jaké míry je morfologie a syntax v takových opisech již novochetitská, a do jaké míry se písař, který opis zhotovil, držel starochetitského originálu.⁷⁵

V rámci grafické analýzy textů je hodnocen především způsob psaní jednotlivých slov. Zde rozlišujeme logografické nebo fonetické psaní, tj. procentuální zastoupení sumerogramů či akkadsky vyjádřených slov oproti fonetickému rozepsání slov v chetitštině (např. *GAM-an* vs. *kat-ta-an*⁷⁶ nebo *IS-BAT* vs. *e-ep-ta*⁷⁷). S tím souvisí rovněž hojnost užití fonetických komplementů (např. *Ú^{HIA}* vs. *Ú^{HIA}-aš*)⁷⁸. Dále sledujeme rozložení slov na slabiky, které mohou být psány způsobem KV – VK nebo KVK (např. *ki-iš-ša-an* vs. *kiš-an*)⁷⁹; vedle toho rozlišujeme psaní „plné“ s rozepsáním jednotlivých vokálů (KV – V – VK) nebo psaní jednoduché KV – VK (např. *a-ra-iš* vs. *a-ra-a-i[š]*)⁸⁰ a posuzujeme zdvojené či jednoduše psané hlásky (*hal-ma-aš-šu-it-ti* vs. *hal-ma-šu-it-ti*)⁸¹, psaní tenuis a media (*pár-ši-an-ta* vs. *pár-ši-an-da*)⁸², záznam dvojhlásek *w* (*ú-ra-[an-ni]* vs. *wa-ra-a-ni*)⁸³ nebo *tar-ku-an-zi* vs. *tar-ku-wa-an-zi*⁸⁴) a *y*, popř. *-iya-* (*hu-it-ti-it-ti* vs. *hu-it-ti-ya-ti*)⁸⁵. Dále jsou významné rozdíly ve psaní forem jako např. *za-nu-an-zi* vs. *za-nu-uz-zi* a *zi-in-ni-iz-zi* vs. *zi-in-iz-zi* vs. *ze-en-ni-iz-zi*⁸⁶.

⁷⁵ K tomu viz příklad E. Neue: „Zatímco např. kopista, který zhotovil opis KBo 17.74 + starochetitského rituálu při bouřce, pozměnil svoji předlohu poměrně málo (srv. KBo 17.11 + a StBoT 12), skýtá mladý opis starochetitského textu o městě Zalpa, zpracovaného v StBoT 17, dobrý příklad zčásti i chybné „modernizace.“ (NEU – RÜSTER 1975: 2 n. 4.)

⁷⁶ Např. StBoT 24 ii 72 a StBoT 25 Nr. 3 iv 16.

⁷⁷ Např. StBoT 18, ř. 7 a StBoT 24 ii 53.

⁷⁸ Např. StBoT 25 Nr. 80 i 8' a StBoT 25 Nr. 107, ř. 3'.

⁷⁹ Např. StBoT 25 Nr. 3 i 10' a KUB 28.4 obv. 2.

⁸⁰ Např. StBoT 18, ř. 12 a StBoT 18, ř. 65.

⁸¹ Např. StBoT 25 Nr. 3 ii 35' a StBoT 25 Nr. 30 ii 4', 16'.

⁸² Např. StBoT 25 Nr. 54 ii 21' a StBoT 25 Nr. 64, ř. 2', 7'.

⁸³ KBo 23.49 iii 3' a KUB 54.40 rev. 9'.

⁸⁴ Např. StBoT 25 Nr. 34 obv. 18' a StBoT 25 Nr. 32, ř. 4'.

⁸⁵ Např. StBoT 18, ř. 72 (B) a StBoT 18, ř. 54 (A, B).

⁸⁶ KUB 41.8 iv 42, KBo 10.45 iv 42 a KUB 7.41 iv 42.

Souhrnně lze tvrdit, že ve vývoji chetitštiny roste tendence nahrazovat chetitské výrazy logogramy (GAM namísto *kat-ta-an*)⁸⁷, současně klesá použití fonetických komplementů (GAM místo GAM-*an*) a lze pozorovat vzrůstající důslednost při zaznamenávání determinativů.⁸⁸ Ve starochetitštině oblíbené psaní KV – VK (*ki-iš-ša-an*) je v novochetitštině psáno KVK (*kiš-an*), rovněž i „plné psaní“ a geminace (zdvojené souhlásky) ustupují. Pro starochetitské texty je charakteristické vypouštění dvojhlásek *j* a *w*, oproti tomu bývají tyto v novochetitštině rozepisovány.⁸⁹ Stejně tak je ve starochetitštině oblíbené rozepisování anlautu (např. *ú-uš-ši-an-zi*).⁹⁰

Dalším významným kritériem je posouzení psaní tenuis a media. Vzhledem k charakteru klínového písma je v některých případech posouzení fonologie nesmírně obtížné. Jak však rozpoznal E. H. Sturtevant, v chetitštině jsou neznělé hlásky mezi vokály psány zdvojeně, na rozdíl od neznělých (např. *ú-it-ti* vs. *e-et-mi*, srv. lat. *vetus* vs. *edere*).⁹¹ Zápis znělých a neznělých souhlásek ve vývoji chetitštiny kolísá, lze však pozorovat vzrůstající používání media oproti tenuis.⁹²

V odborné literatuře se rovněž objevuje názor, že asimilace je typickým pravidlem starochetitských textů, zatímco písaři od grafického záznamu asimilace v mladší grafice zřejmě upouštěli.⁹³ Tato skutečnost může však bezprostředně souviset s tím, že ve starochetitštině byla v daleko větší míře používána enklitická zájmena.⁹⁴

Jako další charakteristikum vývoje chetitštiny lze uvést postupně měnící se způsob záznamu slovesné koncovky 3. os. sg. Podle studie O. Carruby se způsob psaní této koncovky vyvíjel od tvaru *-izzi* přes *-ezzi* po mladochetitské *-(i)azi*.⁹⁵

⁸⁷ OTTEN – SOUČEK 1969: 54; NEU 1970: 53-54; NEU 1974: 50; NEU 1985: 141. Sumerogramy byly ve st.-chet. zpravidla používány pro zaběhlé výrazy označující povolání či kultovní funkce, označení pro muže – ženu, krále – královnu, atd. Stejně tak vzácné jsou akkadogramy, které jsou používány hlavně jako fonetické komplementy. E. Neu ukazuje na příkladu starochetitského rituálu při bouřce (StBoT 12), že zde jsou používány převážně chetitské výrazy jako, *aša(n)daš*, *luttai-*, *hašša-*, *halmašuit-*, *appa*, ^{NINDA}*harši-*, *išhamianzi*, *natta*, *šiuni* namísto v novochetitštině běžných sumerogramů TUŠ-*aš* „sedět“, ^{GIS}AB „okno“, GUNNI „ohniště“, ^{GIS}DAG „trůn“, EGIR-*pa* „zpět“, NINDA.GUR₄.RA „tlustý chléb“, ŠIR^{RU} „zpívají“, zápor *ÚL*, ANA DINGIR^{LIM} „bohu“ (NEU 1970: 53-54).

⁸⁸ NEU 1970: 64.

⁸⁹ NEU 1970: 53; NEU 1974: 47.

⁹⁰ Např. KBo 20.10 i 2 či KBo 25.17 i 2; oproti mladochetitskému *uš-ši-(ya)-an-zi* (NEU 1970: 53).

⁹¹ STURTEVANT 1951²: 26-28; KRONASSER 1966, § 11; MEIER-BRÜGGER 2002⁸: 128. (Oproti tomu: „Nepotvrzené zůstává rovněž pravidlo, které definoval E. H. Sturtevant, ...“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 53).

⁹² Např. ve 3. os. sg. prés. se oproti st.-chet. *-tu* v ml.-chet. více prosadila koncovka *-du* (OTTEN 1951: 130 n. 7; OTTEN – SOUČEK 1969: 52; NEU 1974: 45) analogicky i v pl. *-an-tu* vs. *-an-du* či v MP *-ta-(ri)* vs. *-an-da-(ri)*.

⁹³ NEUMANN 1967: 33; KRONASSER 1955: § 99/2; OTTEN – SOUČEK 1969: 58.

⁹⁴ Jak ostatně připouštějí i OTTEN – SOUČEK 1969: 59.

⁹⁵ CARRUBA 1962.

„Plné psaní“ („Pleneschreibung“) je způsob zápisu klínopisných textů, kdy za slabiku, již je možné číst dvěma možnými způsoby (např. *li-* / *le-*, *ri-* / *re-*, *zi-* / *ze-*, atd.), je připojen další, výslovnost upřesňující vokál (výjimečně více vokálů). U slabičných znaků typu VK na začátku slova může pak takový vokál slabice předcházet (např. *i-ir-ha-iz-zi*).⁹⁶ O používání „plného psaní“, které je charakteristické především pro starochetitské texty, bylo vytvořeno několik hypotéz⁹⁷, z nichž nejvíce příznivců získaly ty, jež předpokládají, že se jedná buď o záznam délky daného vokálu nebo o znázornění přízvuku.⁹⁸ H. Otten a V. Souček se domnívají, že „plné psaní“ mělo za cíl především jednoznačnost výslovnosti a zápisu, tj. k určení kvality předchozího či následujícího vokálu.⁹⁹ Tato domněnka o vyjádření původní fonologické opozice mezi *e* a *i*, kterou vyslovil i H. Kronasser¹⁰⁰, však není plně aplikovatelná ani pro starochetitské období, jak poukazují sami autoři¹⁰¹ nebo O. Carruba.¹⁰²

Myšlenka B. Hrozného, že „plné psaní“ znamená délku samohlásky¹⁰³, byla vyvrácena (hlavním argumentem je, že „plné psaní“ není v písemném záznamu nezbytně nutné)¹⁰⁴, ovšem v některých případech má tento způsob zápisu skutečně významotvornou úlohu¹⁰⁵.

N. Oettinger se oproti tomu domnívá, na základě porovnání „plného psaní“ v případě auslautu u a-kmenů, že toto „plné psaní“ se vyskytuje tam, kde lze předpokládat původní

⁹⁶ H. Otten a V. Souček vyslovili hypotézu, že je možné, že se v takovém případě jedná o zbytky původního 'alifu v pozici před vokálem, tj. o pozůstatek vlivu starobabylonského způsobu zápisu v klínovém písmu. (OTTEN – SOUČEK 1969: 44 n. 1). Tuto teorii převzal i B. Rosenkranz ve svých *Vergleichende Untersuchungen der anatolischen Sprachen* (ROSENKRANZ 1978: 235). Chetitská varianta klínového písma je odvozena od starobabylonské kurzívy, která byla používána v oblasti severní Sýrie, a je doložena např. v raných textech z Alalachu, z vrstvy VII, jež je datována do 17./16. stol. př. n. l. (OTTEN 1964: 13 n. 9; NEU 1974: 134; RÜSTER – NEU 1989: 15).

⁹⁷ Jejich krátký přehled nabízí CARRUBA 1981: 232-235.

⁹⁸ A. Kammenhuberová se domnívá, že se jedná o „nadbytečný ortografický úzus“ (KAMMENHUBER 1969a: 175). A. Kammenhuberová však nebere v úvahu chronologický vývoj chetitského jazyka a jednotlivé vývojové stupně chetitštiny. Za tento svůj přístup je v chetitologické literatuře často kritizována (viz např. KLINGER – NEU 1990, NEU 1985 a OTTEN 1975). I H. Otten s V. Součkem v této souvislosti mluví rovněž o „písařské tradici“, popř. o „doplnění písemného obrazu“ či o „plnějším grafickém znázornění“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 47, 45, 49). Stejně tak problematické jsou návrhy B. Rosenkranze, který považuje „plné psaní“ za „označení ablatu“. Jeho domněnku, že jednoduché psaní vokálu značí slabý ablat a plné psaní normální stupeň ablatu však etymologická bádání nepotvrzují. (ROSENKRANZ 1959: 424; ROSENKRANZ 1961: 105-108; ROSENKRANZ 1978: 34-35).

⁹⁹ „... zdá se, že ... „plné psaní“ vokálu slouží k označení kvality vokálu. Znak pro vokál je totiž velmi často psán za (nebo před) takovými slabičnými znaky, které jsou – pokud jde o výslovnost jejich vokálu – mnohoznačné (např. ER/IR).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 46, viz také s. 44-45). Viz dále CARRUBA 1969a; CARRUBA 1981; HOUWINK TEN CATE 1970: 35-37, 49-50; NEU 1970: 51. Problémem v tomto případě rovněž zůstává např. jednoznačně rozdílné psaní slova „krev“: *e-eš-har(-)* vs. *iš-ha-na-a-aš* (StBoT 8 i 27', resp. iv 8).

¹⁰⁰ „Verdeutlichung“ (EHS: 27).

¹⁰¹ „... existují i jiné příklady, kde není pomocí opakovaného vokálu naznačeno zbarvení vokálu slabiky, ačkoli by se nám to zdálo podle uvedených „pravidel“ nezbytné.“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 47; viz rovněž s. 56-57).

¹⁰² CARRUBA 1981: 233. O. Carruba cituje příklady z různých období a poukazuje na problematičnost tohoto předpokladu: st.-chet.: *-hhē* vs. *-hhi* (StBoT 8, 1, 3, 4); stř.-chet. a ml.-chet.: *ešari* vs. *išari* (StBoT 2).

¹⁰³ HROZNÝ 1917: XII-XIII. B. Hrozný připouštěl i možnost, že zápis dvojího konsonantu může v některých případech označovat délku předchozího konsonantu (HROZNÝ 1917: XIII).

¹⁰⁴ CARRUBA 1981: 237.

¹⁰⁵ Např. odlišení sg. a pl. *ut-tar* a *ud-da-a-ar* „slovo, věc“ nebo rozlišení spojky *ma-a-an* „když“ od partikule optativu, možnosti a neskutečnosti *ma-an* (podle CARRUBA 1981: 234).

indoevropskou laryngálu.¹⁰⁶ Podobný předpoklad vytvořil C. Watkins pokud jde o palajštinu, kde v rozepsaném zápisu *a* viděl pokračování starého ə_2 .¹⁰⁷

První komplexní a přesvědčivou studii na toto téma vytvořil O. Carruba¹⁰⁸, který poukázal na to, že „plné psaní“ je vyjádřením akcentu v chetitštině.¹⁰⁹ O. Carruba vycházel z toho, že 1. „Plné psaní“ se vyskytuje ve všech obdobích psané chetitštiny, 2. Některá slova jsou vždy rozepisována plně, jiná nikoli, 3. V návaznosti na tezi A. Goetzeho, který viděl v rozepisování vokálu *a* vypuštěné *-j-*¹¹⁰, se O. Carruba domnívá, že „některá – ne všechna – ‚plná psaní‘ v případě *e* (po *i*) a *u* (před *w*) jsou nedostatečná písemná zaznamenání odpovídajících dvouhlásek *-ie* a *-wa-* (příčemž je nutno počítat s výskytem tzv. ‚klouzavé hlásky‘, tedy *-ije-* a *-uwa*, např. *i(-i)-e-ez-zi*, popř. *i-e-zi* pro / *ije(z)zi* /; *i-da-a-la-u-wa* a *i-da-a-la-wa*, obojí pro / *xauwa* / apod.).¹¹¹

Protože v některých případech má „plné“ a defektivní psaní pozorovatelnou distinktivní hodnotu a písaři daný způsob zápisu dodržují od starochetitštiny po mladochetitštinu, podle O. Carruby „nemůžeme pak vážně uvažovat o tom, že by ... (‚plné psaní‘) ve všech ostatních případech bylo vystaveno pouhé svévoli písařů – ostatně takové svévoli, jež by stala tradicí.“¹¹² Proto může být „plné psaní“ „1. sice funkčně významné, 2. přesto však v písmu postradatelné“.¹¹³ Jako další významné argumenty pro své tvrzení uvádí Carruba skutečnost, že „plné psaní“, tedy akcent, se v jednom a tomtéž slově může při skloňování či při přibírání dalších sufixů přesouvat, nebo v průběhu vývoje chetitštiny posouvat v rámci jednoho slova „bez viditelných důvodů“. V některých případech se pak může krýt i s délkou, jak předpokládal B. Hrozný. Na podporu této hypotézy uvádí O. Carruba dostatek příkladů ze srovnávací jazykovědy a ze způsobů písemného záznamu palajštiny a luvijštiny.¹¹⁴

Argumenty proti této teorii jsou např. skutečnosti, že v některých slovech se vyskytuje dvojité „plné psaní“, tj. šlo by v podstatě o dvojí akcent; nebo jsou stejné tvary některých slov psány v jednom a tomtéž textu pokaždé různě.¹¹⁵ O. Carruba vysvětluje vznik této skutečnosti

¹⁰⁶ OETTINGER 1976: 30-31, 39 n. 76.

¹⁰⁷ WATKINS 1975: 358. Viz rovněž SZEMERÉNYI 1979.

¹⁰⁸ CARRUBA 1981.

¹⁰⁹ Před ním vyslovili tuto možnost již Sturtevant (STURTEVANT 1933: 63) či H. Kronasser (KRONASSER 1955: 35). (V revidovaném vydání své gramatiky však E. H. Sturtevant tuto domněnku neuvádí, viz STURTEVANT 1951²: 23-24).

¹¹⁰ GOETZE 1954: 187.

¹¹¹ CARRUBA 1981: 235-236.

¹¹² CARRUBA 1981: 237.

¹¹³ CARRUBA 1981: 238.

¹¹⁴ CARRUBA 1981: 238, 240-241. Příklady skloňování či přibírání sufixů viz s. 236-237.

¹¹⁵ Viz srovnání OTTEN – SOUČEK 1969: 45, resp. 52: např. *ha-a-ah-ha-al-li-it* vs. *ha-ah-ha-al-li-it* (KBo 17.3 iv 27, 30) nebo *pád-da-a-ni* vs. *pád-da-ni* (KBo 17.4 iii 42, 40). Na základě tohoto srovnání vyvozují autoři

pomocí faktu, že chetitští kopisté vytvářeli opisy během předříkávání, tedy slabikování. Podobně vysvětluje i způsob záznamu dvojhlásek (např. *-xa-(a)-i-i-*).¹¹⁶ O. Carruba shrnuje závěrem, že „plné psaní“ bylo „používáno důsledněji a uvědoměleji, než se obvykle připouští“.¹¹⁷

Jak významné je zhodnocení vývoje určitých způsobů záznamu jednotlivých chetitských slov ukázal např. E. Neu, který sesbíral doklady k vývoji spojky *mahhan*.¹¹⁸ Jednoznačným závěrem, který z jeho studie vyplynul, je skutečnost, že v textech ve „starém duktu“ se setkáváme pouze s psanou formou *ma-a-ah-ha-an*, která zůstává nadále typická i pro středochetitské texty, kdy se začíná objevovat mladochetitská varianta *ma-ah-ha-an*, jež zcela převládla v mladochetitském období.¹¹⁹ Na tomto příkladu je zjevná tendence upouštění od „plného psaní“. Na druhou stranu je možné, že se i ve velmi věrném mladochetitském opisu vyskytne forma *ma-a-ah-ha-an*; pak je možné pouze na základě „kumulativní metody datace“ zhodnotit celkové stáří textu.¹²⁰

K pravidlům posuzování „plného psaní“ lze uvést názorný příklad H. Ottena z jeho recenze na A. Kammenhuberovou, která pro svou argumentaci směřuje starochetitské texty s novochetitskými opisy.¹²¹ H. Otten se opírá o psaní *a-ak-ki-iš* v jistě starochetitském textu KBo 6.2 iv 3 (v mladším duplikátu je doloženo psaní BA.ÚŠ) a poukazuje na nesprávnost datace dalšího „starochetitského“ textu, kde se vedle sebe vyskytuje psaní *a-ak-ki-iš* a *ak-ki-iš* (KBo 3.46): „avšak tato tabulka se nám dochovala pouze v novochetitském opise. Dokládá-li nám KBo 6.2 starochetitský způsob psaní, pak musíme mít na zřeteli tvar *ak-ki-iš* jako možné pozměnění kopistou.“¹²²

---

závěr: „Ze všech těchto dokladů je zjevné, že zde „plné psaní“ nemělo žádný funkční význam (OTTEN – SOUČEK 1969: 46).

¹¹⁶ CARRUBA 1981: 243, 245.

¹¹⁷ CARRUBA 1981: 246.

¹¹⁸ NEU 1985.

¹¹⁹ NEU 1985: 153.

¹²⁰ K tomu dodává E. Neu kritiku A. Kammenhuberové a G. Mauera: „Jsou-li A. Kammenhuberová a G. Mauer pevně přesvědčeni o tom, že tak obsáhlý text jako KUB 29.7+, v němž se několikrát s grafickým psaním *ma-a-ah-ha-an* setkáváme, nemohl vzniknout dříve než v období Hattušiliho III. (13. Jh. v. Chr.), nevyčerpávají zcela možnosti, jež nám dnes chetitologická klínopisná paleografie sama o sobě nebo v souvislosti s jazykovými a grafickými (rovněž „ortografickými“) kritérii pro chronologii textů nabízí, nebo lpí na kritériích datace, jejichž platnost byla paleografickým bádáním vyvrácena. Mezi jistě datovatelnými texty, v nichž se vyskytuje *ma-a-ah-ha-an*, se mi nepodařilo objevit žádný, který by by vznikl (tj. byl komponován) později než za vlády Hattušiliho III. Vyskytuje-li se *ma-a-ah-ha-an* v paleograficky mladém textu, musíme vždy nejdříve uvážit možnost, zda se nejedná o opis.“ (NEU 1985: 154).

¹²¹ OTTEN 1975.

¹²² OTTEN 1975: 226.

II. 2. b. Lingvistická analýza

Z hlediska lingvistické analýzy jsou pro posouzení doby sepsání příslušného chetitského textu důležité aspekty morfologie, syntaxe a použitého lexika. Jak bylo uvedeno výše, je naprosto nezbytné, držet se při takovém srovnávání pokud možno uceleného, tj. synchronního, souboru textů, a to i pokud jde o datum jejich sepsání. Neboť, jak víme, chetitští písaři při sestavování opisů starší texty často inovovali a přizpůsobovali soudobému jazykovému stylu¹²³, není možné srovnávat starochetitský originál s jeho pozdějším opisem, „právě protože originální starochetitština a ‚starochetitština‘ mladších opisů nejsou synchronní“¹²⁴. Přes všechny tyto v podstatě zjevné skutečnosti se tomu tak často děje.¹²⁵

Principy, které zde můžeme vyvodit, jsou platné nejen pro paleografický, ale i pro lingvistický rozbor daného textu. Výstižně je formuloval Günter Neumann: „Zásadně je pro dataci textu průkaznější absence novotvarů než výskyt tvarů archaických, neboť autor bude spíše používat stará znění, tvary a syntagma, než aby se vyvaroval všem novotvarům, které prostupují jazyk jeho doby.“¹²⁶

Protože morfologických, syntaktických a lexikálních rozdílů mezi staro- a mladochetitštinou je nepřehledné množství¹²⁷, omezíme se pouze na výčet těch nejvýznamnějších, které mohou být využity z hlediska datace chetitských textů.

V morfologii jmenných pádů je významnou změnou přechod od starochetitské genitivní koncovky pl. *-an* k mladochetitskému *-aš*¹²⁸ a mladochetitské splynutí dativu a lokativu do jednoho pádu na *-i*.¹²⁹ Pro „starý duktus“ je typické současné použití pádu casus absolutus a nominativu v rámci jednoho textu (např. ^m*A-ni-it-ta* vs. ^m*A-ni-it-ta-aš*).¹³⁰

---

¹²³ NEU 1980: XXI.

¹²⁴ STARKE 1977: 7.

¹²⁵ Srv. např. kritiku F. Starkeho na A. Kammenhuberovou, která vychází při svém funkčním rozboru starochetitských postpozic *anda* a *andan* ze srovnání dvou starochetitských originálů (KBo 6.2 a KBo 17.1+) a několika novochetitských opisů (HAB, StBoT 12, KBo 3.23, KBo 12.3, atd.). Viz KAMMENHUBER 1973b: 147-155 a STARKE 1977: 7. Dále kritiku F. Starkeho na Houwinka ten Cateho (HOUWINK TEN CATE: 1966; STARKE 1977: 7) a kritiku H. Ottena na A. Kammenhuberovou (OTTEN 1975: 226; A. KAMMENHUBER 1973a).

¹²⁶ NEUMANN 1971b: 270.

¹²⁷ Viz např. seznam rysů charakteristických pro starochetitštinu: NEU 1970: 64-66.

¹²⁸ FRIEDRICH 1974³: § 62a. S tím souvisí rovněž i doložené chybné používání koncovky gen. pl. *-an* pro gen. sg., viz tamtéž.

¹²⁹ FRIEDRICH 1974³: § 59b.

¹³⁰ NEU 1974: 52-55. (V prvním případě - casus absolutus - se nejedná o syntakticky ucelenou větu, oproti druhému případu, kdy je jméno Anitta větným subjektem.) Srv. dále např. Pithana, Zukraši, Zidanda, Nunu, atd. (NEU 1974: 52-53).

Pro starochetitštinu je charakteristické použití zájmena *-e* (nom. pl. c.) namísto *-at*¹³¹ a užití *-uš* (akk. pl.) oproti *-aš*¹³²; dále také enklitická přivlastňovací zájmena, jež jsou v mladochetitštině nahrazena genitivem zájmena osobního.¹³³ Ve starochetitštině je v grafice dodržován rozdíl mezi tvarem dat.-lok. 3. os. sg. enkl. přivl. zájmeně *-ši* a dat. 3. os. sg. enkl. os. zájmeně *-še*.¹³⁴ Starochetitština rozlišuje striktně tvary osobních zájmen (tvary *uk*, *wēš* a *šumēš* jsou používány výhradně pro označení nominativu sg. a tvary *ammuk*, *anzāš* a *šumāš* pouze jako dat. a ak. sg.). V novochetitštině se toto rozlišení stírá a tvary akuzativu bývají užívány rovněž pro nominativ, formy *uk* a *wēš* se téměř nevyskytují. Tvar nom. pl. *šumēš* bývá užíván i jako dativ a akuzativ. Starochetitšský genitiv *šumenzan* je v novochetitštině nahrazen tvarem *šumēl*.¹³⁵

U starochetitšských tvarů 1. os. sg. prés. *-mi-* konjugace kmenů zakončených na *-iia/-ai-* jsou vedle sebe doloženy tvary na *-yami* a *-emi/-iemi*¹³⁶, avšak jako vysvětlení pro to nabízí H. Otten a V. Souček tři možnosti: není jasné, „zda je při této otázce ve hře naše nedokonalá znalost chetitské grafiky, zda musíme přijmout hláskovou změnu, nebo dokonce zda (pozdější) chetitští písaři nereflektovali již skutečněnou kontrakci *-(i)ia-* > *-e-* analyticky jako *-(i)ia-*.¹³⁷ V mladochetitštině je doložitelná tendence splývání *mi-* a *hi-* konjugace.¹³⁸ V novochetitské *mi-* konjugaci postupně pronikly koncovky 3. os. sg. prété. do tvarů 2. os. sg. prété. (*iyat* vs. *iyāš* „dělal jsi“).¹³⁹ Ve starochetitštině je hojnější používání mediopasívní flexe oproti aktivní při zachování stejného významu,¹⁴⁰ v mladochetitštině se rovněž prosazuje mediopasívní koncovka prés. *-ri*¹⁴¹, v přezentu a imperativu odpadá koncové *-i*.¹⁴²

Ve starochetitšských textech je rozšířená asyndeze¹⁴³, při použití spojek pak převažuje starší *ta* nad *nu* (na *ta* často není napojen žádný objekt v podobě enklitického zájmena)¹⁴⁴, rozšířená je rovněž genitivní rekece postposic (gen. + *peran*, gen. + *tapušza*, gen. + *appan*, atd.), oproti tomu je méně časté užití partikulí¹⁴⁵ a slovesných komposit (preverbium a

¹³¹ FRIEDRICH 1974³: § 102.

¹³² NEU 1970: 65.

¹³³ FRIEDRICH 1974³: § 106-107. Příklady viz např. OTTEN – SOUČEK 1969: 70-73.

¹³⁴ OTTEN – SOUČEK 1969: 56, 69.

¹³⁵ FRIEDRICH 1974³: § 96-97.

¹³⁶ „Nechceme-li přijmout možnost čtení znaku IA jako *ie*, pro které jinak v chetitských textech neexistuje žádný důkaz.“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 75 n. 8, 9).

¹³⁷ OTTEN – SOUČEK 1969: 75-76.

¹³⁸ FRIEDRICH 1974³: § 150.

¹³⁹ FRIEDRICH 1974³: § 151 b).

¹⁴⁰ NEU 1970: 65.

¹⁴¹ NEU 1970: 57. K tomu srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 79-80.

¹⁴² FRIEDRICH 1974³: § 153.

¹⁴³ OTTEN – SOUČEK 1969: 89; NEU 1974: 102.

¹⁴⁴ NEU 1970: 62. Oproti tomu viz OTTEN – SOUČEK 1969: 89.

¹⁴⁵ NEU 1970: 60; CARRUBA 1969b: 10-11; OTTEN – SOUČEK 1969: 80. Např. ve Starochetitšském rituálu pro královský pár (StBoT 8) se vůbec nevyskytuje zvrtná partikule *-z(a)* (která se nevyskytuje ani v textu o

sloveso).¹⁴⁶ Tato preverbia stojí ve starochetitské v pouze volném vztahu vůči slovesu a je možné je pojmout jako více méně samostatně stojící příslovce.¹⁴⁷ V podmiňovacích větách je relativně starší spojka *takku* oproti *man*.¹⁴⁸

Při analýze jednotlivých textů jsem vycházela z výše uvedených datovacích kritérií. U některých skupin textů v CTH lze – jedná-li se o kompaktní soubor textů s duplikáty – předpokládat společné datum vzniku a sepsání textů, tzn. vycházejících se stejné terminologie. V případě mnoha čísel v CTH se však jedná o seskupení více navzájem podobných textů s odlišnou literární tradicí, kdy je nutné brát v úvahu odlišné datum jejich vzniku i jejich sepsání. Ve všech případech se soustředím výhradně na texty, jež vznikly ve starochetitském období.

Anittovi a v StBoT 8 chybí např. i u slovesa *arra-* „mýt“, s nímž se jinak běžně vyskytuje), ani partikule *-(a)pa* (která ostatně platí jako charakteristická pro st.-chet. texty). (OTTEN – SOUČEK 1969: 80). K tomu autoři dodávají: „Navzdory veškeré nejistotě v jednotlivých případech je možné, že partikule v tomto starém textu (tj. StBoT 8) naznačují u určitých sloves nebo v určitých konstrukcích místní modifikaci. V pozdějším jazyce se oproti tomu vyvinuly ve zvýšené míře jiné možnosti pro vyjádření místního vztahu, především pomocí preverbií, které se nyní vyvinuly z adverbii a pomocí obecnějšího použití partikulí, čímž se jejich původní význam postupně vytratil.“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 86).

¹⁴⁶ NEU 1970: 65; NEU 1974: 105; OTTEN – SOUČEK 1969: 86.

¹⁴⁷ Tento dojem „je podpořen ještě tím, že jsou psána odděleně od slovesa na konci předchozího řádku.“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 87).

¹⁴⁸ Tento fakt je zjevný např. z porovnání stáří jednotlivých kompozic chetitských textů, viz OTTEN – SOUČEK 1969: 91 s odkazem na STERNEMANN 1965: 251.

III. Přehled starochetitských textů

Cílem této práce není podat detailní prezentaci všech starochetitských textů. Pro zmapování kultovní terminologie tohoto korpusu je však nezbytně nutné, podat jejich přehled a zmínit i texty jiného než kultovního charakteru, neboť i ty jsou pramenem kultovní terminologie. Nesmíme zapomínat, že rozdělení textů na „historické“ a „rituální“ atp. je naší čistě praktickou pomůckou pro orientaci v textech.¹⁴⁹ Chetitský každodenní život byl natolik prostoupen náboženskou a kultovní činností, že takové oddělení není možné. Proto musíme zohlednit veškeré dochované starochetitské texty. V této kapitole proto stručně prezentuji všechny starochetitské texty, a to i ty, jež nejsou v Katalogu chetitských textů zařazeny pod č. 390-500 („Ritual texts“), č. 501-530 („Cult inventory texts“) a č. 591-724 („Festival texts“). V následujícím shrnutí uvádím přehled chetitských textů s výčtem starochetitských originálů. Pokud je k dispozici transkripce daného textu, uvádím zde pouze jeho překlad do češtiny. Pokud některý z textů nebyl dosud vůbec zpracován, popř. transkripce je zastaralá či je nutno ji (na základě nových fragmentů) pozměnit, v takových případech uvádím i vlastní transkripci. Proto např. u v r. 1969 vydaného Rituálu pro královský pár znovu transkribuji ty pasáže, kde došlo na základě nálezů nových fragmentů k doplněním, na přepis nezměněných pasáží pouze odkazuji a uvádím jen jejich český překlad.

CTH 1. Text o Anittovi (A. KBo 3.22).¹⁵⁰

V tomto historickém starochetitském textu líčícím tažení krále Anitty, syna Pitchany, se vyskytují z kultovního hlediska významné termíny *tunnakiššar* – „vnitřní prostory, interiér (paláce, domu)“ (ř. 78) a sumerské výrazy ZÀ.AH.LI (rev. 48) a ^{GIŠ}ŠÚ.A AN.BAR a GIDRU.GAM AN.BAR (rev. 75).

CTH 2. Fragmenty jmenující Anum-Herwu a město Zalpu (2. KUB 36.99).¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Např. starochetitský text KBo 25.107, který je v Katalogu chetitských textů umístěn pod „Mytologické texty“, byl zpracován Erichem Neuem v publikaci o starochetitských rituálech (NEU 1980a: 181-182). Podobných příkladů, kdy není snadné text stylisticky zařadit, je velmi mnoho.

¹⁵⁰ Viz NEU 1974. Dále CARRUBA 2001; SOYSAL 2005: 124-125; STEINER 1984.

¹⁵¹ FORLANINI 1995: 128; GÜTERBOCK 1964: 109; HAAS 2006: 18-19; HELCK 1983; MERIGGI 1973: 203; MILLER 2001; OTTEN 1973: 65-66.

Jedná se o texty, které vypráví o konfliktu knížete s churritským jménem Anum-Cherwa z města Mamy s vládcem města Uršu, a které lze datovat pravděpodobně do doby staroasyrských kolonií.

CTH 3. Fragmenty zmiňující město Zalpu (1.A. KBo 22.2).¹⁵²

Tyto texty, dobou vzniku připisované Muršilimu I., vypráví pohádkově laděný příběh o královně města Neša, která během jednoho roku porodila 30 synů a později 30 dcer. Syny, které zřejmě považovala za zlé znamení, poslala v koši po řece. Když však synové dospěli, rozhodli se vyhledat svoji matku. Bohové ale způsobili, že synové svou matku nepoznali a vzali si za ženy své vlastní dcery. Závěr textu se nedochoval. V těchto textech vystupují např. z rituálních textů známé postavy GAL LÚ^{MEŠ} GIŠ^{ŠUKUR} či LÚ^{MEŠ} MEŠEDI.

CTH 8. Anekdoty („Palácová kronika“) z doby vlády Chatušiliho I. (D. KUB 36.104).¹⁵³

Skupina textů, pro něž bylo zvoleno zavádějící označení „kronika“, je spíše sbírkou juridických příkladů poklesků, prohřešků a podvodů, které jsou exemplárně potrestány v závěru každého z nich. V mnoha případech nejsme s to porozumět ironii či vtipu textu a mnohá místa jsou nesrozumitelná, jisté však je, že se jedná o tresty ponižující a výsměšné, končící často smrtí viníka.

Ve druhém paragrafu připomíná potrestání viníka rituální zvyklosti Chetitů známé i z kultovních textů: do poháru piva *marnuwan* nasypali sůl a viník musel pohár vypít; pohár pak rozbili o jeho hlavu. Podobné ukázky analogického kouzla jsou doloženy i v rituálech, kde se provádí rozbití pohárů či hrnců: tak jako se rozbíjí hrnec, má být rozdrčena i hlava nepřítel. Mimoto byla sůl považována za symbol neplodnosti a v rituálech používána k potlačení plodivé síly nepřítel. V textu se vyskytují některé pojmy rituální terminologie, např. GIŠ^{zahurti-}, názvy nápojů (*marnuwan*, *walhi-*), označení pro pohár či sůl.

CTH 9. Fragmenty anekdot (Palácová kronika). (3. KBo 8.42).

Starochetitský fragment KBo 8.42 obsahuje zřejmě tzv. „říční ordál“ (obv.[?] 13': DÍD-ya pa-i[t]¹⁵⁴, obv.[?] 9: DÍD-ya pa-it ša-aš pár-ku-e-eš-ta „šel k Bohu řeky a očistil se“).¹⁵⁵

¹⁵² Viz OTTEN 1973. Dále: GRODDEK 1998: 227-229 Nr. 41; HAAS 1977: 14-17; HAAS 2006: 20-28; HELCK 1983; HOFFNER 1998²: 81-82; OTTEN 1974; ÜNAL 1986; ÜNAL 1994: 805-807.

¹⁵³ Zpracovala Paola Dardanová (DARDANO 1997). Dále viz BEAL 1992: 529-556; HAAS 2006: 54-59; KLINGER 2001b a Neu, E., 1995.

¹⁵⁴ E. Laroche udává dvě možnosti: DÍD-ya pa-i[t] nebo pa-it-tu „šel / nechť jde k řece“ (LAROCHE 1973a: 185).

¹⁵⁵ F. Starke neanalyzuje tento tvar jako terminativ, ale jako „terminativní dativ“, neboť se zde nejedná o řeku, ale o „Boha řeky“, který je personifikovaný, a tvar je tedy nutno analyzovat takto: DÍD-ya = DÍD-y+a „und, aber“ (analogicky ke LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya „dem König und der Königin“). (STARKE 1977: 74-75).

CTH 15. Zakraši z Aleppa. (A. KBo 7.14 + KUB 36.100).¹⁵⁶

Text popisuje vojenská tažení chetitského krále do oblasti severní Sýrie a jedná se především o výčet jmen a vojenských hodností, neobsahuje žádné rituální pasáže.

CTH 21. Smlouva s Išputahšuem z Kizzuwatny: II. Chetitská verze.

Starochetitská verze této smlouvy se nachází na KUB 31.81.¹⁵⁷

CTH 39. Starochetitské historické fragmenty.

Jedná se o malé fragmenty KBo 8.45, KBo 8.131, KUB 26.35, KUB 36.107, KBo 25.195 a KBo 50.9.

CTH 215. Neidentifikované fragmenty.

Starochetitským textem je HHT 74 (= Bo 5713).

CTH 238. Seznamy měst.

Starochetitským textem je KBo 16.57.¹⁵⁸ Jedná se o malý fragment s výčtem chetitských měst.

CTH 272. Starochetitské instrukce pro hodnostáře DUGUD. (KBo 22.1).

V případě starochetitského textu KBo 22.1¹⁵⁹ se jedná o pokyny pro hodnostáře DUGUD. V tomto textu se setkáváme s některými termíny používanými běžně v rituálních textech. Jedná se vedle funkce ^{LÚ}DUGUD (rev. 23´) např. o chetitské termíny pro dutou míru *zipattani-*, oděvy ^{TÚG}*hištani-* (obv. 9´) a *puššali-* (obv. 10´), označení „nosič proviantu“ ^{LÚ.MEŠ}*NA-ŠI SÍ-DI-TI₄* (obv. 9´, rev. 18´, 19´, 26´, 32´), „boháč“ ^{LÚ}*happínant-* (rev. 27´) a „chudý muž“ ^{LÚ}*ašiwant-* (rev. 29´; na rev. 24´ psáno sumerogramem ^{LÚ}MÁŠDA).

CTH 291. Zákony 1 až 100.¹⁶⁰

Chetitské zákony byly sepsány již ve starochetitském období, jak nám dokládají některé z nalezených tabulek. Mezi starochetitské lze zařadit texty 1. A., B. a C (tj. 1.A KBo

¹⁵⁶ KEMPINSKI 1983: 43-46. Dále viz např. HAAS 2006: 46-47; KLENGEL 1999: 40, 47; OTTEN 1953a: 59-63.

¹⁵⁷ KLENGEL 1999: 78 s n. 211 (sub [A3]); POPKO 2007: 579 n. 17.

¹⁵⁸ CTH 238.4. Liter.: FORLANINI 1979: 167-168; FORLANINI 2008: 163; KLINGER 1996: 177 n. 211.

¹⁵⁹ ARCHI 1979b: 44-45; MARAZZI 1988.

¹⁶⁰ Viz např. FRIEDRICH 1971²; HAASE 1963; HAASE 1968; HAASE 1979²; HOFFNER 1995; HOFFNER 1997; HOFFNER 2000; HROZNÝ 1922; IMPARATI 1964; NEUFELD 1971; SCHULER 1982.

6.2 + KBo 19.1 + KBo 19.1a + KBo 22.61 + KBo 22.62, B. KBo 19.2 + KBo 22.63 + KUB 29.16 a C. KUB 29.13. Chetitské zákony vytváří normy pro nejrůznější oblasti tehdejšího života a spíše než o zákony v našem moderním pojetí se jedná o sepsání skutečných případů, které mají sloužit jako návod pro případně vzniklé obdobné situace. Mezi těmito lze najít i paragrafy týkající se kultovních ustanovení, např. §50 „...¹⁶¹, jenž je mocný⁷ ve městě Nerik, jenž (je) knězem ve městech Arinna (a) Ziplanta, jehož domy v každém z měst (jsou) svobodné, a jejich spoluuživatelé robo[tují]. Když v Arinně začne 11. měsíc, pak je [dům] to[ho], u jehož brány (je) vidět strom *eya-*, s[vobodný].“¹⁶²

CTH 292. Zákony 1 až 100.¹⁶³

Z této následující skupiny zákonů jsou starochetitské 292.I.A. KUB 29.25 (+) KUB 29.28 (+) KUB 29.29 (+) KUB 29.30 (+) KUB 29.32(+) KUB 29.35(+) KUB 29.36 + KUB 29.38 + KBo 25.85. Z hlediska rituální terminologie jsou zajímavé paragrafy §163 a §170. Jejich znění se nám bohužel na starochetitských exemplářích nedochovala, v pozdějších opisech však zní následovně: §163 „Jsou-li něčí zvířata božstvem zasažena (tj. onemocní), a on je ‚očistí‘ (tj. odstraní jim značku¹⁶⁴) a odežene je, do odpadu dá (nakažený) odpad, avšak neřekne to svému druhovi a druh (to) neví (a) žene (tam) svá zvířata a ta zemřou, (je to) hřích.“¹⁶⁵ Z paragrafu §170 se nám na starochetitském exempláři dochovaly pouze zbytky několika znaků (např. [*te-e*]z-zi, KUB 29.30 iii 15-16). Předkládáme znění tohoto paragrafu v mladším opise: „Jestliže svobodný muž zabije hada a vysloví (přítom) jméno (někoho) jiného, dá 1 minu stříbra. Jestliže však (je) nevolník, pak tento zemře.“¹⁶⁶

CTH 323. Zmizení Božstva slunce.¹⁶⁷

Starochetitským originálem je duplikát C. KBo 25.107. Jedná se o pouze malý fragment o šesti řádcích, na nichž je doložen výraz pro lůj (ř. 4' *a]p-pu-uz-zi*, ř. 6' *ap]-pu-uz-zi-an-za*) a sumerogram pro obecné označení květin a bylin Ú (ř. 3' *Ú^{HI.A}-an*).

¹⁶¹ LÚ *UK-KI-E* je dosud neznámé označení pro hodnostáře.

¹⁶² LÚ *UK-KI-E ku-iš* URU *NE-e-ri-ik-ki ta-ru-uh-zi ku-iš* URU *A-[ri-in-na k]u-iš* URU *Zi-ip-la-an-ti* LÚ *SANGA-eš I-NA URU^{DIDL} hu-u-ma-an-t[i] É^{HI.A}-ŠU-NU lu-iz-zi kar-[pí-ya-an-zi] ma-a-an* URU *A-ri-in-na 2 ITU-aš ti-iz-zi nu a-pé-e-[el É-ZU] ku-e-la* GIŠ *e-ya-an a-aš-ki-iš-ši ša-ku-wa-an a-[ra-a-u-wa-an]* (KBo 6.2 ii 58-62). K tomuto paragrafu viz rovněž HAAS 1994: 701 n. 34.

¹⁶³ Liter. viz CTH 291.

¹⁶⁴ Viz HHW 123 sub *parkui-*.

¹⁶⁵ *ták-ku šu-up-pa-la-aš-še-et ku-e-el-qa ši-e-ú-ni-ah-ta ta-at pár-ku-nu-zi na-at ar-ha pé-en-na-a-i i-šu-wa-na-al-li-ma-kán i-šu-wa-an da-a-i a-ri-iš-ši-ma-at Ú-UL te-ez-zi* LÚ *a-ra-aš-ša Ú-UL ša-ak-ki šu-up-pa-la-aš-še-et pé-en-na-a-i na-at a-ki šar-ni-ik-zi-il* (KBo 6.18 iv 1-6 + KBo 6.10 iv 10-13 + KBo 31.66).

¹⁶⁶ *ták-ku* LÚ *EL-LAM MUŠ-an ku-en-zi da-me-e-el-la ŠUM-an te-ez-zi 1 MA.NA KÙ.BABBAR pa-a-i ták-ku ÌR-ša a-pa-a-aš-pát a-ki* (KBo 6.13 i 10-12).

¹⁶⁷ A. VBoT 58; B. KUB 36.44 + KUB 53.20; C. KBo 25.107. Přepis fragmentu C viz NEU 1980a: 181-182.

CTH 336. Mýtus o Inaře.¹⁶⁸

Ve starochetitském období vznikly pravděpodobně texty KBo 25.25¹⁶⁹, KUB 33.59 (336.02) a KUB 43.25 (336.05).¹⁷⁰

V textu KBo 25.25 lze číst pouze slovo „nepřítel“ (LÚKÚR obv. (ii) 5') a jméno bohyně Inary (obv. (ii) 7').

Text KUB 33.59 zahrnul Emmanuel Laroche do svého zpracování chetitských mýtů, kde uvedl jeho transkripci.¹⁷¹ Obv. i a obv. ii obsahují zřejmě úryvky rituálu. Kromě jména bohyně Channachanny (obv. ii 1, 5, iii 6, 10) se zde setkáváme i s božstvem vegetačního růstu Miyatanzipou¹⁷² (rev. iii 12). Ve velmi fragmentárním kontextu jsou doloženy starochetitské výrazy ^{KUŠ}kurša/i- c. (obv. ii 3, rev. iii 4, 5, 12), ^{šarhuli/a-} (obv. ii 4), ^{MUNUS}harwant- c. („ošetřovatelka“, obv. ii 6), ^{wattaru} n. („studna, pramen“, rev. iii 7), rostlina ^{Giš}ippiya- c. (rev. iii 7, 13), nádoba ^{Giš}huppar- n. (rev. iii 8, 11, 15) a dále v rituálech časté ^{pa-ah-hur ú-ra-a-ni} („oheň hoří“, rev. iii 9). Vedle toho zde jsou doloženy např. sumerogramy: DUG KAŠ.GEŠTIN („nádoba s vinným nápojem“, obv. i 4), GA.KIN.AG („sýr“, obv. i 5), ^{Giš}GEŠTIN („vinná réva“, obv. i 6) a NIM.LÁL („včela“, rev. iii 5, 11, iv 3, 12).

V textu KUB 43.25¹⁷³ se kromě slovesných tvarů a zájmen dochovalo pouze jméno bohyně Channachanny (ř. 11').

CTH 412. Rituál Zuwi.¹⁷⁴

Starochetitský text KBo 17.17 (+) KBo 30.30¹⁷⁵ obsahuje popis rituálního konání se substitutem a jsou v něm vyjmenovány veškeré partie těla, které má substitut vyléčit:

Obv.

1'. [se] podobají¹⁷⁶ [

2'. [je]ho [j]átra [

¹⁶⁸ LAROCHE 1965: 87-96; MOORE 1975: 151-160; HAAS 1994: 437-438; HOFFNER 1998²: 30-32.

¹⁶⁹ Int.Konk. řadí tento text pod CTH 370.I.72.A).

¹⁷⁰ Int.Konk.1.81 uvádí starochetitské stáří i u textu KUB 25.25.

¹⁷¹ LAROCHE 1965: 89-90. Překlad HOFFNER 1998²: 30-31. Dále viz např. HAAS 1988: 296-297; HAAS 1994: 456 n. 55; 702 n. 35 (k rev. iii 5-13); 435 n. 119 (k rev. iii 113). K paleografickému srovnání se starochetitským rituálem pro královský pár viz OTTEN – SOUČEK 1969: 43 n. 3.

¹⁷² Viz LAROCHE 1947a: 68; HAAS 1994: 282, 299, 702, 716; POPKO 1995: 73, 82; VAN GESSEL 1998: 308-309.

¹⁷³ Duplikáty jsou A. KUB 33.60 a B. KUB 33.61. N. Oettinger se domnívá, že text KUB 43.25 je psán ve středochetitském duktu (OETTINGER 2002: 578).

¹⁷⁴ GIORGIERI 1990.

¹⁷⁵ CTH 412.08: 1.A. KBo 17.17 (+) KBo 30.30; B. KUB 43.53; C. KUB 58.111; 2. KBo 22.100. Transkripce fragmentu KBo 17.17: NEU 1980a: 23-25; k fragmentu KBo 30.30 viz NEU 1983: 368 (sub 2374/c); transkripce obou fragmentů KBo 17.17 (+) KBo 30.30: GIORGIERI 1992: 94-96 (nákras joinů), GRODDEK 2002a: 36-37. K problému datace viz NEU 1980a: 23.

¹⁷⁶ V textu: „stejně tak“ (v případě opakování téhož slovesa).

3'. [ ] se podobají jeho [,pest]rým [ledvinám'],
[jeho] klí[n

4'. [ ] jeho [ ] se podobají [ ], [jeho] *miura*[

5'. [ ] se podobají jeho [noh]ám a jeho ruce[

6'. „[Ó bože slunce bohů, p]ohled'! Jeho d[ám] bohům! [Jeho dám bohům labarny,
našeho/vašeho krále!]

7'. [(Vy) mu dejte] jeho sílu! [(Zde je) jeho dobro], jeho [ži]vot!

8'. [Pohled¹⁷⁷, jeho (tj. substitutu) tělo] (je) větš[í] než (jeho) [tě]lo (tj. pacienta); [jeho
hlava (je) vě]tší než¹⁷⁸ [jeho hlava]; jeho nos (je) větší než jeho nos;

9'. [(jeho) oči (jsou) větší než (jeho) oči¹⁷⁹; (jeho) uš]i (jsou) [větší než] (jeho) uši; [jeho
úst]a (jsou) větší než (jeho) ústa;

10'. [jeho jazyk (je) větší než jeho jazyk]; jeho [krk (je) větší než (jeho) krk; j]jeho *meli*
(je) větší než (jeho) *meli*;

11'. [jeho záda] (jsou) větší než (jeho) [záda]; [jeho rameno (je) vě]tší [než (jeho) lopatka];
[jeho] hr[ud'] (je) větší než jeho hrud'; jeho srdce (je) větší než jeho srdce;]

12'. [jeho játra (jsou) větší než jeho játra; jeho plíce (jsou) větší než] jeho [p]líce

13'. [ ] jeh]o [klín (je) větší než
jeho] klí[n

14'. [ ]] *miura*[

Rev.

3'. [ ] skála/skálám [

4'. [ ] bující stejně tak (jako nahoře) [

5'. [L]abarna ví, co je [špatné] pro jeho tě[lo/osobu, duši a osobu]

6'. Necht' ho (tj. zlo) olíže jazykem! [Necht' ho vezme?'] r[ty!]

7'. Necht' [ ] spa]se! [Necht' ho vezme] h[lav]ou! Necht' [to ve]zme [ ]!
[Necht' ho vezme] obočím!

---

¹⁷⁷ Ohledně pozice slova *kāša* v tomto textu viz GIORGIERI 1992: 68 n. 79.

¹⁷⁸ V textu: „stejně tak“.

¹⁷⁹ Doslova: „Oči než oči stejně tak.“

- 8'. [Necht' ho] vez[me] řasami! [Necht'] ho [vezme r]amenem!
 9'. Necht' ho [v]ezme [h]rudí! [Necht' ho vezme srdcem!] Necht' ho vezme [játry]!
 10'. Necht' ho [v]ezme [plíc]emi! [Necht' ho vezme ,pestrými ledvinami'!]
 11'. [Necht'] h[o vezme kl]ínem! [Necht' h]o [vezme b]řichem! Necht' ho vezme údem!
 12'. [Necht'] ho [vezme] (s) [*miura*]! Necht' ho vezme [k]olenem! [Necht' ho vezme nohama!] Necht' [ho v]ezme [rukama]!

CTH 414. Zakládací rituál.¹⁸⁰

Starochetitský původ tohoto rituálu dokládá pouze malý fragment KUB 29.3, který zpracoval E. Neu v publikaci *Althethitische Ritualtexte in Umschrift*.¹⁸¹ D. Groddek uvažuje o možném joinu KUB 29.3 (+)[?] Bo 6124¹⁸².

KUB 29.3 obv. i:

- 1'. LUGAL-[(*e-mu* DINGIR^{MEŠ} *me-ek-ku-uš* MU.KAM^{HLA}-*uš ma-ni-ya-ah-hi-ir*)]
 2'. *ú-i*-[(*it-ta-an-na*¹⁸³ *ku-ut-re-eš-me-et* NU.GÁL)]

- 3'. LUGAL-*i-mu*¹⁸⁴ *ma-n*[(*i-ya-ah-ha-en* ^{GIŠ}*hu-lu-ga-an-né-en*)]
 4'. ^D*Hal-ma-aš-šu-i-iz*¹⁸⁵ *a-r*[(*u-na-za ú-da-aš an-na-aš-ma-aš* KUR-*e*)]
 5'. *hé-e-še-er nu-mu-uz* LUGAL-*un-na l*[(*a-ba-ar-na-an hal-zi-i-e-er*)]

- 6'.¹⁸⁶ *nu a-ap-pa at-ta-ma-an* ^DIM-*a*[(*n wa-al-lu-uš-ki-mi*)]
 7'. *nu an-ku* ^{GIŠ}HLA LUGAL-*uš ta-al-l*[(*i-ya-zi?*)]
 8'. *hé-e-a-u-e-eš-ma-aš ša-a*[(*l-*

¹⁸⁰ Texty: A. KUB 29.1; B. KUB 29.3; C. KUB 29.2; D. HT 38; E. Giessen; F. Bo 5621, Bo 3612, Bo 3417; G. KUB 52.94; H. KUB 55.50. D. Groddek sem dále řadí texty Bo 7455, KUB 51.56 (GRODDEK 2004d: 90) a KUB 60.113 (GRODDEK 2006: 110-111). Překlad viz GOETZE 1955: 357-358, nové zpracování viz CARINI 1982. Dále viz např. GÜTERBOCK 1942-1943; SCHWARTZ 1947; ARCHI 1966: 108-112; MARAZZI 1982; KLINGER 1996: 275-276. K diskuzi ohledně chattského původu tohoto textu viz KLINGER 1996: 134-140.

¹⁸¹ Přepis bez doplnění pomocí duplikátu viz NEU 1980a: 3.

¹⁸² GRODDEK 2004d: 90; GRODDEK 2006: 110-111.

¹⁸³ Viz OETTINGER 2002: 540.

¹⁸⁴ KUB 29.1 i 23: LUGAL-*u-e-mu*.

¹⁸⁵ KUB 29.1 i 23: ^{GIŠ}DAG-*iz*.

¹⁸⁶ KUB 29.1 i 26: *nu EGIR-pa ad-da-aš-ma-an* ^DU-*an wa-al-lu-uš-ki-mi nu* ^{GIŠ}HLA LUGAL-*uš* 27. ^DU-*ni ú-e-ek-zi hé-e-ya-u-e-eš ku-it ta-aš-nu-uš-ki-ir šal-la-nu-uš-ki-ir*.

9'. *ša-al-la-nu-uš-kir e[?]* [

10'. *ša-al-la-nu-uš-k[i-*

11'. *ne-e-pí-ša-aš kat-t[(a-an ú-li-li-iš-ki-id-du-ma-at)]*

Obv. i:

1'. Mně, králi, bohové přidělili dlouhá léta,

2'. těchto let není konce.

3'. Mně, králi, přinesla bohyně trůnu od moře vládu

4'. (a) vůz *huluganni*. Zem mé matky

5'. otevřeli. A mně nazvali králem, labarnou.¹⁸⁷

6'. A nadále budu uctívat Boha bouře jako mého otce!¹⁸⁸

7'. Král zcela zařikává stromy.¹⁸⁹

8'.¹⁹⁰ deště vás [

9'. nechaly vyrůst. [

10'. nechaly vyrů[st.

11'. Pod nebem jste vyrašily^(?).¹⁹¹

---

¹⁸⁷ V. Haas, se domnívá, že podmětem jsou bohyně slunce Arinny a bůh bouře: „... král se označuje za potomka božského páru.“ (HAAS 1994: 189 n. 39).

¹⁸⁸ Srv. STARKE 1977: 147.

¹⁸⁹ Oproti starochetitskému originálu KUB 29.3 („Král zcela zařikává stromy.“) má text mladochetitského opisu KUB 29.1 jiný smysl: KUB 29.1 i 26: *nu EGIR-pa ad-da-aš-ma-an^DU-an wa-al-lu-uš-ki-mi nu GIŠ^{HLA} LUGAL-uš 27. ^DU-ni ú-e-ek-zi hé-e-ya-u-e-eš ku-it ta-aš-nu-uš-ki-ir šal-la-nu-uš-ki-ir* („A nadále budu uctívat boha bouře jako mého otce! Král si přeje od boha bouře stromy, jež nechal zesílit a vyrůst déšť.“). KUB 29.3 i 7': *nu an-ku GIŠ^{HLA} LUGAL-uš ta-al-[i-ya-zi?]* („Král zcela zařik[ává] stromy.“) N. Boysan-Dietrichová dodává: „V mladší kopii již zřejmě nebylo slovu *anku* (adv.) rozuměno.“ (BOYSAN-DIETRICH 1987: 21 n. 56).

¹⁹⁰ KUB 29.1 i 26-27: „Král žádá od boha bouře stromy, které deště posílily a nechaly vyrůst.“

¹⁹¹ Srv. GÜTERBOCK 1942/43: 104; SCHWARTZ 1947: 41; STARKE 1977: 169.

CTH 416. Starochetitský rituál pro královský pár.¹⁹²

Jedná se o jeden z nejrozsáhlejších dokladů chetitských kultovních ceremonií ze starochetitského období. Text byl zpracován H. Ottenem a V. Součkem již v r. 1969. Od té doby bylo nalezeno několik dalších fragmentů, a k jejich původnímu zpracování je proto možné na obv. ii doplnit texty KBo 30.33 (1562/c), KBo 25.3 (1444/c + 1417/c), na rev. iii KBo 17.26 (158/q), a na rev. iv text KBo 25.148 (1839/c)¹⁹³ a nově uspořádat řazení duplikátů, především na obv. ii doplnit čtení pomocí duplikátu KUB 43.39 a na rev. iii pomocí duplikátů KBo 20.15 + KUB 43.32 a KBo 25.8.

Text KBo 30.33 byl samostatně transkribován a jeho duplikátem je KBo 17.5 (+) KBo 17.6 (+) KBo 25.8 ii 9-12.¹⁹⁴ Kromě výrazů pro krále a královnu (ii 3') a jména bohyně Chantašepy (ii 5') se zde dochoval pouze termín *i-da-a-lu-uš-mi-i[t* (ii 4').

Join KBo 25.3 (fragmenty 1444/c a 1417/c) nebyl ještě znám H. Ottenu a V. Součkovi, ale byl publikován E. Neuem.¹⁹⁵ Umožňuje doplnění obv. ii 26'-33' vzhledem k původnímu zpracování.

Nepřímý join KBo 17.26 transkriboval E. Neu, zařadil jej však shodně s E. Larochem pod CTH 832.¹⁹⁶ Tento malý fragment lze do textu zařadit na základě duplikátu B (konkrétně KBo 17.4 iii 47-51) a umožňuje doplnění závěru kolumny iii. Na ř. 5' se dochoval výraz pro pohár *t]e-eš-šum-mi-uš-š[a*, podle něhož lze doplnit i text KBo 17.4.

Duplikát KBo 20.15 + KUB 43.32 zpracoval H. Otten.¹⁹⁷ Doplnjuje rev. iii 25-35.

Text KBo 25.148 doplňuje rev. iv 31-37, jehož znění je však již známo z duplikátu.¹⁹⁸ Dochovaly se pouze počáteční znaky slov navazujících na FHG 6: 1'. *d[a]-a-ah-hí*, 2'. *ha[l-ki]-ya-ša*, / 3'. *g[a]-a-pí-na-an*, 4'. *ma-ar-ka-ah-hi*, 5'. *LUG[AL]-uš*, 6'. *š[u-l]i-i-aš*, 7'. *ha[r-m]i*, 8'. *w[a-r]i-ta-an-zi*.

¹⁹² Postupně byl původní seznam textů, zpracovaný H. Ottenem a V. Součkem (OTTEN – SOUČEK 1969), rozšířen a doplněn o další: 1.A. KBo 17.1 (zde publikovány i fragmenty ABoT 1.4 + ABoT 1.4a + Alaca Fragment + IBoT 1.26 + FHG 6 + FHG 6a) + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 30.33 + KUB 34.119 + KUB 34.121 (+) KBo 17.26; B. KBo 17.2 (+) KBo 17.3 (+) KBo 17.4 + KBo 17.7 + KBo 20.15 + KBo 25.7 + KUB 43.32 + KUB 43.39 + IBoT 3.135; C. KBo 17.5 (+) KBo 17.6 (+) KBo 25.8; 2. KBo 12.101. Zpracování viz OTTEN – SOUČEK 1969 (dříve LAROCHE 1951: 184-188). Nové texty: GRODDEK 1996b: 298-299; GRODDEK 2002a: 40. Nákresy joinů: KOŠAK 1995: 66, 226-227; KOŠAK 1999: 25, 162-163 (doplněné o nákresy fragmentů 1562/c a 158/q). Neúplné transkripce jednotlivých textů: NEU 1980a: 5-11 (KBo 17.1 + KBo 25.3); NEU 1980a: 4 (KBo 17.2); NEU 1980a: 12-18 (KBo 17.3 + KBo 17.4 + KBo 20.15 + KUB 43.32 + KUB 43.39); NEU 1980a: 18-19 (KBo 17.5); NEU 1980a: 19-21 (KBo 17.6); NEU 1980a: 21-22 (KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135); NEU 1980a: 22-23 (KBo 25.8); NEU 1980a: 230 (KBo 17.26); NEU 1983: 370 (KBo 30.33 sub 1562/c). Viz rovněž HAAS 2003: 45; 588-589.

¹⁹³ Srv. nákresy OTTEN – SOUČEK 1969: 4 a KOŠAK 1999: 162-163.

¹⁹⁴ NEU 1983: 370 a GRODDEK 2002a: 40. Srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 22-25.

¹⁹⁵ NEU 1980a: 8.

¹⁹⁶ NEU 1980a: 230; LAROCHE 1971: 150, Pl. I.

¹⁹⁷ OTTEN 1971b: 30. Viz rovněž NEU 1980a: 15-16.

¹⁹⁸ Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38.

E. Neu zařadil jednotlivé texty tohoto rituálu do svého zpracování starochetitských rituálů, avšak vzhledem k námitkám k původní publikaci je rozložil do celkem 9 textů (č. 2-8, 144, 151). V některých případech se však dopustil politováníhodného zanedbání (např. opominutí vzájemných duplikátů KBo 17.4 a KBo 17.5 na začátku kolumny ii¹⁹⁹).

Hlavní linii textu představuje KBo 17.1++, podle něhož lze větší část rituálu numerovat. Obv. i začíná nepřímým joinem duplikátu KBo 17.2 (ř. 1'-12'), po mezeře následuje hlavní linie textu KBo 17.1. Další doplnění obv. i je možné pomocí textu KBo 17.3 (obv. i 6'-37').

Obv. ii začíná duplikátem C. KBo 17.5, pak následuje fragment hlavního textu KBo 30.33, dále KBo 17.1 (s novým fragmentem KBo 25.3) za doplnění pomocí duplikátů B. KBo 17.4 (+) KUB 43.39 + KBo 17.3 a C. KBo 17.6.

Rev. iii je nutno oproti zpracování H. Ottena a V. Součka pozměnit především díky novým joinům k duplikátu B. Hlavní linii tvoří KBo 17.1, k němuž byl objeven nový fragment KBo 17.26 a lze jej doplnit duplikáty B. KBo 17.3 + KBo 20.15 + KUB 43.32 + KBo 17.4 a C. KBo 17.6 (+) KBo 25.8 (+) KBo 17.5.

Přepis:

Neboť tento text spolu se starochetitským rituálem při bouřce představují nejvýznamnější a nejrozsáhlejší popisy starochetitských rituálů, uvádíme zde jeho český překlad a rovněž aktualizovaný přepis těch pasáží, které se díky novým fragmentům či duplikátům liší od vydání H. Ottena a V. Součka.

Obv. i:

Přepis obv. i neuvádíme, neboť začátek textu je beze změn na KBo 17.2 a posléze na KBo 17.1.

Obv. ii:

Začátek kolumny ii je na duplikátu KBo 17.5, jak uvádí H. Otten a Souček. Od ř. 9 je však možné doplnění podle nově nalezeného fragmentu hlavního textu KBo 30.33 (obv. ii 14-15 podle dupl. KBo 17.4.):

---

9. [(ta)] DINGIR^{MEŠ}-aš ki-iš-[(ša-an me-e-ma-ah-hé²⁰⁰ tu-wa-at-tu²⁰¹

¹⁹⁹ Srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 22 a NEU 1980a: 7.

²⁰⁰ Dupl. KBo 17.5 ii 9: -m]a-ah-hi.

²⁰¹ Dupl. KBo 17.5 ii 9: tu-wa-a-at-tu.

DINGIR^{MEŠ}-eš)]²⁰²

10. *ka-a-ša* LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-[(*ša* DUMU^{MEŠ} URU *Ha-at-tu-ša-aš-ša*)]
11. *i-da-a-lu-uš-mi-i*[(*t pa-ap-ra-a-tar-ša-me-et ha-tu-ga-uš la-a-lu-uš*²⁰³)]
12. ^D*Ha-an-ta-še-pa*-[*an TÚG*^{HLA}-*uš(?)*²⁰⁴ (*iš-ha-aš-kán-tu-uš da-a-ah-hu-un*)]
13. [(*šu-me-eš-šu-u*)]š [(DINGIR^{MEŠ}-eš)²⁰⁵ x x x x x x -(e)n²⁰⁶]

V důsledku změny číslování řádků podle hlavního textu KBo 30.33 došlo k posunu řádkování o jeden řádek oproti zpracování H. Ottena a V. Součka (obv. ii 14-15 podle dupl. KBo 17.4. Od ř. 16 následuje text podle KBo 17.1):

-
- 14.²⁰⁷ [(*a-du-e-ni a-ku-e-ni nu* URU *Ha-a-tu-ša i-ya-an-na-ah-h*)ē]
15. [(LUGAL-*ša* URU *A-ri-in-na pa-iz-zi*)]
-

- 16.²⁰⁸ LUGAL-*uš nu-u-wa* URU *K[a]-a-ta-pí* atd.

Další změny na obv. ii jsou v důsledku nově přiřazeného fragmentu KBo 25.3:

- 41.²⁰⁹ NINDA^š *šar-ru-wa-an-ti* ERÍN^{MEŠ}-*ti še-e-er d[a-a-(i)]*²¹⁰ ERÍN^{MEŠ}-*an te-eš-šu-mi-uš-š[a]*
42.²¹¹ Û^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR A-NA É.ŠÀ-*na pé-e-*[(-)t]a LUGAL-*aš MUNUS.LUGAL-aš-š[a]*
43. *ki-it-kar-ša-me-et da-a-i* MUŠEN^h *ha-a-ra-na-an-na pa-ra-a hi-lam-[ni]*
44. *pé-e-tu-me-ni ta ša-šu-e-ni*
-
- 45.²¹² *ma-a-an lu-uk-kat-ta-ma* LUGAL-*uš a-ra-ah-za na-a-ú-i* x[
46. *ú-ga-an nam-ma an-da* [p]a-i-mi DUMU.É.[GA]L^{MUŠEN} *ha-a-ra-n[a-an]*
47. LUGAL-*aš MUNUS.LUG[AL-aš]-ša še-e-er-[še]*²¹³-*me-et wa-a[(h-nu)]-uz-zi 3-[ŠU*

²⁰² Doplnění podle duplikátů B. KBo 17.4 a C. KBo 17.5.

²⁰³ Doplněno podle KBo 17.4 ii 5'. Dupl. KBo 17.5 ii 11: *ha-tu-ka-uš* EM[E]-*u[š²]*.

²⁰⁴ Viz NEU 1983: 370-371 n. 3. Srv. obv. i 25'.

²⁰⁵ Doplněno podle KBo 17.4 ii 12.

²⁰⁶ KBo 17.5 ii 13.

²⁰⁷ Obv. ii 14-15 doplněn podle KBo 17.4. Zde končí text KBo 17.5.

²⁰⁸ Zde začíná text KBo 17.1.

²⁰⁹ Zde začínají fragment KBo 25.3 (až do obv. ii 48) a duplikát KUB 43.39.

²¹⁰ Dupl. KBo 17.6 ii 21' zakončeno za znakem -i a následuje paragrafová linie.

²¹¹ Zde končí duplikát KBo 17.6 (za ř. 41, tj. KBo 17.6 ii 21' je paragrafová linie).

²¹² Zde začíná duplikát KBo 17.3 obv. ii (až do ř. rev. iii 1).

²¹³ E. Neu doplňuje: [*ša*] (NEU 1980a: 8).

48.²¹⁴ [a]-pé-e^{MUŠEN} ha-a-ra-na-an wa-a[h-nu-uš-k]án-zi IŠ-TU É.[(ŠÀ ERÍN^{ME})Š-an]

Rev. iii

Na této kolumně je nutno pozměnit následující řádky:

25.²¹⁵ [an-(da k)]i-it-ta²¹⁶ GIŠ zu-pa-a-ri²¹⁷ ki-it-ta 1 MÁŠ.GAL-r[(i)]

26. [(ga-ra-ú-ni-š)]i²¹⁸ mu-ri-ya-le-eš ga-an-ga-an-te-eš ke-e-e[(t-ta)]

27.²¹⁹ [(ga-r)a-ú-ni-š]i mu-ri-ya-le-eš²²⁰ ga-an-ga-an-te-eš an-da-m[(a)]

28. [(9 mu-ri-y)a-]x iš-ga-ra-an-da-an ú-uk ku-in har-mi

---

29. [(ma-a-an LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš)]-ša iš-pa-an-ti a-ša-an-zi ú-ga-a[(n)]

30. [(ke-e hu-u-ma-an-da) a(n-da)] pé-e-tah-hi²²¹ 1^{EN} zu-wa-a-lu-wa-a[(l)]

31.²²² [(A-NA LUGAL) te-eh-hé (te-eš-š)]u-um-mi-in-n[(a)]²²³ ha-li-i-na-aš
pé-e-eh-h[(é)]²²⁴

32. [(Û 1^{EN} z)u-wa-a-lu-wa-al (A-NA MU)]NUS.LUGAL t[e-e-eh-h]é
te-eš-š-um-mi-na-aš-š[(e)]²²⁵

33.²²⁶ [(pé-e-eh)]-hé²²⁷

(Odtud řádkování podle duplikátu KBo 17.4. Text KBo 17.1 pokračuje na malém fragmentu
KBo 17.26 – rev. iii 47'–51'.)

34. [(na)-aš-ta GIŠ]zu-pa-a-ri 9 mu-u-ri-ya-la-[aš]²²⁸

35. [ ] še-e-er-ša-me-et 3-ŠU

36. [wa-ah-nu-zi]-it ar-ta-ri

---

37. [(-p)i²-in-ti-u ha-an-ta-la-aš

²¹⁴ Zde končí fragment KBo 25.3.

²¹⁵ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

²¹⁶ V textu KBo 17.6 je na tomto místě, zřejmě chybně, paragrafová linie. V ostatních textech se nevyskytuje.

²¹⁷ Dupl. KBo 17.3 iii 25: GIŠ zu-up-pa-a-r[i].

²¹⁸ Dupl. KBo 17.6 iii 18' a iii 19': I-NA SI-ŠU. Pro KBo 17.1 srv. iii 41.

²¹⁹ Zde začíná join KBo 20.15, až do rev. iii 35. K tomuto fragmentu viz OTTEN 1971b: 30 (sub Bo 8060).

²²⁰ Dupl. KBo 17.3 iii 27: mu-ri-ya-la-aš.

²²¹ Dupl. KBo 20.15 + KUB 43.32 iii 30: pé-e-tah-hé.

²²² Zde končí duplikát KBo 17.6 iii.

²²³ Dupl. KBo 17.3 + KBo 20.15 iii 31: ti-iš-šum-mi-i[n-n]a. Zde doplněno podle běžného psaní v textu KBo 17.1.

²²⁴ Dupl. KBo 17.6 iii 23': pé-e-eh-hi.

²²⁵ Dupl. KBo 20.15 + KUB 43.32 iii 32: ti-iš-šum-mi-na-aš-še.

²²⁶ Zde začíná duplikát KBo 17.4 obv. iii.

²²⁷ Dupl. KBo 17.6 iii 24': -š]e pé-e-eh-hi.

²²⁸ Dupl. KBo 17.1 iii 34: m[u] -r[i]-y[a-l]i²-[.

38. [(-)d]a-a-i ú-ga LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-š[a]
 39. [ ] x x [ ]x da-a-ah-hé
 40. [ ]x-ma-aš-ta x[p]ád-da-ni te-e-eh-h[é
 41. [ ]x-ša mu-u-ri-ya-lu-ša MÁŠ.GAL-ša ga-ra-ú-ni-[ši
 42. [ ]-ša pád-da-a-ni te-e-eh-hé tu-uš-t[a] p[a]²-r[a]²-a pé-tah-hé
 43.²²⁹ [ ] a-ra-ah-za pa-i-wa-ni MÁŠ.GAL-na pé-en-ni-ú-e-ni
 44. [ ]x^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN²³⁰ 10^{NINDA}har-ši-in tu-me-e-ni²³¹

-
45. [ ]x pé-e-ra-az-mi-it ú-ra-a-ni hi-lam-na-az-pát
 46. [ ]^NA⁴pé-e-ru-na-aš pa-i-wa-ni iš-pa-an-ti
 47. [tar-]i-pa-aš-ša-an iš-ha-an-da[(-)
 48.²³² [a]n-da²³³ pár-šu-wa-ni²³⁴ ta[(-)
 49. [ ]x²³⁵ GEŠTIN-ta šu-un-[na-ah-hé
 50. [ ]²³⁶ te-eh-hé [

-
51. [(-)i(š-na-a-aš] hu-e-ek-ku[-²³⁷
 52. [t(e-eš-šu)]m-mi-iš-ša²³⁸ [
 53.²³⁹ [-a]n-ti [

KBo 17.5 iii (nelze přesně zařadit):

- 1'. [ ] x x [
 2'. [ ]x mu-x[
 3'. [ ]^{Hl.A}-an(-)na-x[

²²⁹ K rev. iii 43-50 je duplikátem KBo 25.8.

²³⁰ ^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN psáno přes razuru.

²³¹ Dupl. KBo 25.8 ř. 2': ^{NINDA}har-ši-i]n tu-me-n[i].

²³² Rev. iii 48-53 je duplikátem ke KBo 17.26 (transkripce viz NEU 1980a: 230 a GRODDEK 1996b: 299).

²³³ an-da je potvrzeno textem KBo 17.26 ř. 1'.

²³⁴ -wa-ni psáno přes razuru.

²³⁵ KBo 17.26 ř. 2':]x(-)ti-ú-x[.

²³⁶ KBo 17.26 ř. 3': (-)]x-aš-ša-a-aš[.

²³⁷ KBo 17.26 ř. 4': (-)i]š-na-a-aš hu-e-[(ek-ku-).

²³⁸ KBo 17.26 ř. 5': t]e-eš-šum-mi-uš-š[a.

²³⁹ Zde končí duplikát B. KBo 17.4 a následuje mezera v textu, do níž lze zařadit i rev. iii duplikátu C. KBo 17.5, který končí na spodním okraji tabulky, tj. je na konci rev. iii. Začátek kolumny rev. iv je doložen na KBo 17.1 a na duplikátu B. KBo 17.3.

Rev. iv:

Přepis se neliší od znění uvedeného H. Ottenem a V. Součkem.

KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 nelze blíže zařadit v rámci celého textu. Obv. i je beze změn vzhledem ke zpracování H. Ottena a V. Součka. Rev. iv doplnil na základě nových fragmentů E. Neu (viz StBoT 25, s. 22).

Překlad:

KBo 17.2

Obv. i:

- 1'. Na jejich [prs]ty pověs[í]
- 2'. [ ] palácový úředník. A onen [na jejich]² prs[ty]²]
- 3'. pověs[í].

-
- 4'. K tomu však palácový úředník přinese dovnitř ještě dva velké železn[é] jazyky [...];
  - 5'. jeden pro k[rále, jeden pro královnu].
  - 6'. Poté král a královna do svých úst [
  - 7'. [K]dyž (to) pověs[í] na jejich prsty, [
  - 8'. do svých [ú]st [

-
- 9'. [A²] já vejdu; orl[a²]
  - 10'. [ ]hlině[nou fi]gurku [
  - 11'. [ ] pověs[í]

Následuje mezera v textu. Text pokračuje na KBo 17.1 obv. i.

- 2'. [pl]ivno[u].

-
- 3'. [Tříkr]át oběhnou krále a královnu a třikrát on(a) jim [n]astaví fig[ur]ku.
  - 4'. I býka jim třikrát nastaví. Král
  - 5'. plivne [tři]krát na býka a na figurku, i královna na ně (dosl. na něj) třikrát
  - 6'. [p]livne. Pomocí křídla usazuje krále a královnu.

-
- 7'. [J]á však stojím a držím nádobu *hurdiyalla*-. V nádobě *hurdiyalla*- však
  - 8'. leží jedno [žele]zné nebe a leží jedno měděné (nebe).

- 9'. Hřebíky, (kterých je) devět, leží uvnitř. A ke králi a královně promlouvám
10'. následovně:
-

- 11'. „Pohleďte! Sňa[l] jsem z vás pomluvy obyvatel (dosl. jazyky obyvatel)!
12'. Sňal jsem z vás nemoc! Sňa[l] jsem ji²⁴⁰ jak z vašeho srdce,
13'. tak z vaší hlavy jsem ji sňal!“ Pak jim nastavím nádoby *hurtiya[lla]*.
14'. Palácový úředník nastaví
15'. králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa
16'. a nalije to do nádoby *hurtiyalla-*. I královna si třikrát umyje svá ústa
17'. a nalije to do nádoby *hurtiyalla-*.
-

- 18'. Palácový [úř]edník [v]yjme z králových a královniných úst železné jazyky.
19'. Jejich prsty vezme ‚vsunuté‘ (jazyky)
20'. (a) dá (to) do jejich rukou. A jdeme pryč.
-

- 21'. Tyto²⁴¹ položím na předsín' a opět
22'. [v]stoupíme. Držíme dvě božstva Chantašepa ze dřeva. Božstva Chantašepa však drží
23'. jak lidské hlavy tak kopí.
24'. Jejich oči (jsou) zality krví,²⁴² avšak oděny jsou
25'. do krvavě rudých látek a (ty jsou) vykasány.
-

- 26'. Přineseme dovnitř dvakrát hliněné poháry, plné *tarlipa-*,
27'. a nazýváme to však krví. Palácový úředník
28'. položí jedno božstvo Chantašepa králi do ruky
29'. a dá (mu jeden) pohár. Totéž dá královně.
30'. Vojsko však sedí na chlebu *šarruwa-*.
-

- 31'. A na nich leží bronzová dýka. Doneseme to dovnitř.
32'. Kdo přinese dovnitř vojsko – palácový úředník
33'. před ním však drží pochodeň – sem potom
34'. přinese vojsko.²⁴³
-

²⁴⁰ M. Zinko analyzuje tvary *kardi=šmi=ya=at=kan* a *haršani=šmi=ya=at=kan* tak, že *-at* se vztahuje na substantivum *ē/irman-* n. (ZINKO 2004: 677 n. 28 a 677 n. 30).

²⁴¹ Není jasné, k čemu se tento ak. pl. vztahuje (OTTEN – SOUČEK 1969: 21 n. 18).

²⁴² K výrazu *šakuwa išhaškanta* „Jejich oči (jsou) zality krví“ viz NEU 1968a: 74 n. 1. Srv. rovněž BOLEY 1984: 61.).

-
- 35'. (On) [ ] třikrát krále. A královnu. Roh se rozezní.²⁴⁴
36'. Král třikr[át pli]vne na vojsko. I královna (na ně) třikrát plivne.
37'. Roh se však rozezní. Palácový úředník vezme [ ]²⁴⁵ krále a královny
38'. božstva Chantašepa a poháry. A[
39'. jdeme ven.
-

- 40'. [ ] po které cestě král přijde, [
41'. [ ] (rituálně) porazím hliněného býka. [
-
-

Obv. ii

(Začátek kolumny ii podle duplikátu KBo 17.5.)

1. [ ] božstva Chant]ašepy a poháry. Vojsko
2. [ ] vykopávám²⁴⁶ a zahrabu je.
3. (já) [ ]].
-
4. [ ] (oni) [ ]. Ovcí však Božstvu slunce nebe,
5. [ ] božstvu Chant]itaššu, královně města Katapa,
6. [ ] bohyni Inaře města Chattuša
7. [ ] (já) [ ]. (Já) však v plameni
8. med a tuk [ ]].
-
9. A (k) božstvům promlouvám následovně: „Milost, ó bohové!
10. Pohleďte! Vzal jsem krále a královny a obyvatel města Chattušy²⁴⁷
11. zlo, nečistoty, pomluvy (dosl. zlé jazyky)
12. (a) krví poskvrněné [oděvy] božstev Chantašep[y].
13. Vy, bohové, [ ] je!“
-

²⁴³ Srv. OTTEN 1971b: 8.

²⁴⁴ K překladu viz STARKE 1990: 402. F. Starke se domnívá, že „Signály rohu vyznačují vždy začátek a konec úkonu plivání.“ (STARKE 1990: 402 n. 1451). Srv. NEU 1983: 162 n. 479.

²⁴⁵ H. Otten a V. Souček doplňují „[z] ru[kou] krále a královny“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23 n. 1.).

²⁴⁶ Snad „hlínu“ (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 23 n. 3).

²⁴⁷ K překladu viz NEU 1970: 77: („Kinder der Stadt Chattuša“).

14. Jíme (a) pijeme. A já kráčí[m] do města Chattuša,
15. král však jde do města Arinna.
-

16. Král ještě není ve městě Katapa. A když provádím rituál s králem [a] královnou,
17. tak králi pravím toto: „Dej mi palácového úředníka²⁴⁸ a já půjdu
18. do domu dětí.“ Král mi dá palácového úředníka a co
19. král řekne, to vykonám.
-
-

20. Když chytanou živého orla,
21. přinesou jej. Já vyrobím [vo]jsko z hlín[y].
22. A toto [ ] k chlebu *šarruwa*-.²⁴⁹
23. Vyrobím čtyři poháry z [ ] naplněné (tekutinou) *tarlipa*-.
24. Vyrobím čtyři kyselé tlusté chleby. Držím nádobu *huppar* s vínem,
25. nádobu *huppar* s (nápojem) [*ma*]rnuwan (a) ovci. A dvě bronzová kopí držím.
-

26. [Kdy]ž[?] (nastane) čas *mištili*-.[?], [přin]esu orla dovnitř,²⁵⁰
27. vojsko přinesu dovnitř, a poháry přinesu dovnitř.
28. [Jede]n pohár [d]ám král[i], jeden dám královně.
29. Jeden [dám] trůn[u] a jeden [dám] ohništi.
30. [Př]ineseme dvě bronzová kopí [ ] .
-

31. Palácový úředník kýv[á] třikrát orlem nad k[rálem] a [královnou].
32. [ ]. A já nad nimi
33. třikrát kývu vojskem. K[rál] třikrát i královna třikrát
34. poplívou vojsko. Na [vojsk]u však leží bronzová dýka.
35. Orle[m] a vojskem kýváme nad králem a královnou.
36. Dva palácoví úředníci stojí. Jeden [drží] bronz[ové] kopí,
37. (i ten) druhý drží bronzové kopí. [A] udeří jimi třikrát.
-

38. Orla vynesou [ve]n. Palácový úředník
-

²⁴⁸ Viz CHD L-N: 311b.

²⁴⁹ Viz NEU 1983: 161 n. 477.

²⁵⁰ CHD překládá „When at the *m*.-time I bring in the eagle.“ (CHD L-N: 240a). K termínu *mištilya* viz CHD L-N: 300a-301a („a meal?“).

39. vezme [z] rukou krále i královny poháry,
40. vezme [o]ny (poháry) z trůnu a [z] ohniště. A
41.²⁵¹ p[olož]í je k vojsku (na) chlebu *šarruwa-*. [Vojsk]o [a] poháry
42.²⁵² a bronzové kopí²⁵³ od[nese] do vnitřních prostor chrámu a položí (je) k hlavám krále
[a] královny.
43. A orla odnese me pryč k brán[ě]
44. a spíme.
-

- 45.²⁵⁴ Když se však rozední, král ještě ne[jde][?] ven.
46. Já [j]du²⁵⁵ zpět dovnitř. Palác[ov]ý úředník kývá třikrát orl[em]
47. nad králem a králov[nou]. Tři[krát]
48.²⁵⁶ [t]ito ký[va]jí orlem.²⁵⁷ Z vnitřních prostor chrámu přinesou vojsko
49. a [p]oháry a bronzové kopí. Král [a] královna
50. vezmou [p]oháry, postaví (je) na trůn a na ohniště.
51. Třikrát udeří bronzovým kopím.
-

52. Když zakývu tři[k]rát orlem a vojskem, vynesou orla
53. ven.²⁵⁸ Vojsko a poháry a bronzové kopí
54. [ ] a vyneseme ven.
-

55. A jdu na horu, naproti Božstvu slunce. A k Božstvu slunce a k Bohu bouře
56. takto pravím: „Milost, ó Božstvo slunce a Bože bouře! Orel
57. (je) [ ], král drží srp a královna [drží] mlecí kámen.
58. [V]ám navěky tlustý chléb a libaci
59. [připravuj]í.“
-
-

²⁵¹ Zde začínají fragment KBo 25.3 (až do obv. ii 48) a duplikát KUB 43.39.

²⁵² Zde končí duplikát KBo 17.6 (za ř. 41, tj. KBo 17.6 ii 21' je paragrafová linie).

²⁵³ Nebo „bronzová kopí“.

²⁵⁴ Zde začíná duplikát KBo 17.3 obv. ii (až do ř. rev. iii 1).

²⁵⁵ K překladu slovesa *pai-* s partikulí *-an* viz např. CHD P: 27b.

²⁵⁶ Zde končí fragment KBo 25.3.

²⁵⁷ F. Starke překládá odlišně: „Palácový úředník kývá orlem... (a to) třikrát... (Rituální úkony pokračují ,uvnitř'.) / Jakmile třikrát zakývu ... orlem, vynesou orla ven.“ (Der Hofjunker schwenkt den Adler... (und zwar) dreimal. ... (Die Ritualhandlung wird ,drinnen' fortgesetzt.) / Sowie ich dreimal den Adler... schwenke, bringt man den Adler hinaus.“, STARKE 1977: 142).

²⁵⁸ Viz STARKE 1977: 142.

Rev. iii

1. [Ta]k jako (jsou) věční Božstvo slunce (a) Bůh bouře, nebe a země [   ],
2. (stejně tak) necht' jso[u] král a královna a děti věční!

-
3. Poté vypustím orla zpět k nebi,
  4. za ním však promlouvám toto: „Já jsem jej
  5. nevypustil, ale královský pár jej vypustil! Nyní jdi a Božstvu slunce
  6. a Bohu bouře pověz: „Tak jako (jsou) věční Božstvo slunce (a) Bůh bouře,
  7. stejně tak necht' jsou král a královna věční!“²⁵⁹

-
8. Hliněné vojsko a poháry zahrabu do země.
  - 9.²⁶⁰ A připevním je (hřeby). A pravím toto:
  10. Ó, Božstvo slunce (a) Bože bouře, pohleďte! Pohřbil jsem
  11. nemoc, zločiny, zlo
  12. (a) hrůzu krále a královny a jejich synů ve (městě) Chattuša!²⁶¹ A toto necht'
  13. nepřijde zpět nahoru! (Necht' si je) nepřítel odnese!²⁶²

-
14. Poraz[ím] jednu ovci, rozdrobím [tlust]ý [chléb], obětuji víno
  15. (a) obě[tuji] nápoj *marnuwan*. [J]íme a pijeme. A jdeme nahoru.²⁶³
  16. A bron[zové] k[opí] přineseme zpět nahoru.²⁶⁴

-
17. Když (to) královský pár řekne, pak půjdu do domu dětí.
  18. Když však řeknou „ne“, pak tam nepůjdu.

-
-
19. Dovníť však [   ]s]ejm[u (z) krále [a (z) kr]álo[vny] zlo, krev,
  20. nečistotu[   ]. A v noci dvakrát [   ]
  21. vyrobím *zuwaluwal*. Uvařené (pl.) modrou? vlnou? [   ]
  22. [   ] omotám. Králi a královně [   ]
  23. [   ] vyrobím poháry z [hlí]ny (a) [dovníť vlož]ím (rostlinu) *kunkumati*.

²⁵⁹ Viz rovněž CHD L-N: 257a.

²⁶⁰ Zde začíná duplikát KBo 17.6 iii (do rev. iii 31).

²⁶¹ Viz rovněž BOLEY 1984: 63 („I bury the clay troops and the t.-vessels in the ground and peg them and speak thus: ‘Sungod, Stormgod, behold, I have buried their illness, blood, ... for the king and queen ...’”).

²⁶² E. Neu doplňuje *pé-e-ta-<ú?>* (NEU 1983: 150, shodně i CHD P: 346a), což by korespondovalo s větou *na-at LÚ.MEŠ KÚR [   ] pé-e-ta-an-tu* (rev. iv 4). Stejný tvar se však vyskytuje na duplikátu C. KBo 17.6 iii 5'.

²⁶³ Snad „nahoru do města Chattuša“ (srv. např. KBo 2.5 iii 43, viz OTTEN – SOUČEK 1969: 25).

²⁶⁴ Viz rovněž STARKE 1977: 142.

24. A držím ošatku. A [uvn]itř v ní leží semeno
 25.²⁶⁵ (a) pochodeň (v ní) leží. Jednomu kozlu
 26. (jsou) zavěšeny na roh (chleby ve tvaru) hroznů[?]. A i na této straně
 27.²⁶⁶ (jsou) [na je]ho [r]oh zavěšeny (chleby ve tvaru) hroznů[?]. Avšak uvnitř
 28. devíti (chlebů ve tvaru) hroz[nů[?]] zastrčený [ ], který (já) držím.²⁶⁷

29. Když jsou (zde) v noci král a královna, já
 30. toto vše přinesu [do]vnitř: jeden *zuwaluwal*
 31.²⁶⁸ [položím] ke králi a hliněný pohár (mu) dám.
 32. A jeden z[*uwaluwal*] p[oloží]m ke královně (a) pohár
 33.²⁶⁹ jí dám.

(Odtud řádkování podle duplikátu KBo 17.4. Text KBo 17.1 pokračuje na malém fragmentu
 KBo 17.26 – rev. iii 47'-51'.)

34. Po[tom] pochodeň, devět (chlebů ve tvaru) hrozn[ů,
 35. [ ] nad nimi třikrát
 36. [kývá.] se postaví.

37. [ ] *hantala*[?]
 38. [ ] položí[?]. A já krále a královny
 39. [ ] vezmu.
 40. [ ] do [o]šatky vloží[m.
 41. [ ] a (chleby ve tvaru) hroznů[?]. A na rohu kozla[
 42. [ ] položím do ošatky a odnesu je pryč[?].
 43.²⁷⁰ [ ] jdeme ven, kozla však zaženeme.
 44. [ ] vezmeme konvice s vínem (a) deset tlustých chlebů.

²⁶⁵ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

²⁶⁶ Zde začíná join KBo 20.15, až do rev. iii 35. K tomuto fragmentu viz OTTEN 1971b: 30 (sub Bo 8060).

²⁶⁷ CHD výraz *muriyala*- nepřekládá: „*m*.-breads are hung on the horn of one billy goat, and on this side *m*.-are hung on a horn of (another, lit. on its horn). In addition (there are) nine perforated(?) *m*.-breads (strung up on a line?) which I am holding.“ (CHD L-N: 333b). F. Starke překládá: „Bei einem Ziegenbock, an seinem Horn (sind) Traubenbrote[?] aufgehängt und (zwar) dadurch (sind) die Traubenbrote[?] an seinem Horn aufgehängt, indem die neun Traubenbrote[?], die ich halte, hineingesteckt (sind).“ (STARKE 1977: 73-74; 138-139).

²⁶⁸ Zde končí duplikát KBo 17.6 iii.

²⁶⁹ Zde začíná duplikát KBo 17.4 obv. iii.

²⁷⁰ K rev. iii 43-50 je duplikátem KBo 25.8.

45. [ ] hoří před nimi. Z brány
 46. [ ] jdeme ke skálám. V noci
 47. [ ]jeho [tarl]ipa- krev²⁷¹ [
 48.²⁷¹ [dov]nitř rozdrobíme a[
 49. [ ] napl[ním] vínem [
 50. [ ] položím. [

-
51. [ ] porazí[me
 52. [ ] a [poh]áry [
 53.²⁷² [ ]

KBo 17.5 iii (nelze přesně zařadit), na ř. iii 1'-3' se dochovalo pouze pár znaků .

Rev. iv (texty uspořádány podle KBo 17.1):

1. [ ] trůn[u
 2. [ ] „...hr]ůzu, zlo, nemoc (a) nečistotu
 3. jsem [v]za[l.²⁷³ A ty] at' se nevrátí
 4. a necht' je nepřátelé [ ] odnesou!“

-
- 5.²⁷⁴ Tlusté chleby rozdro[bím, ví]no a nápoj *marnuwan* obětu[ji
 6. [ ] pijeme (a) jíme a lékaři (jsou) u mě. A?²⁷⁴[
 7. přijdeme. Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já,
 8. a prohlédneme krev [tarl]ipa-, pohár a ohniště.
 9. [J]aké znamení se stane, to řekneme králi a královně.²⁷⁵
 10. Tlustý [chlé]b rozdrobím a ob[ě]tují.

-
11. [K]dyž král a královna řeknou, (pak) půjdu do domu dětí;
 12. [jestli]že však neřeknou, nepůjdu. Dříve však

²⁷¹ Rev. iii 48-53 je duplikátem ke KBo 17.26 (transkripce viz NEU 1980a: 230 a GRODDEK 1996b: 299).

²⁷² Zde končí duplikát B. KBo 17.4 a následuje mezera v textu, do níž lze zařadit i rev. iii duplikátu C. KBo 17.5, který končí na spodním okraji tabulky, tj. je na konci rev. iii. Začátek kolumny rev. iv je doložen na KBo 17.1 a na duplikátu B. KBo 17.3.

²⁷³ Viz rovněž ZINKO 2004: 677.

²⁷⁴ Zde začíná duplikát KBo 17.3. Jako duplikát zde uveden až do rev. iv 22. Od rev. iv 23 řádkování a uspořádání textu podle tohoto duplikátu.

²⁷⁵ Viz rovněž POPKO 1978: 58.

13. [ ] jsem chodíval do domu dětí, nyní nikam nechodím.²⁷⁶

---

14. [K]dyž vezmu králi a královně [b]ol, bolest a úzkost,
15. dá mi královna pět malých nití²⁷⁷: jednu bílou, jednu černou, jednu červenou,
16. [jednu] zeleno[u] a jednu vlněnou modrou. A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho
větvi.
17. A na každou pověším jednu nit.
18. [ ] malé [ ]. Jedna hliněná figurka se *šaluina*²⁷⁸
19. a s [ ] (já) [ ]. Klasy (,hlavy‘) ječmene (jsou) spojeny
20. a klasy (,hlavy‘) [pš]enice (jsou) spojeny. A toto všechno
21. položím do šatky a položím je k hlavám krále a královny.
22. Přes (to) však přehodím sukno a nikdo je neuvidí.
-

Odtud řádkování a uspořádání textu podle KBo 17.3.

23. Tři tučné chleby a dávka (nápoje) *marnuwan* (zde) leží.
24. Když se však rozednívá, jdeme, hluchý a já, dovnitř
25. a odkryjeme je. Král a královna jsou (zde).
26. A jejich prsty ováží nití,
27. (prsty) jejich rukou. Držím však (nástroj) *hahhal* a držím figurku.
28. Hromada dříví ale: jedna leží u nohy krále, jedna však leží (u nohy) královny.
29. A já pravím k figurce: „Vezmi krále a královny bol,
30.²⁷⁹ bolest a úzkost!“ A já vezmu (nástrojem) *hahhal*
31.²⁸⁰ nit, co však (je) na jejich prstech ovázáno,
32. klasy (,hlavy‘) ječmene i pšenice, a to leží u jejich nohou.
-
33. Nit rozdělím jejich prsty (a nástrojem) *hahhal*.
34. Držím hliněný pohár a do poháru král a královna třikrát
35. plivnou. Jeho víko (je) však z olova,
-

²⁷⁶ Viz NEU 1968a: 133; NEU 1968b: 87. Srovej interpretaci Emilie Masson, která považuje „překlad výrazu *karū* slovem ‚früher‘ (v StBoT 8) za již překonaný.“ (MASSON 2004 459 n. 17) a daný úryvek překládá následovně: „Si le roi et la reine diesent (oui), j’irai à la maison des enfants. S’ils disent non, je n’irais pas. Mas auparavant (*ka-ru-ú-ma*) j’étais allé de temps en temps à la maison des enfants et maintenant (*ki-nu-na*) je ne suis point allé.“ (MASSON 2004: 459).

²⁷⁷ Viz CHD L-N: 311b.

²⁷⁸ Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 37 n. 19.

²⁷⁹ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

²⁸⁰ Pro řádky rev. iv 31-37 je doložen text A. KBo 25.148.

36. a já (jej) uzavřu. Držím tajně dva ptáky *partuni-*
37. a vypustím je na větev. Král a královna se leknou.²⁸¹
38. Já však [zv]olám: ,Vzal jsem vám bol, bolest
39. a vaši úzkost!‘

---

40. [ ] n]itě[?]

Nelze blíže zařadit v rámci celého textu:

KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135:

Rev. iv

- 1'. [ ] odnes[u v]en.
2'. A [pšeničn]é klas[y, orl]a a ptáky *partu[n]i-*,
3'. [ ], ty v[yn]esu ven (z města[?])²⁸² a přiřev[ním] je (hřeby). [ ]
4'. [ ] leží a pravím takto: [ ]

-
- 5'. [vza]l jsem králi a královně bol, bolest a úzkost.
6'. Vzal jsem ji z jejich židle, z jejich postele, z jejich srdce,
7'. z jejich [ ]. Božstvo slunce n[eb]e,
8'. [ ] Božstvo slunce země. Vezměte [krále] a [krá]lovny
9'. [ ] bol, bolest [ ]!
10'. [D]ejte [ ]!‘

11'. [ ] přicházím do města.

-
- 12'. [ ] Kdy]ž však ne[ ]
13'. [ ] j]du [ ].
-

CTH 438.

Jedná se o soubor rad královi, starochetitským je text KBo 20.31, který zpracoval H.

A. Hoffner.²⁸³

---

²⁸¹ K překladu slovesa *werite*- srv. NEU 1970: 46 n. 12.

²⁸² Interpretace viz HAAS 2003: 384.

CTH 470. Fragmenty rituálů.

Z této skupiny nezařazených textů lze považovat za starochetitské KBo 25.102, KBo 25.150 a nepatrný fragment KBo 57.76. Na drobném fragmentu KBo 25.102²⁸⁴ se lze dočíst pouze: obv. [?]: „jím[e] před [...]. A [na] nedotčeném (čistém) míst[ě ...] zvedl. / [...] zvedl. [...] v jeho srdci pocho[deň ...] a jeho[...]./ Na zadní straně tabulky je zřejmě zmíněn „posel“ (2': LÚ[?]ha-lu-x) a kněz sanga (6': LÚSANGA-es²⁸⁵) a tvar slovesa *šuhha-* „(na)sypat; (na)házet“²⁸⁶ (3': š]u-uh-ha-an(-)x). Na obv. 5' se dochoval dosud neznámý sumerogram ^{GIŠ}KAxÚR²⁸⁶.

Na malém fragmentu KBo 25.150²⁸⁷ je zmíněno 9 sladkých „tlustých chlebů“ (ř. 1'), 3 chleby *šiluha* (ř. 2'), nápoj *marnuwan* (ř. 4') v souvislosti se slovesem *patalhai-* „přípevnit; připoutat; přibít“(?).

CTH 523. Melquetu.

Starochetitské texty Melquetu jsou 01. C. KUB 43.24 a 03. KBo 16.72 + KBo 16.73.

Text KUB 43.24²⁸⁸ představuje výčet obětí donesených do budovy ^{É?}hišta- (kůzlata, nápoj *marnuwan*, nádoba *tahaši-* a chleby). Zmíněno je město Ziranuwa (l. kol. 6'), jehož obyvatelé – mezi jinými – zřejmě dávky přinesli.

Text KBo 16.72 + KBo 16.73²⁸⁹: Obv. [?] ii: / 2'. 2²⁹⁰ ovce[...] 3'. je[dí] / 4'. A „malý správce“ (z) města Nerik[u] 5'. z mlatů 1 chléb *wageš[ar]* 6'. 1 nádobu *harši-* s vínem nádobu *harši-* [s] 7'. stařeny, ženy *tešante[š]* / Rev. [?] iii: 2'. A kněz sanga bohu Zilipur[i] 3'. jedí [...] / 4'. 1 chléb *hališ* třiceti (jednotek) 1[...] 5'. Správce města Kaštamy a [...] 6'. dá [...]. [Muž Boha bouře] Tahpurili²⁹¹[...] 7'. zpívají před třiceti ovce. [...] 8'. jdo[u / daj[í.] //

CTH 530. Fragmenty.

Starochetitský text KBo 25.83 byl přepsán E. Neuem.²⁹²

1'. [ ] A ovce [

²⁸³ HOFFNER 1992a. Text KBo 20.31 byl původně označován za dupl. B. Hoffner jej označuje jako text A. Dále: B. KUB 57.69; C. KUB 12.21. Z hlediska rituální terminologie je zde doložen výraz *šu-up-pí-ya-ah-hi* (obv. 11). K ^D*pa-ah-hu-ur* HAAS 1994: 268 n. 124 a POPKO 1978: 50, 74 n. 43.

²⁸⁴ Přepis viz NEU 1980a: 177.

²⁸⁵ K výkladu správného čtení LÚSANGA-iš viz NEU 1983: 268 n. 53.

²⁸⁶ Jedná se o neznámý předmět ze dřeva, viz NEU: 1983: 245; HZL: 157.

²⁸⁷ Přepis viz NEU 1980a: 235 (sub Nr. 150).

²⁸⁸ Přepis viz NEU 1980a: 28 (sub Nr. 11). Dále viz HAGENBUCHNER-DRESEL 2002: 147.

²⁸⁹ Přepis viz NEU 1980a: 26-27 (Nr. 10). Srv. HAAS 1970: 64 n. 3; HAGENBUCHNER-DRESEL 2002: 95.

²⁹⁰ Možné čtení je rovněž „3“, viz NEU 1980a: 27 n. 69.

²⁹¹ Viz NEU 1980a: 27-28 n. 72. V kultovních ceremoniích města Nerik jsou doložena tři vlastní jména těchto knězů, „mužů boha bouře“, tj. Chuzziya, Tahpuriliš a T/Datta.

²⁹² NEU 1980a: 163 (sub Nr. 83).

2'.] 50 chlebů, 1 nádobu *n[ammantum*

3'.] přepuštěné máslo [

4'.], který 2 misky s vínem 2'³[

5'.]5'² ovčí kněžkám matkám božím, 20[

6'.] král 2 ovce muži boha bo[uře

7'.] ovce číšník[ovi

8'. kl]aunovi/klaunům, 3 ovce [

9'. o]vce [

CTH 545. (Bez označení).

Věštecký text KBo 25.2 + KBo 25.197²⁹³ neobsahuje z hlediska chetitské kultovní terminologie významné výrazy.

CTH 547. II. Modely jater. V akkadštině a chetitštině.

Z modelů jater spadajících do této skupiny jsou starochetitskými pravděpodobně akkadsko-chetitský text KBo 9.67²⁹⁴, KBo 25.1²⁹⁵ a KUB 37.223²⁹⁶. Obsahují výlučně věšteckou terminologii.

CTH 560. Fragmenty omin. II. V chetitštině.

Podle S. Košaka lze do této skupiny CTH zařadit nově i text KBo 25.108²⁹⁷, který lze datovat do starochetitské doby. Zde se dochoval fragmentárně dosud nejasný výraz ^{KUŠ}ú-x[.²⁹⁸

---

²⁹³ Join D. Groddek (podle Int.Konk.1.81 sub 349/w). Přepis a překlad textu KBo 25.2 viz RIEMSCHEIDER 2004: 173-174.

²⁹⁴ GÜTERBOCK 1987: 148 n. 153, 153; RIEMSCHEIDER 2004: 24.

²⁹⁵ GÜTERBOCK 1987: 153.

²⁹⁶ GÜTERBOCK 1987: 149, 151-153; OETTINGER 2002: 263, 575, 498, 261, 542 n. 33, 346, 554; RIEMSCHEIDER 2004: 139-140; STARKE 1977: 99-100, 111, 116, 142, 164.

²⁹⁷ Přepis viz NEU 1980a: 182.

²⁹⁸ Viz NEU 1980a: 182 n. 609.

CTH 627. Slavnost KI.LAM.

Některé z textů popisujících průběh slavnosti KI.LAM přepsal E. Neu, avšak utříděný a ucelený soubor těchto tabulek předložil I. Singer.²⁹⁹ Starochetitského data jsou následující texty: ABoT 1.5 + KBo 17.9 + KBo 17.20 + KBo 20.5 + KBo 25.12 (CTH 627.1.h.A.), KBo 25.17 (CTH 627.2.e.A.), KBo 17.21 + KBo 17.46 + KBo 20.33 + KBo 25.19 + KBo 34.2 (CTH 627.3.a.), KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80, KBo 25.61 + KBo 40.79 + KUB 32.94 (+?) KBo 30.32, KBo 30.32 a IBoT 4.109.

Tzv. „starochetitskou tabulkou“ rituálu KI.LAM je text ABoT 1.5 + KBo 17.9 + KBo 17.20 + KBo 20.5 + KBo 25.12 (CTH 6271..Ih).³⁰⁰

Obv. i

- 1'. [
- 2'. přinese. Král jednoho p[ije
- 3'. Velký nástroj Inanna (hraje). Muži *halli*[ri- zpívají.
-
- 4'. Král [do] chrámu Božstva slunce[
- 5'. si stoupne a 14 (božstev) obchází. Božstvo[
- 6'. Boha bouře, Wašezzili, Ina[ru
- 7'. Ninegal, Zababu, Ta[
- 8'. Wachzašu, Katachchu[
- 9'. Ch[aša]mimi (a) [Ch]aratši. Malý nástroj Inanna (hraje). Mu[ži *halliri*- zpívají.
-
- 10'. [K]dyž stříbrné[ho] stromu³⁰¹
- 11'. [kamene] *huwaši*- Boha bouře [
- 12'. [. Muži *hall*]iri- zpíva[jí].
-
- 13'. [ ] z [král]ovství sestoupí
- 14'. [ ]stoup[n]e si před [ ]
- 15'. [T]elipinua, Tachpí[lanu]a,
- 16'. [Tapalh]una, Katachchu, [Zuli]u,

²⁹⁹ SINGER 1983 a SINGER 1984. Dále viz např. HAAS 1994: 748-771; GRODDEK 2004e.

³⁰⁰ Uspořádání textů CTH 627 Ih: A. ABoT 1.5 + KBo 17.9 + KBo 17.20 + KBo 20.5 + KBo 25.12; B. KBo 22.195 (+) KBo 22.224; C. KBo 21.68; D. KBo 30.12; E. Izmir 1270 + 1271 + 1272; F. KBo 30.177 (dupl. F doplněn podle GRODDEK 2002a: 13-14). Přepis textu ABoT 1.5 + KBo 17.9 + KBo 20.5 + KBo 25.12 viz NEU 1980a: 29-36 (sub Nr. 12); SINGER 1983: 69; SINGER 1984: 32-38. Doplněno podle novějších duplikátů, které však nemohou být považovány za svědectví starochetitštiny (srv. NEU 1980a: 29).

³⁰¹ Viz HAAS 1994: 305 n. 81.

17'. [ ] Ninegal [

18'. [ ]

19'. [ ]

Chybí přibližně 9 řádků:

1''. [ ] Malý [nástroj Inann]a [

2''. [ ] v bráně dva pi[je]

3''. [ ]. Malý nástroj Inanna (hraje). Muži *hallir*[i- zpívají].

3''. [ ] dorazí. Jednoho pije.

5''. Malý nástroj Inann]a (hraje). Muži *halliri*- zpívají.

6''. [ ] jednoho pi[je.]

7''. [ ]. Mu]ži *halliri*- z[pívají].

8''. [ ] je při]praveno. Jednoho pije.

9''. [ ]. Mu]ži *halliri*- zpívají.

10''. [ ] dorazí. Jednoho pije.

11''. [ ]. Malý nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri*- zpívají.

12''. [ ] vedle [ ] jednoho pije.

13''. Malý nástroj I]nanna (hraje). Muži *halliri*- zpívají.

14''. [ ] pi]je.

15''. [ ]

Obv. ii³⁰²

1'. [ ] chrám Zababy

2'. [ ]

3'. 10 [ ]

---

³⁰² K popisu této části rituálu a výkladu viz HAAS 1994: 756-758.

4'. Jeden chléb[ ] nápoj KAŠ.GEŠTIN, jednu nádobu (s nápojem) *marnuan*

5'. A [p]oslové ne.

6'. Král [a] královna [v sedě dva pijí, (a to) Boha bouřky a Waššezzili].

7'. Velký nástroj Inanna (hraje). Muži [*halliri*- zpívají]. Posílají [dé]šť.³⁰³

8'. Obsluhující [položí] b[ahno]. Výrobci medového piva

9'. dě[lí] medové pivo. [Obsluhující] vezme [chléb *t*]uniptu.

10'. [Ko]váři [přinesou dvě hlavy stříbrných býků. Z pos]lů

11'. [kter]ý [zvířezil], dva chleby *wagataš* a jednu mi[nu] z královy

12'. [ruky] vezm[e].

13'. [Král] a [královna] v sedě dva pijí, (a to) bohyni Inaru

14'. [a Chapanta]li. Velký nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri*- zpívají.

15'. [ ] přijdou [z chrámu bohyně] Inary zářící [ ].

16'. [Zvíř]ata odejdou. Pták přiletí.

17'. [Druhého dne pt]ák a zvířata ne(jsou). Vrchní klau[n]

18'. sedí [na *marau*-]. Bohové přijdou z Domu rouna.

19'. Ptají se krále [na dar význačných ‚psích mužů‘]. [

20'. [Druhého dne] není [dar]. Obsluhující polož[í] ovoce.

21'. [Král a královna v se]dě dva pijí, (a to) boha Enzua (a) Kuzanišu.

22'. [Hráči na ná]stroje Inanna (z města) Káneše hrají.

23'. Král a královna v sedě pi[jí] Chullu.

24'. Hráči na flétnu hrají. Deset chlebů, dvě (nádobu) *huppar* (s nápojem KAŠ.GE[ŠTIN])

25'. Král a královna v sedě [pijí] boha Telipinu[a].

26'. Velký nástroj Inanny (hraje). Muži *halliri*- zpí[vají].

27'. Král a královna v sedě [pijí] Zababu.

28'. Velký nástroj Inanny (hraje). Muži *halliri*- zpíva[jí].

---

³⁰³ V. Haas interpretuje tuto větu „Oznamují věštbu deště.“ (HAAS 1994: 756).

- 29'. Tanečníci se točí. [
30'. Druhého dne není pohár *galdi*. Mu[ž
-

- 31'. Král a královna v s[edě
32'. Hraj[í].
33'. Posílaj[í] déšť.[
34'. Tanečníci tříkr[át
35'. A[
-
-

Rev. iii

1. Obslu[hující
2. *huniša-*[
3. chléb *zipp[ulašne*
-

4. Král a královna [
5. Velký nástroj Inanny (hraje). Zpívají.[
6. chléb *šina-*, komi[sárek
7. přinesou.
8. Král a královna v se[dě
9. sestra boží však pije. [

---

10. Král [a] královn[a

...

- 12'. [ ]
13'. [ ]
14'. [ ]jd[e].
15'. [Lid]é Dawinije játra [
16'. [král]i nastaví. Král [z] d[álky položí ruku.
17'. [ ] chléb *wagataš*, dvě (nádoby) *huppar* (s nápojem KAŠ.GEŠTIN),
dvě (nádoby) *hu[ppar*
18'. [ ]. Druhého dne není zpěvák.
-

- 19'. [Muži] králi a sestram božím dají poháry.

20'. [ženy *zin*]tuhi- zpívají „*lúwaiu imune*.“

21'. [Král] a [krá]lovna v sedě pijí Zuliju.

22'. [Velký nástroj Inanny (hraje).] Muži *halliri*- zpívají. Muži *zinhuri*-

23'. [tančí. A] jdou. Lidé Lumanhily

24'. [tančí. A j]dou.

25'. [Král a královna v sedě] pijí [Šušum]ettu.

26'. [Velký nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri*-] zpívají.

27'. [A] jdou.

28'. [Král a královna v sedě pijí] Ninegal.

29'. [Velký nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri*-] zpívají.

30'. [ ] ,vlčí [muži'] města Ankuwy

31'. [ ].

32'. [pijí.

33'. [ ]. A jdou.

34'. [Zilipuri]ho

35'. [ ]. Muži *halliri*- zpívají.

Rev. iv

1. pijí.

2.] přijdou [li]dé Kilišry.

3.]. A jdou.

4.] dva pijí, (a to) Zilip[ur]iho,

5.]Velký nástroj Inanna (hraje).

6.] dvě prostitutky vezmou (šperky) *ašuša*-.

7.]pijí Wachišiho.

8. Muži *hallir*]i zpívají. Společní[ci

9.]. A jdou.

10.] přijde a jd[e.

11. k]lau[n

12.]

13.]. A [

14.] přijd[ou

15.]. A[

Zde následuje text KBo 25.12. Počet chybějících řádků je cca. 10:

1''. [

2''. [

3''. [Král] a [královna] se v se[dě k]laní. P[ij]í dva, (a to)

4''. [Boha bouře Zi]plan[dy,], Katachchi[

5''. [Velký nástroj Inanna (hraje). M]uži *hall[iri]* zpívají.

6''. [Král] a [králov]na v sedě [pi]jí tři, (a to) U[lz]u,

7''. [Ulipa]šu (a) Katarzašu. [Velký] nástroj Inanna (hraje).

8''. [Muži *halliri-*] zpíva[jí].

9''. [Král] a [královna] pijí dva, (a to) [Š]ušu[m]a[chi]

10''. (a) Šimmiš[u]. Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži *halliri-* zpívají.]

11''. Nižší hodnostáři dugud jd[ou].

12''. Král a královna v sedě pijí Ch[aratši]

13''. Velký nástroj Inanna (hraje). Muži *hallir[i-* zpívají.

14''. jdou. Princů a [

15''. vezmou. Chléb *zippul[ašne*

16''. Král a královna pi[jí] čtyři, (a to) [Šitarzuna],

17''. Tahampiwua, Wachza[šua (a) Takichau].

18''. Velký nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri-* [zpívají.

KBo 25.17 (CTH 627.2.e.A.)³⁰⁴

Obv. i

1.] dne³⁰⁵ když [
  2.] odhrnou [závě]s. Král[
  3.] do [domu *ma*]kzi- [ ] vnitřních pros[tor
  4. d]o domu *hišta*- do chrám[u
  5.] do brány [domu *ma*]kzi- na cest[ě
-

6.] pochod[eň] božstva [
  7.] pečetě [
  8.] (oni) [
-

V textu KBo 17.21 + KBo 17.46 + KBo 20.33 + KBo 25.19 + KBo 34.2 (CTH 627.3.a.)³⁰⁶ se setkáváme s obdobnou terminologií jako v textu předešlém. Tento text obsahuje výčet bohů, jimž se král klaní a „které pije“.

Horní okraj

1. Král pije Tauritu.
-

Obv.

2. Král se ve stoje klaní (a to) Bohu bouře a Wašezzilimu.
-
3. Král se neklaní ve stoje Božstvu slunce a Mezzule.
-
4. Kuchaři nastaví král tři[?] chleby *kištu*-.
-
5. Z domu kamenů přinesou vykuřovadlo[?].
  6. Deset poslů se posadí.
-

³⁰⁴ Přepis viz NEU 1980a: 49-50 (sub Nr. 17); SINGER 1984: 87. Dále viz HAAS 1994: 766 n. 56 a NEU 1970: 51 (sub 145/q).

³⁰⁵ E. Neu dopňuje *ha-an-te-ez-zi-y]a ši-i-wa-at*. K problematice tohoto překladu viz NEU 1980a: 50 n. 172.

³⁰⁶ Přepis textu viz NEU 1980a: 52-57 (sub Nr. 19) a SINGER 1984: 88-92. Dále viz HAAS 1994: 756-757.

7. [ ] Boha bouře a Wašezzili. Obsluhující položí bahno.
8. [Výrobci] medového piva dávají stříbrnou nádobu [ ]³⁰⁷ (s) medovým pivem.
-

9. [Obsluhující] srovná chléb *zippulašne* v *arimpi*-.
10. [Ko]váři přinesou dvě býčí hlavy. Nalijí dvě červené nádoby (s) vínem.
11. [Obsluhující] odnese chléb *zippulašne* pryč.
12. [Poslovi], který zvítězil, dají jednu minu stříbra a dva chleby *wagataš*.
-

13. [ ] Inaru a Chapantali. Z chrámu bohyně Inary
14. přinesou stříbrná [zví]řata. Nalijí jednu (nádobu) *huppar* (s) vínem pro leoparda
(a) jednu (nádobu) *huppar* (s) vínem pro kance.
15. [Zv]ířata nechají odejít, ptáka nechají odejít.
16. [Kl]auny nechají odejít. Bohové přijdou z Domu rouna.
-

17. [V sedě] pije božstva Enzu a Kuzanišu.
-

18. [V sedě] pije Chullu. V sedě pije Telipinua.
-

19. [ ] Zababu. Hrají. Poslové přinesou stříbrný pohár *galdi*.

20. [ ] položí ducha mrtvých.
-

21. [ ] k]lan[í se. [ ] zpívají.

22. [ ] T]aneč[níci

23. [ ]]

24. [ ]]
-

25. [ ] k]laní se. [ ] Galzu[

26. [ ]]

27. [ ] božstvo Zaiu[
-

28. [V sedě] pi[je T]uch[aš]ail. [ ]
-

29. [V sedě] pije [ ]
-

³⁰⁷ Sporné čtení, snad ^{DUG}KAB.KA.GA (NEU 1980a: 53 n. 187). Další možnosti: ^{DUG}KAB.KA.DÙ (HW: 279b) či KIN.DUG4.GA (HZZ: 115).

---

30. [Lidé Ta]winije tan[čí.

---

31. [V sedě] pije Zul[iyu]. Li[dé

32. [Li]dé Lum[anhi]y [tančí.

---

33. [V sedě] pi[je] Šušumettu.

---

34. [V se]dě [ ] Ninegal[

35. Muži *hapia-* (města) Al[i-

---

36. V sedě [ ] K[atachchu] Chanikky[

37. Jeden muž svou nohu, jeden muž [³⁰⁸

---

38. V sedě Zilipuriho p[i]je.

Spodní okraj:

39. [V] sedě pi[je] Kattimu[

---

40. [V se]dě pije Chalki.[

41. [ ]

42. [ ] ,muži ohně[

Rev.

43. V sedě Zilipuru[

---

44. V sedě pi[je] Wachiši.[

45. [ ] Chašamili[

46. [ ] dva mu[ži

---

47. Zlatníci přijdo[u.

48. A stoupnou si. [Kr]ál v sedě[

49. Zlatníci zpívají.[

---

³⁰⁸ Přepis nejistý, viz NEU 1983: 264 n. 50.

---

50. Kováři železa dvacet železných [ko]ulí[

51. Kováři stříbra dvacet stříbrných [ko]ulí[

52. Kováři mědi odejdou. [

53. [ ] odejde. [

---

54. [V sed]ě pije Chašamili. Lidé [

---

55. [V sed]ě p[ije] Tetešchapi Chattuše[

56. [V sed]ě Puškurunu (a) Tapalchunu [

---

57. [ ] se klaní. Boha bouře Ziplandy a K[atachchu

58. [ ] Ulzu, Katar[zašu

59. [ ] Šušumachi, Šimmišu. [

---

60. [ ] Charatši. Hodnostáři dugud [

61. [ ] kněžů sanga chleby *kištu-* a [

---

62. [Š]itarzunu, Tachampiwu, W[achzašu,

63. [Ta]kichau. Princové (a) princezny jdo[u].

---

64. [ ] Kuzzanišu, Tachpillanu,

65. [ ] k]laní se. Boha bouře a Wašezzili pije. Knězi sanga jdou.

---

66. [ ] vezmou. Palácový úředník dá kopí vedle krále.

67. [ ] přijde ze stanu.

Text KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80³⁰⁹ nelze v rámci průběhu slavnosti blíže zařadit. Na obv. i se dochovalo pouze pár výrazů: 7'. vrchní] kuchař jde. 8'.

---

³⁰⁹ Nákres joinů viz KOŠAK 1999: 224-225. Nový přepis doplněných pasáží viz GRODDEK 2002a: 41. Text KBo 17.19 + KBo 25.52 zpracoval E. Neu (NEU 1980a: 115-117), text KBo 30.34 viz NEU 1983: 371 (sub 1952/c). K dalším fragmentům viz YOSHIDA 1996: 95 n. 29. Dále viz BADALÍ 1991: 158; HAAS 1994: 299 n. 42; YOSHIDA 1996: 68 n. 5, 95-96 n. 29, 117, 121, 157, 309 n. 30, 329 n. 33, 335-6 n. 47, 343, 353.

o]kna (gen. sg.), 9'.]malý jedenkrát, 10'.] král se klaní. / ... / 13'. krá]l dá stejně tak, 14'.
o]bětuje. 15'.]kuchaři / kuchařů, 16'.] před, 17'.] k ohništi [.

Obv. ii byl rekonstruován D. Groddkem³¹⁰:

---

2. [K]laní se Za[babovi]. Hra[jí].

3. Poslo[vé] při[nesou pohár *galdi*.³¹¹

4. A do nádoby jim nali[je/í] víno. [

---

5. Božstvu dne klaní se v sedě. Muž[i

6. [V]ojsko je hotovo.³¹²

---

7. Božstvu Ga[lzu] se klaní [v s]edě. Hraj[í].

8. Hud[eb]níci jdou. [

---

9. Kla[un] recituje (k) [ví]nu.³¹³ [

10. [D]ají jednu nádobu (s) v[ínem]. Bohyni Chull[a

11. Malý nástroj Inanna (hraje). Hodnostá[ři dugud] jd[ou] k [j]ídlu. [

---

12. Pije Tuchašail. [ ] nástroj Inanna[

13. synové krále jdo[u].

---

14. Král ses[toupí] z trůnu. [

15. Klaní se a postaví se[

16. Vrchní palácový úředník d[á] králi pohár. [

17. Král však obětuje ohništi. Nejvyšší palá[cový úředník

18. vezme pohár od krále, král [

19. Je požadován závěs. (Rituál) [je ve] dn[e u konce.]³¹⁴

---

³¹⁰ GRODDEK 2002a: 41. Od obv. ii 13 viz NEU 1980a: 116-117 (zde se jedná o obv. ii 7').

³¹¹ YOSHIDA 1996: 335-336 n. 47 („Läuferzeremonie“).

³¹² YOSHIDA 1996: 68 n. 5 (sub KBo 30.34).

³¹³ Viz YOSHIDA 1996: 306, 309 n. 30, 343 („Weinzeremonie“). Podobné pasáže obsahují např. texty KBo 23.91 i 7'-8': ^{LU}ALAN.Z[Ú] GEŠTIN(-ni) (?) *ma-a]l-di* – „Klaun recituje k vínu.“ KBo 30.101 + KUB 34.122 + FHG 7+ iii 17'-18': ^L[^UA]LAN.Z[Ú] *a-ru-wa-iz-zi ta-az da-a-i ta m[a-(a-)al-di]* – „Klaun se klaní a vezme si z toho. Recituje.“ ^{LU}ALAN.Z[Ú] A-NA NINDA.GUR₄.RA 1-ŠU *me-ma-i ta-wa-li-ma 2-ŠU me-ma-a-i* – „Klaun hovoří k chlebu jedenkrát, avšak k nápoji *tawal* hovoří dvakrát...“ (Příklady viz YOSHIDA 1996: 310-311.)

-
20. Když otevř[ou,
  21. král do vnitřních p[rostor
  22. chléb šaram[a-

Na rev. iii se dochovala slovesa „obětovat“ (iii 4') a „pít“ (iii 5') a Božstvo slunce (iii 6').³¹⁵

Text KBo 25.61 + KBo 40.79 + KUB 32.94 (+²) KBo 30.32 byl zčásti přepsán E. Neuem. D. Groddek uvažuje o dalším možné (nepřímém) joinu KBo 30.32, který přepsal ve svém zpracování textů KBo 30.³¹⁶ D. Groddek dále zmiňuje duplikáty KBo 25.62 (+) KBo 25.63.³¹⁷ Obv.? ii zůstává beze změny vzhledem ke zpracování E. Neue (StBoT 25, č. 61), avšak rev.? lze doplnit jak pomocí fragmentu KBo 40.79, tak pomocí duplikátu (KBo 25.62 (+) KBo 25.63). Jedná se o stále se opakující úkony, proto předkládáme pouze přepis a překlad lépe dochovaného rev.?. (Ze stejného důvodu upouštíme od velmi podobného překladu textu KBo 30.32, který přepsal D. Groddek.)³¹⁸

Rev.?

Rekonstrukce začátku textu na základě duplikátu KBo 25.62 (+) KBo 25.63 rev.?:

- 1'. [ ] x x [
- 2'. [ ] x[
- 3'. [*a-ku-wa-an-na ú-e-ek-zi* LÚ.MEŠ SAG]I GAL^{HLA} *ú-da-an-zi*
- 4'. [*ú-d]a-i LUGAL Û*
MUNUS.LUGAL-*aš-ša*
- 5'. [ ]^D*Ha-at-tu-ši-in* ^D*Te-eš-ha-ap*
- 6'. [ ]x GIŠ ^DINANNA.GAL
- 7'. [L]UGAL-*i NINDA.GUR*₄.RA *pa-a-i*
- 8'. [*e-e]p-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i*

---

³¹⁴ Srv. např. 11'. KÚŠ NÍG.BÀR^{HLA}-*an hal-zi-ya ši-wa-a-t[i]* 12'. [*tuh-hu-u]š-ta* – „Je vyžadován závěs. (Rituál) je ve dne u konce.“ (KBo 25.171 vi⁹ 11'-12', ALP 1983a: 59.) Dále viz např. IBoT 3.1 obv. 6'; KUB 56.32 iii⁹ 11'.

³¹⁵ K rev. iii 2'-7' srv. YOSHIDA 1996: 95.

³¹⁶ Text KBo 25.61 (se začleněným fragmentem KUB 32.94) přepsal NEU 1980a: 134-136. D. Groddek udává možnost dalšího nepřímého joinu KBo 30.32 (GRODDEK 2002a: 39; k tomuto textu viz rovněž NEU 1983: 369 sub 145/d, YOSHIDA 1996: 80).

³¹⁷ Ke KBo 25.62(+)+25.63 viz NEU 1980a: 136-137 Nr. 62 a NEU 1980a: 137-138 Nr. 63. Dále YOSHIDA 1996: 80 a GRODDEK 2002a: 39.

³¹⁸ GRODDEK 2002a: 39.

Dále text podle KBo 25.61 + KBo 40.79 rev.?:

- 9'. [$L_1^{Ú.MEŠ}$ x [$L_1^{Ú.MEŠ}$ DUGUD ap-p[(é-ez-ze-e-eš)
- 10'. [me]-na-ah-ha-a[n-d]a ku-i-eš e-še-er t[(a-pu-uš-za ku-i-e)š
- 11'. [t]a-aš-ta pa-a-an-zi $LÚ$ IŠ.DINGIR^{LIM} ú-nu-an-za-p[(át
pár-na-aš-ša) (x x)]
-
- 12'. [a-ku-wa-an]-na ú-e-[e]k-zi $LÚ.MEŠ$ SAGI GAL^{HI.A} ú-d[(a-a)]n-zi
- 13'. [x] NINDA.GUR₄.RA EM.[S]A GAL a-aš-ka-az ú-da-i $LÚ$ SAGI
- 14'. [(hu-up-pa-ra-an)]š-ut pé-e-[d]a-i ta-aš-ša-an hal-ma-aš-šu-it-ti da-a-i
- 15'. [(LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-š)]a a-ra-an-[d]a-aš 2 a-ku-an-zi
 URU Zi-ip-la-an-ti-i
- 16'. [^DK]a-at-tah-hi-in LUGAL-uš hu-u-up-pa-ri ši-pa-an-ti
- 17'. [n]a-at-ta GIŠ ^DINANNA.GAL $LÚ.MEŠ$ ha-li-re-eš SÌR^{RU}
- 18'. [$LÚ$ SAGI] LUGAL-i NINDA.GUR₄.[R]A pa-a-i LUGAL-uš pár-ši-ya $LÚ$ SAGI
- 19'.³¹⁹ [NINDA.GU]R₄.RA e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i
-
- 20'. [ú]-e-ek-zi $LÚ.MEŠ$ SAGI GAL^{HI.A} ú-da-an-zi
- 21'. [1 NINDA.GUR₄.RA E]M-SA TUR a-aš-ka-az ú-da-i LUGAL-uš
MUNUS.LUGAL-aš-ša
- 22'. [a]-ku-an-zi ^DUl-za-a-an ^DÚ-li-wa_a-šu-un
- 23'. [^DKa-tar-za-šu-u]n ^DŠu-šu-ma-a-hi-in ^DŠi-im-mi-šu-un
- 24'. [$LÚ_1^{MEŠ}$ ha-li-re-eš SÌ[R^R]U $LÚ$ SAGI LUGAL-i
- 25'. [NINDA.GUR₄.RA pa-a]-i LUGAL-uš pár-ši-ya $LÚ$ SAGI LUGAL-i
NINDA.GUR₄.RA e-ep-zi
- 26'. [ta-aš-ta pa-r]a-a pé-e-da-i $LÚ.MEŠ$ S[AGI]x ku-i-eš e-še-er
- 27'. [a]z-za-e-a ku-iš ku-iš[!] x[
-
- 28'. [ú]-e-ek-zi $LÚ.MEŠ$ SAGI
- 29'. [NINDA.GUR₄.R]A EM-SA TUR a-aš-ka-az ú-da-i LUGAL-uš
MUNUS.LUGAL-aš-ša
- 30'. [a-k]u-an-zi ^DHa-ra-<at>-š[i-in
- 31'. [ ]-un ^DWa_a-wa_a-ah-šu-u[n

³¹⁹ Zde končí fragment KBo 40.79.

- 32'. [LUGAL]-i pa-a-i LUGAL-[u]š [pár-ši-ya ^{LÚ}SAGI]
 33'. [LUGAL-i NINDA.GU]R₄.RA e-ep-zi t]a-aš-ta pa-ra-a [pé-e-da-i]
-

Rev.?

Rekonstrukce začátku textu na základě duplikátu KBo 25.62 (+) KBo 25.63 rev.?:

- 3'. [Král? vybízí k pití. Číšníci] přinesou poháry.
 4'. [ ] přine]se. Král a královna
 5'. [ ] boha Chattuši, boha Tešchapa
 6'. [ ] velký nástroj Inanna
 7'. [ ] podá [k]ráli tlustý chléb.
 8'. [ ] ve]zme a odnese pryč.

Dále text podle KBo 25.61 + KBo 40.79 rev.?:

- 9'. [ ] hodnostáři dugud (jako) první [
 10'. [ ], kteří byli [p]řed [ ], kteří [ ] vedle [
 11'. [ ]. A (oni) jdou. Panoš ozdobený [ ] do svého domu [
-

- 12'. [ ] vybízí k [pití]. Číšníci přinesou poháry.
 13'. [ ] velký kyselý tlustý chléb přinese z brány. Číšník
 14'. odnese nádobu *huppar* [ ] a položí ji k trůnu.
 15'. Král a královna pijí ve stoje dva, (a to) Boha (bouře města) Zippalandy³²⁰ (a)
 16'. [K]attahi. Král obětuje do nádoby *huppar*.³²¹
 17'. Chrámoví zpěváci [n]ehrají na velký nástroj Inanna.
 18'. [Číšník] dá králi tlustý chléb. Král (jej) rozdrobí. Číšník
 19'. vezme [tlustý ch]léb a odnese jej pryč.
-

- 20'. [ ] v]ybízí k [ ]. Číšníci přinesou poháry.
 21'. [jeden] malý [k]yselý [tlustý chléb] přinese z brány. Král a královna
 22'. [p]ijí [ ] bohy Ulzu, Ulipašu
 23'. [Kataršu]na, Šušumachi a Šimmišu.
 24'. Chrámoví zpěváci hrají [ ]. Číšník králi

³²⁰ Viz HAAS 1994: 589 n. 338.

³²¹ Ohledně překladu (*hu-up-pa-ri* jako instrumentál) viz STARKE 1977: 57-58. F. Starke překládá: „Der König libiert unter Verwendung einer Terrine.“ Srv. KBo 17.11++ iii 19''-20'.

- 25'. [d]á tlustý chléb]. Král (jej) rozdrobí. Číšník vezme od krále tlustý chléb
 26'. a odnese (jej) [pry]č. Č[íšníci], kteří byli
 27'. [ ] některý [

-
- 28'. [ ] vybízí [k]. Číšníci
 29'. [ ] malý kyselý [tlustý chlé]b přinese z brány. Král a královna
 30'. [ ] pijí. Charatš[u,
 31'. boha [ ], boha Wawachšu[na
 32'. [ ] podá [král]i (a) král (jej) [rozdrobí. Číšník]
 33'. vezme [od krále tlustý chl]éb a [odnese] (jej) pryč.
-

Samostatným fragmentem popisujícím slavnost KI.LAM je text IBoT 4.109.³²² Na přední i zadní straně tohoto fragmentu se dochovaly pouze počátky slov, víme, že je zde popisován tanec (slovesa *weh-* obv. i 1', 4', *katta šalik-* obv. i 7', *huphup[-* obv. i 8'), rituálu se účastní ^{LÚ}*huphuppa-* (zřejmě tanečník, obv. i 6') a kněžky *zintuhi-* (obv. i 10').

CTH 631. Slavnost bouřky a hromu: Starochetitský rituál za bouřky.

Tento rituál byl poprvé zpracován E. Neuem³²³, od roku 1970 byly však nalezeny další fragmenty, jež k rituálu patří a umožňují jeho novou a pozměněnou rekonstrukci. Za starochetitské lze považovat tyto texty: 1.B. KBo 17.11 + KBo 20.12 + KBo 25.95 + KBo 30.25 + KBo 30.29 + KBo 34.5 + KBo 34.11 + KUB 43.26; 9. KBo 20.8 a text KBo 25.51 + KBo 30.31 + FHL 117 + VS NF 12.53.

Ačkoliv text 1.A. byl zpracován E. Neuem, duplikát B k němu nebyl vzhledem ke své značné fragmentárnosti rozpoznán a E. Neu jej přepsal jako několik samostatných fragmentů ve svém zpracování rituálů ve starém duktu. K jeho přepisu KBo 17.11 + KBo 20.12 + KUB 43.26 (Nr. 25) je nutno doplnit KBo 25.95 (Nr. 95), KBo 30.25, KBo 30.39, KBo 34.5 a KBo 34.11. Přinášíme proto ucelený přepis duplikátu B, který lze datovat starochetitsky.

---

³²² Přepis viz GRODDEK 2007: 85-86. Dále srv. např. GRODDEK – RÖBLE 2004: 337-338; KLINGER 1996: 80.

³²³ NEU 1970.

KBo 17.11 + KBo 20.12 + KBo 25.95 + KBo 30.25 + KBo 30.29 + KBo 34.5 + KBo 34.11 + KUB 43.26³²⁴:

Obv. i

1. [ma-a-an ^DIM-aš ti-i]t-ha DUMU.É.GAL píd-da-a-i LUGAL-wa-aš ta-pu-uš-zi
  2. AN.BAR-aš[-t]a-aš pa-iz-zi ^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI-an pé-e-ra-an
  3. ti-e-ez-[zi DUM]U^{MEŠ}.LUGAL pa-a-an-zi ^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI-an a-ap-pa-an
  4. ti-en-zi [(DUMU^{MEŠ}.É.G)]AL pé-e-da-aš-me-et har-kán-zi
-
5. ^{LÚ.MEŠ}Ú-BA-RU L[Ú-a]š ku-iš ku-iš LUGAL-wa-aš pé-ra-an e-eš-zi
  6. ne ša-ra-a ti-e-[e]n-zi nu a-ap-pa ti-en-zi ne a-ra-an-da
  7. ^{LÚ}ME-ŠE-DI ha-aš-ša-a[(n)] a-ap-pa-an da-a-i ta-aš pa-iz-zi
DUMU^{MEŠ}.LUGAL DUMU.MUNUS^{MEŠ}[(LUGAL)]
  8. pé-e-ra-an ti-e-ez-zi
-
9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL pa-a-an-[z]i
  10. gi-nu-w[a-a(š GADA^{HL.A} pa-ta-a-a)]n-na ^{GIŠ}GÌR.GUB da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš
GADA^{HL.[A]}
  11. šu-[up-p(i-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B ta-ga-a-an ti-a(n-zi)]
  12. [(DUMU^{MEŠ}.É.GAL a-ap-pa) ti-en-zi]i ta-az [(pé-e)-d(a-aš-me-et)] ap-[(pa-a)]n-zi
-
- 13.³²⁵ [LUG(AL-uš MUNUS.LUGAL-ša hal-ma-aš-šu-it-t)a-az pa-ra-(a ú-e)]n-zi
LU[(GAL-uš lu-ut-ti-ya-aš)]
  14. [pé-(e-ra-an a-ru-wa-a-iz-zi MUNUS.LUGAL-a)š-ša lu-u(t-ti)]-ya-aš pé-ra-an
[a-r(u-wa-a-iz-zi)]
  15. [(GAL ^{LÚ.MEŠ}SAGI) iš-ka-a-ri-ih (AN.BAR-aš LUGAL-i pa)]-a-i LUGAL-uš
lu-u[(t-ti-ya-aš pé-ra-an)]
  16. [(ši-pa-an-t)i GAL ^{L(Ú.MEŠ)}SAGI LUGAL-i i]š-ka-ri-ih e-e[(p-zi) ta-(aš-ta)]
  17. [(pa-ra-a pé-e-da-a-i LUGAL-uš MUNU)]S.L[(UGAL-aš-š)]a a-ap-pa
hal-ma-aš-šu-i[(t-ti pa-a-an-zi)]
  18. [(ta e-ša-an-da DUMU^{MEŠ}.LUGAL)] DUMU.MUNUS^{ME}[(š)].LUGAL

³²⁴ Ke KBo 17.11 + KBo 20.12 + KUB 43.26 viz NEU 1970: 10-35; NEU 1980a: 62-69 (sub Nr. 25). Ke KBo 25.95 viz NEU 1980a: 172-173 (sub Nr. 95). Ke spojení s dalšími texty viz NEU 1983: 363-364, 368 (sub 1322/c); KOŠAK 1995: 176-177; KOŠAK 1999: 122-123; GRODDEK 1999: 43 (sub Nr. 72); GRODDEK 2001: 115-116 (sub Nr. 108); GRODDEK 2002a: 35. Dále viz např. BADALĚ 1991: 126-127; YOSHIDA 1996: 82-83; KÜHNE 1986: 98-99; HAAS 1994: 652-653.

³²⁵ Zde začíná fragment KBo 34.11.

LÚ.MEŠ³²⁶DUGUD LÚ.MEŠ[(Û-BA-RU LUGAL-i)]

19.³²⁷ [(hi-in-kán)]-ta ta e-ša-an-da

20.³²⁸ LÚ³S[AGI[?] GAL ^DIM š(u-up-pí-iš-tu-wa-ra-an)] ú-da-i LUGAL-uš
MUNUS.LUGAL-ša³²⁹ ti-en-zi

21. a-ru-wa-[an-zi LÚ¹ki-(ta-aš hal-za-a)]-i GAL ^DIM a-ku-[(a)n-zi
wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an

22.³³⁰ LÚ.MEŠ³ša-ah-t[a-ri-li-eš iš-ha-m]i-an-zi LÚ¹SAGI 1 NINDA.GUR₄.RA a-ra-ah-za
ú-da-i

23. LUGAL-uš pár-ši-[ya ta LÚ¹SAG]I e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i

24. LUGAL-uš a-ru-w[a-iz-zi LÚ¹(ki)]-i-ta-aš hal-za-a-i ^Éha-l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta

---

25. ma-a-an ha-at-[kán-zi ^D]IM-ša te-et-ha LUG[(AL)-u(š lu-ut-t)]i-ya-aš pé-ra-an

26. a-ru-wa-iz-zi ^N[(^{INDA}har-ši-in p)]ár-ši-ya ta lu-u[(t-ti-ya-aš)] da-[(a-i)]
KAŠ.GEŠTIN iš-pa-an-tu-uz-zi

27. da-a-i ta [(ši-pa-an-t)]i LUGAL-uš nam-ma [ ] a-ru-wa-[i]z-zi

---

28.³³¹ [m]a-a[?]-[an ^DI(M-aš te-et-ha LU)]GAL-uš ^{GIŠ}hu-lu-ga-a[n-ni-a(z)] kat-ta ú-[(i)]z-zi

29. [ta a-ru-wa-iz-z(i ta ši-pa-an-t)]i ta nam-[m]a a-ru-w[a-i]z-zi

30.³³² [ma-a-an LUGAL-uš ša-r(a-a URU-ya)] ú-iz-zi ta a-pí-[y]a UD-at na-at-ta
ku-it-[(k)]i

31. [m(a-a-an lu-uk-kat-t)]a-ma ta-pa ha-[aš-š]a-an-zi ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an
ú-uš-ši-a[n-z(i)]

32. [(LUGAL-uš-za a-ni-ya-at-ta-še-e)]t da-a-i LUGAL-[u]š a-ra-ah-za pa-iz-zi

33. [^L(^Úhu-ul-da-a-la-ša ^Éh)]a-le-en-ti-u-[a]z kur-ša-an da-a-i

34. [ta-aš-ta pa-(ra-a)] pé-e-da-i

---

35. [LUGAL-uš a-ra-a(h-za ú-iz-zi t)]a-aš ^É[h]a-le-en-ti-u pa-iz-zi

36. [hal-(ma-aš)-šu-(it-ta-aš ta-p)]u-uš-z[a t]i-e-ez-zi LÚ¹MEŠ ^{GIŠ}BANŠUR

---

³²⁶ E. Neu neměl k dispozici fragment KBo 34.11 a doplnil zde [e-ša-an-da], avšak s poznámkou, že není vyloučeno, že zde stál další subjekt (NEU 1970: 12 n. 11). To se ná základě nového joinu potvrdilo. Stejně tak je nutná oprava v publikaci GRODDEK 2002a: 31.

³²⁷ Zde začíná text KBo 30.25.

³²⁸ Zde začíná fragment KBo 25.95.

³²⁹ KBo 17.74 i 20 MUNUS.LUGAL-aš-ša.

³³⁰ Zde končí fragment KBo 34.11.

³³¹ Zde končí fragment KBo 25.95.

³³² Zde končí text KBo 30.25.

LÚ.MEŠ³MUHALDIM

37. [30 *har-ši-(in kar-pa-an-zi har-ši-ya-a)l-l(i-ma)*] 2-e *a-pí-ya* 15 *har-ši-iš* GE₆
ki-it-t[(a)]
- 38.³³³ [(*a-pí-ya-e-a* 15 *har-ši-i*)š GE₆ (k)]i-[(*it-ta ú-d*)]*a-an-zi ta-an ti-ya-an-zi*
39. [(GAL LÚ.MEŠ³MUH)ALDIM (-*tar a-ra-ah-za*)] *ú-da-i nu ha-[(aš-ša)]-a-az*
hu-ul-li-iš da-a-i
40. [(*nu an-d*)*a (pé-eš-ši-iz-zi t)*]*a a-ap-pa ša-ra-a da-a-i nu LUGAL-u[(n*
šu-u)]p-[(pí-ya-a)h-hi]
41. [*túh-hu-eš-šar pa-ra*]-*a e-ep-zi nu-uz-kán túh-ša [(DUMU.É.GAL GA)DA-a(n*
LUGAL-i pa-a-i)]

42. [(zi-in-ti-ya-an)] *ú-da-an-zi ta ti-an-zi LUGAL-uš*
hal-ma-aš-šu-it-[(ti)]
43. [(LÚ.MEŠ³MUHALDIM *hu-ga-an-ni*)]-*wa-an ti-an-zi* 9 U[(DU^{HLA} G)]E₆ *ku-ut-ti*
hu-kán-[z]i
44. [(zi-in-ti-ya-an)] *da-an-zi ta-[(aš)]-ta [(pa-ra)]-a pé-e-da-an-zi*
45. [(-*ma* 2 GU₄.MAH GE₆)^{TIM} *kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH*
10 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR *kar-pa-an-zi*
- 46.³³⁴ [*nam-ma* 1 GU₄.MAH (10 L)]Ú^M[(^{ÉŠ} ŠUKUR.ZABAR *kar-pa-an-zi*) -*z*]*i tu-uš*
an-da ^É*ha-le-en-ti-u*
47. [(*pé-e-da-an-zi nu a-pu-uš-ša*) *h*]u[?]-*kán-zi LUGAL-uš A-NA* 20 LÚ^{MEŠ}
ŠUKUR
48. [5 MA.NA KÙ.BABBAR *pa-a-i*] -*z*]*i ku-iš-ša-az* 10 GÍN KÙ.BABBAR
da-a-i

49. [(x LUGAL-i *pa*)]-*ra-a e-ep-zi LUGAL-uš QA-TAM*
da-a-i
50. [(^{NINDA}*har-ša-uš* GE₆^{TIM} *pár-ši*)]-*ya-an-da ta ku-x-ru-wa pé-ra-an*
51. [-*z*(i GAL LÚ^{MEŠ} GIŠ³BANŠUR ^{NINDA}*har-ši-i*)]*n GE₆ pár-ši-ya ta ha-aš-ši-i*
da-a-[i]
52. [(x *pé-ra-an ta-ra-a-ur da-a-i*)]-*i hal-ma-aš-šu-it-ti pár-šu-ul-li pa-a-[(*
53. [(x *pé-ra-an ta-ra-a-ur da-a-i*)] *pár-šu-ul-li ha-aš-ša-a-aš ta-p[u-uš-za*

³³³ Zde začíná text KBo 30.29.

³³⁴ Zde končí text KBo 30.29.

54. [p]é-e-ra-an 3 GÍN[
 55. [ha-aš-ši]-i 1-iš kur-š[a-aš pé-ra-an 1-iš

Obv. ii

-
- 1'.³³⁵ [(LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša e-ša-an-da GAL ^DUTU ^DMe-ez-z)u-u(l-la)]
 a-ša-an-da-aš
 2'. [(a-ku-an-zi LÚ ^{GIŠ}BANŠUR šu-up-pa-az ^{GIŠ}BANŠUR-az 2 tu)-ni(-in-ga-aš)]
^{NINDA}har-ša-uš da-a-i
 3'. [(LUGAL-i pa-a-i LUGAL-uš pár-ši-ya LÚ ^{GIŠ}BANŠUR e-ep-)z(i tu-uš)]
 a-ap-pa
 4'. [(šu-up-pa-i ^{GIŠ}BANŠUR-i da-a-i GIŠ ^DINANNA.TUR ^{LÚ.MEŠ}hal-l)i-r(e-eš
 iš-h)]a-mi-an-zi

-
- 5'. [(ši-ú-na-aš É-az 3 ^{GIŠ}za-lu-wa-ni-uš ú-da-an-zi) a(n-d)]a pé-e-da-an-zi
 6'. [(tu-uš LUGAL-i pa-ra-a ap-pa-an-zi LUGAL-uš QA-TAM) d]a-a-i
 7'. [(tu-uš EGIR-pa A-NA É.DINGIR^{LIM} pé-e-da-an-zi) ^{LÚ.MEŠ} IŠ-T(U É.NA₄)]
 8'./9'. [ ]-zi

Zde chybí 3-5 řádků.

- 13''.³³⁶ [(š)]u-[(up-pa-i ^{GIŠ}BANŠUR-i da-a-i GIŠ ^DINANNA.TUR ^{LÚ.MEŠ}hal-l)i-ya-re-eš
 iš-ha-mi-an-zi)]

-
- 14''. LUGAL-u[(š MUNUS.LUGAL-a)š-š(a GAL ^DI-na-ar a-ša-da-aš a-ku-an)-zi]

-
- 15''. LUGA[(L-uš MUNUS.LUGAL)-aš-š(a a-ša-an-da-aš ta-ga-a-an a-ru-wa-a)n-zi]
 16''. ^L[(^ÚSAGI ^{NINDA}har-ši-in GE₆ a-ra-ah-za ú-da-i LUGAL-i) pa-ra-a e-ep-zi]

Rev. iii

- 1'.³³⁷ š[u-up-pí-iš-du-wa-ri-it (a-ku-wa-an-zi LUGAL-uš GAL^{AM} h)u-u-u(p-pa-ri
 ši-pa-an-ti)]

---

³³⁵ Zde začíná obv. ii fragmentu KBo 34.5, k němuž je duplikátem KBo 17.74 ii 34-42. Vzhledem k tomu, že tento fragment na obv. ii předchází textu KUB 43.26, je tento fragment (182/a) zakreslen chybně na skizze S. Košaka (KOŠAK 1999: 122). Fragment 182/a musí být posunut výše (nad přesahující řádky fragmentu 997/c + Bo 3116) a naopak níže na rev. iii (KOŠAK 1999: 123).

³³⁶ Zde nasazuje obv. ii fragmentu 997/c + Bo 3116 (KUB 43.26). Duplikátem k němu je KBo 17.74 ii 45-48.

³³⁷ Zde začíná KUB 43.26 rev. iii, k němuž je duplikátem KBo 17.74 iii 20'-33'.

- 2'. M[(UNUS.LUGAL-ša) *na-at-ta* G(IŠ INANNA.GAL.GAL ^{LÚ.MEŠ}*hal-li-re-e*)š
iš-(ha-mi-an-zi)]
- 3'. ^L[(^ÚSAG)I ^{NINDA}*har-ši-i(n* KU₇.KU₇ LUGAL-*i pa-a-i ta pár-š*)i-ya (^{LÚ}
^{GIŠ}BANŠUR)]
- 4'. 1 [(NIN)DA.GUR₄.RA K(U₇)K(U₇ *šu-up-pa-az* ^{GIŠ}BANŠUR-*az da-a-i*)
LUGAL-*u(š pár-ši-ya)*]
- 5'. *t[(a a-ap-pa* ^{GI})šBA(NŠUR-*pát da-a-i)*]
-
- 6'. LUGAL-*u(š) MUNU(S.LUGAL-ša a-ša-an-da-aš a-ru-wa-an-zi* GAL ^DIM)
šu-up-(pí-iš-du-wa-ri-it)]
- 7'. *a-ku-an-z[(i* LUGAL-*uš hu-u-up-pa-ri ši-pa-an-ti* MUNUS.LUGAL-*ša na-a(t-ta*
wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an)]
- 8'. ^{LÚ.MEŠ}š[(*a-ah-ta-ri-li-e-eš iš-ha-mi-an-zi*) ^{LÚ}SAGI ^N(^{NDA}*har-ši-in EM-SA* GE₆)]
- 9'. LUGAL-*i [(pa-a-i ta pár-ši-ya* ^{LÚ}SAGI L)UGAL-*i e-ep-zi t(a* ^{LÚ} ^{GIŠ}BANŠUR
pa-a-i)]
- 10'. ^{LÚ} ^{GIŠ}BA[(NŠUR-*ša ku-ut-ta-aš pé-ra-an ši-ú-n*)i *da-a-i* ^{LÚ} ^{GIŠ}BAN(ŠUR 1
^{NINDA}*har-ši-in* KU₇.KU₇)]
- 11'. *šu-up-p[a-az* (^{GIŠ}BANŠUR-*az LUGAL-i pa-a-i ta p*)ár-š*i-ya* ^{LÚ} ^{GIŠ}BANŠUR
a-a(p-pa)]
- 12'. *šu-u[p-pa-i* ^{GIŠ}BANŠUR-*i (da-a-i)* MUNUS.LUGAL-*ša QA-TAM*]

-
- 13'. L[(UGAL ^Ù MUNUS.LUGAL *a-š*)*a-an-da-aš (a-ru-wa-an-zi* GAL ^DIM
š)u-up-pí-iš-du-w(a-ri-it a-ku-an-zi)]
- 14'. L[(UGAL-*uš hu-u-up-pa-r*)i *ši-pa-an-(ti* MUNUS.LUGAL-*ša na-at-ta*
w)a-al-ha-an-z(i-iš-ša-an)]

Zde chybí zřejmě 3 řádky a pak text pokračuje na fragmentu KBo 34.5 rev. iii³³⁸:

-
- 18''. [(LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša a-ša-an-da-aš a-ru-wa-a-an-zi* GAL ^D)IM
(šu-up-pí-iš-du-w)]*a-ri-it*
- 19''. [(*a-ku-an-zi* LUGAL-*uš hu-u-up-pa-ri ši-pa-an-ti* MUNUS.LUGAL-*ša n*)*a-at-(ta*
wa-al)]-ha-an-zi-iš-ša-an
- 20''. [(^{LÚ.MEŠ}*ša-ah-ta-ri-li-e-eš iš-ha-mi-an-zi* ^{LÚ}SAGI 1) ^{NINDA}(*har-ši-in EM-SA*)] GE₆
- 21''. [(LUGAL-*i pa-a-i ta pár-ši-ya* ^{LÚ}SAGI <LUGAL-*i*> *e-ep-zi ta* ^{LÚ} ^{GIŠ}BANŠUR

³³⁸ Duplikátem je KBo 17.74 iii 37'-43'.

pa)]-a-i

22''. [(LÚ^{GIŠ}BANŠUR-ša *ku-ut-ta-aš pé-ra-an ši-ú-ni da)]-a-i*

23''. [(LUGAL Û MUNUS.LUGAL *a-ša-an-da-a)š (a-ru-wa-a-an-zi GAL^{DIM} šu-up-pí-iš-du-wa-r)]i-it*

24''. [(*a-ku-an-zi LUGAL-uš hu-u-up-pa-ri ši-pa)-a(n-ti MUNUS.LUGAL-ša na-at-ta wa-al-ha-an-zi-iš-ša-a)]n*

Zde je text KBo 34.5 přerušen a rituál pokračuje na KUB 43.26 rev. iv.

Rev. iv

Přepis rev. iv je shodný s přepisem E. Neue³³⁹, avšak je nutno doplnit fragment KBo 25.95. (Fragmenty KBo 30.25, KBo 30.29 a KBo 34.11, které doplňovaly obv. i a obv. ii tabulky, již nedoplňují revers.).

Text KBo 25.95 doplňuje rev. iv 39'-42' a v jednom bodě zásadně mění rekonstrukci E. Neue a potvrzuje tak dřívější domněnku H. Ottena³⁴⁰:

39'. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti 1-iš lu-u)]t-ti-ya 1-iš ha-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-iš*

40'. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za 1-i)]š ši-pa-an-t[i]*

41'. LUGAL Û [(MUNUS.LUGAL *e-ša-an-da šu-wa-a-ru ku-e GAL^{HLA} a(k-ku-uš-kán-zi)*]

42'. [*t]a [(a-pu-u-uš-pát a-ku-an-zi túh-hu-uš-ta)]*

[(*TUP-PÍ te-et-hé-eš-na-a)š*]

Překlad :

Obv. i

1. [Když Bůh bouře hř]mí, příběhne palácový úředník, [ ] vedle krále
  2. [ ] ze železa jde, stoupn[e] si před osobní strážce.
  3. [Pal]ácoví úředníci jdou, stoupnou si za osobní strážce.
  4. [Palácoví úředn]íci si drží svá místa.
-

5. Muži ubāru (a) kterýkoliv muž sedí před králem,

³³⁹ NEU 1980a: 67-69.

³⁴⁰ Rev. iv 40': *ha-aš-š[a-y(a-aš. Viz OTTEN 1951: 228. Viz NEU 1970: 34 n. 73.*

6. ti povstanou a ustoupí vzad a stojí.
7. Osobní strážce dá dozadu ohništ[ě] a jde, postaví se před
8. prince a prince[zny].
-
9. Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou
10. a ve[zmo]u [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny.
11. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].
12. [Palácoví úředníci ustoup]í vzad a za[ujm]ou [svá místa].
-
13. [Král a královna sestou]pí [s trůnu]. Kr[ál se pokloní před okny]³⁴¹
14. [i královna se pokloní] před [okn]y.
15. [Vrchní číšník d]á [králi železnou obětní nádobu *iškarih*]. Král [obětuje před] ok[ny].
16. [Vrchní číšník ber]e [králi obětní nádobu *iškarih* [a]
17. [odnese ji pryč. Král] a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u]
18. [a usednou. Princové] (a) princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru]
19. [se poklo]ní králi a usednou.
-
20. Čí[šník²] přinese [zářivý² pohár Boha bouře]. Král a královna vstanou,
21. poklo[ní se. Muž *kita-* vol]á. Pijí pohár Boha bouře. Hrají (k tomu).
22. Zpěv[áci zpí]vají. Číšník přinese zvenku jeden tlustý chléb.
23. Král (ho) rozdro[bí a číšník]k vezme a pak odnese ven.
24. Král se kla[ní. Muž *ki]ta-* volá. V paláci se končí (obřad).
-
25. Když zav[írají] a [Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y.
26. [R]ozdrobí t[lustý chléb] a d[á k] okn[ům]. Vezme porci nápoje KAŠ.GEŠTIN
27. a [obětuj]e. Král se opět pokloní.
-
28. [K]dyž [ž Bůh bouře hřmí, kr]ál sestoupí [z] kočá[ru]
29. [a pokloní se a obětuj]e. A opět se pokloní.
30. [Když král] přichází [nahoru do města³⁴²], tak tam toho dne nic (neučiní).³⁴³
31. [Když se] však [rozednív]á, otevrou (a) odhrn[ou] závěs.
32. [Král si] vezme [svo]u [výstroj]. Král jde ven.

³⁴¹ Nebo „před oknem“. Vzhledem k lok. pl. na obv. i 26 *lu-u[(t-ti-ya-aš)]* překládáme mn. číslem.

³⁴² Zřejmě Chattuši (shodně s NEU 1970: 15: 26).

³⁴³ E. Neu uvádí další příklady obdobné věty, kde je uvedeno i sloveso *iya-*, viz NEU 1970: 37.

33. [Hlídač však] vezme z [domu h]alentiu rouno
34. [a] vynese (jej) [ven].
-
35. [Král přijde zvenku] a jde do domu [h]alentiu.
36. [s]toupne si [ve]dl[e trůnu]. Obsluhující (a) kuchaři
37. [zvednou 30 tlustých chlebů. Zásobní nádoba *haršiyalli* však], (jsou) dvě – zde lež[í] 15 černých tlustých chlebů,
38. [tam l]e[ží] 15 černých tlustých chlebů - př[í]nesou (je) a postaví.
39. [Vrchní kuchař] přinese [zvenku   ]. A z oh[ni]ště vezme jedlovou šišku
40. [a hodí (ji) dovnitř] a opět (ji) zvedne. A [oč]i[stí] král[e].
41. [Na]staví [(substanci) *tuhhueššar*]. A on se očistí (substancí *tuhhueššar*). [Palácový úředník dá králi oděv.]
-
42. [   ] přinesou [předmět *zinti-*] a postaví. Král [k] trůnu.
43. [kuchaři   ] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.
44. [   ] Vezmou [předmět *zinti-*] a odnesou [ve]n.
45. [   ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset ‚mužů s bronzovým oštěpem‘.
46. [Pak zvedne jednoho býka deset ‚m]už[ů s bronzovým oštěpem‘   ]. A [odnesou] je
47. do paláce [a ony   p]orazí. Král [dá] (těmto) dvaceti ‚mužům s oštěpem‘
48. [5 min stříbra]. [   ]. Každý z nich si vezme 10 šekelů stříbra.
-
49. [na]staví [králi]. Král položí (svou) ruku.
50. [   ] (oni) [rozd]robí [černé tlusté chleby]. A před [   ]
51. [   ]. Vrchní obsluhující] rozdrobí černý [tlustý chl]b a dá ho na ohniště.
52. [před   dá *taraur*.   ] drobký na trůn [   ]
53. [   ] drobký ved[le] ohniště.
-
54. [p]řed [   ] 3 šekely[   ]
55. [   ] jednou [na] ohniště, [jednou před] rou[no

Obv. ii

Na obv. ii se ze starochetitského textu dochovaly pouze výrazy *a-ša-an-da-aš* „v sedě“ (ii 1’), ^{NINDA}*har-ša-uš da-a-i* „vezme tlusté chleby“ (ii 2’), *a-ap-pa* „zpět“ (ii 3’), [(iš-

h) a-mi-an-zi „zpívají“ (ii 4'), [*a(n-d)a pé-e-da-an-zi*] (ii 5'), [(*QA-TAM*) *d)a-a-i*] „[d]á [ruku]“ (i 6'), [(*š*)]*u*-[(*up-pa-i*)] „[na č]i[stý]“ (ii 13'), LUGAL-*u*[(*š*)] „krá[l]“ (ii 14'), LUGA[(*L-uš*)] „krá[l]“ (ii 15'), ^L[(*š*SAGI)] „č[íšník]“ (ii 16').

Rev. iii

Rovněž na rev. iii se nám ve starochetitské verzi dochovalo pouze několik málo slov: *š[u-up-pí-iš-du-wa-ri-it]* „z[ářivým]“ (iii 1'), M[(UNUS.LUGAL-*ša*)] „[a] k[rálovna]“ (iii 2'), ^L[(*š*SAGI)] „č[íšník]“ (iii 3'), 1 „jeden“ (iii 4'), *t*[(*a*)] „a“ (iii 5'), LUGAL-*u*[(*š*)] „krá[l]“ (iii 6'), *a-ku-an-z*[(*i*)] „pij[í]“ (iii 7'), ^{LÚ.MEŠ}*š*[(*a-ah-ta-ri-li-e-eš*)] „z[pěváci]“ (iii 8'), LUGAL-*i* „králi“ (iii 9'), LÚ ^{GIŠ}BA[(NŠUR-*ša*)] „obslu[hující]“ (iii 10'), *š**u-up-p*[(*a-az*)] „[z] čisté[ho]“ (iii 11'), *š**u-u*[(*p-pa-i*)] „[na] č[istý]“ (iii 12'), L[(UGAL)] „krá[l]“ (iii 13'), L[(UGAL-*uš*)] „král“ (iii 14'), [(*š**u-up-pí-iš-du-w*)]*a-ri-it* „z[ářic]ím“ (iii 18'), [(*wa-al*)]-*ha-an-zi-iš-ša-an* „[Hr]ají (k tomu).“ (iii 19'), GE₆ „černý“ (iii 20'), [(*pa*)]-*a-i* „[d]á“ (iii 21'), [(*da*)]-*a-i* „[po]loží“ (iii 22'), [(*š**u-up-pí-iš-du-wa-r*)]*i-it* „z[ářic]ím“ (iii 23'), [(*wa-al-ha-an-zi-iš-ša-a*)]*n* „[Hraj]í (k tomu).“ (iii 24').

Rev. iv

8'. [ ]
 9'. [s]tarcí [ ]

10'. [Král klaunům] předáv[á].
 11'. [Vůdce klaunů se pokloní a zařikává a vezm[e] si.

12'. [Král a královna] pijí v sedě [boha Tuhašai]. [Velké] ná[stroje Inanna (hrají)].
 13'. [Zpěváci zpívají. Hodno]stáři dugud jd[ou] k jídlu.

14'. [Král a královna povstanou. Po]kloní se. Král ob[ětuje] do nádoby *huppar*.
 15'. [Královna však ne]. Vypij[í] pohár Boha bouře W]ašezzili.
 16'. [Velké nástroje Inanna (hrají). Zpě]váci zpívají. Číšník uch[opí] pohár.

17'. [Palácový úředník] postaví [vedle krále oš]těp. A [před] krále [ ]
 18'. [ ] jde [do] vnitřních prostor. Král [přikryje] stoly.
 19'. [Král]jde. Královna však povstane.
 20'. [Pokloní se.]. Velké nástroje Ina]nna (hrají). Zpěváci zpívají.

-
- 21'. [přikryje stoly] a jde do vnitřních prostor.
- 22'. [,muži se zlatým oštěpem³⁴⁴ stůl král]e a jeden stůl královny
- 23'. [stoly zvednou a] odnesou [je p]ryč.
- 24'. [Je požadován závěs. Zavřou. Král na čistou pos]tel
- 25'. [   ] obětuje.
- 26'. [Končí se.   ]
-
- 27'. [. Odhrnou z]ávě[s. Král]l [si vezme] svou [výstr]oj.
- 28'. [   ] jde [ve]n. Muž ubāru [   ]
- 29'. [př]ed [   ] 2 černé tlusté chleby rozdro[bí.
- 30'. [vezme]. Obětuje nápoj KAŠ.GEŠTIN a pokloní se.
-
- 31'. [Král vyjde ven]. Kuchaři přijdou dovnitř a maso [   ]
- 32'. [. Král]l přijde zvenku, j[de] do vnitřních prostor.
- 33'. [Je požadován chléb *šarama*. Král]l se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pív[á],
- 34'. [tak právě ty] (nyní) pije.
-
- 35'. [Když otvírají], v čase [*mišt]ili-* [jdou] do vnitřních prostor.
- 36'. [Je požad]ován [chléb *šarama*]. Vrchní kuchař a kuchaři položí maso.
- 37'. [   ] vezme černou nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Obětuj]e [božstvu]
- 38'. [jednou] před zdi³⁴⁴. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno,
- 39'. jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře,
- 40'. [vedle] ohni[ště jedn]ou.
-
- 41'. Král a [královna se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pívají,]
- 42'. [tak t]y (nyní) [píjí. Končí se.]
-

[Tabulka³⁴⁵ o bouře.]

³⁴⁴ Nebo „před zdi“.

³⁴⁵ Srv. pozn. NEU 1983: 201 n. 587.

Text KBo 20.8³⁴⁶ vykazuje podobnosti s výše uvedeným rituálem, především ceremonií se sukny a podnožkami, které sloužící přináší královskému páru:

Obv.[?] i

-
- 1'. Král [vyzívá k] pit[í]
  - 2'. Jeden kyselý tlustý chléb vrchní[
  - 3'. [vezmou sukna na kolena] krále [a] královny [
  - 4'. postaví, [vezmou však podnožky] pod nohy [
  - 5'. Palácoví úředníci [jdou] vza[d a zaujmou svá místa.]

-
- 6'. Král a královna pov[stanou.
  - 7'. z *arkiu-* zpěvá[ci
  - 8'. na střeche domu *makzi-*[
  - 9'. z *arkiu-* chození a ty[
  - 10'. Klauni jdou a ty [
  - 11'. A si oběma rukama [
  - 12'. Číšník dá králi tlustý chléb. Král [
  - 13'. uchopí a pr[yč

-
- 14'. Obsluhující přinese chléb *zippulašne*. Dva[
  - 15'. dva sladké tlusté chleby leží na stole. A[
  - 16'. vedle stolu[

-
- 17'. Král vybízi k pití. Číšníci poháry [
  - 18'. (oni) obcházi. V[ezmou] sukna na kolena krále a královny.
  - 19'. položí. Podložky pod nohy však vezmou a t[y
  - 20'. Palácoví úřednic[i] jdou vzad a [zaujmou] s[vá] místa.
-
-

Rev.[?] iv

1. [v]ětev a její uspořádání, čtyři chleby[
2. [ ] chléb třiceti (jetnotek), chléb *zi.har.har* dvacetipěti (jetnotek) [
3. 5 ban chleba *wagataš* [

---

³⁴⁶ Přepis viz NEU 1980a: 69-71 (sub Nr. 26).

-
4. Plné nádoby *huppar se šamehuna-* [
  5. A l[eží] na bílých podstavcích.[
  6. plné se *šamehuna-*, nahoře však[
  7. jeden chléb *hali-*, kostí [
  8. A on (dřevěný) tal[íř

-
9. [ ] nahoře nádoba *han[e-*
  10. se rozdrobí, nahoře však[
  11. lež[i] na bílém podstavci.[
  12. A on předmět *lulai-*[
  13. A on předmět *lulai-*[
  14. v opasku[
  15. jedna nádoba³⁴⁷ *eruhi-* (s) pivem[
  16. nahoře však[

-
17. Jedna nádoba *NA[MMADU*

Text KBo 25.51 + KBo 30.31 + FHL 117 + VS NF 12.53 byl vícekrát předložen, avšak postupné přidávání nových fragmentů pozměnilo původní transkripci. Text KBo 25.51 přepsal E. Neu³⁴⁷, D. Groddek posléze přidal join KBo 30.31³⁴⁸ a odděleně byly publikovány i dva fragmenty FHL 117 + VS NF 12.53³⁴⁹.

Obv. i²

-
- 1'. [K]uchaři (a) obsluhující
  - 2'. [ ]. Vrchní kuchař bohu
  - 3'. [ ]. A ohniště jednou
  - 4'. [K]uchaři obětují jednou ohništi
  - 5'. [ ] (oni) jednou běží.

---

³⁴⁷ NEU 1980a: 113-115 (sub Nr. 51), NEU 1983: 369.

³⁴⁸ GRODDEK 2002a: 38.

³⁴⁹ GRODDEK ET AL. 2002: 90. Vzhledem k tomu, že ucelený text s popisem rituálu se dochoval na KBo 25.51 + KBo 30.31, odkazujeme na hlavní transkripci v GRODDEK ET AL. 2002: 90. Fragmenty FHL 117 + VS NF 12.53 obsahují pouze počáteční slova na jednotlivých řádcích. Nový náčrt joinu viz <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetskiz/sk.php?f=2071/c>.

- 6'. [obě]tují. Kuchaří (a) obsluhující
 7'. [ ]. Vrchní kuchař princ
 8'. [bě]ží? boha
 9'. [n]esou. Princ bohu
 10'. [ ]a stoupne si.

- 11'. [Bož]stvo slunce, Mezzullu,
 12'. [Telipínua], Galzu, Tahpílanu
 13'. [Kuzzaniš]u (a) Šušumahi.
 14'. [Malý nástroj Inanna (hraje). Pr]inc se pokloní. Vrchní kuchař
 15'. [ ] dá. Princ si vezme.

- 16'. [ ] přijde z ‚domu vína‘.
 17'. [ ]jde do [domu *h*]alentiu.

- 18'. [Král] přistoupí k [tr]ůnu, dvě (božstva) pije.
 19'. Obětuje [Božstvu slunce a Mezz]ulle do nádoby *huppar*.
 20'. [Hr]ají (na) [velký nástroj Inanna]. Klauni [ ]
 21'. [recit]ují.

- 22'. [Král] před[á klaun]ům jednu nádobu s vínem
 23'. [ ] a zařikává.

Obv. i' dále pokračuje na FHL 117 + VS NF 12.53, kde se dochovalo celkem 7 řádků s útržky znaků.³⁵⁰

Na obv. ii' se dochovalo³⁵¹: „Pij[e] sedmkrát“ (obv ii' 1'), Božstvo slunce, boha T[elipínu (obv ii' 2'), božstvo Chull[a- (obv ii' 3'), „král“ (obv ii' 5'), nádoba *manz[i-* (obv ii' 7'), „božstvo královny“ (obv ii' 8'), „krá[l]“ (obv ii' 9'), „pije dvakrát“ (obv ii' 10'). A po přerušení pokračuje na zlomcích FHL 117 + VS NF 12.53³⁵²: „muži“ (obv. ? 1'), „král“ (obv. ? 2', 5', 6', 8'), „vrchní kuchař“ (obv. ? 4').

³⁵⁰ Viz GRODDEK ET AL. 2002: 90 (sub Rs. ? lk. Kol.).

³⁵¹ Přepis viz NEU 1980a: 115 (sub Vs. ? ii).

³⁵² Přepis viz GRODDEK ET AL. 2002: 90 (sub Rs. ? r. Kol.).

CTH 635. Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda.

Město Zippalanda patřilo již ve starochetitském období mezi významná kultovní centra.³⁵³ Jeho vliv dokládají i četné slavnostní ceremonie a kultovní obřady. Za starochetitské lze považovat texty tzv. Velký starochetitský kultovní rituál KBo 20.3 (+) KBo 20.2 (+) KBo 20.4 + KBo 20.16 + KBo 20.24 + KBo 25.13 (+) KBo 25.15 (+) KBo 25.24 + KBo 16.71 + KBo 17.14 (CTH 635. 13. A), KBo 20.13 + KBo 30.35; KBo 25.86 + KBo 25.87 + KBo 17.30 + KBo 34.4 a KBo 20.7 + KBo 25.16.

Velký starochetitský kultovní rituál KBo 20.3 (+) KBo 20.2 (+) KBo 20.4 + KBo 20.16 + KBo 20.24 + KBo 25.13 (+) KBo 25.15 (+) KBo 25.24 + KBo 16.71 + KBo 17.14 (CTH 635.13. A.)³⁵⁴:

Obv. i

Podle rekonstrukce M. Popka začíná text nepřímými fragmenty KBo 20.2 + KBo 25.15³⁵⁵:

- 1'. [ ]
- 2'. [A] toto si [vezme].
- 3'. [ ]. Krá[1] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává].
- 4'. [Vezme jednoho záři]vého (a) [n]erozloženého [býka].
- 5'. [Když k]rál zaříkává na mlatu, jeden such[ý]?
- 6'. Toto [vezme] kněz Tazzili [ ].
-
- 7'. [Dávk]a pro muže *hamina*:- 20 obložených chlebů *ha[li-* 20i (jednotek)],
- 8'. [nádoba (s) nápojem *ma]rnuan* jedné nádoby *hupparanni* a *hani[ššanni]*,
- 9'. prázdné [nádob]y, 10 hrnců, 10 nádob *hariull[i,* červených mís],
- 10'. [20 žáruvzdorných m]ís, 10 hmoždíř[ů, 60 mís],
- 11'. [60] pohárů, 10 nádob *hani[šša,* 10 nádob *tahakappi]*.
-
- 12'. [4 nádoby *tuh]upzi,* dva k[oše],
- 13'. 2 stoličky[
- 14'. 10 podnožek, 1 *zah[urti]*

³⁵³ Kultovní texty z okruhu Zippalandy zpracoval M. Popko (POPKO 1994).

³⁵⁴ Jednotlivé fragmenty odděleně zpracoval E. Neu: KBo 16.71 + KBo 17.14 + KBo 20.4 + KBo 20.16 + KBo 20.24 + KBo 25.13 viz NEU 1980a: 36-43 (sub Nr. 13); KBo 20.3 viz NEU 1980a: 44-46 (sub Nr. 14); KBo 20.2 + KBo 25.15 viz NEU 1980a: 46-47 (sub Nr. 15) a KBo 25.24 viz NEU 1980a: 61-62 (sub Nr. 24). Srv. SINGER 1983: 23-25 a KOŠAK 1995: 158-159 (nákres joinů); POPKO 1994: 94-129. I. Singer ani S. Košak do svých nákresů nezařadili fragmenty KBo 20.2, KBo 25.15 a KBo 25.24, neboť jejich přesné umístění v rámci tabulky není zcela jasné. Dále viz HAAS 1994: 770-771.

³⁵⁵ POPKO 1994: 98-101.

-
- 15'. Když z Chattu[ši
16'. do Ziplandy[
17'. a toto si vezm[e].
-

- 18'. Když př[ij]de (čas),
19'. král [zařikává v chrámu] Boha bouře,
20'. [vezme] jednoho zář[ivého]
21'. (a) ne[rozloženého] býka
22'. (a) jednu [nerozloženou] ovc[i].
-

A dále obv. i pokračuje na fragmentech KBo 20.16 + KBo 17.14 + KBo 20.4³⁵⁶:

- 1'.³⁵⁷ [5[?] nádob *tahaši*-, 3   5] *šalaš[turi z mlatu]*,
2'. [3krát   , 5 pe]strých [nádob *hur*]*tali*, 5 [pestrých] táců,
3'. [1 *taršu*   , 10 obětních st]olů. Když [král]
4'. [zařikává na mlatu, vezme si muž] *hamina*- [toto].
-

- 5'. [Když muži *hapia*- (a) ,vlčí] muži' pod[řezávají] vepře,
6'. [dají muži *hapia*- (a) ,vlčí muži' z Šalampy [jednoho vepře muži *hamina*-],
7'. [dají muži *ha*]*pia*- (a) ,vlčí muži' [z Kadapy jednoho vepře]
8'. [muži *hamina*-], dají [m]uži *hapia*- (a) ,vl[čí] muži'
9'. [z Kardabachy jednoho ve]pře muži *hamina*-.
-

- 10'. Ty býky, [které] porazí [u pramene]: muži *hapia*-
11'. (a) [,vlčí muži'] dají [po jednom] býčím [ú]du muži *hamina*-.
12'. [Když lidé z Ulušny] zabijí své vepře, [dají] jednoho vepře muži *hamina*-.
-

- 13'. [Dávka pro kněze ,pomazaného': 1 býcí př]ední [úd], 1 mužsk[ý] nástroj *zahurti*[
14'. [Když muži *hapia*- (a) ,vlčí muž]i' zabijí své vepře, dají muži *ha*]*pia*-
15'. (a) ,vlčí muži' z Šalampy 1 vepřový úd] knězi ,pomazanému', muži *hapia*-
16'.³⁵⁸ (a) [,vlčí muži'] z Kadap[y 1 vepřo]vý [úd] knězi ,pomazanému',
-

³⁵⁶ POPKO 1994: 100-105.

³⁵⁷ Zde začíná fragment KBo 20.16.

³⁵⁸ Zde začíná fragment KBo 17.14.

17'. [muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Kard[abachy 1 ve]přový [úd] knězi ,pomazanému'.

18'.³⁵⁹ [Dávka pro muže] *arnala-*: 20 oblo[že]ných chlebů *ha[li-* 20i (jednotek)]

19'. [ ] chleby 15i (jednotek), 10 [chlebů] *tunik* [

20'. [ ] chlebů *kahar[et* 70i (jednotek), 2 nádoby s nápojem *marn[ua]n* jedné nádoby *huppar* a[

21'. [ ] p]rázdné [nádoby], 4 hrnce, [ ] červená [nádo]ba *tilupi*, 1 [

22'. [ ] , 11 [velk]ých nádob *tuhupz[i]*, 11 košů[

23'. [ ] lid[é] bílých podstavců[?], 1 *kurš[a[?]-*]

24'. [ ] ze [Z]iplandy volá[n

25'. vezme [si muž *arna]la-* [toto].

26'. [Dávka pro]: [ob]ložených [chlebů] *hali-* 20i (jednotek),

27'. [ ] 2 chleby *ka[haret* 70i (jednotek), 2 *zipattani* mouky

28'. [ ] prázdné [nádob]y, 2 nádoby na těsto

29'. [ ] ná]doby *hariulli*, 2 hmoždíře

30'. [20 malých misek] , 2 nádoby *hanišša*, 1 nádoba *tahakappi*.

Obv. ii

Obv. ii začíná fragmentem KBo 20.3³⁶⁰:

1'. [Muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Šala[mp]y [dají jeden vepřový úd heroldovi boha],

2'. [muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Kadapy [dají jeden vepřový úd heroldovi boha],

3'. [muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Kardabachy [dají jeden vepřový úd heroldovi b]oh[a].

4'. [Muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Šalampy [dají jeden úd vě]dmě z paláce,

5'. [ ] muži *ha]pia-* (a) ,vl[čí mu]ži' z Kadapy

6'. d[aj]í [jeden vepřový úd vědmě] z paláce, muži *ha]pia-* (a) ,vlčí muži'

7'. [z Kardabachy] dají jeden [vepřový] úd vědmě z paláce.

8'. [Muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Šalampy [dají] jednu vepřovou hlavu číšníkům boha

9'. [ ] Muž]i *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Kadaby

---

³⁵⁹ Zde končí fragment KBo 20.16 a začíná fragment KBo 20.4.

³⁶⁰ POPKO 1994: 108-111.

10'. dají [jednu vepřovou hlavu č]iš[níkům] boha. Muži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘

11'. [z Kardabachy] dají jednu vepřovou hlavu] čišníkům boha.

12'. [30 parisu pšenice] dají lidé z Ulušny.

13'. [Dávka pro] , kteří za [ ] 2 chleby *wageššar* 10i (jednotek) [ ]

14'. [ ] chlebů *t]unik* 50i (jednotek), 10 chlebů *kaharet* 70i (jednotek) [ ]

15'. [ ] 10i (jednotek), nádoba s nápojem *marnuan*] jedné nádoby *huppar* a *haniššanni*[ ]

16'. [Dávka pro] , kte[ří] za králem [ ]

17'. [ ] chléb *t]unik* 50[i (jednotek)

Zde chybí cca. 2 řádky a obv. ii dále pokračuje nepřímými joiny KBo 16.71 + KBo 20.24 + KBo 25.13³⁶¹:

1'. [ ]dávka] pro [muže] *akutar*[a-, který za králem]

2'. [ ]20 chlebů *hal*[i-] 30i (jednotek), 10 chlebů *t]un]ik* 50[i (jednotek)

3'. 2² nádoby s nápojem *marnuan* [jedné] nádoby *huppar* a nádoby *hanišš*[a-].

4'. Dávka pro hráče na *a[rk]ammi*, [který za] králem[ ]

5'. 30 chlebů *hali* [30i (jednotek)], 10 chlebů *tunik* 50i (jednotek), 10 chl[e]bů *kaharet*

6'. 3 nádoby s nápojem *marnuan* [jedné nádoby *hup]par* a nádoby *hanišša*[ ] .

7'. Dávka pro ženy [ ] , kter[é] za [ ]

8'. 10 nádob *harši-* (s nápojem) *ma[r]nuan* jedné nádoby *huppar* a nádoby *hani[ša*

9'. [S]hromáždění vojáků (a) společníků[ ]

10'. [A] má svoji záležitost u sebe. Palácoví úředníci a [ ]

11'. [A] do vnitřních prostor dávku dřívě[ ]

12'. [ ] král do² Zipland[y

13'. [ ] na² cestu [ ]

---

³⁶¹ POPKO 1994: 110-113.

Rev. iii

Rev. iii začíná na KBo 16.71 + KBo 20.24 + KBo 25.13³⁶²:

1'. [ ]

2'. [ ] drží.

3'. [ ] vůz [

4'. vezmou. Když [

5'. (on) jeden chléb [v jedenácti pudincích? [

6'. Půl velkého červeného tlustého chleba, k tomu však hovězí a jehněcí ma[so

7'. [k]aždého trochu položí nahoru. Muž *hamina*- [

8'. [ ] přinese a královně stejně tak[

9'. [ ] a maso [

10'. [ ]

Zde chybí cca. 3 řádky a rev. iii pokračuje na KBo 20.3³⁶³:

1'. [Když král př]ichází [ze Ziplandy, otočí se] muž s bron[zovým oštěpem]

2'. [k *apaštali*- (a) v Ziplantě vykoná] (slavnost) *halehare*.

3'. [Nahoře v chrámu Boha bouře položí] př[ed] oltář [10 komisárek 20i (jednotek)].

4'. [1[?] chléb *wageššar* 10i (jednotek), 9 komisárek 20i (jednotek)] po[loží] ke [k]otli.

5'. [Tři komisárky 20i (jednotek)] d[á] kovář ze Zipl[andy] (k) pohárům.

6'. [Dole v paláci] položí [6 komisárek 20i (jednotek), 1 chléb *tunik* 50i (jednotek),]

7'. [1 chléb *kaharet* 70i (jednotek) p]řed [příčku žebříku[?]]. Číšník boha

8'. [ ] chléb *wagataš*. Z chleba *w*ag[at]aš poloviny chleba *wageššar* 10i (jednotek),

9'. [ ] 20i (jednotek), půl chleba *zi.har.har* 20i (jednotek),

10'. [ ] *k*aharet 70i (jednotek) položí k oltářům.

11'. [ ] chléb *tuni*k 50i (jednotek), 1 chléb *kaharet* 70i (jednotek),

---

³⁶² POPKO 1994: 112-113.

³⁶³ POPKO 1994: 112-115.

- 12'. [ ] p]oloží. K jednomu chlebu *šarama* jeden ch[léb *piantal*]li-
40i (jednotek),
13'. [ ] 20i (jednotek), půl chleba *zi.har.har* 20i (jednotek), [ ]
chléb *wagešš*[*ar*]
14'. [ ], půl chleba *tunik* 50i (jednotek), [1 chl]éb *kaharet* 70i (jednotek),
15'. [nádobu s nápojem *marnu*]an jedné nádoby *huppar* a [nádoby *hanišša*]nni položí
před příčku žebříku[?].

-
- 16'. [kněz *san*]ga [ ], kněžka ‚matka boží‘, kněz *sanga*
17'. [ ] manželce kněze ‚pomazaného‘
18'. [x]-i (jednotek)
19'. [ ]

Rev. iv

Rev. iv začíná na KBo 20.4 + KBo 17.14 + KBo 20.16³⁶⁴:

-
1. [ ] 4 komisařky 20i (jednotek), 1 nádoba *huppar* (s nápojem) *marnuan*
2. [ ] dají [Z]iplandy. Před kamenem *huwaši-*
3. [správce Z]iplandy (a) správce Ankuwy
4. [ ] zpívávají za [ ]
5. [ ] dají nádobu *hupp*]ar (s nápojem) *marnuan*.

-
6. [12 chlebů] 1 chléb *wagat*]aš rozlamuje kněz *sanga*. 16 chlebů *wagataš*
7. [z jednoho chleba] pšenič]ných dvaceti, půl chleba *zi.har.har*
20i (jednotek), jeden pro obslu[hujícího]

-
8. [uvnitř jednoho chleba] (jeden muži *Boha bou*]ře[?], jeden číšníku boha, jeden
muži [*arnal*]a-,
9. [jeden vědmě z paláce, jeden] hudebníku boha, jeden ženě *palwa*[*ttall*]a-,
10. [jeden ‚mužům zbraně‘ Ziplandy[?], jeden ‚muži s br[onzovým] oštěpem‘ [ ]
Zde chybí cca. 5 řádků.

-
- 16''. [ ]

---

³⁶⁴ POPKO 1994: 116-121.

- 3'. [K]dyž bůh Chaš[amili?
 4'. [býk]ů a deseti ovcí[
 5'. [kněz sanga] Tazzili[
 6'. [st]arci/stařeny, bo[jovníci
 7'. [Zi]plandy k[
 8'. [ ]].

-
- 9'. [ ] (oni) vaří [ ] kosti.
 10'. [Nahoře] v chrámu [Boha bouře] kněz sanga T[azzili
 11'. [p]lastýři boha se posadí.

-
- 12'. [ ] maso [ovc]í a[ ]
 13'. [ ]

-
- 14'. [ ]

Text KBo 20.13 + KBo 30.35³⁶⁶ byl přepsán a obsahuje pouze fragmentární výrazy. Na obv. i³⁶⁷ je to „1 stůl“ (1 ^{GIŠ}BAN[ŠUR, i 2'), muž *hamina-* (^{LÚ}*ha-mi-né-eš*, i 4', ^{LÚ}*ham[i-*, i 16'), město Ankuwa (i 5'), tlustý chléb *harši-* (i 6'), bůh Chalki (i 7'), číšník (^{LÚ}SAGI-*aš*, i 8', ^{LÚ}SAG[I], 15'), ^{LÚ}ŠÀ.TAM (i 10'), „půl chleba (1/2 NINDA, i 11').

Na rev.³⁶⁸ se dochovalo: 3 *PA-RI-SI ZÌ.DA ZÍZ* – „3 parisu pšeničné mouky“ (rev. 3'), 2 ^{LÚ.MEŠ}NAR ^{MUNUS}*pal-w[a-at-ta-al-la-aš* – „dva hudebníci, žena *palw[atalla-*“ (rev. 4'), 5'. *ku-i-uš I-NA É LÚ ^DI[M]* 6'. *a-pu-u-uš-pát DINGIR^{MEŠ}-u[š* – „které do domu muže Boha bouře], tak ony bohové “ (rev. 5'-6'), ^{LÚ}*kur-ša-la-aš* (rev. 7'), ^{LÚ}*pa-aš-ša-an-da-l[a-* (rev. 9'), ^{LÚ}SIPA 2' UDU^{HIA}[(rev. 11'), *ha-aš-ša-an* – „ohnišť“ (rev. 11'), *hi-lam-ni* – „v bráně“ (rev. 12'), *lu-uz-z[i-* (rev. 14'), UDU^{HIA} ^{LÚ.MEŠ}x[(rev. 15'), AŠGAB ZABAR – „výrobek z kůže[?], bronz[“ (rev. 16'), *pal-ú-e[š-* (rev. 18).

³⁶⁶ KBo 20.13 viz NEU 1980a: 141-142 (sub Nr. 67). K joinu KBo 30.35 viz NEU 1983: 372 (sub 448/b, Nr. 154); KOŠAK 1995: 175-175; GRODDEK 1996a: 105-106; GRODDEK 2002a: 42.

³⁶⁷ Obv. i viz NEU 1980a: 141-142 (sub Nr. 67).

³⁶⁸ Přepis rev. viz NEU 1980a: 142 a doplnění GRODDEK 2002a: 42.

Obv. ii

1. [ ] oba společně [
2. [ ] p]án maso *mahra-* x[
3. [ ] oba] společně zvednou.[
4. [ ] vezme nápoj *marnuan*. A³⁷⁰ ohe[ň

5. [Ja]kmile] m[uz [ ] přijde z chrámu Boha bouře, [
6. [jd]e[?] a[ ] dělají. Odděleně [
7. [kn]ěz ‚pomazaný‘ jd[e. Kněz sang]a boha Šiunu jednou [
8. [A] pánovi se jednou pokloní a [
9. [ ] čtyřikrát přijde, klan[í se.
10. [ ]]. A zpět se ne[

Rev. iii

- 1''. [ ]]
- 2''. [Kněz p]omazaný však čtyři[ ]
- 3''. [roz]drobí. Drobk[y]
- 4''. [ ] poh]ár přiklopí. [ ]
- 5''. Číšník [ ] uchopí [poh]ár a muži[

- 6''. Hoře Argapa³⁷¹ [ ] pije [ve s]toje. Kněz ‚pomazaný‘ potom [
- 7''. [ ] . R]ozdrobí jeden tlustý chlé[b]. Knězi sanga se klaní a pot[om
- 8''. [poh]ár star[ci] pijí a on však rozd[robí] tlusté chleby.

- 9''. [Kněz po]mazaný pije třikrát ve stoje. Ro[zdrobí] tři chleby *wageššar*.
- 10''. [A] shromáždění povstane. Bůh bouře Zipla[nty
- 11''. [pi]je. Rozdrobí jeden tlustý chléb. Knězi sanga se poklo[ní].
- 12''. [ ] (oni) [ ]]. A pak vyžen[ou] pryč.
- 13''. [ ] (oni) [ ]]. Pán o[ltář[?]
- 14''. [ ] Kněz] sanga boha Šiu[nu

³⁶⁹ KBo 17.30 viz NEU 1980a: 148-149 (sub Nr. 72); KBo 25.86 viz NEU 1980a: 165-166 (sub Nr. 86); KBo 25.87 viz NEU 1980a: 166-167 (sub Nr. 87). K uspořádání joinů viz KOŠAK 1998: 192-193; GRODDEK 1999: 45-46 (sub Nr. 76).

³⁷⁰ E. Neu se domnívá, že se jedná o přepsání písaře, který zamýšlel napsat *ta-kán* (NEU 1980a: 148 n. 502).

³⁷¹ Srv. HAAS 1994: 333 n. 152.

Na obv.[?] textu KBo 20.7 + KBo 25.16³⁷² se dochovalo pouze několik fragmentárních řádků. Na rev.[?] máme oproti tomu doložen seznam pečiva. Jedná se o různá množství chlebů ^{NINDA}*kaharet* (rev.[?] 2', 12', 14', 16', 17'), ^{NINDA}*píyantat*[(rev.[?] 2'), *páršulli* (rev.[?] 4'), ^{NINDA}*wageššar* (rev.[?] 4', 7', 9'), (^{NINDA})*hali-* (rev.[?] 5', 7', 9'), NINDA.ZI.HAR.HAR (rev.[?] 10'), ^{NINDA}*tu-ni-ik* (rev.[?] 12'). Kromě názvů chleba jsou doloženi ^{LÚ.MEŠ}SAGI „číšníci“ (rev.[?] 3'), ^{LÚ.MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR „obsluhující“ (rev.[?] 6', 8'), LUGAL „král“ (rev.[?] 6', 8'), ^{LÚ.MEŠ}*a-ku-ud-da*[(rev.[?] 16'), ^{GIŠ}BANŠUR-*aš* „stůl“ (rev.[?] 5') a fragmentární věty *tup-pa-aš pár-na da-x*[(rev.[?] 11'),]*Ù A-NA É Ú-NU-UT*¹ MUNUS.LUGAL *QA-TAM*¹-*M*[A (rev.[?] 13') a]*Ù ŠA* MUNUS.LUGAL *QA-TAM*¹-*MA*[(rev.[?] 15').

CTH 643. Slavnosti zmiňující Ziparwu.³⁷³

Starobylost tohoto korpusu nám dokládá fragment KBo 17.8³⁷⁴, na němž se dochovalo jen několik málo výrazů, např. *šu-u*]p-pí-ya-ah-h[i (l. kol. 2'), SA₅ *pé-ra-an* (l. kol. 4'), A-NA É ^D*Zi-p*[ár- (l. kol. 5'),]SÍG SA₅ *ú-i-la-*[(l. kol. 7'), 4 ^{DUG}*ha-ni-i*[š- (l. kol. 8'), *pa-i-wa-ni* (l. kol. 9'), -*t*]e-ni *har-na-*[(l. kol. 10').³⁷⁵

CTH 645. Slavnost za podsvětní božstva.

Ze skupiny rituálů zmiňujících podsvětní božstva lze datovat do starochetitské doby texty KBo 17.15 (CTH 645.6.C.), KBo 25.29 (CTH 645.6.G.) a KUB 43.30 (CTH 645.7.).

Text KBo 17.15 byl mnohokrát studován. Základní transkripci přinesl E. Neu³⁷⁶ (jedná se o přepracovaný a opravený přepis V. Haaseho a M. Wäflera³⁷⁷). Pro lepší pochopení

³⁷² Přepis viz NEU 1980a: 48-49 (sub Nr. 16). Dále viz POPKO 1994: 130-133; HAGENBUCHNER-DRESEL 2002: 95, 136.

³⁷³ CTH 643. 1. KUB 7.26; 2. KUB 5.62 (+) KUB 7.28; 3.A. KUB 10.36, B. Bo 4846; 4. KUB 25.33; KBo 17.8; KBo 14.78; KBo 43.72; KBo 44.159; KUB 34.64; 414/s; 736/t; 25/u; 246/u; 1535/u; 106/u; 1223/v; 316/z; 504/z; AnAr 16-6-68.

³⁷⁴ NEU 1980a: 219-220 (sub Nr. 136). Dále viz OTTEN 1944: 134 n. 25, HAAS 1994: 795 n. 140, 839 n. 57.

³⁷⁵ E. Neu zvažuje možné doplnění *šanh*]teni (NEU 1983: 55 n. 262).

³⁷⁶ NEU 1980a: 71-74 (sub Nr. 27). Dále viz např. HAAS 1994: 271 n. 148; 259 n. 57 a n. 60; 720-722.

³⁷⁷ HAAS – WÄFLER 1976: 69, 82-88.

popisovaných událostí doplňujeme text pomocí duplikátu. Tato doplnění však nelze brát v úvahu při studiu starochetitštiny.³⁷⁸

Obv.[!]

1'. [m]aso[

2'. [ ]prsa[

3'. [h]lavy[

4'. Býků a [

5'. jejich *muhrai*- [

6'. jejich ledviny, ovčí tuk[

7'. A ony v devíti *tuhupzi*-[

8'. Vrchní kuchař a kněz ‚pomazaný‘ božstv[ům

9'. pře[d] Lelwani[

10'. před Šiwattou[

11'. před bohyní Tašamaza[

12'. před božstvem Tašimmezza[

13'. před Božstvem slunce [ ] pět [ovcí

14'. před božstvem Išduštaya[ ] pět ovc[í

15'. [p]řed božstvem Papaya [ ] pět ovc[í

16'. před bohem Hašammili[ ] pět ovcí [

17'. před bohem Zilipuri pět ovcí [

18'. však [o]bětují. A j[e

19'. [Jakmi]l[e] dokonč[í ma]so,

20'. [ ] drží. Jeden[

21'. [pal]ácový úřední[k

22'. [ ]

Rev.[!]

1'. [ ]

2'. [s]rdce, jeden[

3'. [ ] do chrámu [

---

³⁷⁸ NEU 1980a: 71.

- 4'. [ ] tam postaví. A tito[ ]
-
- 5'. [ ] a jeho černé [hří]bě krále muži[ ]
 6'. [ ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně
 7'. [ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ ]
 8'. dá [král]³⁷⁹ mužům *taršipiyala-*.
-
- 9'. Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i][?].
 10'. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou³⁸⁰ (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny].
 11'. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)raže(né)][?] m[(ládě)] (je) přivázáno³⁸¹ k ovci nebo k jehněti.
 12'. A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ]
-
- 13'. Manželka kněze ‚pomazaného‘ [(stojí)] uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem,
 14'. [(avšak vedle ní)] stojí muž *hišta-*. V košíku [(drží)] krupic[i][?]. (Vrchní kuchař)
 15'. stojí z této strany ohniště. Drží šest rostlin *harnai-*. Mu[ž *hišta-*]
 16'. poklekl³⁸² z druhé strany ohniště (a) drží (rovněž) šest rostlin *harnai-*. [(Voda)] (je) nalita (v poháru)],
 17'. uvnitř leží svázané *tuhhueššar*. A (pohár) [(stojí na ohništi před božstvem Ugur.)]
-
- 18'. Palácový úředník běží před králem. A přijde. [(Postaví)] se vedl[(e)] manželky kněze ‚pomazaného‘.
 19'. Ze dne zbývá osm (dílů) *wakšur* a král přijd[e] z domu *makzi-*[ ]
 20'. sedne si do kočáru. Společníci, tanečníci a klau[ni
 21'. běží před králem. Nástroje *arkami* (a) *galgalturi* [ ]
 22'. [a] před králem [ ]
-
- 23'. Král krá[čí] do domu *hišta-*[ ]
 24'. [Ma]nželka kněze ‚pomazaného‘ stojí. [ ]
-

³⁷⁹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

³⁸⁰ Ke grafickému zápisu viz NEU 1970: 51 n. 5.

³⁸¹ OETTINGER 2002: 147, 148.

³⁸² OETTINGER 2002: 191.

25'. [Kd]yž král

Text KBo 25.29³⁸³ je řazen k textům CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva) na základě zmínky o domu ^Éhišta-. Dochovalo se zde jen několik termínů, na obv.[?] ii např. I-Š]U ha-at-t[a-al-wa-aš GIŠ-i – „[jedenkr]át na zá[voru]“ (obv.[?] ii 1'), ka]t-ta-an-na^{NA4}ta-ha-ap-še-et-ta-a-e – „a [d]olu kameny tahapšettai-“ (obv.[?] ii 3'), ha-at-<ta->ri – „bije“ (obv.[?] ii 4'), ^Éhi-iš-ta-aš hi-lam-ni – „v bráně domu hišta-“ (obv.[?] ii 5'), UGULA^{LÚ.MEŠ}]MUHALDIM Û^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM ha-at-ta-an-ta – „[vrchní k]uchař a kuchaři bijí“ (obv.[?] ii 6'). Na rev.[?] iii pak kromě dvou jmen božstev (^DUTU-wa-aš, rev.[?] iii 1' a ^DP]a-a-pa-ya-aš pé-ra-an, rev.[?] iii 3') výrazy e-e]p-zi – „uchopí“ (rev.[?] iii 2') a [ha-at]-ta-al-wa-aš GIŠ-i 1-ŠU [p]é-ra-an 1-ŠU ši-pa-a[n-t]i – „jedenkrát na [záv]oru, jedenkrát [p]řed [ ] obětuje.“ (rev.[?] iii 5'-6').

Text KUB 43.30³⁸⁴:

Obv. ii

-
- 1'. [Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu išp[a]n[tuz]iyaššar.
2'. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi.
3'. [Vrchní obsluhující]cí provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař]
4'. [obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu],
5'. jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.
-
- 6'. [Ku]chaři odnesou nádoby išpantuziyaššar
7'. [ ] pryč z taršanzipa-.
-
- 8'. [Vrchní k]uchař nastav[í] králi nádobu išpantuziyaššar s nápojem marnuan.
9'. [Krá]l (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje [třikrát] před rounem
10'. u s[to]lu. Vrchní obsluhující provede očistu nahoru.
11'. [Vrchní k]uchař obětuje jednou ohništi.
-
- 12'. [Vrchní k]uchař nastaví králi nádobu išpantuziyaššar s vínem.
13'. [Krá]l (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje třikrát před rounem

³⁸³ NEU 1980a: 75-76 (sub Nr. 29).

³⁸⁴ NEU 1980a: 76-78 (sub Nr. 30).

- 14'. [u] s[tolu]. Vrchní obsluhující provede o[čistu] nahoru.
 15'. Vrchní kuchař obětuje jednou ohništi. Král [ ]³⁸⁵
 16'. a pak přistoupí k trůnu. Šestkr[át]³⁸⁶
 17'. Božstvu slunce, Bohu bouře, Mezzule, Inaře, božstvu[ ]
 18'. bohu Telipinovi. Malý nástroj Inanna (hraje). Do nádoby *huppar* [ ]³⁸⁷

-
- 19'. Když pak odnese pohár, vezme vrchní kuchař [z před] rou[na]
 20'. nádobu [i]špantuziyaššar. Vrchní obsluhující[ ]
 21'. [ ] nádobu *išpa*]ntuziyaššar [ ]
 22'. [ ]

Rev. iii

- 1'. [ ]
 2'. [ ]

-
- 3'. [ ] jeden nápoj *wa[lhi*
 4'. [ ]
 5'. [ ] u něh]o však matka země,
 6'. [ ] u ně]ho však Mezzulla
 7'. [ ] u ně]ho však Chalki
 8'. [ ] u n]ěho však Išpanzašepa
 9'. [ ] u n]ěho však Chilašši
 10'. [ ] u něho však Maliya
 11'. [ ] u něho však mužští bohové
 12'. [Waškuw]atta (a) Kuwanši.

-
- 13'. [ ] se k]laní. Vezme játra. Vrchní palácový úředník[ ]
 14'. [ ] polovinu tlustého chleba dole pryč [ ]].
 15'. [ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby
hu[ppi-]
 16'. krupici, *šamehuna-*, játr[a

³⁸⁵ D. Yoshida uvádí možnosti doplnění *U[Š-KI-EN* či *a-ru-wa-iz-zi*, tj. „Král se k[aní].“ (YOSHIDA 1996: 89).

³⁸⁶ Možnosti doplnění podle D. Yoshidy: *e-ku-zi* nebo *ir-ha-iz-zi* „píje“ / „obětuje dokola“ (YOSHIDA 1996: 89).

³⁸⁷ D. Yoshida doplňuje *hu-u-up-pa-ri* [š*i-pa-an-ti*] – „[Obětuje] do nádoby *huppar*.“ (YOSHIDA 1996: 89).

- 17'. nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby *huppi-*.
18'. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.
-

- 19'. [v kon]vicích jeden nápoj *marnuan*, jedno pivo, jeden nápoj *w[alhi]*,
20'. [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi.
21'. [ ]. Král však [ ]
22'. [ ]

CTH 648. Slavnost vykonávaná DUMU-*aš*.³⁸⁸

Starochetitské jsou následující texty: KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3), KUB 60.41 (+) KUB 54.50 (+) HHT 73 (+) Bo 4958 (+) Bo 7937, KBo 34.3 (+) KBo 34.17, KBo 34.13, KBo 39.80 a KBo 25.44.

Text KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) zpracoval E. Neu a fragment doplnili S. Košak a D. Groddek:³⁸⁹

Rev. iii

- 1'. [Syn vyzývá k pití. Číšník]³⁹⁰ d[á] pohár[
2'. [pij]e. Klaun [
3'. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb [sy]n rozdrobí. Kn[ěz ‚pomazaný‘]
4'. d[á] synovi [kys]elý tlustý chléb.
5'. Potom klaun,³⁹¹ [kn]ězi sanga, kněžky ‚matky boží‘, [ ]
6'. kdokoliv (zde) je, (ten) pije.
-

- 7'. Syn vyzývá k pití. Číšník
8'. pije Boha slunce. Jeden *kys[elý]* tlustý chléb [
9'. Hudebník opěvuje Božstvo slunce. [
10'. uchopí pohár. Kněz ‚pomazaný‘ [
11'. Kněz ‚pomazaný‘ synovi vezme dva tlusté chleby [
12'. zařikává. Kněz sanga se poklo[ní].[

---

³⁸⁸ HAAS 1994: 205.

³⁸⁹ Ke KBo 30.28 viz NEU 1983: 368 (sub 856/c), ke KUB 34.115 viz NEU 1983: 371-372 (sub Nr. 153), BADALÌ 1991: 140 a YOSHIDA 1996: 96-97. K uspořádání joinů viz KOŠAK 1995: 118, GRODDEK 2002a: 34.

³⁹⁰ Doplnění podle GRODDEK 2002a: 34.

³⁹¹ E. Neu zde rekonstruuje větu *nammama tamaiš natta kuštiki*, jež se však po doplnění duplikátem ukázala nesprávnou (NEU 1983: 372 n. 1).

13'. A daj[í] jim k pití.[

14'. Číšník krále[

15'. Syn vyzývá k pití. Číš[ník

16'. pije Boha bouře. Kněz ‚pomazaný‘ dva tlusté chleb[y

17'. A číšník poklek[ne.

18'. [ ] číšník [

19'. [ ]

Vzhledem k tomu, že uspořádání jednotlivých nepřímých joinů textu KUB 60.41 (+) KUB 54.50 (+) HHT 73 (+) Bo 4958 (+) Bo 7937³⁹² není přesně známo, uvádíme jednotlivé texty samostatně:

Text KUB 54.50 dosud nebyl přepsán:

Obv.[?]

1'. Q]A-DU 30 x x[

2'.].GA 19 UDU^{HLA} QA-D[U

3'.]x Û SIPA LÚ^{MEŠ} URU Ta-a-gal-m[u-ha

4'. t]u-un-na-ak-ki-iš-na pa-iz-zi x[

5'.]-še-et e-ša-an-da DUMU-aš (razura) a-ku-an-na ú-e-[ek-zi

6'.]x ú-da-i DUMU-aš ^DIM TUŠ-aš e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂[

7'.] pa-a-i DUMU-ša pár-ši-ya ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi

8'. pa]-a-i DUMU-aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi ^{LÚ}S[AGI

9'.] ^DUTU-un TUŠ-[aš] e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA DUMU[

10'.]x-ya ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-ep-zi na-x[

11'.]x ú-e-ek-zi ^{LÚ}SAGI¹³⁹³ GAL-ri x[

12'.] x-in TUŠ-aš e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.[RA

13'.] ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-ep-zi na-a[n

14'. a-ku-an-n]a ú-e-ek-zi ^{LÚ}SAGI GAL-ri p[a-a-i

15'.]x-zi ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI pa-ra-a ti-i-x[

---

³⁹² Ke KUB 60.41 viz NEU 1980a: 109-110 (sub Nr. 47), GRODDEK 2006: 40-43. Dále viz POPKO 1992. K HHT 73 viz NEU 1980a: 107-108 (sub Nr. 46). Fragmenty Bo 4958 a Bo 7937 mi nebyly k dispozici.

³⁹³ Namísto ^{LÚ}ŠILA.ŠU.DUH psáno ^{LÚ}<ŠILA>.ŠU.DUH. Srv. ř. 14'.

- 16'.   *n]u-uš-ma-aš a-ku-an-na pí-an-zi nu-ša-pa*
 17'.   ]   -zi
-

Rev.?

---

1.   ]x TUŠ-aš e-ku-zi na-aš ša-ra-a ti-i-iz-zi
 2.   ]x x x-a-i pé-e-ra-an hu-ya-[a]n-z[i]
 3.   ]x-uš ha-aš-ša-an x x x[
 4.   ]x x x x x[

Překlad:

Obv.?

- 1'.   s]polu se 30 [
 2'.   ] 19 ovcí spo[lu s
 3'.   ] a pastýř, muži z Tagalm[uchy
-

- 4'.   ] jde do [v]nitřních prostor.
 5'.   ] se posadí. Syn vy[zývá] k pití.[
 6'.   ] přinese. Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz ‚pomazaný‘ [
 7'.   ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz ‚pomazaný‘ u[chopí] tlustý chléb
 8'.   d]á. Syn vyzývá k pití. Číš[ník
 9'.   ] Božstvo slunce pije v se[dě]. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb synu[
 10'.   ]. Kněz ‚pomazaný‘ uchopí tlustý chléb a[
-

- 11'.   ] vyzývá. Číšník pohár[
 12'.   ] pije v sedě. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chl[éb
 13'.   ] Kněz ‚pomazaný‘ uchopí tlustý chléb a[
 14'.   ] vyzývá k [pit]í. Číšník d[á] pohár. [
 15'.   ]. Starci vy[jdou] ven.[
 16'.   A] dají jim napít. A je
 17'.   ].
-

Rev.[?]

-
-
1. [ ] pije v sedě. A povstane.
  2. [ ] (oni) běží před [ ]
  3. [ ] ohniště [ ]
  4. [ ]

Text KUB 60.41 byl přepsán E. Neuem a D. Groddkem, uvádíme proto pouze překlad:

Obv.

-
- 1'. [ ] pije. [ ]
  - 2'. [ ] Kněz „pomazaný“ synovi tlustý chlé[b
  - 3'. [ ] k oltářům dá. [ ]
-
- 4'. [ ] Božstvo] Chalamšuittu, božstvo Kapp[ariyamu]
  - 5'. [ ] boha] Telipínua [ ]. A on povstan[e].
  - 6'. [ ] jde ven. A jemu je knězi s[anga
  - 7'. [ ] čistí knězi sanga.³⁹⁴ A to[ ]
-
- 8'. [ ] k tomu hrají.
  - 9'. [ ] běží. Muži *hapia-*
  - 10'. [ ]běží [př]ed [ ]
  - 11'. [ ] *argami galgaltur[i]*
  - 12'. [ ]]. A jde do hostince.
-
- 13'. [ ] (oni) ven [ ]].
  - 14'. [ ] muž muridi
  - 15'. [ ] vzali.
-
- 16'. [ ]]. A je pokrm *hapalzil*
  - 17'. [ ] se otočí.
  - 18'. [ ]

³⁹⁴ Srv. NEU 1983: 175 n. 525 a rovněž pozn. D. Groddka, který přepisuje ^{LU}SANGA-iš (GRODDEK 2006: 41 n. 19).

19'. [ ] (oni) hledí.

20'. [ ]

Rev.

1'. [ ]

2'. [ ]]. A bohové [

3'. nápoje *marnua*]ndaš

4'. [ ] dá [synov]i. Syn

5'. [ ] obětuje [x]krát.

6'. nádobu *išpantuziya*]ššar synovi chytí.

7'. [ ] dá [př]ed [ ]].

8'. [ ] A] stoupne si k bráně.

9'. [ ] (oni) před [ ]] rozdělí?.

10'. [ ] ovce třem kněžkám matkám [božím

11'. [ ] ovce mužům *h[apia-*

12'. [ ] ovce hlídač [

13'. [ ] Boha bouře jednu ovci [

14'. [ ] ovce]e hudebník [

15'. [ ] dvě ovce [

16'. [ ]

17'. [ ] muž] muridi 1 [

18'. [ ] král tři [

19'. [ ] ovce? [

20'. [ ] k]onč[í.

21'. [ ]

22'. [ ] s]ynovi[

23'. [ ]

HHT 73

Obv.

1'. [ ]

2'. [ ]. A on[

3'. [K]něz ,pomazaný' očistí prince. [

4'. A porazí. Jednoho býka, dvacet ovcí [

5'. kněz ,pomazaný' synovi nádobu *išpant[uziyaššar*

6'. zařikající [ ] obětuje. [

7'. stoupnou. Kněz ,pomazaný' játra [

8'. z dálky položí ruku. Kr[ál

9'. d[á] na trůn. [

10'. na závoru [

11'. [ ]. Syn [

12'. [ ]

Rev.

1'. [ ]

2'. A ty před [

3'. Potom [

4'. Potom [

5'. Syn [do] domu *mak[zi-*

6'. stříbrná žezla [

7'. olt[ář

8'. Syn rozdro[bí

9'. A on [

10'. A jemu je [

11'. pře[d

12'. [ ]

13'. [ ] dva chleby [

Pokud jde o text KBo 34.3 (+) KBo 34.17, nebylo dosud uveřejněno zakreslení joinů, text proto nelze prozatím rekonstruovat.³⁹⁵

V textu KBo 34.13 se dochovalo pouze pár relevantních výrazů („syn“, obv. 1, „chrám Božstva slunce“, obv. 2, „hostinec“, obv. 4):

Obv.

1. *ku-it-ma-an* DUMU-aš[
2. Û [ ] É DUT[U
3. *pár-ta-an-na* [

-
4. *ar-za-na-aš* É D[
  5. [I]Š-TU É D[
  6. x x [

Rev.

- 1'. [x] šu ša pár-x x x[
-
-

Na malém fragmentu KBo 39.80³⁹⁶ se dochovaly pouze 3 řádky: „synov]i dá. Syn[“ (ř. 1'), název nástroje Inanna (ř. 2') a „přin[ese]“ (ř. 3').

Text KBo 25.44 je malý fragment, který přepsal E. Neu.³⁹⁷ Zachovalo se na něm pouze pár slov, mj. „jde“ (*pa-iz-zi*, ř. 1' a 5'), „obětuje“ (*iš-pa-a-an-ti*, ř. 2'), „synovi“ (DUMU-*li*, ř. 3') a „obilí“ (*hal-ki-i[n]*, ř. 4').

CTH 649. Slavnost zmiňující kněžky „sestry boží“.³⁹⁸

Z této skupiny textů je možno datovat do nejstaršího období texty KBo 25.31 (I.1.A.), KBo 20.9 (I.2.), KBo 20.14 + KBo 25.33 (I.3.A.), KBo 25.36 (I.5.A.), KBo 25.39 (I./II.1.), KBo 17.18 (II.a.2.1.A.), KBo 17.43 (II.a.2.2.) s dupl. KBo 34.6, KBo 25.37 (II.a.3.) a KBo 25.45.

---

³⁹⁵ Podle údajů Int.Konk.1.81 join objevil D. Groddek.

³⁹⁶ GRODDEK 2004a: 105.

³⁹⁷ NEU 1980a: 106 (sub Nr. 44).

³⁹⁸ PECCHIOLI DADDI 1988; HAAS 1994: 734-735; KLINGER 1996: 25, 227, 228 n. 402, 279. V. Haas v této souvislosti odkazuje na magisterskou práci U. Severina z r. 1988, která mi ovšem není k dispozici (HAAS 1994: 729 n. 130).

Text KBo 25.31 (I.1.A.) byl přepsán E. Neuem³⁹⁹, přinášíme překlad:

Obv. ii

1'. [ ]

2'. [ ] chrám(u) boha[

3'. [mu]žů *hapia-* kněz sanga [

4'. zvedl [

5'. jedna dcera, (ženy a muži) *palwattalla-* p[řijdou][?]

6'. a oni si stoupnou. [Kn]ěz ‚pomazaný‘ uvni[ť

7'. ustoup[í] vzad [

8'. ‚Sestra boží‘ běží před heroldem. [

9'. a jeden sem a jeden drží. 14 mužů *ha[pia-*

10'. vyšíváné[?] [oběhne] jednou ohniště.⁴⁰⁰

11'. Když je ‚sestra boží‘ králi připravena, [

12'. jsou hotovi a zaujmou svá místa. ‚Sestra boží‘ [

13'. se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.[

14'. A [muž]i *hapia-* se zatočí a pak ještě i doleva [se zatočí. Syn a]

15'. [dcera] vysílají poselství bohyně Inary a muži *hapia-* [se zatočí.

16'. [ ] v]ezmou. A přivedou ho do stanů. [

17'. [ ] před muži *hapia-* běží a [oběhne jednou] ohniště.[

18'. [ ] ‚Sestra boží‘ se posadí. Obsluhující stů[l

19'. [ ] ‚sestře boží‘ [

20'. [ ] ‚Sestra boží‘ však pije. Číš[ník

21'. [ ] muži *hall]iyari-* zpívají. Číšník [

22'. [ ] . Když králo[vna] králi

23'. [ ] hrají (na) [*ark]ami.*

---

³⁹⁹ NEU 1980a: 78-80 (sub Nr. 31). Dále viz PECCHIOLI DADDI 1988: 199. Starochetitským dupl. je KBo 20.14 + KBo 25.33, dále je k dispozici několik novochetitských opisů a paralelní starochetitský text KBo 20.9.

⁴⁰⁰ Viz HAAS 1994: 270 n. 139.

- 12'. (oni) o]dlož[í (nástroj)
 13'. oh]niště[
 14'.]

Další starochetitský fragment tohoto rituálu, text KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649.I.3.A)⁴⁰², je dupl. k prvnímu zmíněnému, KBo 25.31:

Obv.

- 1'. [vysíl]ají. M[u]ži [

-
- 2'. [ ] A [ ] ho do sta[nů].
 3'. [,sestry boží' , herold, mu[ži *hapi-*
 4'. [A] z[auj]mou] svá místa. [
 5'. [,Sestra boží' se p[osadí. Obsluhující s]tůl čí[šníkovi a ,sestře boží'

-
- 6'. [Krá]l a králov[na] pijí [boha], však ,sestra [boží' pije].
 7'. [Mu]ži *halliya[ri-* zpívají.] a ,sestra boží' [h]rají na velk[é] nástroje Inanna].
 8'. [ ] Hrají (na) [*argami*].
 9'. [K]dyž je (to) její[ch] velkému [králi př]ipraveno, [z]atočí se jednou doprava na svých místech.
 10'. Syn a d[cera vysílají] poselstv[í bohyně Ina]ry. A pak se ještě i doleva]
 11'. [jedn]ou zatočí. Syn [a dcera] vysílají [poselství] bohyně Inary.

-
- 12'. [,Se]stra boží' b[ěží] před heroldem.[Jednou oběhnou] ohniš[tě].
 13'. [K]dyž je (to) jejich velkému králi přip[rav]eno, [
 14'. (oni) odloží nástroje Inanna (a) *argami*.
 15'. běží [p]řed [ ] ohniště [
 16'. [za]ujmou a stoupnou si. Vezmou 15 chlebů *šara[ma*
 17'. palácoví úředníci chytnou ,sestru boží' [
 18'. [že]ny *zintuhi-* zpět[

---

⁴⁰² Přepis viz NEU 1980a: 85-86 (sub Nr. 33). Dále viz PECCHIOLI-DADDI 1988: 200; BADALÌ 1991: 143; HAAS 1994: 270 n. 139; 690 n. 116; 703 n. 44; 735 n. 150. Mladším dupl. k tomuto textu je KBo 22.175 (+) KUB 58.54.

19'. [ ] hrají (na) [nástroje] Inanna. [
 20'. [A] on ruk[ojěť] kněze sanga [
 21'. [h]udebník rozd[robí] tlustý chléb.[
 22'. [nádobu *ha*]nešša-
 23'. [ ] žezlo [
 24'. [ ] ohniště [
 25'. [ ]].

26'. [ ] odlo[ží].
 27'. [ ]]

Na rev. tabulky se zachoval tvar slovesa *nai-* „otočit“ (1'), „běží [pře]d“ (2') a číslovka „3“.

Text KBo 25.36 (CTH 649.I.5.A)⁴⁰³ vykazuje příbuznost s výše uvedenými, avšak i se skupinou textů CTH 648:

Obv. ii

1. [ ] syn položí ruku.
 2. [ ] dá [,s]luha s bronzovou miskou'.
 3. [ ] klaní se božstvu.
 4. [ ] jde.
 5. [ ]

---

6. [ ]
 7. [ ] očistí (pomocí *tuhhueššar*).
 8. [ ] obě]tuje.
 9. [ ] očis]tí.
 10. [ ]

Rev. iii

1'. [ ]

⁴⁰³ Přepis viz NEU 1980a: 94-95 (sub Nr. 36). Dále viz PECCHIOLI-DADDI 1988: 200.

-
- 2'.   kla]uni volají „Ahá!“
3'.   ] nastaví *tuhhueššar*.
4'.   ] jde. Pokloní se božstvu.
-

- 5'.   ] syn zauj[me] své místo před oknem.
6'.   ] na oltáře položí dva.
7'.   ] jednou na [trů]n, jednou na okna,
8'.   ] vedle [ohn]iště jednou položí.
-

- 9'.   ] vezme [nádobu *išpantuziaš*]šar (s) vínem. Na oltáře
10'.   ] Klauni volají „Ahá!“
11'.   ] vysílá poselství.
12'.   oči]stí. Ohništi jednou
13'.   ok]nům jednou, závoře jednou
14'.   v]edle [   ] jednou obětuje.
-
-

V textu KBo 25.39 (CTH 649.I./II.1.)⁴⁰⁴ se na 1. kol. dochovalo pouze pár výrazů, např. „a na nohách“ (1. kol. 1'), „před heroldem“ (1. kol. 2'), „(oni) se postaví“ (1. kol. 3'), „[muž]i *hapia-*“ (1. kol. 4') a „(on) běží [př]ed“ (1. kol. 5').

KBo 17.18 (CTH 649.II.a.2.1.A)⁴⁰⁵

Obv. ii

1.   ]   ]
2.   mu]ži *hapia-*[   ]
3.   ]   ]
4.   muži *hap]ia-* volaj[í] „Húú“.
5.   ]. A jdo[u] pryč.
-

⁴⁰⁴ Přepis viz NEU 1980a: 97-98 (sub Nr. 39). Dále viz PECCHIOLI-DADDI 1988: 204.

⁴⁰⁵ Přepis viz NEU 1980a: 99-103 (sub Nr. 42), k duplikátům viz NEU 1980a: 99-100 a PECCHIOLI-DADDI 1988: 203.

6.] muži *hapia*- přijdou potom. A [svá] m[ísta
 7. [Jedna zářivá[?] ovce] se rozporcuje v hrnci. Muži muridi vš[ak
 8. [zve]dli [kopím] a položí ji⁴⁰⁶ před ohniště.

9.] vezme stříbrnou nádobu [*išp*]antuziaššar a jde.
 10. [Hudebník obětuje. H]udebník však povstane a ve dřepu²⁴⁰⁷
 11. [tancuje[?]] (a) [kropí] hadicí. Za ním [kráčí] muž *menia*-,
 12. [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však.
 13. [Vol]á [„Í!“]. (Hudebník) jde jednou ke králi.
 14. [Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia*- hadi]cí. Jde však dopředu (a)
 15. udeří (tak) [k]launy.

16. [nohy klaunů] potírá substancí *šerha*- a potom
 17. [tancuje[?]. udělá totéž. A] přiblíží se k [h]rnci,
 18. [ ]

Text KBo 17.43 (CTH 649.II.a.2.2.)⁴⁰⁸ je o něco mladším duplikátem k předešlému textu KBo 17.18:

Obv. i

- 1'. A oni] jdo[u].

- 2'.]
 3'. n[at[áh]ne [šíp], pustího však. N[e
 4'.] (oni) běží. A jdo[u].

- 5'.] muži *hapia*- přijdou potom. [Zaujmu] s[vá] místa.
 6'.]. Jedna zářivá[?] ovce se rozporcuj[e] v hrnci.
 7'. M[uži] m[uridi vš]ak zvedli kopím a položí ji⁴⁰⁹ př[ed] ohniště⁴¹⁰.

⁴⁰⁶ Tj. „ovci“.

⁴⁰⁷ OETTINGER 2002: 552; KASSIAN – YAKUBOVICH 2004: 401 n. 20.

⁴⁰⁸ Přepis viz NEU 1980a: 103-106 (sub Nr. 43). Dále viz PECCHIOLI DADDI 1988: 203, HAAS 1994: 729-730.

⁴⁰⁹ -an, tj. „ovci“.

⁴¹⁰ Gen. pl.

- 8'. Kněz „pomazaný“ m[ěsta Da]winia vezme stříbrnou nádobu *išpantuziaššar* a jde.
Hud[ebník]
- 9'. obětuje. Hudebník však povstane a ve dřepu tancuje⁴¹¹ (a) kropí hadi[cí].
- 10'. Za ním kráčí muž *menia-*, zde i tam natahuje š[íp].⁴¹²
- 11'. Nepustí ho však. Volá „Íí!“⁴¹³ (Hudebník) jde jednou ke králi.
- 12'. Otočí se dozadu (a) udeří (tak) muže *menia-* hadicí.
- 13'. Jde však dopředu (a) udeří (tak) klauny.

- 14'. [ ] nohy klaunů potírá substancí *šerha-* a potom tancuje[?]. [ ]
- 15'. [ ] udělá totéž. A přiblíží se k hrnci, vezme úd a vhodí ho
- 16'. [zpě]t do hrnce. A utíká. Jeden muž *hapia-*, muž *hartaga-* [ ]
- 17'. [ ]. Hudebník jde k peci a [ ]

- 18'. [Muži *ha]pia-* města Dawiniya ját[ra
- 19'. [ ]. Kr]ál p[oloží] z dálky ruku. [ ]

Rev. iv

- 1'. [ ] játra zprava[?][ ]
- 2'. [ ]. Vrchní osobní strážce králi [ ]
- 3'. Vedle [mlat]u pokládá. [ ]

- 4'. Král uchopí[?] přední játra a

- 5'. přiletí pták[?] [ ] zpívají před [ ]. *lahmaš*
- 6'. jde. Vůdce kla[unů]]. Klauni ho
- 7'. zvednou. [ ] kl]auni *nawa 2 zipattanni*
- 8'. [ ] svou rukou[?] drží.
- 9'. [ ], 30 ptáků, 1[ ]
- 10'. [ ], 40 ptáků
- 11'. [ ] k]laun[i
- 12'. [ ]

⁴¹¹ Viz HAAS 1994: 684 n. 67.

⁴¹² NEU 1970: 38.

⁴¹³ F. Starke se domnívá, že píská „Ííí!“, aby napodobil zvuk letícího šípů, který nevystřelil. (STARKE 1990: 402 n. 1450).

13'.]
 14'.]

Pravděpodobným duplikátem k tomuto textu KBo 17.43 je KBo 34.6, který dosud nebyl přepsán⁴¹⁴:

Obv. i

1'.]x x x
 2'.]x *har-zi*
 3'.] MUŠEN^{HLA}-ŠU
 4'.] 50[?] MUŠEN^{HLA}
 5'.]x ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉ ŠÌR^{RU}

6'. ^{DUG}*iš-pa-a*]n-tu-uz-zi-e-eš
 7'.]x-zi
 8'.]x-un *har-zi*
 9'.]-iš-še-et *har-zi*
 10'.] -eš

11'.] x x x x x x

Obv. ii

1'. x x [
 2'. ^{LÚ}AL[AM.ZU₉?
 3'. ^{LÚ}SAG[I?

4'. GAL ^{LÚ}MEŠ ^{GI}Š[BANŠUR?
 5'. LUGAL-uš *pár*[r[?]-šⁱ[?]-ya?
 6'. *šu-up-pa-i* x[
 7'. LUGAL-aš gi[
 8'. *pár-ši-an-x*[
 9'. x[

⁴¹⁴ K přiřazení viz OTTEN – RÜSTER 1991: IV.

Text KBo 25.37 (CTH 649.II.a.3)⁴¹⁵:

Obv. i

- 1'. s]tůl chléb *tun*[*iptu*
2'.] leží. [
3'.] vezme. Kov[áři
4'.] př[inese/sou] červenou [ ] (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN
5'.] jednu nádobu nali[je/jí?
6'.]
7'.]

Rv. (iv)

-
- 1'. [ ]
2'. A [
3'. př[ed] heroldem[
4'. [př]ipra[vena
5'. svá [mí]sta[

-
- 6'. A ješt[ě
7'. před [her]oldem b[ěží.
8'. [a] zvlášt' se [
9'. [ ] přijdou. Muž[
10'. [vol]ají [

-
- 11'. před [ ]
12'. [ ]vol[ají
13'. volaj[í „Hu]ú!“

-
- 14'. Bě[ží] před [her]oldem. [
15'. [ ]. A stoupn[ou si.
16'. [ ]
-

⁴¹⁵ Přepis viz NEU 1980a: 95-96 (sub Nr. 37). Dále viz PECCHIOLI-DADDI 1988: 203. Text je dupl. ke KBo 25.38 (viz pozn. tam).

Text KBo 25.45⁴¹⁶:

p. kol.

- 1'. uchopí[
- 2'. položí ohništi [
- 3'. a je okn[úm
- 4'. záv[oře

-
- 5'. Kněz ‚pomazaný‘ jeden malý tlustý chléb[
  - 6'. uchopí. Syn [
  - 7'. stejně tak obchá[zí

-
- 8'. Potom kněz poma[zaný
  - 9'. syn[
  - 10'. přinese. [

-
- 11'. muž[

CTH 654. Slavnost zmiňující lidi z Kuruštamy.

Slavnost z Kuruštamy má svůj původ již ve starochetitském období, jak nám dokládá fragment KBo 13.175.⁴¹⁷

Na obv. se dochovalo několik termínů: ^LÚ^{.MEŠ}GURUŠ EGIR-ŠUNU ŠIR^{RU} – „Jinoši za nimi zpívají“ (obv. 1), ^LÚSANGA-eš ^DŠu[– „knězi sanga boha Šu[“ (obv. 2), název města Atalhazzi (^{URU}A-ta-al-ha-az-zi[-ya, obv. 4), ší-ú-na-aš pár-na pa-iz-zi – „jde do chrámu“ (obv. 5), ka-ru-i-li-ša ^LÚSANGA-eš (obv. 6), ^LÚSANGA-eš (obv. 8), ^LÚSANGA-an hal-za-i – „volá kněze sanga“ (obv. 9).

Rev. tabulky se dochoval lépe:

Rev.

- 1'. [m]uži [
- 2'. [chléb h]ali-, padesát pšeničných chlebů wageššar [
- 3'. [ ] (oni) se pokloní knězi sanga a jim [
- 4'. [chléb w]ageššar, jedna nádoba s vínem, jedna nádoba s (nápojem) marnuan, jeden býk², jeden[

⁴¹⁶ Přepis viz NEU 1980a: 106-107 (sub Nr. 45).

⁴¹⁷ NEU 1980a: 111-112 (sub Nr. 49). Dupl. je Bo 69/694 ř. 3' ff.

-
- 5'. [li]dé (z) města Kuruštama do chrámu boha Kuršy⁴¹⁸[
 6'. [ ] vezmou [já]tra a uvaří je. A [
 7'. [ ] v domě volají a jedí.
-

CTH 662. Obětiny pro místní kultu.

V této skupině textů lze starochetitsky datovat KBo 17.31 (CTH 662.6).⁴¹⁹ Jedná se o jednostranný fragment s výčtem potravin a rovněž zúčastněných osob pro uspořádání rituálu:

- 1'. [ ]
 2'. [ ] 1 chléb *šaram*[a-]
 3'. [ ] půl chleba *zi.har.har* dvaceti (jednotek), chléb *wag[eššar*
 4'. [ ] půl chleba *kaharet* sedmdesát[i] (jednotek)
 5'. [d]robky dvacetkrát rozdrčen[é
 6'. [v]íno ze tří misek, jedna nádoba s (nápojem) *marnuan*[
-

- 7'. [ ] se končí. A v domě?²[
 8'. [ ] dva palácoví úředníci, jeden os[obní strážce
 9'. [s]e postaví, avšak králi [
 10'. [ ] muž *hapi-*, ,vl[čí] muž‘ [
 11'. [ ] ,vlčí muž‘, tři ženy[
 12'. [ ] jedna lukostřelkyně, dva mu[ži
 13'. [k]laun, muž[
 14'. [b]rána?²[
-

CTH 665. Slavnosti zmiňující muže *ašušala-*.

Starochetitské fragmenty Slavností zmiňujících muže *ašušala-* byly přepsány E. Neuem a spadají do luvijské kultovní sféry. Celý korpus těchto textů převzal F. Starke a začlenil je do velkého „Slavnostního rituálu pro Boha bouře a Bohyni slunce“.⁴²⁰ Blíže

⁴¹⁸ Srv. POPKO 1978: 110, 118 n. 56.

⁴¹⁹ NEU 1980a: 112-113 (sub Nr. 50) a POPKO 1994: 132-134. Tento text vykazuje podobnosti s některými texty CTH 627 - Slavnost KILAM (NEU 1980a: 112).

⁴²⁰ STARKE 1985: 270-294.

k textům viz heslo ^{LÚ}*ašušala-*. Za starochetitské tabulky lze považovat ABoT 1.35 + KBo 17.36 + KBo 20.17 + KBo 20.20 + KBo 25.54 (665.1.A.) s rovněž starochetitskými duplikáty KBo 17.33 + KBo 17.45 + KBo 20.6 + KBo 20.22 + KBo 25.56 + KBo 30.27 (665.I.B.), KBo 25.55 (665.1.), KBo 17.12 (665.2.) a s textem KBo 25.58.

Text ABoT 1.35 + KBo 17.36 + KBo 20.17 + KBo 20.20 + KBo 25.54 (665.1.A.) byl přepsán E. Neuem.⁴²¹

Obv. i

1. Třináctého dne dva muž[ži
2. A je v čistý[ch[?]
3. A oni *taršanzip*[a-
4. Pol[oží] jeden chléb na jeden stůl.[
5. položí. Hlava [
- 6.⁴²² před [ ] dolu p[oloží.]].
7. A ty vezmou. [ ]].

-
8. Muži *ašušala-* [ ] přivedou. A odnesou je ve[n].
  9. [ ] (oni) drž[í] roh
  10. a (hudební nástroj) *huhupal* [ ]
  11. A mužů *ašušala-* [ ] stále hra[jí].
  - 12.⁴²³ A je sukнем a je [ ] *alliya-*
  - 13.⁴²⁴ podávají. A jim [ ] kopí⁴²⁵
  14. z jejich rukou tí[mto[?]] vyrazí.
  15. A starci se [ ] své prsty
  16. zkříží[?]. A oni se jednou dolů [p]ryč otočí.

-
17. Dva starci [
  18. (oni) kráč[í[?]
  19. (hudební nástroj) *huhupa*[l
  - 20.⁴²⁶ tanc[ují[?].

⁴²¹ Přepis viz NEU 1980a: 118-125 (sub Nr. 54). Nákres joinů viz KOŠAK 1999: 226-227 (sub 1960/c). Srv. rovněž STARKE 1985: 285-288.

⁴²² Zde začíná dupl. KBo 25.55 obv. i.

⁴²³ Zde začíná dupl. KBo 17.12 obv. i.

⁴²⁴ Zde končí dupl. KBo 25.55 obv. i.

⁴²⁵ Ak. pl.

21. [ ]
 22. [ ]
 23. [ ]
 24.⁴²⁷ [ ]
 25.] k ohništi
 26.] vezmou.
 27.]. Muži *ašuša*[*l*a-
 28.] vodou
 29.] zastrčí.
 30. [ ] své [p]rsty zkříž[í]'.
 31. [A oni se] jednou dolů pry[č otočí].

Dále se v tomto textu dochovalo jen pár znaků. Text pokračuje na dupl. KBo 17.33++ :

- 9'.⁴²⁸] se posa[dí] před [*taršanzipa*-.
 10'. A] tři drobký [před] dva šekely [
 11'. muži *ašuš*]ala- se před nimi pos[adí].
 12'.] muži *ašušala*- [ ] jídelny'²
 13'.] dne

- 14'.] obětují jednu ovci (a) jednoho kozla a je
 15'. p]oloží. Ve[zm]ou'² zde zdi vlněnou košili.
 16'.⁴²⁹] položí před [ ]. A oni [ ]
 17'.] starci dva [
 18'. muži] *ašušala*- [
 19'.]
 20'.]

Obv. ii

- 1'. [A t]y [
 2'. [z]abijí. [
 3'. (oni) [p]oloží. A[

⁴²⁶ Zde končí dupl. KBo 17.12 obv. i.

⁴²⁷ Zde začíná dupl. KBo 17.33++ obv. i.

⁴²⁸ Zde začíná KBo 30.27 obv. i.

⁴²⁹ Zde končí KBo 30.27 obv. i.

4'. [A] *taršanzipa-* [

5'. A čistá slova [

6'. Dva knězi sanga se posadí [před] *taršanz[ipa-*

7'. a rozla[mují] jeden chléb. [

8'. [A] tři drobký př[ed] dva šekely[

9'. na [stů]l[?] jedno *mahurai*[

10'. [ ] nahoru na to však [

11'. [ ] obět[ují] třikrát Bohu bouře.[

12'. [ ] na dva [s]toly položí dva chleby. Tři [drobky

13'. [ ] (oni) drží. A muži *ašuš[a-*

14'. vezmou tři podstavce. A oni [

15'. položí před [ ]. A oni [

16'. se bijí. Jeden muž *ašušala-* [

17'. uhněte (chléb) *tunik*. Jeden kněz sa[nga

18'. položí. A třikrát [

19'. třikrát zvolá. A on v ohništi [

20'.⁴³⁰ a upeče se. Z ohniště ho však [

21'. A dva knězi sanga ho rozdrobí. [

22'. na své stoly položí.[

23'. A muži *ašušala- talu*[

24'. há[zejí] *talupuša-* do ohniště.

25'. Dva knězi sanga [

26'.⁴³¹ A [

Rev. iii

Začátek textu podle dupl. KBo 17.33++ rev. iii:

1'. A [

2'. da[jí][?]

3'. A obě[tuje/í

4'. pověs[í].

---

⁴³⁰ Zde začíná dupl. KBo 17.33++ obv. ii.

⁴³¹ Na dupl. KBo 17.33++ se na začátku tohotoř. (tj. ii 6') dochovalo *pa-a-[an-zí]* a na následujícím zřejmě číslovka: 2[?][. Dále tento dupl. rovněž končí.

5'. [ ]

Dále začíná hl. text ABoT 1.35 rev. iii:

1'.⁴³² obětu[jí]. A jeden chléb roz[drobí.]

2'. (oni) uloží ke spaní. A [

3'. churitské [ ] a dvě žezla na zemi [

4'. mužům *ašušala-* přivá[ží] *šamehuna-*[

5'. na jejich kabát[?].

6'. Šestnáctého dne přijdou muži *ašušala-* k [ ].

7'. A *šamehuna-* [z jejich[?]] ka[bátu[?]

8'. rozváží. A háze[jí] ho/ji do ohniště. [

9'. Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla. [

10'. A oni si sednou k ohništi. A j[e

11'. položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se

12'. a napijí. Muži *ašušala-* však [

13'. jedí a pijí před nimi.

14'. [(Sedmnáctého dne)] končí. [

15'. [ ] knězi sanga ved[le] ohniště [

16'.⁴³³ polo[ží na dva sto]ly dva chleby. [

17'. [Knězi sa]nga [ ]

18'. [A] ho [ ]

19'. [ ]

Rev. iv

Text začíná podle dupl. KBo 17.33++ rev. iv:

1'. [ ]

2'. [ ]

3'. [ ]

4'. [ ] jednu ovci, jedno jehně [

5'. [ ] víno, dvě konvi[ce

6'. [ ], dva *zipattani* mouky [

⁴³² Doplnění podle dupl. KBo 17.33++ rev. iii 6'.

⁴³³ Zde končí dupl. KBo 17.33++ rev. iii.

- 7'.⁴³⁴] vepřové sádlo, jeden sýr, jeden ky[selý], dvě[?] (z) vlny [ ]
 8'.], dvě kopí, dva chleby p[*iyantall*]i-,
 9'.] shromáždě[ní⁴³⁵]

Dále začíná hl. text ABoT 1.35 rev. iv:

- 1'. [ ] A muži *ašušala*-
 2'. strom *karpin*[a-] nechají běžet.
 3'. A do chrám[u] ho [ ] z paláce
 4'. dá jednoho býka muž *igi.du₈.a* [ ] malý správce.
 5'. Dají třicet chlebů, tři chleby *wagešš[ar* krupici, (z obilí) *šepit*-
 6'. deset sladkých chlebů, pšenici a [sůl[?]] hrnčířské náčiní,
 7'. košíkářské náčiní s[ ].

-
- 8'. [-ého]⁴³⁶ dne [ ] muži *ašušala*- na dvoře
 9'. seša[dit]
 10'. [ ]
 11'. *ippianza*-[ ]
 12'. takto praví⁴³⁷: „[ ] čistý
 13'. *antatta kur*[(atna)] jeden muž *ašušala*-
 14'. *uppammi*(-)túiš-]túišmi
 15'. túiš [ ] jeden
 16'. jeden hovo[ří.] strom *karpina*-
 17'. v ohništi [ ]
 18'.⁴³⁸ [své/jejich] prs[ty] zkříží.
 19'. A oni [ ]

-
- 20'.⁴³⁹ Pochodeň [ ]
 21'. muži *ašušal*[a-]
 22'. A mrak[ ]
 23'. Knězi sanga [ ]

---

⁴³⁴ Zde začíná KBo 30.27 rev. iv.

⁴³⁵ Gen. sg.

⁴³⁶ F. Starke s otazníkem doplňuje *I-NA* UD 19³[KAM (STARKE 1985: 288).

⁴³⁷ Následuje řeč luvijsky.

⁴³⁸ Zde končí dupl. KBo 17.33++ rev. iv.

⁴³⁹ Zde začíná dupl. KBo 17.12 rev. iv.

24'.⁴⁴⁰ A (oni) postaví [č]isté pohár[y].

Text KBo 17.33 + KBo 17.45 + KBo 20.6 + KBo 20.22 + KBo 25.56 + KBo 30.27 (665.I.B.) je duplikátem k předchozímu textu. Jeho velká část byla přepsána E. Neuem v StBoT 25, fragment KBo 30.27 doplnil ve svazku StBoT 26.⁴⁴¹ Tam, kde duplikát přesahuje hlavní text, jsme jej doplnili výše.

Další duplikáty KBo 25.55 (665.1.)⁴⁴², KBo 17.12 (665.2.)⁴⁴³ a KBo 25.58⁴⁴⁴ uvádíme přímo v rámci hlavního textu (na rozdíl od samostatného zpracování v StBoT 25).

CTH 669. Slavnost pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále.⁴⁴⁵

Některých z lokálních slavností na počest nejvyššího Boha bouře se účastnil v rámci svých kultovních cest i sám chetitský panovník. Mezi nejvýznamnější patřila slavnost ve městě Kaštama, doložena je na více fragmentech. Starochetitské z nich jsou KBo 20.10 + KBo 25.59 s dupl. KBo 20.35.

KBo 20.10 + KBo 25.59⁴⁴⁶ popisuje šestý den slavnosti a mimojiné líčí situaci, kdy kněz rituálně očišťuje krále. Muž Boha bouře je předveden před krále, kropí vodou a zařikává:

Obv. i

-
1. Šestého dne, když otevírají (palác)⁴⁴⁷, odhrno[u] závěs.
  2. Král vyjde ven.
  3. Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.⁴⁴⁸

---

⁴⁴⁰ Zde končí dupl. KBo 17.12 rev. iv.

⁴⁴¹ K textům KBo 17.33 + KBo 20.22 + KBo 25.56 (+) KBo 20.6 viz NEU 1980a: 125-128 (sub Nr. 56), text KBo 17:45 zpracoval E. Neu zvlášť (NEU 1980a: 228-229, sub Nr. 141). K fragmentu KBo 30.27 (778/b) viz NEU 1983: 364-365 a GRODDEK 2002a: 33. Nákresy joinů viz KOŠAK 1995: 234-235 (sub 773/b).

⁴⁴² Přepis viz NEU 1980a: 125 (sub Nr. 55). Dále viz STARKE 1985: 289.

⁴⁴³ Přepis viz NEU 1980a: 128-129 (sub Nr. 57). Dále viz STARKE 1985: 289-290.

⁴⁴⁴ Přepis viz NEU 1980a: 129-130 (sub Nr. 58). Dále viz STARKE 1985: 292-293.

⁴⁴⁵ CTH 669: 1. KUB 58.4; 2. KUB 53.16; 3. A. KBo 20.10 + KBo 25.59, B. KBo 20.35; 4. IBoT 4.343. Dále sem bývá řazen text KBo 25.62 (+) KBo 25.63, který je však duplikátem ke KBo 25.61++ (CTH 627).

⁴⁴⁶ CTH 669. Zpracoval NEU 1980a: 130-4 Nr. 59. Dupl. KBo 20.35 viz NEU 1980a: 134 Nr. 60. Dále viz ALP 1983a: 55, 244-247; OETTINGER 1976a: 23 Nr. 5; YOSHIDA 1996: 67-68.

⁴⁴⁷ Podle ALP 1983a: 55, 245.

⁴⁴⁸ Viz obv. ii 1: *I-NA UDUN-ŠU*, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i NEU 1970: 55 n. 30.

4. Vrchní palácový úředník přivede dovnitř muže Boha bouře. Muž Boha bouře se p[ok]loní králi.
5. A vykoná (rituál).⁴⁴⁹ Když je [vš]ak hoto[v], pokloní se králi.
6. I oni se pokloní. Král jde do vnitřních prostor.⁴⁵⁰ Je požadován chléb *šarama*.⁴⁵¹
7. Král si vezme oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.

-
8. [Palá]cový úředník přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát
  9. obětuje. Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč
  10. a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi
  11. a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou⁴⁵²
  12. a⁴⁵³ zařikává. Král (a) královna se posadí.
  13. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.

-
14. Lidé (z města) Neša opěvují Božstvo slunce (a) Mezzullu (za doprovodu) malého nástroje Inanna,
  15. Boha bouře, Boha bouře (města) Ziplandy (za doprovodu) malého nástroje Inanna jako daru⁴⁵⁴,
  16. boha Zaliu, boha Zuwašiho (za doprovodu) malého nástroje Inanna
  17. (a) bohyni [In]aru.⁴⁵⁵

Obv. ii

-
1. [Muž[?]] Boha bouře vykonává rituál u své pece. [Krá]l
  2. jde do [vni]třních prostor, [je požadová]n⁴⁵⁶ chléb *šarama*.
  3. [Krá]l si vezme svůj oděv. Vojáci se posadí.
  4. Král se posadí na trůn.

---

⁴⁴⁹ Tj. *ta a-ni-iz-zi* (N. Oettinger čte chybně *ta-a-ni-iz-zi* a předpokládá zde sloveso neznámého významu *tānie^{mi}*, viz OETTINGER 2002: 29 n. 24).

⁴⁵⁰ Nutno doplnit shodně s ALP 1983a: 246 *tu-un-na-<ki-iš-na>* (srv. NEU 1980a: 131).

⁴⁵¹ Chybně transkribuje tuto větu N. Oettinger (OETTINGER 1976b: 23-24 n. 6: *ša-ra-ma-n[a-]zi-ya*).

⁴⁵² Tuto situaci lze vyložit více způsoby, např. „muž boha bouře“ kropí vodu po místnosti (VIZ OETTINGER 2002: 444), nebo „očistí krále, (tím), že (mu) třikrát pokropí (ruce) vodou“ (OETTINGER 2002: 269).

⁴⁵³ K doplnění *<ta>* viz obv. ii 9.

⁴⁵⁴ Viz YOSHIDA: 1996: 68 n. 4.

⁴⁵⁵ Ke skupině těchto božstev viz např. HAAS 1994: 425-428; 437 n. 132 a KLINGER 1996: 160.

⁴⁵⁶ Doplněno [*hal-z*]i-a na základě obv. i 6: *h[al]-zi-ya*.

5. Vrchní palácový úředník⁴⁵⁷ přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát
6. obětuje. Vrchní palácový úředník odnese pohár (zase) pryč.
7. A přivede dovnitř muže Boha bouře.⁴⁵⁸
8. A (tento rituálně) očistí krále. Třikrát kropí vodou
9. a zařikává. Král (a) královna se posadí.
10. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.

11. Lidé (z města) Neša opěvují Božstvo slunce (a) Mezzullu (za doprovodu) malého nástroje Inanna,
12. Boha bouře, Boha bouře (města) Ziplandy (za doprovodu) malého nástroje Inanna jako daru,
13. boha Zaliu, boha Zuwašiho (za doprovodu) malého nástroje Inanna
14. (a) bohyni [In]aru.

- 15.⁴⁵⁹ (Král) se v sedě klaní Božstvu slunce, (oni) hrají (na hudební nástroje). Zpěváci zpívají.
16. (Král) se v sedě klaní Božstvu dne.⁴⁶⁰ Zpěváci zpíva[j]í.
17. (On) rozlomí velký [tl]ustý [chléb]. Vojáci [ ]⁴⁶¹.

18. [ ] v se]dě se klaní. (Oni) hra[j]í (na hudební nástroje).
19. [Zpěváci zpíva]jí. [Rozlomí] vel[ký?] tlustý chléb. [ ]

Obv. iii⁴⁶²

- 1'. [ ] bůh (města) Nerik[u]
- 2'. [ ] číšník [ ]
- 3'. [ ] obětuj[e] před [ ]
- 4'. [ ] král velký tlustý chléb [ ]
- 5'. [ ] odnese [ ] (zase) pryč. [ ]

⁴⁵⁷ Srv. obv. i 8: tuto činnost vykonává jeden z palácových úředníků.

⁴⁵⁸ Na obv. i 10 se „muž boha bouře“ klaní králi než jej očistí.

⁴⁵⁹ Nad řádkem obv. ii 15 je vepsáno NÍG.ĀR.RA. Zřejmě nepatří do ř. 15 jako objekt (jak se domnívá S. Alp, viz ALP 1983a: 246), neboť analogické jednání viz obv. ii 18, opět *walh-* bez objektu.

⁴⁶⁰ Tj. ^DUD-MA-AM TUŠ-aš UŠ-KE-EN (shodně s NEU 1980a: 132; oproti tomu srv. odlišný přepis S. Alpa: ^DUTU Ma-am-ma-aš UŠ-KE-EN, ALP 1983a: 246).

⁴⁶¹ D. Yoshida doplňuje ÉRIN^{MES}-az a-[ap-pa-i] (YOSHIDA 1996: 68 s n. 5).

⁴⁶² Obv. iii a rev. iv jsou dochovány na tabulce KBo 25.59.

- 6'.] božstvo Zilipuri
7'.] bohyně NIN.É.GAL
8'. s]ynové krále
-

- 9'. božstvo Ki]pekištu, božstvo⁴⁶³
10'.] x x x [
-

Rev. iv

- 1'. x x [
2'. bohyně Ina[r
-

- 3'. bůh (města) Neriku x[
4'. Zpěváci [zpívají?.
-

- 5'. boha Zababu (za doprovodu) velkého nástroje Inanna [
6'. rozlomí [ ] velký tlustý [c]hléb. [
-

- 7'. Pro (kněžku) ,matku boží‘ jeden [
-

- 8'. Žena *palwat*[*alla-*
9'. a [
10'. x[
-

- 11'. [(Král) se v sedě klaní] Božstvu dn[e.⁴⁶⁴ Zpěváci]
12'. zpívají. [Rozlomí velký tlustý chléb].
13'. Vojáci [
-

- 14'. Boha Galz[u
15'. Král [
16'. Dopr[ovod⁴⁶⁵
-
-

⁴⁶³ D *Ki*]-*i-pé-e-ki-iš-tu* D[, podle YOSHIDA 1996: 68.

⁴⁶⁴ Srv. obv. ii 16-17.

⁴⁶⁵ LÚ.MEŠ *up*-[*pa-ti-ya-aš*, odlišně YOSHIDA 1996: 69 s n. 7.

Text KBo 20.35⁴⁶⁶ je pravděpodobně duplikátem k právě zmíněnému textu KBo 20.10 + KBo 25.59:

- 1'. [Lidé (z města) Neša opěvují Boha slun]ce (a) Mezzull[u]
- 2'. [(za doprovodu) malého] nástroje Inanna,

-
- 3'. Boha bouře, Boha bouře (města) Zi[plandy (za doprovodu) malého nástroje Inanna jako daru,]
  - 4'. boha Zaliu, boha Z[uwašiho (za doprovodu) malého nástroje Inanna]
  - 5'. (a) bohyni Inaru.

-
- 6'. [(Král)] <se> v sedě <klaní>⁴⁶⁷ bohu (města) Nerik, (oni) hr[ají (na hudební nástroje).]
  - 7'. [   ] jemnou mouk[u

-
- 8'. [boha   ] (za doprovodu) velké[ho] nástroje Inanna [

670. Fragmentsy slavností.

Pod katalogizační číslo CTH 670 je řazeno spousta menších fragmentů, které se dosud nepodařilo přiřadit k jiným textům. Jejich uspořádání je tedy abecední. Za starochetitské je možné považovat následující texty: HHT 75, KBo 7.41, KBo 16.84, KBo 17.13 + KBo 25.68 + KBo 25.69, KBo 17.16, KBo 17.28, KBo 17.58, KBo 17.59 + KBo 25.99, KBo 17.29 + KBo 20.1, KBo 20.11 + KBo 8.85, KBo 20.18 + KBo 25.65, KBo 20.19 + KBo 20.25, KBo 20.21, KBo 20.37, KBo 25.22, KBo 25.23, KBo 25.28, KBo 25.40, KBo 25.73, KBo 25.82, KBo 25.84, KBo 25.88 + KBo 7.38, KBo 25.89, KBo 25.90, KBo 25.91, KBo 25.92, KBo 25.94, KBo 25.96, KBo 25.97, KBo 25.98, KBo 25.101, KBo 25.103, KBo 25.106, KBo 30.36, KBo 34.1, KBo 34.12, KBo 34.14, KBo 34.18, KBo 38.60, KBo 38.113, KBo 38.123, KBo 40.200, KBo 44.142, KBo 54.187, KUB 43.28 a Univ.Istanbul 3⁴⁶⁸.

HHT 75:

Jedná se o jednostranný zlomek, přepsaný E. Neuem.⁴⁶⁹

---

⁴⁶⁶ Ke KBo 20.35 viz NEU 1980a: 134 sub Nr. 60 a YOSHIDA 1996: 69.

⁴⁶⁷ Viz NEU 1980a: 134 n. 441.

⁴⁶⁸ Text Univ.Istanbul 3 mi bohužel není k dispozici.

⁴⁶⁹ NEU 1980a: 180 (sub Nr. 105). Dále viz NEU 1983: 366 (sub S. 180).

1'. [ ] jednou pije, bohu Wachiši[

2'. [ ] zpívaj[í.

3'. [ ] když běžící (a) zapřa[žení⁷

4'. [ ] nad studnou vpravo [

5'. [n]echají posadit se a ty jsou s rukou (tj. v ruce) [

6'. [ ] před zapálené [

7'. [ ] před [ ] (oni) zapálí. [

8'. [ ] ony běžící vpravo [

9'. [ ] (oni) položí. [

10'. [ ] třikrát 3 pije [

11'. [ ]]

12'. [ ] zpívají. Královna[

13'. [ ] zpět/znovu [

Na zlomku KBo 7.41⁴⁷⁰ se dochovaly relevantní výrazy NINDA.GU]R₄.RA DUMU.LUGAL (l. kol. 3'), KAŠ.GEŠTIN (l. kol. 5'), *išpanti* (l. kol. 6'), *nu* UDU-un[(p. kol. 1'), ^{NA4}*hu-wa-a-[ši* (p. kol. 2'), *išpan[ti* (p. kol. 3'), *gal-gal-t[u-* (p. kol. 4'), *QA-TAM-MA* (p. kol. 6' a 7').

V případě textu KBo 16.84⁴⁷¹ se jedná o velmi malý fragment se čtyřmi řádky na obversu a jedním řádkem na reversu.

Obv.

1'. [ ] x [ ]

2'. do hostince [

3'. Správce (města) Charcharny krále[

4'. Šest (kněžek) ,matek božích', muž ud.zal.l[e⁴⁷²

---

⁴⁷⁰ Přepis viz NEU 1980a: 150-151 (sub Nr. 74).

⁴⁷¹ Přepis viz NEU 1980a: 146 (sub Nr. 70).

⁴⁷² K sumerogramu UD.ZAL.LE viz NEU 1980a: 146 n. 494.

Rev.

1'. [ ]starcové města[

Text KBo 17.13 + KBo 25.68 + KBo 25.69 byl E. Neuem zpracován jako dva samostatné texty⁴⁷³, avšak s dodatkem, že se zřejmě jedná o jednu tabulku. Nákres joinů obou částí mi není znám, pravděpodobně se jedná o nepřímé joiny:

KBo 17.13 + KBo 25.68:

Obv. i

1'. A o[n]

2'. Kněz sanga syna [ ] pilíř

3'. kněz ‚pomazaný‘ [ ] podstave[c

4'. číš[ní]k boha pohár na pod[stavec

5'. sluha s bronzovou mi[skou nádobu *h]anešša-* (s) vínem[

6'. knězi sanga žezla bohů[

7'. kněz ‚pomazaný‘ (oni) dají. A je [

8'. Jeden kněz sanga Božstvo slunce z (města) Išt[ami

9'. [Jeden] kněz sanga (z) hory Takurka žez[lo²

10'. [ ]

11'. [měst]o Takpatta [

12'. [ ]dali knězi ‚pomazanému‘ [

13'. [ ]⁴⁷⁴

14'. [chléb š]arama dříve [

15'. [ ]jeden chléb *šarama* knězi pom[azanému

16'. [bo]hů kněz sanga tři chleby *šara[ma*

Rev.

1. Brá[na host]ince

2. [ ]syn [

⁴⁷³ KBo 17.13 + KBo 25.68 viz NEU 1980a: 143-144 (sub Nr. 68); KBo 25.69 viz Neu 1980a: 145-146 (sub Nr. 69). Nákres joinů viz <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetskiz/sk.php?f=501/c>.

⁴⁷⁴ Výraz *A-NA ŠI.KIŠ* zůstává neobjasněn, viz HZL: 234.

3. [ ] do domů [

---

4. [ ] lidé města Chanchana[

5. [ ] vezmou. A on[i

6. [ ]. A (oni) to zapá[lí].

7. [K]uchaři vyp[ijí.

8. k pití tam [

---

9. Druhého dne, když se rozední, [

10. herold před bránou [

11. seřadí[?]. Klaun [

12. knězi sanga (a) ,matky boží' [

13. a před [ ] stejně tak. [

---

14. Syn si stoupne k bráně [ ] hostince,

15. herold [

KBo 25.69

Obv.[?] ii

1'. [ ] syn pohár [

2'. [ ]. Syn pov[stane[?]

3'. [ ] (on) [ ]. A [

4'. A on [ ] hostin[ce

5'. jejich žezla k tomu b[ijí[?]

6'. klaun recit[uje.

7'. [kněžka ,mat]ka boží', muži[

8'. [ ]

9'. [ ]

Na rev. se dochovalo jen několik znaků na pěti řádcích.

KBo 17.16⁴⁷⁵:

- 1'. [ ]
2'. [ ] . Král[ ]
3'. [s]túl rozdrobí [ ]
4'. [ ]dává⁴⁷⁶. A král položí [před] olt[ář]
5'. [tři dro]bky.⁴⁷⁷ A na [své] místo[ ]
6'. [ ] . Kněz ‚pomazaný‘ [položí] k ohništi tři drob[ky].
7'. [položí] drob[ky] k závoře.[ ]
-

- 8'. [ ]x x x x rozdrobí.
9'. [ ] tři² drobky.

KBo 17.28⁴⁷⁸:

1. kol.

- 1'. [ ]
-
- 2'. [ ] oběhn[e ohni]ště. [ ]
3'. [ ] Kuchaři třicet [ ]
-
- 4'. [ ] kněz sanga boha Zuwaši. I oni
5'. [b]ěží. Poté jdou.
-
- 6'. [ ] klaní se u [olt]jářů.
7'. [ ] na nástroje *arkami* a *galgalturi*
8'. [ ]a hrají před [ ]
9'. [Recitátoři re]citují.
10'. [Dva palácoví úředníci a jeden osobní] strážce [běží] před králem.
11'. [Král] jde do paláce.
12'. [ ]
13'. [ ] tam přinese [boha Zuwa]šinu.⁴⁷⁹

⁴⁷⁵ NEU 1980a: 138 (sub Nr. 64). Dále viz POPKO 1978: 55 s n. 52 na s. 75; 42 a 66.

⁴⁷⁶ Tj. *]pí-iš-ki-iz-zi*. V úvahu přichází i doplnění *ap]-pí-iš-ki-iz-zi* „bere, chytá“ (NEU 1983: 134).

⁴⁷⁷ Tj. 4'. LUGAL-ša *iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]* 5'. [3 *pár-š]u-ul-li da-a-i* (POPKO 1978: 27 n. 7).

⁴⁷⁸ Přepis NEU 1980a: 152-153 (sub Nr. 76). L. kol. 4'-14' viz ALP 1983a: 248-249, l. kol. 6'-11' viz BADALĚ 1991: 213.

⁴⁷⁹ Srv. NEU 1980a: 153 n. 518.

14'. [ ] závěs [ ].

KBo 17.29 + KBo 20.1⁴⁸⁰

Tento fragment vykazuje příbuznost s textem KBo 20.8 (631.9).⁴⁸¹

Obv. i

1'. [ ]

2'. [ ] a dům dět[i

3'. [ ]. Onen ptáky uvař[i.

4'. [muž *haliy*]ami- a muži *paššandal*[a- (? ochutnávači?)

5'. [ ]pochodeň [ ] se postaví.

6'. [ ] (oni) postaví. A jeho urovnání [

7'. [ ] dvaceti (jednotek), jeden chléb *zi.har.har* dvacetipěti (jednotek)

8'. [ ] chléb *wagataš* 4 chleby *ban* dvaceti (jednotek)

9'. [ ] místo šestkrát

Obv. ii

1'. [ ]

2'. [chléb] *tuni*[*ptu*]

3'. Dva muži *nanšall*[i-

4'. jeden palácový úředník *misk*[u[?]

5'. deset manželek kněžů *sanga*, deset manželek [

6'. jedna vědma (z) paláce, deset manželek [

7'. Sedm truhlářů velký luk, muži *hurid*[a-

8'. Tři hudebníci velký nástroj *Inanna*, tři mu[ži

9'. Jeden muž *kita-*, jeden muž *palwat*[*talla-*

10'. chlebem *šarama*[

---

⁴⁸⁰ Přepis NEU 1980a: 151-152 (sub Nr. 75). K obv. ii 7'-10' viz BADALÌ 1991: 213.

⁴⁸¹ LAROCHE 1973b. Srv. rovněž poznámky k transkripci u NEU 1980a: 151-152 n. 508-513.

Na rev. iii lze na 4 řádcích číst tyto názvy chlebů: ŠA 1 ^{NINDA}ša-ra-a-ma kat-t[a (iii 1), še-e-ra-aš-ša-an 2 ^{NI}[^{NDA}] (iii 2) a ^{NINDA}wa-ge-eš-šar pár-šu-[(iii 3).

Na rev. iv se dochovaly opět názvy druhů pečiva: ^{NINDA}wa-ge-eš-šari (iv 1), ^{NINDA}ša]-ra-am-na-aš ha-a-li-iš (iv 2) a 1 ^{NINDA}pí-ya-an-ta-al-li-iš (iv 3).

KBo 17.58

KBo 17.58 je dosud nezpracovaný fragment. Na obv. i se dochovalo 8' poškozených řádků s termíny *ištarna* (i 1'), *lahhuraš* (i 2') a *lahhura*[(i 7'), ^{NINDA}har-ša[- (i 4') a ^{NINDA}]har-ša-e-eš (i 7'), *arta* (i 4') a *kitta* (i 5'). Na rev. iv není žádný znak. Terminologicky se přibližuje textu IBoT 2.121.

Obv. i

1'.	[x x (x)]x iš-tar-n[a] x x [	]
2'.	[x (x)]la-ah-hu-ra-aš k[i-	]
3'.	[x x (x)]x-tu-u-bi an-d[a	]
-
4'.	[x (x) M]E ar-ta ^{NINDA} har-ša[-	]
5'.	[x ^{NINDA}]har-ša-e-eš 3-e-eš k[i-	]
6'.	[x (x)]-ri-ya-aš ki-it-ta[	]
7'.	[x x (x)]la-ah-hu-u-ra[	]
8'.	[x x (x)] x x [	]

KBo 17.59 + KBo 25.99⁴⁸²

Vzhledem k publikaci E. Neue je potřeba zaměnit obv. za rev. Na obv. lze čtyřikrát rekonstruovat slovesný tvar *hu-kán-zi* (obv. 1, 3, 5 a 6), jméno boha ^DŠulinkatti (obv. 3), *hu-iš-w[a-* (obv. 7) a rovněž větu: 1 UDU ^L[^U]R.GI₇ e-ep-zi – „Pší muž“ chytí jednu ovci.“ (obv. 4). Na rev. je doložen výraz pro „dávku“ *išpantuzzi-* (rev. 2'), slovesný tvar *išpanti* (rev. 3', 5'), opět slovesný tvar *hukánzi* (rev. 4') a jména DUMU-aš (rev. 4') a ^{L^U}SANGA (rev. 5') a název božstva *Wurunšemu* (rev. 6').

1.	[	t]akto zaříkaj[í a] jeho [
2.	[	].

⁴⁸² Jeden z fragmentů, KBo 25.99, byl přepsán E. Neuem (NEU 1980a: 175 sub Nr. 99). K nákresu joinů viz GRODDEK 1996a: 104-105 (sub Nr. 25). Dále viz např. HAAS 2003: 405, 408 (V. Haasovi nebylo známo doplnění pomocí joinu a domnívá se, že kdosi drží „psa“). Po doplnění je však zjevné, že v kultu činný pomocník, tzv. „psí muž“, chytí ovci. Tato slouží jako substitut a potvrzuje tak stejnou mírou teorii V. Haaseho o zvířecích substitutech v rámci chetitských rituálů.).

3. [božstvo Šul]inkati t[akt]o zaříka[jí].
 4. [   ] ‚Psí muž‘ chytí jednu ovci.
 5. [   ] zaříkají. A jeho
 6. [zaří]kají. Z
 7. [   ] A jeho živ[ého?   ]

Rev.

- 1'. [   ]
 2'. [   ] a dávk[u]
 3'. [   ] obětuje. A je
 4'. [   ] zaříkají. A syn je
 5'. [obě]tuje. A kněz sanga je
 6'. [   ] postaví (sochu božstva) [Wurun]šemu.

KBo 20.11 + KBo 8.85

Zlomek KBo 20.11 byl přepsán E. Neuem, druhý text přiřadil D. Groddek.⁴⁸³
 Zajímavý je zde především výraz *huwaši-*, u kterého nebo na němž je obětována ovce.

Obv. ii

- 1'. [   ]

- 2'. [   ]. A jemu starcové města
 3'. [   ] přivedou (na)[p]roti
 4'. [Jakmile] dorazí ke [k]ameni *huwaši-*[   ],
 5'. [pokloní se.   ] A [obě]tuje. A pak se (opět) pokloní.⁴⁸⁴
 6'. [   ] obětuje. A on
 7'. [   ] jeho pak poraženého
 8'. [   ] panny města poté
 9'. [   ]. A zpívají.

- 10'. [   ] kámen *huwaši-* syn krále [   ]

⁴⁸³ KBo 8.85 viz NEU 1980a: ; KBo 20.11 viz NEU 1980a: 147-148 (sub Nr. 71). Přepis spojeného textu: GRODDEK 1995: 328 (sub Nr. 16). Int.Konk. udává chybně, že k tabulce patří text KBo 7.41 (NEU 1980a: 150-151 sub Nr. 74). Text KBo 7.41 je samostatným fragmentem. Dále viz např. YOSHIDA 1996: 98-99, 316, 331 a 358.

⁴⁸⁴ K obv. ii 2'-5' srv. STARKE 1977: 29.

- 11'. [(oni)]. A jeho
12'. [   ] stejně tak.
13'. [   ]
-

Rev. iii

- 1.⁴⁸⁵ [   ]. A jemu
2. [   ] obětuj[e²] tlustý chléb.[   ] (na) proti
3. přivedou. Panny [města   ]
-

4. Jakmile (syn krále³) dorazí ke kameni *h[uwaši-]* (boha) Telipínua, pokloní se.
5. A (oni) chytí jednu ovci a on ji obětuje. A
6. oni ji porazí. A jí² pak   [   ]. A on
7. se pokloní a jde.
-

8. [D]ále u [kam]ene *huwaši-* boha Wurunzimua jednu ovci stejně tak.
-

9. [   ]   stejně tak.
-

10. [   ]   stejně tak.
-

11. [   ] muž (z) města Hanhana
12. [   ] šest ovcí kuchaři
13. [   ] nápoj K]AŠ.GEŠTIN, nápoj *marnuwan*.
-

KBo 20.18 + KBo 25.65⁴⁸⁶

Obv.² i

- 1'. [   ]
2'. [   ] k]laun[i
3'. [   ]
-

- 4'. [   ] podnožka [   ]
-

⁴⁸⁵ K rev. iii 1-13 viz YOSHIDA 1996: 98-99.

⁴⁸⁶ Přepis viz NEU 1980a: 139-140 (sub Nr. 65).

- 5'. [ ] nádoba *tapišana-* ze [zl]ata,
 6'. [ ] dá. Král však [

- 7'. Číšník vezm[e] králi nádobu *tapišana-* [
 8'. Král se klaní.[

- 9'. [A o]n [do] domu *taštuppa-*[
 10'. [ ]. A si oděv božstva[
 11'. [ ]

- 12'. [ ] muži[

Na rev.[?] se dochovalo vlastní jméno Huzziya (1'), tvary adj. *tamai-* „jiný“ *t]a-ma-i-in wa-aš-še-e*[z-zi – „oble[če] si [j]iný“ (rev.[?] 3'), „jiné“ *t]a-ma-a-e*[(rev.[?] 4'), ^{KUŠ}E.SIR^{HI.A}-*uš] ta-ma-a-uš šar-k[u]-x* – „obu[je] si jiné [boty]“ (rev.[?] 5'),] ^É*ta-a-aš-tu-up-pa-az*[„z domu *taštuppa-*“ (rev.[?] 6'),] *na-aš-ša-an* ^{GIŠ}*hu-lu-ga-an-ni-ya e-*[„nase[dne] do kočáru“ (rev.[?] 7') a „král“ (rev.[?] 10').

KBo 20.19 + KBo 20.25⁴⁸⁷

Obv.[?] i

- 1'. [ ]
 2'. knězi sanga [
 3'.] rozdrobí. Knězi [
 4'.] jdo[u.

- 5'.] boha [W]jurušemu pi[j]e. Číšník do chrámu Boha bouře[
 6'.] obětuje, do chrámu boha [T]elipínua (a) stejně tak obětuj[e].
 7'.] před stůl obětuje. [ ] louky [
 8'.] o[bět]uje. On opět z louky. A je[
 9'.] král nahoř[e uc]hopí. Klaun zařikává. [
 10'.] není. Obsl[uhující vezme [ ] stůl a vy[jdou] ven.

- 11'.] lidé (města) Tagalmu[cha] běží. A oni [

⁴⁸⁷ Přepis viz NEU 1980a: 58-59 (sub Nr. 21). Dále viz YOSHIDA 1996: 97-98.

- 12'. přjed [ ] ovce z louky, kozla [
 13'.] běžící [A o]ni se třikrát otočí.
 14'.]. Ovce pryč [
 15'. bo]žstva chytí.

Na rev.[?] se dochovalo na dvou řádcích: 2'.]x ^DUTU QA-TAM-MA[a 3'.]^DIM QA-TAM-MA[.

Na obv.[?] tabulky KBo 20.21⁴⁸⁸ máme doloženy seznamy chlebů: 200[?] chlebů *wag[eššar* (obv.[?] 2'), chléb *wage]ššar* padesáti (jednotek) (obv.[?] 3'), chléb *hali-* 15i (jednotek), 50 chlebů[(obv.[?] 5'), 500 chlebů *šaramnaš hali-* 20i (jednotek) [(obv.[?] 6'), 500 komisářků 20i (jednotek), 500 chlebů *ha*[(obv.[?] 7'), 1000 chlebů 30i (jednotek), 1000 chlebů *piantall*[i- (obv.[?] 8'), 500 chlebů *tunik* 50i (jednotek) (obv.[?] 9').

Na rev.[?] jsou doloženy pojmy *la-a-wa-at-ta-aš* (nezn. významu, rev.[?] 1'),]x *ú-iz-zi ka-a-ša* (rev.[?] 2') a]x *I-NA Éhi-iš-ta 3-Š[U* (rev.[?] 4').

KBo 20.37⁴⁸⁹:

Na obv. jsou významné pojmy *ma-a-ri-uš ku-wa-aš-[zi* „láb[á] kopí“ (obv. 1'), *šu-un-na* „(na)plní“ (obv. 2'), *iš-pa-an-za-aš-ki-i[z-zi* „obětovává“ (obv. 3'), *nu zi-in-na-an-z[i* „(oni) končí“ (obv. 4'), *ma-a-na-aš-ta LUGAL* „když král“ (obv. 5'), *an-da DUMU.É.GAL* „palácový úředník“ (obv. 6'). Na rev. 4. *LUGAL-uš hu-ya-an-[za* „král běžící“ (rev. 4), 6. *pa-ri-i-wa-ni x* „foukáme“ (rev. 6).

Na malém fragmentu KBo 25.22⁴⁹⁰ se dochovaly pojmy: *ta-aš-t)a pa-ra-a [pa-a-an-zi* – „[A oni] vy[jdou] ven.“ (ř. 3'), ^{LÚ}SAGI „číšník“ (ř. 4'), jméno božstva ^D*Ú-ru-un-zi-mu* (ř. 5'), *e-ku-zi A-NA É* ^D[„píje. Do chrámu božstva“ (ř. 6') a]x ^DIM *iš-pa-a[n-* „obět[uje] Bohu bouře“ (ř. 7').

KBo 25.23⁴⁹¹

Obv.

⁴⁸⁸ NEU 1980a: 51 (sub. Nr. 18).

⁴⁸⁹ Přepis viz NEU 1980a: 140-141 (sub. Nr. 66).

⁴⁹⁰ Přepis viz NEU 1980a: 59-60 (sub. Nr. 22).

⁴⁹¹ NEU 1980a: 60-61 (sub. Nr. 23).

- 1'.] A on pryč
2'.] A božstvu
3'.] jde.
-

- 4'.] kráčí. Deset lidí města Taggalmucha
5'. hr]aje (a) zpívá.⁴⁹²
6'.] (oni) [ ]. Dva muži *hapia-*
7'.]
8'.] běžící před [ ]
9'.] zpět knězi sanga
10'.]

Rev.

- 1'.] chléb *šarama*
2'. chléb š]arama zpět knězi sanga
3'.]
4'.] před [ ]
5'. pol]oží[?]. A mnozí
6'. m]noho [ ] položí. A nemnohý
7'. n]emnoho [ ] položí.
8'. lidé města T]aggalmucha dají deset chlebů (a) nádobu *huppar* (do) půle
(naplněnou nápojem)
9'.].
-

- 10'.]

KBo 25.28⁴⁹³

Rev.[?] iii

- 1'. [ ]
-

- 2'. [ ] ze stolu ch[léb
3'. muži domu *hišta-* ve[zrmou
-

⁴⁹² Český překlad vyžaduje po číslovce „deset“ slovesný tvar v singuláru.

⁴⁹³ Přepis viz NEU 1980a: 74-75 (sub Nr. 28).

- 4'. jeden palácový úředník [drží] železný oš[těp[?], jeden palácový úředník] drží [železné]
5'. kopí. [
6'. [palácový] úředník králi žele[zné
7'. [ ] *arkiu-* [
-

Text KBo 25.40 vykazuje podobnosti s CTH 631⁴⁹⁴:

- 1'.]
2'.] vezmo[u.
3'. palácoví] úředníci suk[no] na kolena
4'.]nes[e] stříbrnou nádobu *h]uppar*
5'.] dá [pry]č. palácový úředník[
6'. A zaujmou] svá místa.
-

- 7'.]

KBo 25.73⁴⁹⁵

1. kol.

- 1'.]. Dva palácoví úředníci jeden[
2'. jd]ou. Král do chrámu Boha bouře
3'.].
-

- 4'.]. Palácový úředník vodu (na umytí) rukou
5'. palácový] úředník přinese sukno.
6'.] *tuhhueššar* králi
7'.] se očistí.
-

- 8'.] klan[í] se.
9'.] (on) [ ]).
-

Na pravé kolumně máme doloženy výrazy GAL^{LÚ.MEŠ} *ME-ŠE-DI* [– „vrchní osobní strážce“ (p. kol. 2'), *pa-a-i LUGAL-ša* [– „jde. Král však“ (p. kol. 3'), *LUGAL-uš QA-*

⁴⁹⁴ Přepis viz NEU 1980a: 98 (sub Nr. 40).

⁴⁹⁵ Přepis viz NEU 1980a: 149-150 (sub Nr. 73).

TAM d[a-a-i – „král položí (svou) ruku“ (p. kol. 4'), ^{LÚ}GUDU₁₂ pa-iz-z[i – „kněz pomazaný‘ jde“ (p. kol. 5').

KBo 25.82⁴⁹⁶

Na obv.[?] i textu KBo 25.82 máme doloženo jen pár termínů: 1'. [I]Š-TU x[, 2'. hu-up-pa-r[i, 3'. GIŠ ^DINANNA.GAL x[, 4'. ^{LÚ}SAGI-aš x[, 5'. ^{LÚ}SAGI-aš-kán[, 6'. na-aš-ša-an x[, 7'. LUGAL MUNUS.LUGA[L „král (a) královn[a“.

Rev.[?]

1'. [ ]

2'. Číšn[ík

3'. Král [

4'. uchop[í

5'. vnitřních pro[stor

6'. ch[léb z]ippula[š-

7'. ch[léb š]arama [

8'. Palácoví úředníci [sukno na] kolena [

9'. Král a královna pijí ve stoje boha[ ].

10'. Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži

11'. zpívají. Klaun[

12'. [r]ecituje. Kněz sa[gi

13'. [d]á. Král rozdro[bí.

14'. [ ]

KBo 25.84⁴⁹⁷

Obv. i

1'. [ ]

2'. (nápoj) *marnuan* jednou [

---

⁴⁹⁶ Přepis viz NEU 1980a: 162-163 (sub Nr. 82). Dále viz BADALÌ 1991: 226.

⁴⁹⁷ Přepis viz NEU 1980a: 163-164 (sub Nr. 84).

3'. Král (šperk) *ašuša-* [k^ʔ] bráně

4'. Královna přijde ze stanu. [

5'. Obchází (dokola) [a] královna[

6'. Když král a královna [

7'. z brány vystoup[í]^ʔ nahoru

8'. [ ]

9'. A rozdrob[í] dvanáct chebů *hali-*. [

10'. A ob[ětuje] z (nápoje) *marnuan*. [

11'. do své řady [

12'. obě[tuje (nápoj) *w*] *alhi-*.

KBo 25.88 + KBo 7.38⁴⁹⁸

1'. [ ]

2'. nastaví [králi].

3'. [Palácový] úředník sukno králi [

4'. [d]o jeho (svých) rukou [

5'. [K] tlustému chlebu jde třikrát. [

6'. [ ] třikrát dá. Obslu[hující] rozlamují

7'. [t]lusté [chleby] a t[y

8'. [ ]. Jeden sýr rozdrob[í

9'. [ ] v ohništi [

10'. [Vrchní k]uchař jde, rounu

11'. [trůn]nu jeden drobe[k

12'. [ ] jeden] drobek [

13'. [ ] ohništi jeden d[rodek

14'. Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype.

---

⁴⁹⁸ Text KBo 25.88 přepsal E. Neu (NEU 1980a: 167-168 (sub Nr. 88). K napojení joinu KBo 7.38 viz GRODDEK 1995: 327-328 (sub Nr. 15).

- 15'. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u],
 16'. jednou před okno, jednou [záv]oře,
 17'. (a) potom jednou ohništi.

18'. A (oni) na ohništi porazí pět ovcí [   ].

- 19'. Vrchní kuchař na[stáví] králi nádobu i[špantuzi]yaššar (s nápojem) marnuan,
 20'. [král] (na ni) dá (svoji) [ruk]u.
 21'. Vrchní kuchař jd[e.   obě]tuje.
 22'. Obsluhující [   ]
 23'. jedn[ou] rounu, [jednou trůnu,
 24'. [   ]

KBo 25.89⁴⁹⁹

Na obv. i se dochovala pouze vlastní jména bohů ^DH]a-ba-an-da-li (i 1'), ^DUD^{AM} (i 2') a ^DŠu-šu-ma-hi-in (i 3') a ^{LÚ.MEŠ}hal-l]i-re-eš ^{SÌR}^{RU} – „muži *hall*]iri- zpívají.“ (i 4').

Na obv. ii se zachovala jména božstev ^DMe-ez-z[u-ul-la (ii 2'), ^DIM ^DWa-a-š[e-ez-zi-li (ii 5', 8') a [^DWa]-a-hi-ši-i-i[n (ii 9'), dále nástroj Inanna (ii 3', 9'), „král bě[ží?]" (ii 4') a věta 6'. *ma-a-an* UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM ^{UZU}!NÍG.GI[G   LUGAL-uš] 7'. *tu-wa-az QA-TAM da-a-i* – „Když vrchní kuchař [   ] ját[ra   král] položí z dálky ruku.“ (ii 6'-7').

Na rev. iii se dochovaly pouze počáteční znaky řádků, z nichž na iii 2': ^{LÚ.MEŠ}[, iii 4': ^{TÚG}x[, iii 5': *pa-r[a-a*, iii 8': *har-z[i*, iii 9': EGI[R, iii 10': LUGAL[a iii 11': 1 L[Ú.

Na malém fragmentu KBo 25.90⁵⁰⁰ se kromě obv. i 2]-za ^{LÚ.M}[^{EŠ} a obv. i 4.]x 1 ME ^{NINDA}w[a- zachovalo pouze několik znaků.

Na fragmentu KBo 25.91⁵⁰¹ se dochovalo jen několik výrazů: *IŠ-TU* (rev.[?] 2'), ^DHa-ša-am-mi-la[(rev.[?] 3'), *QA-TAM-MA* (rev.[?] 4'), ^{NINDA}ha-a-li-iš BABBAR (rev.[?] 5'), *hal-ma-šu]-i-it-ta-aš pé-r[a-an* (rev.[?] 6') a *ku-i-uš* (rev.[?] 7').

⁴⁹⁹ Přepis viz NEU 1980a: 168-169 (sub Nr. 89). Novochet. dupl. je KBo 25.143.

⁵⁰⁰ Přepis viz NEU 1980a: 169-170 (sub Nr. 90).

⁵⁰¹ Přepis viz NEU 1980a: 170 (sub Nr. 91).

Text KBo 25.92⁵⁰² obsahuje rovněž jen pár fragmentárních výrazů:]e-ep-zi (l. kol. 2'), LÚ]SAGI (l. kol. 3') a na pravé kolumně: ma-a-an ha-aš-ša-[an-zi – „Když oteví[rají“ (p. kol. 3'), LUGAL-uš-za a-ni-[ya-at-ta (p. kol. 4'), ^{KUŠ}E.SIR-uš š[ar-ku-ez-zi – „o[bouvá si] boty“ (p. kol. 5'), ha-le-en-ti-u[(p. kol. 6'), hal-zi-ya LÚ (p. kol. 7'), LUGAL-u[š (p. kol. 8').

KBo 25.94⁵⁰³

-
- 1'. [Vrchní] obsluhující vezme dva s[ladké] tlusté chleby[ ].
 2'. Dá (je) králi. Král[
 3'. obsluhující dva sladké tlusté chleby král[ovně?
 4'. dá královně. Královna [
 5'. Vrchní obsluhující tlusté chleby král[i]?
 6'. A on je opět na čistý [stůl
 7'. obsluhující tlusté chleby královně [
 8'. [z]pět královn[ě]?
-

Na fragmentu KBo 25.96⁵⁰⁴ se na šesti řádcích dochovaly termíny LÚ ^{GIŠ}GÌR.GUB „muž podnožky“ (ř. 3'), pa-iz-zi (ř. 4') a i-e-ez-[zi (ř. 5').

Stejně tak v textu KBo 25.97⁵⁰⁵ lze číst pouze útržky slov, na ř. 4' pa]-ra-a-ma, ř. 5' ha-a-l[i-iš a na ř. 6' ka-h]a-re-e-e[t.

KBo 25.98⁵⁰⁶

1. kol.

- 1'.]
-

- 2'. obsluhuj]ící jeden tlustý chléb
 3'.] obsluhující [
 4'. Po]tom roz[drobí] čtyři tlusté chleby.[
 5'.] dá na [oltář]e. Kuchař (a) obsluhující dva tlusté chleby

⁵⁰² Přepis viz NEU 1980a: 170-171 (sub Nr. 92). Dále viz ALP 1983a: 278-281.

⁵⁰³ Přepis viz NEU 1980a: 172 (sub Nr. 94). Srv. YOSHIDA 1996: 305 n. 26.

⁵⁰⁴ Přepis viz NEU 1980a: 173 (sub Nr. 96).

⁵⁰⁵ Přepis viz NEU 1980a: 173-174 (sub Nr. 97).

⁵⁰⁶ Přepis viz NEU 1980a: 174-175 (sub Nr. 98).

6´.		] dělají.
7´.	drob]ek [	], drobek božstvu Chal[m]aššuitti,
8´.	d]robek [	], drobek závoře,
9´.	v]jedle [	] dá drobek.
10´.	kr]upici jednou [	]
11´.	]ježí. Třikrát [	
12´.	] připravuje. [	
13´.	] jednou [	], záv[oře
14´.	] jednou [	

Text KBo 25.101 byl přepsán E. Neuem.⁵⁰⁷ Zachovalo se na něm jen pár znaků a pouze výrazy *hi-lam-na* [(ř. 3´) a *p]é-e-ra-[an* (ř. 8´).

KBo 25.103⁵⁰⁸

Na obv.[?] i vystupuje „kněz „pomazaný““ (^LÚGUDU₁₂ A-NA ^LÚ[, obv.[?] i 3´) a je-li správné doplnění, pak *ta<-wa>-na-an-na-aš-ma-aš(-)x*⁵⁰⁹ (obv.[?] i 4´) a „lidé Ziplandy“ (^ÚLÚ^{MEŠ} URU^{URU}*Zi-ip-l[a-* (obv.[?] i 5´) a „my však to“ (+ partikule přímé řeči) *an-zi-la-wa-ra-at hi-* [(obv.[?] i 6´).

Na rev.[?] 5´. *ki-nu-na ku-iš* [„nyní však který[“ (rev.[?] 5´), slovo nezn. významu *te-pu-ut-ti-i*⁵¹⁰ (rev.[?] 6´), *ka-a-ša(-)x* [„hled“ (rev.[?] 7´) a „na/při shromáždění“ *a-še-eš-ni* [(rev.[?] 8´).

KBo 25.106⁵¹¹

Na ř. 3´ nalzáme akkadogram *ŠA-BU-L[U* „suchý“, dále] *hu-el-pí-iš 7 ME ha-* [„mladý 700[“ (ř. 4´),]^{HI.A} *pár-na-aš* ^LÚMAŠKIM x[„zmocněnec domu“ (ř. 5´), *w]a-ge-eš-šar 10-li ZÍZ-aš 1 ME*⁵¹² „pšeničný [chléb *w]ageššar 10i* (jednotek), 100“ (ř. 6´), NINDA.GUR₄].RA *za-nu-uz-zi 2 ME NINDA.GUR₄].RA* „peče [tlustý chl]éb, 200 tlustých

⁵⁰⁷ NEU 1980a: 176 (sub Nr. 101).

⁵⁰⁸ Přepis viz NEU 1980a: 178 (sub Nr. 103).

⁵⁰⁹ Viz NEU 1983: 193. Srv. rovněž KLINGER 1996: 213 n. 342).

⁵¹⁰ Viz OTTEN 1971a: 40.

⁵¹¹ Přepis viz NEU 1980a: 181 (sub Nr. 106).

⁵¹² Srv. HAGENBUCHNER-DRESEL 2002: 137.

chle[bû (ř. 7'),] ZÍD.DA ZÍZ 4 ŠA-A-DU ZÍD.DA š[e- „4 sutu pšeničné mouky, mouka z (obilí) š[e-“ (ř. 8') a chléb [N^I]NDA ša-ra-am-na-aš x[(ř. 9').

V textu KBo 30.36, který byl doplněn E. Neuem ke starochetitským rituálům v StBoT 26⁵¹³, se kromě jména božstva Chapantali (rev.⁷ 3') nedochovaly relevantní termíny.

Rovněž v textu KBo 34.1 lze číst pouze s otazníky: 1'. A-N[A[?], 2'. LUGA[L, 3'. ki-i[š[?]-šar[?]-ta[?], 4'. lu-u[k[?]-kán[?]-tu[?]-, 5'. ma-a[h-ha-an, 6'. hi-i[n-, 7', pé-e-].

Některé z následujících textů nebyly dosud zpracovány, přinášíme proto jejich transkripci. Text KBo 34.12 neobsahuje kromě dvou slovesných tvarů (pé-e-ta-an-zi obv. 5 a p]a-iz-zi rev. 2), názvu nádoby išpantuz]iyaššar (obv. 3') a jména ^DTe-l]i-pé-e-nu (rev. 3') žádnou terminologii:

Obv.

1'.]x x[ ]

2'.]x-an-zi

3'. iš-pa-an-tu-z]i-aš-ša-ra-an

4'. hu[?]]-ya-an-zi

5'.]x pé-e-ta-an-zi

Rev.

1.]x-uk-ki

2. p]a-iz-zi

---

3. ^DTe-l]i-pé-e-nu

4.] -zi

Rovněž text KBo 34.14 dosud nebyl přepsán. Z hlediska kutovní terminologie jsou významné na obv. (ii) „muž palwatalla- recituje“ (ii 3'), „osobní strážci položí vedle“ (ii 5'), „dorazí k bráně vnitřních prostor“ (ii 6'), „muž kita- volá“ (ii 7'), „osobní strážce/i pryč“ (ii

---

⁵¹³ Přepis viz NEU 1983: 373 (sub Nr. 155) a rovněž GRODDEK 2002a: 43.

9'), „sedí“ (ii 10'), „pije“ (ii 11'), „je hotov“ (ii 12'), „obsluhující“ (ii 13') a „př[inesou?] vodu (na umytí) rukou“ (ii 15').

Na rev. (iii) „dá králi“ (iii 2'), „vezme tlustý chléb“ (iii 4'), [Bohu bouře města Ne]rik ve stoje“ (iii 6'), „jeden tlustý chléb“ (iii 8'), „vezme tlustý chléb“ (iii 10') a „železo²“ (iii 11')

Obv. (ii)

1'.]x-iz-zi
 2'. M₇EŠ? ŠĪR^{RU?}
 3'. pal-w]a-at-ta-la-aš pal-wa-a-i[z-zi]
 4'.]-i

5'. LÚ.M₇EŠ ME-ŠE-DI kat-ta-an ti-an-zi
 6'.]x-na-aš KÁ É.ŠÀ a-ri na-aš
 7'.]x-i LÚki-i-ta-aš hal-za-a-i
 8'.]x-zi

9'. M]E-ŠE-DI pa-ra-a
 10'.]x e-eš-zi
 11'.] e-ku-zi

12'.]a-ap-pa-i

13'. -z]i-ya LÚ^{MEŠ} GIŠBANŠUR
 14'. -z]i

15'.] ME-E QA-TI pé-e-[ta²-an²-zi²
 16'.]x x x[x x] É²[

Rev. (iii)

1'.] x [x x] x
 2'.]LUGAL-i pa-a-i
 3'.]x

4'. NINDA.GUJR₄.RA da-a-i

5'. *p]é-e-da-i*

6'. ^DU ^{URU}Ne]-ri-ik GUB-aš

7'. [ ]x-an-zi

8'.]x 1 NINDA.GUR₄.RA

9'.]-e

10'. NINDA.GU]R₄.RA *da-a-i*

11'.]x AN.BAR² ta² x[

12'.]x-ap pí/KASŠ [

13'.] IŠ-TU KASŠ x[

14'. [ ]

Na KBo 34.18 jsou doloženy kněžky ‚matky boží‘ (ř. 2') a ‚pře[d] ohniště‘ (ř. 3'):

1'.]x[

2'.]-an-zi ^{MUNUS}DINGIR.AMA[

3'. h]a-aš-ša-an-kán pé-ra-[an

4'.]ap-pa-az-zi x[

5'.]a-an hu-up-p[í-

6'.]x-aš-ša x[

7'. d]a-a-i[

8'.]x x x[

Text KBo 38.60, který nebyl dosud přepsán, obsahuje pouze počáteční znaky na osmi řádcích pravé kolumny a konečné znaky na dvou řádcích levé kolumny:

1. kol.

1'.]x-uš

2'.]x-pí

p. kol.

1'. x[

- 2'. an[
3'. A-[NA

-
- 4'. I-N[A
5'. a-aš-š[a
6'. pá-r-š[a-
7'. ú-da-[
8'. a-x[
-

V textu KBo 38.113 se vyskytují pojmy „je hotov“ (obv.[?] 3'), trůn[u] (obv.[?] 4'), kněz „pomazaný“ (obv.[?] 5'), „vezme a [do] ohni[ště]“ (obv.[?] 6'), „stoly k tlustému chlebu“ (obv.[?] 7'), „tlustý chléb [do] pe[ce]“ (obv.[?] 8'), „chléb pašša [do] pe[ce]“ (obv.[?] 9') a „chléb takarmu-“ (obv.[?] 10')

Obv.[?]

- 1'.] x x [
2'.] an [
-

- 3'.] a-ap-pa-i t[a-
-

- 4'.]x hal-ma-šu-it-t[i
5'.]x-en-zi^{LÚ}GUDU₁₂ x[
6'.]-an da-a-i ta ha-aš-š[a-
7'.]x^{GIŠ}BANŠUR^{MEŠ} NINDA har-ša-i[
8'.]^{NINDA}har-ši-iš ha-aš-ša-[
-

- 9'.]^{NI}NDA pa-aš-ša ha-aš-[ša
10'.]^{NINDA}ta-ka]r-mu-uš x[
-

- 11'.]x u k[u

Rev.[?]

-
- 1'. a-ap]-pa^{GIŠ}BANŠUR-x[

- 2'.]*ki-it-ta*¹ x[
 3'.] UGULA SAGI^{MEŠ}[
 4'.]*ta* LUGAL-*i* *pár-š*[*i-ya*
 5'.] LUGAL-*i* ^D*Tu*-[
 6'.]^D*Ta-ú-wi-i*[*a*⁵¹⁴

V KBo 38.123 je doložen „vrchní kuchař“ (ř. 2'), „naplní“ (ř. 3' a 4'):

- 1'.] x x [ ]
 2'.] *ta* GAL ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM
 3'. -*i*]t *šu-un-na-i*
 4'. -*i*]t *šu-un-na-i*
 5'.]x-*an-zi*
 6'.]-*zi*

-
- 7'.]x [ ]

Text KBo 40.200 neobsahuje na levé kolumně žádné pojmy vyjma označení „osobní strážce“ (l. kol. 5') a slovesa „(oni) stojí“ (l. kol. 7'). Na pravé kolumně máme doloženo „Devátého dne“ (p. kol. 2'), „král“ (p. kol. 3', 6', 10', 11'), „jeden palácový úředník“ (p. kol. 4'), „před klauny“ (p. kol. 5') a „tři muži“ (p. kol. 7'):

l. kol.

- 1'.]x an[
 2'.]x-*zi*
 3'.]x-*tu-u-ri*
 4'.]x-*zi*
-
- 5'. M]E-ŠE-DI
 6'. -*n*]i-*ma*
 7'.] *a-ra-an-ta-ri*
 8'.]*an-zi-a-x-ma*
 9'.]x-*aš* x-*en-kán*
 10'.]x
-

⁵¹⁴ Srv. WERNER 1967: 22 n.*.

11'.]x

p. kol.

-
- 1'.
2'. I-NA UD 9 ma-a-x[
3'. LUGAL-uš ha-li-x[
4'. 1-aš DUMU.É.GAL x[
5'. LÚ.MEŠ⁵¹⁵ALAM.ZU₉ pé-ra-an a-x[
6'. LUGAL-uš x[
7'. 3 LÚ.MEŠ⁵¹⁶x[
8'. nu-uš-ma[
9'. ša-ra-[
10'. LUGAL²[
11'. LUGAL[
12'. x[

Text KBo 44.142 byl zpracován v DBH 22⁵¹⁵. Na obv. lze číst: „muži *hallir*]i zpívají“ (obv. 2), „recitují“ (obv. 3), „klauni ze střechy“ (obv. 4), „pospíchají na střechu“ (obv. 5), „jdou“ (obv. 6), „chléb *zipulašne*“ (obv. 8, 9), „ze stolu“ (obv. 10), „stůl“ (obv. 11). Na rev. čteme „(oni) uchopí. Tři bílé chleby *hali-*“ (rev. 4'), „chléb *wag]eššar* deseti, jeden chléb *tunik*“ (rev. 5') a „stolu“ (rev. 6').

Text KBo 54.187 byl přepsán D. Groddkem⁵¹⁶. Obsahuje slova „drobek“ (ř. 3'), „chléb *amianteššar*“ (ř. 4'), „chléb *zi.har.har*“ (ř. 5') a „jeho pohárů“ (ř. 6').

Text KUB 43.28 byl přepsán E. Neuem⁵¹⁷:

Obv. ii²

- 1'. [
2'. [ ] královna [
3'. královně nádobu *tapišana-* [
4'. klaní se. Ohniště [

---

⁵¹⁵ Přepis viz ROSZKOWSKA-MUTSCHLER 2007: 132-133.

⁵¹⁶ Přepis viz GRODDEK 2010: 128.

⁵¹⁷ Přepis viz NEU 1980a: 153-155 (sub Nr. 77). Dále viz ALP 1983a: 260-263 a HAAS 1994: 619 n. 19.

5'. A z chrámu bohyně Inary [

6'. Královna jde do chrámu Boha bouře. [

7'. vezme[?]. Pokloní se bohu a[

8'. nádobu *išpantuzziyaššar*[

9'. [A] dá královně. Králov[na

10'. nádobu [*išpa*]ntuzziya[ššar

11'. [zpět [

12'. [ ]

Rev. iii[?]

1'. [ ]

2'. [ ] chrám boha[

3'. [ ] vezme[?]. A[

4'. [ ] nádobu *išpant[uzziyaššar*

5'. [ ] dá královně.[

6'. nádobu [*i*]špantuzziyašš[ar

7'. A odnese ji⁵¹⁸ zpět. [

8'. zlatou nádobu *tapišana*-[

9'. královna obětuje. Palácový [úředník[?]

10'. uchopí. Královna božst[vu

11'. A boha Telipinua [

12'. Královna zpět do palá[ce

13'. [ ]

---

⁵¹⁸ Tj. nádobu *išpantuzziyaššar*.

CTH 676. Kult města Neriku.⁵¹⁹

Texty z kultovního okruhu města Neriku spadají z velké části do starochetitského období a svědčí o významu tohoto města již od nejstaršího období. Z této skupiny lze starochetitsky datovat 1. IBoT 2.121 a 3. HT 95.

Text IBoT 2.121⁵²⁰ popisuje rituál vykonávaný knězem zvaným muž Boha bouře, který je zde označen konkrétním jménem Chuzziya. Účel rituálu souvisí se zmínkou o „ponížení“ města Neriku (*luri-*, obv. 8', 10' a 14' lze překládat jako „ponížení, potupa, hana“). Aby byla snáta potupa z města, je nutno vykonat očistný rituál, při kterém bude očištěn i Bůh bouře tohoto města. Na obv. ř. 15' na rozdíl od V. Haaseho nepředpokládám chybu písaře (V Haas doplňuje text *ma-a-an ši-ú-na-an wa-ar-<ša->nu-u[z-zi* – tj. „když boha uspokojí“⁵²¹) a domnívám se, že je zde správně napsáno *wa-ar-nu-u[z-zi*, tj. „spá[lí], vypá[lí] (sochu božstva)“ a jedná se o kartarzní rituál. Vypálením zástupné figurky božstva bude dosaženo jeho očištění.⁵²² Tato rituální figurka byla zřejmě zhotovena ze zlata a ze stříbra, jak naznačuje následující řádek 16'.

Obv.:

- 2'. [A pot]é krá[l
3'. [ ]
4'. uchop[í] pohár. [
5'. Král rozdrobí. [
6'. (Oni) pak uch[opí

7'. Tam [
8'. potupu města Ner[ik
9'. ve vnitřních prostor[ách
10'. strom *eya-* k ponížení [
11'. obětní stůl (a) [
12'. pod něj [
13'. obětní nádobu vš[ak
14'. ponížení⁵²³ [

⁵¹⁹ CTH 676: 1.A. IBoT 2.121, B. KUB 26.21; 2. KUB 31.57; 3. HT 95. Ke kultu města Nerik viz HAAS 1970 a KLINGER 2009. podle Int.Konk. sem lze zařadit i text Bo 3394.

⁵²⁰ HAAS 1970: 134-139. Dupl. je KUB 26.21.

⁵²¹ HAAS 1970: 134-135.

⁵²² Viz např. HAAS 2003: 166 a 587.

⁵²³ *lu-u-re-e-eš* (pl. nom. com.).

-
- 15'. Když boha vypá[lí
16'. pro stříbro zlato božstva [
17'. kněz sanga v[ezme] (sochu) boha do svého domu. [
18'. očistí. [
19'. omyjí. [
20'. (oni) postaví. [
21'. tam [

Rev.:

- 1'. Chuzz[ija, muž Boha bouře,
2'. [ ]
3'. v[ezme] kameny [

- 4'. Stoličk[u] královny [
5'. královně nápoje *marnuwan* poz[vedne.
6'. a královna dvakrát obět[u]je.
7'. velk[ý] pohár [
8'. a pak z [

- 9'. Chuzziya, muž [Boha bouře,
10'. a osm stromů *eya-* [
11'. a zapál[í] je. [
12'. A pak on[en
13'. Chuzziya, [muž Boha bouře,
14'. A královnu [

- 15'. Když očis[tí
16'. a královna z[
17'. zvlášť [
18'. je položen. 1 nádobu k[ukubu
19'. unvit[ř
20'. a[

---

3. HT 95⁵²⁴:

-
- 1'. [Ta]tta, muž Boha bouře [
2'. [ ] před [
3'. A Tatta, muž Boha [bouře], ho [
4'. nádobu *happašša*- levým[
5'. a pravým [

6'. [Ta]tta, muž Boha bouře [
7'. A očistím. Boh[a
8'. [ ] třikrát [
9'. [ ] třikrát [
10'. př[ed[?]] nádobu *happašša*- [
11'. [ ] rostlinu *kalweš*[na-
ř. 12'.-13'. obsahují jen fragmenty znaků.

CTH 677. Kult města Neriku.⁵²⁵

Z této velmi příbuzné skupiny textů lze datovat starochetitsky text 677.4 KBo 25.79 (+) KUB 35.126 s duplikátem Bo 3123.

Text KBo 25.79 (+) KUB 35.126⁵²⁶ byl rekonstruován, proto se omezíme na český překlad. Jednotlivé fragmenty k sobě přiřadil D. Groddek, E. Neu uvádí tyto texty odděleně pod č. 79 a č. 148 (duplikát pod č. 80).

Obv.[?] i:

- 1'. 2[?] [
2'. [

-
- 3'. 2 chleby tříce[t

⁵²⁴ HOFFNER 1978. Přepis viz NEU 1980a: 155-156 Nr. 78.

⁵²⁵ 1. KUB 7.17; 2. KUB 34.88; 3. KUB 34.89; 4. KBo 25.79 (+) KUB 35.126; 5. IBoT 2.93; 6. KBo 11.41; 7. KBo 12.66 + VAT 13583 + KUB 41.36; 8. KUB 42.89; 9. KUB 42.107; 10. 2014/k. Dále i Bo 3123.

⁵²⁶ NEU 1980a: 156-158 sub Nr. 79 (KBo 25.79) a NEU 1980a: 233-234 sub Nr. 148 (KUB 35.126). Rekonstrukce fragmentů viz GRODDEK 1998: 236-237 sub Nr. 51 a KOŠAK 1999: 274-275 (sub 2585/c). Ke KUB 35.126 viz původně HAAS 1970: 121.

-
- 4'. 2 chleby *wag[ataš*
5'. město Kaneš[
6'. půl chleba *zi.har.har* z první[ho] dne[ ]].
-

- 7'. 2 chleby *wagataš* knězi *ga[la*[?]
8'. 2 chleby *wagataš* 2 knězi[
9'. půl chleba *zi.har.har* [
10'. druhé[ho] dne[
-

- 11'. [ ]
12'. [n]en[í]
13'. [ ]
-

- 14'. [ ] čas [ ]
15'. [ ]
-

Rev.[?] i:

- 1'. [ ] [ch][[éb *k]ahar[i-*
2'. [chléb *pi]yantali-* [
-

- 3'. [ch]léb *kahari-* 70i (jednotek) [
4'. [obilí *še]ppit-* [p]ar[is]u (mouky) samīdu pšen[ice⁵²⁷
5'. 5 (razura) *parisu* umy[té] mouky (z) obilí *š[ep]pit-*,
6'. 5 *parisu* umy[té] pšeničné mouky [(razu]ra).
-

- 7'. 5 *parisu* pšenice (na) tuč[ný] chléb [
8'. chléb *takarmu-* 5[?] [
9'. pokrm *paršur* pšen[ice
10'. do domu muže m[uridi
-

- 11'. 2 nádoby *hanešša-*[
12'. x *parisu* pšeni[čné] mouky [
-

⁵²⁷ Srv. IBoT 2.93 ř. 6':]x BA.BA.ZA ZÍZ-aš 5 PA-RI-SI (razura). (Podle GRODDEK 1998: 236 n. 64, viz rovněž GRODDEK 1998: 237 n. 65.).

13'. [x x] nádoba *haktu*[

14'. [x x v]ůz (*se*³) dřevem[

15'. [x x x] 1 pochodeň, 100 nádo[b

16'. [x x] vojenská [mi]ska, 50 nádob[

17'. [x x x] pokrm [*h*]urutili- [

18'. [x x x m]oždíř

19'. [x x] *zuparialli*[

20'. [dvě s]tě *tipa-*, dvě¹ stě [ ] stolů, 20 [⁵²⁸

21'. [x x] stoly, 20 [

22'. [ ]]

Duplikát Bo 3123⁵²⁹ byl přepsán E. Neuem. Obv. i 1'-7' je analogický ke KBo 25.79 (+) KUB 35.126 obv.[?] i 5'-10'. V pokračování se dochovaly výrazy obilí ([ŠE]-A-AM), rostliny (Ú^{HIA}), pokrm *paršur* ([pár-šu-u]-ur) „hrnčířské nářadí“ Ú-NU-UT BÁHAR (i 8'), „synům“ (A-NA DUMU^{MEŠ}[, i 9'), LÚ.MEŠ AGRIG (i 9') a URU A-ri-in-na-az (i 12').

Rev. iv 1'-9' obsahuje obdobnou terminologii jako KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] iv 2'-9', mimoto se tam hovoří o usušeném obilí: 4'. *še-ep-pí-it-ta-aš ha-a-da-an-t[a-aš]* / 5'. 3 PA-RI-SI ZÍD.DA ZÍZ *ha-a-d[a-an-ta-aš* – „usušen[ého] obilí *šepit*-[ ] / 3 parisu usu[šené] pšeničné mouky⁵³⁰, je zde doložen výraz *zinail-* (*ha-a-tar-ku zi-na-a-il-ku*[, rev. iv 6') a „slad“ ([29'[?] PA-RI-SI MUNU₈ – „]29'[?] parisu sladu“ (rev. iv 8').

---

⁵²⁸ Srv. KUB 42.107 iv[?] 8: 50 ^{GIŠ}*ti-i-pa-aš* 2 ME ^{GIŠ}*tar-wa-li*[(podle NEU 1980a: 158 n. 529).

⁵²⁹ NEU 1980a: 159-160 sub Nr. 80.

⁵³⁰ Bo 3123 iv 4'-5'.

CTH 678. Fragmenty města Neriku.⁵³¹

V této skupině je starochetitského data text KBo 20.23⁵³² (český překlad tohoto textu je doplněn podle mladochetitského textu KUB 53.18 (tj. Bo 2834), tato doplnění však „nemohou platit za autentická pro starý jazyk“⁵³³):

Obv. i

1. [Kdy]ž [(se oni) b(líží) k] Neri[ku],
2. [ne(přijdou) ješ(tě) do] Neriku,
3. rozdrob[í] tlustý chléb, [(obětuje⁵³⁴) nápoj *mar(nuwan)*].

-
4. [K]dyž v Taštar[(išše ve) dn(e)]
  5. otevírají (palác), [(tak odhrnou)] záv[ěs].
  6. Král [jde do] vnitř[(ních prostor)].⁵³⁵
  7. [ ]

Rev. iv

1'. Odtamtud[

-
- 2'. Lidé města Ner[iku] dřevy²[
  - 3'. 6 správců dá[
  - 4'. stojí. Masa, olej [
  - 5'. vrchní švec dobytčí kůže [
  - 6'. vezmou[

7'. [Krá]l (město) Chakmiš[

8'. [N]erik[

---

⁵³¹ CTH 678.13 A. KBo 20.23, B. KUB 53.18, C. KUB 58.31 + KUB 59.32 + Bo 3315 + Bo 3332, D. KUB 56.54.

⁵³² Transkripce viz NEU 1980a: 161-162 (Nr. 81). N. Oettinger uvádí tento text mylně dvakrát ve svém přehledu datace chetitských textů. Jednou pod „Tafeln im althethitischen Duktus (ah.)“ (OETTINGER 2002: 576), podruhé pod „Tafeln in mittelthethitischen Duktus (mh.)“ (OETTINGER 2002: 579).

⁵³³ NEU 1980a: 161.

⁵³⁴ Podle E. Neue se zde jedná o chybné *ši-ip-pa-an-ti* a nikoliv o *ši-ip-pa-an-da-an-zi* (NEU 1980a: 161 n. 535).

⁵³⁵ LUGAL-uš *tu-u[(n-na-an¹-ki-iš-na) pa-iz-zi]*.

Chattské texty

Ve starochetitském období lze vystopovat prvky ve 2. tis. př. n. l. postupně zanikající chattské kulturní vrstvy, jež patří k předchetitskému substrátu oblasti střední Anatólie. Původ Chattijců a ligvistické přiřazení jejich jazyka nejsou dosud ujasněny. Jednoznačné archeologické doklady stálého osídlení v Anatólii pochází ze 3. tis. př. n. l., které vykazuje i silnou kontinuitu až po období konce Chetitské říše kolem roku 1200 př. n. l.⁵³⁶ Z tohoto důvodu není lehké určit v jednotlivých sídlišťích přechod od chattské k chetitské kulturní vrstvě. Jedinými opěrnými body jsou pro archeology změny v pohřbívání či odlišné tradice ve výrobě keramiky.⁵³⁷ Chattština je izolovaným, v mnoha směrech neprobádaným jazykem; nejčastěji je hledána příbuznost s kavkazskými jazyky. Dodnes jsou mezi badateli vedeny spory o to, zda v polovině 2. tis. př. n. l. patřila ještě mezi živé jazyky, nebo zda chetitští písaři do svých rituálních textů pouze vkládali chattské pasáže, jež jim byly vesměs nesrozumitelné. Nesrozumitelnost zařikání by v takovém případě znásobovala magickou povahu prováděného rituálu. Tomu by nasvědčovala i skutečnost, že tyto pasáže obsahují často zjevné gramatické chyby. Mnohé chyby jsou způsobeny špatným opisem (nedochovaných) starších textů, kdy písař špatně četl celé slabičné znaky, neboť mu chattština byla zjevně nesrozumitelná.⁵³⁸ Tato skutečnost vypovídá však pouze o tom, že konkrétní písař chattštinu neovládal; o tom, zda byl tento jazyk ve starochetitském období živý či mrtvý nemáme spolehlivé důkazy. Chattské pasáže se vyskytují výhradně v textech rituální povahy, bývají uvozeny formulí *hattili (kiššan kē uddār / INIM^{MES} anda) memai* a často jsou velmi obsáhlé (např. v rituálu Chutušiho, CTH 732⁵³⁹). Jako argument, že chattština byla ve starochetitském období živým jazykem, lze uvést, že pro recitaci chattských pasáží jsou v průběhu rituálu přizváni profesionálové příslušející k této kulturní vrstvě, např. „muž Boha bouře“ (LÚ^DU, LÚ^DIM). Sama délka pasáží pak zpochybňuje skutečnost, že by si recitátor pamatoval tak obsáhlé partie v případě, že nerozuměl jejich obsahu.

Silné předchetitské, neindoevropské vlivy v chetitštině předpokládal již na začátku 20. stol. Bedřich Hrozný, který se původně chybně domníval, že termín *hattili memai* se vztahuje na indoevropskou chetitštinu.⁵⁴⁰ Chattštinu jako samostatný jazyk v chetitských písemných památkách definoval o něco později současně s B. Hrozným i Emil Forrer ve své stati z roku

---

⁵³⁶ BITTEL 1973: 15-17.

⁵³⁷ Viz např. WINN 1974: 122; WINN 1981; YAKAR 1981: 106-107; MALLORY 1989: 28-30.

⁵³⁸ KLINGER 1996: 32.

⁵³⁹ Po uvozující formulí *nu LÚ^DU A^{HI.A}-aš INIM^{MES}-ar ki-iš-ša-an me-ma-i* (KUB 48.82 obv. ii 10-11) následuje dlouhé chattské zařikání („Muž Boha bouře“ promlouvá takto ‚slova vody‘: ...“).

⁵⁴⁰ HROZNÝ 1915: 40-41.

1919 o osmi doložených rozdílných jazycích v chetitských textech.⁵⁴¹ E. Forrer poukazoval na tradičně chybné označení chetitštiny, jež by správně měla být nazývána „kaneštinou“.⁵⁴²

Až do třicátých let 20. stol. byly známy pouze dvě chattské bilingvy (KUB 2.2⁵⁴³ a KUB 24.14⁵⁴⁴); v roce 1935 vydal Hans G. Güterbock svazek KUB 28, jež obsahuje další chattské texty. V roce 1975 vyšel svazek KUB 48 a v roce 1996 KBo 37, opět tematicky zaměřené na chattské texty, z nichž mnohé z nich jsou joiny k textům v KUB 28. Chattštinou se ve 20. a 30. letech 20. stol. zabýval např. J. Friedrich⁵⁴⁵ a později E. Laroche⁵⁴⁶. Mezi první větší práce patří zpracování „Mýtu o měsíci, jenž spadl z nebe“ od A. Kammenhuberové⁵⁴⁷ a její pojednání o chattštině z let 1959 a 1969⁵⁴⁸. V 70. letech předložil H.-S. Schuster zpracování chattsko-chetitské bilingvy KUB 2.2⁵⁴⁹, první práce věnovaná chattské gramatice vyšla až v roce 1986⁵⁵⁰. Roku 1996 předložil Jörg Klinger první ucelené kompendium věnované chattské kultovní vrstvě, v němž shrnul výsledky dosavadního bádání a sestavil soupis chattských textů s pokusem o detailní dataci.⁵⁵¹ Zatím posledním přínosem je publikace O. Soysala z roku 2004.⁵⁵²

Výčet vyskytujících se chattských termínů v chetitských textech je možné najít především ve zmíněné práci O. Soysala, rovněž ve slovnících u H. Kronassera⁵⁵³, E. Neue⁵⁵⁴, Ch. Girbala⁵⁵⁵ či J. Klingera⁵⁵⁶.

J. Klinger uvádí 5 zásadních kritérií, jež definují nalezený text jako chattský, popř. příslušející k chattské kultovní tradici: jedná se o 1. „slavnostní rituály, které obsahují údaj, že je recitováno *hattili* (tj. v chattštině), a to i když nenásleduje promluva v chattštině“, 2. „chetitské popisy slavností s chattskými jmény“, 3. „popisy slavností, v nichž jsou chattská

---

⁵⁴¹ FORRER 1919.

⁵⁴² E. Forrer razil pro chattštinu termín „protochattština“, který však dnes vzhledem k relativně jasné terminologické situaci nemá své opodstatnění, k tomu viz např. KLINGER 1996: 87 („Předhistoricky viděno vychází oba termíny „Chattijci“ i „Chetit“ ze stejného slovního základu; pokud jde o obsah je však v rámci vědecké terminologie záměna prakticky vyloučena, a tím také odpadá potřeba odlišovat původní obyvatelstvo od pozdějších přistěhovalců pomocí přepony ‚proto-‘, neboť tento pojem není bez předpony ‚proto-‘ izolovaně používán.“

⁵⁴³ CTH 413 „Foundation ritual“, překlad A. Goetze v GOETZE 1955²: 356-7.

⁵⁴⁴ CTH 729 „Hattic-Hittite bilingual incantation“ (dupl. KUB 28.78), viz LAROCHE 1950: 174-81; KLINGER 1996: 24, 107.

⁵⁴⁵ FRIEDRICH 1924a: 135; FRIEDRICH 1924b: 306.

⁵⁴⁶ LAROCHE 1947b; LAROCHE 1949c; LAROCHE 1950.

⁵⁴⁷ KAMMENHUBER 1955b.

⁵⁴⁸ KAMMENHUBER 1959c; KAMMENHUBER 1969a, k tomu viz glossar (KAMMENHUBER 1969b).

⁵⁴⁹ SCHUSTER 1974.

⁵⁵⁰ GIRBAL 1986.

⁵⁵¹ KLINGER 1996.

⁵⁵² SOYSAL 2004.

⁵⁵³ KRONASSER 1987: 259.

⁵⁵⁴ NEU 1983: 323-328.

⁵⁵⁵ GIRBAL 1986: 184-190.

⁵⁵⁶ KLINGER 1996: 840-854.

jména božstev jen povrchně chetitizována“; 4. „texty s izolovanými slovy nebo větnými citáty v chattštině bez udání jazyka *hattili*“ a 5. „ostatní, jež je v souvislosti s chattskými kultovními centry Ziplanda, Arinna, Nerik, Lahzan (...) nebo jež zmiňuje speciálně pro chattské recitace určené kultovní činitele.“⁵⁵⁷ Toto vzájemné kulturní a jazykové prolínání se týká nejen chetitštiny a chattštiny, ale i ostatních jazyků Malé Asie. Otázkou zůstává, do jaké doby je lze datovat a jak dalece, byly tyto vlivy vědomě či dokonce cíleně přejímány.⁵⁵⁸

Dnes je do chattského písemného materiálu zahrnováno na více než 500 fragmentů.⁵⁵⁹ V Katalogu chetitských textů jsou chattské texty rozvrženy do 21 čísel (CTH 725-745), z nichž lze několik datovat do starochetitského období.⁵⁶⁰ Silné chattské prvky vykazuje rovněž skupina textů CTH 649.

CTH 731. Dvoujazyčné fragmenty.

Ze skupiny textů CTH 731 „Bilingvní fragmenty“ lze starochetitsky datovat text KBo 25.122 (+) 25.123. Jedná se o chetitsko-chattský rituál; původní chattský text v levé kolumně tabulky se zachoval jen z malé části.

KBo 25.122 (+) KBo 25.123⁵⁶¹:

Obv. ii:

- 1'. x x x x x x[
  - 2'. Přinesly roky. A t[y (roky) Lab]arn[a
-
- 3'. A král Labarna ošatk[ou]⁵⁶²
  - 4'. A pšenici jsem tlouk[l]. ,Tak jako[⁵⁶³
  - 5'. vyskakovala, stejně tak [necht'] vys[kakují]
  - 6'. vnuci (a) prav[nu]ci Lab[a]rny, král[e]!
  - 7'. Labarno, králi! Ošatk[ou
  - 8'. Tyto roky však [necht'] jsou [dlouhé?]⁵⁶⁴

9'. ,Kattešhawi!⁵⁶⁵ Králi! Z města Chat[tuša

⁵⁵⁷ KLINGER 1996: 13.

⁵⁵⁸ Ke zjednodušení kultu a anatolskému synkretismu viz dále HAAS 1981: 15.

⁵⁵⁹ KLINGER 1996: 31.

⁵⁶⁰ CTH 731, 733-736, 738, 742-745.

⁵⁶¹ Přepis viz NEU 1980a: 204-206 (odděleně sub Nr. 122 a 123). Dále viz CARRUBA 1966: 33; STARKE 1977: 38, 137, 146, 154, 156; NEU 1980a: 204-206 (sub Nr. 122-123); HAAS 1994: 310 n. 112; KLINGER 1996: 585; BOLEY 2000: 298-299; GIRBAL 2000: 375 a SOYSAL 2001: 284-285; HAAS 2003: 384.

⁵⁶² Srv. NEU 1980a: 204 n. 666.

⁵⁶³ Míňena jsou odsakující zrna při mlácení obilí, viz HAAS 2003: 384 (sub 231.3).

⁵⁶⁴ Doplnění viz NEU 1980a: 204 n. 670.

- 10'. přinesli dolů (cenné) věci. A dolů [k] brá[ně] je [přinesli].
 11'. Dobré poháry (a) dobré zlato[
 12'. a př[inesli] je dolů k bráně.“
 13'. [ ]
-

Rev. iii⁵⁶⁶

- 1'. Nevzhlí[žej] k té zemi!⁵⁶⁷
 2'. [Ne]závid! T[vá] země (je přece) [tvoje]!
 3'. Nevzhlížej k těm dobytčatům!
 4'. [N]ezávid! Tvá dobytčata (jsou přece) t[voje]!
 5'. Ne[vzhlíže]j k těm krávám ve stádě!
 6'. [Ne]závid! Krávy [tvého] stáda (jsou přece) [tvoje]!
-

- 7'. Nevzhlíže[j] k těm býkům!
 8'. [Ne]závid! Tví býci (jsou přeci) [tvoji]!
 9'. Nevzhlíže[j] k těm [k]oňům!
 10'. [Nez]ávid! Tví koně (jsou přeci) [tvoji]!
 11'. Nevzhlíže[j] k těm [ovc]ím!
 12'. [N]ezávid! Tvé ovce (jsou přece) tvoj[e]!
-

- 13'. ,[K]attešhawi! Králi! Krá[
 14'. [nevzhlíže]j ! N]ezávid! T[vá? dobytčata?
 15'. [ ] dobytčatům[

⁵⁶⁵ Ke jménu Kattešhawi / Kattešhapi viz HAAS 1994: 310 n. 112; KLINGER 1996: 585.

⁵⁶⁶ F. Starke rekonstruoval KBo 25.122 iii 1'-6' následovně: [ut-ne-e] an-da le-e a-ut-[ti le-e] ar-ša-ne-e-ši ut-ne-e-te-[et tu-e-el] GU₄^{HLA} an-da le-e a-ut-ti l[e-e] ar-ša-ne-e-ši GU₄^{HLA}-KA t[u-e-el] GU₄^{ÁB}^{HLA} SU-GUL-LI an-da le-[e a-ut-ti le-e] ar-ša-ne-e-ši GU₄^{<ÁB>}^{HLA} SU-GUL-LI[-KA tu-e-el] (STARKE 1977: 137. Srv. též GIRBAL 2000: 375 a SOYSAL 2001: 284-285).

⁵⁶⁷ Dosl. „ned[ívej se] dovnitř!“ . Objekty jsou v akusativu, jak dokládají akusativy GU₄.MAH^{HLA}-uš (iii 7') a [UDU^{Hj}]^{LA}-uš (iii 11'). Sloveso au- s předložkou anda by v tomto případě mohlo být přeloženo do češtiny ve smyslu „vhlížet (kam), vzhlížet (k čemu závistivě)“. Z tohoto důvodu překládáme tyto akusativní tvary pomocí dativu. Srv. STARKE 1977: 137.

CTH 733. Modlitby k chattským božstvům.⁵⁶⁸

Texty č. CTH 733, z nichž některé jsou starochetitské, bývají děleny do dvou skupin. Do první skupiny lze zařadit chetitsko-chattskou bilingvu KUB 28.75, text KBo 25.121 (+) KBo 25.132 (+) KBo 25.134 a KBo 25.113. Do skupiny 733.II. patří 1. KUB 8.41, 2. KUB 31.143 (novochet. dupl. KUB 60.20), 3. KUB 31.143a + VBoT 124 a 4. KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 a KBo 25.115⁵⁶⁹. Nově bývají řazeny do CTH 733.2 i fragmenty KBo 25.117⁵⁷⁰, KBo 25.119⁵⁷¹ a KUB 43.27⁵⁷². Texty, které spadají pod CTH 733 shrnul a analyzoval M. Forlanini.⁵⁷³

KUB 28.75⁵⁷⁴:

Obv. ii

1. Když syn ve městě v *halputi*- [
2. Kněz ‚pomazaný‘ však praví takto: „[

Obv. ii 3-19 obsahuje text v chattštině.

---

20. Když syn obětuje víno před polem (či) nivou, kněz ‚pomazaný‘ však
21. praví [takto]: (následuje text v chattštině do obv. ii 23)⁵⁷⁵

---

24. V *halputti* jako[

---

25. Když syn [ve/do] města M[i-

26. [ ]

Rev. iii

Rev. iii 1'-3' obsahuje zbytky znaků.

---

⁵⁶⁸ „Invocations of Hattic deities in languages of men and gods: I. Hattian versions. II. Hittite versions“.

⁵⁶⁹ NEU 1980a: 196-7.

⁵⁷⁰ NEU 1980a: 198-9.

⁵⁷¹ NEU 1980a: 200-201; KLINGER 1996: 111 n. 126.

⁵⁷² NEU 1980a: 199-200; KLINGER 1996: 74.

⁵⁷³ FORLANINI 1984.

⁵⁷⁴ Dupl. KUB 28.77 a KBo 25.118; dalšími texty jsou 2. KUB 28.76; 3. KBo 8.133 + KUB 28.76; 4. KUB 48.12. Přepis viz LAROCHE 1947c: 192, 197, 199; NEU 1980a: 193-195 (sub Nr. 113); viz dále NEU 1974: 126; STARKE 1977: 188, 189; NEU 1983: 326 n. 24; GIRBAL 1986: 41, 86 n. 16, 111, 126, 127, 128 n. 2, 142, 155; HAAS 1994: 421-422 n. 12, 20-21; KLINGER 1996: 70, 180.

⁵⁷⁵ K chetitské verzi srv. KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 ii 10'-13'. K překlad ii 20-23 viz NEU 1974: 126, STARKE 1977: 57 a HAAS 1994: 421.

4'. Když p[ronáší zařikání] k jeho manželce[, (bohyni)

5'. (následuje text v chattštině do rev. iii 6')

7'. Když pronáš[í] zařikání k Tašimmeti, (bohyni) lesa,

8'. kněz ‚pomazaný‘ však praví: (následuje text v chattštině do rev. iii 10')

10'. ... „ Stejně tak hovoří.

Následuje analogický chattský text, v němž jsou postupně oslovována božstva lesa Wašezzili (iii 11'-14') a Mittununi (iii 15'-18'), Božstvo slunce u/v *huwaši-* ve městě Kakšat (iii 19'-24'), Chalki (iii 25'-28') a Tuhuleli (29'-31').

Text KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116⁵⁷⁶ je řazen do podskupiny CTH 733.2.4, jedná se však o text velmi blízký textu 733.1. KUB 28.75. Oba texty jsou totožné s výjimkou jedinného řádku (KUB 28.75 iii 4'-20' odpovídá KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 iii 5'-22'). Na první kolumně textu KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 se dochovalo jen málo znaků na koncích řádků, řádky druhé kolumny jsou cenným překladem chattské pasáže textu KUB 28.75 (např. ii 10'-12' odpovídá KUB 28.75 ii 20-22).

Obv. ii: „Necht' živ je král! [Stejně tak] králo[vna! Stejně tak jeho děti!]”⁵⁷⁷ (A) stejně tak jeho [v]ojsko! [Necht'] hranice jeho země od moře k moři [sahají]!“⁵⁷⁸ / Pole (a) nivy, *tahatau* necht' rostou²[,] tlustý chléb jim však ve městě Kakumahima [ ], dávky jim [ ], milo[st]!“ // Když syn [ob]ětu[je] v[ín]o u pole (či) nivy, praví však [takto] kněz ‚pomazaný‘: „Milost, Bohyně [slu]nce! [U] l[idí] ty (jsi) Bohyní slunce, mezi bohy ty (jsi) však září[cí světlo], bohyně, královna!“ / Král se (kultovně) očistí.⁵⁷⁹ Jako před [hal]puti recituje, tyto však stejně tak. // Když syn jde do města Mišturaha, (a) když přijde do města Karikuriška, praví kněz ‚pomazaný‘: / „Milost, Kazitaieti! U lidí ty (jsi) Kazitaieti, mezi bohy

---

⁵⁷⁶ Přepis textu KBo 25.112 viz NEU 1980a: 190-192 (sub Nr. 112), k textu KBo 25.114 viz NEU 1980a: 195-6 (sub Nr. 114) a k textu KBo 25.116 viz NEU 1980a: 197-198 (sub Nr. 116). Dále viz (Rovněž sub 205/s) FORLANINI 1984: 248; GIRBAL 2002: 276; CARRUBA 1966, 34; SZABÓ 1971: 59; OTTEN 1973: 21 n. 26; NEU 1974: 40, 43, 45, 71, 111 n. 253, 120, 126 n. 305; STARKE 1977: 29, 57, 188, 189; NEU 1980a: 190-192 (sub Nr. 112); FORLANINI 1984: 248; CATSANICOS 1986: 139 n. 107; CHD L-N: 132 r.; HAAS 1994: 421 n. 12; KLINGER 1996: 1996, 135 n. 30, 183 n. 237, 668; COLLINS 1998: 20; ZEILFELDER 2001: 56, 71; GIRBAL 2002: 276, 282.

⁵⁷⁷ Doplnění je možné díky paralele v textu KUB 28.75 14-15: *ka-a-at-te te-ku-un-ku-uh-hu-u-a MUNUS.LUGAL KI.MIN DUMU^{MES}-ŠU KI.3 [DUMU.DUMU^{MES}-ŠU KI.4 ERÍN]^{MES}-ŠU KI.5*. V textu KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 nejsou jmenování „vnuci“ krále. Viz GIRBAL 1986: 127.

⁵⁷⁸ Viz OTTEN 1973: 21 n. 26 a KLINGER 1996: 135 n. 30.

⁵⁷⁹ Chattské *ka-a-at-te eš-tu-u-pu-un-tu(-)u-uh-kán-ti-i-u* je možné – na základě paralelních míst – přeložit chetitským LUGAL-uš *šu-up-pí-a-ah-ha-ti* (např. KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 ii 14'), viz GIRBAL 1986: 41.

ty (jsi) však bohyn[ě] radosti [   ], královna!“ / Král se (kultovně) očis[tí (a) st]ejně tak praví. // (na ř. 22'-29' se dochovaly pouze zlomky znaků).

Rev. iii 5'-8': [Když] pron[áší] zařikání na jeho manželku, praví [kněz ,pomazan]ý': „[Mil]ost, Dahatte[nu]it! U lidí (jsi) [Dah]attenuit, mezi boh[y] ty (jsi) [však] matka [stu]dní, králo[vn]a!“ Potom stejně tak. // Rev. iii 9'-24' je v podstatě duplikátem k chattské verzi v textu KUB 28.75 iii 7'-23'. Opakuje se stejná terminologie jako v právě zmíněné pasáži. Uvedena jsou božstva Tašimmeti (iii 9'-12'), Wašezzili (iii 13'-16'), Mittununi (iii 17'-20') a město Kakša- (iii 21'-24'). Na rev. iv se opět dochovalo jen několik zlomků znaků.

Text KBo 25.113 je malý fragment o osmi řádcích s několika fragmentárními znaky.

Text KUB 8.41 byl přepsán E. Larochem a E. Neuem a vykazuje podobnost s ostatními texty II. skupiny (KUB 31.143, 31.143a + VBoT 124 a KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116).⁵⁸⁰ První dva paragrafy jsou paralelami k právě zmíněným textům KUB 28.75 a KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116 rev. iii.

Obv. ii 1'-20': Když (syn) pronáší zařikání na jeho manželku, zpěvák [praví]: „U lidí t[y] (jsi) Tahattanuiti, mezi [bohy však] matka studně, královna [   ]!“ / Když syn pronáší zařikání k bohu Wašezzili, [zpěvák praví]: „U lidí (jsi) Wašezzili, [mezi] bohy však král lev! A nebe a zemi [držíš]!“ / Když syn pronáší zařikání k souložnici Boha bouře, [zpěvák praví]: „U lidí (jsi) Tašimmeti, mez[i] bohy však ty (jsi) královna Ištar!“ Toto však [(je) připraveno] pro záležitost (boha).⁵⁸¹ / Když syn pronáší zařikání k vezíru Boha bouře, prav[í] zpěvák: „U lidí ty (jsi) vezír Boha bouře, [mezi] bohy [však] (jsi) Bohem bouře nivy! A nebe a zemi [držíš]!“ Toto je připrav[eno] pro rituál Boha bouře. / Když syn pronáší zařikání k hoře, [zpěvák praví]: „U lidí ty (jsi) horou, m[ezi] bohy však [   ]. A údolí a louk[y držíš]!“ [   ] však z [   ]. (Toto je) [připraveno pro rituál] Boha bouře. / Ř. 18'-20' jsou fragmentární.

Rev. iii 7-13: A uvnitř jej zá[řící] [   ]. A [v] ne[bi] osminásobně[?] [sedíš]!⁵⁸² / Toto však p[raví] zpěvák města Zarimi: „[U lidí] ty (jsi) Božstvem slunce, me[zi] bohy však [   ]! A v nebi sed[íš] osminásobně[?]!“ / Toto praví zpěvák města Tanpi: „[U] li[dí] ty (jsi) Tahakšaziyati, [mezi] boh[y však   ] ty (jsi) vznešená Ištar! A [v nebi] osminá[sobně[?] sedíš]!“ [   ] připraveno. Jdeme vš[ak   ] .

⁵⁸⁰ LAROCHE 1947c: 187-188, 190-191; STARKE 1977: 31, 111, 154; NEU 1980a: 183-5 (sub Nr. 109); CIANTELLI 1981: 23; FORLANINI 1984: 249; CHD L-N: 254 l.; COTTICELLI-KURRAS 1992: 126; HAAS 1994: 327 n. 102, 447 n. 40; COLLINS 1998: 19-20 n. 27; ZEILFELDER 2001: 253-254; GOEDEGEBUURE 2003: 224.

⁵⁸¹ *ke-e-aš-ta A-NA A-WA-AT* d[   ] *ha-an-da-an*], podle NEU 1980a: 183 n. 610.

⁵⁸² Viz komentář NEU 1983: 288-9 n. 14.

Podobnou dikcí se vyznačují i ostatní příbuzné texty skupiny CTH 733.II, např. KUB 31.143 obv. 12-36⁵⁸³: „[Když pro]náší zaříkání [na K]aštuwarit[i], praví však zpěvák: „U [lidí] ty (jsi) Kaštuwari[ti], mez[i] bohy však ty (jsi) královn[ou]!“ / [A] v nebi [os]minásobně[?] sed[íš]! A [napije]š se dvakrát na osmi pod[stavicích[?]]⁵⁸⁴ a dvakrát na osmi *makit(a)*- napiješ.“ [Toto] (je) připraveno pro rituály bohyně Inary. / [ ] hovoří. / [Když] pronáší zaříkání na boha Telipinu, praví však zpěvák: „U [lidí] (jsi) Telipinu, mezi bohy však [. A] nebe a zemi držíš!“ / [ ] poh[ár] naplňuješ, široké poháry však napl[ňu]ješ.⁵⁸⁵“ [Toto (je)] připraveno pro rituál[y] [ ] zdobí se.⁵⁸⁶ / [ ] / [Když pro]náší zaříkání [na Boha bouře], praví však zpěvák: „[U lidí (jsi)] ty (jsi) [Bůh bouře], mezi bohy však Ive[m! A nebe a zemi držíš!“ [Toto] (je) při[praveno] pro rituály Boha bouře.“ / [ ] hovoří. / [Když] pronáší zaříkání na [boha] Tuhuleli, [praví však] zpěvák: „U lidí] ty (jsi) [Tuhuleli], mezi bohy však [ ]!“ [Toto] (je) připraveno pro [ri]tuál [boha Tuhuleli]. Jdeme vš[ak] / [ ]. / [Když pronáší] [zaříkání na bohyni Ištar], praví však zpěvák: „[U lidí] ty (jsi) [bohyni Ištar], mezi bohy však Ištar [ ]!“ [Toto] (je) připraveno pro rituály [bohyně Ištar]. Jdeme (a) posadíme se.

Rev. iii 6'-9': [Když p]ronáš[í] zaříkání [na Zababu], praví však [zpě]vák: „[U lidí] t[y] (jsi) Zababou, mezi [bo]hy však t[y] (jsi) [ozd]obeným králem! A nebe a zemi dr[ž]íš!“ Zdobí se. Toto však je [rituál] Boha bouře. / [ ] h[ovo]ří. /

Dochovaná část přední strany tabulky KUB 31.143a + VBoT 124⁵⁸⁷ (tj. ii 10'-21') je paralelou k citovaným textům KUB 28.75 a KUB 8.41. Na její zadní straně jsou jmenována stejná božstva a místní jména jako ve zmíněném textu KUB 8.41 (viz výše). Do této podskupiny patří zřejmě i malý fragment KBo 25.115.⁵⁸⁸

Texty KBo 25.117 a KBo 25.119 jsou malé fragmenty s několika dochovanými řádky, na nichž se ve stejném slovosledu opakuje terminologie zmíněných textů. Text KUB 43.27 je chetitskou verzí a první kolumna zřejmě svým obsahem odpovídá první kolumně v textu KBo

⁵⁸³ Přepis viz LAROCHE 1947c: 185 a NEU 1980a: 185-7 (sub Nr. 110). Dále viz STARKE 1977: 154; CHD L-N: 254 l.; KLINGER 1996: 73.

⁵⁸⁴ HHW udává ^{GIS}kištu- c. (*kištun-* n.) (HHW: 80). Srv. však NEU 1983: 100 n. 360.

⁵⁸⁵ E. Neu přepisuje *pal-ha-e-a*^{HLA} GAL (NEU 1980a: 188); odlišně E. Laroche, který přepisuje *pal-ha-e* A^{HLA} GAL (LAROCHE 1947c: 202).

⁵⁸⁶ Srv. NEU 1980a: 186 n. 619.

⁵⁸⁷ Přepis viz LAROCHE 1947c: 189, 191, 204; NEU 1980a: 198, 188-9 (sub Nr. 111). Viz dále STARKE 1977: 111, 188, 189; FORLANINI 1984: 249-250; VAN DEN HOUT 1990b: 121 sub Nr. 20; HAAS 1994: 156 n. 17; KLINGER 1996: 73.

⁵⁸⁸ NEU 1980a: 196-7 (sub Nr. 115).

25.121⁵⁸⁹: je zde zmíněn „rituál“, „ledviny“, „krávy“, a objekt *ME-SÍ-LU-U-x*. Čtvrtá kolumna rovněž vykazuje podobnost s ostatními texty.

CTH 734. Chattská zařikání.

Starochetitského data jsou i některé fragmenty ze skupiny „Hattian Incantations“ CTH 734: HHT 69⁵⁹⁰, KBo 37.26⁵⁹¹ a KBo 60.217.

Text KBo 37.26 je malým fragmentem o třech dochovaných paragrafech. Ř. 2'-4' obsahují chetitské výrazy, zbytek jsou chattská slova.⁵⁹² Na ř. 5' je zmíněn bůh Šuwalinkate, na ř. 7' bůh Telipinu. Ostatní texty obsahují chattské výrazy.

CTH 735. Chattská zařikání.

KBo 37.33⁵⁹³, KBo 37.40⁵⁹⁴, KBo 37.156 (+) KUB 28.2 (+) KUB 28.23 (+) KBo 37.47, KUB 28.15⁵⁹⁵ a KUB 28.20⁵⁹⁶. Tyto texty obsahují výlučně chattskou terminologii. Text KUB 28.15 sestává ze tří fragmentů s výhradně chattskými termíny, jsou v něm zmíněny chattské tvary bohů Telipinu (obv. 7a, rev. 32b) a Wurunkatte (ř. 8a). Rovněž text KUB 28.20 zmiňuje „krále Telipinu“ (např. obv.^(?) p. kol. 5, 7, 14 a rev.^(?), p. kol. 1').

CTH 736. Chattsko-chetitské bilingvy. Zintuhi.

Z chetitsko-chattských bilingvních textů CTH 736 lze do starochetitského období datovat vznik textů KBo 17.22 (s novochet. dupl. KUB 28.8 (+) KBo 37.48⁵⁹⁷) a malý fragment v chattštině KBo 25.131⁵⁹⁸.

Text KBo 17.22⁵⁹⁹ je chattsko-chetitskou modlitbou Labarny, z níž se dochovaly především části chetitského textu na pravé kolumně:

⁵⁸⁹ FORLANINI 1984: 250.

⁵⁹⁰ SOYSAL 2000: 201; SOYSAL 2002a: 774-776. „Photo nicht vorhanden, Datierung nach HHT Inhaltsübersicht.“ (Int.Konk.1.81 sub Bo 6922).

⁵⁹¹ KLINGER 1996: 55.

⁵⁹² Ř. 2'. *hu-u-e-ez-za-aš-ta ki-[ ] 3'. ú-a-mi ma-a-an LÚ-na-tar še-d[a] 4'. a-pa-a-at-ta QA-TAM-MA x[.*

⁵⁹³ SCHUSTER 1974: 42; PECCHIOLI DADDI 1999: 156; GIRBAL 2001: 296; GIRBAL 2002: 265.

⁵⁹⁴ SCHUSTER 1974: 42. (Int.Konk.1.81 - dat.: ah.-Schrift sub 416/d.)

⁵⁹⁵ YOSHIDA 1996: 67. K textu KBo 37.156 viz PECCHIOLI DADDI 1999: 156.

⁵⁹⁶ HAAS 1994: 442 n. 7.

⁵⁹⁷ NEU 1980a: 209.

⁵⁹⁸ NEU 1980a: 215-216; HAAS 1994: 420 n. 9; KLINGER 1996: 141; KLINGER 2000b: 154; GIRBAL 2002: 262.

Obv. ii 4'-16': Rostl, potom však [ ] a jeho matka, Bohyně slunce, jej [ ]. „Když se vydá[š] na cestu, [ ], pak mnoho svých[ ]. // „Bohyně slunce, královno, žij[íci] král[ ], že bohové přijdou, král[ ], [ž]e bohové slyš[í], necht' [s]lyší! Co lid[stvo]... král[ ] však ať to nevi[dí]“ / „[Bohyně slun]ce, královno! Žij[íci] královna[ ], dobro [bohů], [ ] žij[íci] žij[íci] [ ]. /

Rev. iii 3'-19':] a [ce]lé poto[mstvo a] králové je lidu [ ]. / A král Labarna si vzal zemi, vzal si dlouhé roky. A necht' jsou roky Laba[rn]y dlouhé (a) široké stejně tak jako (jsou) dlouhé (a) š[íro]ké roky ž[ivota] Labarny!“ / Kořeny Labarny [ ] nalez[nou] svoji zemi, listoví [Labarny] [nalezne své] nebe!“⁶⁰⁰ / Král Labarna [ ] nástroj *arimpa-* z[e]m[i], zemi (města) Hattuša [ ]. „Bohyně slunce, královno, ty však [ ]. A král Labarna[ ] zpředu Bůh bouře[ ]. /

CTH 738. Slavnost pro Tetešchapi.

Ve starochetitském období byl sepsán i slavnostní rituál pro bohyni Tetešchapi (CTH 738), jež si ke zpracování předsevzala Franca Pecchioli Daddi.⁶⁰¹ Jedná se o velmi rozsáhlý soubor textů, jež čekají dosud na důsledné zpracování a dataci. Rysy starochetitského originálu vykazují zatím pouze fragment Bo 6594.

Bo 6594⁶⁰² obv.[?] i 2'-14': A on se posadí. [ ] Před Bohem bouře [ ]. A (kněžce) ,sestře boží' [ ] nápoj KAŠ.GEŠTIN [ ]. A do [ ]⁶⁰³ v hostinci [ ]. / A poté vol[á] (kněžka) ,sestra boží' do vnitřn[ích prostor] hostince. [ ] vychází a bohu An[ ]. Poté seřazení [ ]. Kdy[ž]⁶⁰⁴ žen[ou] ,leopardího muže' k hoře,⁶⁰⁵ [ ] ještě než (tam) dorazí, ,leopardího muže' [ ]. / [A on[?]] se na cestě klan[í] (kněžce) ,sestře boží' [(kněžky) *zi]ntuhi-* se p[osadí[?]].

Rev.[?] iii 2'-7':] drž[í] nahoře [ ], vezme pohár (kněžce) ,sestře boží'. [ ]. A (oni) sn[í] vepře. [ ] bijí. [ ] pravého [ ]. / (Kněžka) ,sestra boží' bohyni Tetešchapi [ ] *tuhši tuhši*⁶⁰⁶ [ ].

⁵⁹⁹ Přepis viz NEU 1980a: 206-209 (sub Nr. 124), dále viz HAAS 1994: 147 n. 237; KLINGER 1996: 141-2 n. 52, 54, 208 n. 323; GIRBAL 2000: 368; KLINGER 2000b: 155; GIRBAL 2002: 262, 269, 286; HAAS 2003, 362-3.

⁶⁰⁰ *la-ba-ar-na-aš šu-ur-ki-iš-še-[eš (x-ru-na-aš)] te-e-ga-aš-še-et ú-e-mi-ya-a[n-zi la-ba-ar-na-aš] la-ah-hu-urnu-uz-zi-ya-an-t[(e-ša ne-pí-iš)-ši-it ú-e-mi-iz-zi]*.

⁶⁰¹ Viz KLINGER 1996: 31 n. 2.

⁶⁰² Přepis NEU 1980a: 98-99; viz rovněž HOFFNER 1974b: 114, 119; NEU 1983: 364; ÜNAL 1985: 429 n. 59; HAAS 1994: 729 n. 130; KLINGER 1996: 41; OETTINGER 2004: 16, 403, 415.

⁶⁰³ Zřejmě následuje výraz *tu-un-na-an-ki-iš-na*.

⁶⁰⁴ Viz NEU 1983: 364 (sub S. 98f.).

⁶⁰⁵ LÚ UG.TUR-*an ša-ra-a* HUR.SAG-*a pár-[ha-an-zi]*.

⁶⁰⁶ „Význam neznámý“ (HEG 3: 414).

CTH 742. Chattské písně.

Písně v chattštině jsou zařazeny pod více katalogových čísel CTH. Z první skupiny CTH 742 je starochetitského data text KUB 28.36 + KBo 25.125⁶⁰⁷. Jedná se o malý fragment se zpěvy, jak dokládá doložený kolofon: „Zpěvy zpěváků hrajících na velký nástroj Inanna“.

CTH 744. Chattské písně.

Velké množství starochetitských originálů je zahrnuto pod katalogovými čísly 744 („Fragmenty slavností se zpěvy a recitacemi v chattštině“) a 745 („Fragmenty v chattštině neznámého charakteru“). Z CTH 744 lze jmenovat KBo 17.50 + KBo 25.127 + KBo 25.129 + KBo 25.147 + KBo 34.8 + KBo 34.9 + KBo 37.75, dále KBo 20.69 + KBo 25.142, KBo 25.38, KBo 25.110, KBo 25.126, KBo 25.130, KBo 37.82 a KUB 48.24.⁶⁰⁸

Starochetitský rituál KBo 17.50++ publikoval původně E. Neu ve svazku StBoT 25 pod třemi odlišnými čísly jako tři separátní texty (127, 129 a 147).⁶⁰⁹ J. Klinger a D. Groddek doplnili text o další fragmenty tak, že obv. ii a rev. iii lze zčásti rekonstruovat⁶¹⁰:

Obv. ii

1´.⁶¹¹ [ ] -]a-i LU[GAL

2´.⁶¹² [ ] te-wa_a-a-aš-ha-am ti-ya[-a-at

3´. [ ] UGULA LÚ.MEŠM[UHALDIM[?] LÚGUDU₁₂
LÚM[E-ŠE-DI DUMU É.GAL⁶¹³

4´. [ ] pé-e-[r]a-an da-a-i ta-a[n

5´. [LUGAL-u]š pa-iz-zi ta pé-e-da-x[

6´. [ta-aš ti-i-iz-zi^{LÚ}GUDU₁₂ LUGAL-i me-e-na-ah-ha-a[n-da

7´.⁶¹⁴ [ ] te-wa_a-a-aš-ha-am ti-ya-a-at LUGAL-u[š] x x [ ]

---

⁶⁰⁷ Přepis NEU 1980a: 209-210 (sub Nr. 125); dále viz BADALÌ 1991: 329; SOYSAL 2002b: 325 n. 27.

⁶⁰⁸ Někdy sem bývá řazen i text HT 95. K tomuto textu viz CTH 676. Text KUB 48.24 obsahuje výlučně chattské výrazy.

⁶⁰⁹ NEU 1980a: 211-212 (sub Nr. 127), 213-214 (sub Nr. 129) a 232-233 (sub Nr. 147); NEU 1983: 367; HAAS 1994: 426 n. 57; GRODDEK 1995: 331-332; PECCHIOLI DADDI 1999: 162; GIRBAL 2002: 256.

⁶¹⁰ Část přepisu (ii 8´-12´ a iii 17´-29´) viz GRODDEK 1995: 331-332, viz rovněž nákres fragmentů KOŠAK 1995: 138-9 sub 288/b, kde jsou však obv. a rev. zakresleny opačně.

⁶¹¹ Začátek KBo 25.147 obv. ii (= 376/b).

⁶¹² Zde začíná KBo 25.127 obv. ii (= 288/b).

⁶¹³ Srv. rev. iii 22´.

⁶¹⁴ Zde začíná KBo 34.8 obv. ii (= 350/b).

8'. [UGULA LÚ^{MEŠ GIŠ}BA]NŠUR 1 NINDA.GUR₄.RA e-eš-ha-aš-ga-an-ta-an LUGAL-i
pa-ra-a e-[ep-zi]

9'. [LUGAL-š]a tu-u-wa-az QA-[TAM da-a-i] UGULA LÚ^{MEŠ GIŠ}BANŠUR pár-ši-ya
ta-aš-[ša-an]

10'. [iš-t]a-na-na-aš x x [ ]še-e-er ke-e-et-ta ½ NINDA.GUR₄.RA da-a-i

---

11'. [UGULA LÚ^{MEŠ GIŠ}BANŠUR [1 NINDA.GUR₄.RA e-eš-h]a-aš-ga-an-ta-an
LUGAL-i pa-ra-a-ma

12'.⁶¹⁵ [e-e]p-zi [LUGAL-ša tu-u-wa-az Q]A-TAM da-a-i UGULA LÚ^{MEŠ GIŠ}BANŠUR
pár-ši-ya

13'. [ ]x-ra-a-aš-ša-aš x [ ]^{NINDA}har-ša-aš še-e-er

14'.⁶¹⁶ [ ]-a-it-ta x x [ ] NINDA.GU]R₄.RA da-a-i

15'.⁶¹⁷ [ ] LUGAL-i pa-ra-a e-ep-zi

16'. [LUGAL-ša tu-u-wa-az QA-TAM da]-a-i⁶¹⁸ UGULA LÚ^{MEŠ GIŠ}BANŠUR [pár-š]i-ya

17'. [ ]x ta-ga-a-an da-a-i^{GIŠ}BANŠUR

18'.⁶¹⁹ [ ] e-e]p-zi LUGAL-ša tu-u-wa-az [QA-TAM

19'. [ ]x-an ha-aš-ši-i da-a-[i]

20'. [ ] LUGAL-i pa-ra-a] e-ep-zi

21'. [ ] ha-at-]ta-lu-wa-aš GIŠ-ru-i d[a-a-i

22'. [ ] iš-pa-a]n-tu-uz-zi-aš-šar LUGAL-i [

23'. [ ] LÚ^{MEŠ}MUHALDIM ha-aš-ša-a-a[š

24'. [ ]x ši-pa-an-ti a-ap-pa t[e-

25'. [ ]-i-pát 7-iš ši-pa-an-ti [

26'. [ ] iš-pa-an-tu-uz-z]i-aš-šar a-ap-pa pé-e[-

27'.⁶²⁰ [ ] x x x x x[

---

⁶¹⁵ Zde končí KBo 25.127 obv. ii (= 288/b).

⁶¹⁶ Zde končí KBo 25.147 obv. ii (= 376/b).

⁶¹⁷ Zde začíná KBo 25.129+17.50 obv. ii (= 409/b+593/b).

⁶¹⁸ Doplněno podle obv. ii 9', 12'.

⁶¹⁹ Zde končí KBo 34.8 obv. ii (= 350/b).

⁶²⁰ Zde končí KBo 25.129+17.50 obv. ii (= 409/b+593/b).

Rev. iii

1'.⁶²¹ [ ]x [ ]
2'. [ ] *ma-]a-al-ti te-w[a_a-a-aš-ha-a]p [*
3'. [ ] *]ku-u-uh-tum-ma ta-ru-uh-tu [(-)*
4'. [ ] *]x-un-wa_a-a-al ku-u-uh-tu-un*
LÚGUDU₁₂(-)

5'. [ ] *-w]a²-en-ga-a-la-az LUGAL-uš x [*
6'.⁶²² [ ] *-g]i-it-ta ki-iš-ge-e(-)x[*
7'. [ ] *(-)]in-ta-a-ma-ar-x[*
8'. [ ] *-e-e]k-zu-u-li d[u-*
9'.⁶²³ [ ] *-]e-ek-zu-u-li-[x] il[(-)*

10'. [ ] *]hi-in tu-u-hu le-e-pu-lu[(-)*
11'. [ ] *]x ku-li-i-ip ta-nu-u-uš-tu-uš x[*
12'. [ ] *]x-ta-a-aš-ki-nu-u^dWa_a-zu-ú-ul-la x[*
13'. [ ] *]x-ya ga-wu_u-u-ti-li-i-iš ya-a-ya-w[a-*

14'.⁶²⁴ [ ]x (-)te-e ma-al-hi-ip-wa_a ah-ga-al-li-e-en
[x] x x
15'.⁶²⁵ [ ] x x x x x x [ ]x te-x x x-a
te-ga-wu_u-u-ti-li-iš-x
16'. [ ] *] te-zi-i-ta-hi-il-x(x)^dHa-te-pí-nu-ú-un*
x up-x x x x

17'.⁶²⁶ UGU[LA LÚ.MEŠ₅MUHALDIM² *mar-nu-wa-an-ta-a]š iš-pa-an-tu-uz-zi-aš-šar*
18'. GEŠTIN<-aš> *i]š-pa-an-tu-uz-zi]-aš-šar da-a-i ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i*
19'. LÚGUDU₁₂ *h[al-za-a-i te-w]a_a-a-aš-ha-an ti-ya-a-at LUGAL-uš na-at-ta*
20'. *a-ru-wa-i-iz-z[i]x ha-a-aš-ša-an pé-e-ra-an da-a-i*
21'.⁶²⁷ *ta-aš-ta pa-ra-a pa-i-iz -zi*

⁶²¹ Začátek KBo 25.129+17.50 rev. iii (= 409/b+593/b).

⁶²² Začátek KBo 37.75 (= 568/b).

⁶²³ Zde končí KBo 37.75 (= 568/b).

⁶²⁴ Začátek KBo 34.8 rev. iii (= 350/b).

⁶²⁵ Začátek KBo 25.147 rev. iii (= 376/b).

⁶²⁶ Zde končí KBo 25.129+17.50 rev. iii (= 409/b+593/b).

-
- 22'.⁶²⁸ LUGAL-*i pé-e-ra-an* UGULA! ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{LÚ}ME-ŠE-DI
DUMU É[.G]AL[
- 23'. [LU]GAL-*uš pa-i-iz-zi* ^dTe-li-pí-nu-wa-aš *pé-e-ra-an pé-e[-*
- 24'. [*t*]a-aš *tí-i-iz-zi* ^{LÚ}GUDU₁₂ *hal-za-a-i te-wa_a-a-aš-ha-am tí[-ya-a-at]*
- 25'. [LUGAL-]š*a a-ru-wa-iz-zi* UGULA [^{LÚ.}]MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM *mar-nu-wa-an-ta-aš*
iš-pa-an[-tu-uz-zi-aš-šar]
- 26'. [LUGAL-]*i pa-ra-a e-ep-zi* LUGAL-š*a tu-u-wa-az QA-TAM da-[a-i]*
- 27'. [UGULA ^{LÚ.M}]EŠ^{EŠ}MUHALDIM 4 x x *ši-pa-an-t[i]*
-

- 28'.⁶²⁹ -]ma GEŠTIN-*aš iš-pa-an-tu-uz-zi-aš-š[a]r* [LUGAL-*i*]
- 29'.⁶³⁰ [*pa-ra-a*] *e-ep[-zi]* LUGAL-š*a tu-u-wa-a[z QA-TAM da-a-i*

Obv. ii

(Ř. 1'-7' jsou velmi fragmentární)

- 8'. [Vrchní obsluhu]jící *nasta[ví]* králi *jeden krvavý tlustý chléb.*
- 9'. [Král] však (na něj) [položí] z dálky ru[ku]. Vrchní obs]luhující *rozlomí (chléb) a*
- 10'. *položí půl chleba [zde ol]tář a [půl chleba] tam nahoru [ ].*
-

- 11'. [Vrchní o]bsluhující však [na]staví králi [1 krv]avý [tlustý chléb].
- 12'. [Král však (na něj) z dálky] *položí [r]uku. Vrchní obsluhující rozlomí (chléb).*
- (Ř. 13'-27' jsou opět velmi fragmentární, zřejmě se opakují zmíněné úkony.)

Rev. iii

(Rev. iii 1'-16' obsahuje chattský text.)

- 17'. Vrch[ní kuchař²] *vezme nádobu išpantuzziaššar s nápojem [marnuwan]*
- 18'. (a) *nádobu išpantuzzi]aššar s vínem a vynese ven.*
- 19'. Kněz „pomazaný“ *zv[olá: „tew]āšhan tiyāt!“* Král
- 20'. *se neklan[í.] položí před ohniště.*
-

⁶²⁷ Zde končí KBo 34.8 rev. iii (= 350/b).

⁶²⁸ Začátek KBo 34.9 rev. iii (= 549/b).

⁶²⁹ Zde končí KBo 25.147 rev. iii (= 376/b).

⁶³⁰ Zde končí KBo 34.9 rev. iii (= 549/b).

21'. A jde ven.

22'. Před králem [ ]⁶³¹ vrchní kuchař, kněz ‚pomazaný‘, osobní strážce, palá[cový] úředník [

23'. [Kr]ál jde, před boha Telipínua [

24'. a postaví se. Kněz ‚pomazaný‘ zvolá: „*tewāšham ti[yāt]!*“

25'. [Krá]l se však klaní. Vrchní kuchař nastaví [krá]li nádobu *išpan[tuzziaššar]* (s nápojem) *marnuwan*,

26'. král však (na ni) z dálky pol[oží] ruku.

27'. [Vrchní k] kuchař obětuje 4 [

28'. [ ] na]sta[ví králi] nádobu *išpantuzziaššar* s vínem,

29'. král však (na ni) [z] dálky [polož]í ruku].

Ve fragmentárně dochovaném textu KBo 20.69 + KBo 25.142⁶³², který přepsal E. Neu, vystupují zpěvačky ^{MUNUS.MEŠ}KI.SIKIL, zpívající pasáže v chattštině:

Obv..[?] 4'-8': 1]6[?] zpěvů Zab[aby] je skončen[o]. / Když [j]de kněz sanga z chrámu (boha) Kur[šy], tak (jde[?]) nahoru do chrámu (a) kněžky ‚panny‘ zpívají tyto zpěvy. /

Na přední straně textu KBo 25.38⁶³³ se dochovalo pár výrazů: „stůl“, chléb *tuniptu* (i 1'), „kováři“ (i 3') a nápoj „KAŠ.GEŠTIN“ (i 4'). Na zadní straně je cosi „připravováno“ či postaveno před „herolda“ (iv 3'-4'), někdo „před heroldem běží“ (iv 7', 13'), a je „vyvoláváno“ v chattštině (iv 10', 12', 13').

V textu KBo 25.126⁶³⁴ je zmíněn „číšník“ (ř. 3', 7', 8'), který „(něco) zvedá“ (ř. 7'), „vezme králi pohár“ (ř. 8'), rovněž „kněz ‚pomazaný““ (ř. 10') a božstvo Chatepínu (ř. 5'), na jehož počest se pije (ř. 6').

Pokud jde o ostatní texty této skupiny, jedná se většinou o malé fragmenty. KBo 25.130 je fragmentem, na němž se dochovalo pouze pár řádků v chattštině (přepis u E. Neu)⁶³⁵. Rovněž z textu KBo 25.110⁶³⁶ se dochovalo pouze pár znaků.

---

⁶³¹ Zřejmě „Před králem [běží] ...“

⁶³² NEU 1980a: 229-230 (sub Nr. 142); KLINGER 1996: 711; BOLEY 2000: 35; SOYSAL 2002a: 781. M. Popko chybně odkazuje na tento text v pozn. 68 na str. 119 (POPKO 1978).

⁶³³ NEU 1980a: 97 (sub Nr. 38); PECCHIOLI DADDI 1988: 203 (sub CTH 649.II.a.4); HAAS 1994: 735 n. 150. Podle E. Neu se jedná o duplikát ke KBo 25.37. Toto přiřazení je však nejisté, neboť, jak sám E. Neu říká, řádky jsou na obou tabulkách odlišně děleny do paragrafů.

⁶³⁴ Přepis viz NEU 1980a: 210 (sub Nr. 126).

⁶³⁵ NEU 1980a: 214-215 (sub Nr. 130); SOYSAL 2002a: 781.

⁶³⁶ SOYSAL 2002a: 781.

V rituálním textu KBo 37.82 je zmíněna Bohyně matka během výčtu několika božstev, na jejich počest je „připíjeno“ (ř. 3'-5'):

- 1'   ]x pí-x[
 2'   ]a-ta-pí-i[t
-
- 3'   -t]u-uš QA-TAM-MA e-[ku-zi
 4'   ]GAL.AMA QA-TAM-MA e-[ku-zi
-
- 5'   m]a-a-an QA-TAM-MA^Dx[
 6'   ]-ri-ma
-
- 7'   ]x-iš-ta-pí-it-t[a
 8'   -p]a a-ra-a-i [
 9'   ]x-it-ta x[
 10'   ]hu-wa-a-[
 11'   ]-u^{MUNUS.MEŠ}[
 12'   ]

CTH 745. Chattské texty.

Z CTH 745 jsou starochetitskými originály texty KBo 25.128, KBo 25.133, KBo 37.155, KBo 56.191, KUB 28.19, KUB 28.21, KUB 28.22, KUB 28.24, KUB 28.32, KUB 28.37, KUB 28.41, KUB 28.42, KUB 28.43, KUB 28.44, KUB 28.46, KUB 28.49, KUB 28.51, KUB 28.54, KUB 28.57.⁶³⁷

Malé fragmenty KBo 25.128⁶³⁸, KBo 25.133⁶³⁹ a KBo 37.155⁶⁴⁰ přepsal E. Neu; na prvním z nich jsou útržky několika chetitských sloves, jinak obsahují vesměs zlomky chattských slov. Ostatní uvedené texty jsou v chattštině.

⁶³⁷ S. Košak datuje starochetitsky i neuveřejněné fragmenty AnAr 3136, Bo 4411, Bo 7898 a 86/u. Ne zcela jistě datovatelné vzhledem k jejich zlomkovitosti jsou i další, snad starochetitské fragmenty KBo 2.24, KBo 25.124, KBo 37.100, KBo 37.110, KUB 28.47, KUB 28.48, KUB 28.67, KUB 48.36 a KUB 48.54.

⁶³⁸ NEU 1980a: 212-213 (sub Nr. 128).

⁶³⁹ NEU 1980a: 216-217 (sub Nr. 133).

⁶⁴⁰ KLINGER 1996: 620 n. 16.

CTH 752. Palajský rituál.

Země Palā, ležící v severozápadní Anatolii, byla ve starochetitském období (tj. od 17./16. st. př. n. l.) jednou z významných oblastí Chetitské říše. Je zmiňována ve starochetitských zákonech společně s územími Luwiya-Arzawa a Chatti. V období Nové říše však nehraje žádnou podstatnější úlohu v rámci Chetitské říše a je zmiňována pouze ojediněle jako zeměpisné označení při vojenských taženích či jako údaj o původu osob či tributu.⁶⁴¹

Palajština patří do skupiny indoevropských jazyků Anatolie psaných klínovým písmem a je blízce příbuzná chetitštině a luvijštině 2. tisíciletí př. n. l. Byla nazvána podle výrazu *palauṃnili memai* vyskytujícího se v chetitských textech, tj. „hovoří palajsky“ (dosl. „po způsobu Palajců“). Písemně je palajština doložena od 16. do 13. st. př. n. l. Slova či pasáže palajského původu jsou v chetitských rituálních textech doložena již od starochetitského období, jsou však z převážné většiny nejasná a vzhledem k fragmentárnímu kontextu neznáme často ani jejich bližší význam. Až do 60. let 20. st. byly známy pouze dva rozsáhlejší texty s palajskými pasážemi, teprve v r. 1970 byly uveřejněny další fragmenty⁶⁴², které současně s tímto vydáním zpracoval O. Carruba.⁶⁴³

V dataci palajských textů převládá neshoda mezi jednotlivými badateli. O. Carruba považuje za starochetitskou většinu textů, jež předložil ve svém zpracování z roku 1970 (CTH 751⁶⁴⁴, 752⁶⁴⁵, 754⁶⁴⁶ a fragment KBo 19.155 (texty KBo 19.156 a KUB 35.164 patří k CTH 752 a KBo 19.159 k CTH 754). Svým původem se jedná o texty vzniklé v tomto období, některé z nich jsou však pozdější opisy, např. KBo 19.155⁶⁴⁷. V případě CTH 751 k sobě O. Carruba přiřadil fragmenty, jež však vykazují odlišný ductus a nemůže se tedy jednat o části jednoho a téhož textu (jedná se o texty IBoT 2.36 a KUB 32.17 + KUB 35.167)⁶⁴⁸. Celý soubor CTH 751 lze pak datovat do středochetitského až novochetitského období. Rovněž J.

⁶⁴¹ KLENGEL 1999: 143, 181, 183, 186, 193.

⁶⁴² OTTEN 1970: VIII, Pl. 42-44, Nr. 150-159.

⁶⁴³ CARRUBA 1970.

⁶⁴⁴ 1.A. KUB 35.165. B. KUB 32.17+KUB 35.167. 2. IBoT 2.35+KBo 19.150. 3. KBo 19.151. 4. IBoT 2.36. S. Košak uvádí i neuveřejněný fragment Bo 82/224. Viz CARRUBA 1970: 12-21 (Nr. 2); CARRUBA 1972: 12-32; ARCHI 1979a: 36-37 n. 20-21; KAMMENHUBER 1959b: 2-40. (O. Carruba uvádí původní členění B. IBoT 2.36(+)+KUB 32.17+KUB 35.167.)

⁶⁴⁵ CTH 752, „Palaic ritual“, je tvořen texty 1.A. KBo 8.74+KUB 32.117+KBo 19.156+KUB 35.93 (+) KUB 32.16; B. KUB 35.164+KBo 25.139+KBo 30.39+KUB 32.18(+)+KBo 17.25; 2.A. KUB 32.18; B. KUB 35.168; C. KUB 32.16; 3. KBo 7.33?. KBo 33.39. Viz NEU 1980a: 220-227 (Nr. 137-139); CARRUBA 1969: 33, 69-70; CARRUBA 1970: 7-12 („Mythos“); CARRUBA 1972: 2-11; KLINGER 1996: 25; GRODDEK 2004a: 226.

⁶⁴⁶ O. Carruba (CARRUBA 1970: 21-24) zařadil do této skupiny původně pouze texty 1.A. KUB 35.166+KBo 19.154. B. KBo 19.152. C. KBo 19.153. CTH k nim dodává i další fragmenty, jež O. Carruba řadí odděleně: 2. A. KUB 35.163. B. KBo 13.265. 3. KBo 19.157. 4. KBo 19.158. 5. KBo 19.159. Viz KAMMENHUBER 1959b: 68-69; CARRUBA 1972: 37-51, 53.

⁶⁴⁷ CARRUBA 1966: 13-14; CARRUBA 1970: 25-25 (Nr. 4); KLINGER 2000a, 10. J. Klinger považuje tento text za středochetitský opis.

⁶⁴⁸ Srv. Int.Konk.1.81 sub 48/a (= KUB 32.17).

B. Collins datuje některé texty jako starochetitské, např. IBoT 2.38 (CTH 750), v případech, kdy se jedná o pozdně novochetitskou tabulku.⁶⁴⁹

Dataci těchto textů znesnadňuje množství chyb, které se v nich vyskytují: „Nápadná je určitá nejistota při sepisování palajských textů: zdá se, že vedle četných razur (korektur) docházelo i k záměnám podobně vypadajících znaků, ...“⁶⁵⁰. V grafice se objevuje typický znak *wa_a*, *wa_u*, atd., ideogramy a determinativy jsou používány pouze výjimečně, determinativy často chybí i před jmény bohů; obvyklejší je „plné psaní“ i psaní neznělých hlásek po *n*, *s*⁶⁵¹ (srv. srovnatelné tendence ve st.-chet.). Typické pro palajskou fonologii je převaha vokálu *a* ve slovech, kde je v chetitštině nebo luvijštině jiný vokál; existuje zde rovněž nedůsledné psaní polovokálů (záměny *i/ya*, atp.) či zdvojených hlásek, tzn., že Sturtevantovo pravidlo nelze pro palajštinu uplatnit.⁶⁵² Pro palajštinu typické je zaměňování hlásek *š/z* na konci slova a po *n*, *r*, *l* a *h*, zřejmě pod chattským vlivem a zachování dentály před *-i* a *-e* (oproti chetitštině, srv. pal. relativní partikuli *-ti*, chet. *-z*).⁶⁵³ Rekonstruována bývá laryngála v palajštině.⁶⁵⁴

Za starochetitské z CTH 752. lze považovat rituály A. KBo 8.74 + KBo 19.156 + KUB 32.117 + KUB 35.93 + KBo 39.174 (+) KUB 32.16, C. KUB 35.168 a D. KBo 17.25.⁶⁵⁵

Text KBo 8.74 + KBo 19.156 + KUB 32.117 + KUB 35.93 + KBo 39.174 (+) KUB 32.16 (752. A.) byl zpracován E. Neuem v StBoT 25⁶⁵⁶, fragment KBo 39.174 doplnil D. Groddek⁶⁵⁷.

Na obv. i se dochovalo několik výrazů, např. *na-ak-ku-uš* „těžké“ (i 5'), 3 GAL^{HI.A} „tři poháry“ (i 6'), 1 DUG 1 *pa-at-tat* „jedna nádoba, jeden koš“ (i 7'), díly *[w]a-ak-šur* (i 8'), *nu ke-e* „a tyto“ (i 9') *da-a-ah-h[é]* „vezmu“ (i 10').

Obv. ii⁶⁵⁸

Obv.ii 1-7 obsahují text v palajštině. Ten je zakončen na ř. 7 obvyklým] *ke-e me-e-ma-ah-hi* – „takto hovořím“. Text pokračuje na ř. ii 8:

8. A [ ] zavřeme.

⁶⁴⁹ Int.CTH sub CTH 750.

⁶⁵⁰ CARRUBA 1970: 39.

⁶⁵¹ CARRUBA 1970: 2, 38-39.

⁶⁵² KAMMENHUBER 1959a: 28-29.

⁶⁵³ Viz podrobně GOETZE 1957b: 47-48; CARRUBA 1970: 38-41.

⁶⁵⁴ WATKINS 1975; odlišně SZEMERÉNYI 1979.

⁶⁵⁵ K nejnovějšímu uspořádání textů viz GRODDEK 1998: 239-241 (sub Nr. 55).

⁶⁵⁶ NEU 1980a: 220-223 (sub Nr. 137).

⁶⁵⁷ GRODDEK 2004a: 226.

⁶⁵⁸ K doplnění obv. ii srv. KBo 39.174 (GRODDEK 2004a: 226).

-
9. Když se [vrátí]me druhé[ho d]ne, zase otevřeme.
10. A [ ] pokloní se. A vezmu vodu⁶⁵⁹ a dovnitř ho
11. [bu]d' řev nebo hřmění
12. [ ] deště však a ony když nahoře běží
13. [b]lízke [ ]. Když však ony dole běží
14. [ ]

-
15. [ ] nalijeme vody⁶⁶⁰ do džbánu GÌR.KIŠ.
16.⁶⁶¹ [ ] všem bohům odendáme hlíny⁶⁶².
17. [ ] do džbánu GÌR.KIŠ nastříkáme. Kameny však
18. [ ] do [dž]bánu GÌR.KIŠ nasypeme.

-
19. [ ]jedlovou šišku a kameny uhasíme vínem.
20. [ ]. Potom přineseme jiné a je
21. [ ] nalijeme. [ ] házíme [ ].⁶⁶³

-
22. [tak]to hovořím: (následuje text v palajštině až do ii 26).

Rev. iii⁶⁶⁴

- 1'. [ ]

-
- 2'. [ ] dělám. Tyto [ ]
3'. [k]rvavě červení [ ]
4'. [ ] tři božsya [ ]
5'. [ ] tito však [ ]

-
- 6'.⁶⁶⁵ [ ] malé [chleby (ve tvaru) hro]znů, jeden velký [ ]
7'. [ ] jeho [noh]u, jeho hlavu a jeho zad[ek] ne

---

⁶⁵⁹ Ak. pl.

⁶⁶⁰ Ak. pl.

⁶⁶¹ Zde začíná fragment KBo 39.174 obv. ii.

⁶⁶² Ak. pl.

⁶⁶³ D. Groddek doplňuje DUG-iš. Podle fotografie je první znak nejistý, znak *iš* je rovněž poškozen. Nejvhodnější doplnění *hu-ul]-li-iš pé-eš-ši-ya-u-e-ni* („házíme [šiš]ku“) však není pravděpodobné.

⁶⁶⁴ K doplnění rev. iii srv. KBo 39.174 (GRODDEK 2004a: 226).

⁶⁶⁵ Zde začíná fragment KBo 39.174 rev. iii.

- 8'. [ ] leží v ošatce. Chleby (ve tvaru) h[ro]znů však
9'. srovnan[é] v [s]emenech [ ].
-

- 10'. A tyto všechny [n]asypu do ošat[ky].⁶⁶⁶
11'.⁶⁶⁷ Ošatku však dám do ohniště.
12'. dám do ohniště a poklon[ím] se božstvu.
-

- 13'. A vezmu si (hudební nástroj) *huhupal*
14'. a zahraji. [ ] tyto zpět na oltáře
15'. pokládá.
-

- 16'. [d]louhý [d]á Bohu bouře zprav[a]. Bouří dvakrát probodnutou[?],
17'. třikrát probodnutou[?] položí na oltáře zde i tam.
18'. A položí na stůl.
-

- 19'. A dá je bohyni Katachzipuri. A [dá] je
20'. [ ]. A] dá [j]e Božstvu slunce na okno.
-

- 21'. A ty[ ] vezme a [dá] je
22'. [ ] vezme a [dá] je [ ] ohniště.
23'. [ ] vez]me a [dá] je do ohniště.
24'. [ ] dá.
-
-

Rev. iv je nepopsán.

Text KUB 35.168 (752.C.) obsahuje terminologii v palajštině.⁶⁶⁸

KBo 17.25 (752.D.) byl zpracován O. Carrubou a doplněn E. Neuem.⁶⁶⁹

Obv.[?]

- 1'. [ ]
-

⁶⁶⁶ D. Groddek doplňuje *-[ni še-e-er(?)š]u-uh-ha-ah-hi* (GRODDEK 2004): 226.

⁶⁶⁷ Zde končí fragment KBo 39.174 rev. iii.

⁶⁶⁸ Viz CARRUBA 1970: 9 (sub 1.B) a GRODDEK 1998: 240.

⁶⁶⁹ CARRUBA 1970: 10; NEU 1980a: 223-225 (sub Nr. 138). Dále viz GRODDEK 1998: 240.

- 2'. [K]ončíme. A ven [
3'. který [džb]án , do něj[
4'. [A] uklízeč předdvoří odnese pryč. A [
5'. nalij[e] za[ ].
-

- 6'. [K]dyž se vrátíme třetího dne, za[se otevřeme. A
7'. pokloní se božstvu. A zase pohár [
8'. [n]ahoru vezmeme. Uvnitř však ne [
-

- 9'. [A] nalijeme do džbánu GÌR.KIŠ [
10'. na² jedlových šiškách² kam[eny] nápojem KAŠ.GEŠ[TIN uhasíme].
11'. A to do nádoby *hari*[ulli-]
12'. [ ]

Rev.²

- 1'.]
2'.] drží. [
-

- 3'. p]olož[ím.
4'.] položí[m.
5'.] Boha bouře [
6'. p]anny [
7'. (hudební nástroj) *h]uhupal* [
-

- 8'. vû]z z hlíny [ ] nádoby *tapi*[
9'. vû]z z hlíny udě[lám.
10'.] polož[ím.
11'.]
-

- 12'.]
13'.]
14'. kr]vavě červeno[u
-

CTH 754. Palajské texty.

Z této skupiny textů lze za starochetitský považovat nevelký fragment KBo 19.159 (CTH 754.5). Přepsán byl O. Carrubou a obsahuje pouze několik málo znaků na začátcích řádků 1'-9'.⁶⁷⁰

CTH 772. Ištanuwské slavnosti.

Starochetitský text KBo 25.53 byl přepsán E. Neuem.⁶⁷¹

Na pravé kolumně tohoto textu se dochovaly pouze počáteční znaky slov: „A to[“ (p. kol. 1'), „(oni) položí. Dva mu[ži“ (p. kol. 2'), „dol[e/u] před[“ (p. kol. 4'), „A obětu[jí] ho.“ (p. kol. 5'), „zde“ (p. kol. 6'), „do jídel[ny]“ (p. kol. 7'), „Pátého dne“ (p. kol. 8') a „dol[e/u]“ (p. kol. 9').

CTH 774. Churritské texty.⁶⁷²

Ze skupiny CTH 774 spadá svým vznikem do starochetitského období text KUB 8.47.⁶⁷³

CTH 820. Benedikce krále Labarny.

V případě textu KUB 36.110 (CTH 820.1) se nejedná o rituální text. Byl však přepsán E. Neuem⁶⁷⁴ v rámci starochetitských rituálních textů, proto jej i zde uvádíme:

Rev.

- 1'. [ ]
2'. [me]zi nám[i
3'. [ ]
4'. [ ] onen Laba[r-
5'. [Laba]rny krále chléb jí[me]
6'. jeho [vodu]⁶⁷⁵ pijeme. A [ze] zlatého[?] poháru[?] [

⁶⁷⁰ CARRUBA 1970: 37 (sub Nr. 12).

⁶⁷¹ NEU 1980a: 117-118 (sub Nr. 53).

⁶⁷² K nejnovějšímu stavu bádání viz KLINGER 2001a.

⁶⁷³ S. Kořak doplňuje dále texty KBo 35.1 a KUB 47.93, jejichž datace je však sporná (srv. GRODDEK – KLOEKHORST 2006: 1 ke KBo 35.1 a KLINGER 2001: 202 n. 22 ke KUB 47.93), dále i Bo 2002/8, jež mi není znám.

⁶⁷⁴ NEU 1980a: 227-228 (sub Nr. 140).

⁶⁷⁵ Podle NEU 1980a: 227.

7'. čistě [ví]no popíjíme.

8'. [L]abarna král Chatti, nechť je naš[í] pevností!

9'. A nech[t'] všechen lid

10'. svá záda do Chattuše skloní!

11'. Labarna, mocný král, jemu

12'. všechen lid dodává síly.

13'. Dům Labarny

14'. (je domem) radosti jeho vnuků

15'. (a) jeho pravnuků! A (je)

16'. na skále postaven.

17'. Dů[m jeho] nepřítele je však

18'. p[ostaven] před potopou!

19'. Potopa se v[alí][?]

20'. a odplaví ho. A h[o

21'. k moři [

CTH 832. (Churritské texty).

Ve starochetitském období vznikly následující churritské texty: KBo 12.19, KBo 13.254, KBo 16.45, KBo 17.10, KBo 17.27, KBo 25.21, KBo 25.93, KBo 25.100, KBo 25.196, KBo 37.158, KBo 39.277.⁶⁷⁶

V textu KBo 12.19⁶⁷⁷ je kromě geografických názvů ^{URU}*Li-ih-zi-i-na-at* (i 1', 2'), KUR ^{URU}*Za-a-al-pu-u-wa* (i 3'), ^{URU}*Ha-aš-ha-a[t-* (i 3'), popř. ^{URU}*Ha-aš-ha-a-ta-at-ta-aš* (i 5'), ^{URU}*In-tu-uh-h[u-* (i 4') zmíněn „vrchní kněz sanga“ (GAL ^{LÚ.MEŠ}*SANGA-ŠU*, i 4') a slovesné tvary *ú-wa-te-et* (i 2') a *iš-ku-ne-eš-kán-z i* (i 6').

---

⁶⁷⁶ S. Košak dále datuje starochetitský i texty KBo 54.292, Bo 6435 a Bo 69/559 (Int.Konk.1.81).

⁶⁷⁷ Přepis viz NEU 1980a: 231 (sub Nr. 146).

Text KBo 17.10⁶⁷⁸ je malý fragment o čtyřech řádcích. Lze číst „cesty“ (KASKAL^{HLA}, obv.[?] i 1), „(oni) chyt[i] jednu ovci“ (1 UDU *ap-pa-an-[zi*, obv.[?] i 2), „a 10 nádob“ (*ták-ku* 10 DUG^{HLA}, obv.[?] i 3) a „(oni) drž[i]“ (*har-kán-[zi*, obv.[?] i 4).

Na malém fragmentu o čtyřech řádcích KBo 17.27 je možné část TÚG.BÁR (ř. 3').

Rovněž v případě textu KBo 25.21 se jedná o nepatrný fragment (o šesti řádcích). Na ř. 2' lze číst:]x nu 2 DUG x[a na ř. 6':]x 1 TÚG x[.

Malý fragment KBo 25.93 byl přepsán E. Neuem.⁶⁷⁹ Obsahuje útržky slovesných tvarů, z nichž číst lze tvar *pa-iz-z[i* (ř. 3'), *pé-e-ta-[* (ř. 5') a předložku *pé-e-ra-an a[r-* (ř. 4').

Na zlomku KBo 25.100 se dochoval opakovaně dir. „na cestu / tažení“ *la-a-ah-ha na-[* (ii 1, 2 a 3) a na rev. 2' doplňuje E. Neu tvar *h]u-la-a-le-e-z[i* „ovínuje“.⁶⁸⁰

Žádné zpracování textu KBo 25.196⁶⁸¹ mi není známo, přináším proto jeho přepis. Jedná se o malý fragment, na němž je zmíněn LÚGAL „přední (muž)“ (ř. 10') a slovesné tvary *a-ra-i-iš* (ř. 3'), *šar-ku-e-ez-za* (ř. 4') a *mu-un-na-x[* (ř. 8'):

1'.	]x x[
2'.	]e-et nu-u[š [?] -
<hr/>	
3'.	]x a-ra-i-iš nu(-)x[
4'.	]x šar-ku-e-ez-za n[a-
5'.	]x-at-te-en-wa-mu ku-[
6'.	]pa-i [
<hr/>	
7'.	]x-ša-an-da-me-iš-wa x[
8'.	u]g-ga mu-un-na-x[
9'.	] ku-i[š
<hr/>	
10'.	]x x LÚGAL x[

⁶⁷⁸ Přepis viz NEU 1980a: 230 (sub Nr. 143).

⁶⁷⁹ NEU 1980a: 171-172 (sub Nr. 93).

⁶⁸⁰ Přepis viz NEU 1980a: 176 (sub Nr. 100).

⁶⁸¹ Pouze ke grafickému zápisu slovesa *a-ra-i-iš* viz NEU 1974: 90 (sub 1325/u).

11'.]x[

Text KBo 37.158 je malý fragment o pěti řádcích. Na ř. 3' je zmíněno město Nerik, na ř. 2'-3' se možná jedná o popis hudební slavnosti (snad ^{LÚ.MEŠ}*ha-li*]-*re-e*-[*eš* na ř. 1' a GIŠ ^DINANNA.G]AL.GAL^{HLA} na ř. 2')

1'.]-*re-e*-[⁶⁸²

2'. GIŠ ^DINANNA.G]AL.GAL^{HLA} [

3'.]^{URU}*Ne-e-ri-i*[*k*

4'. -*i*]š-ša

5'.]x[

Text KBo 39.277 byl přepsán D. Groddkem.⁶⁸³ Obsahuje pouze několik útržků znaků na čtyřech řádcích.

---

⁶⁸² Snad ^{LÚ.MEŠ}*ha-li-re-eš*.

⁶⁸³ GRODDEK 2004: 339.

IV. Terminologie starochetitských kultovních a rituálních textů

IV. 1. Označení kultovních architektonických objektů, budov a jejich součástí

IV. 1. a. Druhy budov

^É*arzana-* / *arzana pir* „hostinec“⁶⁸⁴

Výraz *arzana-* lze pravděpodobně překládat našim „hostinec“ v širším slova smyslu, tedy míněno i jako zájezdní hostinec sloužící k ubytování pocestných před vstupem do města.⁶⁸⁵ Tento výraz máme doložen v rituálu KUB 60.41 (CTH 648: 11'. [ ]-*e-an-ta a-ar-ga-mi gal-gal-tu-u-r[i]* 12'. [ ]x *na-aš ar-za-na-aš pár-na pa-iz-zi* – „] *argami galgaltur[i]* (hrají). [ ]. A jde do hostince.“), v příbuzném rituálu KBo 34.13 (obv. 4) a rovněž na nepatrném fragmentu o několika řádcích KBo 16.84 (*ar-za-na-aš É-ri* – „do hostince“, obv. 2', CTH 670).

V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) se vícekrát hovoří o „bráně (či dveřích) hostince: [*ar-za*]-*na-aš É-na-aš K[Á* – „Brá[na host]ince“ (rev. 1), dále rev. 10, popř. rev. 14-15: 14. *DUMU-aš-ta ar-za-na-aš É[...]* 15. *KÁ-aš ti-iz-zi LÚ* ^{GIŠ}*GIDRU(-)x[* – „Syn si stoupne k bráně [ ] hostince, herold [“. Na dalším fragmentu téhož textu máme opět zlomkovitě doloženo: *na-aš ar-za-na-aš É-n[a-aš* – „A on [ ] hostin[ce“ (KBo 25.69 obv. ? ii 4').

aška- c. „brána“

Pro vykonání obětí během starochetitské slavnosti KILAM je nutno přinést obětní kyselé „tlusté chleby“, malé a velké, „z brány“: 6.] 1 NINDA.GUR₄.RA *EM-SA TUR a-aš-ka-az [ú-da-i*, popř. 13'.] NINDA.GUR₄.RA *EM.[S]A GAL a-aš-ka-az ú-da-i*.⁶⁸⁶

^(É)*halentuwa-* n. „palác“⁶⁸⁷

Hojně diskutovaný termín *halentuwa-* je označením pro palác nebo jeho část, kde se odehrávají důležité kultovní úkony. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je palác doložen několikrát: *LUGAL-uš a-ru-w[a-iz-zi* ^{LÚ}(*ki*)-*i-ta-aš hal-za-a-i* ^É*ha-l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta* – „Kráľ se kla[ní. Muž *ki*]ta- volá. V paláci se končí (obřad).“ (i 24). Z následující pasáže vyplývá, že vstup do paláce byl zakryt jakýmsi koženým závěsem a

⁶⁸⁴ K výrazu *arzana-* viz HOFFNER 1974.

⁶⁸⁵ „Z rozboru těchto pasáží vyplývá, že chetitské hostince byly velice podobné hostincům ostatních oblastí starého Předního východu. Byly společenskými centry poskytujícími stravu, pití, ubytování a ženy jak mužům z nejbližšího města, tak projíždějícím cestujícím.“ (HOFFNER 1974b: 121).

⁶⁸⁶ KBo 25.61 obv. ii? 6, rev.? 13'. Dále viz obv. ii 13, rev.? 21', 29'. Viz NEU 1980a: 134-136.

⁶⁸⁷ OTTEN 1971a: 20; OTTEN 1976b; ALP 1983a: 1-323, 349-367; SINGER 1983: 111-112.

také, že se v ní nacházel královský trůn: 31. [*m(a-a-an lu-uk-kat-t)*]a-ma ta-pa ha-[aš-š]a-an-zi ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an ú-uš-ši-a[n-z(i)] 32. [(LUGAL-uš-za a-ni-ya-at-ta-še-e)]t da-a-i LUGAL-[u]š a-ra-ah-za pa-iz-zi 33. [^L(^Úhu-ul-da-a-la-ša ^Éh)]a-le-en-ti-u-[a] z kur-ša-an da-a-i 34. [ta-aš-ta pa-(ra-a)] pé-e-da-i / 35. [LUGAL-uš a-ra-a(h-za ú-iz-zi t)]a-aš ^É[h]a-le-en-ti-u pa-iz-zi 36. [hal-(ma-aš)-šu-(it-ta-aš ta-p)]u-uš-z[a t]i-e-ez-zi LÚ^{MEŠ} GIŠBANŠUR – „[Když se] však [rozednív]á, otevřou (a) odhrn[ou] závěs. [Král si] vezme [svo]u [výstroj]. Král jde ven. [Hlídač však] vezme z [domu h]alentiu rouno [a] vynese (jej) [ven]. / [Král přijde zvenku] a jde do domu [h]alentiu. [s]toupne si [ve]dl[e trůnu].“⁶⁸⁸ Do paláce také muži s bronzovým oštěpem donesou dva býky, které zde obětují: 45. [(-ma 2 GU₄.MAH GE₆)]^{TIM} kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH 10 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi 46. [nam-ma 1 GU₄.MAH (10 L)]Ú^M[(^{ES} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi) -z]i tu-uš an-da ^Éha-le-en-ti-u 47. [(pé-e-da-an-zi nu a-pu-uš-ša) h]u[?]-kán-zi – „[ ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset ‚mužů s bronzovým oštěpem‘. [Pak zvedne jednoho býka deset ‚m]už[ů s bronzovým oštěpem‘]. A [odnesou] je do paláce [a ony p]orazí.“⁶⁸⁹

Zřejmě lze tento termín doplnit do následující pasáže v CTH 669: 1. I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an 2. ú-uš-ši-an-z[i] LUGAL-uš ar-ha pa-iz-zi 3. an-da ša-an-h[a-a]n-zi LUGAL-uš I-NA UDUN-ŠU e-ša-[ri] – „Šestáho dne, když otevírají (palác)⁶⁹⁰, odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.“⁶⁹¹ Poté zde muž Boha bouře vykoná rituál na očistu krále. Z toho lze vyvodit, že vchod do této budovy / části paláce byl zakryt sukmem a uvnitř byla pec nebo ohniště.

Jen fragmentárně je tento pojem doložen v textu KBo 25.92 (CTH 670): ha-le-en-ti-u[(p. kol. 6´).

^(É)hilammar n. „brána“⁶⁹²

U městské brány se odehrává nespočet rituálů, především však je brána chápána jako předěl mezi čistým územím města a „nečistou“, nepřátelskou okolní krajinou. Většinu objektů, které byly v průběhu rituálů kontaminovány zlými silami (které do sebe absorbovaly), je nutno vynést za městskou bránu a zabránit tak dalšímu znečištění města. Názorně to vidíme na příkladu Starochetitského rituálu pro královský pár, kde byl jako

⁶⁸⁸ KBo 17.11++ i 31-36.

⁶⁸⁹ KBo 17.11++ i 45-47.

⁶⁹⁰ Podle ALP 1983a: 55, 245.

⁶⁹¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669). Viz obv. ii 1: I-NA UDUN-ŠU, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i NEU 1970: 55 n. 30.

⁶⁹² Viz SINGER 1975; SINGER 1983: 115; VAVROUŠEK 1984. Srv. též ALP 1983a: 325-332.

absorbens zla použit orel (pojal do sebe zlo a nemoci z královského páru během ritu, kdy jím vykonavatel rituálu „kýval“ nad králem a královnou⁶⁹³) a musel být na noc vynesena k městské bráně: 43. ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an-na pa-ra-a hi-lam-[ni]* 44. *pé-e-tu-me-ni ta ša-šu-e-ni* – „A orla odnese pryč k brán[ě] a spíme.“ Ráno pak ritus s orlem pokračuje a zřejmě i vykonavatel rituálu se vrací do města („Když se však rozední, král ještě ne[jde]“⁷ ven. Já [j]du zpět dovnitř.“⁶⁹⁴). Později je v rámci téhož rituálu popisován noční ritus, kdy vykonavatel rituálu s dalšími osobami odchází branou ven z města: 45.]x *pé-e-ra-az-mi-it ú-ra-a-ni hi-lam-na-az-pát* 46. [^NA⁴ *pé-e-ru-na-aš pa-i-wa-ni iš-pa-an-ti* 47. [*tar-l*] *i-pa-aš-ša-an iš-ha-an-da* [(-) 48. ⁶⁹⁵ *a*] *n-da*⁶⁹⁶ *pár-šu-wa-ni*⁶⁹⁷ *ta* [(-) 49.]x⁶⁹⁸ GEŠTIN-*ta šu-un-[na-ah-hé* 50.]⁶⁹⁹ *te-eh-hé* [– „hoří před nimi. Z brány [ ] jdeme ke skálám. V noci [ ] jeho [*tarl*] *ipa-* krev“⁷ [*dov*] nitř rozdrobíme a [ ] napl[ním] vínem [ ] položíme.“⁷⁰⁰

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je zmíněna brána Domu kamenů, ve které vojsko shromáždí zvířata určená k oběti: 12'. ... *nu-uš NA₄-an pár-na-aš hi-lam-ni* E[(RÍN^{MEŠ}-*az ha-an-da-a*)-] – „A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ].“⁷⁰¹ „Brána domu *hišta-*“ je zmíněna v příbuzném textu KBo 25.29 (CTH 645): ^É*hi-iš-ta-aš hi-lam-ni* – „v bráně domu *hišta-*“ (obv.⁷ ii 5').

Fragmentárně je zřejmě brána doložena i v rituálu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu), kde se odehrává ritu za účasti krále, muže *hapia-*, s „vlčího muže“, lukostřelkyně a dalších žen (ř. 14'), dále i v textu KBo 25.101 (CTH 670): *hi-lam-na* [(ř. 3').

^É*hišta-* dům *hišta-*⁷⁰²

S výrazem ^É*hišta*[se setkáváme v textu Melquetu KUB 43.24 lk. kol. 2' (CTH 523. 01.C.), bohužel bez kontextu. Zřejmě se v něm nachází v textu níže zmíněné suroviny (kůzlata, nápoj *marnuwan*, nádoba *tahaši-*, chleby a jiné obětiny).

V rituálu KBo 17.45 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) hraje významnou úlohu muž *hišta-* a rovněž se dozvídáme, že ke konci dne se král kočárem za doprovodu hudebníků a tanečníků odebere do domu *hišta-*: 19'. ...LUGAL-*uš-ša* ^É*ma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-*

⁶⁹³ KBo 17.1 ii 43-44 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

⁶⁹⁴ KBo 17.1 ii 45-46 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 28-29.).

⁶⁹⁵ Rev. iii 48-53 je duplikátem ke KBo 17.26 (transkripce viz NEU 1980a: 230 a GRODDEK 1996b: 299).

⁶⁹⁶ *an-da* je potvrzeno textem KBo 17.26 ř. 1'.

⁶⁹⁷ *-wa-ni* psáno přes razuru.

⁶⁹⁸ KBo 17.26 ř. 2':]x(-) *ti-ú-x*].

⁶⁹⁹ KBo 17.26 ř. 3': (-)] *x-aš-ša-a-aš*].

⁷⁰⁰ KBo 17.4 iii 45-50 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25; 34-35.). Fragmentárně se nám „brána“ dochovala i v textu V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): *hi-lam-ni* – „v bráně“ (rev. 12').

⁷⁰¹ KBo 17.15 rev. 9'-12'.

⁷⁰² SINGER 1983: 112-115.

z[i] 20'. ^{GIŠ}hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša LÚ^{MEŠ} ZI-IT-TI₄ LÚ^{MEŠ}HÚB.BI LÚ^{MEŠ}ALAM.[ZU₉]
 21'. LUGAL-i pé-ra-an hu-ya-an-zi a-ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri x LUGAL-i[ ] 22'. pé-ra-
 an-n[a] / 23'. LUGAL-uš ^Éhi-iš-ta i-ya-a[n-na-i] 24'. [D]AM LÚ^{MEŠ}GUDU₁₂ ar-ta[ ] / 25'.
 [ma]-a-an LUGAL-u[š – „...a král přijd[e] z domu makzi-[ ], sedne si do kočáru.
 Společníci, tanečníci a klau[ni] běží před králem. Nástroje arkami (a) galgalturi [a] před
 králem [ ] / Král krá[čí] do domu hišta-[Ma]nželka kněze ‚pomazaného‘ stojí. [ ] /
 [Kd]yž krá[I“.⁷⁰³

Tento dům je fragmentárně zmíněn v textu KBo 25.29 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): ^Éhi-iš-ta-aš hi-lam-ni – „v bráně domu hišta-“ (obv.[?] ii 5’).

Na obv.[?] tabulky KBo 20.21 (CTH 670) je doložen rozsáhlý seznam chlebů a na rev.[?] je bez kontextu doloženo:]x I-NA ^Éhi-iš-ta 3-Š[U (rev.[?] 4’).

Srv. rovněž LÚ^{MEŠ}hišta- („kněz domu hišta-“).

^Émak(kiz)zi- dům makzi-⁷⁰⁴

Přesný význam termínu ^Émak(kiz)zi- není dosud znám. V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) je zmíněna střecha tohoto domu: 6'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša ša-ra-a t[i-]
 7'. ar-ki-ú-wa-az LÚ^{MEŠ}ša-ah-ta-r[i-le-eš] 8'. ma-a-ak-ki-iz-zi-ya-aš šu-u-uh-hi-[ ] 9'. ar-
 ki-i-ú-az pa-ú-wa-an-zi te ma-a-[ ] 10'. LÚ^{MEŠ}ALAM.ZU₉ pa-a-an-zi te ma-a-[ ] –
 „Král a královna pov[stanou.] z arkiu- zpěvá[ci] na střechu domu makzi-[ ] z arkiu-
 chození a ty[ ] Klauni jdou a ty [ ]“.⁷⁰⁵

V závěru v rituálu KBo 17.15 (CTH 645) jde panovník z domu makzi- a nasedne do kočáru: 19'. ši-i-wa-az 8 wa-ak-šur a-aš-zi LUGAL-uš-ša ^Éma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i]
 20'. ^{GIŠ}hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša – „Ze dne zbývá osm (dílů) wakšur a král přijd[e] z domu
 makzi-[ ], sedne si do kočáru.“⁷⁰⁶

V rituálu HHT 73 (CTH 648) zřejmě do domu makzi- jde syn, hlavní vykonavatel rituálu, a zde obětuje: 5'. DUMU-aš ^Éma-ak-[ ] 6'. ^{GIŠ}GIDRU^{HI.A} KÙ.BABBAR x[ ] 7'.
 iš-ta-na-[ ] 8'. DUMU-aš pár-ši-[ ] – „Syn [do] domu mak[zi-] stříbrná žezla [ ] olt[ář
 ]. Syn rozdro[bí“.⁷⁰⁷

⁷⁰³ KBo 17.15 rev.[!] 19'-25'.

⁷⁰⁴ CHD L-N: 123.

⁷⁰⁵ KBo 20.8 obv.[?] i 6'-10'.

⁷⁰⁶ KBo 17.15 rev.[!] 19'-20'.

⁷⁰⁷ HHT 73 rev. 5'-8'.

pir, parn- n. „dům“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se setkáváme s budovou, která nese označení „dům dětí“, není však blíže specifikovaná, ani z kontextu není jasná její funkce: *ta DUMU^{MEŠ}-an pár-na pa-i-mi* – „... a já půjdu do domu dětí.“⁷⁰⁸ A dále: 12. *ka-ru-ú-ma* 13. [ ] *É DUMU^{MEŠ}-an pa-iš-ga-ha-at ki-nu-na na-at-ta ku-wa-a-pí-ik-ki*⁷⁰⁹ *pa-a-un* – „Dříve však [ ] jsem chořoval do domu dětí, nyní nikam nechodím.“⁷¹⁰

Na malém fragmentu KBo 20.7 + KBo 25.16 (635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je doložen dosud nevysvětlený termín *tup-pa-aš pár-na da-x* (rev.[?] 11'). Někteří autoři jej překládají jako „dům tabulek“⁷¹¹, avšak het. *tuppi-* n. „tabulka“ je i-kmen. Oproti tomu existuje verze „dům (nádob) *tuppa-*“⁷¹² která zůstává stejně hypotetickou.

Dosl. termín „dům boha“ překládáme v daných pasážích „chrám“, např. v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) jsou božstvům obětovaná masa zřejmě dopravena do chrámu: 2'. [^{UZ}] *UŠÀ.BA* 1[ ] 3'. [ ] *x ši-ú-na-aš pár-na* [ ] 4'. [ ] *x a-pí-ya ti-an-zi a-pé-e-y* [*a* – „s]rdce, jeden[ ] do chrámu [ ] tam postaví. A tito“⁷¹³ Kromě tohoto „domu bohů“ je v tomto rituálu významný i tzv. Dům kamenů, v jehož bráně vojáci seskupí zvířata určená k rituální porážce a oběti (viz pod NA₄ „kámen“).

Při Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštiny KBo 13.175 (CTH 654) je zmíněno, že (pravděpodobně) kněz sanga jde do chrámu, tj. „domu boha“: *ši-ú-na-aš pár-na pa-iz-zi* – „jde do chrámu“ (obv. 5).

V textu KBo 25.106 (CTH 670) je doložen „dům“ v souvislosti se „zmocněncem ^{LÚ}MAŠKIM (] ^{HLA} *pár-na-aš* ^{LÚ}MAŠKIM x[, ř. 5').

^É*pulla-* „dům dětí“

„Dům dětí“ je bez bližšího kontextu zmíněn v rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670):] x *Ú É pu-ul-l* [*a-* (i 2').

šaramna- „palác“⁷¹⁴

Tento termín se vyskytuje jako ^{NINDA}*šarama(n)-* (viz), nebo ve spojení ^{NINDA}*šaramnaš hališ* (viz ^(NINDA)*hali-*).

⁷⁰⁸ KBo 17.1 ii 17-18; iii 17, iv 11 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25; 32-33; 36-37).

⁷⁰⁹ Dupl. KBo 17.3 iv 9: *ku-wa-a-pí-ki*.

⁷¹⁰ KBo 17.1 iv 11 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37).

⁷¹¹ IMPARATI 1969.

⁷¹² Např. WERNER 1967: 82; OTTEN 1973: 77. Viz NEU 1983: 201 n. 586.

⁷¹³ KBo 17.15 rev.[!] 2'-4'.

⁷¹⁴ NEU 1983: 160 n. 471-472.

É *taštuppa-*

dům *taštuppa-*

Je možné, že dům *taštuppa-* byl určen pro převlékání či mytí krále.⁷¹⁵ Z fragmentárního rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 vyplývá, že do tohoto domu si šel král obléci „oděv božstva“: 9'. [na-a]š-ša-an É *ta-a-aš-tu-up- p[a- ...]* 10'. [... -z]i *ta-az* DINGIR^{LIM}-*na-aš* TÚG-an x[– „[A o]n [do] domu *taštupa-*[...]. A si oděv božstva[“.⁷¹⁶ Na rev. je doloženo, že si zde král převléká šaty a bere si nové boty: *t]a-ma-i-in wa-aš-še-e[z-zi – „oble[če] si [j]iný [“ (rev. ? 3'), „jiné“ t]a-ma-a-e[(rev. ? 4'),* ^{KUŠ}E.SIR^{HIA}-*uš* *ta-ma-a-uš šar-k[u]-x[– „obu[je] si jiné [boty]“ (rev. ? 5'),*] É *ta-a-aš-tu-up-pa-az[„z domu taštuppa-*“ (rev. ? 6'),] *na-aš-ša-an* ^{GIŠ}*hu-lu-ga-an-ni-ya e-[„nase[dne] do kočáru“ (rev. ? 7') a „král“ (rev. ? 10').*

É

„dům“

V textu KBo 25.51++ (CTH 631) se dochovala zmínka o „domu vína“: [I]Š-TU É GEŠTIN *ú-iz-zi – „]* přijde z „domu vína“ (obv. ? i 16').

Některé z pasáží Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) se odehrávají v chrámu Boha bouře: 3'. ... LUGA[L-*uš* ^DIM-*aš*] É-ri *hu-e-[ek-zi] – „Krá[li] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává].“ (i 3', 19').* Fragmentárně je v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) doložena věta, v níž se hovoří o „domu kněze muže Boha bouře“: 5'. *ku-i-uš I-NA É LÚ ^DI[M] 6'. a-pu-u-uš-pát* DINGIR^{MEŠ}-*u[š – „které do domu muže Boha bouře], tak ony bohové “ (rev. 5'-6') a posléze na rev. iv: 10'. [še-e-er ^DIM-*aš*] É-ri ^{LÚ}SANGA-*eš ^Mt[a-az-zi-li] 11'. [S]IPA^{MEŠ} DINGIR^{LIM} e-ša-an-d[a] – „[Nahoře] v chrámu [Boha bouře] kněz sanga T[azzili p]astýři boha se posadí.“⁷¹⁷ V příbuzném textu KBo 25.86++ (CTH 635) je rovněž zmíněn „chrám Boha bouře“: [ma]-a-na-aš-ta ^{LÚ} I]Š-TU É ^DIM *ú-iz-zi ta[– „[Ja]kmile] m[už] přijde z chrámu Boha bouře, [“ (ii 5). Dále viz KBo 25.73 (CTH 670): LUGAL-*uš* A-NA É ^DIM (l. kol. 2').***

Mezi rity odehrávající se v chrámu patří i pasáž textu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), ze které se dovídáme, že ve zmíněném chrámu stál piliř: 13'. DAM ^{LÚ}GUDU₁₂ *an-da-an ši-ú-na-aš É-ri šar-h[(u-l)]i-ya-aš pé-r[a-an (ar-ta)] – Manželka kněze „pomazaného“ [(stojí)] uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem“.⁷¹⁸ Dále je zmíněno ohniště, u kterého probíhá očištný rituál.*

⁷¹⁵ NEU 1983: 192 n. 564; HW: 172.

⁷¹⁶ KBo 20.18 + KBo 25.65 rev. 9'-10'.

⁷¹⁷ KBo 25.24 ř. 10'-11'.

⁷¹⁸ KBo 17.15 rev. ! 13'.

„Dům“ se jménem konkrétního boha lze chápat jako chrám toho kterého božstva, např. chrám Božstva slunce (É^DUT[U] v textu KBo 34.13 (CTH 648, obv. 2) či chrám boha Kuršy jmenovaný při Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654): 5'. [LÚ]^{MEŠ URU} *Ku-ru-uš-ta-ma* ^D*Kur-ša-aš É-ri* [– „Li]dé (z) města Kuruštama do chrámu boha Kuršy [.⁷¹⁹ V závěru rituálu stojí *É-ir hal-zi-an-zi nu a-da-an-zi –* „] v domě volají a jedí.“ (KBo 13.175 rev. 7'). Fragmentárně je tento sumerogram doložen v textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu):] *túh-hu-uš-ta Û I-NA É* [– „] se končí. A v domě?⁷²⁰ (ř. 7'). V textu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) jde číšník do chrámu Boha bouře a pak do chrámu boha Telipinua a provádí zde oběť: 5'. ^{LÚ}SAGI A-NA É^DIM x[...] 6'. [...]x *iš-pa-an-ti A-NA É^D[T]e-li-pí-nu QA-TAM-MA iš-pa-an-ti* [– „Číšník do chrámu Boha bouře[...] obětuje, do chrámu boha [T]elipinua (a) stejně tak obětuj[e.⁷²⁰ „Domy“ jsou doloženy fragmentárně v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 3.⁷²¹

K pojmu É *NAPTARI* viz *NAPTANU(M)*, k É *Ú-NU-UT* viz *UNŪTU(M)* „nástroj, nářadí“.

É.DINGIR^{LIM} „chrám“

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) se hovoří zřejmě o dávkách pro chrám: 3'. [(*na-an É.DINGIR^L*)^M ...]-*zi IŠ-TU É.GAL* 4'. [(1 GU₄ ^{LÚ}IGI.DU₈.A) ...]x ^{LÚ}AGRIG.TUR *pa-a-i –* „A do chrám[u] ho [...] z paláce dá jednoho býka muž *igi.du₈.a* [...] malý správce.“⁷²²

É.GAL „palác“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) vystupují „vědmy z paláce“: ^{MUNUSŠ}JU.GI É.GAL (ii 4', 6', 7'). V CTH 665 jsou zmíněny předměty, které dají palácoví zaměstnanci chrámu: 3'. [(*na-an É.DINGIR^L*)^M ...]-*zi IŠ-TU É.GAL* 4'. [(1 GU₄ ^{LÚ}IGI.DU₈.A) ...]x ^{LÚ}AGRIG.TUR *pa-a-i –* „A do chrám[u] ho [...] z paláce dá jednoho býka muž *igi.du₈.a* [...] malý správce.“⁷²³

KÁ „brána“

V rituálu KUB 60.41 (CTH 648) vykonávaném synem DUMU-*aš* je zlomkovitě doložena věta *n]a-aš-ša-an KÁ-aš ti-i-iz-zi –* „A] stoupne si k bráně.“ (rev. 8').

⁷¹⁹ KBo 13.175 rev. 5'.

⁷²⁰ KBo 20.19 + KBo 20.25 obv.[?] i 5'-6'.

⁷²¹ Srv. dále: KBo 25.22 (CTH 670): *e-ku-zi A-NA É^D* [„píje. Do chrámu božstva[“ (ř. 6').

⁷²² ABoT 1.35++ iv 3'-4'. Dupl. KBo 17.33++ iv 11'-13'.

⁷²³ ABoT 1.35++ iv 3'-4'. Dupl. KBo 17.33++ iv 11'-13'.

V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) se vícekrát hovoří o „bráně (či dveřích) hostince: [ar-za]-na-aš É-na-aš K[Á – „Brá[na host]ince“ (rev. 1), dále rev. 10: KÁ-aš pé-e-ra-an LÚ^{GIŠ}GIDRU[– „herold před bránou“, popř. rev. 14-15: 14. DUMU-aš-ta ar-za-na-aš É[...] 15. KÁ-aš ti-iz-zi LÚ^{GIŠ}GIDRU(-)x[– „Syn si stoupne k bráně [ ] hostince, herold [“.

V rituálu KBo 25.84 (CTH 670) král zřejmě kráčí k bráně se šperkem ašuša-: LUGAL-uš a-šu-ú-ša-an KÁ.GAL-m[a – „Král (šperk) ašuša- [k[?]] bráně“ (i 3'), poté přijde královna a z poničeného kontextu lze vyčíst: 6'. ma-a-an LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša a-a[p-] 7'. KÁ.GAL-ma-az ša-ra-a ti[?]-en-zi – „6'. „Když král a královna [ ] z brány vystoup[í][?] nahoru[“.⁷²⁴

„Brána (či dveře) do vnitřních prostor“ se vyskytuje na tabulce KBo 34.14 (CTH 670) obv. (ii) 6']x-na-aš KÁ É.ŠÀ a-ri na-aš.

KISLAH „mlat“

Mlat (KISLAH-az KISLAH-az) je zmíněn v rituálu KBo 16.72 + KBo 16.73 (CTH 523)⁷²⁵ obv.[?] ii 5'. V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) pronáší král zařikání v chrámu a na mlatu: 3'. ... LUGA[L-uš^DIM-aš] É-ri hu-e-[ek-zi] 4'. [1 GU₄.MAH šu-up-pí-i]š-tu-wa-ra-an [n]a-at-ta ar-kán-da-an [da-a-i] 5'. [ma-a-an-ša-an L]UGAL-uš KISLAH-ni hu-e-ek-zi – „Krá[l] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává. Vezme jednoho záři]vého (a) [n]erozloženého [býka. Když k]rál zařikává na mlatu, ...⁷²⁶

V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) je zmíněn vrchní osobní strážce, který králi něco předává a panovník to pak „pokládá vedle [mlat]u“ (iv 3: [KISL]AH-ni ta-pu-uš-za zi-ik-ki-iz-zi).

IV. 1. b. Architektonické prvky, interiér budov a jeho součásti

É[?]arkiu- část budovy⁷²⁷

Přesný význam této architektonické části není dosud znám. V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) odtud zřejmě vychází klauni: 6'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša ša-ra-a t[i-] 7'. ar-ki-ú-wa-az LÚ.MEŠ[?]ša-ah-ta-r[i-le-eš] 8'. ma-a-ak-ki-iz-zi-ya-aš šu-u-uh-hi-[ ] 9'. ar-ki-i-

⁷²⁴ KBo 25.84 i 6'-7'.

⁷²⁵ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

⁷²⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 3'-6'.

⁷²⁷ I. Singer překládá „passageway of the gate-house“ (SINGER 1983: 106-111. E. Neu „Tei eines Torhauses“ (NEU 1983: 28 n. 176).

ú-az pa-ú-wa-an-zi te ma-a-[ ] 10'.^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉ pa-a-an-zi te ma-a-[ ] – „Král a královna pov[stanou.] z arkiu- zpěvá[ci] na střeche domu makzi-[ ] z arkiu- chození a ty[ ] Klauni jdou a ty [ ].⁷²⁸ Zcela fragmentárně je tento pojem doložen v KBo 25.28 (CTH 670)] ar-ki-ú[(rev.² iii 7').

halmaš(š)uitt- c. „trůn“⁷²⁹

S trůnem jako symbolem krále-vládce (oproti ohništi, symbolu královny, udržovatelky domácího ohně), se setkáváme ve Starochetitském rituálu pro královský pár, kde králi náleží pohár položený k trůnu a královně pohár na ohništi: 28. [1^E]^N *te-eš-š[u-u]m-mi-in A-NA LUGA[L p(é-e-eh-hi 1^{EN} A-NA MUNUS.LUGAL pé-e-eh-hi)] 29. 1^{EN} A-NA hal-ma-aš-šu-it-t[i pé-e-e(h-hi Û 1^{EN} A-NA ha-aš-ši-i) pé-e-eh-hi] – „[Jede]n pohár dám králi, jeden dám královně. Jeden [dám] trůn[u] a jeden [dám] ohništi.“⁷³⁰ Poté probíhá ritus s kýváním nad královským párem a s pliváním a následně jsou poháry uklizeny: 38. DUMU.É.GA[(L)] 39. LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša ki-iš-ša-r[a-az-(me-et te-e)]š-šu-um-mi-uš⁷³¹ da-a-[(i)] 40. hal-ma-aš-šu-it-ta-az ha-aš-š[a-az a-p(é-e-az d)]a-a-i – „Palácový úředník vezme [z] rukou krále i královny poháry, vezme [o]ny (poháry) z trůnu a [z] ohniště.“⁷³² Stejný ritus se opakuje v závěru obv. ii: „Král [a] královna vezmou [p]oháry, postaví (je) na trůn a na ohniště.“⁷³³ Na rev. iv pronáší vykonavatel rituálu řeč, kde vyjmenovává místa v paláci, která očistil a mezi nimi zmiňuje i královský trůn; kontext je bohužel velmi fragmentární: „] trůn[u] ...hr]ůzu, zlo, nemoc (a) nečistotu jsem [v]za[.“⁷³⁴*

Během slavnosti KILAM (CTH 627) sleduje král jednotlivé ceremonie z trůnu, posléze z něj sestoupí: 14. LUGAL-uš hal-ma-šu-it-ta-az kat-ta ú-[iz-zi 15. a-ru-wa-iz-zi ta-aš ti-e-ez-zi – „14. Král sestoupí z trůnu. [ ] Klaní se a postaví se...“⁷³⁵ a obětuje ohništi. Na jiné tabulce popisující tuto slavnost je během královny oběti zmíněna nádoba *huppar*, kterou číšník pokládá k trůnu: 13'. ...^{LÚ}SAGI 14'. [(hu-up-pa-ra-an)]šu-ut pé-e-[d]a-i ta-

⁷²⁸ KBo 20.8 obv.² i 6'-10'.

⁷²⁹ Viz POPKO 1978: 59-65; ALP 1983a: 333-348.

⁷³⁰ KBo 17.1 ii 28-29 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-27.).

⁷³¹ Dupl. KBo 17.6 ii 19': *te-eš-šu-um-me-uš*.

⁷³² KBo 17.1 ii 38-40 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

⁷³³ KBo 17.1 ii 49-51: 49. [t]e-eš-šu-mi-uš-ša Û^{GIŠ}SUKUR ZABAR ú-da-an-zi [(LUGA)]L-uš MUNUS.LUGAL-aš-[ša] 50. [t]e-eš-šu-mi-uš da-an-zi hal-ma-aš-šu-it-ti ha-aš-ši-ya-a[(š-š)]a-an 51. ti-an-zi.

⁷³⁴ KBo 17.1 iv 1-3: 1. *hal-ma-aš-šu-it-ti*] 2. [ ]-na-ar[(-) ha]-tu-ú-ga-[a]n i-da-a-lu e-er-ma-an pa-ap-ra-a-tar 3. [d]a-ah-hu-u[n].

⁷³⁵ KBo 17.19++ ii 14-15.

aš-ša-an hal-ma-aš-šu-it-ti da-a-i – „Číšník odnese nádobu *huppar* [ ] a položí ji k trůnu.“⁷³⁶

I v ostatních rituálech máme doloženy obdobné situace, např. Starochetitský rituál za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 17. [(LUGAL-*uš* MUNU)]S.L[(UGAL-*aš-š*)]*a a-ap-pa hal-ma-aš-šu-i*[(*t-ti pa-a-an-zi*)] 18. [(*ta e-ša-an-da*)] – „[Krá]l a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u a usednou.“⁷³⁷ A dále: LUGAL-*uš hal-ma-aš-šu-it*[(*ti*)] – „Krá]l [ ] k] trůnu.“ (i 42), *hal-ma-aš-šu-it-ti pár-šu-ul-li pa-a*[- „,] drobky na trůn [“ (i 52). V samotném závěru rituálu je rovněž zmíněna oběť trůnu: 39'. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti 1-iš lu-u)]t-ti-ya 1-iš ha-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-iš* 40'. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za 1-i)]š ši-pa-an-t[i]* – „obětuje ... jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře [vedle] ohni[ště jedn]ou.“⁷³⁸ V příbuzném textu KBo 25.51++ (CTH 631) máme doloženo: [LUGAL-*uš hal-m*]a-*šu-it-ti ti-e-ez-zi 2 e-ku-zi* – „[Krá]l přistoupí k [tr]ůnu, dvě (božstva) pije.“ (obv.[?] i 18').

V textu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) máme doložen libační ceremoniál, během něhož král obětovává společně s vrchním kuchařem, mimojiné i trůnu: 1'. [UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *iš*]-*p[a-a]n*[-*tu-z*]i-*aš-šar* LU[GAL-*i pa-ra-a e-ep-zi* 2'. [LUGAL-*uš QA-TAM d*]a-*a-i* UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *ha-aš-ši-i* 3-Š[U *ši-pa-an-ti*] 3'. [UGULA ^{LÚ^{MEŠ}} ^{GIŠ}BAN]ŠUR *ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi* UGULA ^{LÚ.M^{ES}}[^{ES}MUHALDIM] 4'. [*kur-ša-aš p*]é-*ra-an* 1-ŠU *hal-ma-šu-it-ti* 1-ŠU *lu-u*[(*t-ti-ya 1-ŠU*] 5'. [*ha*]-*at-ta-lu-aš* GIŠ-*i* 1-ŠU *nam-ma ha-aš-ši-i* 1-ŠU [*ši-pa-an-ti*] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Krá]l (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhuj]ící provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.“⁷³⁹ V závěru téhož rituálu se praví: LUGAL-*uš* x[ ] 16'. [*t*]a-*aš-ša-an hal-ma-šu-it-ti ti-e-ez-zi* 6-Š[U] – „Krá]l [ ] a pak přistoupí k trůnu. Šestkr[át]⁷⁴⁰ a následuje výčet božstev.

V rituálu HHT 73 (CTH 648) pravděpodobně král obětuje zvířecí játra trůnu a závoře: 7'. ... ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{UZU}NÍG.GIG x[ ] 8'. *tu-u-wa-az QA-TAM da-a-i* LU[GAL] 9'. *hal-ma-aš-šu-it-ti da-a*[-*i*] 10'. *ha-at-ta-lu-wa-aš* GIŠ[ ] – „Kněz ‚pomazaný‘ játra [ ] z dálky položí ruku. Kr[ál] d[á] na trůn. [ ] (na) závěru [“.⁷⁴¹

⁷³⁶ KBo 25.61++ rev.? 13'-14'.

⁷³⁷ KBo 17.11++ i 17-18. Pouze v pozdějším opise se rovněž dochovalo: 13. [LUG(AL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša hal-ma-aš-šu-it-ti*)a-*az pa-ra*-(*a ú-e*)]*n-zi* – „[Krá]l a královna sesto]upí [s trůnu].“ (KBo 17.11++ i 13).

⁷³⁸ KBo 17.11++ iv 39'-40'.

⁷³⁹ KUB 43.30 ii 1'-5'.

⁷⁴⁰ KUB 43.30 ii 15'-16'.

⁷⁴¹ HHT 73 obv. 7'-9'.

V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) je doložena oběť trůnu: 7'. [*hal-ma-aš-š*]u-it-ti 1-ŠU lu-ut-ti-aš 1-ŠU 8'. [*ha*]-aš-ša-a-i ta-pu-uš-za 1-ŠU da-a-i – „] jednou na [trů]n, jednou na okna, [...] vedle [ohn]iště jednou položí.“ (iii 7'-8').

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) obětuje vrchní kuchař rozdrobený chléb do všech míst domu či paláce (viz heslo ^{LÚ}MUHALDIM „kuchař“). Fragmentárně je obětování bílého chlebu *hali-* před trůn doloženo na tabulce KBo 25.91 (CTH 670) *hal-ma-šu*]-i-it-ta-aš pé-r[a-an (rev.[?] 6').⁷⁴² „Trůnu“ je zřejmě obětováno i na fragmentu KBo 38.113 (CTH 670) obv.[?] 4':]x *hal-ma-šu-it-t*[i].

Kromě toho se již ve starochetitských textech setkáváme s božštěnou podobu trůnu ^D*Halmaššuit*- (např. KUB 29.3, CTH 414⁷⁴³).

hantezumna- c. „předsín', předdvoří“⁷⁴⁴

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) slouží tato část obydlí pro uložení rituálně znečištěných železných jazyků, které vykonavatel rituálu vyjmul králi a královně z úst: 21'. *a-pu-u-uš ha-an-te-zum-ni*⁷⁴⁵ *te-e-eh-hi*⁷⁴⁶ – „Tyto položím na předsín'“.⁷⁴⁷

happena- c.[?] „otevřený oheň, plamen“

Oběti v chetitských rituálech byly prováděny nejen na ohništi uvnitř budov, ale i „na otevřeném ohni“, v plameni, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár: 7. *ha-ap-pé-e-ni-ma-an* 8. [(LÀL-it Ì-na x)]-e-mi – „(Já) však v plameni med a tuk [...]“.⁷⁴⁸

hašša- c. „ohniště, pec“⁷⁴⁹

Tento termín překládáme termínem ohniště, ačkoliv zřejmě neodpovídá zcela podobě ohništi popisovanému v rituálech. Jedná se o jakési zastřešené ohniště (krb či pec). Péče o domácí ohniště a krby náležela zpravidla ženám, jak na to poukazuje V. Haas⁷⁵⁰ na příkladu starochetitského rituálu pro královský pár, kde je trůn přiřazen králi a ohniště královně: 28.

⁷⁴² Srv. i v rituálu KBo 25.98 (CTH 670): 7'. [... *pár-š*]u-ul-li ^D*Hal*-[*m*]a-aš-šu-it-ti *pár-šu-ul-li* 8'. [... *p*]ár-šu-ul-li *ha-at-ta-lu-aš* ^{GIŠ}*i pár-šu-ul-li* 9'. [... *t*]a-pu-uš-za *pár-šu-ul-li da-a-i* (1. kol. 7'-9').

⁷⁴³ 3'. LUGAL-*i-mu ma-n*[(*i-ya-ah-ha-en* ^{GIŠ}*hu-lu-ga-an-né-en*)] 4'. ^D*Hal-ma-aš-šu-i-iz a-r*[(*u-na-za ú-da-aš* – „Mně, králi, přinesla (až) sem bohyně trůnu od moře vládu (a) vůz *huluganni*.“ (KUB 29.1 i 23: LUGAL-*u-e-mu*, ^{GIŠ}*DAG-iz*). K pádovým tvarům viz NEU 1970: 83.

⁷⁴⁴ OTTEN – SOUČEK 1969: 95, 112; HEG 156.

⁷⁴⁵ Dupl. KBo 17.3 i 16': *h*]a-an-di-zu-um-ni.

⁷⁴⁶ Dupl. KBo 17.3 i 16': *te-e-eh-hé*.

⁷⁴⁷ KBo 17.1 i 21' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21).

⁷⁴⁸ KBo 17.5 ii 7-8 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

⁷⁴⁹ K tomuto pomu viz především POPKO 1978: 48-59 a obsáhle i HAAS 1994: 267-275.

⁷⁵⁰ HAAS 1994: 268-269 n. 129.

[1^{EN}] *te-eš-š[u-u]m-mi-in* A-NA LUGA[L *p(é-e-eh-hi* 1^{EN} A-NA MUNUS.LUGAL *pé-e-eh-hi)*] 29. 1^{EN} A-NA *hal-ma-aš-šu-it-t[i pé-e-e(h-hi* Û 1^{EN} A-NA *ha-aš-ši-i) pé-e-eh-hi]* – „[Jede]n pohár dám králi, jeden dám královně. Jeden [dá]m trůn[u] a jeden [dám] ohništi.“⁷⁵¹ Poté probíhá ritus s kýváním nad královským párem a s pliváním a následně jsou poháry uklizeny: 38. DUMU.É.GA[(L)] 39. LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša* *ki-iš-ša-r[a-az-(me-et te-e)]š-šu-um-mi-uš*⁷⁵² *da-a-[(i)]* 40. *hal-ma-aš-šu-it-ta-az ha-aš-š[a-az a-p(é-e-az d)]a-a-i* – „Orla vynesou ven. Palácový úředník vezme [z] rukou krále i královny poháry, vezme [o]ny (poháry) z trůnu a [z] ohniště.“⁷⁵³ Stejný ritus se opakuje v závěru obv. ii: „Král [a] královna vezmou [p]oháry, postaví (je) na trůn a na ohniště.“⁷⁵⁴

Z ohniště a z ohně na ohništi bylo možné předvídat budoucnost, jak se dozvídáme z téhož rituálu, kde jsou nejdříve hliněné poháry naplněny krví *,tarlipa-‘: 7. ma-[a-an] lu-uk-kat-ta-ma nu* ^{LÚ}A.ZU *ú-ug-ga pa-i-wa-ni* 8. *nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in*⁷⁵⁵ *ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni* 9. *[k]u-iš ša-ga-i-[i]š ki-i-ša-ri ta* LUGAL-*i* MUNUS.LUGAL-*ya ta-ru-e-ni* – „Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já, a prohlédneme krev *[tarl]ipa-*, pohár a ohniště. [J]aké znamení se stane, to řekneme králi a královně.“⁷⁵⁶

Bez kontextu je výraz „k ohništi“ dochován v textu slavnosti KILAM (CTH 627) KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80⁷⁵⁷ i 17'. Na obv. ii téhož rituálu je popisována oběť ohništi: 16. GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL LUGAL-*i* GAL-*ri pa-a-[i]* 17. LUGAL-*ša ha-aš-ši-i ši-pa-a-an-ti* GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL *]* 18. LUGAL-*i* GAL-*ri e-ep-zi* LUGAL-*uš x[–* „Vrchní palácový úředník d[á] králi pohár. [ ] A král obětuje ohništi. Nejvyšší palácový [úředník ... vezme králi pohár, král [ ].“⁷⁵⁸

Zajímavou informací nám ohledně termínu *hašša-* přináší Starochetitský rituál za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631), podle něhož bylo možné ohniště *hašša-* v místnosti přenášet: 7. ^{LÚ}ME-ŠE-DI *ha-aš-ša-a[(n)] a-ap-pa-an da-a-i ta-aš pa-iz-zi* – „Osobní strážce dá dozadu ohništ[ě] a jde.“⁷⁵⁹ Kromě toho je v tomto rituálu doloženo obětování drobků chleba ohništi: 53. [ ] *pár-šu-ul-li ha-aš-ša-a-aš ta-p[u-uš-za –* „] drobků na

⁷⁵¹ KBo 17.1 ii 28-29 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-27.).

⁷⁵² Dupl. KBo 17.6 ii 19': *te-eš-šu-um-me-uš*.

⁷⁵³ KBo 17.1 ii 38-40 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

⁷⁵⁴ KBo 17.1 ii 49-51: 49. *[t]e-eš-šu-mi-uš-ša* Û ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *ú-da-an-zi [(LUGA)]L-uš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* 50. *[t]e-eš-šu-mi-uš da-an-zi hal-ma-aš-šu-it-ti ha-aš-ši-ya-a[(š-š)]a-an* 51. *ti-an-zi*.

⁷⁵⁵ Dupl. KBo 17.3 iv 4: *ti-iš-šum-mi-in*.

⁷⁵⁶ KBo 17.1 iv 7-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.). Viz rovněž POPKO 1978: 58.

⁷⁵⁷ CTH 627. Viz NEU 1980a: 115-117.

⁷⁵⁸ KBo 17.19++ KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80 ii 16-18.

⁷⁵⁹ KBo 17.11++ i 7.

trůn [ ] drobky ved[le] ohniště.“ (i 53) a v závěru rituálu obět' ohništi: 37'. [...(iš-pa-an-du-z)]i-aš-šar GE₆ ŠA GEŠTIN da-a-i ku-ut-ta-aš pé-ra-an 38'. [ši-ú-ni 1-(iš ši-pa-an-t)]i ha-aš-ši-i 1-iš kur-ša-aš pé-ra-an 1-iš 39'. h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti 1-iš lu-u)]t-ti-ya 1-iš ha-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-iš 40'. ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za 1-i)]š ši-pa-an-t[i] – „[ ] vezme černou nádobu išpantuziyaššar s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdi. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno, jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře, [vedle] ohni[ště jedn]ou.“⁷⁶⁰

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je popsán očištný ritus kolem ohniště s rostlinami *harnai-* a *tuhhueššar*: 13'. DAM LÚGUDU₁₂ an-da-an ši-ú-na-aš É-ri šar-h[(u-l)]i-ya-aš pé-r[a-an (ar-ta kat-ti-iš-ši-ma)] 14'. LÚhi-iš-ta ar-ta šu-me-eš-na-aš me-e-ma-a[l] GIŠe-er-hu-it [(har-z)i (UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM)] 15'. ha-aš-ša-a-aš kat-ta ke-e-et ar-ta 6 har-n[a]-a-i^{SAR} har-zi L[Úhi-iš-ta-a] 16'. ha-aš-ša-a-aš kat-ta e-di pár-ša-na-a-an har-zi 6 har-na-i^{SAR} har-zi [(wa-a-tar^{DUG}te-eš-šum-mi-ya)] 17'. la-hu-a-an an-da-an túh-hu-i-šar iš-hi-ya-an ki-it-ta na-aš-ša-a[(n ha-aš-ši-i PA-NI^{DUGUR} ki-it-ta)] – „Manželka kněze ‚pomazaného‘ [(stojí) uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem, [(avšak vedle ní)] stojí muž *hišta-*. V košíku [(drží) krupic[i]'. (Vrchní kuchař)] stojí z této strany ohniště. Drží šest rostlin *harnai-*. Muž *hišta-* poklekl z druhé strany ohniště (a) drží (rovněž) šest rostlin *harnai-*. [(Voda)] (je) nalita (v poháru)], uvnitř leží svázané *tuhhueššar*. A (pohár) [(stojí na ohništi před božstvem Ugur.)].“⁷⁶¹

I v dalším textu skupiny (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) máme doloženu obět' ohništi: 1'. [UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM iš]-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2'. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM ha-aš-ši-i 3-Š[U ši-pa-an-ti] 3'. [UGULA LÚ.MEŠ GIŠBAN]ŠUR ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi UGULA LÚ.M[ES]MUHALDIM] 4'. [kur-ša-aš p]é-ra-an 1-ŠU hal-ma-šu-it-ti 1-ŠU lu-u[t-ti-ya 1-ŠU] 5'. [ha]-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU [ši-pa-an-ti] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu išp[a]n[tuz]iyaššar. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhující] provede očištnu nahoru. Vrchní ku[chař] obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.“⁷⁶²

V rituálu KUB 54.50 (CTH 648) máme ohniště doloženo jen fragmentárně (rev.[?] 3).

⁷⁶⁰ KBo 17.11 iv 37'-40'. V příbuzném rituálu KBo 25.51++ je popisována i obět' peci (obv.[?] i 3', 4'). Fragmentárně se nám „pec“ dochovala i v textu V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): *ha-aš-ša-an* (rev. 11').

⁷⁶¹ KBo 17.15 rev.[!] 13'-17'.

⁷⁶² KUB 43.30 ii 1'-5'. Vrchní kuchař obětuje v průběhu rituálu ohništi vícekrát: [UGULA LÚ.MEŠ]MUHALDIM *ha-aš-ši-i 1-ŠU ši-pa-an-ti* (obv. ii 11') a UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *ha-aš-ši-i 1-ŠU ši-pa-an-ti* (obv. ii 15').

V textech skupiny CTH 649 hraje ohniště významnou roli, účastníci rituálu zde ohniště několikrát obíhají,⁷⁶³ např. *ha-aš-ša-an-kán* 1-ŠU [*hu-wa-a-i*] – „[oběhne] jednou ohniště.“ (obv. 10’).⁷⁶⁴ V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) je doložena oběť vedle ohniště: 7’. [*hal-ma-aš-š*]u-it-ti 1-ŠU *lu-ut-ti-aš* 1-ŠU 8’. [*ha*]-aš-ša-a-i *ta-pu-uš-za* 1-ŠU *da-a-i* – „] jednou na [trů]n, jednou na okna, [...] vedle [ohn]iště jednou položí.“⁷⁶⁵ a rovněž dále: 12’. *ha-aš-ši* 1-ŠU 13’. [... *lu-u*]t-ti-aš 1-ŠU *ha-at-ta-lu-aš* GIŠ-i 1-ŠU 14’. [... t]a-pu-uš-za 1-ŠU *ši-pa-an-ti* – „Ohništi jednou, [... ok]nům jednou, závoře jednou, [... v]jedle [ ] jednou obětuje.“⁷⁶⁶ V dalším textu KBo 17.18 (CTH 649) pokládají sloužící k ohništi kusy jehněčího: 7. [1 UDU *šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš*] I-NA ^{DUG}TU₇ *mar-ri-it-ta* ^{LÚ.MEŠ}MU-RI-DI-š[a] 8. [*ma-a-ra-i-it kar-pa-an ha*]r¹-kán-zi *ta-an ha-aš-ša-a-aš pé-ra-an ti-an-zi* – „[Jedna zářivá² ovce] se rozporcuje v hrnci. Muži muridi vš[ak zve]dli [kopím] a položí ji před ohniště.“⁷⁶⁷

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je fragmentárně doloženo ohniště v textu ABoT 1.35++ i 25:] *ha-aš-ša-a* 26. [... (*da-an-z*)]i. Na obv. ii je popsán proces pečení chleba *tunik*: 16’. ... 1 ^{LÚ}*a-šu-ša-la-aš* x[ ] 17’. *tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi* 1 ^{LÚ}SA[NGA] 18’. *ti-i-e-ez-zi nu* 3-ŠU *šu-uk-zi-y[a-*] 19’. 3-ŠU *hal-za-a-i ta-aš-kán ha-aš-ši-i*[ ] 20’. *na-aš ze-e-ya ha-aš-ša-az(-)ma-an-x*[ ] 21’. *na-an* 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *pár-ši-an-ta*[ ] 22’. A-NA ^{GIŠ}BANŠUR-ŠU-NU *ti-an-[zi*] 23’. *nu* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-lu-uš ta-lu-x*[ ] 24’. *ta-lu-pu-ša-an ha-aš-ša-a pí-iš-*[ ] – „Jeden muž *ašušala-* [...] uhněte (chléb) *tunik*. Jeden kněz sa[nga ...] položí. A třikrát [...] třikrát zvolá. A on v ohništi [...] a upeče se. Z ohniště ho však [...]. A dva knězi sanga ho rozdrobí. [...] na své stoly položí.[...] A muži *ašušala-talu*[...] há[zejí] *talupuša-* do ohniště.“⁷⁶⁸ Na rev. iii je do ohniště vhazována potravina *šamehuna-*, kterou měli muži *ašušala-* uvázanou na oděvu, z něhož pravděpodobně měla nasáknout zlé síly. Spálením měly být tyto pak zcela zničeny: 4’. A-NA ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-la-aš ša-me-hu-na-a*[n] 5’. *še-e-ek-na-u-i-iš-mi iš-hi-iš-kán-[zi*] // 6’. I-NA UD 16^{KAM} ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-le-eš A-N[A*] 7’. *ú-wa-an-zi nu-uk-kán ša-me-hu-na-an še-e-[ek-*] 8’. *la-an-zi na-an ha-aš-ša pí-iš-ši-iš-ká*[n-zi – „mužům *ašušala-* přivá[ží] *šamehuna*[ ] na jejich kabát². // Šestnáctého dne přijdou muži *ašušala-* k [ ]. A *šamehuna-* [z jejich²] ka[bátu²] rozváží. A háze[jí] ho/ji do ohniště.“⁷⁶⁹ Na rev. iii se dva knězi sanga posadí

⁷⁶³ K tématu obíhání ohniště viz V. Haas (HAAS 1994: 270 n. 139). Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 8’, 13’ (CTH 648).

⁷⁶⁴ KBo 25.31 ii 10’. Dále viz obv. 17’ a rev. 3’, 8’ a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 12’, 15’, 24’.

⁷⁶⁵ KBo 25.36 iii 7’-8’.

⁷⁶⁶ KBo 25.36 iii 12’-14’.

⁷⁶⁷ KBo 17.18 ii 7-8. Srv. dupl. KBo 17.43 i 7’: *ta-an ha-aš-ša-an pé-r[a-an ti-an-zi]*.

⁷⁶⁸ ABoT 1.35++ ii 16’-24’.

⁷⁶⁹ ABoT 1.35++ iii 4’-8’.

k ohništi a jí a pijí společně s muži *ašušala*:- 10'. *ne ha-aš-ša-aš kat-ta¹ e-ša-an-ta nu-u[š]* 11'. 2 ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA *ti-an-zi nu-uz a-t[(a-a)n-zi* 12'. *a-ku-wa-an-zi* ^{LÚ.ME.ÉŠ}*a-šu-ša-le-eš-ša[ ]* 13'. [(*pé-e-ra-aš-m*)]*i-it a-ta-an-zi a-ku-an-zi* [i – „A oni si sednou k ohništi. A j[e] položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se a napijí. Muži *ašušala*- však [ ] jedí a pijí před nimi.“⁷⁷⁰

V textu KBo 17.16 (CTH 670) provádí kněz ‚pomazaný‘ rituál společně s panovníkem a pokládá rozdrobený chléb k ohništi: 4'. LUGAL-ša *iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]*⁷⁷¹ 5'. [3 *pár-š]u-ul-li da-a-i ta A-ŠAR[-ŠU]* 6'. [ ]-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ *ha-aš-ši-i* 3 *pár-šu-[ul-li da-a-i]* 7'. [ ]-i *ha-at-ta-lu-uš GIŠ-i pár-šu-ul-l[i da-a-i]* – „A král položí [před] olt[ář tři dro]bky. A na [své] místo[ ]. Kněz ‚pomazaný‘ [položí] k ohništi tři drob[ky. položí] drobk[y] k závoře.[ ]“⁷⁷²

V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) se některé z rituů odehrávají i u ohniště (2'. *ha-aš-š]a-an hu-wa-a-[i]* – „oběhn[e ohni]ště.“ (l. kol. 2').

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) je názorně doložena oběť rozdrobeného chleba a krupice do všech míst domu (či paláce): 9'. [...]x *ha-aš-ši-i t[i-* a pak následují další oběti: 10'. [UGULA ^{LÚ}]MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM *pa-iz-zi ku-úr-š[i ...]* 11'. [*hal-ma-šu]-it-ti* 1 *pár-šu-ul-l[i ...]* 12'. [...] 1] *pár-šu-ul-li* x[...] 13'. [...] *ha-aš-ši-i* 1 *p[ár-šu-ul-li]* / 14'. UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *me-ma-al* x[ ] 1-ŠU *šu-uh-ha-i* 15'. *kur-ši* 1-ŠU *hal-ma-šu-[it-ti]* 1-ŠU 16'. *lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an* 1-ŠU [*ha-at-t]a-lu-aš GIŠ-i* 1-ŠU 17'. *nam-ma ha-aš-ši-i* 1-ŠU[ ] *š]u-uh-ha-a-i* – „[Vrchní k]uchař jde, rounu[... trůn]nu jeden drob[ek ... jeden] drobek [...] ohništi jeden d[robek]. / Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [záv]oře (a) potom jednou ohništi.“⁷⁷³ Posléze je na ohništi poraženo pět ovcí: *ta-aš-ša-an ha-aš-ši-i* 5 UDU x[ ] *hu-kán-zi* (ř. 18'). Výraz „před ohniště“ se zachoval na malém fragmentu KBo 34.18 (CTH 670), ř. 3': *h]a-aš-ša-an-kán pé-ra-[an*. V textu KBo 38.113 (CTH 670) jsou do pece kladeny chleby *harši-*, *pašša-* a zřejmě i *takarmu*:- 6'.]-an *da-a-i ta ha-aš-š[a-...]* 7'. [...]x ^{GIŠ}BANŠUR^{MEŠ} NINDA^{MEŠ} *har-ša-i[...]* 8'. [...]^{NINDA} *har-ši-iš ha-aš-ša-[...]* / 9'. [...]^{NI}NDA^{NDA} *pa-aš-ša ha-aš-š[a]*.⁷⁷⁴

V rituálu KBo 17.50++ (CTH 744) provádí kněz ‚pomazaný‘ rituál u ohniště: 19'. ^{LÚ}GUDU₁₂ *h[al-za-a-i te-w]a-a-aš-ha-an ti-ya-a-at* LUGAL-*uš na-at-ta* 20'. *a-ru-wa-i-iz-*

⁷⁷⁰ ABoT 1.35++ iii 10'-13'. Viz dále iii 15', fragmentárně rev. iv 17' a dupl. KBo 17.33++ i 2'.

⁷⁷¹ Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

⁷⁷² KBo 17.16 ř. 4'-7'.

⁷⁷³ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 10'-17'.

⁷⁷⁴ KBo 38.113 obv.[?] 6'-8'.

z[i]x *ha-a-aš-ša-an pé-e-ra-an da-a-i* 21'. *ta-aš-ta pa-ra-a pa-i-iz-zi* – „Kněz ‚pomazaný‘ v[olá: „*tew*]*āšhan tiyāt!*“ Král se neklan[í. ...] položí před ohniště. A jde ven.“⁷⁷⁵

^{GIŠ}*hapšalli-* viz ^{GIŠ}*haššalli-*

^{GIŠ}*haššalli-* n. „stolička“

V textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je „stolička“ uvedena v seznamu spolu s dalšími dřevěnými objekty: 12'. [(4 ^{GIŠ}*tu-h*)]*u-up-zi* 2 ^{GIŠ}*e-[er-hu-i]* 13'. 2 *ha-ap-ša-al-li*[ ] 14'. 10 ^{GIŠ}*GÌR.GUB*^{HLA} 1 *za-h[ur-ti]* – „[4 nádoby *tuh*]*upzi*, dva k[oše], 2 stoličky[ ], 10 podnožek, 1 *zah[ur-ti]*.“⁷⁷⁶ Vzhledem k tomu, že dalším ze jmenovaných objektů je ^{GIŠ}*GÌR.GUB*, je nepravděpodobné, že by tyto dva termíny byly označením pro „stoličku“ (jak udává např. J. Tischler)⁷⁷⁷. Termín *haššalli* proto překládáme odlišně „stolička“ (na rozdíl od „podnožky“ ^{GIŠ}*GÌR.GUB*).

Tato stolička je potřeba v průběhu rituální očisty královny v rituálu IBoT 2.121 (CTH 676): *MUNUS.LUGAL-aš* ^{GIŠ}*ha-aš-ša-a-al-l[i* – „Stoličk[u] královny [“.⁷⁷⁸ Královně je přistavena stolička a muž Boha bouře jí posléze pomáhá s libačním rituálem.

(^{GIŠ})*hattalu-* n. „závora“⁷⁷⁹

Závora je doložena z mnoha obětních rituálů a bývá jí obětováno společně s ostatními prostory domu či paláce, např. ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 37'. [...(*iš-pa-an-du-z*)]*i-aš-šar* *GE₆ ŠA GEŠTIN da-a-i ku-ut-ta-aš pé-ra-an* 38'. [*ši-ú-ni* 1-(*iš ši-pa-an-t*)]*i ha-aš-ši-i* 1-*iš kur-ša-aš pé-ra-an* 1-*iš* 39'. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti* 1-*iš lu-u)]t-ti-ya* 1-*iš ha-at-ta-lu-aš* *GIŠ-i* 1-*iš* 40'. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za* 1-*i)]š ši-pa-an-t[i* – „[ ] vezme černou nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdí. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno, jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře [vedle] ohni[ště jedn]ou.“⁷⁸⁰

V rituálu KBo 25.29 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se fragmentárně dochovaly zmínky o obětování na závoru: *I-Š]U ha-at-t[a-al-wa-aš* *GIŠ-i* – „[jedenkr]át na zá[voru]“ a *ha-at]-ta-al-wa-aš* *GIŠ-i* 1-*ŠU [p]é-ra-an* 1-*ŠU ši-pa-a[n-t]i* – „jedenkrát na [zav]oru, jedenkrát [p]řed [ ] obětuje.“ (rev.[?] iii 5'-6').

⁷⁷⁵ KBo 17.50++ iii 19'-21'.

⁷⁷⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 12'-14'.

⁷⁷⁷ HHW: 41, s otazníkem.

⁷⁷⁸ IBoT 2.121 rev. 4'.

⁷⁷⁹ Viz POPKO 1978: 42-44. Srv. NEU 1983: 62 n. 272.

⁷⁸⁰ KBo 17.11 iv 37'-40'.

Lépe se nám popis této oběti dochoval na jiném textu této skupiny, KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva). Zde je popsán libační ceremoniál, během něhož král za pomoci vrchního kuchaře obětovává před rouno, trůnu, oknu i závoře: 1'. [UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM iš]-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2'. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM ha-aš-ši-i 3-Š[U ši-pa-an-ti] 3'. [UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠ BAN]ŠUR ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi UGULA LÚ.M^{EŠ} MUHALDIM] 4'. [kur-ša-aš p]é-ra-an 1-ŠU hal-ma-šu-it-ti 1-ŠU lu-u[t-ti-ya 1-ŠU] 5'. [ha]-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU [ši-pa-an-ti] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu išp[a]n[tuz]iyaššar. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikrát] ohništi. [Vrchní obsluhující] provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.“⁷⁸¹

V rituálu HHT 73 (CTH 648) zřejmě král obětuje zvířecí játra trůnu a závoře: 7'. ... LÚ GUDU₁₂ UZU NÍG.GIG x[ ] 8'. tu-u-wa-az QA-TAM da-a-i LU[GAL] 9'. hal-ma-aš-šu-it-ti da-a-[i] 10'. ha-at-ta-lu-wa-aš GIŠ[ ] – „Kněz ‚pomazaný‘ játra [ ] z dálky položí ruku. Kr[ál] d[á] na trůn. [ ] (na) závoru [“.⁷⁸²

Rovněž v rituálu KBo 25.36 (CTH 649) je doložena oběť závoře: 12'. ha-aš-ši 1-ŠU 13'. [... lu-u]t-ti-aš 1-ŠU ha-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU 14'. [... t]a-pu-uš-za 1-ŠU ši-pa-an-ti – „Ohništi jednou, [... ok]nům jednou, závoře jednou, [... v]jedle [ ] jednou obětuje.“⁷⁸³ V příbuzném textu KBo 25.45 (CTH 649) nacházíme obdobný popis: 2'. GUNNI da-a-i[...] 3'. nu-uš-ša-an lu-ut-[ti- ...] 4'. GIŠ ha-at-ta-lu-w[a-aš – „položí ohništi [...] a je okn[ům ...] záv[ore“.⁷⁸⁴

V textu KBo 17.16 (CTH 670) provádí kněz ‚pomazaný‘ rituál společně s panovníkem a pokládají rozdrobený chléb před oltář, k ohništi a k závoře: 4'. LUGAL-ša iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]⁷⁸⁵ 5'. [3 pár-š]u-ul-li da-a-i ta A-ŠAR[-ŠU] 6'. [ ]-zi LÚ GUDU₁₂ ha-aš-ši-i 3 pár-šu-[ul-li da-a-i] 7'. [ ]-i ha-at-ta-lu-uš GIŠ-i pár-šu-ul-l[i da-a-i] – „A král položí [před] olt[ář tři dro]bky. A na [své] místo[ ]. Kněz ‚pomazaný‘ [položí] k ohništi tři drob[ky]. [ ] položí drobky k závoře.[ ]“.⁷⁸⁶

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) nasype vrchní kuchař krupici na různá místa domu: 14'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM me-ma-al x[ ] 1-ŠU šu-uh-ha-i 15'. kur-ši 1-ŠU hal-ma-šu-[it-ti] 1-ŠU 16'. lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an 1-ŠU [ha-at-t]a-lu-aš GIŠ-i

⁷⁸¹ KUB 43.30 ii 1'-5'.

⁷⁸² HHT 73 obv. 7'-9'.

⁷⁸³ KBo 25.36 iii 12'-14'.

⁷⁸⁴ KBo 25.45 p. kol. 2'-4'.

⁷⁸⁵ Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

⁷⁸⁶ KBo 17.16 ř. 4'-7'.

1-ŠU 17'. *nam-ma ha-aš-ši-i* 1-ŠU[š]u-uh-ha-a-i – „Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [záv]oře (a) potom jednou ohništi.“⁷⁸⁷

V rituálu KBo 17.50++ (CTH 744) máme oběť závoře doloženu fragmentárně (20'. [... LUGAL-*i pa-ra-a*] *e-ep-zi* 21'. [... *ha-at-]*ta-lu-wa-aš GIŠ-ru-i d[a-a-i – „na]staví králi, [ ] dá na závoru“).⁷⁸⁸

hila- c. „dvůr“

Jen fragmentárně je tento pojem doložen v rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665): 8'. *I-NA UD x*[^{KAM} ... (^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-lu-uš hi-i-l*)]i 9'. *iš-ga-ru-x*[.⁷⁸⁹

ištanana- c. „oltář; obětní stůl“⁷⁹⁰

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) jsou pokládány chleby před oltář: 3'. [(*še-er* ^{DIM}*aš É-ri* 10 NI)NDA.É(RIN^{MEŠ} 10-*iš*)] *iš-ta-na-na-aš pé-e-[(ra-an ti-an-zi)]* 4'. [(1[?] ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* 10-*li* 9 NINDA.ÉRIN^{MEŠ} 20-*iš* ^{DUG}*p*)]*al-ha-aš kat-ta ti-[(an-zi)]* 5'. [(3 NINDA.ÉRIN^{MEŠ} 20-*iš* ^{LÚ}SIMUG.A ^{URU}*Zi-ip-l*)]*a-an-da GAL*^{HLA}*-aš da-[(a-i)]* – „[Nahoře v chrámu Boha bouře položí] př[ed] oltář [deset komisárků 20i (jednotek)]. Jeden[?] chléb *wageššar* 10i (jednotek), devět komisárků 20i (jednotek)] po[loží] ke [k]otli. [Tři komisárky 20i (jednotek)] d[á] kovář ze Zipl]andy (k) pohárům.“⁷⁹¹ Dále je před oltáře kladen chléb *kaharet*: [... *k*]a-ha-re-e-et 70[?]-*iš iš-ta-na-na-aš ti-an-zi* – „[... *k*]aharet 70i (jednotek) položí k oltářům.“ (KBo 20.3 iii 10').

V textech skupiny CTH 648 je oltář doložen fragmentárně (KUB 60. 41 obv. 3':] *iš-ta-na-na-aš da-a-i* [ ] a v textu HHT 73 (*iš-ta-na-*[, rev. 7').

V textu KBo 25.36 (CTH 649) je zmíněno pokládání obětí na oltáře:]-*a-i iš-ta-na-na-aš 2-e da-a-i* – „] na oltáře položí dva.“ (iii 6') a zřejmě je na ně obětováno víno: *iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* GEŠTIN *da-a-i iš-ta-na-na-aš* – „] vezme [nádobu *išpantuziaš*]šar (s) vínem. Na oltáře“ (iii 9').

V textu KBo 17.16 (CTH 670) máme doložený rituál s rozdrobeným chlebem, který král pokládá před oltář: 2'. LUGAL-*u*[š] 3'. [^{GIŠ}B]ANŠUR *pár-ši-an-da x x x* [ ] 4'.

⁷⁸⁷ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 14'-17'. Obdobně jsou kladeny na závoru drobky v rituálu KBo 25.98 (CTH 670): 7'. [... *pár-š*]u-ul-li ^DHal-[m]a-aš-šu-it-ti *pár-šu-ul-li* 8'. [... *p*]ár-šu-ul-li *ha-at-ta-lu-aš* GIŠ-i *pár-šu-ul-li* 9'. [... *t*]a-pu-uš-za *pár-šu-ul-li da-a-i* (l. kol. 7'-9'), srv. i l. kol. 13'.

⁷⁸⁸ KBo 17.50 ii 20'-21'.

⁷⁸⁹ ABoT 1.35++ iv 8'-9'. Dupl. KBo 17.33++ iv 17'.

⁷⁹⁰ K tomuto pomu viz POPKO 1978: 66-78.

⁷⁹¹ KBo 20.3 iii 3'-5'.

[x x x x]*pí-iš-ki-iz-zi* LUGAL-ša *iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]*⁷⁹² 5'. [3 *pár-š*]u-ul-li *da-a-i* – „Král[... s]tůl rozdrobí [...]dává⁷⁹³. A král položí [před] olt[ář tři dro]bky.“⁷⁹⁴

Rituál KBo 17.28 (CTH 670) nám popisuje scénu klanění před oltářem za doprovodu hudby a recitací: 6'. [*iš-t*]a-na-na-aš *a-ru-wa-en-zi* 7'. [-z]i² *ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri* 8'. [*pé-r*]a-an-na *wa-al-ha-an-ni-an-z[i]* 9'. [LÚ.MEŠ] *pal-wa-tal-la-aš pa*]l-lu-e-eš-kán-zi – „[ ] klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje *arkami* a *galgalturi* [ ] a hrají před [ ]. Recitátoři re]citují.“⁷⁹⁵ Rozdrobený tlustý chléb je kladen na oltáře v rituálu KBo 25.98 (CTH 670): *iš-ta-na-n*]a-aš *da-a-i* (l. kol. 5').

V textu KBo 17.50++ (CTH 744) je popsána následující oběť: 8'. [UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠ^{BA}]NŠUR 1 NINDA.GUR₄.RA *e-eš-ha-aš-ga-an-ta-an* LUGAL-*i pa-ra-a e-[ep-zi]* 9'. [LUGAL-š]a *tu-u-wa-az QA-[TAM da-a-i]* UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠ^{BANŠUR} *pár-ši-ya ta-aš-[ša-an]* 10'. [iš-t]a-na-na-aš x x[...]še-e-er *ke-e-et-ta* ½ NINDA.GUR₄.RA *da-a-i* – „[Vrchní obsluhu]jící nastá[ví] králi jeden krvavý⁷⁹⁶ tlustý chléb. [Král] však (na něj) [položí] z dálky ru[ku]. Vrchní obs]luhující rozlamuje (chléb) a dává půl tlustého chleba nahoru na [... ol]tář.“⁷⁹⁷

karla- n. „příčka žebříku“⁷⁹⁸

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je zřejmě k žebříku pokládán nápoj *marnuan*: [DUG *mar-nu*]-*an ŠA* 1 *hu-up-pár Û* [DUG *ha-ni-iš-ša-a-a*]n-ni *kar-la-aš pé-e-ra-an ti-an-zi* – „[nádoby s nápojem *marnu*]an jedné nádoby *huppar* a [nádoby *hanišša*]nni položí před příčku žebříku?⁷⁹⁹“ (iii 15').

kutt- c. „stěna, zed“⁸⁰⁰

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsáno, jak kuchaři porazí u zdi devět černých ovcí: 42. [(zi-in-ti-ya-an)] *ú-da-an-zi ta ti-an-zi* LUGAL-*uš hal-ma-aš-šu-it-[(ti)]* 43. [(LÚ.MEŠ)MUHALDIM *hu-ga-an-ni*]-*wa-an ti-an-zi* 9 U[(DU^{HLA} G)]E₆ *ku-ut-ti hu-kán-[z]i* – „[ ] přinesou [předmět *zinti-*] a postaví. Král [k] trůnu. [kuchaři] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.“⁷⁹⁹ V závěru

⁷⁹² Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

⁷⁹³ Tj.]*pí-iš-ki-iz-zi*. V úvahu však přichází i doplnění *ap*]-*pí-iš-ki-iz-zi* „bere, chytá“ (NEU 1983: 134).

⁷⁹⁴ KBo 17.16 ř. 2'-5'.

⁷⁹⁵ KBo 17.28 l. kol. 6'-9'.

⁷⁹⁶ „Zakrvácený“.

⁷⁹⁷ KBo 17.50++ ii 8'-10'.

⁷⁹⁸ HW: 101a; NEU 1983: 93 n. 340 a 341.

⁷⁹⁹ KBo 17.11++ i 42-43.

rituálu je obětováno víno ke zdi: 37'. [...(iš-pa-an-du-z)]i-aš-šar GE₆ ŠA GEŠTIN da-a-i ku-ut-ta-aš pé-ra-an 38'. [ši-ú-ni 1-(iš ši-pa-an-t)]i – „[ ] vezme černou nádobu išpantuziyaššar s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdi.“⁸⁰⁰ V rituálech mužů ašušala- (CTH 665) je ze zdi snímána vlněná košile: GÚ.È.A SÍG ku-ut-ta-az ta[?]-x-zi – „Ve[zm]ou[?] zde zdi vlněnou košili.“ (KBo 17.33++ i 15').

^(GIŠ)lahhura „obětní stůl“⁸⁰¹

Obětní stůl *lahhura* je zmíněn v seznamu objektů pro Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.16++): 3'. [(1 tar-šu)-u (^{GIŠ}ha-iš-ša-an 10 ^{GIŠ}la-h)]u-ri ma-a-an-ša-an [(LUGAL-uš)] 4'. [(KISLAH)-ni (hu-e-ek-zi ta-az ki-i) ^{LÚ}]ha-mi-na-aš [(da-a-i)] – „[1 taršu], 10 obětních stolů. Když [král zařikává na mlatu, vezme si muž] hamina- [toto].“⁸⁰²

V útržkovitém kontextu je tento obětní stůl zmíněn v IBoT 2.121 (CTH 676), rituálu za očistu pohaněného města Nerik. Stál ve vnitřních prostorách (*tunnakiššar*) a pod něj se postavila nádoba s vínem.⁸⁰³

Na dosud nezapocovaném zlomku KBo 17.58 (CTH 670) se tento výraz dochoval dvakrát: *lahhuraš* (i 2') a *lahhura* [(i 7')].

luttai- n. „okno“⁸⁰⁴

V průběhu Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) se král i královna několikrát pokloní oknům a rovněž jim obětují: 13. [LUG(AL-uš MUNUS.LUGAL-ša hal-ma-aš-šu-it-t)a-az pa-ra-(a ú-e)]n-zi LU[(GAL-uš lu-ut-ti-ya-aš)] 14. [pé-(e-ra-an a-ru-wa-a-iz-zi) MUNUS.LUGAL-a]š-ša lu-u(t-ti)]-ya-aš pé-ra-an [a-r(u-wa-a-iz-zi)] 15. [(GAL ^{LÚ.MEŠ}SAGI) iš-ka-a-ri-ih (AN.BAR-aš LUGAL-i pa)]-a-i LUGAL-uš lu-u[(t-ti-ya-aš pé-ra-an)] 16. [(ši-pa-an-t)]i – „[Král a královna sesto]upí [s trůnu]. Kr[ál se pokloní před okny i královna se pokloní] před [okn]y. [Vrchní číšník d]á [králi železnou obětní nádobu iškarih]. Král [obětuje před] ok[ny].“⁸⁰⁵ A obdobně v další pasáži: 25. ma-a-an ha-at-[kán-zi ^D]IM-ša te-et-ha LUG[(AL)-u(š lu-ut-t)]i-ya-aš pé-ra-an 26. a-ru-wa-iz-zi ^N[(^{INDA}har-ši-in p)]ár-ši-ya ta lu-u[(t-ti-ya-aš)] da-[(a-i)] KAŠ.GEŠTIN iš-pa-an-tu-uz-zi 27. da-a-i ta [(ši-pa-an-t)]i LUGAL-uš nam-ma [ ] a-ru-wa-[i]z-zi – „Když zav[írají] a

⁸⁰⁰ KBo 17.11 iv 37'-38'.

⁸⁰¹ H. Kronasser překládá „transportabler Opfertisch“ (EHS: 137).

⁸⁰² KBo 20.16++ i 3'-4'.

⁸⁰³ IBoT 2.121 obv. 11'.

⁸⁰⁴ POPKO 1978: 44-48.

⁸⁰⁵ KBo 17.11++ i 13-16.

[Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y. [R]ozdrobí t[lustý chléb] a d[á k] okn[ům].
Vezme porci nápoje KAŠ.GEŠTIN a [obětuj]e. Král se opět pokloní.⁸⁰⁶

V textu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je doložen ceremoniál, během něhož král s vrchním kuchařem obětovávají oknu a ostatním částem paláce: 1'. [UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM iš]-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2'. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM ha-aš-ši-i 3-Š[U ši-pa-an-ti] 3'. [UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠ BAN]ŠUR ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi UGULA LÚ.M[EŠ MUHALDIM] 4'. [kur-ša-aš p]é-ra-an 1-ŠU hal-ma-šu-it-ti 1-ŠU lu-u[t-ti-ya 1-ŠU] 5'. [ha]-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU [ši-pa-an-ti] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu išp[a]n[tuz]iyaššar. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhující]cí provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.⁸⁰⁷

V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) „] syn zauj[me] své místo před oknem.“:] DUMU-aš lu-ut-ti-aš pé-ra-an A-ŠAR-ŠU e-ep-[zi] (iii 5'). A posléze je popsána oběť oknu: 7'. [hal-ma-aš-š]u-it-ti 1-ŠU lu-ut-ti-aš 1-ŠU 8'. [ha]-aš-ša-a-i ta-pu-uš-za 1-ŠU da-a-i – „] jednou na [trů]n, jednou na okna, [...] vedle [ohn]iště jednou položí.⁸⁰⁸ a rovněž dále: 12'. ha-aš-ši 1-ŠU 13'. [... lu-u]t-ti-aš 1-ŠU ha-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU 14'. [... t]a-pu-uš-za 1-ŠU ši-pa-an-ti – „Ohništi jednou, [... ok]nům jednou, závoře jednou, [... v]jedle [ ] jednou obětuje.⁸⁰⁹ V příbuzném textu KBo 25.45 (CTH 649) je popsána obdobná oběť: 2'. GUNNI da-a-i[...] 3'. nu-uš-ša-an lu-ut-[ti- ...] 4'. GIŠ ha-at-ta-lu-w[a-aš – „položí ohništi [...] a je okn[ům ...] záv[oře“.⁸¹⁰

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) nasype vrchní kuchař mimojiné před okno krupici: 14'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM me-ma-al x[ ] 1-ŠU šu-uh-ha-i 15'. kur-ši 1-ŠU hal-ma-šu-[it-ti] 1-ŠU 16'. lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an 1-ŠU [ha-at-t]a-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU 17'. nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU[š]u-uh-ha-a-i – „Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [zav]oře (a) potom jednou ohništi.⁸¹¹

GIŠ palzha- c. „podstavec“

⁸⁰⁶ KBo 17.11++ i 25-27. Viz rovněž rev. iv 39'.

⁸⁰⁷ KUB 43.30 ii 1'-5'.

⁸⁰⁸ KBo 25.36 iii 7'-8'.

⁸⁰⁹ KBo 25.36 iii 12'-14'.

⁸¹⁰ KBo 25.45 p. kol. 2'-4'.

⁸¹¹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 14'-17'.

V rituálu mužů *ašušala-* (CTH 665) vezmou tito tři podstavce: 13'. ... Û^{LÚ.MEŠ} *a-šu-š[a- ...]* 14'. 3^{GIŠ} *pal-za-hu-uš da-an-zi ne x[...]* 15'. *pé-e-ra-an-pát ti-i-in-zi* – „A muži *ašuš[a- ...]* vezmou tři podstavce. A oni [...] položí před [“⁸¹²

šarhuli- „pilíř“⁸¹³

V jedné pasáži rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je popisován očištný ritus v chrámu, kterého se účastní manželka kněze ‚pomazaného‘ a muž *hišta-*, přičemž tato manželka se v chrámu postaví pravděpodobně před pilíř: 13'. DAM^{LÚ} GUDU₁₂ *an-da-an ši-ú-na-aš É-ri šar-h[(u-l)]i-ya-aš pé-r[a-an (ar-ta)]* – Manželka kněze ‚pomazaného‘ [(stojí)] uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem“⁸¹⁴ Fragmentárně je „pilíř“ doložen rovněž v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): 2'. SANGA DUMU-*an[ ]x-hi šar-hu-l[i]* – „Kněz sanga syna [ ] pilíř“ (i 2').

šuh(ha)- „střecha“

Střecha domu bývá často dějištěm rituálních úkonů, např. obětí a vzývání božstev.⁸¹⁵ Střecha domu *makzi-* je zmíněna v rituálu KBo 20.8 (CTH 631): *ma-a-ak-ki-iz-zi-ya-aš šu-u-uh-hi-[ ]* – „na střechu domu *makzi-* [“ (obv.? i 8'). V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je zmínka o sypaní ze střechy mužským bohům: 15'. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA^{LÚ.MEŠ} Ú.HÚB *hu-u-[up-pí-iš-ši]* 16'. [*šu-uh-ha-a*]n-zi *me-ma-al še-me-hu-na-an*^{UZU} NÍG.GI[G] 17'. [A-NA UGULA^L]Ú.MEŠ Ú.HÚB *hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i]* 18'. [ ]t]a *šu-u-uh-za a-ap-pa* DINGIR.LÚ^{MEŠ} *-na-aš šu-u[h-ha-an-zi]* – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby *hu[ppi-]* krupici, *šamehuna-*, játra [ ] nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby *huppi-*. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.“⁸¹⁶

taganzipa- c. „země; podlaha“

V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je mezi ostatní bohy jmenována i bohyně Matka země: *kat-ti-iš-š]i-ma an-na-aš ta-ga-a-an-zi-pa-aš* (rev. iii 5').

⁸¹² ABoT 1.35++ ii 13'-15'.

⁸¹³ HHW: 145. Srv. luv. *sarhulis*. J. Friedrich udává „Örtlichkeit im Hause; ‚Ausguß(?)‘ (HW: 185). Fragmentárně i KUB 33.59 (CTH 336) obv. ii 4. *pé-e-da-aš šar-hu-l[i]*.

⁸¹⁴ KBo 17.15 rev. 13'.

⁸¹⁵ Podrobněji viz HAAS 1994: 278-279.

⁸¹⁶ KUB 43.30 iii 15'-18'.

taršanzipa- c.

taršanzipa-⁸¹⁷

taršanzipa- je dosud nejasný termín. M. Popko vyvodil, že by se – vzhledem, k tomu, že na *taršanzipa-* se v průběhu rituálu odkládají objekty –, mohlo jednat o jakýsi podstavec či tribunu. V textu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je doloženo, že na *taršanzipa-* se v průběhu ceremonie odkládaly libační nádoby *išpantuziyaššar*: 6'. [LÚ.M]^{EŠ}MUHALDIM *iš-pa-an-tu-zi-aš-ša-ru-uš e-di tar-ša-an-zi-pa-az 7'.* [ ] *pé-da-an-zi* – „[Ku]chaři odnesou nádoby *išpantuziyaššar* [ ] pryč z *taršanzipa-*“.⁸¹⁸ V rituálu ABoT 1.35++ (CTH 665) se tento termín vyskytuje opakovaně, avšak ani zde není zjevná funkce *taršanzipa*-⁸¹⁹, rovněž v dupl. KBo 17.33++ i 9': *tar-ša-an-zi-pa-a]š pé-e-ra-an e-ša-an-[ta – „]* se posa[dí] před [*taršanzipa-*“.⁸²⁰

tekan n.

„země“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár je zmíněna „věčnost“ nebe a země: 1. [*ma-a-a]h-ha-an-da*⁸²¹ ^DUTU-*uš* ^DIM-*aš*⁸²² *ne-e-pí-iš te-e-[kán-na)*]⁸²³ 2. *uk-tu-ri*⁸²⁴ LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša* DUMU^{MEŠ}-*ša*⁸²⁵ *uk-tu-u-re-eš a-š[(a-a)]n-d[u]*⁸²⁶ – „[Ta]k jako (jsou) věční Božstvo slunce (a) Bůh bouře, nebe a země [ ], (stejně tak) nechť jso[u] král a královna a děti věční!“⁸²⁷ V tomto rituálu je rovněž doloženo zahrabávání objektů do země: 8. *ú-i-il-na-aš*⁸²⁸ ERÍN^{MEŠ}-*an te-eš-šu-um-mi-uš-ša*⁸²⁹ *ta-ak-na-a* 9.⁸³⁰ *ha-ri-e-mi*⁸³¹ *tu-uš tar-ma-e-mi* – „Hliněné vojsko a poháry zahrabu do země. A připevním je (hřeby).“⁸³² Jen výjimečně jsou objekty použité v průběhu rituálu pokládány na zem, např. během slavnost KI.LAM: 16.]x *ta-ga-a-an ti-an-zi*⁸³³ nebo v průběhu Starochetitského

⁸¹⁷ OTTEN 1971a: 24-25; NEU 1983: 191 n. 559 a n. 560; POPKO 1978: 65-66.

⁸¹⁸ KUB 43.30 ii 6'-7'.

⁸¹⁹ ABoT 1.35++ i 3 (*ne tar-ša-na-zi-p[a-]*), ii 4' ([*n]u tar-ša-an-zi-pa-aš* [ ]).

⁸²⁰ Srv. 6'. 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *tar-ša-an-zi-pa-aš pé-e-ra-an] 7'. e-ša-an-ta* (ABoT 1.35++ ii 6'-7'). Dupl. KBo 25.58 i 1, 4.

⁸²¹ Dupl. KBo 17.3 ii 20': *ma-a-an*.

⁸²² Dupl. KBo 17.3 ii 20': ^DUTU ^DIM.

⁸²³ Viz komentář OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 4.

⁸²⁴ Dupl. KBo 17.3 iii 1:]-*re-eš*. Totéž bylo původně zřejmě napsáno i v textu KBo 17.1, avšak písař koncovku později smazal (OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 5).

⁸²⁵ Dupl. KBo 17.3 iii 1: MUNUS.LUGAL-*ša* DUMU^{MEŠ}-*eš-ša*.

⁸²⁶ Srv. však KBo 17.1 rev. iii 7': *a-ša-an-tu*. KBo 17.3 iii 2: *a-ša-an-tu*.

⁸²⁷ KBo 17.1 iii 1-2 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

⁸²⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 8: *ú-il-na-a-aš*.

⁸²⁹ Dupl. KBo 17.3 iii 8: *ti-iš-šum-mi-uš-ša*.

⁸³⁰ Zde začíná duplikát KBo 17.6 iii (do rev. iii 31).

⁸³¹ „V textu 3 III 8 musel stát predikát na okraji tabulky (, aby byla zachována větná souvislost?).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 15).

⁸³² KBo 17.1 iii 8-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

⁸³³ KBo 25.61 obv.? ii 16.

rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631).⁸³⁴ V textu ABoT 1.35++ (CTH 665) je po oběti chleba zmíněno adjektivum *hurla-* a dvě žezla na zemi: 2'. *ša-aš-nu-an-zi ta-kán hu-x x x[...]* 3'. *hu-ur-lu-uš Û 2* ^{GIŠ}GIDRU *ta-ga-an x[-*, (oni) uloží ke spaní. A [...] churitské [...] a dvě žezla na zemi [[“].⁸³⁵ V textu KBo 17.50++ (CTH 744) je tento výraz doložen jen fragmentárně (*x ta-ga-a-an da-a-i, ii 17*).

tunnakiššar n. „vnitřní prostory, interiér; jídelna[?]; trůnní sál^{?,836}

Jedná se o interiér (královského paláce), kam má přístup pouze panovník, jeho žena, nejvyšší úředníci a vykonavatelé rituálů. O přesný překlad tohoto termínu se dosud vedou spory, bývá překládán „trůnní sál“⁸³⁷ či „ložnice“⁸³⁸. Na základě dochovaných dokladů je však možné, že by se mohlo jednat o „jídelnu“, kde rovněž mohl stát i trůn. Z mnoha textů je zjevné, že v této místnosti stál stůl, kolem něhož se usedalo. Mimoto zde probíhaly očistné rituály s vodou a nosilo se sem maso. Máme doloženo, že poté, co zde král usedne, sluhové volají, že se má nosit chléb. V textu o Anittovi (CTH 1) se praví: 78. *ma-a-an tu-un-na-ki-iš-na-aš-na-ma pa-iz-zi a-p[(a-a-ša)]* 79. *pé-e-ra-am-mi-it ku-un-na-az e-ša-ri* – „Jakmile však jde do vnitřních prostor, onen si však sedne přede mne zprava.“⁸³⁹ To by znamenalo, že panovník usedá včele stolu a před ním, po obou stranách sedí ostatní spolustolovníci. V rituálu KILAM (CTH 627) je zmíněn tento prostor ve fragmentárním kontextu: 20. *ma-a-na-pa ha-aš-ša-an[-]* 21. LUGAL-*uš tu-un-na-[ak-ki* – „Když otevř[ou...], král do vnitřních p[rostor“⁸⁴⁰ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) se praví „v čase [*mišt*]ili- [jdou] do *tunnakiššar*“: 31'. [LUGAL-*uš a-r(a-ah-za pa-iz-zi)*] ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *an-da ú-en-zi ta šu-up-pa x[ ]x 32'*. [(x-an-zi LUGAL-u)]š *a-ra-ah-za ú-iz-zi tu-un-na-ak-ki-iš-na p[a-iz-zi]* 33'. [^{NINDA}š *a-ra-(a-ma hal-zi-ya LUGA)]L-uš e-ša šu-wa-a-ru ku-e GAL^{HI.A} ak-ku-uš-ki-z[i]* 34'. [(*ta a-pé-e-pít*)] *e-ku-zi / 35'*. [*ma-na-a-pa h(a-aš-ša-an-zi mi-iš-t)*]i-li-ya *me-hu-ur tu-un-na-ki-iš-na* 36'. [*pa-a-an-zi* ^{NIN(DA)}š *a-ra-a-ma hal-z*]i-ya UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM Û ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *šu-up-pa ti-an-zi* – „[Král vyjde ven]. Kuchaři přijdou dovnitř a maso [ ]. Krá]l přijde zvenku, j[de] do vnitřních prostor. [Je

⁸³⁴ Výraz *ta-ga-a-an* se nedochoval ve starochetitském originále: 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA^{HI.A} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GİR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA^{HI.A}[^]* 11. *šu-[up-p(i-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi* ^{GIŠ}[(GİR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)*] – „Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]u [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].“ (KBo 17.11++ i 9-11).

⁸³⁵ ABoT 1.35++ iii 2'-3'.

⁸³⁶ ALP 1983a: 368-376.

⁸³⁷ NEU 1974: 14-15 (ř. 78), 143. Shodně i STARKE 1977: 33.

⁸³⁸ HOFFNER 1974b: 119; HHW: 180 („Innengemach; Schlafzimmer“).

⁸³⁹ KBo 3.22 rev. 78-79.

⁸⁴⁰ KBo 17.19++ ii 20-21.

požadován chléb *šarama*. Král se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pív[á], [tak právě ty] (nyní) pije. / [Když otvírají], v čase [*mišti*]ili- [jdou] do vnitřních prostor. [Je požad]ován [chléb *šarama*]. Vrchní kuchař a kuchaři položí maso.⁸⁴¹ V rituálu KUB 54.50 (CTH 648) se praví: *t]u-un-na-ak-ki-iš-na pa-iz-zi x[* (obv.[?] 4'), podmět však není znám. Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy (CTH 669) za účasti krále opět vidíme, že v této místnosti se slavnostně usedalo ke společné hostině a oběti. Šestáho dne slavnosti vykonává muž Boha bouře rituál na očistu krále: 5. *ta a-ni-iz-zi ma-a-an zi-in-ni-zi[i-m]a A-NA LUGAL hé-ek-ta* 6. *a-ap-pa-e-a hé-ek-ta LUGAL-uš tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya* 7. LUGAL-uš TÚG *da-a-i ERÍN^{MEŠ}-az e-ša LUGAL I-NA GIŠŠÚ.A e-ša* – „A vykoná (rituál). Když je [vš]ak hoto[v], pokloní se králi. I oni se pokloní. Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb *šarama*. Král si vezme oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.⁸⁴² Zde král obětuje nápoj *marnuwan* a probíhá zde další část rituálu, kdy muž Boha bouře očišťuje krále: 11. *ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU* 12. *iš-pár-nu-zi <ta>⁸⁴³ ma-al-ti LUGAL MUNUS.LUGAL e-ša-an-da* 13. *ME-E QA-TI pé-ta-an-zi GIŠBANŠUR-uš ti-an-zi* – „... a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zařikává. Král (a) královna se posadí. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.⁸⁴⁴ (Stejná situace je popisována na obv. ii 1-10.) V tomto textu vidíme, že v místnosti *tunnakiššar* se nacházel královský trůn (král sem odešel a zde si sedl i na trůn) a zřejmě i místo pro židle pro přítomné vojáky. Pravděpodobně i zde se odehrává druhý rituál s kropením vodou, který kněz provází. A muselo zde být i místo pro stoly, které po skončení rituálu sluhové rozestaví. Jen fragmentárně je tento pojem doložen v KBo 25.82 (CTH 670 rev.[?] 5'). V rituálu o potupě města Neriku (IBoT 2.121, CTH 676) se v těchto vnitřních prostorách odehrává rituál za účelem očištění města Nerik. Jsou zde připraveny obětní stoly a nádoby, text je však příliš fragmentární.⁸⁴⁵ V rituálu KBo 20.23 (CTH 678) se setkáváme s podobnou situací jako ve zmíněném textu Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy (CTH 669). V tomto textu se král vydává na kultovní cestu po chetitské říši a při návštěvě města Taštarišši mu slavnostně odhrnou vstupní závěs. Poté se král odebere do vnitřních prostor a vykoná rituál: 4. [*m]a-a-an URUTa-aš-ta-r[(i-iš-ši) ši-wa-(at-ti)]* 5. *ha-aš-ša-an-zi KUNÍG.BÀ[R-aš-(ta uš-ši-ya-an-zi)]* 6. LUGAL-uš *tu-u[(n-na-an¹-ki-iš-na) pa-iz-zi]* – „[K]dyž v Taštar[(išše ve) dn(e)] otevírají (palác), [(tak odhrnou)] záv[ěs]. Král [jde do] vnitř[(ních prostor)].⁸⁴⁶

⁸⁴¹ KBo 17.11++ iv 31'-36'.

⁸⁴² KBo 20.10 + KBo 25.59 i 5-7.

⁸⁴³ Srv. obv. ii 9.

⁸⁴⁴ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 11-13 (CTH 669).

⁸⁴⁵ *tu-un-na-ak-ki-iš-n[a-aš]* IBoT 2.121 obv. 9' (CTH 676).

⁸⁴⁶ KBo 20.23 obv. 4-6. Doplnění podle dupl. KUB 53.18 nejsou starochetitského data.

Stoly sloužily v průběhu rituálů mimo jiné k odkládání předmětů a rovněž ke slavnostní hostině po skončení jednotlivých rituů, např. 2 NINDA.GUR₄.RA KU₇.KU₇ GIŠBANŠUR-*i ki-an-ta* – „dva sladké tlusté chleby leží na stole.“ (KBo 20.8, CTH 631, obv.[?] i 15’).⁸⁴⁸ Stůl je zmíněn Na malém fragmentu slavnosti v Zípalandě KBo 20.7 + KBo 25.16 (CTH 635, rev.[?] 5’). V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) připravuje obsluhující stůl pro kněžku: NIN.DINGIR-*aš e-ša* LÚ GIŠBANŠUR GIŠBANŠUR-*u[n* – „Sestra boží“ se posadí. Obsluhující stůl[“ (ii 18’).⁸⁴⁹ V příbuzném fragmentu KBo 25.37 (CTH 649) je zmíněn stůl a chléb *tuniptu*: 1’. [... GIŠBA]NŠUR NINDA *tu-u-n[i-ip-tu* 2’. [...]-*i ki-an-da*[.⁸⁵⁰ V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je kladen vždy stejný počet chlebů na určitý počet stolů, např.: 1 GIŠBANŠUR 1 NINDA *ti-a[n-zi* – „Pol[oží] jeden chléb na jeden stůl.“⁸⁵¹ Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) muž Boha bouře (rituálně) čistí krále: 11. *ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>*⁸⁵² *ma-al-ti LUGAL MUNUS.LUGAL e-ša-an-da* 13. *ME-E QA-TI pé-ta-an-zi* GIŠBANŠUR-*uš ti-an-zi* – „...a (muž Boha bouře) krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zařikává. Král (a) královna se posadí. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.“⁸⁵³ V textu KBo 17.16 (CTH 670) vykonává král rituál s rozdrobeným chlebem: 2’. LUGAL-*u[š ...] 3’.* [... GIŠB]ANŠUR *pár-ši-an-da x x x [...] 4’.* [x x x x]*pí-iš-ki-iz-zi* – „Král[... s]tůl rozdrobí [...]dává“⁸⁵⁴. V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) obětuje číšník „před stůl“: *x-in* GIŠBANŠUR-*aš pé-e-[r]a-an iš-pa-an-ti* (obv.[?] i 7’), později připravuje obsluhující stůl: LÚ GIŠ[BANŠUR] GIŠBANŠUR *da-a-i ta-aš-ta pa-ra-a [pa-a-an-zi* – „Obsl[uhující vezme [...] stůl a vy[jdou] ven.“ (obv.[?] i 10’). V rituálu KBo 25.28 (CTH 670): 2’. [...]x GIŠBANŠUR-*az NI[NDA] 3’.* LÚ^{MEŠ} *hi-iš-ta da-[an-zi* – „ze stolu ch[léb] muži domu *hišta-* ve[z]mou.“⁸⁵⁵ V rituálu KBo 25.94 jsou na čistý stůl položeny tlusté chleby: *ta-aš-ša-an a-ap-pa šu-up-pa-i* GIŠBANŠUR-*i* – „A on je opět na čistý [stůl“ (ř. 6’). Fragmentárně v souvislosti s pečením chleba jsou stoly změněny v textu KBo 38.113 (CTH 670): 6’. *]-an da-a-i ta ha-aš-š[a-...]* 7’. [...]x GIŠBANŠUR^{MEŠ} NINDA *har-ša-i*[...].⁸⁵⁶ V rituálu CTH 677 je doložena příprava velkého množství objektů k hostině, mj. i stolů: hovoří se zde o dvě stě *tipa-*: 20’. [2 M]E

⁸⁴⁷ Viz POPKO 1978: 78-81.

⁸⁴⁸ Fragmentárně je „jeden stůl[“ doložen v textu KBo 20.13 + KBo 30.35: 1 GIŠBAN[ŠUR (CTH 635, i 2’).

⁸⁴⁹ Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 5’.

⁸⁵⁰ KBo 25.37 i 1’-2’.

⁸⁵¹ ABoT 1.35++ i 4. Dále viz obv. ii 12’, 22’, iii 11’, 16’. Dupl. KBo 17.33++ ii 3’ a dupl. KBo 25.58 i 5.

⁸⁵² Srv. obv. ii 9.

⁸⁵³ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 11-13 (CTH 669). Totéž obv. ii 7-10.

⁸⁵⁴ Tj. *]pí-iš-ki-iz-zi*. V úvahu však přichází i doplnění *ap]-pí-iš-ki-iz-zi* „bere, chytá“ (NEU 1983: 134).

⁸⁵⁵ KBo 25.28 rev.[?] iii 2’-3’.

⁸⁵⁶ KBo 38.113 obv.[?] 6’-7’.

^{GIŠ}*ti-i-pa-aš* 2¹ ME ^{GIŠ}_x[⁸⁵⁷] 21'. [x x]_x ^{GIŠ}BANŠUR^{HLA} 20 ^{GIŠ}_x[– „[dvě s]tě *tipa-*, dvě stě [...] stolů, 20 [⁸⁵⁸.

É.ŠÀ „vnitřní prostory, interiér“⁸⁵⁹

Jedná se o prostor, kde se odehrávají některé významné pasáže rituálů, popř. jsou zde skladovány dosud čisté pomůcky pro výkon ritů, jak vidíme na příkladu starochetitského rituálu pro královský pár (CTH 416): 41.⁸⁶⁰ ERÍN]^{MEŠ}-*an te-eš-šu-mi-uš-š[a]* 42.⁸⁶¹ Û ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR A-NA É.ŠÀ-*na pé-e-[-(-)t]a LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-š[a]* 43. *ki-it-kar-ša-me-et da-a-i* – „[Vojsk]o [a] poháry a bronzové kopí⁸⁶² od[nese[?]] do vnitřních prostor chrámu a položí (je) k hlavám krále a královny.“⁸⁶³ Posléze jsou objekty opět přineseny: 48.⁸⁶⁴ IŠ-TU É.([ŠÀ ERÍN]^{MEŠ})-*an* 49. [*t]e-eš-šu-mi-uš-ša Û* ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *ú-da-an-zi* – „Z vnitřních prostor chrámu přinesou vojsko a [p]oháry a bronzové kopí.“⁸⁶⁵ Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se zřejmě hovoří o tom, že dárky již byly odneseny do vnitřních prostor paláce: 9'. [*p]a-an-gu-uš ŠA ÉRIN]^{MEŠ} tar-na-at-ta-al-la-aš[ ]* 10'. [*t]a-az ut-tar-še-et har-zi DUMU]^{MEŠ}.LUGAL Û* ^{LÚ}[ ] 11'. [*t]a É.ŠÀ-[n]a tar-na-at-ta-an ka-ru-ú [– „S]hromáždění vojáků (a) společníků[. A] má svoji záležitost u sebe. Palácovní úředníci a [. A] do vnitřních prostor dárku dříve[“*⁸⁶⁶ Na tabulce KBo 34.14 (CTH 670) je doložena „brána (či dveře) do vnitřních prostor“ (obv. (ii) 6':]*x-na-aš KÁ É.ŠÀ a-ri na-aš*).

^{GIŠ}GÌR.GUB „podnožka, stolička pro nohy“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je uvedena tato stolička, u které je pleonasticky zdůrazněno, že je určena pod nohy: 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA]^{HLA} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA]^{HLA}[^A]* 11. *šu-[up-p(i-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi* ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)]* – „Palácový úředník [krále (a)

⁸⁵⁷ Srv. KUB 42.107 iv[?] 8: 50 ^{GIŠ}*ti-i-pa-aš* 2 ME ^{GIŠ}*tar-wa-li*[(podle NEU 1980a: 158 n. 529).

⁸⁵⁸ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] iv 20'-21'. V textu KBo 17.50++ (CTH 744) je tento výraz doložen jen fragmentárně (ii 17').

⁸⁵⁹ ALP 1983a: 368-376.

⁸⁶⁰ Zde začínají fragment KBo 25.3 (až do obv. ii 48) a duplikát KUB 43.39.

⁸⁶¹ Zde končí duplikát KBo 17.6 (za ř. 41, tj. KBo 17.6 ii 21' je paragrafová linie).

⁸⁶² Nebo „bronzová kopí“.

⁸⁶³ KBo 17.1 ii 41-43 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

⁸⁶⁴ Zde končí fragment KBo 25.3.

⁸⁶⁵ KBo 17.1 ii 48-49 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 28-29.).

⁸⁶⁶ KBo 16.71++ ii 9'-11'.

palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]u [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].⁸⁶⁷ V textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je „podnožka“ jmenována spolu s dalšími dřevěnými objekty: 12'. [(4^{GIŠ}tu-h)]u-up-zi 2^{GIŠ}e-[er-hu-i] 13'. 2 ha-ap-ša-al-li[ ] 14'. 10^{GIŠ}GÌR.GUB^{HLA} 1 za-h[ur-ti] – „[4 nádoby tuh]upzi, dva k[oše], 2 stoličky[ ], 10 podnožek, 1 zah[urti]“. ⁸⁶⁸ Pravděpodobně se nejedná o stejný předmět jako *haššalli* (viz *haššalli*). Fragmentárně je „podnožka“ zmíněna v textu KBo 20.18 + KBo 25.65 obv.[?] i 4' (CTH 670). Na fragmentu KBo 25.96 (CTH 670) je doložen „muž podnožky“ LÚ^{GIŠ}GÌR.GUB (ř. 3').

GUNNI „ohniště“

Text KBo 25.45 (CTH 649) je malým fragmentem se zmínkou oběti ohništi, oknu a závoře: GUNNI da-a-i[– „položí ohništi [“ (p. kol. 2').

^{GIŠ}NÁ „postel“

Na „čistou postel“ zřejmě uléhá král při Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): [ta^{KUŠ}NÍG.BÀR-an hal-(zi-ya ha-at-kán-zi LUGAL-u)š šu-u(p-pa-aš^{GIŠ})]NÁ-aš[– „[Je požadován závěs. Zavřou. Král na čistou pos]tel [.“ (iv 24').

^{GIŠ}ŠÚ.A „židle, (královský) trůn“

V textu o Anittovi je doložen ^{GIŠ}ŠÚ.A AN.BAR – „železný trůn“ (rev. 75). Na základě textu Slavnost pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) víme, že královský trůn se nacházel v tzv. „vnitřních prostorách“ (paláce), které byly přístupny pouze panovníkovi, jeho ženě a nejvyšším úředníkům: 6. LUGAL-uš tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya 7. LUGAL-uš TÚG da-a-i ERÍN^{MEŠ}-az e-ša LUGAL I-NA^{GIŠ}ŠÚ.A e-ša – „Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb šarama. Král si vezme oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.“⁸⁶⁹

UDUN „pec, ohniště“

⁸⁶⁷ KBo 17.11++ i 9-11. Obdobně lze zřejmě doplnit i v textu KBo 20.8 (CTH 631): 3'. LUGAL-wa-aš MUNUS.LUGAL-aš-š[a gi-nu-wa-aš GADA^{HLA} da-an-zi] 4'. ti-an-zi pa-ta-a-[na^{GIŠ}GÌR.GUB-iš da-an-zi] – „[vezmou sukna na kolena] krále [a] královny [ ] postaví, [vezmou však podnožky] pod nohy [.“ (obv.[?] i 3'-4').

⁸⁶⁸ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 12'-14'.

⁸⁶⁹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 6-7 (CTH 669). Stejná situace je vylíčena na obv. ii 1-4.

V závěru textu KBo 17.43 (CTH 649) je uveden hudebník jdoucí k peci: ^{LÚ}NAR-ši-ya-aš UDUN-ni-ya pa-iz-zi ta-aš-ta x x [– „Hudebník jde k peci a [“ (i 17’). V CTH 669 je popisován rituál odehrávající se u této pece či ohniště, hovoří se zde o peci, která byla určena pro krále a peci, která byla muže Boha bouře: 1. I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an 2. ú-uš-ši-an-z[i] LUGAL-uš ar-ha pa-iz-zi 3. an-da ša-an-h[a-a]n-zi LUGAL-uš I-NA UDUN-ŠU⁸⁷⁰ e-ša-[ri]⁸⁷¹ – „Šestého dne, když otevírají (palác)⁸⁷², odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.“⁸⁷³

^{GIŠ}ZAG.GAR.RA „oltář“

V textu KBo 25.86++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se zřejmě – bez bližšího kontextu – dochoval sumerogram pro „oltář“:]x-i-n[a-an-z]i ^{LÚ}BE-LUM-aš ^{GIŠ}Z[AG.GAR.RA? (iii 13’).

IV. 2. Označení volných prostranství

arahza „venku“⁸⁷⁴

Mnoho chetitských rituálů se odehrávalo na volném prostranství, často je pojmem „venku“ vyjádřeno, že účastníci rituálu jsou pod širým nebem, tj. vyšli z chrámu či paláce, jako např. ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): [(LUGAL-uš-za a-ni-ya-at-ta-še-e)]t da-a-i LUGAL-[u]š a-ra-ah-za pa-iz-zi – „[Král si] vezme [svo]u [výstroj]. Král jde ven.“ (i 32).

^{NA4}huwaši- n. kámen huwaši-⁸⁷⁵

Kámen huwaši- mohl představovat jakousi stélu s vyobrazením božstva, neboť podle dochovaných textů se jí účastníci rituů klaní. Tento kámen či stéla je fragmentárně doložen ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): hu-wa-ši-ya-aš pé-e-ra-an – „Před kamenem huwaši-“ (iv 2) a rovněž hraje významnou roli v rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670), kde se mu během zaříkání klaní královský syn: nu-uš-še-eš-ta ^{LÚ}.MEŠŠU.GI URU^{LIM} 3’. [me]-e-na-ah-ha-an-ta pé-e-ta-an-zi 4’. [ma-a-na-aš ^{N₁}A⁴hu-wa-a-ši-ya a-a-ri na-aš 5’. [hi-in-ga iš-p]a-an-ti-ya

⁸⁷⁰ Viz obv. ii 1: I-NA UDUN-ŠU, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i NEU 1970: 55 n. 30.

⁸⁷¹ S. Vs. ii 1. Zur Lesung dieser Zeile s. Neu, E., 1980, 131 mit Anm. 433.

⁸⁷² Podle ALP 1983a: 55, 245.

⁸⁷³ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669).

⁸⁷⁴ NEU 1983: 25 n. 162.

⁸⁷⁵ HAAS 1994: 507-509.

na-aš nam-ma hi-in-ga 6'. [ ]x *iš-pa-an-ti na-aš-ša-an* 7'. [ ]x-an-kán *nam-ma hu-ga-a-an-ta-an* 8'. [ ]x-i ^{MUNUS.MEŠ}KI.SIKIL URU^{LIM} EGIR-ŠU 9'. [ ]-iz-zi *nu SÌR^{RU} / 10'*. [ ]-x-wa-aš ^{NA4}*hu-wa-a-ši DUMU.LUGAL* [ ] 11'. [ ]-a]p-pa-an-zi *na-an-kán* 12'. [ ]-w]a-ar-ra QA-TAM-MA – „A jemu starcové města [ ] přivedou (na)p]roti [ ] Jakmile] dorazí ke [k]ameni *huwaši-*, [pokloní se.] A [obě]tuje. A pak se (opět) pokloní. [ ] obětuje. A on [ ] jeho pak poraženého [ ] panny města poté [ ]. A zpívají. / [ ] kámen *huwaši-* syn krále [(oni)]. A jeho [ ] stejně tak.“⁸⁷⁶ A dále na rev. iii: 4. *ma-a-na-aš* ^D*Te-li-pí-nu-uš* ^{NA4}*h[u-wa-ši]-ya a-a-ri na-aš hi-in-ga* 5. *nu 1 UDU-un ap-pa-an-zi na-aš-ša-an iš-pa-an-ti na-aš-ša-an* 6. *hu-kán-zi na-an-kán nam-ma* x[ ]x (razura) *na-aš* (razura) 7. *hi-in-ga na-aš i-ya-an-na-i / 8. [p]a-ra-a-ma* ^D*Ú-ru-un-zi-mu-aš* [^{NA4}*hu-wa*]-a-ši 1 UDU QA-TAM-MA / 9. [ ] QA-TAM-MA / 10. [ ] QA-TAM-MA – „Jakmile (syn krále[?]) dorazí ke kameni *h[uwaši]* (boha) Telipínu, pokloní se. A (oni) chytí jednu ovci a on ji obětuje. A oni ji porazí. A ji[?] pak [ ]. A on se pokloní a jde. / [D]ále u [kam]ene *huwaši-* boha Wurunzimua jednu ovci stejně tak. / [ ] stejně tak. / [ ] stejně tak.“⁸⁷⁷

^{NA4}*peru-* n. „skála“

V rituálu KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 3' se vyskytuje ^{NA4}*pé-e-ru-na-aš(-)x* – „skála/skálám“ bez kontextu. Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je popisován ritus, kdy vykonavatel rituálu s dalšími osobami odchází branou ven z města, aby v noci vykonal ritus u skal: 45.]x *pé-e-ra-az-mi-it ú-ra-a-ni hi-lam-na-az-pát* 46. [^{N7}A4] *pé-e-ru-na-aš pa-i-wa-ni iš-pa-an-ti* 47. [*tar-l]i-pa-aš-ša-an iš-ha-an-da* [(-) 48.⁸⁷⁸ *a]n-da*⁸⁷⁹ *pár-šu-wa-ni*⁸⁸⁰ *ta* [(-) 49.]x⁸⁸¹ GEŠTIN-*ta šu-un-[na-ah-hé* 50.]⁸⁸² *te-eh-hé* [– „hoří před nimi. Z brány [ ] jdeme ke skálám. V noci [ ] jeho [*tarl]ipa-* krev[?] [dov]nitř rozdrobíme a [ ] napl[ním] vínem [ ] položím.“⁸⁸³

peda- „místo“

V rituálech bývá zpravidla přesně určeno, kam si který jeho účastník má stoupnout, a k tomuto vyjádření bývá používáno slovo *peda-*, např. ve Starochetitském rituálu za

⁸⁷⁶ KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 2'-12'.

⁸⁷⁷ KBo 20.11 + KBo 8.85 iii 4-10.

⁸⁷⁸ Rev. iii 48-53 je duplikátem ke KBo 17.26 (transkripce viz NEU 1980a: 230 a GRODDEK 1996b: 299).

⁸⁷⁹ *an-da* je potvrzeno textem KBo 17.26 ř. 1'.

⁸⁸⁰ *-wa-ni* psáno přes razuru.

⁸⁸¹ KBo 17.26 ř. 2':]x(-)ti-ú-x[.

⁸⁸² KBo 17.26 ř. 3': (-)]x-aš-ša-a-aš[.

⁸⁸³ KBo 17.4 iii 45-50 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25; 34-35.).

bouřky KBo 17.11++ (CTH 631).⁸⁸⁴ V textu KBo 25.31 (CTH 649) se účastníci rituálu otáčejí na svých místech (doprava a doleva): *p]é-e-di-iš-mi-pát ZAG-ni 1-ŠU wa-ha-[an-zi – „] na svých [m]ístech se jednou doprava zato[čí.“ (iii 4’).⁸⁸⁵*

wattaru- n. „studna, pramen“

V rituálu HHT 75 (CTH 670), který je bohužel poškozen a průběh rituálu není možné rekonstruovat, se dozvídáme, že někdo je zřejmě posazen „nad studnou vpravo“ a drží se za ruce(?): 4’. [ ]x *wa-at-ta-ru-aš še-e-er ku-un-ni* [ ] 5’. [*ti-i*]t-ta-nu-an-zi ne ki-iš-šar-ta(-)x [ ] 6’. [ ]-mu-uš *lu-uk-kán-tu-uš me-e-na-ah-ha-an*[ ] 7’. [ ]-i *pé-ra-an lu-uk-kán-zi* [ ] – „[ ] nad studnou vpravo [ ] nechají posadit se a ty jsou s rukou (tj. v ruce) [ ] před zapálené [ ] před [ ] (oni) zapálí.“⁸⁸⁶

wellu- n./c. „louka“

V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) je tento výraz doložen jedenkrát v chetitském zápisu a dvakrát sumerogramem *Ú-wa-az*. Poté, co číšník obětoval v chrámech Boha bouře a Telipinua, je zmíněna louka: 7’. [...] *ú-el-lu-aš* x[...] 8’. [...]x-i-wa-az *i[š-pa-a]n-ti a-ap-pa-aš Ú-wa-az* ... 12’. ... UDU^{HLA} *Ú-wa-az MÁŠ.GAL-aš* [– „] louky [...] o[běť]uje. On opět z louky ... [...] ovce z louky, kozla [...]“⁸⁸⁷

HUR.SAG „hora“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár jde vykonavatel rituálu na horu, aby poprosil bohy o milost nad králem a královnou a žádal je o jejich věčný život: 55. [(*ta HUR.SAG-a* ^DUTU-i me)]-e-na-ah-ha-an-da pa-i-mi ta ^DU[(TU-i)] ^DIM-ya 56. [(*ki-iš-ša-an me-e-ma-ah-hé*)] – „A jdu na horu, naproti Božstvu slunce. A k Božstvu slunce a k Bohu bouře takto pravím...“⁸⁸⁸

Ú „louka“

viz *wellu-* „louka“

⁸⁸⁴ Tento výraz se nedochoval na starochetitském originále: 3. ... *ti-e-ez-[zi DUM]U^{MEŠ}.LUGAL pa-a-an-zi LU^{MEŠ}ME-ŠE-DI-an a-ap-pa-an* 4. *ti-en-zi* [(DUMU^{MEŠ}.É.G)]AL *pé-e-da-aš-me-et har-kán-zi* – „[Pal]ácoví úředníci jdou, stoupnou si za osobní strážce. [Palácoví úředn]íci si drží svá místa.“ (KBo 17.11++ i 3-4). Obdobná situace jako na obv. i 3-4 je popsána na obv. i 12.

⁸⁸⁵ Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 5’ (CTH 649) a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 9’ a KBo 25.37 rev. (iv) 5’.

⁸⁸⁶ HHT 75 ř. 4’-7’. Dále viz KUB 33.59 rev. iii 7 (3 *wa-at-ta-ru*, CTH 336).

⁸⁸⁷ KBo 20.19 + KBo 20.25 obv.[?] i 7’-8’, 12’.

⁸⁸⁸ KBo 17.1 ii 55-56 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 28-29.).

URU „město“

Na malém zlomku KBo 16.84 (CTH 670) jsou doloženi „starcové města“ (J^{LÚ.MEŠŠ}ŠU.GI URU^{LIM} [rev. 1). Stejně tak v textu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670): *nu-uš-še-eš-ta* ^{LÚ.MEŠŠ}ŠU.GI URU^{LIM} (obv. ii 2´). „Panny (z) města“ jsou doloženy v rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670): 8´.]x-i ^{MUNUS.MEŠŠ}KI.SIKIL URU^{LIM} EGIR-ŠU 9´. [ ]-iz-zi *nu* ŠÌR^{RU} – „] panny města poté [ ]. A zpívají.“⁸⁸⁹

^{GIŠ}ZA.LAM.GAR „stan“

Stan (zřejmě jakási plachta sloužící k zakrytí ceremonie) je hojně využíván v rámci chetitských rituálů. Ve fragmentárním kontextu je „stan“ doložen během slavnosti KI.LAM KBo 17.21++ rev. 67. V rituálu KBo 25.31 (TH 649) je kdosi veden do stanů: *ta-an* ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR-*aš pé-e-hu-da-an-zi* – „A přivedou ho do stanů.“ (ii 16´).⁸⁹⁰ V textu KBo 25.84 (CTH 670) jde král k bráně se šperkem *ašuša-* a poté přichází královna ze stanu: 3´. LUGAL-*uš a-šu-ú-ša-an* KÁ.GAL-*m[a]* / 4´. MUNUS.LUGAL-*aš ZA.LAM.GAR-az ú-iz-zi* x[ ] 5´. *ir-ha-i-iš-ki-iz-zi* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* 6´. *ma-a-an* LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša a-a[p-]* 7´. KÁ.GAL-*ma-az ša-ra-a tí³-en-z[i* – „Král (šperk) *ašuša-* [k²] bráně [ ] / Královna přijde ze stanu. [ ] obchází (dokola) [a] královna[ ] Když král a královna [ ] z brány vystoup[í]² nahoru.“⁸⁹¹

AŠRU(M) „místo“

Akadogram používaný k vyjádření nekonkrétního místa, např. v KBo 17.16 (CTH 670): 4´. LUGAL-*ša iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]*⁸⁹² 5´. [3 *pár-š*]u-ul-li *da-a-i ta A-ŠAR[-ŠU ...]* 6´. [...]-zi – „A král položí [před] olt[ář tři dro]bky. A na [své] místo[...].“⁸⁹³ V KBo 25.31 (CTH 649) mají účastníci rituálu „zaujmout (místo)“: *a-ap-pí-an-zi ta A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-an-zi* – „jsou hotovi a zaujmou svá místa“ (ii 12´, iii 8´).⁸⁹⁴ Obdobně v rituálu KBo 25.36 (CTH 649) „] syn zauj[me] své místo před oknem.“:] DUMU-*aš lu-ut-ti-aš pé-ra-an A-ŠAR-ŠU e-ep-[zi]* (iii 5´).⁸⁹⁵ V textu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) se dochovalo spojení:]x *A-ŠAR 6-ŠU*, obv. i 9´.

⁸⁸⁹ KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 8´-9´.

⁸⁹⁰ Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 2´.

⁸⁹¹ KBo 25.84 i 3´-7´.

⁸⁹² Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

⁸⁹³ KBo 17.16 ř. 4´-6´.

⁸⁹⁴ Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 4´. Dále viz KBo 25.40 (CTH 670) ř. 6´.

⁸⁹⁵ Rovněž KBo 17.43 i 5´.

IV. 3. Dopravní prostředky

^{GIŠ}*huluganni-* c. „kočár“

Termín ^{GIŠ}*huluganni-* („kočár“) se vyskytuje v protikladu k dalšímu dopravnímu prostředku, ^{GIŠ}GIGIR (spíše „vůz“), jak poukázal H. Otten.⁸⁹⁶ Podle dochovaných textů mají oba kola a jsou taženi koněm či mezkem. Kočár mohl být pohodlnějším, proto byl používán i královnou a kněžkou a je pravděpodobné, že – na rozdíl od „vozu“ ^{GIŠ}GIGIR byl určen k sezení.⁸⁹⁷ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) se uvádí, že zahřmí-li v době, kdy panovník cestuje kočárem, musí tento sestoupit z kočáru a obětovat: 28. [m]a-a²-[an^DI(M-aš te-et-ha LU)]GAL-uš ^{GIŠ}hu-lu-ga-a[n-ni-a(z)] kat-ta ú-[(i)]z-zi 29. [ta a-ru-wa-iz-z(i ta ši-pa-an-t)]i ta nam-[m]a a-ru-w[a-i]z-zi – „[K]dyž Bůh bou[ře hřmí, kr]ál sestoupí [z] kočá[ru a pokloní se a obětuj]e. A opět se pokloní.“⁸⁹⁸ Po skončení ritu v závěru dne v textu KBo 17.15 (CTH 645) král odjede kočárem z domu *makzi-* za doprovodu společníků, tanečníků a klaunů: 19'. ...LUGAL-uš-ša ^Éma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i] 20'. ^{GIŠ}hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša LÚ^{MES} ZI-IT-TI₄ LÚ.MES²HÚB.BI LÚ.MES²ALAM.[ZU₉] 21'. LUGAL-i pé-ra-an hu-ya-an-zi a-ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri – „...a král přijd[e] z domu *makzi-*[ ], sedne si do kočáru. Společníci, tanečníci a klau[ni] běží před králem. Nástroje *arkami* (a) *galgalturi*“.⁸⁹⁹ V rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 je popsáno, jak se král odebere do domu *taršuppa-*, kde si bere „jiné šaty“ a obouvá „jiné [boty]“. Když je hotov, vyjde ven a nasedne do kočáru: 6'. [...] ^Éta-a-aš-tu-up-pa-az[...] 7'. [...] na-aš-ša-an ^{GIŠ}hu-lu-ga-an-ni-ya e-[– „z domu *taštuppa-* [...] nase[dne] do kočáru“.⁹⁰⁰

^{GIŠ}MAR.GÍD.DA „vozik, vůz (s nákladem)“

Vůz se dřevem je doložený fragmentárně v rituálech KBo 16.71++ iii 3' (CTH 635) a KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): [x x ^{GIŠ}M]AR.GÍD.DA ^{GIŠ}H^{LA}-š[a (rev.[?] 14')].

⁸⁹⁶ OTTEN 1971a: 20-22.

⁸⁹⁷ OTTEN 1971a: 21 n. 6.

⁸⁹⁸ KBo 17.11++ i 28-30.

⁸⁹⁹ KBo 17.15 rev.¹ 19'-21'.

⁹⁰⁰ KBo 20.18 + KBo 25.65 rev. 6'-7'.

IV. 4. Postavy vystupující v rituálech a označení kultovních profesí

^{LÚ}*akuttara-* muž *akuttara*-⁹⁰¹

Při Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) je muž *akuttara* zmíněn mezi účastníky, kteří dostanou potraviny: [ ]*ME-EL-QÉ-E*[T ^{LÚ}]*a-ku-ta-r[a-aš LUGAL-wa-aš a-ap-pa-an* – „[ ]dávka[a] pro [muže] *akutar*[a-, který za králem]“.⁹⁰² Rovněž v příbuzném textu KBo 20.7 + KBo 25.16 (^{LÚ.MEŠ}*a-ku-ud-da*[, rev. ? 16’).

^{LÚ}*arkamiyala-* c. „hráč na (hudební nástroj) *arkammi*“

Při Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) dostává muž *arkammi* přiděl potraviny: *ME-EL-QÉ-ET* ^{LÚ}*a[r-k]a-mi-ya-la-aš LUGAL-wa-aš [a-ap-pa-an* – „Dávka pro hráče na *a[rk]ammi*, [který za] králem[“.⁹⁰³

^{LÚ}*arnala-* c. muž *arnala-*

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je tento muž jmenován ve výčtu účastníků, kterým jsou přiděleny potraviny či předměty: *ME-EL-QÉ-ET* ^{LÚ}*ar-na-a-la-aš* – „[Dávka pro muže] *arnala-*“ (i 18’).⁹⁰⁴

^{LÚ}*arzanala-* c. muž *arzanala*-⁹⁰⁵

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je muž *arzanala-* zmíněn jen zlomkovitě: ^{LÚ}*ar-za-na-a-la-aš d[a-a-i]* (iv 23’).

^{LÚ}*ašušala-* c. muž *ašušala-*

Muži *ašušala-* jsou spojeni s luvijským kultovním okruhem⁹⁰⁶ a rituály, jichž se účastní, byly seskupeny do CTH 665. Kromě mužů *ašušala-* jsou významnými aktéry rovněž dva knězové sanga. Vzhledem k poškozenosti rituálu jsou nám mnohé kultovní úkony neznámy a průběh rituálu je často nejasný, např. již na obv. hlavního textu ABoT 1.35++: 8. ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-lu-uš* x[ ] *ú-wa-ta-an-zi nu-uš a-ra-a[(h-z)a]* 9. *pé-e-hu-da-an-zi* ... 11.

⁹⁰¹ HW²: 54a; PECCHIOLI DADDI 1982: 144-145.

⁹⁰² KBo 16.71++ ii 1’.

⁹⁰³ KBo 16.71++ ii 4’.

⁹⁰⁴ Viz dále KBo 20.16++ i 25’; KBo 20.4++ iv 9.

⁹⁰⁵ PECCHIOLI DADDI 1982: 558.

⁹⁰⁶ Srv. NEU 1983: 33-34 n. 204.

nu ŠA^{LÚ.MEŠ} a-šu-ša-a-la-aš B[AL-]x-mi-it ha-at-ta-an-n[i-an-zi] – „Muži ašušala- [ ] přivedou. A odnesou je ve[n]. ... . A mužů ašušala- [...] stále hra[jí].“⁹⁰⁷ Poničený text pokračuje na dupl. KBo 17.33++, kde se muži ašušala- posazují zřejmě před kněze sanga: 11'. ^{LÚ.MEŠ}a-šu-š]a-a-le-eš pé-e-ra-aš-mi-it e-š[a-an-ta] 12'. [...] ^{LÚ.MEŠ}a-šu-ša-a-le-eš x[ ] É NA-AP-TA-RI – „muži ašuš]ala- se před nimi pos[adí. ...] muži ašušala- [ ] jídelny?“.⁹⁰⁸ Na obv. ii jsou mnohé pasáže opět poničeny, např. 13'.] har-kán-zi Û ^{LÚ.MEŠ}a-šu-š[a-. Dále je popsán rituál, kdy muži ašušala- zřejmě společně s knězi sanga upečou chléb tunik: 16'. ... 1 ^{LÚ}a-šu-ša-la-aš x[ ] 17'. tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi 1 ^{LÚ}SA[NGA] 18'. ti-i-e-ez-zi nu 3-ŠU šu-uk-zi-y[a-] 19'. 3-ŠU hal-za-a-i ta-aš-kán ha-aš-ši-i[ ] 20'. na-aš ze-e-ya ha-aš-ša-az(-)ma-an-x[ ] 21'. na-an 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA pár-ši-an-ta[ ] 22'. A-NA ^{GIŠ}BANŠUR-ŠU-NU ti-an-[zi] 23'. nu ^{LÚ.MEŠ}a-šu-ša-a-lu-uš ta-lu-x[ ] 24'. ta-lu-pu-ša-an ha-aš-ša-a pí-iš-[ ] – „Jeden muž ašušala- [...] uhněte (chléb) tunik. Jeden kněz sa[nga ...] položí. A třikrát [...] třikrát zvolá. A on v ohništi [...] a upeče se. Z ohniště ho však [...]. A dva knězi sanga ho rozdrobí. [...] na své stoly položí.[...] A muži ašušala-talu[...] há[zejí] talupuša- do ohniště.“⁹⁰⁹ Na rev. iii je doložen ritus s uvazováním šamehuna na část oděvu (snad kabát) mužů ašušala-. Ti si tuto šamehuna- musí na děvu nějaký čas nechat a posléze je jim tato neznámá potravina z oděvu odvázána a vhozena do ohně. Je možné, že měla z jejich těla absorbovat nečistoty a musela být zničena ohněm. Následuje oběť berana a kozla a knězi jí a pijí společně s muži ašušala-: 4'. A-NA ^{LÚ.MEŠ}a-šu-ša-a-la-aš ša-me-hu-na-a[n] 5'. še-e-ek-na-u-i-iš-mi iš-hi-iš-kán-[zi] // 6'. I-NA UD 16^{KAM} ^{LÚ.MEŠ}a-šu-ša-a-le-eš A-N[A] 7'. ú-wa-an-zi nu-uk-kán ša-me-hu-na-an še-e-[ek-] 8'. la-an-zi na-an ha-aš-ša pí-iš-ši-iš-ká[n-zi] 9'. 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA UDU.NÍTA MÁŠ.GAL ši-pa-an-ta[ ] 10'. ne ha-aš-ša-aš kat-ta¹ e-ša-an-ta nu-u[š] 11'. 2 ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA ti-an-zi nu-uz a-t[(a-a)n-zi] 12'. a-ku-wa-an-zi ^{LÚ.ME.EŠ}a-šu-ša-le-eš-ša[ ] 13'. [(pé-e-ra-aš-m)]i-it a-ta-an-zi a-ku-an-z[i – „mužům ašušala- přivá[ží] šamehuna[ ] na jejich kabát? // Šestnáctého dne přijdou muži ašušala- k [ ]. A šamehuna- [z jejich?] ka[bátu?]] rozváží. A háze[jí] ho/ji do ohniště. [ ] Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla. [ ]. A oni si sednou k ohništi. A j[e] položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se a napijí. Muži ašušala- však [ ] jedí a pijí před nimi.“⁹¹⁰ Na rev. iv je kontext opět poničen: 1'. ... (nu ^{LÚ.MEŠ})a-šu-ša-le-eš 2'. [(^{GIŠ}kar-pí-n)a-an ...]x pít-ti-nu-an-zi – „A muži ašušala-strom karpin[a- ...] nechají běžet.“⁹¹¹ A stejně tak je nejasné 8'. I-NA UD x[^{KAM912} ...

⁹⁰⁷ ABoT 1.35++ i 8-9, 11. Na obv. i ještě fragmentárně viz ř. i 27.

⁹⁰⁸ KBo 17.33++ i 11'-12'. Fragmentárně jsou doloženi i na obv. tohoto dupl. i 18'.

⁹⁰⁹ ABoT 1.35++ ii 16'-24'.

⁹¹⁰ ABoT 1.35++ iii 4'-13'.

⁹¹¹ ABoT 1.35++ iv 1'-2'. Dupl. KBo 17.33++ iv 10'-11'.

(^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-lu-uš hi-i-l*)i 9'. *iš-ga-ru-x*[– „-ého]⁹¹³ dne [...] muži *ašušala-* na dvoře seřa[dit“.⁹¹⁴ V rámci luvijské přímé řeči je muž *ašušala-* zmíněn i na rev. iv 13' a fragmentárně i na rev. iv 21'.

^{LÚ}*haliyami-* c. muž *haliyami-*⁹¹⁵

V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) se mluví o „domu dětí“ a o uvaření ptáků, kterému je přítomen muž [*haliy*]ami- a muži *paššandal*[a-]: MUŠEN^{HLA} *a-ap-a-aš-pát za-nu-u*[z-zi 4'. [^{LÚ}*ha-li-y*]a-mi-iš-kán⁹¹⁶ ^{LÚ.MEŠ}*pa-aš-ša-an-ta-l*[a-] 5'. [^{GI}]^Š*zu-pa-a-ri ti-e-ez-zi* – „Onen ptáky uvař[i. muž *haliy*]ami- a muži *paššandal*[a-]pochodeň [ ] se postaví.“⁹¹⁷

^{LÛ}*halliyari-* / ^{LÚ}*halliri-* c. muž *hallia(ri)-*

Jedná se osoby vystupující v úloze zpěváků především v rituálech chattského původu.⁹¹⁸ Tito muži vystupují např. ve starochetitském rituálu KILAM (CTH 627), kde zpívají během ceremonií, při nichž král s královnou připíjí božstvům (^{LÚ.MEŠ}*ha-li-re-eš* *SÌR^{RU}*, passim). Rovněž ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) vystupují v úloze zpěváků doprovázejících jednotlivé rity. Kromě nich však v tomto rituálu vystupují i zpěváci *šahtarili* (viz), i tito ve spojení se slovesem *išhamai-*. Muži *halliri-* v tomto rituálu – stejně tak jako v rituálu KILAM – vystupují jako zpěváci v rámci obřadu, kdy král rozdrobuje tlusté chleby: [(GIŠ^D INANNA.TUR ^{LÚ.MEŠ}*hal-l*)i-r(e-eš *iš-h*)]a-mi-an-zi – „[Malý nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri-* zpívají.“⁹¹⁹ Kromě toho jsou muži *halliri-* v tomto rituálu doloženi i se sumerogramem *SÌR^{RU}* (viz *SÌR^{RU}*). V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) doprovází chrámoví zpěváci svým zpěvem situaci, kdy kněžka pije a číšník ji obsluhuje: 20'. ... NIN.DINGIR-ša *e-ku-zi* ^{LÚ}SA[GI] 21'. [^{LÚ.MEŠ}*hal-l*]i-re-eš *SÌR^{RU}* ^{LÚ}SAGI[– „Sestra boží“ však pije. Číšník ... muži *halliyari-* zpívají. Číšník [⁹²⁰ Na fragmentu KBo 25.89 (CTH 670) se dochovala jména bohů a lze rekonstruovat větu ^{LÚ.MEŠ}*hal-l*]i-re-eš *SÌR^{RU}* – „muži *hall]iri-* zpívají.“ (i 4').

⁹¹² F. Starke s otazníkem doplňuje *I-NA UD 19*³[KAM (STARKE 1985: 288).

⁹¹³ F. Starke s otazníkem doplňuje *I-NA UD 19*³[KAM (STARKE 1985: 288).

⁹¹⁴ ABOT 1.35++ iv 8'-9'. Dupl. KBo 17.33++ iv 17'.

⁹¹⁵ PECCHIOLI DADDI 1982: 221-222.

⁹¹⁶ NEU 1980a: 508.

⁹¹⁷ KBo 17.29 + KBo 20.1 i 3'-5'.

⁹¹⁸ K argumentaci ohledně chattského původu viz především KLINGER 1996: 752-753.

⁹¹⁹ KBo 17.11++ ii 4'. Viz rovněž obv ii 13'' a rev. iii 2'.

⁹²⁰ KBo 25.31 ii 20'-21'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 7'.

^{LÚ}*halukatalla-* c. „poseł“

Zřejmě „poseł“ je míněn na malém fragmentu KBo 25.102 (CTH 470, rev. 2'. ^{LÚ}*ha-lu-x*⁹²¹]).

^{LÚ}*hamina-* muž *hamina-*⁹²²

Při Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) je muž *hamina-* jedním z účastníků rituálu, jak dokládá seznam předmětů pro něj připravených: 7'. [*ME-EL-QÉ-E*]T ^{LÚ}*ha-mi-i-ni* 20 NINDA *ša-ra-am-na-aš ha-a-[li-iš 20-iš]* atd. – „[Dávk]a pro muže *hamina-*: 20 obložených chlebů *ha[li- 20i* (jednotek)].“ (KBo 20.2 + KBo 25.15 i 7'). A dále 3'. [(... *ma-a-an-ša-an* [(LUGAL-uš)] 4'. [(KISLAH)-ni (*hu-e-ek-zi ta-az ki-i*) ^{LÚ}*ha-mi-na-aš* [(*da-a-i*)] – „[... Když [král zařikává na mlatu, vezme si muž] *hamina-* [toto].“⁹²³ Později dostane muž *hamina-* býčí údy a vepře: 10'. [(*lu-ú-li-ya-aš še-e-er ku-i-uš*)] GU₄^{HLA}-uš *hu-kán-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* 11'. [^{LÚ.MEŠ} UR.BAR.RA 1^{AM} UZU-Ú]R GU₄ A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi* 12'. [(*ma-a-an* ^{LÚ.MEŠ} URU-ú-lu-uš-na)] ŠAH-ŠU-NU *ku-na-an-zi* 1 ŠAH A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni* [(*pí-an-zi*)] – „Ty býky, [které] porazí [u pramene]: muži *hapia-* (a) [vlčí muži] dají [po jednom] býčím [ú]du muži *hamina-*. [Když lidé z Ulušny] zabijí své vepře, [dají] jednoho vepře muži *hamina-*.“⁹²⁴ Dále na rev. iv zřejmě muži *hamina-* dostanou opět přiděl masa: 18''. [GU₄.MA]H 10 UDU^{HLA} *šu-up-pa-aš-mi-it an-d[a-ma]* 19''. [^{DUG}*ha-r*]i-ul-li? ^{LÚ}*ha-mi-i-né-eš d[a-an-zi]* – „maso [býk]ů a deseti ovcí, k tom[u] však nádobu *har*]iulli? v[ezmou] muži *hamina-*.“⁹²⁵ Muž *hamina-* je bez kontextu doložen na dalším fragmentu této slavnosti KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635, i 4': ^{LÚ}*ha-mi-né-eš* a obv. i 16': ^{LÚ}*ha-m*[i-.

^{LÚ}*hapi(y)a-* c. muž *hapia-*⁹²⁶

Muži *hapia-* jsou spolu s ‚vlčími muži‘ hlavními postavami Velkého starochetitského kultovního rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 5'. [(*ma-a-an* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ.M}^{EŠ} UR.BA]R.RA ŠAH^{HLA} *ha-[at-ta-an-zi?]* 6'. [(^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ.MEŠ} UR.BAR.RA ^U)]^{RU}*ša-lam-pu-u-me-né-eš* 1 ŠAH ^{LÚ}*ha-mi-i-ni*] 7'. [(*pí-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha*)]-a-pé-eš ^{LÚ.MEŠ} UR.BAR.RA [(^{URU}*Ka-a-da-pu-u-me-né-eš* 1 ŠAH A-NA)] 8'. [(^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi* ^L)]^{U.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ.MEŠ} U[R].B[AR.RA] 9'.

⁹²¹ Možné doplnění: ^{LÚ}*ha-lu-k[at-* (viz NEU 1983: 177 n. 592).

⁹²² A. Goetze, J. Friedrich i E. Neu překládají „Kämmerer“(?), viz GOTZE 1947: 84 n. 16; HW: 50a; NEU 1983: 48. Shodně HHW: 37.

⁹²³ KBo 20.16++ i 3'-4'.

⁹²⁴ KBo 20.16++ i 10'-12'. Dále viz fragmentárně KBo 16.71++ iii 7'.

⁹²⁵ KBo 20.4++ iv 18''-19''.

⁹²⁶ JAKOB-ROST 1977; PECCHIOLI DADDI 1982.

[(^{URU}*Kar-da-ba*)-*hu-u-me-né-eš* 1 Š]AH A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi* – „[Když muži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘ podřezávají] vepře, [dají muži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘] z Šalampy [jednoho vepře muži *hamina-*, dají muži *ha*]pia- (a) ‚vlčí muži‘ [z Kadapy jednoho vepře muži *hamina-*], dají [m]uži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘ [z Kardabachy jednoho ve]pře muži *hamina-*.“⁹²⁷ Dále obětují býky u pramene: 10'. [(*lu-ú-li-ya-aš še-e-er ku-i-uš*)] GU₄^{HI.A}-*uš hu-kán-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* 11'. [LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA 1^{AM} UZU^Ú)]R GU₄ A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi* 12'. [(*ma-a-an* LÚ^{MEŠ} ^{URU}*ú-lu-uš-na*)] ŠAH-ŠU-NU *ku-na-an-zi* 1 ŠAH A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni* [(*pí-an-zi*)] – „Ty býky, [které] porazí [u pramene]: muži *hapia-* (a) [‚vlčí muži‘] dají [po jednom] býčím [ú]du muži *hamina-*. [Když lidé z Ulušny] zabijí své vepře, [dají] jednoho vepře muži *hamina-*.“⁹²⁸ V rituálech vykonávaných synem DUMU-aš jsou muži *hapia-* zmíněni v seznamu osob, jimž jsou přidělovány ovce v textu KUB 60.41 (CTH 648): [x UDU^{HI.A} A-NA ^{LÚ.MEŠ}*h[a-pí* (rev. 11'). Muži *hapia-* patří mezi aktéry rituálů CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘). Na obv. 3' jsou zmíněni fragmentárně společně s knězem sanga, dále zřejmě obíhají ohniště: 9' ... 14 ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-[pé]* 10'. *iš-ga-ra-an-te-eš ha-aš-ša-an-kán* 1-ŠU [*hu-wa-a-i]* – „14 mužů *ha*[pia-] vyšíváné? [oběhne] jednou ohniště.“⁹²⁹ Dále je úkolem mužů *hapia-* otáčet se za recitace syna a dcery: 14'. [^{LÚ.M}]^{EŠ}*ha-a-pé-eš-ša wa-ha-an-zi ta-aš-ta nam-ma* GÛB-li-ya [*wa-ha-an-zi* DUMU.NITA Û] 15'. [DUMU.MUNUS] ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán tar-na-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš-ša* [*wa-ha-an-zi]* 16'. [*a*]p-pa-an-zi ta-an ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR-aš *pé-e-hu-da-an-zi*[ ] 17'. [ ]^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pí-aš pé-e-ra-an hu-wa-a-i ha-aš-ša-a-an-ká[n* 1-ŠU] – „A [muž]i *hapia-* se zatočí a pak ještě i doleva [se zatočí. Syn a dcera] vysílají poselství bohyně Inary a muži *hapia-* [se zatočí. ... v]ezmou. A přivedou ho do stanů. [ ] před muži *hapia-* běží a [oběhne jednou] ohniště.“⁹³⁰ Na rev. iii opět obíhají kolem ohniště a dále prostírají stoly: 7'. [*a-ar-ka*]-*mi ga-ri-nu-an-zi* NIN.DINGIR-aš LÚ ^{GIŠ}GIDRU-aš ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-[pí-]* 8'. [*hu-wa*]-*a-i ha-a-aš-ša-an-kán hu-ya-an-zi A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-[an-zi]* / 9'. [1]5 ^{NINDA}*ša-ra-a-ma* LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR *ú-da-an-zi* ^{LÚ.M}[^{EŠ}*ha-a-pé-aš kat-ta-an*] 10'. *iš-pa-ra-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*MU-RI-DI-ša ku-wa-a-p[í-it-ta* ^{NINDA}*ša-ra-a-ma* 1 ^{UZU}HA.LA] – „(oni) odloží [arka]mi. ‚Sestra boží‘, herold, muži *ha*[pia- ... běží]. Oběhnou ohniště. Zauj[mou] svá místa. / Obsluhující přinesou [1]5 chlebů *šarama*. Muži [*hapia-*] prostřou. Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb *šarama* (a) jeden kus masa]“.⁹³¹ Jen fragmentárně jsou tyto muži doloženy na malém zlomku KBo 25.39 (^{LÚ.M}]^{EŠ}*ha-a-pí-aš*, l. kol. 4'). V dalším textu, který bývá řazen k CTH 649, v KBo

⁹²⁷ KBo 20.16++ i 5'-9'. Dále viz obv ii 1'-3', ii 4'-7', ii 8'-11'.

⁹²⁸ KBo 20.16++ i 10'-12'. Srv. dále i 14'-17'.

⁹²⁹ KBo 25.31 ii 9'-10'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 3', 12'.

⁹³⁰ KBo 25.31 ii 14'-17'.

⁹³¹ KBo 25.31 ii 7'-10'.

17.18, vystupují muži *hapia-* a při rituálu volají „Húú!“: 4. [... ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-p]é-e-ša hu-u-u hal-zi-iš-ša-an-z[i]* 5. [... -z]i *te-eš-ta pa-ra-a pa-a-an-z[i]* / 6. [...]x ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš EGIR-ŠU ú-en-zi te p[é-]* – „muži *hap]ia-* volaj[í] „Húú““. [...]. A jdo[u] pryč. / [...] muži *hapia-* přijdou potom. A [svá] m[ísta“.⁹³² Fragmentárně jsou doloženi rovněž na dupl. KBo 17.43 i 16' společně s mužem *hartaga-*. V závěru tohoto dupl. nastaví muži *hapia-* králi játra a ten na ně zdálky pokládá ruku: 18'. [^{LÚ.MEŠ}*ha]-a-pé-eš URU Da-a-ú-ni-ya UZU NÍG.G[IG 19'. [LUG]AL-uš tu-u-az QA-TAM d[a-]* – „[Muži *ha]pia-* města Dawiniya ját[ra ... . Kr]ál p[oloží] z dálky ruku.“⁹³³ Obdobně jako v CTH 635 i v rituálu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu) vystupuje muž *hapia-* spolu s ‚vlčím mužem‘: 9'. [*t]i-i-e-ez-zi LUGAL-i-ma x[ ]* 10'. [ ]x ^{LÚ}*ha-a-pí-aš* ^{LÚ}UR.B[AR.RA – ‚s]e postaví, avšak králi [ ] muž *hapi-*, ‚vl[čí] muž‘⁹³⁴ V rituálním textu KBo 25.23 jsou doloženi „dva muži *hapia-*“: (2 ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pí-ya*, obv. 6'), bez kontextu.

^{LÚ}*hartaga-* c. muž *hartaga-*⁹³⁵

Muž *hartaga-* je doložen fragmentárně v rituálu KBo 17.43 (CTH 649) společně s mužem *hapia-* a hudebníkem (i 16').

^{MUNUS}*harwant-* c. „ošetřovatelka“

Tato postava je fragmentárně doložena v KUB 33.59 (CTH 336: ^{MUNUS}*ha-ru-wa-an-[n]a-an-x*, ii 6).

^{LÚ}*hišta-* „kněz domu *hišta-*“⁹³⁶

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je muž *hišta-* společně s manželkou kněze ‚pomazaného‘ a s vrchním kuchařem hlavním aktérem očistného ritu v chrámu: 13'. DAM ^{LÚ}GUDU₁₂ *an-da-an ši-ú-na-aš É-ri šar-h[(u-l)]i-ya-aš pé-r[a-an (ar-ta kat-ti-iš-ši-ma)]* 14'. ^{LÚ}*hi-iš-ta ar-ta šu-me-eš-na-aš me-e-ma-a[l]* ^{GIŠ}*e-er-hu-it [(har-z)i (UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM)]* 15'. *ha-aš-ša-a-aš kat-ta ke-e-et ar-ta 6 har-n[a]-a-i^{SAR} har-zi L[^Úhi-iš-ta-a]* 16'. *ha-aš-ša-a-aš kat-ta e-di pár-ša-na-a-an har-zi 6 har-na-i^{SAR} har-zi [(wa-a-tar ^{DUG}te-eš-šum-mi-ya)]* 17'. *la-hu-a-an an-da-an túh-hu-i-šar iš-hi-ya-an ki-it-ta na-aš-ša-a[(n ha-aš-ši-i PA-NI ^DUGUR ki-it-ta)]* – „Manželka kněze ‚pomazaného‘ [(stojí)] uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem, [(avšak vedle ní)] stojí muž *hišta-*.

⁹³² KBo 17.18 ii 4-6. Dupl. KBo 17.43 i 5'.

⁹³³ KBo 17.43 i 18'-19'.

⁹³⁴ KBo 17.31 ř. 9'-10'.

⁹³⁵ NEU 1983: 58 n. 264.

⁹³⁶ PECCHIOLI DADDI 1982: 214-215. V. Haas překládá „muž z chrámu mrtvých“ (HAAS 1994: 721).

V košíku [(drž)í] krupic[i]'. (Vrchní kuchař)] stojí z této strany ohniště. Drží šest rostlin *harnai-*. Mu[ž *hišta-*] poklekl z druhé strany ohniště (a) drží (rovněž) šest rostlin *harnai-*. [(Voda)] (je) nalita (v poháru)], uvnitř leží svázané *tuhhueššar*. A (pohár) [(stojí na ohništi před božstvem Ugur.)].⁹³⁷ V rituálu KBo 25.28 (CTH 670) jsou tito muži doloženi ve spojení s chlebem: 2'. [...]x^{GIŠ}BANŠUR-az NI[NDA] 3'. LÚ^{MEŠ} *hi-iš-ta da-[an-zi – „ze stolu ch[léb] muži domu hišta- ve[z]mou.*⁹³⁸

LÚ^{huphuppa-} c. muž *huphuppa-*⁹³⁹

Muž *huphuppa* (obv. i 6') vystupuje společně se ženami *zintuhi-* (obv. i 10') na fragmentu slavnosti KILAM IBoT 4.109.⁹⁴⁰ Zde je zřejmě popisován rituální tanec a vedle označení LÚ^{huphuppa} se setkáváme i se slovesem *huphup[-*, které již I. Singer definoval jako „činnost vykonávanou mužem LÚ^{huphuppa-} ?⁹⁴¹, zřejmě se tedy jedná o rituálního tanečníka.

LÚ^{hurida-} muž *hurida-*

Tito blíže nespecifikovaní hodnostáři jsou fragmentárně doloženi v textu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) spolu se sedmi truhláři, kteří přináší velké luky: 7 LÚ^{MEŠ}NAGAR^{GIŠ}PAN GAL LÚ^{MEŠ}*hu-ri-d[a- – „Sedm truhlářů velký luk, muži hurid[a-“* (obv. ii 7').

LÚ^{kantikipi-} c. muž *kantikipi-*⁹⁴²

Muži *kantikipi-* vystupují ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): LÚ^{MEŠ}*kán-ti-ke-pé-eš da-[an-zi]* (iv 27').

LÚ^{kita-} c. recitátor *kita-*

Přesná úloha muže *kita-* v rámci chetitských rituálů není stále jasná. Vyskytuje se ve spojení se slovesem *halzai-* „volat“ a je možné, že se jedná o druh přednesu či recitace. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) vystupuje v ritu, kdy král rozláme obětní chléb a pokloní se: LUGAL-uš *a-ru-w[a-iz-zi LÚ(ki)]-i-ta-aš hal-za-a-i Éha-l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta – „Král se kla[ní. Muž ki]ta- volá. V paláci se končí (obřad).*⁹⁴³ Muž *kita-* je doložen v rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) společně s mužem *palwatalla-*: 9'. 1

⁹³⁷ KBo 17.15 rev.¹ 13'-17'.

⁹³⁸ KBo 25.28 rev.² iii 2'-3'.

⁹³⁹ Viz PECCHIOLI DADDI 1982: 236; SINGER 1983: 83 n. 66; GRODDEK – RÖBLE 2004: 337-338.

⁹⁴⁰ Přepis viz GRODDEK 2007: 85-86.

⁹⁴¹ SINGER 1984: 140.

⁹⁴² HAAS 1970: 33-34; PECCHIOLI DADDI 1982: 238-239.

⁹⁴³ KBo 17.11++ i 24. Viz rovněž obv. i 21.

^{LÚ}*ki-i-da-aš* 1 ^{LÚ}*pal-wa-at-[ta-al-la-aš]* 10'. ^{NINDA}*ša-ra-am-ni-it*[– „Jeden muž *kita-*, jeden muž *palwat*[*talla-*] chlebem *šarama*[.“⁹⁴⁴ Oba tito kultovní činitelé jsou zmíněni i na tabulce KBo 34.14 (CTH 670) obv. (ii) 7'. Muž *kita-* zde opět volá (^{LÚ}*ki-i-ta-aš hal-za-a-i*).

^{LÚ}*kurka*[- muž *kurka*[-

V rituálu CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva) se společně s pojmem pro „hříbě“ dochovalo i fragmentární označení ^{LÚ.MEŠ}*kur-ka*[- neznámého významu (rev. ! 5'. [*ku-u-ur-k*] *a-aš-ši-iš-ša* GE₆ LUGAL-*an* ^{LÚ.MEŠ}*kur-ka*[- – „] a jeho černé [hří]bě krále muži *kurka*[“.⁹⁴⁵

^{LÚ}*kuršalla-* muž *kuršalla-*

Označení pro tohoto pomocníka v kultu se dochovalo fragmentárně v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): ^{LÚ}*kur-ša-la-aš* (rev. 7').

^{LÚ}*lahhiyala-* c. „bojovníci“⁹⁴⁶

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) vystupují bojovníci při přebírání dávek: ^{LÚ})]^{MEŠ}*la-ah-hi-ya-le-eš da-an-[(zi)]* (iv 24').⁹⁴⁷

^{LÚ}*meni(y)a-* c. muž *menia-*⁹⁴⁸

Tento pomocník v kultu je doložen v rituálu KBo 17.18 (CTH 649), kdy provádí rítus s nataženým šípem. Poté, co hudebník tancoval ve dřepu a začal kropit hadicí, postaví se za něj muž *menia-* a jdou společně: 11. ... EGIR-ŠU ^{LÚ}*me-e-ni-aš* 12. [*i-e-et-ta ke-e-et-ta*] *ke-e-et-ta* GI-*an hu-ut-ti-an-na-i tar-na-i-ma-an* 13. [*na-at-ta i-i hal-zi-iš*]-*ša-i* LUGAL-*i pa-ra-a* 1-ŠU *pa-iz-zi a-ap-pa-ma-aš-ta* 14. [*ne-e-a* ^{LÚ}*me-ne-an* ^{KUŠ}*ša-ra*]-*a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš* 15. [*pa-iz-zi* ^{LÚ})]^{MEŠ}ALAM.ZU₉-*uš wa-la-ah-zi* – „Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Í!“]. (Hudebník) jde jednou ke králi. [Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia-* hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.“⁹⁴⁹

⁹⁴⁴ KBo 17.29 + KBo 20.1 ii 9'-10'.

⁹⁴⁵ KBo 17.15 rev. ! 5'.

⁹⁴⁶ HHW: 90. Srv. CHD L-N: 9b-10a.

⁹⁴⁷ Dále viz KBo 25.24 ř. 6'.

⁹⁴⁸ PECCHIOLI DADDI 1982: 244-245

⁹⁴⁹ KBo 17.18 ii 11-15. Dupl. KBo 17.43 i 9'-13'.

^{LÚ}*nanšalli-* c. muž *nanšalli-*

Muž *nanšalli-* jsou doloženi ve výčtu účastníků rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670): 2 ^{LÚ.MEŠ}*na-an-ša-al-l[i-* (obv. ii 3').

^{LÚ/MUNUS}*palwatalla-* c. muž/žena *palwatalla-*⁹⁵⁰

Žena a muž označovaní termínem *palwatalla-* vystupují v některých rituálech většinou v roli recitátorů. V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) jsou doloženi 2 ^{LÚ.MEŠ}NAR ^{MUNUS}*pal-w[a-at-ta-al-la-aš* – „dva hudebníci, žena *palw[atalla-*“ (rev. 4'). V rituálech CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky „sestry boží“) je doložen nom. pl. *pal-wa-at-ta-al-le-eš* (KBo 25.31 ii 5'). Fragmentárně je žena *palwatalla-* doložena ve Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669).⁹⁵¹ Je sporné, zda lze jméno mužů doplnit v rituálu KBo 17.28 (CTH 670) před sloveso *palwai-*. Zde je popsán rituál klanění za doprovodu hudby: 6'. [*iš-t[a-na-na-aš a-ru-wa-en-zi* 7'. [*-z]i² ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri* 8'. [*pé-r]a-an-na wa-al-ha-an-ni-an-z[i*] 9'. [^{LÚ.MEŠ}*pal-wa-tal-la-aš pa]l-lu-e-eš-kán-zi* – „[ ] klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje *arkami* a *galgalturi* [ ] ja hrají před [ ]. Recitátoři recitují.“⁹⁵² V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) vystupuje muž *palwatalla-* společně s mužem *kita-*: 9'. 1 ^{LÚ}*ki-i-da-aš* 1 ^{LÚ}*pal-wa-at-[ta-al-la-aš*] 10'. ^{NINDA}*ša-ra-am-ni-it[* – „Jeden muž *kita-*, jeden muž *palwat[talla-*] chlebem *šarama[*“⁹⁵³ Věta *pal-w[a-at-ta-la-aš pal-wa-a-i[z-zi*] „muž/žena *palwatalla-* recituje“ je dále bez kontextu doložena na KBo 34.14 obv. (ii) 3') (670).

panku- „celek; shromáždění“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se hovoří o shromáždění vojáků: 9'. [*p]a-an-gu-uš ŠA ÉRIN^{MEŠ} tar-na-at-ta-al-la-aš[*] 10'. [*t]a-az ut-tar-še-et har-zi DUMU^{MEŠ}.LUGAL Û^{LÚ}[*] 11'. [*t]a É.ŠÀ-[n]a tar-na-at-ta-an ka-ru-ú [* – „S]hromáždění vojáků (a) společníků[. A] má svoji záležitost u sebe. Palácovní úředníci a [. A] do vnitřních prostor dávku dříve[“⁹⁵⁴ Toto shromáždění se účastní i ritu na tabulce příbuzného textu KBo 25.86++ (CTH 635): 9'. [^{LÚ}GU]DU₁₂-aš 3-ŠU GUB-aš e-uk-zi 3 ^{NINDA}*wa-ge-eš-ša pá[r-ši-ya*] 10''. [*na-p]a pa-an-ku-uš a-ra-a-i^{DIM} URU^{URU}Zi-ip-la-a[n-ta*] 11''. [*e-u]k-zi 1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ya^{LÚ.MEŠ}SANGA UŠ-KE-E[N-NU*] – „[Kněz po]mazaný pije

⁹⁵⁰ HW: 156b, PECCHIOLI DADDI 1982.

⁹⁵¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 iv 8' (CTH 669).

⁹⁵² KBo 17.28 l. kol. 6'-9'.

⁹⁵³ KBo 17.29 + KBo 20.1 ii 9'-10'.

⁹⁵⁴ KBo 16.71++ ii 9'-11'.

tříkrát ve stoje. Ro[zdrobí] tři chleby *wageššar*. [A] shromáždění povstane. Bůh bouře Zipla[nty ... pi]je. Rozdrobí jeden tlustý chléb. Knězi sanga se poklo[ní].⁹⁵⁵ Shromáždění je fragmentárně doloženo v závětu CTH 665 (KBo 17.33++ iv 9': *pa-an-ga-u-w[a-aš]*).

^{LÚ}*paššana-* c. „leopardí muž“

Tato postava je fragmentárně doložena v textu Bo 6594 (CTH 738: ^{LÚ}*pár-aš-na-aš-t[a, obv. ? i 12']*).

^{LÚ}*paššantala-* c. zaměstnanec palácové kuchyně⁹⁵⁶

Fragmentárně se nám tento termín dochoval v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): ^{LÚ}*pa-aš-ša-an-da-l[a-* (rev. 9'). V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) se mluví o „domu dětí“ a o uvaření ptáků, kterému jsou přítomni muž [*haliy*]ami- a muži *paššandal[a-]*: MUŠEN^{HI.A} *a-ap-a-aš-pát za-nu-u[z-zi 4'.* [^{LÚ}*ha-li-y)a-mi-iš-kán*⁹⁵⁷ ^{LÚ.MEŠ}*pa-aš-ša-an-ta-l[a-*] 5'. [^{GI}š*zu-pa-a-ri ti-e-ez-zi* – „Onen ptáky uvař[í]. muž *haliy*]ami- a muži *paššandal[a-*]pochodeň [ ] se postaví.“⁹⁵⁸

^{LÚ}*šaharili-* c. „(kultovní) zpěvák“⁹⁵⁹

Tito kultovní zpěváci se účastní Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631), kde spolu s hudebními nástroji doprovází průběh kultovních úkonů: 20. ^{LÚ?}S[AGI? GAL ^{DIM}š(*u-up-pí-iš-tu-wa-ra-an*)] *ú-da-i* LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša ti-en-zi* 21. *a-ru-wa-[an-zi* ^{LÚ}*ki-(ta-aš hal-za-a)-i* GAL ^{DIM} *a-ku-[(a)n-zi wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an* 22. ^{LÚ.MEŠ}š*ah-t[a-ri-li-eš iš-ha-m]i-an-zi* – „Číšník? přinese [zářivý? pohár Boha bouře]. Král a královna vstanou, poklo[ní se. Muž *kita-* vol]á. Pijí pohár Boha bouře. Hrají (k tomu). Zpěv[áci zpí]vají.“⁹⁶⁰ Nebo v pasáži: 8'. ^{LÚ.MEŠ}š[*(a-ah-ta-ri-li-e-eš iš-ha-mi-an-zi)* ^{LÚ}SAGI ^{N(INDA)}*har-ši-in EM-SA GE₆*] 9'. LUGAL-*i [(pa-a-i)]* – „Zpěváci zpívají. Číšník dá] králi [černý tlustý] chléb.“⁹⁶¹ V příbuzném rituálu KBo 20.8 (CTH 631) vystupují společně s klauny: 6'. LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša ša-ra-a t[i-*] 7'. *ar-ki-ú-wa-az* ^{LÚ.MEŠ}š*ah-ta-r[i-le-eš*] 8'. *ma-a-ak-ki-iz-zi-ya-aš šu-u-uh-hi-[*] 9'. *ar-ki-i-ú-az pa-ú-wa-an-zi te ma-a-[*] 10'. ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉ *pa-a-an-zi te ma-a-[*] – „Král a královna

⁹⁵⁵ KBo 25.86++ iii 9''-11''.

⁹⁵⁶ Srv. *paš-* „polknout, polykat“.

⁹⁵⁷ NEU 1980a: 508.

⁹⁵⁸ KBo 17.29 + KBo 20.1 i 3'-5'.

⁹⁵⁹ PECCHIOLI DADDI: 257, 301.

⁹⁶⁰ KBo 17.11++ i 20-22.

⁹⁶¹ KBo 17.11++ iii 8'-9'. Dále viz rev. iii 20'', iv 13'.

pov[stanou.] z *arkiu-* zpěvá[ci] na střechnu domu *makzi-*[ ] z *arkiu-* chození a ty[ ] Klauni jdou a ty [ ].⁹⁶²

^{MUNUS}*šiunzanna-* kněžka ,matka boží⁹⁶³

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) dostane tato kněžka přiděl: [(1/2 NINDA.GUR₄.RA GAL (ŠA UDU *kur-ša*)-an[?] ^{MUNUS}*ši-un-za-an-na-aš* d[(*a-a-i*)] – „[Půl velkého tlustého chleba, ovčí rouno[?]] v[ezme] kněžka [Ma]tka boží.“ (KBo 20.4++ iv 22’). Srv. ^{MUNUS}AMA.DINGIR^{LIM}.

^{LÚ}*taršipiyala-* muž *taršipiyala-*⁹⁶⁴

Tito úředníci či pomocníci v kultu vystupují při Slavnosti za podsvětní božstva (CTH 645), kde jim král předává jednotlivé díly koňské výstroje: 7’. [^{KUŠ}*iš*]-*hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš* 2 ^{KUŠ}*an-na-nu-uz-zi-uš* 2 ^{KUŠ}[ ] 8’. [LUGAL-*u*]⁹⁶⁵ ^{LÚ.MEŠ}*tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i] –* „[ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ ] dá [krá]l[?] mužům *taršipiyala-*.“⁹⁶⁶

^{MUNUS}*tešant-* c. žena *tešant-*

Jedná se o dosud blíže nejasnou, zřejmě kultovní funkci. ^{MUNUS.MEŠ}*te-ša-an-te-e*[š] jsou zmíněny vedle „stařen“ fragmentárně v rituálu KBo 16.72 + KBo 16.73 obv.[?] ii 7’ (CTH 523)⁹⁶⁷.

^{MUNUS}*zintuhi-* c. žena *zintuhi-*⁹⁶⁸

Ženy *zintuhi-* (obv. i 10’) vystupují společně s mužem ^{LÚ}*huphuppa* (obv. i 6’) na fragmentu slavnosti KILAM IBoT 4.109⁹⁶⁹ a fragmentárně jsou doloženy i v rituálech CTH 649: v textu KBo 25.31 (iii 14’: ^{MUNUS.MEŠ}*zi-i]n-tu*]) a KBo 20.14 + KBo 25.33 ((i) 18’: ^{MUNUS}*zi-in-tu-he-eš*).

⁹⁶² KBo 20.8 obv.[?] i 6’-10’.

⁹⁶³ NEU 1983: 169 n. 501.

⁹⁶⁴ BROCK 1962: 95, 135; PECCHIOLI DADDI 1982: 117; NEU 1983: 192 n. 561; HHW: 170 („Kutscher“?).

⁹⁶⁵ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

⁹⁶⁶ KBo 17.15 rev.[!] 7’-8’.

⁹⁶⁷ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

⁹⁶⁸ HW Erg. 3: 38b.

⁹⁶⁹ Přepis viz GRODDEK 2007: 85-86.

^{LÚ}AGRIG „správce“

„Malý správce města Neriku“ (^{LÚ}AGRIG.TUR) vystupuje v rituálu KBo 16.72 + KBo 16.73⁹⁷⁰ obv.[?] ii 4' (CTH 523). Dále zde zmíněn i správce města Kaštamy (^{LÚ}AGRIG^{URU} *Kaštama*, rev.[?] iii 5'. Správce města Ziplandy a Ankuwy se účastní Velkého starochetitského kultovního rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 3. [^{LÚ}AGRIG^{UR}] *Zi-ip-la-an-da* ^{LÚ}AGRIG^{URU} *A-an-ku-wa* 4. [ ] *x a-ap-pa-an iš-ha-mi-iš-kán-zi* 5. [*hu-up-p*] *ár mar-nu-an pí-an-zi* – „[správce Z[iplandy] (a) správce Ankuwy [ ] zpívávají za [ ] dají nádobu *hupp*] *ar* (s nápojem) *marnuan*.“⁹⁷¹ V CTH 665 je „malý správce“ zmíněn v souvislosti s obětinami určenými chrámu: 3'. [(*na-an* É.DINGIR^{LI})^M ...] *-zi IŠ-TU É.GAL* 4'. [(1 GU₄ ^{LÚ}IGI.DU₈.A) ...] *x* ^{LÚ}AGRIG.TUR *pa-a-i* – „A do chrám[u] ho [...] z paláce dá jednoho býka muž *igi.du₈.a* [...] malý správce.“⁹⁷² Správce je rovněž fragmentárně doložen v rituálu Bo 3123 (CTH 677: ^{LÚ}.MEŠ^{AGRIG}, obv. i 9') a více správců v textu KBo 20.23 (CTH 678: 6 ^{LÚ}.MEŠ^{AGRIG} *pí-an-zi*, rev. 3'). Na velmi malém fragmentu KBo 16.84 (CTH 670) je doložen „správce města Charcharny“ (^{LÚ}AGRIG^{URU} *Har-har-na* LUGAL-*w*[*a-*, obv. 3').⁹⁷³

^{LÚ}ALAM.ZU₉ „klaun, šašek“

„Klaun“ je postava vystupující v mnoha starochetitských rituálních textech převážně chattského původu.⁹⁷⁴ Klaun (nebo klauni) je uveden ve výčtu darů pro kultovní vykonavatele v rituálu KBo 25.83⁹⁷⁵ (ř. 8'). Ve starochetitském úryvku z popisu slavnosti KILAM (CTH 627) je klaun je hlavní postavou při ceremonii s vínem: 9. ^{LÚ}ALAM.Z[U₉ GEŠTIN *ma-al-di* – „Klaun recituje (k) vínu.“⁹⁷⁶ V rituálu 20.8 (CTH 631) je zřejmě popisován průvod zpěváků a klaunů: 6'. LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša ša-ra-a t*[*i-*] 7'. *ar-ki-ú-wa-az* ^{LÚ}.MEŠ^{ša-ah-ta-r}[*i-le-eš*] 8'. *ma-a-ak-ki-iz-zi-ya-aš šu-u-uh-hi-*[ ] 9'. *ar-ki-i-ú-az pa-ú-wa-an-zi te ma-a-*[ ] 10'. ^{LÚ}.MEŠ^{ALAM.ZU₉} *pa-a-an-zi te ma-a-*[ ] – „Král a královna pov[stanou.] z *arkiu-* zpěvá[ci] na střechu domu *makzi-*[ ] z *arkiu-* chození a ty[ ] Klauni jdou a ty [ ].“⁹⁷⁷ Klauni vystupují i v příbuzném rituálu KBo 25.51++ (CTH 631, obv.[?] i 20'), zde se praví: [LUGAL-*uš* A-NA ^{LÚ}.MEŠ^{ALAM.Z[U₉} 1 DUG GEŠTIN *ma-ni-ya-ah-h*[*i*] – „[Král] před[á klaun]ům jednu nádobu s vínem.“ (obv.[?] i 22'). V rituálu KBo 17.15 (CTH 645)

⁹⁷⁰ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

⁹⁷¹ KBo 20.4++ iv 3-5.

⁹⁷² ABoT 1.35++ iv 3'-4'. Dupl. KBo 17.33++ iv 11'-13'.

⁹⁷³ K výskytu tohoto titulu viz NEU 1980a: 146 n. 493.

⁹⁷⁴ Argumenty pro přiřazení k chattské vrstvě viz především KLINGER 1996: 747-751.

⁹⁷⁵ CTH 530. Přepis viz NEU 1980a: 163.

⁹⁷⁶ Viz YOSHIDA 1996: 306, 309 n. 30, 343.

⁹⁷⁷ KBo 20.8 obv.[?] i 6'-10'.

doprovází klauni spolu s dalšími účastníky krále, který odjíždí v kočáru: 19'. ...LUGAL-uš-ša^É ma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i] 20'. GIŠ hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša LÚ^{MEŠ} ZI-IT-TI₄ LÚ^{MEŠ} HÚB.BI LÚ^{MEŠ} ALAM.[ZU₉] 21'. LUGAL-i pé-ra-an hu-ya-an-zi a-ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri...“ – „a král přijd[e] z domu makzi-[ ], sedne si do kočáru. Společníci, tanečníci a klaun[ni] běží před králem. Nástroje *arkami* (a) *galgalturi*[“.⁹⁷⁸ Jeden klaun je přítomen rituálu pití bohům v textu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3): 5'. LÚ ALAM.<ZU₉> nam-ma-ma [LÚ]^{MEŠ} SANGA MUNUS^{MEŠ} DINGIR^{LIM}.AMA[ ] 6'. ku-iš-<<ki>>-i-eš-zi [ ] a-ku-an-zi – „Potom klaun, [kn]ězi sanga, kněžky ‚matky boží‘,[ ] kdokoliv (zde) je, (ten) pije.“⁹⁷⁹ V textu KBo 25.36 (CTH 649) volají klauni „Ahá!“: LÚ^{MEŠ} ALAM.ZU₉ a-ha-a hal-zi-an-zi (KBo 25.36 iii 2', 10'). V textu KBo 17.18 (CTH 649) je popsán ritus, během něhož hudebník udeří klauny hadicí na vodu. 13. ... a-ap-pa-ma-aš-ta 14. [ne-e-a LÚ me-ne-an KUŠ ša-ra]-a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš 15. [pa-iz-zi L]^ÚMEŠ ALAM.ZU₉-uš wa-la-ah-zi – „[Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia*- hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.“⁹⁸⁰ Posléze jsou nohy klaunů natírány neznámou materií:]-aš LÚ^{MEŠ} ALAM.ZU₉-an GÌR^{HIA}-ŠU-NU še-e-er-hi-it šar-ta-i ta nam-ma tar-uk-zi [ ] – „[nohy klaunů potírá substancí *šerha*- a potom tancuje.“ (KBo 17.43 i 14'). V tomto textu KBo 17.43 je rovněž doložen ‚vrchní klaun‘: 5'. pé-e-ri-iš ú-i-zi x[...]x pé-e-ra-an SÌ<R>^{RU} la-ah-ma-aš 6'. pa-iz-zi UGULA LÚ^{MEŠ} ALA[M.ZU₉]x-i-e-eš-zi LÚ^{MEŠ} ALAM.ZU₉-ša-an 7'. kar-pa-an-zi LÚ^{MEŠ} x[... LÚ^{MEŠ} AL]AM.ZU₉ na-wa 2 zi-pát-ta-an-ni 8'. [...]x x x [...]pár-x x QA-TI-ŠU har-zi 9'. [...]x 30 MUŠEN^{HIA} 1 x 10'. [...]^MES 40 MUŠEN^{HIA} 11'. [...]^LÚ^{MEŠ} ALAM.Z[U₉ – „přiletí pták? [...] zpívají před [...]. *lahmaš* jde. Vůdce kla[unů ...]. Klauni ho zvednou. [...]klauni *nawa* 2 *zipattanni* [...] svou rukou? drží. [...], 30 ptáků, 1[...], 40 ptáků [...]klaun[i“.⁹⁸¹ Jeden (nebo více klaunů) je doložen v textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu), kde vystupuje společně s mužem *hapi*-, s ‚vlčím mužem‘, lukostřelkyní a dalšími ženami: 9'. [t]i-i-e-ez-zi LUGAL-i-ma x[ ] 10'. [ ]x LÚ ha-a-pí-aš LÚ UR.B[AR.RA] 11'. [ ]x-ma LÚ UR.BAR.RA 3 MUNUS[?]x[ ] 12'. [ ]x 1 MUNUS GIŠ BAN 2 LÚ^{MEŠ} [ ] 13'. [AL]AM.ZU₉ LÚ x[– „s]e postaví, avšak králi [ ] muž *hapi*-, ‚vl[čí] muž‘[ ] ‚vlčí muž‘, tři ženy[ ], jedna lukostřelkyně, dva mu[ži k]laun, muž[“.⁹⁸² V textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) je „klaun“ doložen fragmentárně na rev. 11. Na dalším fragmentu téhož textu klaun recituje: LÚ ALAM.ZU₉ pal-ú-i[š-ki-izi-zi (KBo 25.69 obv.[?] ii 6'). Dále je fragmentárně zmíněn v textu KBo 20.18 + KBo

⁹⁷⁸ KBo 17.15 rev.[!] 19'-21'.

⁹⁷⁹ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 5'-6'; klaun je fragmentárně doložen i na rev. iii 2'.

⁹⁸⁰ KBo 17.18 ii 13-15. Dupl. KBo 17.43 i 12'-13'.

⁹⁸¹ KBo 17.43 iv 5'-11'.

⁹⁸² KBo 17.31 ř. 9'-13'.

25.65 obv.[?] i 2' (CTH 670), v rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) klaun zařikává:]x-ri LUGAL še-e-e[r e-e]p-zi^{LÚ} ALAM.ZU₉ ma-al-di[– „král nahoř[e uc]hopí. Klaun zařikává.“ (obv.[?] i 9'). V rituálu KBo 25.82 (CTH 670) klaun opět recituje: 11'. SÌR^{RU} LÚ ALAM.ZU₉ x[ ] 12'. [p]al-wa-a-iz-zi – „] zpívají. Klaun[... r]ecituje.“⁹⁸³

^{MUNUS}AMA.DINGIR^{LIM} kněžka ‚matka boží‘

Rovněž psáno ^{MUNUS}DINGIR.AMA. Tyto kněžky jsou zmíněny ve výčtu darů pro různé kultovní vykonavatele v rituálu KBo 25.83 (CTH 530, ř. 5') a fragmentárně v KBo 20.3 (CTH 635, iii 16'). Kněžky ‚matky boží‘ jsou přítomny rituálu pití bohům společně s klaunem a knězi sanga v textu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3): 5'. LÚ ALAM.<ZU₉> nam-ma-ma [LÚ].^{MEŠ}SANGA ^{MUNUS.MEŠ}DINGIR^{LIM}.AMA[ ] 6'. ku-iš-<<ki>>-i-eš-zi [ ] a-ku-an-zi – „Potom klaun, [kn]ězi sanga, kněžky ‚matky boží‘, [ ] kdokoliv (zde) je, (ten) pije.“⁹⁸⁴ Rovněž jsou tyto kněžky zmíněny v seznamu osob, které obdrží ovce v textu KUB 60.41 (CTH 648) rev. 10'.]x UDU^{HI.A} A-NA 3 ^{MUNUS.MEŠ}DINGIR.[AMA]. Šest těchto kněžek je rovněž doloženo na velmi malém fragmentu KBo 16.84 (CTH 670): 6 ^{MUNUS.MEŠ}AMA.DINGIR^{LIM} LÚ UD.ZAL.L[E] (obv. 4') a rovněž v textech KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 12 a KBo 25. 69 obv.[?] ii 7' (CTH 670) a KBo 34.18 (CTH 670), ř. 2':]-an-zi ^{MUNUS}DINGIR.AMA[.

LÚ AŠGAB „švec; koželuh“

V rituálu KBo 20.23 (CTH 678) je doložen „vrchní švec“ (KUŠ.GU₄^{HI.A} UGULA LÚ.^{MEŠ}AŠGAB – „vrchní švec dobytčí kůže [“).⁹⁸⁵

LÚ AZU „lékař“

Lékaři jsou okrajově nápomocni při výkonu starochetitského rituálu pro královský pár (CTH 416): 6. a-[tu]-e-ni a-ku-e-ni LÚ.^{MEŠ}A.ZU-ša kat-ti-mi – „] pijeme (a) jíme a lékaři (jsou) u mě.“⁹⁸⁶ Jeden z těchto lékařů je rovněž přítomen věštbě z krve „tarlipa-“: 7. ma-[a-an] lu-uk-kat-ta-ma nu LÚ A.ZU ú-ug-ga pa-i-wa-ni 8. nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in⁹⁸⁷ ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni – „Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já, a prohlédneme krev [tarl]ipa-, pohár a ohniště.“⁹⁸⁸

⁹⁸³ KBo 25.82 rev.[?] 11'-12'.

⁹⁸⁴ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 5'-6'.

⁹⁸⁵ KBo 20.23 rev. 5'.

⁹⁸⁶ KBo 17.1 iv 6 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

⁹⁸⁷ Dupl. KBo 17.3 iv 4: ti-iš-šum-mi-in.

⁹⁸⁸ KBo 17.1 iv 7-8 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

^{LÚ}BÁHAR „hrnčír“

Označení pro „hrnčíře“ se dochovalo ve spojení „hrnčírské náradí“ (*Ú-NU-UT* BÁHAR, i 8') v textu ABoT 1.35++ iv 6⁹⁸⁹ a na fragmentu Bo 3123 (CTH 677).

DAM „manželka“

Manželka kněze „pomazaného“ (DAM ^{LÚ}GUDU₁₂) je doložena fragmentárně ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda, rev. iii 17'). V průběhu Slavnosti za podsvětní božstva (CTH 645) vystupuje manželka kněze „pomazaného“, která stojí v chrámu spolu s mužem *hišta-*: 13'. DAM ^{LÚ}GUDU₁₂ *an-da-an ši-ú-na-aš É-ri šar-h[(u-l)]i-ya-aš pé-r[a-an (ar-ta kat-ti-iš-ši-ma)]* 14'. ^{LÚ}*hi-iš-ta ar-ta* – „Manželka kněze „pomazaného“ [(stojí)] uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem, [(avšak vedle ní)] stojí muž *hišta-*.“⁹⁹⁰ Poté probíhá u ohniště rituál s rostlinami *harnai-* a *tuhhueššar*. Poté, co přijde palácový úředník s králem: 18'. DUMU.É.GAL LUGAL-*i pé-ra-an hu-wa-a-i na-aš ú-iz-zi* DAM ^{LÚ}GUDU₁₂-*aš kat-t[(a ti-i-e-ez-zi)]* – „Palácový úředník běží před králem. A přijde. [(Postaví)] se vedl[(e)] manželky kněze „pomazaného“.“⁹⁹¹ Domnívám se, že tato postava vystupuje i na rev.¹ 24' a že je možné doplnit tento řádek následovně: 24'. [D]AM ^{LÚ}GUDU₁₂ *ar-ta[* - „[Ma]nželka kněze „pomazaného“ stojí.“

Manželky nejruznějších hodnostářů jsou doloženy v rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670): 5'. 10 DAM^{MEŠ} ŠA ^{LÚ}.MEŠ SANGA 10 DAM^{MEŠ} [ ] 6'. 1 ^{MUNUS}ŠU.GI É.GAL^{LIM} 10 DAM^{MEŠ} Š[A] – „deset manželek knězů sanga, deset manželek [ ], jedna vědma (z) paláce, deset manželek[.“⁹⁹²

^{LÚ}DUGUD hodnostář dugud⁹⁹³

Nejvýznamnějším starochetitským dokladem týkajícím se tohoto hodnostáře je CTH 272 „Starochetitské instrukce pro hodnostáře dugud.“ (KBo 22.1).⁹⁹⁴ Tito hodnostáři se účastní i tzv. ceremonie s vínem v průběhu slavnosti KILAM: 11. GIŠ ^DINANNA TUR

⁹⁸⁹ Dupl. KBo 17.33++ iv 15'.

⁹⁹⁰ KBo 17.15 rev.¹ 13'-14'.

⁹⁹¹ KBo 17.15 rev.¹ 18'.

⁹⁹² KBo 17.29 + KBo 20.1 ii 5'-6'.

⁹⁹³ Překlady termínu ^{LÚ}DUGUD se liší: Ch. Rüster a E. Neu překládají „Würdenträger, wichtige Persönlichkeit“ (RÜSTER – NEU 1989: 227); R. H. Beal překládá „officer“ nebo „captain“ (BEAL 1992: 500 n. 1847); J. Tischler překládá „Würdenträger, Bürgermeister“ (TISCHLER 2001: 219).

⁹⁹⁴ Ohledně překlada tohoto termínu neexistuje shoda: „Würdenträger, wichtige Persönlichkeit“ (RÜSTER – NEU 1989: 227); „officer“ nebo „captain“ (BEAL 1992: 500 n. 1847); „Würdenträger, Bürgermeister“ (TISCHLER 2001: 219).

LÚ.M^{ES}DUGUD N]A-AP-TÁ-NIM pa-a-[an-zi – „Malý nástroj Inanna (hraje). Hodnostáři dugud jdou k jídlu.“⁹⁹⁵ Na jiné tabulce téhož rituálu jsou zmíněni ve fragmentárním kontextu, avšak na jejich významnou úlohu lze usuzovat na základě toho, že danou činnost (zřejmě ‚picí ritus‘) vykonávají „jako první“: 9'. L]Ú.MEŠ_x[L]Ú.MEŠ^{ES}DUGUD ap-p[(é-ez-ze-e-eš) – „] hodnostáři dugud (jako) první [“.⁹⁹⁶

Poté, co byl ke Starochetitskému rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) doplněn fragment KBo 34.11, došlo k úpravě čtení a na obv. i 18 je možné doplnit jméno hodnostáře dugud, který se společně s královskými dětmi a dalšími úředníky účastní libačního rituálu krále a královny: 17. [...LUGAL-uš MUNU)]S.L[(UGAL-aš-š)]a a-ap-pa hal-ma-aš-šu-í[(t-ti pa-a-an-zi)] 18. [(ta e-ša-an-da DUMU^{MEŠ}.LUGAL)] DUMU.MUNUS^{ME}[(š)].LUGAL LÚ.MEŠ^{ES}DUGUD LÚ.MEŠ[(Û-BA-RU LUGAL-i)] 19. [(hi-in-kán)]-ta ta e-ša-an-da – „[Král] a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u a usednou. Princové] (a) princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru se poklo]ní králi a usednou.“⁹⁹⁷ Jsou zmíněni dále na rev. iv, kdy za zpěvu zpěváků jdou k jídlu (obdobně jako tomu je při slavnosti KILAM (viz výše): [LÚ.ME^{ES}(š)hal-li-re-eš iš-ha-mi-an-zi LÚ].M^{ES}DUGUD NA-AP-TA-A-NI pa-a-a[(n-zi)] – „[Zpěváci zpívají. Ho]dnostáři dugud jd[ou] k jídlu.“ (iv 13').

DUMU „syn, dítě“

Rituály, které vykonává DUMU-aš, „syn“, byly zahrnuty do skupiny CTH 648. V rituálu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) pomáhá kněz ‚pomazaný‘ synovi při obětování chleba: 3'. LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA[DUM]U-aš pár-ši-ya LÚG[UDU₁₂] 4'. DUMU-li NINDA.GUR₄.RA [EM]-SA a-pa-aš-pát da-a-[i – „Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb [sy]n rozdrobí. Kn[ěz ‚pomazaný‘] d[á] synovi [kys]elý tlustý chléb.“⁹⁹⁸ Posléze vyzývá syn k pití a číšník zřejmě nalévá: DUMU-aš a-ku-an-na ú-ek-zi L[Ú]SAGI – „Syn vyzývá k pití. Číšník“ (iii 7', obdobně iii 15'), popř. LÚGUDU₁₂ DUMU-li 2 NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi – „Kněz ‚pomazaný‘ synovi vezme dva tlusté chleby [“ (iii 11'). V rituálu KUB 54.50 (CTH 648) je popsán následující ritus: 5'.]-še-et e-ša-an-da DUMU-aš (razura) a-ku-an-na ú-e-[ek-zi] 6'.[ ]x ú-da-i DUMU-aš ^DIM TUŠ-aš e-ku-zi LÚGUDU₁₂[ ] 7'. [ ] pa-a-i DUMU-ša pár-ši-ya LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi] 8'. [pa]-a-i DUMU-aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi LÚS[AGI] 9'. [ ] ^DUTU-un TUŠ-[aš] e-ku-zi LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA DUMU[ ] – „] se posadí. Syn vy[zývá] k pití.[ ] přinese.

⁹⁹⁵ KBo 17.19++ ii 11.

⁹⁹⁶ KBo 25.61++ rev.? 9'.

⁹⁹⁷ KBo 17.11++ i 17-19.

⁹⁹⁸ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 3'-4'.

Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz „pomazaný“ [ ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz „pomazaný“ u[chopí] tlustý chléb [ ] dá. Syn vyzývá k pití. Číš[ník] Bohu slunce pije v se[dě]. Kněz „pomazaný“ tlustý chléb synu[“.⁹⁹⁹ Na nepřímém joinu KUB 60.41 je pravděpodobně obdobný ritus doložen jen fragmentárně: DUMU-*li* *pa-a-i* DUMU-*aš* – „] dá [synov]i. Syn“ (rev. 4') a *iš-pa-an-tu-zi-a*š-šar DUMU-*li e-ep-zi* – „nádobu *išpantuziya*]ššar synovi chytí.“ (rev. 6', srv. i rev. 22'). Na dalším joinu HHT 73 je syn doložen na poničeném obv. 11'. Na rev. je tento syn doložen společně s domem *makzi-* a se stříbrným žezlem a obětuje: 5'. DUMU-*aš* ^É*ma-ak-*[ ] 6'. ^{GIŠ}GIDRU^{HLA} KÙ.BABBAR x[ ] 7'. *iš-ta-na-*[ ] 8'. DUMU-*aš pár-ši-*[ ] – „Syn [do] domu *mak[zi-*] stříbrná žezla [ ] olt[ář]]. Syn rozdro[bí“.¹⁰⁰⁰ Malé fragmenty KBo 39.80 a KBo 25.44 jsou řazeny do téže skupiny (CTH 648) na základě zmínek o synovi: v KBo 39.80 čteme „synov]i dá. Syn[“ (ř. 1') a v KBo 25.44 DUMU-*li* (ř. 3'). Na malém zlomku KBo 34.13 je syn doložen na obv. 1. V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) „položí syn ruku“ na neznámý objekt (či obětinu): DUMU-*aš QA-TAM da-a-i* (ii 1). Na rev. se pak praví:] DUMU-*aš lu-ut-ti-aš pé-ra-an A-ŠAR-ŠU e-ep-[zi]* – „] syn zauj[me] své místo před oknem.“ (iii 5'). Fragmentárně je zmíněn v textu KBo 25.45 (p. kol. 6', 9') společně s knězem „pomazaným“. Syn je uveden na zlomku KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): SANGA DUMU-*an*[– „Kněz sanga syna [ ] pilí[ř“ (i 2'), dále na rev. 2 a na rev. 14: 14. DUMU-*aš-ta ar-za-na-aš* ^É[15. KÁ-*aš ti-iz-zi* LÚ ^{GIŠ}GIDRU(-)x[– „Syn si stoupne k bráně [ ] hostince, herold [“.¹⁰⁰¹ Na dalším fragmentu téhož textu je syn doložen s pohárem: 1'. [...]x DUMU GAL-*ri* x[...] 2'. [...]x-*i* DUMU-*ša-pa a-ra-*[– „syn pohár [...]. Syn pov[stane“.¹⁰⁰² V zařikacím rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670) vystupuje syn, který se spolu s knězem sanga podílí na libační oběti: 2'. [ ] x x[*i*]š-*pa-an-tu-uz-zi-ya* 3'. [ ]-*a iš-pa-an-ti nu-uš* 4'. [ ] *hu-kán-zi nu-uš-kán* DUMU-*aš* 5'. [ ] *iš-p*[*a-an-ti nu-uš-za* ^{LÚ}SANGA 6'. [ ] ^{DÚ}*ru-un*]-*zi-mu-aš da-a-i* – „] a dávk[u] obětuje. A je [ ] zařikají. A syn je [ ] obě]tuje. A kněz sanga je [ ] postaví (sochu božstva) [Wurun]šemu.“¹⁰⁰³

DUMU.É.GAL „palácový úředník, dvořan“

DUMU.É.GAL je osobou účastnící se rituálů probíhajících v královském paláci. Je nápomocen při Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), kde si jej vykonavatel rituálu vyžádá od krále: 17. *ta LUGAL-i ki-iš-ša-an te-e-mi pa-i-mu* DUMU.É.GAL-*in*

⁹⁹⁹ KUB 54.50 obv. ? 5'-9'.

¹⁰⁰⁰ HHT 73 rev. 5'-8'.

¹⁰⁰¹ KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 14-15.

¹⁰⁰² KBo 25.69 obv. ? ii 1'-2'.

¹⁰⁰³ KBo 17.59 + KBo 25.99 rev. 2'-6'.

t[(a)] D[(UMU^{MES}-an)] 18. *pár-na pa-i-mi LUGAL-uš-mu DUMU.É.GAL pa-a-i*¹⁰⁰⁴ – „... tak králi pravím toto: ‚Dej mi palácového úředníka a já půjdu do domu dětí.‘ Král mi dá palácového úředníka...“¹⁰⁰⁵. V tomto rituálu se „palácový úředník“ podílí na řadě kultovních úkonů, např. přináší, podává či drží rituální pomůcky¹⁰⁰⁶, provádí rituální úkony se železnými jazyky¹⁰⁰⁷, provádí magické kývání orlem nad králem a královnou¹⁰⁰⁸ či dva „palácovní úředníci“ oznamují udeřením kopí ukončení rituálu¹⁰⁰⁹.

Tito úředníci se účastní i Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631):
 1. [ma-a-an ^DIM-aš ti-i]t-ha DUMU.É.GAL *píd-da-a-i LUGAL-wa-aš ta-pu-uš-za* 2. AN.BAR-aš[-t]a-aš *pa-iz-zi* ^{LÚ.MES}ME-ŠE-DI-an *pé-e-ra-an* 3. *ti-e-ez-[zi* DUMU²MES.LUGAL *pa-a-an-zi* ^{LÚ.MES}ME-ŠE-DI-an *a-ap-pa-an* 4. *ti-en-zi* [(DUMU^{MES}.É.G)]AL *pé-e-da-aš-me-et har-kán-zi* – „[Když Bůh bouře hř]mí, přiběhne palácový úředník, [ ] vedle krále [ ] ze železa [ ] jde, stoupn[e] si před osobní strážce. [Pal]ácovní úředníci jdou, stoupnou si za osobní strážce. [Palácovní úredn]íci si drží svá místa.“¹⁰¹⁰ V tomto rituálu se setkáváme s jakýmisi „osobními pážaty“ krále a královny, neboť se hovoří o jejich palácových úřednících: 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA^{HLA} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA^{HLA} [A]* 11. *šu-[up-p(i-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi* ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)]* – „Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]ju [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].“¹⁰¹¹ V

¹⁰⁰⁴ Podle H. Ottena a V. Součka: „Text KBo 17.4 ii 13’ původně *i-ya-zi*; poslední znak vylepšen na *-mi*.“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 24: 5).

¹⁰⁰⁵ KBo 17.4 ii 17-18.

¹⁰⁰⁶ 4’. [a]n-da-ma nam-ma 2 GAL *la-a-le-eš* AN.BA[R] 5’. *an-da* DUMU.É.GAL *pé-e-ta-i* (KBo 17.2 i 4’-5’). DUMU.É.[(GA)]L *šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi* (KBo 17.1 i 14’). 27’. 2-TAM *pé-e-tu-mi-ni taru-e-ni-ma-at e-eš-har* DUMU.É.GAL-*iš* 28’. ^DHa-an-ta-še-pa-an LUGAL-*i ki-iš-ša-ri-i da-a-i* 29’. *te-eš-šu-um-m[(e-i)]n-na pa-a-i* MUNUS.LUGAL-*ya Q[A]-TAM-MA pa-a-i* (KBo 17.1 i 27’-29’). 32’. DUMU.É.GAL-*ša* 33’. *pé-e-ra-aš-še-et* ^{GIŠ}zu-pa-a-ri *har-zi* (KBo 17.1 i 32). 37’. D[UMU].É.GAL LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša ki-iš-*] 38’. ^DHa-an-ta-še-pu-uš *te-eš-šu-um-mi-uš-ša da-a-i* (KBo 17.1 i 37’-38). 38. DUMU.É.GA[(L)] 39. LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša ki-iš-ša-r[a-az-(me-et te-e)]š-šu-um-mi-uš da-a-[(i)]* 40. *hal-ma-aš-šu-it-ta-az ha-aš-š[a-az a-p(e-e-az d)]a-a-i ta-aš-ša-an* 41. ^{NINDA}šar-ru-wa-an-ti ERÍN^{MES}-*ti še-e-er d[a-a-(i)]* ERÍN^{MES}-*an te-eš-šu-mi-uš-š[a]* 42. Û ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR A-NA É.ŠÀ-na *pé-e-[-i]a* LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* 43. *ki-it-kar-ša-me-et da-a-i* (KBo 17.1 ii 38-42).

¹⁰⁰⁷ 18’. [DU(MU)].É.GAL LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša iš-ša-az-mi-it la-a-la-an* AN.BAR-*aš* 19’. [d]a-a-i *ka-lu-u-lu-pí-iš-mi-ta-aš-ta iš-g[(a-ra)]-an-ta da-a-i* 20’. *x-en ki-iš-ša-ri-iš-mi da-a-i* (KBo 17.1 i 18’-20’).

¹⁰⁰⁸ 31. ^{MUŠEN}ha-a-ra-na-an L[UGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* *še-e-er-ša-me-et* 3-[(ŠU)] 32. DUMU.É.GAL *wa-ah-nu-[zi* (KBo 17.1 ii 31-32). 46. DUMU.É.[(GA)]L ^{MUŠEN}ha-a-ra-n[a-an] 47. LUGAL-*aš* MUNUS.LUG[AL-*aš]-ša še-e-er-[-še]-me-et wa-a[(h-nu)]-uz-zi* (KBo 17.1 ii 46-47).

¹⁰⁰⁹ 36. 2 DUMU^{MES}.É.GAL [a-(r)]a-a[(n-da-r)]i *ka-a-aš-ša* ^{GIŠ}ŠUKUR ZAB[AR *har-zi*] 37. *ka-a-aš-ša* ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR [(har-zi) *ne*] 3-ŠU *wa-al-ha-an-zi* (KBo 17.1 ii 36-37).

¹⁰¹⁰ KBo 17.11++ i 1-4. Obdobná situace jako na obv. i 3-4 je popsána na obv. i 12.

¹⁰¹¹ KBo 17.11++ i 9-11.

dalším průběhu rituálu nemají významnou úlohu, pouze po skončení ritu symbolického očištění krále substancí *tuhhueššar* podá tento úředník králi sukno na otření¹⁰¹² a na rev. iv postaví před panovníka oštěp¹⁰¹³. „Palácovní úředníci“ napomáhají královskému páru i v příbuzném rituálu KBo 20.8 (CTH 631): DUMU.^M[^{EŠ}].É.GAL *a-ap-pa pa-a-an-zi ta-az A-ŠAR-Š[U-NU ap-pa-an-zi]* – „Palácovní úředník[i] jdou vzad a [zaujmou] s[vá] místa.“¹⁰¹⁴ (obv.[?] i 20’).

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se hovoří o shromáždění vojáků a společníků a v neznámé souvislosti zde jsou zmíněni i palácovní úředníci: 9’. [*p*]a-an-gu-uš ŠA ÉRIN^{MEŠ} *tar-na-at-ta-al-la-aš* [ ] 10’. [*t*]a-az *ut-tar-še-et har-zi* DUMU^{MEŠ}.LUGAL Û^{LÚ} [ ] 11’. [*t*]a É.ŠÀ-[*n*]a *tar-na-at-ta-an ka-ru-ú* [– „Shromáždění vojáků (a) společníků [ ]. A] má svoji záležitost u sebe. Palácovní úředníci a [ ]. A] do vnitřních prostor dávku dřívě[“¹⁰¹⁵

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) po skončení obětin masa nejrůznějším bohů, které vykonávali „vrchní kuchař“ a kněz „pomazaný“, pokračuje palácový úředník v dalším rituálu: 19’. [*ma-ah-h*]a-a[*n šu-u*]p-pa *zi-in-na-an-z[i*] 20’. [ ]-ri *har-zi* 1 x x [ ] 21’. [ ] DUM]U.É.GA[L – „19’. [Jakmi]l[e] dokonč[í ma]so, [ ] drží. Jeden[ ] pal]ácový úředník[“¹⁰¹⁶ Po skončení rituálu v chrámu v závěru dne doprovází palácový úředník krále: 18’. DUMU.É.GAL LUGAL-*i pé-ra-an hu-wa-a-i na-aš ú-iz-zi* DAM^{LÚ}GUDU₁₂-*aš kat-t[(a ti-i-e-ez-zi)]* – „Palácový úředník běží před králem. A přijde. [(Postaví)] se vedl[(e)] manželky kněze „pomazaného““¹⁰¹⁷

V rituálech CTH 649 vystupují palácovní úředníci jen ve vedlejší roli, v dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 mají za úkol odvést kněžku: DUMU^{MEŠ}.É.GAL NIN.DINGIR *ap-pa-an-zi* – „palácovní úředníci chytanou „sestru boží““ ((i) 17’).

V textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu) jsou dva palácovní úředníci uvedeni spolu s osobním strážcem: 8’. [ ]x-ra-an 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL 1^{LÚ}M[E-ŠE-DI 9’. [ ] *t[i-i-e-ez-zi* LUGAL-*i-ma* x[– „] dva palácovní úředníci, jeden os[obní strážce [s]e postaví, avšak králi [“¹⁰¹⁸

¹⁰¹² Nedochovalo se však na starochetitském originálu: [*túh-hu-eš-šar pa-ra*]-*a e-ep-zi nu-uz-kán túh-ša* [(DUMU.É.GAL GA)DA-*a(n LUGAL-i pa-a-i)*] – „[Palácový úředník dá králi oděv.]“ (obv. i 41)

¹⁰¹³ [DUM(U.É.GAL LUGAL-*wa-aš*) *t(a-pu-uš-za tu)*]-*u-ri da-a-i* – „[Palácový úředník] postaví [vedle krále oš]tět.“ (rev. iv 17’).

¹⁰¹⁴ KBo 20.8 obv.[?] i 20’. Obdobně DUMU^{MEŠ}.É.GAL *a-ap-[pa pa-a-an-zi ta-az A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-an-zi]* (obv.[?] i 5’).

¹⁰¹⁵ KBo 16.71++ ii 9’-11’.

¹⁰¹⁶ KBo 17.15 obv.[!] 19’-21’.

¹⁰¹⁷ KBo 17.15 rev.[!] 18’.

¹⁰¹⁸ KBo 17.31 ř. 8’-9’.

Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) vykonává tento úředník tyto úkoly: 8. [DU]MU.É.GAL *mar-nu-an pé-ta-i* LUGAL-*uš 2-ŠU 9. ši-pa-an-ti* DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i* 10. *ta LÚ^DU-an¹⁰¹⁹ an-da pé-hu-te-ez-zi* – „[Palá]cový úředník přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát obětuje. Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč a přivede dovnitř muže Boha bouře.“

DUMU.É.GAL je rovněž zmíněn ve výčtu účastníků rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670): 1 DUMU.É.GAL *hu-u-up-pa-ra-a-x*[– „jeden palácový úředník misk[u²“ (obv. ii 4´) a KBo 20.37 (CTH 670): *an-da* DUMU.É.GAL[(obv. 6´).

V rituálu KBo 25.28 (CTH 670) drží palácoví úředníci zbraně: 4´. 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-*aš tu-[u-ri har-zi* 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-*aš*] 5´. *ma-a-ri-in har-zi* [...] 6´. [DUMU].É.GAL LUGAL-*i AN.B[AR-aš* – „Jeden palácový úředník [drží] železný oš[těp[?], jeden palácový úředník] drží [železné] kopí. [... palácový] úředník králi žele[zné“¹⁰²⁰.

V rituálu KBo 25.40 (CTH 670) přináší palácoví úředníci pro krále sukno na kolena, posléze se postaví na svá místa: 3´. [... DUMU]^{MES}.É.GAL *gi-nu-wa-aš GA[DA*] 4´. [*h*]u-*up-pa-ra-an KÛ.BABBAR pé-e-d[a-*] 5´. [... *ar-h*]a *da-a-i* DUMU^{MES}.É.GAL[ ] 6´. [*t*]a-*az A-ŠAR-ŠU-NU [ap-pa-an-zi* – „palácoví] úředníci suk[no] na kolena[...]nes[e] stříbrnou nádobu *h]uppar* [...] dá [pryč. palácový úředník[... . A zaujmou] svá místa.“¹⁰²¹

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) asistuje palácový úředník králi při umývání: 2´. [LUGAL-*i pa-ra-a e-e[p-zi*] 3´. [DUMU].É.GAL LUGAL-*i GADA-an*[ ] 4´. [I-N]A *QA-TI-ŠU x*[– „nastaví [králi. Palácový] úředník sukno králi [... d]o jeho (svých) rukou [“¹⁰²² Jen fragmentárně je doložen v KBo 17.50++ (CTH 744 [ii 3´, iii 22´).

„Vrchní palácový úředník“ (GAL DUMU.É.GAL) byl zřejmě jakýmsi nejvyšším komořím. Je často tím, kdo přímo králi podává nápoje či mu nalévá, nebo uvádí významné osoby do přítomnosti krále. Během starochetitské slavnosti KILAM (CTH 627) je vrchní palácový úředník nápomocen králi při úlitbě ohništi: 16. GAL DUMU^{MES}.É.GAL LUGAL-*i GAL-ri pa-a-[i*] 17. LUGAL-*ša ha-aš-ši-i ši-pa-a-an-ti* GAL DUMU^{MES}.É.GAL [ ] 18. LUGAL-*i GAL-ri e-ep-zi* LUGAL-*uš x*[– „Vrchní palácový úředník d[á] králi pohár. [ ] A král obětuje ohništi. Nejvyšší palácový [úředník ... vezme králi pohár, král [ ]“¹⁰²³

V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se vrchní palácový úředník objevuje v závěru dochovaného textu a na starosti má předání potravin vůdci

¹⁰¹⁹ Vgl. Z. 4: LÚ^DIM-*an*.

¹⁰²⁰ KBo 25.28 rev.[?] iii 4´-6´.

¹⁰²¹ KBo 25.40 ř. 3´-6´.

¹⁰²² KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 2´-4´.

¹⁰²³ KBo 17.19++ ii 16-18.

hluchých mužů: 13'. [U]Š-KE-EN^{UZU} NÍG.GIG da-a-i GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL[ ] 14'. [ ]x-na-an ½^{NINDA} har-ši-in kat-ta-an ar-ha[ ] 15'. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA^{LÚ.MEŠ} Ú.HÚB hu-u-[up-pí-iš-ši] 16'. [šu-uh-ha-a]n-zi me-ma-al še-me-hu-na-an^{UZU} NÍG.GI[G] 17'. [A-NA UGULA^L]Ú.MEŠ Ú.HÚB hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i] 18'. [t]a šu-u-uh-za a-ap-pa DINGIR.LÚ^{MEŠ}-na-aš šu-u[h-ha-an-zi] / 19'. [DUG]HA]B.HAB^{HIA} ŠÀ.BA 1 mar-nu-an 1 ši-eš-šar 1 w[a-al-hi] 20'. [ ] 1 GEŠTIN DUMU.É.GAL A-NA GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL pí-iš-ki-iz-z[i] 21'. [ ]x x x-zi LUGAL-ša x[– „se k]laní. Vezme játra. Vrchní palácový úředník[ ] polovinu tlustého chleba dole pryč [ ]. [ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby hu[ppi-] krupici, šamehuna-, játr[a] nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby huppi-. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům. / [v kon]vicích jeden nápoj marnuan, jedno pivo, jeden nápoj w[alhi], [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi. [ ]. Král však [.“¹⁰²⁴

Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) uvádí tento významný úředník ke králi kněze: 4. GAL DUMU.É.GAL LÚ^{DIM}-an an-ta' pé-hu-te-zi LÚ^{DIM} A-NA LUGAL h[é-e]k-ta 5. ta a-ni-iz-zi – „Vrchní palácový úředník přivede dovnitř muže Boha bouře. Muž Boha bouře se p[ok]loní králi. A vykoná (rituál).“¹⁰²⁵

DUMU.LUGAL „princ, syn krále“

Synové krále se účastní starochetitského rituálu KILAM.¹⁰²⁶ V. Haas došel k závěru, že „ve starochetitských rituálech se sice princové – ‚královští synové‘ – a příležitostně s nimi jmenované princezny – ‚královské dcery‘ – účastní rituálního dění, avšak neberou na sebe žádné sakrální úlohy.“¹⁰²⁷ V této souvislosti cituje další text ze slavnosti KILAM, kde jsou princové a princezny opět pouze zmíněni jako účastníci rituálu.¹⁰²⁸

Princové i princezny jsou účastni Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631), kde však vystupují pouze v pasívní roli: 7. LÚ^{ME-ŠE-DI} ha-aš-ša-a[n] a-ap-pa-an da-a-i ta-aš pa-iz-zi DUMU^{MEŠ}.LUGAL DUMU.MUNUS^{MEŠ}.[(LUGAL)] 8. pé-e-ra-an ti-e-ez-zi – „Osobní strážce dá dozadu ohništ[ě] a jde, postaví se před prince a prince[zny].“¹⁰²⁹ V následující pasáži pouze přihlíží libačnímu rituálu krále a královny a po jeho skončení se pokloní a usednou: 17. [(...LUGAL-uš MUNU)]S.L[(UGAL-aš-š)]a a-ap-

¹⁰²⁴ KUB 43.30 iii 13'-21'.

¹⁰²⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 4-5 (CTH 669).

¹⁰²⁶ KBo 17.19++ ii 13.

¹⁰²⁷ HAAS 1994: 205 n. 166.

¹⁰²⁸ KBo 25.61++ obv.? ii 11.

¹⁰²⁹ KBo 17.11++ i 7-8.

pa hal-ma-aš-šu-i[(*t-ti pa-a-an-zi*)] 18. [(*ta e-ša-an-da DUMU^{MEŠ}.LUGAL*)]
DUMU.MUNUS^{ME}[(^Š)].LUGAL ^{LÚ.MEŠ}*DUGUD* ^{LÚ.MEŠ}[(*Û-BA-RU LUGAL-i*)] 19. [(*hi-in-*
kán)]-*ta ta e-ša-an-da* – „[Krá] a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u a usednou. Princové] (a)
princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru se poklo]ní králi a usednou.“¹⁰³⁰ Ve zlomkovitém
příbuzném rituálu KBo 25.51++ je doložen princ společně s vrchním kuchařem (obv.[?] i 7',
9'). V rituálech vykonávaných synem DUMU-*aš* je v jedné pasáži textu HHT 73 (CTH 648)
zmíněn DUMU.LUGAL: [^L]ÚGUDU₁₂ DUMU.LUGAL *šu-up-pí-ya-ah-hi* x[– „[K]něz
, pomazaný‘ očistí prince. [“ (obv. 3'). Fragmentárně jsou doloženi i při Slavnosti pro Boha
bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669)¹⁰³¹, na zlomku KBo 7.41 (CTH 670:
NINDA.GUJR₄.RA DUMU.LUGAL, l. kol. 3') a je možné, že i na dupl. Bo 3123 i 9' (CTH
677). Je velmi pravděpodobné, že syn krále je i protagonistou rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85
(CTH 670), kde se během zařikání klaní stélám rozličných bohů. Víme jistě, že je to on, kdo
se klaní na obv. ii 10' a podle opakujících se pasáží lze usuzovat, že jeho jméno lze doplnit i
do ostatních poškozených pasáží (např. obv. ii 5', atd.): 10'. [ ]-x-wa-aš ^{NA4}*hu-wa-a-*
ši DUMU.LUGAL [ ] 11'. [ ]-a]p-pa-an-zi na-an-kán 12'. [ ]-w]a-ar-ra QA-TAM-MA
– „] kámen *huwaši*- syn krále [ ] (oni)]. A jeho [ ] stejně tak.“¹⁰³²

DUMU.MUNUS „dcera“

V rituálech CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ,sestry boží‘) hrají významnou úlohu
dcera společně se synem.¹⁰³³ V průběhu tohoto rituálu deklamují „poselství bohyně Inary“:
13'. *ú-e-eh-zi* DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán ta[r-na-an-zi] /*
14'. [^{LÚ.M}]^{EŠ}*ha-a-pé-eš-ša wa-ha-an-zi ta-aš-ta nam-ma GÛB-li-ya [wa-ha-an-zi*
DUMU.NITA Û] 15'. [DUMU.MUNUS] ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán tar-na-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-*
pé-eš-ša [wa-ha-an-zi] – „se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.[ ] / A
[muž]i *hapia*- se zatočí a pak ještě i doleva [se zatočí. Syn a dcera] vysílají poselství bohyně
Inary a muži *hapia*- [se zatočí].“¹⁰³⁴

DUMU.MUNUS.LUGAL „princezna“

Ohledně účasti princezen při Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH
631) viz heslo DUMU.LUGAL „princ“.

¹⁰³⁰ KBo 17.11++ i 17-19.

¹⁰³¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 iii 8' (CTH 669).

¹⁰³² KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 10'-12'.

¹⁰³³ Dcera je samostatně jmenována na KBo 25.31 ii 5'.

¹⁰³⁴ KBo 25.31 ii 13'-15'. Dále viz rev. 4'-5', 6' a rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 11' a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 10', 11'.

DUMU.NITA „syn“

Syn hraje společně s dcerou významnou úlohu v rituálech CTH 649 (viz heslo DUMU.MUNUS „dcera“ a DUMU „syn, dítě“).

EN „pán“

V rituálu KBo 25.86++ (CTH 635) vystupuje „pán“ (psáno EN, popř. *BELU*): E]N-*aš*^{UZU} *ma-ah-ra-en* x[- „p]án maso *mahra-* x[.“ (ii 2).

^{LÚ}EN.NU.UN „hlídač“

„Hlídač“ je zmíněn v textu KUB 60.41 (CTH 648), jenž patří do skupiny rituálů vykonávaných synem DUMU-*aš*. ^{LÚ}EN.NU.UN je uveden společně s knězi a kněžkami, které dostanou příděl ovcí:]x UDU^{HI.A} ^{LÚ}EN.NU.UN [(rev. 12’).

ERÍN „vojsko“

Hliněná socha vojska je doložena ze starochetitského rituálu pro královský pár (CTH 416). Jedná se zřejmě o vypočtení nepřátelského vojska, které má pojmout a převzít na sebe veškeré zlo, jímž byl postižen královský pár. Toto vojsko je během rituálu (zřejmě opakovaně) vyrobeno a pohřbeno. 30’. ^{NINDA} *šar-ru-i-m[(a-aš-š)]a-an* ERÍN^{MEŠ} -*az e-eš-zi* / 31’. *še-er-še-me-ta* [G]ÍR¹⁰³⁵ ZABAR *ki-it-ta a-pa-at-ta-[a]n*¹⁰³⁶ *an-da* 32’. *pé-e-tu-me-ni* ERÍN^{MEŠ} -*na-an ku-iš an-da pé-e-ta-i* DUMU.É.GAL-*ša* 33’. *pé-e-ra-aš-še-et*¹⁰³⁷ ^{GIŠ} *zu-pa-a-ri har-zi* ERÍN^{MEŠ} -*na-an a-ap-pa-an(-)an-da* 34’. *pé-e-ta-i*¹⁰³⁸ / 35’. LUGAL-*un-kán* 3-ŠU x[ ]-*zi* MUNUS.LUGAL-*an-na ša-a-wa-a-tar-aš hal-za-i* 36’. LUGAL-*uš* ERÍN^{MEŠ} -*an* 3-Š[U *al-la-a]p-pa-ah-hi* MUNUS.LUGAL-*aš-ša* 3-ŠU *al-l[a-ap-p(a-ah-hi)]* – „Vojsko však sedí na chlebu *šarruwa-*. / A nad nimi leží bronzová dýka. Doneseme to dovnitř. Kdo přinese dovnitř vojsko – a palácový úředník před ním drží pochodeň – sem potom přinese vojsko.¹⁰³⁹ / (On) [ ] třikrát krále. A královnu. Roh se rozezní.¹⁰⁴⁰ Král

¹⁰³⁵ H. Otten, V. Souček i E. Neu se shodují, že je zde prostor pro číslovku 1, tj. [1 G]ÍR (OTTEN – SOUČEK 1969: 20 n. 13, NEU 1980a: 6 n. 11).

¹⁰³⁶ H. Otten a V. Souček uvažují i o možnosti *-[a]t* (OTTEN – SOUČEK 1969: 20 n. 13). Avšak E. Neu toto ze syntaktických důvodů vylučuje („přesto je čtení *–a]n* syntakticky podepřeno tím, že právě sloveso *peda-* má ve spojení s *anda* vedle sebe partikuli *–an*.“ (NEU 1980a: 6 n. 12).

¹⁰³⁷ Dupl. KBo 17.3 i 26’: *pé-e-ra-aš-ši-it*.

¹⁰³⁸ Dupl. KBo 17.3 i 27’: *pé-e-ta-i*.

¹⁰³⁹ Srv. OTTEN 1971b: 8.

¹⁰⁴⁰ K překladu viz STARKE 1990: 402. F. Starke se domnívá, že „Signály rohu vyznačují vždy začátek a konec úkonu plivání.“ (STARKE 1990: 402 n. 1451).

třík[rát pli]vne na vojsko. I královna (na ně) třikrát plivne.¹⁰⁴¹ Začátek obv. ii se dochoval pouze ve fragmentárním stavu, a lze se proto pouze dohadovat, že poháry a vojsko, které „pohltily“ nečisté látky, musí být zahrabány do země: 1. ^D*Ha-an-t]a-še-pu-uš te-eš-šum-mi-uš-ša* ERÍN^{MEŠ}-an 2. [ ]x *pád-da-ah-hi tu-uš ha-ri-e-mi* – „božstva Chant]ašepy a poháry. Vojsko [ ] vykopávám¹⁰⁴² a zahrabu je.“¹⁰⁴³ Je zde i výslovně zmíněno, že vykonavatel rituálu toto vojsko vyrobí z hlíny: 21. *na-an ú-da-an-zi ú-ga ú-i-[(il-na)-aš]*¹⁰⁴⁴ ER(ÍN^{MEŠ}-an *i-ya-mi*) – „Já vyrobím [vo]jsko z hlín[y].“¹⁰⁴⁵ Poté, co je vojsko přineseno do paláce (ii 27. ERÍN^{MEŠ}-na-an *pé-e-[(tah-hi...)]*), je vykonán ritus s kýváním a popliváním: 32. *ú]-ga-aš-ma-aš-ša-an* ERÍN^{MEŠ}-an *še-e-[(er)]* 33. 3-ŠU *wa-ah-nu-ú-mi* L[UGAL-*uš*]² 3-ŠU MUNUS.LUGAL-*aš-ša* 3-ŠU ERÍN^{MEŠ}-an 34. *al-la-ap-pa-a-ha-an-z[i* ERÍN^{MEŠ}]-*ti-ma-aš-ša-an še-e-er* GÍR ZAB[(AR)] 35. *ki-it-ta* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-n[a-an]* ERÍN^{MEŠ}-an-[*n*]a LUGAL-*a[(š)]* MUNUS.LUGAL-*aš-ša* *še-e-[(er-še-me-et)]* 36. *wa-ah-nu-me-ni ... / ...* 38. DUMU.É.GA[(L)] 39. LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša* *ki-iš-ša-r[a-az-(me-et te-e)]š-šu-um-mi-uš*¹⁰⁴⁶ *da-a-[(i)]* 40. *hal-ma-aš-šu-it-ta-az ha-aš-š[a-az a-p(é-e-az d)]a-a-i ta-aš-ša-an* 41.¹⁰⁴⁷ NINDA *šar-ru-wa-an-ti* ERÍN^{MEŠ}-*ti* *še-e-er d[a-a-(i)]*¹⁰⁴⁸ ERÍN^{MEŠ}-an *te-eš-šu-mi-uš-š[a]* 42.¹⁰⁴⁹ Û ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR A-NA É.ŠÀ-na *pé-e-[-t]a* LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* 43. *ki-it-kar-ša-me-et da-a-i* – „A já nad nimi (tj. nad králem a královnou) třikrát kývu vojskem. K[rál] třikrát i královna třikrát poplivou vojsko. Přes [vojsk]o je však položena bronzová dýka. Orle[m] a vojskem kýváme nad králem a královnou. ... / ... Palácový úředník vezme [z] rukou krále i královny poháry, vezme [o]ny (poháry) z trůnu a [z] ohniště. A p[olož]í je k vojsku (na) chlebu *šarruwa-*. [Vojsk]o [a] poháry a bronzové kopí¹⁰⁵⁰ od[nese] do vnitřních prostor chrámu a položí (je) k hlavám krále a královny.“¹⁰⁵¹ A dále: 48.¹⁰⁵² *IŠ-TU* É.[(ŠÀ ERÍN^{MEŠ})-an] 49. [*t*]e-eš-šu-mi-uš-ša Û ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *ú-da-an-zi ... /* 52. *ma-a-an* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an* ERÍN^{MEŠ}-an-na 3-*[Š]U wa-ah-nu-mi ha-a-ra-na-an-aš-ta* 53. *pa-ra-a pé-e-ta-an-zi* ERÍN^{MEŠ}-*ta-an te-eš-*

¹⁰⁴¹ KBo 17.1 i 30'-36' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁰⁴² Snad „hlínu“ (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 23 n. 3).

¹⁰⁴³ KBo 17.5 ii 1-2 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

¹⁰⁴⁴ Dupl. KBo 17.4 ii 15': *ú-il-na-aš*.

¹⁰⁴⁵ KBo 17.1 ii 21 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁰⁴⁶ Duplikát KBo 17.6 ii 19': *te-eš-šu-um-me-uš*.

¹⁰⁴⁷ Zde začínají fragment KBo 25.3 (až do obv. ii 48) a duplikát KUB 43.39.

¹⁰⁴⁸ KBo 17.6 ii 21' zakončeno za znakem *-i* a následuje paragrafová linie.

¹⁰⁴⁹ Zde končí duplikát KBo 17.6 (za ř. 41, tj. KBo 17.6 ii 21' je paragrafová linie).

¹⁰⁵⁰ Nebo „bronzová kopí“.

¹⁰⁵¹ KBo 17.1 ii 32-43 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹⁰⁵² Zde končí fragment KBo 25.3.

š*u-mi-uš-ša* Û^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR 54. [(x-ni ta-aš-t)]a pa-ra-a pé-e-tu-me-ni¹⁰⁵³ – „Z vnitřních prostor chrámu přinesou vojsko a [p]oháry a bronzové kopí. ... / Když zakývu tři[k]rát orlem a vojskem, vynesou orla ven.¹⁰⁵⁴ Vojsko a poháry a bronzové kopí [ ] a vyneseme ven.“¹⁰⁵⁵ Na rev. iii je potom vojsko rituálně zahrabáno do země: 8. ú-i-il-na-aš¹⁰⁵⁶ ERÍN^{MEŠ}-an te-eš-šu-um-mi-uš-ša¹⁰⁵⁷ ta-ak-na-a 9.¹⁰⁵⁸ ha-ri-e-mi¹⁰⁵⁹ tu-uš tar-ma-e-mi – „Hliněné vojsko a poháry zahrabu do země. A připevním je (hřeby).“¹⁰⁶⁰ Ve starochetitském úryvku slavnosti KILAM je po dokončení klanění Božstvu dne zmíněno: [É]RIN^{MEŠ}-az a-ap-pa-i – „[V]ojsko je hotovo.“¹⁰⁶¹ Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se hovoří o shromáždění vojáků: 9'. [p]a-an-gu-uš ŠA ÉRIN^{MEŠ} tar-na-at-ta-al-la-aš[ ] 10'. [t]a-az ut-tar-še-et har-zi DUMU^{MEŠ}.LUGAL Û^{LÚ}[ ] 11'. [t]a É.ŠÀ-[n]a tar-na-at-ta-an ka-ru-ú [– „S]hromáždění vojáků (a) společníků[. A] má svoji záležitost u sebe. Palácovní úředníci a [. A] do vnitřních prostor dávku dříve[“.¹⁰⁶² Vojáci pomáhají uspořádat v bráně Domu kamenů zvířata určená k oběti bohům v rituálu CTH 645 (viz pod NA₄ – „kámen“). Vojáci jsou rovněž přítomni Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669). Poté, co muž Boha bouře vykoná šestého dne rituál na očistu panovníka, odejde král do vnitřních prostor, vezme si chléb š*arama*, oblékne si oděv a usedne spolu s vojáky: 6. LUGAL-uš tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya 7. LUGAL-uš TÚG da-a-i ERÍN^{MEŠ}-az e-ša LUGAL I-NA^{GIŠ}ŠÚ.A e-ša – „Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb š*arama*. Král si vezme oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.“¹⁰⁶³

^{LÚ}GALA „(kultovní) zpěvák“

Kultovní zpěváci vystupují např. v závěru rituálu při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669): 15. ^DUTU TUŠ-aš UŠ-KE-EN wa-al-ha-an-zi ^{LÚ.MEŠ}GALA ŠÌR^{RU} 16. ^DU₄-MA-AM¹⁰⁶⁴ TUŠ-aš UŠ-KE-EN ^{LÚ.MEŠ}GALA ŠÌ[R^R]^U –

¹⁰⁵³ Dupl. KBo 17.3 ii 14': pé-e-tu-me-e-ni.

¹⁰⁵⁴ Viz STARKE 1977: 142.

¹⁰⁵⁵ KBo 17.1 ii 48-54 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 28-29.).

¹⁰⁵⁶ Dupl. KBo 17.3 iii 8: ú-il-na-a-aš.

¹⁰⁵⁷ Dupl. KBo 17.3 iii 8: ti-iš-šum-mi-uš-ša.

¹⁰⁵⁸ Zde začíná duplikát KBo 17.6 iii (do rev. iii 31).

¹⁰⁵⁹ „V textu 3 III 8 musel stát predikát na okraji tabulky (, aby byla zachována větná souvislost?).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 15.

¹⁰⁶⁰ KBo 17.1 iii 8-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁰⁶¹ Další příklady viz YOSHIDA 1996: 68 n. 5 (sub KBo 30.34).

¹⁰⁶² KBo 16.71++ ii 9'-11'.

¹⁰⁶³ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 6-7 (CTH 669). Obdobná situace se opakuje na obv. ii 1-4. Fragmentárně jsou vojáci doloženi i na rev. iv 13'.

¹⁰⁶⁴ Přepisujeme ^DUD-MA-AM TUŠ-aš UŠ-KE-EN shodně s NEU 1980: 132. Oproti tomu srv. odlišný přepis S. Alpa: ^DUTU Ma-am-ma-aš UŠ-KE-EN, ALP 1983a: 246.

„(Král) se v sedě klaní Božstvu slunce, (oni) hrají (na hudební nástroje). Zpěváci zpívají. (Král) se v sedě klaní Božstvu dne. Zpěváci zpívá[j]í.“¹⁰⁶⁵ Není jisté, zda lze kněze gala rekonstruovat i v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677), kde by mohli být jmenováni v seznamu osob, které obdrží pečivo: 2 ^{NINDA}wa-ga-da-a-aš A-NA ^{LÚ}GA[LA[?] – „2 chleby wagataš knězi ga[la[?]“.¹⁰⁶⁶

^{LÚ}GIŠGIDRU „herold; (dosl. ‚muž žezla‘“

Tato postava vystupuje např. v rituálech CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘): NIN.DINGIR-aš ^{LÚ}GIŠGIDRU-aš pé-e-ra-an hu-wa-a-i x[ ] – ‚Sestra boží‘ běží před heroldem.“ (obv. 8’). Na rev. iii herold společně s dalšími účastníky rituálu obíhá kolem ohniště: 7’. [a-ar-ka]-mi ga-ri-nu-an-zi NIN.DINGIR-aš ^{LÚ}GIŠGIDRU-aš ^{LÚ.MEŠ}ha-a-[pí-] 8’. [hu-wa]-a-i ha-a-aš-ša-an-kán hu-ya-an-zi A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-[an-zi – ‚(oni) odloží [arka]mi. ‚Sestra boží‘, herold, muži ha[pia- ... běží]. Oběhnou ohniště. Zauj[mou] svá místa.“¹⁰⁶⁷ V textu KBo 25.39 je opět doloženo toto spojení (^{LÚ}GIŠGIDRU-aš pé-ra-an, l. kol. 2’), stejně tak viz KBo 25.37 rev. (iv) 3’, 7’, 14’. V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) vystupuje herold společně s knězem sanga a knězem ‚pomazaným‘: KÁ-aš pé-e-ra-an ^{LÚ}GIŠGIDRU[...] 11. iš-ka-a-ri – ‚herold před bránou [...] seřadí?‘.¹⁰⁶⁸ a 14. DUMU-aš-ta ar-za-na-aš É[...] 15. KÁ-aš ti-iz-zi ^{LÚ}GIŠGIDRU(-)x[– ‚Syn si stoupne k bráně [ ] hostince, herold [‘.¹⁰⁶⁹

^{LÚ}GUDU₁₂ „kněz ‚pomazaný“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je tento kněz jmenován mezi účastníky rituálu, kteří obdrží části obětovaných zvířat: 13’. [ME-EL-QÉ-ET ^{LÚ}GUDU₁₂ (1 ÚR GU₄.MAH h)]a-an-te-ez-zi-an 1 ^{GIŠ}za-hur-ti ^{LÚ}ni-l[(i x)] 14’. [(ma-a-an) ^{LÚ.MEŠ}ha-a-pé-eš (^{LÚ}MEŠ UR.BAR.R)]A ŠAH^{HI.A}-ŠU-NU ku-na-an-zi ^{LÚ.MEŠ}ha-[a-pé-eš] 15’. [^{LÚ}MEŠ UR.BAR.RA ^{URU}Ša-lam-pu-u-me-né-eš 1 ^{UZU}ÚR ŠAH] A-NA ^{LÚ}GUDU₁₂ pí-an-zi ^{LÚ.MEŠ}ha-a-pé-eš 16’. [^{LÚ}MEŠ UR.BAR.RA ^{UR}]U Ka-a-da-p[u-u-me-né-eš 1 ^{UZU}ÚR ŠA]H A-NA ^{LÚ}GUDU₁₂ pí-an-zi 17’. [^{LÚ.MEŠ}ha-a-pé-eš ^L]Ú^{MEŠ} UR.BAR.RA ^{URU}Kar-d[a-ba-hu-u-me-né-eš 1 ^{UZU}ÚR Š]AH A-NA ^{LÚ}GUDU₁₂ pí-an-z[i] – ‚[Dávka pro kněze ‚pomazaného‘: 1 býčí př]ední [úd], 1 mužsk[ý] nástroj zahurti[ ]. Když muži hapia- (a) ‚vlčí muž]i‘ zabijí své vepře, dají muži

¹⁰⁶⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 15-16 (CTH 669). Fragmentárně viz i obv. ii 18 a rev. iv 11’-12’.

¹⁰⁶⁶ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 obv.[?] i 7’.

¹⁰⁶⁷ KBo 25.31 iii 7’-8’. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 3’, 12’.

¹⁰⁶⁸ KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 10-11.

¹⁰⁶⁹ KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 14-15.

ha[pia- (a) ‚vlčí muži‘ z Šalampy 1 vepřový úd] knězi ‚pomazanému‘, muži *hapia-* (a) [‚vlčí muži‘ z Kadap[y 1 vepřo]vý [úd] knězi ‚pomazanému‘, [muži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘ z Kard[abachy 1 ve]přový [úd] knězi ‚pomazanému‘.¹⁰⁷⁰ V závěru rituálu obdrží tento kněz opět maso: 20′. [ ]x 2 GU₄.MAH 10 UDU^{HI.A} *šu-up-pa-aš-me-et an-[da-ma]* 21′. [^{DUG}*ha-ri-u[l-li*? ^{LÚ}GUDU₁₂ *d[a-a-i]* – ‚,] maso dvou býků a deseti ovcí, k to[mu však nádobu *hariu]lli*? v[ezme] kněz ‚pomazaný‘.¹⁰⁷¹ V příbuzném textu KBo 25.86++ (CTH 635) hraje kněz ‚pomazaný‘ opět významnou úlohu, společně s knězi sanga: 9′. [^{LÚ}GU]DU₁₂-*aš 3-ŠU GUB-aš e-uk-zi 3* ^{NINDA}*wa-ge-eš-ša pá[r-ši-ya]* 10′. [*na-p]a pa-an-ku-uš a-ra-a-i* ^{DIM} ^{URU}*Zi-ip-la-a[n-ta]* – ‚,[Kněz po]mazaný pije třikrát ve stoje. Ro[zdrobí] tři chleby *wageššar*. [A] shromáždění povstane. Bůh bouře Zipla[nty].¹⁰⁷²

V průběhu Slavnosti za podsvětní božstva (CTH 645) vystupuje manželka kněze ‚pomazaného‘ (viz heslo DAM ‚manželka‘).

V rituálech CTH 648 vystupuje kněz ‚pomazaný‘ jako hlavní pomocník syna, např. v rituálu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) je kněz ‚pomazaný‘ pomocníkem syna: 3′. ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA[^{DUM}]U-*aš pá[r-ši-ya* ^{LÚ}G[UDU₁₂] 4′. ^{DUMU}-*li* NINDA.GUR₄.RA [EM]-*SA a-pa-aš-pát da-a-[i]* – ‚Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb [ ] sy]n rozdrobí. Kn[ěz ‚pomazaný‘] d[á] synovi [kys]elý tlustý chléb.¹⁰⁷³ Dále vezme dva chleby: ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{DUMU}-*li 2* NINDA.GUR₄.RA *e-[ep-zi]* – ‚Kněz ‚pomazaný‘ synovi vezme dva tlusté chleby [‚ (iii 11′) a ^{DIM} *e-ku-zi* ^{LÚ}GUDU₁₂ 2 NINDA.GUR₄.R[A – ‚,] pije Boha bouře. Kněz ‚pomazaný‘ dva tlusté chleby[‘ (iii 16′). Rovněž v dalším textu KUB 54.50: 6′. ... ^{DUMU}-*aš* ^{DIM} *TUŠ-aš e-ku-zi* ^{LÚ}GUDU₁₂[ ] 7′. [ ] *pa-a-i* ^{DUMU}-*ša pá[r-ši-ya* ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA *e-[ep-zi]*] 8′. [*pa]-a-i* ^{DUMU}-*aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi* ^{LÚ}S[AGI] 9′. [ ] ^{DUTU}-*un* *TUŠ-[aš]* *e-ku-zi* ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA ^{DUMU}[ ] 10′. [ ]x-*ya* ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA *e-ep-zi na-x[* – ‚,] Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz ‚pomazaný‘ [ ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz ‚pomazaný‘ u[chopí] tlustý chléb [d]á. Syn vyzývá k pití. Čiř[ník] Bohu slunce pije v se[dě]. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb synu[ ]. Kněz ‚pomazaný‘ uchopí tlustý chléb a[‘.¹⁰⁷⁴ V textu HHT 73 (CTH 648) tento kněz rituálně očišťuje prince: 3′. [^{LÚ}]GUDU₁₂ ^{DUMU}.LUGAL *šu-up-pí-ya-ah-hi x[ ]* 4′. *nu hu-kán-zi 1* GU₄ 20 UDU^{HI.A} *ma-a-x[ ]* 5′. ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{DUMU}-*li iš-pa-an-t[u-*] 6′. *hu-ga-an-tu-uš ši-pa-an-ti [ ]* 7′. *ti-an-zi* ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{UZU}NÍG.GIG x[– ‚,[K]něz ‚pomazaný‘

¹⁰⁷⁰ KBo 20.16++ i 13′-17′.

¹⁰⁷¹ KBo 20.4++ iv 20′′-21′′.

¹⁰⁷² KBo 25.86++ ii 9′′-10′′. Tento kněz je v textu dále doložen na obv. ii 7, rev. iii 2′′ a 6′′.

¹⁰⁷³ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 3′-4′.

¹⁰⁷⁴ KUB 54.50 obv.? 6′-10′. Dále viz i obv.? 12′-13′. 2′. V textu KUB 60.41 je tento kněz doložen pouze jednou:]-*ya* ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{DUMU}-*li* NINDA.GUR₄.R[A (obv. 2′).

očistí prince. [ ] a porazí. Jednoho býka, dvacet ovcí [ ] kněz ‚pomazaný‘ synovi nádobu *išpant[uziyaššar]* zařikající [ ] obětuje. [ ] stoupnou. Kněz ‚pomazaný‘ játra [“.¹⁰⁷⁵

Kněz ‚pomazaný‘ je jen sporadicky účasten i rituálů CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘), např. KBo 25.31 ii 6’ a dále KBo 17.43 i 8’ (^{LÚ}GUDU₁₂ ^U[^{RU}Da-a]-ú-ni-ya *iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* KÙ.BABBAR *da-a-i ták-kán pa-iz-zi* – ‚Kněz ‚pomazaný‘ m[ěsta Da]winia vezme stříbrnou nádobu *išpantuziaššar* a jde.“). V textu KBo 25.45 (CTH 649) je fragmentárně zmíněn na p. kol. 5’ (^{LÚ}GUDU₁₂ 1 NINDA.GUR₄.RA TUR[ ] a p. kol. 8’.

Kněz ‚pomazaný‘ je doložen společně s knězem sanga ve fragmentárním rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): ^{LÚ}GUDU₁₂ x[ ] ^{GIŠ}*ki-iš-tu-u[n ...]* – ‚kněz ‚pomazaný‘ [...] podstave[c (i 3’), 7’. ^{LÚ}GUDU₁₂ *pí-an-zi* – ‚kněz ‚pomazaný‘ (oni) dají.“, A-N]A ^{LÚ}GUDU₁₂ *pí-i-e-er* – ‚dali knězi ‚pomazanému‘‘ (i 12’) a 1 ^{NINDA}*ša-ra-a-ma* A-NA ^{LÚ}G[UDU₁₂ – ‚jeden chléb *šarama* knězi pom[azanému‘‘ (i 15’). V textu KBo 17.16 (CTH 670) provádí kněz ‚pomazaný‘ rituál společně s panovníkem: 4’. LUGAL-ša *iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]*¹⁰⁷⁶ 5’. [3 *pár-š[u-ul-li da-a-i ta A-ŠAR[-ŠU]* 6’. [ ]-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ *ha-aš-ši-i 3 pár-šu-[ul-li da-a-i]* 7’. [ ]-i *ha-at-ta-lu-uš GIŠ-i pár-šu-ul-l[i da-a-i]* – ‚A král položí [před] olt[ář tři dro]bky. A na [své] místo[ ]. Kněz ‚pomazaný‘ [položí] k ohništi tři drob[ky]. položí] drobk[y] k závoře.[ ].“¹⁰⁷⁷ Fragmentární doklad, že se tento kněz účastnil rituálu KBo 25.73 (CTH 670) máme na pravé kolumně: ^{LÚ}GUDU₁₂ *pa-iz-zi* – ‚kněz ‚pomazaný‘ jde‘‘ (p. kol. 5’). Dále se tento kněz účastní rituálu KBo 25.103 (CTH 670: ^{LÚ}GUDU₁₂ A-NA ^{LÚ}[, obv. ? i 3’) a KBo 38.113 (CTH 670, obv. ? 5’).

Kněz ‚pomazaný‘ vystupuje v rituálu KBo 17.50++ (CTH 744) společně s vrchním kuchařem a králem: 19’. ^{LÚ}GUDU₁₂ *h[al-za-a-i te-w]a-a-aš-ha-an ti-ya-a-at* LUGAL-*uš na-at-ta* 20’. *a-ru-wa-i-iz-z[i ...]x ha-a-aš-ša-an pé-e-ra-an da-a-i* 21’. *ta-aš-ta pa-ra-a pa-i-iz-zi* – ‚Kněz ‚pomazaný‘ v[olá: ‚*tew]āšhan tiyāt!*‘ Král se neklan[í. ...] položí před ohniště. A jde ven.“¹⁰⁷⁸

^{LÚ}GURUŠ ,jinoch, mladík“

Jinoši vystupují jako zpěváci v rituálu KBo 13.175 (CTH 654): ^{LÚ}.MEŠGURUŠ EGIR-ŠUNU ŠÌR^{RU} – ‚Jinoši za nimi zpívají‘‘ (obv. 1).

¹⁰⁷⁵ HHT 73 obv. 3’-7’.

¹⁰⁷⁶ Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

¹⁰⁷⁷ KBo 17.16 ř. 4’-7’.

¹⁰⁷⁸ KBo 17.50++ iii 19’-21’. Dále viz ii 3’, 6’, iii 4’ a 24’.

LÚ₁HÚB.BI „tanečník; akrobat“

V rituálu KBo 17.15 doprovází tanečníci společně se společníky a klauny krále, který odjíždí v kočáru: 19'. ...LUGAL-uš-ša ^Éma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i] 20'. ^{GIŠ}hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša LÚ^{MEŠ} ZI-IT-TI₄ LÚ^{MEŠ}HÚB.BI LÚ^{MEŠ}ALAM.[ZU₉] 21'. LUGAL-i pé-ra-an hu-ya-an-zi a-ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri...“ – „a král přijd[e] z domu makzi-[ ], sedne si do kočáru. Společníci, tanečníci a klau[ni] běží před králem. Nástroje arkami (a) galgalturi[“.¹⁰⁷⁹

LÚ₁IGI.DU₈.A „muž igi.du₈.a“

V CTH 665 je tento muž uveden společně s „malým správcem“: 3'. [(na-an É.DINGIR^{LI})^M ...]-zi IŠ-TU É.GAL 4'. [(1 GU₄ LÚ₁IGI.DU₈.A) ...]x LÚ₁AGRIG.TUR pa-a-i – „A do chrám[u] ho [...] z paláce dá jednoho býka muž igi.du₈.a [...] malý správce.“¹⁰⁸⁰

LÚ₁IŠ.DINGIR^{LIM} „panoš“

Panoš je jedním z účastníků starochetitské slavnosti KILAM (CTH 627): rev.? 11'. LÚ₁IŠ.DINGIR^{LIM} ú-nu-an-za-p[(át pár-na-aš-ša) (x x)] – „Panoš ozdobený [ ] do svého domu [...“.¹⁰⁸¹

LÚ₁KAŠ.LÀL „výrobce medového piva“

Výrobci (či prodejci) medového piva se účastní při slavnosti KILAM. ceremonie, kdy král s královnou pijí, hraje hudba a zpívají zpěváci: 8'. ... LÚ^{MEŠ} KAŠ.LÀL 9'. KAŠ.LÀL šar-ra-a[(n-zi LÚ^{GIŠ}BANŠUR^N)^{INDA}tu]-u-ni-ip-tu-u da-a-i – „Výrobci medového piva dě[lí] medové pivo. [Obsluhující] vezme [chléb t]niptu-“.¹⁰⁸²

LÚ₁KAŠ₄.E „posel, běžec“¹⁰⁸³

Poslové vystupují ve starochetitském rituálu KILAM (CTH 627): 3. LÚ^{MEŠ}KA[Š₄].E gal-di ú-d[a-an-zi] 4. ta-aš-ma-aš A-NA DUG GEŠTIN la-hu-[– „Poslové přinesou pohár galdi. A do nádoby jim nalij[e/í] víno [ ].“¹⁰⁸⁴ Zřejmě je možné číst LÚ^{MEŠ}KAŠ₄.E i v textu Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669).¹⁰⁸⁵

¹⁰⁷⁹ KBo 17.15 rev.¹ 19'-21'.

¹⁰⁸⁰ ABoT 1.35++ iv 3'-4'. Dupl. KBo 17.33++ iv 11'-13'.

¹⁰⁸¹ KBo 25.61++ rev.? 11'.

¹⁰⁸² ABoT 1.5++ ii 8'-9'; KBo 17.21 obv. 8.

¹⁰⁸³ Sumersky KAŠ₄ „běžec“. Viz HHW: 237 („Läufer, Kurier“).

¹⁰⁸⁴ KBo 17.19++ ii 3-4. Ohledně významu viz YOSHIDA 1996: 335-336 n. 47 („Läuferzeremonie“).

¹⁰⁸⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 iv 16' (CTH 669), srv. NEU 1980a: 204 a YOSHIDA 1996: 69 s n. 7.

MUNUS KĪ.SIKIL „panna“

Panny jsou doloženy v rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670): 8'.]x-i
MUNUS.MEŠ KĪ.SIKIL URU^{LIM} EGIR-ŠU 9'. [ ]-iz-zi nu ŠĪR^{RU} – „] panny města poté [ ].
A zpívají.“¹⁰⁸⁶

LÚ KÚR „nepřítel“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) vyslovuje vykonavatel rituálu prosbu, aby si veškeré zlo a nečistoty, které pomocí svého rituálu sňal z krále a královny, odnesl nepřítel: 12. *ta-at*¹⁰⁸⁷ *a-ap-pa ša-ra-a* 13. *le-e ú-e-ez-zi* L[(Ú)KÚR-n]*a-ša-at*¹⁰⁸⁸ *pé-e-ta*¹⁰⁸⁹ – „A toto nechť nepřijde zpět nahoru! (Nechť si je) nepřítel odnese!“¹⁰⁹⁰ Obdobou je ev. iv, kde se ve stejném kontextu hovoří o nepřátelích: 3. *na-at*] *a-ap-pa le-e ú-e-eh-zi* 4. *na-at* LÚ.MEŠ KÚR [ ] *pé-e-ta-an-tu* – „A ty] ať se nevrátí a nechť je nepřítel [ ] odnesou!“¹⁰⁹¹

LÚ „muž“

Kromě rituálů tajných a určených pouze pro zasvěcené, se konaly kultovní či náboženské slavnosti v průběhu roku, jejich některé pasáže byly přístupny i prostému lidu. Tito lidé, v textech označováni LÚ^{MEŠ} s následným geografickým označením, se účastnili náboženských průvodů, např. v KBo 16.71++ (CTH 635):]LÚ^{MEŠ} URU Ú-lu-uš-na *pí-an-zi* „]dají lidé z Ulušny.“ (ii 12'), na KUB 54.50 (CTH 648) obv.[?] 3' „lidé z Tagalmuchy“ (LÚ^{MEŠ} URU *Ta-a-gal-m[u-ha]*¹⁰⁹², dále v textu KBo 13.175 (CTH 654 Slavnost zmiňující lidi z Kuruštamy): 5'. [LÚ]^{MEŠ} URU *Ku-ru-uš-ta-ma* ^D*Kur-ša-aš É-ri*[ ] 6'. [^{UZU}NÍ]G.GIG *da-an-zi ne za-nu-an-zi nu* A-NA x[ ] 7'. [ ]x *É-ir hal-zi-an-zi nu a-da-an-zi* – „Li]dé (z) města Kuruštama do chrámu boha Kuršy [ ] vezmou [j]á]tra a uvaří je. A [ ] v domě volají a jedí.“¹⁰⁹³ Dále např. v rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670):]LÚ^{URU} *Ha-*

¹⁰⁸⁶ KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 8'-9'. Dále viz rev. iii 3 a KBo 20.69 + KBo 25.142 obv.[?] 8' (CTH 744)

¹⁰⁸⁷ Dupl. KBo 17.6 iii 4':]-aš[?]-ta.

¹⁰⁸⁸ Doplněno podle KBo 17.3 iii 13'.

¹⁰⁸⁹ H. Otten a V. Souček považují tento tvar za „neprůhledný“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 24.). CHD doplňuje *pé-e-ta-<ú?>* (CHD P: 346a), což by korespondovalo s větou *na-at* LÚ.MEŠ KÚR [ ] *pé-e-ta-an-tu* (rev. iv 4). Stejný tvar se však vyskytuje na duplikátu C. KBo 17.6 iii 5'.

¹⁰⁹⁰ KBo 17.1 iii 12-13 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁰⁹¹ KBo 17.1 iv 3-4 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

¹⁰⁹² Rovněž dále: 4'.]10 LÚ^{MEŠ} URU *Ta-ag-gal-mu-ha* 5'. [... *wa*]-*al-ha-an-ni-an-zi* ŠĪR^{RU} – „Deset lidí města Taggalmucha [hr]aje (a) zpívá.“ (KBo 25.23 obv. 4'-5'). Dále rev. 8'.

¹⁰⁹³ KBo 13.175 rev. 5'-7'.

an-ha-an- [– „lidé města Chanchana“ (rev. 4), v textu KBo 25.103 (CTH 670): LÚ^{MEŠ} URU^{URU} *Zi-
ip-l[a-* „lidé Ziplandy“ (obv.[?] i 5’).

Ve Starochetitském rituálu za bouřky (CTH 631) se hovoří obecně o muži (libovolném účastníku rituálu): 5. LÚ^{MEŠ} *Ú-BA-RU* L[Ú-*a]š ku-iš ku-iš LUGAL-wa-aš pé-ra-an e-eš-zi* 6. *ne ša-ra-a ti-e-[e]n-zi nu a-ap-pa ti-en-zi ne a-ra-an-da* – „Muži ubāru (a) kterýkoliv muž sedí před králem, ti povstanou a ustoupí vzad a stojí.“¹⁰⁹⁴

K termínu LÚ^{GIŠ} *GÌR.GUB* viz ^{GIŠ} *GÌR.GUB* „podnožka, stolička pro nohy“.

LÚ^{GIŠ} *BANŠUR* „obsluhující (personál u stolu při hostině)“¹⁰⁹⁵

„Obsluha“, popř. „muž vykonávající obsluhu u stolu“, je zmíněna ve starochetitském rituálu KILAM.¹⁰⁹⁶ Ve Starochetitském rituálu za bouřky (CTH 631) mají tito obsluhující pomocnou úlohu a společně s kuchaři připravují velké množství obětních chlebů: 35. [LUGAL-*uš a-ra-a(h-za ú-iz-zi t)a-aš* ^É [h]a-le-en-ti-u pa-iz-zi 36. [*hal-(ma-aš)-šu-(it-ta-aš ta-p)]u-uš-z[a t]i-e-ez-zi* LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ} *BANŠUR* LÚ^{MEŠ} *MUHALDIM* 37. [30 *har-ši-(in kar-pa-an-zi har-ši-ya-a)l-l(i-ma)*] 2-e a-pí-ya 15 *har-ši-iš* GE₆ *ki-it-t[(a)]* 38. [(a-pí-ya-e-a 15 *har-ši-i)š* GE₆ (k)]i-[(it-ta ú-d)]a-an-zi ta-an ti-ya-an-zi – „[Král přijde zvenku] a jde do domu [h]alentiu. [s]toupne si [ve]dl[e trůnu]. Obsluhující (a) kuchaři [zvednou 30 tlustých chlebů. Zásobní nádoba *haršiyalli-* však], (jsou) dvě – zde lež[í] 15 černých tlustých chlebů, [tam l]e[ží] 15 černých tlustých chlebů - př]inesou (je) a postaví.“¹⁰⁹⁷ Na rev. iii se obsluhující účastní oběti chleba: 8’. LÚ^{MEŠ} *š[(a-ah-ta-ri-li-e-eš iš-ha-mi-an-zi)* LÚ^{SAGI} ^{N(INDA)} *har-ši-in EM-SA* GE₆] 9’. LUGAL-*i [(pa-a-i ta pár-ši-ya* LÚ^{SAGI} L)UGAL-*i e-ep-zi t(a* LÚ^{GIŠ} *BANŠUR pa-a-i)]* 10’. LÚ^{GIŠ} *BA[(NŠUR-ša ku-ut-ta-aš pé-ra-an ši-ú-n)i da-a-i* LÚ^{GIŠ} *BAN(ŠUR 1* ^{NINDA)} *har-ši-in KU₇.KU₇)]* 11’. *šu-up-p[a-az* (^{GIŠ} *BANŠUR-az* LUGAL-*i pa-a-i ta p)ár-ši-ya* LÚ^{GIŠ} *BANŠUR a-a(p-pa)]* 12’. *šu-u[p-pa-i* ^{GIŠ} *BANŠUR-i (da-a-i)* MUNUS.LUGAL-*ša QA-TAM* [– „Zp[ěváci zpívají. Číšník dá] králi [černý kyselý tlustý chléb a on ho rozdrobí. Číšník (chléb) uchopí a dá (ho) obsluhujícímu].

¹⁰⁹⁴ KBo 17.11++ i 5-6.

¹⁰⁹⁵ Tento termín překládáme výrazem „obsluhující“, srv. překlad J. Tischlera „Tischmann, Bediensteter am Tisch“ (TISCHLER 2001: 215), oproti termínu LÚ^{SAGI} označujícím podobnou činnost, který překládáme „číšník“ (německy „Mundschenk“, TISCHLER 2001: 253). Oba tyto termíny znamenají přibližně totéž, avšak němčina pro ně – na rozdíl od češtiny – může použít vhodnější rozdílné překlady.

¹⁰⁹⁶ ABoT 1.5++ ii [9’], 20’, iii 1; KBo 17.21++ obv. 9, 11.

¹⁰⁹⁷ KBo 17.11++ i 35-38. Ve starochetitském originále se nedochovala pasáž, kdy obsluhující tyto chleby rozlamují: [(... GAL LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ} *BANŠUR* ^{NINDA)} *har-ši-i)]n* GE₆ *pár-ši-ya ta ha-aš-ši-i da-a-[i]* (i 51), ani pozdější ritus, kdy tyto chleby podávají k rozlamování panovníkovi: 2’. [(... LÚ^{GIŠ} *BANŠUR* *šu-up-pa-az* ^{GIŠ} *BANŠUR-az 2 tu-ni(-in-ga-aš)]* ^{NINDA)} *har-ša-uš da-a-i* 3’. [(LUGAL-*i pa-a-i* LUGAL-*uš pár-ši-ya* LÚ^{GIŠ} *BANŠUR e-ep-)z(i tu-uš)]* a-ap-pa 4’. [(*šu-up-pa-i* ^{GIŠ} *BANŠUR-i da-a-i* ^{GIŠ} ^{DINANNA.TUR} ^{LÚ^{MEŠ}} *hal-l)i-r(e-eš iš-h)a-mi-an-zi* (ii 2’-4’), popř. na rev. iii: 3’. L[(^USAG)I ^{NINDA)} *har-ši-i(n* KU₇.KU₇ LUGAL-*i pa-a-i ta pár-ši-ya* (LÚ^{GIŠ} *BANŠUR)]* 4’. 1 [(NIN)DA.GUR₄.RA K(U₇)K(U₇ *šu-up-pa-az* ^{GIŠ} *BANŠUR-az da-a-i* LUGAL-*u(š pár-ši-ya)]* 5’. *t[(a a-ap-pa* ^{GIŠ} *BA(NŠUR-pát da-a-i)]* (iii 3’-5’).

Obsluh[ující (ho) však položí před zed' boh]u. Obsluhující vezme králi z] čisté[ho stolu jeden sladký tlustý chléb. A on ho rozdrobí. Obsluhující (to) položí zpět na] čis[tý stůl. Královna však[. ¹⁰⁹⁸ V příbuzném textu KBo 20.8 (CTH 631) přináší obsluhující chléb: LÚ^{GIŠ}BANŠUR^{NINDA} *zi-ip-pu-la-aš-ne ú-da-i* – „Obsluhující přinese chléb *zippulašne*.“ (obv.[?] i 14').

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je obsluhující u stolu doložen pouze fragmentárně: 20-*iš* ½ NINDA.ZI.HAR.HAR 20-*iš* 1 A-NA LÚ^{GIŠ}B[ANŠUR] – „půl chleba *zi.har.har* 20i (jednotek), jeden pro obslu[hujícího“ (rev. 7).¹⁰⁹⁹

V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) vystupuje „vrchní obsluhující u stolu“ (UGULA LÚ^{MEŠ}^{GIŠ}BANŠUR) jako pomocník při úlitbách, které společně vykonávají panovník a vrení kuchař. Úkolem vrchního obsluhujícího je „očištění nahoru“: 1'. [UGULA LÚ^{MEŠ}MUHALDIM *iš*]-*p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar* LU[GAL-*i pa-ra-a e-ep-zi* 2'. [LUGAL-*uš QA-TAM d[a-a-i* UGULA LÚ^{MEŠ}MUHALDIM *ha-aš-ši-i* 3-Š[U *ši-pa-an-ti*] 3'. [UGULA LÚ^{MEŠ}^{GIŠ}BAN]ŠUR *ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi* – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhující] provede očistu nahoru.“¹¹⁰⁰ Co přesně bychom si měli pod termínem *šarā šuppiyahh-* představit, zůstává nejasné. Jednalo se zřejmě o nějaký pohyb pažemi vzhůru, popř. stříkáním tekutin do vzduchu. F. Starke zmiňuje obdobnou pasáž v textu KUB 25.36 ii 22'-26', kde se rovněž (rituálně) čistí „nahoru“.¹¹⁰¹ V závěru textu KUB 43.30 pak opět vystupuje vrchní obsluhující: 19'. *ma-a-na-aš-ta GAL-ri pé-e-da-i* UGULA LÚ^{MEŠ}MUHALDIM *kur-š[a-aš]* 20'. [*iš-pa-an-tu-zi-aš-šar da-a-i* UGULA LÚ^{MEŠ}^{GIŠ}BANŠUR[ ] 21'. [*iš-pa-a]n-tu-zi-aš-ša-ra-an* x[– „Když pak odnese pohár, vezme vrchní kuchař [z před] rou[na] nádobu [*išpantuziyaššar*. Vrchní obsluhující[ ] nádobu *išpa]ntuziyaššar* [.“¹¹⁰²

V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) připravuje obsluhující stůl pro kněžku: NIN.DINGIR-*aš e-ša* LÚ^{GIŠ}BANŠUR^{GIŠ}BANŠUR-*u[n* – „Sestra boží“ se posadí. Obsluhující stůl[“ (ii 18').¹¹⁰³ Na rev. iii pak několik obsluhujících přináší patnáct chlebů *šarama*: [1]5^{NINDA}*ša-ra-a-ma* LÚ^{MEŠ}^{GIŠ}BANŠUR *ú-da-an-zi* – „Obsluhující přinesou [1]5 chlebů *šarama*.“ (iii 9').

¹⁰⁹⁸ KBo 17.11++ iii 8'-12'. Obdobně viz rev. iii 20''-22''. Obsluhující s kuchaři spolu dále vystupují i v blízkém rituálu KBo 25.51++.

¹⁰⁹⁹ Dále na příbuzném fragmentu KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 6', 8' (CTH 635).

¹¹⁰⁰ KUB 43.30 ii 1'-3'. Totéž viz obv. ii 10', 14'.

¹¹⁰¹ STARKE 1977: 145.

¹¹⁰² KUB 43.30 ii 19'-21'.

¹¹⁰³ Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 5'.

V textu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) připravuje obsluhující stůl: LÚ^{GIŠ}[BANŠUR]^{GIŠ}BANŠUR *da-a-i ta-aš-ta pa-ra-a [pa-a-an-zi]* – „Obsluhující vezme [...] stůl a vyjdou ven.“ (obv.[?] i 10’).

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) rozlamují obsluhující tlustý chléb, který bude následně obětován: [^{NINDA}h]ar-ša-uš *pár-ši-ya-an-da tu-u[š (ř. 7’)*.¹¹⁰⁴

V rituálu KBo 25.94 (CTH 670) dává vrchní obsluhující králi a královně sladké tlusté chleby: 1’. [UGULA] LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA.GUR₄.RA K[U₇] 2’. *da-a-i LUGAL-i pa-a-i LUGAL-u[š* – „[Vrchní] obsluhující vezme dva s[ladké] tlusté chleby[ ] Dá (je) králi. Král[ ]“.¹¹⁰⁵ Obdobný rituál s tlustými chleby viz KBo 25.98 (CTH 670), obsluhující je zde na l. kol. 2’, 3’ a 5’. Fragmentárně jsou „obsluhující“ doloženi na KBo 34.14 (CTH 670) obv. (ii) 13’.

LÚ^{DIM} viz LÚ^{DU}

LÚ ŠUKUR(.ZABAR) „muž s (bronzovým) oštěpem“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) jsou „muži s bronzovým oštěpem“ pověřeni přinesením dvou býků do paláce, za což každý dostane od krále finanční odměnu 10 šekelů stříbra: 45. [(-ma 2 GU₄.MAH GE₆)]^{TIM} *kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH 10 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi* 46. [*nam-ma 1 GU₄.MAH (10 L)]U^M[(^{EŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi) -z]i tu-uš an-da ^Éha-le-en-ti-u* 47. [*pé-e-da-an-zi nu a-pu-uš-ša) ... h]u[?]-kán-zi LUGAL-uš A-NA 20 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR* 48. [5 MA.NA KÙ.BABBAR *pa-a-i) ... -z]i ku-iš-ša-az 10 GÍN KÙ.BABBAR da-a-i* – „[ ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset „mužů s bronzovým oštěpem“. [Pak zvedne jednoho býka deset „m]už[ů s bronzovým oštěpem“]. A [odnesou] je do paláce [a ony ... p]orazí. Král [dá] (těmto) dvaceti ‘mužům s oštěpem‘ [5 min stříbra]. [...]. Každý z nich si vezme 10 šekelů stříbra.“¹¹⁰⁶

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je „muž s bronzovým oštěpem“ vykonavatelem slavnosti *halehare*: 1’. [*ma-a-(an-kán LUGAL-uš ^{URU}Zi-ip-pa-la-an-t(a-az) ú-i]z-zi LÚ ŠU[(KUR.ZABAR (EGIR-pa)]* 2’. [*(a-pa-a-aš-ta-li-iš ú-e-eh-zi ^{URU}Zi)-ip-(la-an-ta^{KI}) ha-le-e-ha-re-e [(i-e-ez)-*

¹¹⁰⁴ Obsluhující viz i ř. 22’.

¹¹⁰⁵ KBo 25.94 ř. 1’-2’. Dále i na ř. 1’, 3’, 5’, 7’. Srv. i KBo 17.50+ ii 8’, 9’, 11’, 12’, 16’.

¹¹⁰⁶ KBo 17.11++ i 45-48. Na rev. iv 22’ jsou v pozdějším opise doloženi LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.GUŠKIN „muži se zlatým oštěpem“.

z(i)] – „[Když král př]ichází [ze Ziplandy, otočí se] muž s bron[zovým oštěpem k *apaštali-* (a) v Ziplantě vykoná] (slavnost) *halehare*.“¹¹⁰⁷

LÚ^DU / LÚ^DIM „muž Boha bouře“

Tento kněz, vykonavatel rituálů, vystupuje především v rituálech chattského prostředí, často prokládaných chattskými zařikávaní či zpěvy.

V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) je fragmentárně doložena věta, v níž se hovoří o „domu kněze muže Boha bouře“: 5'. *ku-i-uš I-NA É LÚ^DI[M] 6'. a-pu-u-uš-pát DINGIR^{MEŠ}-u[š – „které do domu muže Boha bou[ře], tak ony bohové “ (rev. 5'-6'). V tomto rituálu je muž Boha bouře doložen zlomkovitě v textu KBo 20.4++ iv 29': LÚ^DIM *da-a-i*).*

Ve starochetitských textech převažuje psaní LÚ^DU, avšak např. v KBo 20.10 + KBo 25.59 (CTH 669) se v rámci jednoho textu setkáváme s oběma způsoby psaní, ikdyž se zde jedná o jednu a téže postavu. Tento text popisuje slavnost pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále. Zde je muž Boha bouře hlavním knězem a jeho úkolem je rituální očista panovníka. Během šestého dne rituálu je nutno zamést místnost, kde bude rituál probíhat a král se usadí ke své peci. A dále: 4. GAL DUMU.É.GAL LÚ^DIM-*an an-ta¹ pé-hu-te-zi* LÚ^DIM A-NA LUGAL *h[é-e]k-ta* 5. *ta a-ni-iz-zi ma-a-an zi-in-ni-z[i-m]a A-NA LUGAL hé-ek-ta – „Vrchní palácový úředník přivede dovnitř muže Boha bouře. Muž Boha bouře se p[ok]loní králi. A vykoná (rituál). Když je [vš]ak hoto[v], pokloní se králi.“¹¹⁰⁸ Pak se král odebere do vnitřních prostor, vezme si svůj šat a chléb *šarama*. Sedne si na trůn a kolem něj se posadí vojáci. / Palácový úředník mu přinese mu přinese nápoj *marnuwan* s král dvakrát obětuje. 9. DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i* 10. *ta LÚ^DU-an an-da pé-hu-te-ez-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta* 11. *ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU* 12. *iš-pár-nu-zi <ta>¹¹⁰⁹ ma-al-ti LUGAL MUNUS.LUGAL e-ša-an-da* 13. *ME-E QA-TI pé-ta-an-zi* GIŠ^{BANŠUR}-*uš ti-an-zi – „Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]drou a zařikává. Král (a) královna se posadí. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.“¹¹¹⁰ Poté lidé (z města) Neša opěvují různá božstva a hrají na hudební nástroje. Na obv. ii probíhají podobné rituální úkony: 1. [LÚ][?] *DU-aš I-NA UDUN-ŠU a-ni-iz-zi [LUGAL-u]š* 2. *[tu-u]n-na-ki-iš-na pa-iz-zi* NINDA[?] *ša-ra-ma [hal-z]i-a¹¹¹¹ – „[Muž[?]] Boha bouře vykonává***

¹¹⁰⁷ KBo 16.71++ iii 1'-2'. Dále je zmíněn v textu KBo 20.4++ iv 10.

¹¹⁰⁸ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 4-5 (CTH 669).

¹¹⁰⁹ K doplnění <ta> viz obv. ii 9.

¹¹¹⁰ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-13 (CTH 669). Zcela stejná situace se opakuje na obv. ii 6-10.

¹¹¹¹ Srv. obv. i 6: *h[al]-zi-ya*.

rituál u své pece. [Krá]l jde do [vni]třních prostor, [je požadová] chléb *šarama*.¹¹¹² Poté si král opět vezme svůj šat, chléb *šarama*, posadí se na trůn a kolem něj si sednou vojáci.

V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) vykonává muž Boha bouře jménem Chuzziya očistný rituál. Na začátku textu si připraví kameny (NA₄^{HL.A}-*uš d[a-a-i]*, rev. 3´), na nichž bude pálit dřevo. Následně probíhá libační ritus královny a muž Boha bouře jí zřejmě asistuje (rev. 4´-8´). Následně Chuzziya zapálí osm stromů *eya-*, aby rituálně očistil královnu: 9´. ^M*Hu-uz-zi-ya-aš* LÚ [D^{IM}] 10´. *ta* 8 ^{GIŠ}*e-ya-an* [ ] 11´. *na-at lu-uk-ki-i[z-zi]*] 12´. *ták-kán e-ne-i[š-ša-an]*] 13´. ^M*Hu-uz-zi-ya-aš* [LÚ D^{IM}] 14´. *nu* MUNUS.LUGAL-*an* [ ] / 15´. *ma-a-an šu-up-p[í-ya-*] 16´. MUNUS.LUGAL-*ša pa-ra-[a]*] – „Chuzziya, muž [Boha bouře] a osm stromů *eya-* [ ] a zapál[í] je. [ ] A pak on[en] Chuzziya, [muž Boha bouře,] A královnu [ ]. / Když očíst[í]] a královna z[ ].“¹¹¹³

V blízké skupině textů, opět z města Neriku, se nám dochovalo i další vlastní jméno muže Boha bouře Tatta, který vykonává rituál HT 95 (CTH 676). Text je bohužel velmi fragmentární a zachovalo se jen několik termínů. Víme, že kněz k rituálu potřebuje nádobu *happašša-* a rostlinu *kalwešna-*.¹¹¹⁴ Muž Boha bouře je uveden dále např. v rituálu KBo 25.83¹¹¹⁵, kde mu jsou přiděleny 2 ovce (ř. 6´).

LUGAL „král“

Král, většinou společně s královnou, je účasten všech velkých rituálních slavností a jsou mu vyhrazeny úlitby a oběti božstvům. Zasadní roli hraje ve Starochetitském rituálu pro královský pár (viz) a rovněž v dalších, např. v rituálu KI.LAM, kde společně s královnou v průběhu velké ceremonie připijí různým božstvům. Král s královnou jsou ústředními postavami i v dalším rozsáhlém a poměrně dobře dochovaném textu, ve Starochetitském rituálu za bouřky (CTH 631). Bouřka byla v chetitských představách jednoznačně spojena s hněvem Boha bouře a musel být ihned (podle počátečních slov „[Když Bůh bouře hř]mí, přiběhne palácový úředník“) zahájen rituál. V jeho začátku se shromažďují princové a princezny a početní sluhové z paláce kolem královského páru a chystají rituální předměty. „[Krá]l a královna se[sto]upí [s trůnu]. Kr[ál se pokloní před okny i královna se pokloní] před [okny]. Vrchní číšník d[á] [králi železnou obětní nádobu *iškarih*]. Král [obětuje před] ok[ny]. Vrchní číšník ber[je] [králi obětní nádobu *iškarih*] [a odnese ji pryč. Král] a [krá]lo[vna jdou]

¹¹¹² KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 1-2 (CTH 669).

¹¹¹³ IBoT 2.121 rev. 9´-16´.

¹¹¹⁴ 1´. [^M*Ta-a-a*]t-*ta-aš* LÚ D^{IM}, 3´. ^M*Ta-a-at-ti* LÚ D^{IM}, 6´. ^M*Ta-a-at-ta-aš* LÚ D^{IM}-*aš* (HT 95 ř. 1´, 3´ a 6´).

¹¹¹⁵ CTH 530. Přepis viz NEU 1980a: 163.

zpět [k] trůn[u a usednou. Princové] (a) princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru se poklo]ní králi a usednou.“ (obv. i 13-19). Rituál pokračuje úlitbami a obětinami za doprovodu hudby a zpěvů. Na obv. i 28 je pravděpodobně vyličen rituál pro případ, že bouřka začne v době, kdy král cestuje v kočáře: „[K]dyž Bůh bou[ře hřmí, kr]ál sestoupí [z] kočá[ru a pokloní se a obětuj]e. A opět se pokloní. [Když král] přichází [nahoru do města] a (neučiní) tam toho dne nic.“ (obv. i 28-30). Obětiny pro tento rituál byly zřejmě velmi nákladné. Kromě velkého množství chlebů („Obsluhující (a) kuchaři [zvednou 30 tlustých chlebů.“, obv. i 36-37), jsou zde doloženy i rituální porážky zvířat: „Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.“ (obv. i 43), „zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset ‚mužů s bronzovým oštěpem‘. [Pak zvedne jednoho býka deset ‚m]už[ů s bronzovým oštěpem‘].“ (obv. i 45-46). Mimo jiné je zde doložen rítus očisty krále substancí *tuhhueššar*: „[Vrchní kuchař] přinese [zvenku]. A z oh[ni]ště vezme jedlovou šišku [a hodí (ji) dovnitř] a opět (ji) zvedne. A [oč]i[stí] král[e]. [*tuhhueššar* na]staví a on se očistí. A on se očistí (substancí *tuhhueššar*). [Palácový úředník dá králi oděv.]“ (obv. i 39-40). Rituál obsahuje mnoho dalších obětních a libačních úkonů, jejichž protagonistou je královský pár (viz sub CTH 631).

V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) probíhá rituál, kde zřejmě sloužící opět královi a královně přináší sukna na kolena a podnožku: 3'. LUGAL-wa-aš MUNUS.LUGAL-aš-š[*a gi-nu-wa-aš GADA*^{HLA} *da-an-zi*] 4'. *ti-an-zi pa-ta-a-[na* ^{GIŠ}*GÌR.GUB-iš da-an-zi*] – „[vezmou sukna na kolena] krále [a] královny [ ] postaví, [vezmou však podnožky] pod nohy [.¹¹¹⁶ V následujícím paragrafu je zmíněno *arkiu*:- 6'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša *ša-ra-a t[i-*] 7'. *ar-ki-ú-wa-az* ^{LÚ.MEŠ}*ša-ah-ta-r[i-le-eš*] – „Král a královna pov[stanou.] z *arkiu*- zpěváci [ci]“.¹¹¹⁷

V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) vystupuje král v chrámu a na mlatu a pronáší zařikání: 3'. ... LUGA[L-uš ^{DIM}*aš*] *É-ri hu-e-[ek-zi]* 4'. [1 *GU*₄.*MAH šu-up-pí-i*]š-tu-wa-ra-an [n]a-at-ta *ar-kán-da-an [da-a-i]* 5'. [*ma-a-an-ša-an* L]UGAL-uš *KISLAH-ni hu-e-ek-zi* – „Krá[l] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává. Vezme jednoho záři]vého (a) [n]erozloženého [býka. Když k]rál zařikává na mlatu, ...¹¹¹⁸

V rituálu KBo 17.15 CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je velké množství zvířat svázáno a shromážděno v bráně Domu kamenů a vrchní kuchař spolu s knězem ‚pomazaným‘ provádí velkou oběť nejrůznějším božstvům. Král je zmíněn v pasáži, kdy

¹¹¹⁶ KBo 20.8 obv.[?] i 3'-4'.

¹¹¹⁷ KBo 20.8 obv.[?] i 6'-7'.

¹¹¹⁸ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 3'-5'. Obdobně obv. i 19'-21'. Dále viz KBo 20.16++ ii 16'; KBo 16.71++ ii 1', 4', 12' a KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 6', 8' (CTH 635).

předává zvířata určená k oběti (rev.¹ 5'. [*ku-u-ur-k*]a-aš-ši-iš-ša GE₆ LUGAL-an LÚ.MEŠ¹¹¹⁹kur-ka-[ ] 6'. [ ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU „SÍG+MUNUS“ GE₆¹ 1 SILA₄ GE₆ A-N[A] 7'. [^{KUŠ}iš]-hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš 2 ^{KUŠ}an-na-nu-uz-zi-uš 2 ^{KUŠ}[ ] 8'. [LUGAL-u]š¹¹¹⁹ LÚ.MEŠ¹¹¹⁹tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i] – „] a jeho černé [hří]bě krále muži[ ]černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ ]ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ ] dá [krá]l[?] mužům *taršipiýala*-.“¹¹²⁰ Po skončení rituálu v chrámu v závěru dne král odjede kočárem z domu *makzi*- za doprovodu společníků, tanečníků a klaunů : 18'. DUMU.É.GAL LUGAL-i pé-ra-an hu-wa-a-i na-aš ú-iz-zi DAM LÚ¹¹²¹GUDU₁₂-aš kat-t[(a ti-i-e-ez-zi)] 19'. ši-i-wa-az 8 wa-ak-šur a-aš-zi LUGAL-uš-ša ^Éma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-zi [ ] 20'. ^{GIŠ}hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša LÚ¹¹²¹MEŠ¹¹²¹ZI-IT-TI₄ LÚ¹¹²¹MEŠ¹¹²¹HÚB.BI LÚ¹¹²¹MEŠ¹¹²¹ALAM.[ZU₉] 21'. LUGAL-i pé-ra-an hu-ya-an-zi a-ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri x LUGAL-i[ ] 22'.pé-ra-an-n[a] / 23'. LUGAL-uš ^Éhi-iš-ta i-ya-a[n-na-i] 24'. [D]AM LÚ¹¹²¹GUDU₁₂ ar-ta[ ] / 25'. [ma]-a-an LUGAL-u[š – „Palácový úředník běží před králem. A přijde. [(Postaví)] se vedl[(e)] manželky kněze ‚pomazaného‘. Ze dne zbývá osm (dílů) *wakšur* a král přijd[e] z domu *makzi*- [ ], sedne si do kočáru. Společníci, tanečníci a klau[ni] běží před králem. Nástroje *arkami* (a) *galgalturi* [a] před králem [ ] / Král krá[čí] do domu *hišta*-[ ]. Ma]nželka kněze ‚pomazaného‘ stojí. [ ] / [Kd]yž krá[čí]“.¹¹²¹

V dalším textu z této skupiny rituálů KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) obětuje král za pomoci vrchního kuchaře z nádoby *išpantuziýaššar* postupně různé druhy nápojů a to tak, že vrchní kuchař králi nádobu nastaví, král na ni položí svou ruku a obětují společně: 1'. [UGULA LÚ¹¹²¹MEŠ¹¹²¹MUHALDIM iš]-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2'. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA LÚ¹¹²¹MEŠ¹¹²¹MUHALDIM ha-aš-ši-i 3-Š[U ši-pa-an-ti] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iýaššar*. [Krá]l (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi.“¹¹²² (Obsáhleji viz heslo MUHALDIM ‚kuchař‘). Král se posléze jště objevuje v závěru text (rev. iii 21').

V textech skupiny rituálů, které vykonává DUMU-aš (CTH 648) je král doložen výjimečně na zlomcích KUB 60.41 (rev. 18') a HHT 73, kde král zřejmě obětuje trůnu a závoře (obv. 8').

V textech zmiňujících kněžky ‚sestry boží‘ (CTH 649) vystupuje král v pasáži, kde se praví: „Když je ‚sestra boží‘ králi připravena, [ ] jsou hotovi a zaujmou svá místa. ‚Sestra boží‘ [ ] se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.“ (11'. *ma-a-na-aš-ta*

¹¹¹⁹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

¹¹²⁰ KBo 17.15 rev.¹ 5'-8'.

¹¹²¹ KBo 17.15 rev.¹ 18'-25'.

¹¹²² KUB 43.30 ii 1'-2'.

NIN.DINGIR-aš LUGAL-i ha-an-d[a]-a-e-et-ta x[ ] 12'. a-ap-pí-an-zi ta A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-an-zi NIN.DINGIR-aš[ ] 13'. ú-e-eh-zi DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^DI-na-ra-aš ha-lu-kán ta[r-na-an-zi]).¹¹²³ V dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 je popsáno slavnostní pití královského páru a kněžky: [LUGAL]-uš MUNUS.LUGA[L-aš-ša ^D -u]n a-ku-an-zi NIN.[DINGIR-ša e-ku-zi] – „[Krá]l a králov[na] pijí [boha], však ‚sestra [boží‘ pije.“ ((i 6'). Na tomto dupl. se setkáváme rovněž s přívlastkem krále „velký“: V textu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) je král uveden s adjektivem „velký“: 9'. [m]a-a-na-aš-ta GAL-ŠU-N[U LUGAL-i ha-a]n-da-a-it-ta [pé-e-di-iš-mi-pát ZAG-ni 1-ŠU] 10'. [w]a-ha-an-zi – „[K]dyž je (to) její[ch] velkému [králi př]ipraveno, [z]atočí se jednou doprava na svých místech.“¹¹²⁴ V textu KBo 17.18 (CTH 649) je král zmíněn pouze jako účastník rituálu, zřejmě sedí na trůně a hudebník společně s mužem *menia-* vykonávají rituál: 10. [... ^L]ÚNAR-ši-ya-ša-ma a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-da-aš 11. [tar-uk-zi ša-ra-a-az-zi-i]t pa-ap-pár-aš-ki-iz-zi EGIR-ŠU ^{LÚ}me-e-ni-aš 12. [i-e-et-ta ke-e-et-ta] ke-e-et-ta GI-an hu-ut-ti-an-na-i tar-na-i-ma-an 13. [na-at-ta i-i hal-zi-iš]-ša-i LUGAL-i pa-ra-a 1-ŠU pa-iz-zi a-ap-pa-ma-aš-ta 14. [ne-e-a ^{LÚ}me-ne-an ^{KUŠ}ša-ra]-a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš 15. [pa-iz-zi ^L]Ú.MEŠ^{ALAM.ZU}9-uš wa-la-ah-zi – „[H]udebník však povstane a ve dřepu[?] [tancuje[?]] (a) kropí [hadicí]. Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Íl!“]. (Hudebník) jde jednou ke králi. [Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia-* hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.“¹¹²⁵ Král je dále zmíněn na rev. iv dupl. KBo 17.43 spolu s vrchním osobní strážcem (GAL ^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI LUGAL-i[, iv 2' a dále iv 4'. ha-an-te-ez-zi-an ^{UZU}NÍG.GIG LUGAL-uš e-ep[?]-zi – „Král uchopí[?] přední játra“).

V závětu dupl. k tomuto textu, tj. v textu KBo 17.43, nastaví muži *hapia-* králi játra a ten na ně zdálky položí svou ruku: 18'. [^{LÚ.MEŠ}ha]-a-pé-eš ^{URU}Da-a-ú-ni-ya ^{UZU}NÍG.G[IG 19'. [LUG]AL-uš tu-u-az QA-TAM d[a-] – „[Muži *hapia-* města Dawiniya ját[ra ... . Kr]ál p[oloží] z dálky ruku.“¹¹²⁶

V textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu) vystupuje král spolu se svými služebníky v blíže neznámých souvislostech: 7'. [ ] túh-hu-uš-ta Û I-NA É[ ] 8'. [ ]x-ra-an 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL 1 ^{LÚ}M[E-ŠE-DI 9'. [ ]t[i-i-e-ez-zi LUGAL-i-ma x[ ] – „] se končí. A v domě[?][ ] dva palácoví úředníci, jeden os[obní strážce [ ]s]e postaví, avšak králi [“.¹¹²⁷

¹¹²³ KBo 25.31 ii 11'-13'. Dále je král společně s královnou zmíněn na obv. 22'.

¹¹²⁴ KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 9'-10'. Dále viz (i) 13'.

¹¹²⁵ KBo 17.18 ii 10-15. Dupl. KBo 17.43 i 9'-13'.

¹¹²⁶ KBo 17.43 i 18'-19'.

¹¹²⁷ KBo 17.31 ř. 7'-9'.

V očištném rituálu CTH 669 musí muž Boha bouře krále rituálně očistit: 1. *I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an 2. *ú-uš-ši-an-z[i]* LUGAL-uš *ar-ha pa-iz-zi* 3. *an-da ša-an-h[a-a]n-zi* LUGAL-uš *I-NA UDUN-ŠU e-ša-[ri]* – „Šestáho dne, když otevírají (palác)¹¹²⁸, odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.¹¹²⁹ Posléze je přiveden muž Boha bouře, pokloní se králi a provede očištný rituál. Po jeho skončení král odchází do vnitřních prostor paláce: 6. LUGAL-uš *tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya* 7. LUGAL-uš TÚG *da-a-i ERÍN^{MEŠ}-az e-ša* LUGAL *I-NA GIŠŠÚ.A e-ša* – „Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb *šarama*. Král si vezme oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.¹¹³⁰ Zde král dvakrát obětuje nápoj *marnuwan* a muž Boha bouře jej znova očistí. Poté hraje hudba a zpívá se na počest rozličných božstev. Na obv. ii je rovněž popsán rituál královny očisty: 1. [LÚ[?]] ^DU-aš *I-NA UDUN-ŠU a-ni-iz-zi L[UGAL-u]š* 2. *[tu-u]n-na-ki-iš-na pa-iz-zi* ^{NINDA}ša-r[a-m]a *[hal-z]i-a*¹¹³¹ 3. [LUGA]L-[u]š TÚG-ZU *da-a-i ERÍN^{MEŠ}-az e-[š]a* 4. LUGAL-uš *I-NA GIŠŠÚ.A e-ša* / 5. GAL DUMU.É.GAL *mar-nu-an pé-ta-i* LUGAL-uš *2-ŠU* 6. *ši-pa-an-ti* GAL DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i* 7. *ta LÚ^DU-an an-da pé-hu-te-ez-zi* 8. *ta* LUGAL-un *šu-up-pí-ih-hi wa-tar* 3-ŠU 9. *iš-pár-nu-uz-zi ta ma-al-ti* LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš *e-ša-an-da* 10. *ME-E QA-TI pé-ta-an-zi* ^{GIŠ}BANŠUR-uš *tí-an-zi* – „[Muž[?]] Boha bouře vykonává rituál u své pece. [Král] jde do [vni]třních prostor, [je požadová]n chléb *šarama*. [Král] si vezme svůj oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn. / Vrchní palácový úředník¹¹³² přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát obětuje. Vrchní palácový úředník odnese pohár (zase) pryč. A přivede dovnitř muže Boha bouře. A (tento rituálně) očistí krále. Třikrát kropí vodou a zařikává. Král (a) královna se posadí. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.¹¹³³ Poté opět lidé z města Neša opěvují božstva a panovník se jim klaní: 15. ^DUTU TUŠ-aš *UŠ-KE-EN*¹¹³⁴ *wa-al-ha-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}GALA SÌR^{RU} 16. ^DU₄-MA-AM¹¹³⁵ TUŠ-aš *UŠ-KE-EN* ^{LÚ.MEŠ}GALA SÌ[R^R]^U 17. [NINDA.GU]R₄.RA GAL *pár-ši-ya ERÍN^{MEŠ}-az* x[¹¹³⁶ – „(Král) se v sedě klaní Božstvu slunce, (oni) hrají (na hudební nástroje). Zpěváci zpívají. (Král) se v sedě klaní Božstvu dne. Zpěváci zpíva[j]í. (On) rozlomí

¹¹²⁸ Podle ALP 1983a: 55, 245.

¹¹²⁹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669). Viz obv. ii 1: *I-NA UDUN-ŠU*, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i NEU 1970: 55 n. 30.

¹¹³⁰ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 6-7 (CTH 669).

¹¹³¹ Srv. obv. i 6: *h[al]-zi-ya*.

¹¹³² Srv. obv. i 8: tuto činnost vykonává jeden z palácových úředníků.

¹¹³³ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 1-10 (CTH 669).

¹¹³⁴ Nad řádkem obv. ii 15 je vepsáno NÍG.ÀR.RA. Zřejmě nepatří do ř. 15 jako objekt (jak se domnívá S. Alp, viz ALP 1983a: 246), neboť analogické jednání viz obv. ii 18, opět *walh-* bez objektu.

¹¹³⁵ Přepisujeme ^DUD-MA-AM TUŠ-aš *UŠ-KE-EN* shodně s NEU 1980: 132. Oproti tomu srv. odlišný přepis S. Alpa: ^DUTU *Ma-am-ma-aš UŠ-KE-EN*, ALP 1983a: 246.

¹¹³⁶ D. Yoshida doplňuje ÉRIN^{MEŠ}-az *a-[ap-pa-i]* (YOSHIDA 1996: 68 s n. 5).

velký [tl]ustý [chléb]. Vojáci [ ].¹¹³⁷ Dále je text již pouze fragmentární, král zde zřejmě obětuje chléb („) král velký tlustý chléb („¹¹³⁸) a klaní se božstvům¹¹³⁹.

Na malém zlomku KBo 16.84 (CTH 670) je doložen král ve spojení se „správcem města Charcharny“ (LÚ AGRIG URU Har-har-na LUGAL-w[a-, obv. 3´). V textu KBo 17.16 (CTH 670) vykonává král rituál s rozdrobeným chlebem: 2´. LUGAL-u[š] [ ] 3´. [GIŠB]ANŠUR pár-ši-an-da x x x [ ] 4´. [x x x x]pí-iš-ki-iz-zi LUGAL-ša iš-ta [na-na-aš pé-ra-an]¹¹⁴⁰ 5´. [3 pár-š]u-ul-li da-a-i ta A-ŠAR[-ŠU [ ] 6´. [ ]-zi – „Král[s]tůl rozdrobí [ ] dává¹¹⁴¹. A král položí [před] olt[ář tři dro]bky. A na [své] místo[ ]¹¹⁴² V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) vystupuje král v rámci rituálu klanění se oltáři za zvuků hudby. Po skončení ritu odchází král za doprovodu osobního strážce a palácových úředníků do paláce: 6´. [iš-t]a-na-na-aš a-ru-wa-en-zi 7´. [-z]i² ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri 8´. [pé-r]a-an-na wa-al-ha-an-ni-an-z[i] 9´. [LÚ.MEŠ pal-wa-tal-la-aš pa]l-lu-e-eš-kán-zi 10´. [2 DUMU^{MEŠ}É.GAL 1 LÚ ME-Š]E-DI LUGAL-i pé-ra-an 11´. [hu-ya-an-te-eš LUGAL-uš É]ha-le-en-ti-u pa-iz-zi – „) klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje arkami a galgalturi [ ] a hrají před [ ]. Recitátoři re]citují. [Dva palácoví úředníci a jeden osobní] strážce [běží] před králem. [Král] jde do paláce.“¹¹⁴³ V rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 (CTH 670) vystupuje král společně s klauny a číšníkem. Text je fragmentární, lze číst:]x pa-a-i LUGAL-ša (obv.[?] i 6´.), 7´. LÚ SAGI-aš ta-pí-ša-na-an [ ] LUGAL-i e-ep-z[i ...] 8´. LUGAL-uš a-ru-wa-iz-zi[– „Číšník vezm[e] králi nádobu tapišana- [ ]. Král se klaní.“¹¹⁴⁴ V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) je popsána oběť v chrámu Boha bouře a v chrámu boha Telipinua. Posléze se praví:]x-ri LUGAL še-e-e[r e-e]p-zi LÚ ALAM.ZU₉ ma-al-di[– „král nahoř[e uc]hopí. Klaun zařikává.“ (obv.[?] i 9´). Na malém fragmentu KBo 20.37 (CTH 670) vystupuje král: ma-a-na-aš-ta LUGAL[„když král[“ (obv. 5´) a dále na rev. 4. LUGAL-uš hu-ya-an-[za „král běží[cí]“. V rituálu KBo 25.28 (CTH 670) zřejmě dávají úředníci králi železné zbraně: 4´. 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-aš tu-[u-ri har-zi 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-aš] 5´. ma-a-ri-in har-zi [...] 6´. [DUMU].É.GAL LUGAL-i AN.B[AR-aš – „Jeden palácový úředník [drží] železný oš[těp]?, jeden palácový úředník] drží [železné] kopí. [... palácový] úředník králi žele[zné“.¹¹⁴⁵ V rituálu KBo 25.73 (CTH 670) máme doloženu očistu krále, který vstoupil do chrámu Boha bouře: LUGAL-uš

¹¹³⁷ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 15-17 (CTH 669).

¹¹³⁸]x LUGAL-uš NINDA.GUR₄.RA GAL[(KBo 20.10 + KBo 25.59 iii 4´, CTH 669).

¹¹³⁹ KBo 20.10 + KBo 25.59 iv 11´, 15´ (CTH 669).

¹¹⁴⁰ Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

¹¹⁴¹ Tj.]pí-iš-ki-iz-zi. V úvahu však přichází i doplnění ap]-pí-iš-ki-iz-zi „bere, chytá“ (NEU 1983: 134).

¹¹⁴² KBo 17.16 ř. 2´-6´.

¹¹⁴³ KBo 17.28 l. kol. 6´-11´.

¹¹⁴⁴ KBo 20.18 + KBo 25.65 obv.[?] i 7´-8´.

¹¹⁴⁵ KBo 25.28 rev.[?] iii 4´-6´.

A-NA É^DIM (1. kol. 2'). Palácoví úředníci mu dají vodu na umytí rukou a on se umyje, osuší a očistí substancí *tuhhueššar*, na závěr se klaní: 4'. ... DUMU.É.GAL ME-E QA-TI 5'. [... DUMU].É.GAL GADA-an pé-e-da-i 6'. [...] *túh-hu-eš-šar* LUGAL-i 7'. [...] *tu-uh-ša* / 8'. [...] x *a-ru-w[a-i]z-z[i]* – „Palácový úředník vodu (na umytí) rukou [... palácový] úředník přinese sukno. [...] *tuhhueššar* králi [...] se očistí. / [...] klan[í] se.“¹¹⁴⁶ Na p. kol. je text zcela fragmentární: KBo 25.73 (CTH 670) *pa-a-i* LUGAL-ša [– „jde. Král však“ (p. kol. 3'), LUGAL-uš QA-TAM d[a-a-i – „král položí (svou) ruku“ (p. kol. 4'). Text KBo 25.82 (CTH 670) je názorným příkladem hostiny s pitím na počest božstva za hudebního doprovodu: 9'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša GUB-aš^D[ ] 10'. *a-ku-an-zi* GIŠ^DINANNA.GAL^{LÚ}[^{MEŠ}] 11'. ŠIR^{RU}^{LÚ}ALAM.ZU₉ x[ ] 12'. [*p*]al-wa-a-iz-zi^{LÚ}SA[GI] 13'. [*pa*']-a-i LUGAL-uš pár-ši-[ya – „Král a královna pijí ve stoje boha[ ]]. Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži] zpívají. Klaun[... r]jecituje. Kněz sa[gi ... d]á. Král rozdro[bí.“¹¹⁴⁷ V textu KBo 25.84 (CTH 670) hraje neznámou roli šperk *ašuša-*, s nímž jde král k bráně a poté přichází královna ze stanu: 3'. LUGAL-uš *a-šu-ú-ša-an* KÁ.GAL-m[a] / 4'. MUNUS.LUGAL-aš ZA.LAM.GAR-az *ú-iz-zi* x[ ] 5'. *ir-ha-i-iš-ki-iz-zi* MUNUS.LUGAL-aš-š[a] 6'. *ma-a-an* LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša *a-a[p-*] 7'. KÁ.GAL-ma-az *ša-ra-a tí-en-z[i* – „Král (šperk) *ašuša-* [k'] bráně [ ] / Královna přijde ze stanu. [ ] obchází (dokola) [a] královna[ ] Když král a královna [ ] z brány vystoup[í] nahoru[“.¹¹⁴⁸ V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) se král připravuje před obětí: 2'. [LUGAL-i] *pa-ra-a e-e[p-zi*] 3'. [DUMU].É.GAL LUGAL-i GADA-an[ ] 4'. [I-N]A QA-TI-ŠU x[– „nastaví [králi. Palácový] úředník sukno králi [... d]o jeho (svých) rukou [“.¹¹⁴⁹ Po porážce pěti ovcí obětuje král společně s vrchním kuchařem: 19'. UGULA^{LÚ}.MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM *mar-nu-an-da-aš i[š-pa-an-tu-zi]-ya-aš-šar-an* 20'. LUGAL-i *pa-ra-a e-e[p-zi* LUGAL-uš QA-TA]M *da-a-i* 21'. UGULA^{LÚ}.MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM *pa-i[z-zi ... ši-p]a-an-ti* 22'. LÚ^{GIŠ}BANŠUR x[... -z]i 23'. *kur-ši* 1-Š[U *hal-ma-šu-it-ti* – „Vrchní kuchař na[staví] králi nádobu *i[špantuzi]yaššar* (s nápojem) *marnuan*, [král] (na ni) dá (svoji) [ruk]u. Vrchní kuchař jd[e ... obě]tuje. Obsluhující [...], jedn[ou] rounu, [jednu] trůnu[“.¹¹⁵⁰ V textu KBo 25.89 (CTH 670) máme fragmentárně doloženo „král bě[ží?] (ii 4') a dále 6'. *ma-a-an* UGULA^{LÚ}.MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM^{UZU}1 NÍG.GI[G ... LUGAL-uš] 7'. *tu-wa-az QA-TAM da-a-i* – „Když vrchní kuchař [ ] ját[ra ... král] položí z dálky ruku.“ (ii 6'-7'). V textu KBo 25.92 (CTH 670) je fragmentárně pouze LUGAL-u[š] (p. kol. 8'). V rituálu KBo 25.94 (CTH

¹¹⁴⁶ KBo 25.73 l. kol. 4'-8'.

¹¹⁴⁷ KBo 25.82 rev.[?] 9'-13'. Král je dále zmíněn na obv.[?] 7' a rev.[?] 3'.

¹¹⁴⁸ KBo 25.84 i 3'-7'.

¹¹⁴⁹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 2'-4'.

¹¹⁵⁰ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 19'-23'.

670) dává vrchní obsluhující králi a královně sladké tlusté chleby: 1'. [UGULA] LÚ^{MEŠ} GiŠ^{BANŠUR} 2 NINDA.GUR₄.RA K[U₇] 2'. *da-a-i* LUGAL-*i pa-a-i* LUGAL-*u[š* – „[Vrchní] obsluhující vezme dva s[ladké] tlusté chleby[...]. Dá (je) králi. Král[“.¹¹⁵¹ Zlomkovitá věta]LUGAL-*i pa-a-i* (rev. (iii) 2') nám dokládá přítomnost krále při rituálu KBo 34.14 (CTH 670). Obdobně fragmentárně viz i KBo 38.113 rev.? 4'.]*ta* LUGAL-*i pár-š[i-ya* a 5'.] LUGAL-*i* ^DTu-].

V rituálech z kultovního okruhu města Neriku (CTH 676) se nám zachovalo svědectví katarzního rituálu za účelem očisty města Neriku a jeho hlavního božstva, Boha bouře, a krále. Bohužel tento text, IBoT 2.121, je velmi fragmentární a o činnosti krále v jeho průběhu se dozvídáme jen velmi málo.¹¹⁵²

V rituálu KBo 20.23 (CTH 678) se král vydává na cestu po významných kultovních střediscích chetitské říše. Než vstoupí do města Neriku, musí před jeho branami obětovat chléb a nápoj *marnuwan*. Poté navštíví město Taštarišša, kde vyhrnou závěs a král vstoupí do paláce, kde bude probíhat hlavní rituál: 1. [*ma-a-a*]n ^{URU}*Ne-ri-[ik-ka m(a-ni-in-ku-wa-ah-ha-an-zi)]* 2. ^{URU}*Ne-ri-ik-ka-a[n na-a-(ú-i ú-wa-an-zi)]* 3. NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-y[a mar-(nu-wa-an ši-ip-pa-an-zi)]* / 4. [*m*]a-a-an ^{URU}*Ta-aš-ta-r[(i-iš-ši) ši-wa-(at-ti)]* 5. *ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀ[R-*aš-(ta uš-ši-ya-an-zi)]* 6. LUGAL-*uš tu-u[(n-na-an¹-ki-iš-na) pa-iz-zi]* – „[Kdy]ž [(se) b(líží) k] Neri[ku, ne(přijdou) ješ(tě) do] Neriku, (král) rozdrob[í] tlustý chléb, [(obětuje)¹¹⁵³ nápoj *mar(nuwan)*]. / [K]dyž v Taštar[(išše) ve] dn(e)] otevírají (palác), [(tak odhrnou)] záv[ěs]. Král [jde do] vnitř[(ních) prostor)].“¹¹⁵⁴

LÚ^{MAŠKIM} „správce, komisař“

V textu KBo 25.106 (CTH 670) je tento úředník fragmentárně doložen na ř. 5' (J^{HL.A} *pár-na-aš* LÚ^{MAŠKIM} x]).

MUHALDIM „kuchař“

Kuchaři jsou významnými účastníky dochovaných rituálů, neboť jim je svěřena příprava obětovaných zvířat a pokrmů. Při slavnosti KILAM „Kuchaři nastaví král tři² chleby *kištu*.“ (3' ^{NINDA}*ki-iš-tu-un* LÚ^{MEŠ}MUHALDIM LUGAL-*i pa-ra-a ap-pa-an-zi*, KBo 17.21++ obv. 4). Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) mají – poté,

¹¹⁵¹ KBo 25.94 ř. 1'-2'. Text pokračuje obdobně, král j doložen na ř. 2', 5' a „královna“ na ř. 3', 4', 7', 8'.

¹¹⁵² 2'. [*ta-aš-š*]a-an LUGA[L] ... 4'. GAL-[*r*]i *e-ep-z[i*] 5'. LUGAL-[*u*]š *pár-ši-ya* [ ] – „[A] pot[é] král[ ] 4'. uchop[í] pohár. [ ] 5'. Král rozdrobí. [ ]. (IBoT 2.121 obv. 2'.-5').

¹¹⁵³ Viz NEU 1980a: 161 n. 535.

¹¹⁵⁴ KBo 20.23 obv. 1-6. Doplnění podle dupl. KUB 53.18 nejsou starochetitského data. Dále se král odebere do města Chakmiše (KBo 20.23 rev. 7').

co král vstoupí do paláce – na starosti nejen přípravu velkého množství chlebů, ale i porážku obětních zvířat: 35. [LUGAL-uš a-ra-a(h-za ú-iz-zi t)]a-aš^É[h]a-le-en-ti-u pa-iz-zi 36. [hal-(ma-aš)-šu-(it-ta-aš ta-p)]u-uš-z[a t]i-e-ez-zi LÚ^{MEŠ} GIŠ^{MEŠ}BANŠUR LÚ^{MEŠ}MUHALDIM 37. [30 har-ši-(in kar-pa-an-zi har-ši-ya-a)l-l(i-ma)] 2-e a-pí-ya 15 har-ši-iš GE₆ ki-it-t[(a)] 38. [(a-pí-ya-e-a 15 har-ši-i)š GE₆ (k)]i-[(it-ta ú-d)]a-an-zi ta-an ti-ya-an-zi 39. [(GAL LÚ^{MEŠ}MUH)ALDIM (-tar a-ra-ah-za)] ú-da-i nu ha-[(aš-ša)]-a-az hu-ul-li-iš da-a-i 40. [(nu an-d)a (pé-eš-ši-iz-zi t)]a a-ap-pa ša-ra-a da-a-i nu LUGAL-u[(n šu-u)]p-[(pí-ya-a)h-hi] 41. [túh-hu-eš-šar pa-ra]-a e-ep-zi nu-uz-kán túh-ša [(DUMU.É.GAL GA)DA-a(n LUGAL-i pa-a-i)] / 42. [(zi-in-ti-ya-an)] ú-da-an-zi ta ti-an-zi LUGAL-uš hal-ma-aš-šu-it-[(ti)] 43. [(LÚ^{MEŠ}MUHALDIM hu-ga-an-ni)]-wa-an ti-an-zi 9 U[(DU^{HLA} G)]E₆ ku-ut-ti hu-kán-[z]i – „[Král přijde zvenku] a jde do domu [h]alentiu. [s]toupne si [ve]dl[e] trůnu. Obsluhující (a) kuchaři [zvednou 30 tlustých chlebů. Zásobní nádoba haršiyalli- však], (jsou) dvě – zde lež[í] 15 černých tlustých chlebů, [tam l]e[ží] 15 černých tlustých chlebů - př[í]nesou (je) a postaví. [Vrchní kuchař] přinese [zvenku]. A z oh[ni]ště vezme jedlovou šišku [a hodí (ji) dovnitř] a opět (ji) zvedne. A [oč]i[stí] král[e]. [tuhhueššar na]staví a on se očistí. A on se očistí (substancí tuh hueššar). [Palácový úředník dá králi oděv.] / [ ] přinesou [předmět zinti-] a postaví. Král [k] trůnu. [kuchaři] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.“¹¹⁵⁵ Na rev. iv pak kuchaři přináší již zpracované maso: LÚ^{MEŠ}MUHALDIM an-da ú-en-zi ta šu-up-pa x[– „Kuchaři přijdou dovnitř a maso [“ (iv 31´) a poté, co se král napije z pohárů, následuje popis hostiny: 35´. [ma-na-a-pa h(a-aš-ša-an-zi mi-iš-t)]i-li-ya me-hu-ur tu-un-na-ki-iš-na 36´. [pa-a-an-zi NIN^{DA}ša-ra-a-ma hal-z)]i-ya UGULA LÚ^{MEŠ}MUHALDIM Û LÚ^{MEŠ}MUHALDIM šu-up-pa ti-an-zi – „[Když otvírají], v čase [mišt]ili- [jdou] do vnitřních prostor. [Je požad]ován [chléb šarama]. Vrchní kuchař a kuchaři položí maso.“¹¹⁵⁶

V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) jsou fragmentárně doloženi kuchaři (LÚ^{MEŠ}MUHALDIM, 1. kol. 3´). Kuchaři jsou doloženi ve spojení se šesti ovci (které zřejmě mají uvařit a připravit) v textu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670): 6 UDU^{HLA} LÚ^{MEŠ}MUHALDIM (rev. iii 12).

„Vrchní kuchař“ je jedním z hlavních aktérů v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) společně s knězem „pomazaným“: 8´. UGULA LÚ^{MEŠ}MUHALDIM LÚ^{MEŠ}GUDU₁₂-iš-ša ši-ú-n[a-aš] 9´. ^DLe-e-lu-wa-ni-ya-aš pé-ra-a[n] – „Vrchní kuchař a

¹¹⁵⁵ KBo 17.11++ i 35-43.

¹¹⁵⁶ KBo 17.11++ iv 35´-36´. Kuchaři a obsluhující spolu dále vystupují i v blízkém rituálu KBo 25.51++. Zde je doložen i vrchní kuchař, jenž obětuje bohu (obv.[?] i 2´; i 7´-8´) a dále ostatní kuchaři obětují peci (obv.[?] i 4´), dále obv.[?] i 6´.

kněz ‚pomazaný‘ božstv[ům] pře[d] Lelwani[“ a následuje výčet božstev.¹¹⁵⁷ Tento vrchní kuchař se později účastní i ritu v chrámu společně s manželkou kněze ‚pomazaného‘ a muže *hišta-* (viz *hišta-*). V dalším textu této skupiny CTH 645 KBo 25.29 jsou zmíněni kuchaři, kteří pravděpodobně společně s vrchním kuchařem „cosi bijí“: [UGULA LÚ.MEŠ]MUHALDIM Ū LÚ.MEŠMUHALDIM *ha-at-ta-an-ta* – „[vrchní k]uchař a kuchaři bijí“ (obv.[?] ii 6’).

Rovněž v dalším textu této skupiny KUB 43.30 (CTH 645) je hlavní postavou vrchní kuchař. V rituálu KUB 43.30 asistuje králi při úlitbách: 1’. [UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *iš-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar* LUGAL-*i pa-ra-a e-ep-zi* 2’. [LUGAL-uš QA-TAM *da-a-i* UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *ha-aš-ši-i* 3-Š[U *ši-pa-an-ti*] 3’. [UGULA LÚ^{MEŠ}GIŠBAN]ŠUR *ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi* UGULA LÚ.M^{ES}MUHALDIM] 4’. [*kur-ša-aš p*]é-*ra-an* 1-ŠU *hal-ma-šu-it-ti* 1-ŠU *lu-u[t-ti-ya* 1-ŠU] 5’. [*ha*]-*at-ta-lu-aš* GIŠ-*i* 1-ŠU *nam-ma ha-aš-ši-i* 1-ŠU [*ši-pa-an-ti*] / 6’. [LÚ.M^{ES}]MUHALDIM *iš-pa-an-tu-zi-aš-ša-ru-uš e-di tar-ša-an-zi-pa-az* 7’. [ ] *pé-da-an-zi* / 8’. [UGULA LÚ^{MEŠ}]MUHALDIM *mar-nu-an-da-aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* LUGAL-*i e-ep-z[i]* / 9’. [LUGA]L-uš QA-TAM *da-a-i* UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *kur-ša-aš pé-ra-an* GIŠ[BAN]ŠUR *kat-ta* 10’. [3-ŠU] *ši-pa-an-ti* UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠBANŠUR *ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi* 11’. [UGULA LÚ.MEŠ]MUHALDIM *ha-aš-ši-i* 1-ŠU *ši-pa-an-ti* / 12’. [UGULA LÚ.MEŠ]MUHALDIM GEŠTIN-*aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* LUGAL-*i pa-r[a-a] e-ep-zi* / 13’. [LUGAL-uš] QA-TAM *da-a-i* UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *kur-ša-aš pé-ra-an* GIŠ[BAN]ŠUR *kat-ta*] 14’. 3-ŠU *ši-pa-an-ti* UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠBANŠUR *ša-ra-a šu-u[p-pí-ya-ah-hi]* 15’. UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *ha-aš-ši-i* 1-ŠU *ši-pa-an-ti* LUGAL-uš x[ ] 16’. [*t*]-*a-aš-ša-an hal-ma-šu-it-ti ti-e-ez-zi* 6-Š[U] 17’. ^DUTU ^DIM ^DMe-*ez-zu-ul-la* ^DI-na-ar ^D[ ] 18’. ^DTe-*li-pí-nu-un* GIŠ ^DINANNA.TUR *hu-u-up-pa-ri*[ ] / 19’. *ma-a-na-aš-ta GAL-ri pé-e-da-i* UGULA LÚ.MEŠMUHALDIM *kur-š[a-aš]* 20’. [*iš-pa-an-tu-zi-aš-šar da-a-i* UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠBAN]ŠUR[ ] 21’. [*iš-pa-a*]-*n-tu-zi-aš-ša-ra-an* x[ ] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhující]cí provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař] obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi. / [Ku]chaři odnesou nádoby *išpantuziyaššar* [ ] pryč z *taršanzipa-*. / [Vrchní k]uchař nastav[í] králi nádobu *išpantuziyaššar* s nápojem *marnuan*. [Král] (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje [třikrát] před rounem u s[to]lu. Vrchní obsluhující provede očistu nahoru. [Vrchní k]uchař obětuje jednou ohništi. / [Vrchní k]uchař nastaví králi

¹¹⁵⁷ KBo 17.15 obv.[!] 8’-9’.

nádoby *išpantuziyaššar* s vínem. [Krá] (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje třikrát před rounem [u] s[tolu]. Vrchní obsluhující provede o[čistu] nahoru. Vrchní kuchař obětuje jednou ohništi. Král [ ] a pak přistoupí k trůnu. Šestkr[át] Božstvu slunce, Bohu bouře, Mezzule, Inaře, božstvu[ ] bohu Telipinovi. Malý nástroj Inanna (hraje). Do nádoby *huppar* [ ] / Když pak odnese pohár, vezme vrchní kuchař [z před] rou[na] nádoby *išpantuziyaššar*. Vrchní obsluhující[ ] nádoby *išpa]ntuziyaššar* [.“¹¹⁵⁸

V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) jsou kuchaři doloženi jen zlomkovitě: 7. [L]Ú.MEŠ MUHALDIM *pa-ra-a a-ku-w[a- ...]* 8. *a-ku-an-na a-pí-ya x[- „[K]uchaři vyp[ij]í. ... k pití tam [.“¹¹⁵⁹ V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) obětuje vrchní kuchař rozdrobený chléb a krupici do všech míst domu (či paláce): 10'. [UGULA LÚ].MEŠ MUHALDIM *pa-iz-zi ku-úr-š[i ...]* 11'. [*hal-ma-šu*]-*it-ti* 1 *pár-šu-ul-l[i ...]* 12'. [...] 1] *pár-šu-ul-li x[...]* 13'. [...] *ha-aš-ši-i* 1 *p[ár-šu-ul-li]* / 14'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM *me-ma-al x[ ]* 1-ŠU *šu-uh-ha-i* 15'. *kur-ši* 1-ŠU *hal-ma-šu-[it-ti]* 1-ŠU 16'. *lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an* 1-ŠU [*ha-at-t*]*a-lu-aš* GIŠ-*i* 1-ŠU 17'. *nam-ma ha-aš-ši-i* 1-ŠU[*š*]*u-uh-ha-a-i* – „[Vrchní k]uchař jde, rounu[... trůn]nu jeden drobek [... jeden] drobek [...] ohništi jeden d[robek] / Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [záv]oře (a) potom jednou ohništi.“¹¹⁶⁰ Pak vrchní kuchař společně s králem obětuje: 19'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM *mar-nu-an-da-aš i[š-pa-an-tu-zi]-ya-aš-šar-an* 20'. LUGAL-*i pa-ra-a e-e[p-zi LUGAL-uš QA-TA]M da-a-i* 21'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM *pa-i[z-zi ... ši-p]a-an-ti* 22'. LÚ GIŠ BANŠUR x[... -z]i 23'. *kur-ši* 1-ŠU [*hal-ma-šu-it-ti* – „Vrchní kuchař na[staví] králi nádoby *išpantuzi]yaššar* (s nápojem) *marnuan*, [král] (na ni) dá (svoji) [ruk]u. Vrchní kuchař jd[e ... obě]tuje. Obsluhující [...], jedn[ou] rounu, [jednou trůnu]“¹¹⁶¹ Obdobná situace je doložena i z textu KBo 25.89 (CTH 670) 6'. *ma-a-an* UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM UZU¹ NÍG.GI[G ... LUGAL-uš] 7'. *tu-wa-az QA-TAM da-a-i* – „Když vrchní kuchař [ ] j[át]ra ... král] položí z dálky ruku.“ (ii 6'-7'), dále i v textu KBo 25.98 (CTH 670), l. kol. 5'. V KBo 38.123 (CTH 670) je „vrchní kuchař“ cosi „naplní“: 2'.[...] *ta GAL* LÚ.MEŠ MUHALDIM 3'. [... -i]t *šu-un-na-i* 4'. [...-i]t *šu-un-na-i*.¹¹⁶²*

¹¹⁵⁸ KUB 43.30 ii 1'-21'.

¹¹⁵⁹ KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 7-8.

¹¹⁶⁰ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 10'-17'.

¹¹⁶¹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 19'-23'.

¹¹⁶² KBo 38.123 ř. 2'-4'. Srv. dále KBo 17.50+ ii 3', iii 17', 22', 25', 27'

MUNUS ^{GIŠ}PAN „lukostřelkyně“

„Lukostřelkyně“ je doložena v rituálu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu), kde vystupuje společně s mužem *hapi-*, s ‚vlčím mužem‘, dalšími ženami a klaunem: 9'. [*t*]i-i-e-ez-zi LUGAL-i-ma x[ ] 10'. [ ]x ^{LÚ}ha-a-pí-aš ^{LÚ}UR.B[AR.RA] 11'. [ ]x-ma ^{LÚ}UR.BAR.RA 3 ^{MUNUS?}x[ ] 12'. [ ]x 1 MUNUS ^{GIŠ}BAN 2 ^{LÚ}ME[Š] 13'. [AL]AM.ZU^{LÚ}x[– ‚s]e postaví, avšak králi [ ] muž *hapi-*, ‚vl[čí] muž‘ [ ] ‚vlčí muž‘, tři ženy [ ], jedna lukostřelkyně, dva muž[ži] k]laun, muž[“¹¹⁶³

MUNUS.LUGAL „královna“

Pokud jde o úlohu královny ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), při slavnosti KILAM, ve Starochetitském rituálu za bouřky (CTH 631), Slavnosti zmiňující kněžky ‚sestry boží‘ (CTH 649) a v textech KBo 25.82, KBo 25.84 a KBo 25.94 (CTH 670) viz heslo LUGAL.

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je královna uvedena je fragmentárně na rev. iii: 7'. ... ^{LÚ}ha-mi-ni x[ ] 8'. [*pé*]-e-da-i Û A-NA MUNUS.LUGAL QA-TAM-MA [– ‚Muž *hamina-* [př]inese a královně stejně tak[“¹¹⁶⁴ Na příbuzném malém fragmentu KBo 20.7 + KBo 25.16 (CTH 635) je rovněž královna zmíněna:]Û A-NA É Ú-NU-UT¹ MUNUS.LUGAL QA-TAM¹-M[A (rev.² 13') a]Û ŠA MUNUS.LUGAL QA-TAM¹-MA[(rev.² 15').

Královna dále vystupuje např. při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669): 9. DUMU.É.GAL ... 10. ta ^{LÚ}DU-an an-da pé-hu-te-ez-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>¹¹⁶⁵ ma-al-ti LUGAL MUNUS.LUGAL e-ša-an-da 13. ME-E QA-TI pé-ta-an-zi ^{GIŠ}BANŠUR-uš ti-an-zi – ‚Palácový úředník ... a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zaříkává. Král (a) královna se posadí. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.“¹¹⁶⁶

V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) provádí kněz muž Boha bouře rituální očistu královny. Nejprve si připraví kameny jako ohniště (rev. 1'-3') a poté asistuje královně při libačním ritu: 4'. MUNUS.LUGAL-aš ^{GIŠ}ha-aš-ša-a-al-l[i] 5'. MUNUS.LUGAL-ri mar-nu-an-da-aš ka[r-ap-zi] 6'. MUNUS.LUGAL-ša 2-ŠU ši-pa-a-a[n-ti] 7'. ^{DUG}te-eš-šum-mi-in šal-l[i-in²] 8'. ta-aš-ta pa-ra-a [ ] – ‚Stoličk[u] královny [ ]

¹¹⁶³ KBo 17.31 ř. 9'-13'.

¹¹⁶⁴ KBo 16.71++ iii 7'-8'.

¹¹⁶⁵ Srv. obv. ii 9.

¹¹⁶⁶ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-13 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 6-10.

královně nápoje *marnuwan* poz[vedne.] a královna dvakrát obět[uje.] velk[ý] pohár [ ] a pak z [ ].¹¹⁶⁷ Posléze muž Boha bouře zapálí osm stromů *eya-* (rev. 9'-11') a provede rituální očistu královny: 13'. ^M*Hu-uz-zi-ya-aš* [LÚ ^DIM] 14'. *nu* MUNUS.LUGAL-*an* [ ] / 15'. *ma-a-an šu-up-p[i-ya-*] 16'. MUNUS.LUGAL-*ša pa-ra-[a*] – „Chuzziya, [muž Boha bouře,] A královnu [ ]. / Když očiští [ ] a královna z[ ].¹¹⁶⁸ V rituálu HHT 75 (CTH 670) je zlomkovitě doložena královna v rámci rituálu, kdy se připíjí jednotlivým božstvům za doprovodu zpěváků: ^M₁^{EŠ} SÌR^{RU} MUNUS.LUGAL[– „] zpívají. Královna[¹¹⁶⁹.

^{LÚ}NAGAR „truhlář“

V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) je zmíněno sedm truhlářů, kteří drží velké luky: 7 ^{LÚ.MEŠ}NAGAR ^{GIŠ}PAN GAL (obv. ii 7').

^{LÚ}NAR „hudebník; zpěvák“

Zpěváci vystupují ve starochetitském rituálu KILAM (CTH 627): 8. ^{LÚ.MEŠ}N[A]R *pa-a-an-zi* – „Hudebníci jdou.“¹¹⁷⁰ Hudebníci jsou společně se ženou *palwatalla-* přítomni Velkého starochetitského kultovního rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 9. [... 1 A-N]A ^{LÚ}NAR DINGIR^{LIM} 1 A-NA ^{MUNUS}*pal-wa-a[t-tal-l]a-aš* – „jeden] hudebníku boha, jeden ženě *palwa[ttall]a“* (iv 9) a rovněž dalšího textu této skupiny, textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): 2 ^{LÚ.MEŠ}NAR ^{MUNUS}*pal-w[a-at-ta-al-la-aš* – „dva hudebníci, žena *palw[atalla-*“ (rev. 4'). Hudebník zpívá v průběhu rituálu, který vykonává DUMU-*aš* (KUB 34.115 + KBo 30.28, CTH 648.3: ^{LÚ}NAR ^DUTU SÌR^{RU}). V příbuzném textu KUB 60.41 (CTH 648) pak tento hudebník obdrží ovci (ovce): UDJU ^{LÚ}NAR ^{URU}[(rev. 14'). V textu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) rozdrobuje hudebník tlustý chléb: 21'. ^{LÚ}]NAR-*aš* NINDA.GUR₄.RA *pár-[ši-ya* ((i) 21'). Je pravděpodobné, že zde vystupuje větší množství hudebníků, kteří jsou skryti za plurál „hrají (na hudební nástroje)“, neboť tyto rituály jsou plny zpěvů, tance a recitací. V textu KBo 17.18 (CTH 649) tancuje hudebník ve dřepu: 10. [... ^{LÚ}]NAR-*ši-ya-ša-ma a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-da-aš* 11. [*tar-uk-zi ša-ra-a-az-zi-i]t pa-ap-pár-aš-ki-iz-zi* – „h]udebník však povstane a ve dřepu? [tancuje?] (a) kropí [hadicí].“¹¹⁷¹ Potom se za něj postaví muž *menia-* se šípem a společně jdou: 11. ... EGIR-ŠU ^{LÚ}*me-e-ni-aš* 12. [*i-e-et-ta ke-e-et-ta] ke-e-et-ta GI-an hu-ut-ti-an-*

¹¹⁶⁷ IBoT 2.121 rev. 4'-8'.

¹¹⁶⁸ IBoT 2.121 rev. 13'-16'.

¹¹⁶⁹ HHT 75 ř. 12'.

¹¹⁷⁰ KBo 17.19++ ii 8.

¹¹⁷¹ KBo 17.18 ii 10-11. Dupl. KBo 17.43 i 9'-10'.

na-i tar-na-i-ma-an 13. [*na-at-ta i-i hal-zi-iš*]-ša-i LUGAL-i pa-ra-a 1-ŠU pa-iz-zi a-ap-pa-ma-aš-ta 14. [*ne-e-a* ^{LÚ}*me-ne-an* ^{KUŠ}*ša-ra*]-a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš 15. [*pa-iz-zi* ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉-uš wa-la-ah-zi – „Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Í!“]. (Hudebník) jde jednou ke králi. [Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia-* hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.¹¹⁷² V duplikátu KBo 17.43 se hudebník dochoval v souvilosti se slovesem *šipant-* (i 8'-9'). V závěru tohoto dupl. KBo 17.43 je zmíněn hudebník ještě jedenkrát: ^{LÚ}NAR-ši-ya-aš UDUN-ni-ya pa-iz-zi ta-aš-ta x x [– „Hudebník jde k peci a [“ (i 17'). V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) jsou doloženi tři hudebníci, kteří drží „velké nástroje Inanna“: 3 ^{LÚ.MEŠ}NAR GIŠ ^DINANNA^{HLA} GAL 3 ^{LÚ}[^{MEŠ} (obv. ii 8').

NIN.DINGIR kněžka ‚sestra boží‘

Tyto kněžky jsou významnými účastnicemi skupiny rituálů CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘). V textu KBo 25.31 je jen s mezerami dochována účast této kněžky v rituálu: 8'. NIN.DINGIR-aš ^{LÚ} ^{GIŠ}GIDRU-aš pé-e-ra-an hu-wa-a-i x[ ] 9'. 1-iš ke-e-et-ta 1-iš har-zi 14 ^{LÚ.MEŠ}ha-a-[pé] 10'. iš-ga-ra-an-te-eš ha-aš-ša-an-kán 1-ŠU [hu-wa-a-i] / 11'. ma-a-na-aš-ta NIN.DINGIR-aš LUGAL-i ha-an-d[a]-a-e-et-ta x[ ] 12'. a-ap-pí-an-zi ta A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-an-zi NIN.DINGIR-aš[ ] 13'. ú-e-eh-zi DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^DI-na-ra-aš ha-lu-kán ta[r-na-an-zi] – ‚Sestra boží‘ běží před heroldem. [ ] a jeden sem [ ] a jeden drží. 14 mužů ha[pia-] vyšívané? [oběhne] jednou ohniště. / Když je ‚sestra boží‘ králi připravena, [ ] jsou hotovi a zaujmou svá místa. ‚Sestra boží‘ [ ] se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.¹¹⁷³ A dále: 18'. ... NIN.DINGIR-aš e-ša ^{LÚ} ^{GIŠ}BANŠUR ^{GIŠ}BANŠUR-u[n] 19'. [ ] NIN.DINGIR-i[ ] / 20'. [ ]x x-zi NIN.DINGIR-ša e-ku-zi ^{LÚ}SA[GI] 21'. [^{LÚ.MEŠ}hal-l]i-re-eš ^{SİR}^{RU} ^{LÚ}SAGI[– ‚Sestra boží‘ se posadí. Obsluhující stůl [ ] ‚sestře boží‘ [ ] / [ ]. ‚Sestra boží‘ však pije. Číš[ník] muži hall]iyari- zpívají. Číšník [“.¹¹⁷⁴ Na rev. iii pak společně s ostatními obíhá kolem ohniště: 7'. [a-ar-ka]-mi ga-ri-nu-an-zi NIN.DINGIR-aš ^{LÚ} ^{GIŠ}GIDRU-aš ^{LÚ.MEŠ}ha-a-[pí-] 8'. [hu-wa]-a-i ha-a-aš-ša-an-kán hu-ya-an-zi A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-[an-zi – ‚(oni) odloží [arka]mi. ‚Sestra boží‘, herold, muži ha[pia- ... běží]. Oběhnou ohniště. Zauj[mou] svá místa.¹¹⁷⁵ V dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33

¹¹⁷² KBo 17.18 ii 11-15.

¹¹⁷³ KBo 25.31 ii 8'-13'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 12'.

¹¹⁷⁴ KBo 25.31 ii 18'-21'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 5', 6'.

¹¹⁷⁵ KBo 25.31 iii 7'-8'. Dále viz KBo 20.8 ř. 2' a KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 3'.

se mimojiné praví: DUMU^{MEŠ}.É.GAL NIN.DINGIR *ap-pa-an-zi* [– „palácovní úředníci chytanou ‚sestru boží‘“ (i) 17’).

^{LÚ}SAGI „číšník“

Číšník je zmíněn v rituálu KBo 25.83¹¹⁷⁶, kde mu jsou přiděleny ovce (ř. 7’). Významnou roli hrají číšníci ve starochetitském rituálu KILAM (CTH 627) KBo 25.61+++. Jejich hlavní úlohou při tomto rituálu je podávat či podržet králi chléb, který král posléze obětuje, popř. přichystat rituální nádoby.¹¹⁷⁷ V jiném textu téhož rituálu (CTH 627) je popisován ritus ‚pití jednotlivých bohů‘: 12. [LUGAL-*uš a-k*]u-an-na *ú-e[-ek-zi]* ^{LÚ}]MEŠSAGI GAL^{HLA} *ú-da-an-zi* – „[Král] vy[bízí] k [p]ití. Číšníci přinesou poháry.“¹¹⁷⁸

V průběhu Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) má číšník na starosti poháry a chleby: 20. ^{LÚ}S[AGI? GAL^{DIM} *š(u-up-pí-iš-tu-wa-ra-an)*] *ú-da-i* LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša*¹¹⁷⁹ *ti-en-zi* 21. *a-ru-wa-[an-zi]* ^{LÚ}ki-(*ta-aš hal-za-a*)-i GAL^{DIM} *a-ku-[(a)]n-zi wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an* 22. ^{LÚ}.MEŠ^š*ša-ah-t[a-ri-li-eš iš-ha-m]i-an-zi* ^{LÚ}SAGI 1 NINDA.GUR₄.RA *a-ra-ah-za ú-da-i* 23. LUGAL-*uš pár-ši-[ya ta]* ^{LÚ}SAGI *e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i* 24. LUGAL-*uš a-ru-w[a-iz-zi]* ^{LÚ}(*ki*)-*i-ta-aš hal-za-a-i* ^Éha-l[(*e*)]-*en-ti-u túh-hu-uš-ta* – „Čí[šník?] přinese [zářivý?] pohár Boha bouře]. Král a královna vstanou, poklo[ní se. Muž *kita-* vol]á. Pijí pohár Boha bouře. Hrají (k tomu). Zpěv[áci zpí]vají. Číšník přinese zvenku jeden tlustý chléb. Král (ho) rozdro[bí a číšník]k vezme a pak odnese ven. Král se kla[ní. Muž *ki]ta-* volá. V paláci se končí (obřad).“¹¹⁸⁰ A obdobně na rev. iv: ^{LÚ}SAGI GAL^{AM} *e-e[p-zi]* – „Číšník uch[opí] pohár.“ (iv 16’). V příbuzném rituálu KBo 20.8 opět číšník králi asistuje: ^{LÚ}SAGI LUGAL-*i* NINDA.GUR₄.RA *pa-a-i* LUGAL-*uš* [– „Číšník dá králi tlustý chléb. Král [“ (obv.[?] i 12’) a později číšníci obchází kolem stolu s poháry (a nalévají): 17’. LUGAL-*uš a-ku-an-na ú-e-ek-zi]* ^{LÚ}.MEŠSAGI GAL^{HLA} [ ] 18’. *ir-ha-an-zi* – „Král vybízí k pití. Číšníci poháry [ ] (oni) obchází.“¹¹⁸¹

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) jsou číšníkům boha dány vepřové hlavy: 8’. [^{LÚ}.MEŠ^h*ha-a-pé-eš*

¹¹⁷⁶ CTH 530. Přepis viz NEU 1980a: 163.

¹¹⁷⁷ Text KBo 25.61, přepis NEU 1980a: 134-136. Např.: obv.[?] ii 9. ^{LÚ}SAGI LUGAL-*i* NINDA.GUR₄.R[A *pa-a-i*] 10. [LUGAL-*uš pár-š*]i-*ya]* ^{LÚ}SAGI LUGAL-*i* NINDA.GUR₄.RA *e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i*; 12. ^{LÚ}]MEŠSAGI GAL^{HLA} *ú-da-an-zi*. Číšník/číšníci jsou zmíněni na KBo 25.61 obv.[?] ii 5, 9, 10, 12, 19; KBo 25.62 rev.[?] 3’, KBo 25.61++ rev.[?] 12’, 13’, 18’, 20’, 24’, 25’, 26’, 28’. Na fragmentu KBo 30.32, který D. Groddek považuje za možný join, je zmíněn číšník/číšníci na obv. [1], 2, 4, [6], 7, 9, [11] (2x), 14, [15] (2x), [20], [21].

¹¹⁷⁸ KBo 25.61++ obv.[?] ii 12. Přepis viz NEU 1980a: 134-136. Obdobně pasáže viz rev.[?] 3’, 12’, 20’.

¹¹⁷⁹ KBo 17.74 i 20 MUNUS.LUGAL-*aš-ša*.

¹¹⁸⁰ KBo 17.11++ i 20-24.

¹¹⁸¹ KBo 20.8 obv.[?] i 17’-18’. Srv. rovněž LUGAL-*uš a-ku-an-n[a ú-e-ek-zi]* – „Král [vyzívá k] pití.“ (obv.[?] i 1’).

LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA] URU Ša-lam-p[a] 1 UZU SAG.DU ŠAH A-NA LÚ^{MEŠ} SAGI DINGIR^{LIM} 9'. [pí-an-zi LÚ.M]EŠ ha-a-p[é-e]š LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA URU Ka-a-da-ba 10'. [1 UZU SAG.DU Š(AH) A-NA LÚ^{MEŠ}]Š[A(G)]I DINGIR^{LIM} pí-an-zi LÚ^{MEŠ} ha-a-pé-eš LÚ^{MEŠ} UR.BAR.R[A] 11'. [(URU Kar-da-ba-ha 1 UZU SAG.D(U ŠAH) A-N]A LÚ^{MEŠ} SAGI DINGIR^{LIM} pí-an-zi 12'. [(30 PA-RI-SI kar-aš) -n]i LÚ^{MEŠ} URU Ú-lu-uš-na pí-an-zi – „[Muži hapia- (a) ,vlčí muži‘ z Šalampy [dají] jednu vepřovou hlavu číšníkům boha [Muž]i hapia- (a) ,vlčí muži‘ z Kadaby dají [jednu vepřovou hlavu č]íš[níkům] boha. Muži hapia- (a) ,vlčí muži‘ [(z Kardabachy) dají jednu vepřovou hlavu] číšníkům boha.“¹¹⁸²

V textu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) je číšník nápomocen při rituálu pití bohům: 1'. [... LÚ SAG]I GAL-ri p[a-a-i] ... 7'. DUMU-aš a-ku-an-na ú-ek-zi LÚ SAGI] ... 14'. LÚ SAGI LUGAL-aš [ ] / 15'. DUMU-aš a-ku-an-na ú-ek-zi LÚ SA[GI] ... 17'. nu LÚ SAGI kat-ta pár-aš-na-a-[iz-zi] 18'. [ ]x LÚ SAGI [– „[Syn vyzývá k pití. Číšník]k d[á] pohár[ ] ... 7'. Syn vyzývá k pití. Číšník ... 14'. Číšník krále[ ] / 15'. Syn vyzývá k pití. Číš[ník] ... 17'. A číšník poklek[ne.] 18'. [ ] číšník [“¹¹⁸³ Stejně tomu je i v příbuzném textu KUB 54.50 (CTH 648): 11'.]x ú-e-ek-zi LÚ SAGI¹¹⁸⁴ GAL-ri x[ ] 12'. [ ] x-in TUŠ-aš e-ku-zi LÚ GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.[RA] 13'. [ ] LÚ GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-ep-zi na-a[n] 14'. [a-ku-an-na] ú-e-ek-zi LÚ SAGI GAL-ri p[a-a-i] – „] vyzývá. Číšník pohár[ ] pije v sedě. Kněz ,pomazaný‘ tlustý chléb [ ] Kněz ,pomazaný‘ uchopí tlustý chléb a[ ] vyzývá k [pit]í. Číšník d[á] pohár.“¹¹⁸⁵

Číšník nalévá kněžce v rituálu KBo 25.31 (CTH 649) za zpěvu chrámových zpěváků: 20'. ... NIN.DINGIR-ša e-ku-zi LÚ SA[GI] 21'. [LÚ^{MEŠ} hal-l]i-re-eš ŠIR^{RU} LÚ SAGI[– „]Sestra boží‘ však pije. Číš[ník ... muži hall]iyari- zpívají. Číšník [“¹¹⁸⁶

Číšníci vystupují i při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669), avšak jen ve fragmentárním kontextu.¹¹⁸⁷

V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) je „číšník“ zlomkovitě doložen: DINGIR^{LIM} LÚ SAGI 3 NINDA ša-ra-[a-ma – „bo]hů kněz sanga tři chleby šara[ma“ (i 16').

Číšník asistuje králi při rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65: 7'. LÚ SAGI-aš ta-pí-ša-na-an [ ] LUGAL-i e-ep-z[i ...] 8'. LUGAL-uš a-ru-wa-iz-zi[– „Číšník vezm[e] králi nádobu tapišana- [ ]. Král se klaní.“¹¹⁸⁸

¹¹⁸² Číšníci boha jsou v tomto rituálu zmíněni ještě na KBo 20.3 iii 7', KBo 20.4++ iv 9; KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): LÚ SAGI-aš, i 8', LÚ SAG[I], i 15', na KBo 25.86++ iii 5'' a KBo 20.7 + KBo 25.16 rev. ? 3'.

¹¹⁸³ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 1', 7', 14'-15', 17'-18'.

¹¹⁸⁴ Namísto LÚ ŠILA.ŠU.DUH psáno LÚ <ŠILA>.ŠU.DUH. Srv. ř. 14'.

¹¹⁸⁵ KUB 54.50 obv. ? 11'-14'. Viz rovněž obv. ? 8'.

¹¹⁸⁶ KBo 25.31 ii 20'-21'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 5'.

¹¹⁸⁷ KBo 20.10 + KBo 25.59 iii 2' (CTH 669).

¹¹⁸⁸ KBo 20.18 + KBo 25.65 obv. ? i 7'-8'.

V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) jde číšník do chrámu Boha bouře a pak do chrámu boha Telipinua a provádí zde oběť: 5'. ^{LÚ}SAGI A-NA É ^DIM x[...] 6'. [...] x iš-pa-an-ti A-NA É ^D[T]e-li-pí-nu QA-TAM-MA iš-pa-an-t[i ...] 7'. [...] x-in ^{GIŠ}BANŠUR-aš pé-e-[r]a-an iš-pa-an-ti ú-el-lu-aš x[...] 8'. [...] x-i-wa-az i[š-pa-a]n-ti a-ap-pa-aš Ú-wa-az – „Číšník do chrámu Boha bouře[...] obětuje, do chrámu boha [T]elipinua (a) stejně tak obětuj[e. ...] před stůl obětuje. [...] louky [...] o[bět]uje. On opět z louky.“¹¹⁸⁹ Samotné označení „číšník“ se dochovalo v textu KBo 25.22 (CTH 670, ř. 4'), obdobně zlomkovitě i v textu KBo 25.82 (CTH 670 obv.[?] 4', 5', rev.[?] 2', 12') a KBo 25.92 l. kol. 3' (CTH 670).

„Vrchní číšník“, který obsluhuje krále, je doložen v textu KBo 38.113 (CTH 670) rev.[?] 3' (UGULA SAGI^{MEŠ}).

^{LÚ}SANGA „kněz sanga“

Tento kněz je doložen na malém fragmentu KBo 25.102¹¹⁹⁰ rev. 6' a na fragmentu KBo 16.72 + KBo 16.73 rev.[?] iii 2' (CTH 523)¹¹⁹¹, v souvislosti s božstvem Zilipurou. Knězové sanga vystupují rovněž ve fragmentární pasáži starochetitského textu KILAM (CTH 627).¹¹⁹² Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je kněz sanga doložen jen fragmentárně na KBo 20.3 iii 16' a na KBo 20.4++ rev. iv: [... (1 ^{NINDA}w)a-ga-d]a-<aš> ^{LÚ}SANGA-aš pár-ši-ya-an-na-i – „1 chléb *wagat*]aš rozlamuje kněz sanga.“ (KBo 20.4++ iv 6).¹¹⁹³ V závěru rituálu je uveden s dalšími knězi v chrámu: 10'. [še-e-er ^DIM-aš] É-ri ^{LÚ}SANGA-eš ^Mt[a-az-zi-li] 11'. [S]IPA^{MEŠ} DINGIR^{LIM} e-ša-an-d[a] – „[Nahoře] v chrámu [Boha bouře] kněz sanga T[azzili p]astýři boha se posadí.“¹¹⁹⁴ V příbuzném rituálu KBo 25.86++ (CTH 635) se knězi sanga klaní: ^{LÚ}.^{MEŠ}SANGA UŠ-KE-EN-NU (iii 7'', 11'').¹¹⁹⁵

Knězi sanga jsou společně s kněžkami „matkami božími“ a klaunem přítomny rituálu pití bohům v textu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3): 5'. ^{LÚ}ALAM.<ZU₉> nam-ma-ma [^{LÚ}].^{MEŠ}SANGA ^{MUNUS}.^{MEŠ}DINGIR^{LIM}.AMA[ ] 6'. ku-iš-<<ki>>-i-eš-zi [ ] a-ku-an-zi – „Potom klaun, [kn]ězi sanga, kněžky „matky boží“, [ ] kdokoliv (zde) je, (ten) pije.“¹¹⁹⁶ Posléze se v průběhu zařikání kněz sanga uklání: ma-al-di ^{LÚ}SANGA hi-in-kán[-ta – „zařikává. Kněz sanga se poklo[ní]. [(iii 12'). Fragmentárně jsou doloženi v textu KUB 60.41

¹¹⁸⁹ KBo 20.19 + KBo 20.25 obv.[?] i 5'-8'.

¹¹⁹⁰ CTH 470. Přepis viz NEU 1980a: 177.

¹¹⁹¹ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

¹¹⁹² KBo 25.61++ obv.[?] ii 2.

¹¹⁹³ Dále viz KBo 25.24 ř. 5'.

¹¹⁹⁴ KBo 25.24 ř. 10'-11' a KBo 25.86++ ii 7.

¹¹⁹⁵ Dále fragmentárně KBo 25.86++ iii 14''.

¹¹⁹⁶ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 5'-6'.

obv. 6', na obv. 7' pak „čistí knězi sanga“ (*šu-up-pé-eš* ^{LÚ}SANGA^{MEŠ1197}). Knězi sanga patří mezi aktéry rituálů CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky „sestry boží“).¹¹⁹⁸ V průběhu Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy KBo 13.175 (CTH 654) vystupuje ve významné úloze kněz sanga, jemuž se ostatní účastníci klanějí:]^{LÚ}SANGA-ni *hi-in-kán-ta* – „] (oni) se pokloní knězi sanga“ (rev. 3'). Tento kněz je doložen i na obv.: ^{LÚ}SANGA-eš ^DŠu[– „knězi sanga boha Šu[“ (obv. 2), *ka-ru-i-li-ša* ^{LÚ}SANGA-eš (obv. 6), ^{LÚ}SANGA-eš (obv. 8), ^{LÚ}SANGA-an *hal-za-i* – „volá kněze sanga“ (obv. 9).

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) vystupují dva knězi sanga: 6'. 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *tar-ša-an-z[i-pa-aš pé-e-ra-an]* 7'. *e-ša-an-ta nu* 1 NINDA x *pár-ši-[...]* 8'. [*nu-u*]z 3 *pár-šu-uš* 2 GÍN *pé-e-[ra-an ...]* 9'. [^{GIŠ}BANŠUR[?]-*aš-ša-an* 1 *ma-hu-ra-i[n ...]* 10'. [...]x-zi *še-e-ra-aš-ša-an* x x x [...] 11'. [-y]a-aš-ša 3-ŠU A-NA ^DIM *ši-pa-[an-ta-an-zi ...]* 12'. [...] 2 [^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA *ti-an-zi* 3 [*pár-šu-uš ...]* 13'. x x x x x *har-kán-zi* – „Dva knězi sanga se posadí [před] *taršanz[ipa- ...]* a rozla[mují jeden chléb. [... A] tři drobký př[ed] dva šekely[...] na [stůl]i[?] jedno *mahurai*[...] nahoru na to však [...] obět[ují] třikrát Bohu bouře.[...] na dva [s]toly položí dva chleby. Tři [drobky ...] (oni) drží.“¹¹⁹⁹ Dále jsou knězi sanga přítomni pečení chleba *tunik*: 16'. ... 1 ^{LÚ}a-šu-ša-la-aš x[ ] 17'. *tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi* 1 ^{LÚ}SA[NGA] 18'. *ti-i-e-ez-zi nu* 3-ŠU *šu-uk-zi-y[a-]* 19'. 3-ŠU *hal-za-a-i ta-aš-kán ha-aš-ši-i[ ]* 20'. *na-aš ze-e-ya ha-aš-ša-az(-)ma-an-x[ ]* 21'. *na-an* 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *pár-ši-an-ta[ ]* 22'. A-NA ^{GIŠ}BANŠUR-ŠU-NU *ti-an-[zi – „Jeden muž *ašušala-* [...] uhněte (chléb) *tunik*. Jeden kněz sa[nga ...] položí. A třikrát [...] třikrát zvolá. A on v ohništi [...] a upeče se. Z ohniště ho však [...]. A dva knězi sanga ho rozdrobí. [...] na své stoly položí.“¹²⁰⁰ Na rev. iii dva knězi sanga vykonávají oběť: 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA UDU.NÍTA MÁŠ.GAL *ši-pa-an-ta[– „Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla.“* (iii 9').¹²⁰¹ Po této oběti se oba knězi posadí k ohništi a jí a pijí společně s muži *ašušala-*: 10'. *ne ha-aš-ša-aš kat-ta'* *e-ša-an-ta nu-u[š]* 11'. 2 ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA *ti-an-zi nu-uz a-t[(a-a)n-zi* 12'. *a-ku-wa-an-zi* ^{LÚ.ME.EŠ}a-šu-ša-le-eš-ša[ ] 13'. [(*pé-e-ra-aš-m*)]i-it *a-ta-an-zi a-ku-an-z[i – „A oni si sednou k ohništi. A j[e] položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se a napijí. Muži *ašušala-* však [ ] jedí a pijí před nimi.“¹²⁰²**

¹¹⁹⁷ Srv. NEU 1983: 175 n. 525 a rovněž pozn. D. Groddka, který přepisuje ^{LÚ}SANGA-iš (GRODDEK 2006: 41 n. 19).

¹¹⁹⁸ KBo 25.31 ii 3' a KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 20': *t]a-aš* ^{LÚ}SANGA-aš *i-pu-[ul-li-še-et]*.

¹¹⁹⁹ ABoT 1.35++ ii 6'-13'. Dupl. KBo 25.58 i 4-6.

¹²⁰⁰ ABoT 1.35++ ii 16'-22'. Dále viz ii 25' („dva knězi sanga“).

¹²⁰¹ Dále viz iii 15', 17'.

¹²⁰² ABoT 1.35++ iii 10'-13'. Dále jsou knězi sanga v tomto rituálu doloženi na rev. iv 23' (dupl. KBo 25.58 i 6). Viz i dupl. KBo 17.33++ ii 5'.

Knězi sanga jsou hlavními účastníky zlomku KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670). Text je velmi fragmentární: SANGA DUMU-an[...]x-hi šar-hu-l[i – „Kněz sanga syna [...] pilí[ř“ (i 2´), 6´. ^{LÚ.MEŠ}SANGA-eš ^{GIŠ}GIDRU^{HI.A} ŠA DINGIR^{MEŠ} an-[– „knězi sanga žezla bohů“ (i 6´) a 8´. 1 ^{LÚ}SANGA ^DUTU [I]Š-TU ^{URU}Iš-t[a-mi- ...] 9´. [1] ^{LÚ}SANGA ^{HUR.SAG}ta-kur-ka ^{GIŠ}GI[DRU – „Jeden kněz sanga Božstvo slunce z (města) Išt[ami ... Jeden] kněz sanga (z) hory Takurka žez[lo[?]“¹²⁰³ V textu KBo 17.28 (CTH 670) kněz sanga zřejmě přináší k rituálu sochu božstva Zuwašiho:]x ^{LÚ}SANGA ^DZu-wa-ši-in – „4´. „] kněz sanga boha Zuwaši.“ (I. kol. 4´). V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) jsou zmíněny manželky knězů sanga jako účastnice rituálu: 10 DAM^{MEŠ} ŠA ^{LÚ.MEŠ}SANGA 10 DAM^{MEŠ} [– „deset manželek knězů sanga, deset manželek [“ (obv. ii 5´). V zařikacím rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670) vykonává kněz sanga za pomoci „syna“ libační rituál: 2´. [ ] x x[i]š-pa-an-tu-uz-zi-ya 3´. [ ]-a iš-pa-an-ti nu-uš 4´. [ ] hu-kán-zi nu-uš-kán DUMU-aš 5´. [ ] iš-p[a-an-ti nu-uš-za ^{LÚ}SANGA 6´. [ ] ^DÚ-ru-un]-zi-mu-aš da-a-i – „] a dávk[u] obětuje. A je [ ] zařikají. A syn je [ ] obětuje. A kněz sanga je [ ] postaví (sochu božstva) [Wurun]šemu.“¹²⁰⁴ Knězi sanga pomáhají při výkonu rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670, obv.[?] i 2´) a KBo 25.23 (CTH 670, obv. 9´ a rev. 2´).

V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) je zřejmě kněz sanga pověřen očištěním a omýváním sochy božstva, kterou si odnese domů. Tato socha byla předtím v katarzním rituálu vypálena: 15´. ma-a-an ši-ú-na-an wa-ar-nu-u[z-zi] 16´. KÙ.BABBAR-i GUŠKIN-an ši-ú-na-aš [ ] 17´. ^{LÚ}SANGA ^DIM pár-na-aš-ša d[a-a-i] 18´. šu-up-pí-ya-ah-hi e-e[š-] 19´. ar-ra-an-zi x[ ] – „Když boha vypálí [ ] pro stříbro zlato božstva [ ] kněz sanga v[ezme] (sochu) boha do svého domu. [ ] očistí. [ ] omyjí.“¹²⁰⁵ Jedná se zde o očištný rituál a je pravděpodobné, že socha boha byla vypálena a tím i očištěna.

V textu churritského okruhu KBo 12.19 (CTH 832) je doložen „vrchní kněz sanga“ (GAL ^{LÚ.MEŠ}SANGA-ŠU, i 4´).

^{LÚ}SIMUG(A) „kovář“

Kováři se účastní starochetitského rituálu KILAM (CTH 627), pro který přináší „dvě hlavy stříbrných býků“ (^{LÚ.MEŠ}SIMUG].A 2 SAG.DU GUD KÙ.[BABBAR ú-da-an-zi).¹²⁰⁶ V textu KBo 25.37 (CTH 649) jsou zmíněni kováři při přípravě potravin a nádob. Je zde uveden stůl, chlén *tuniptu* a nádoby: 1´. [... ^{GIŠ}BA]NŠUR ^{NINDA}tu-u-n[i-ip-tu 2´. [...]-i

¹²⁰³ KBo 17.13 + KBo 25.68 i 8´-9´.

¹²⁰⁴ KBo 17.59 + KBo 25.99 rev. 2´-6´.

¹²⁰⁵ IBoT 2.121 obv. 15´-19´. V. Haas však namísto slovesa *warnu-* („spálit, zapálit“) obv. 15´ rekonstruuje sloveso *waršamu-* („ukojit, uspokojit“), viz HAAS 1970: 134-135.

¹²⁰⁶ KBo 17.9++ ii 10´.

ki-an-da [...] 3'. [...] *da-a-i* ^{LÚ.MEŠ}SIMU[G.A ...] 4'. [... S]A₅ KAŠ.GEŠTIN *ú-d[a-]* 5'. [...] *x-a* 1 DUG *la-hu-* [– „s]tůl chléb *tun[iptu ...]* leží. [...] vezme. Kov[áři ...] př[inese/sou] červenou [...] (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN [...] jednu nádobu nali[je/jí]'.¹²⁰⁷

^{LÚ}SIPA „pastýř“

Fragmentárně se nám označení pro „pastýře“ dochovalo v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): ^{LÚ}SIPA 2[?] UDU^{HLA} [– „pastýř dvě[?] ovce“ (rev. 11'). Knězi, tzv. „pastýři boha“, jsou uvedeni ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 10'. [š*e-e-er* ^{DIM}-aš] *É-ri* ^{LÚ}SANGA-*eš* ^Mt[a-az-zi-li] 11'. [S]IPA^{MEŠ} DINGIR^{LIM} *e-ša-an-d[a]* – „[Nahoře] v chrámu [Boha bouře] kněz sanga T[azzili p]astýři boha se posadí.“¹²⁰⁸ V rituálech CTH 648 je pastýř zmíněn fragmentárně na KUB 54.50 obv.[?] 3' společně s lidmi z Tagalmuchy.

^{LÚ}ŠÀ.TAM „správce, komoří“[?]

Fragmentárně je ^{LÚ}ŠÀ.TAM doložen v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635, i 10').

^{LÚ}ŠU.GI „stařec“

Fragmentárně jsou „starci“ zmíněni ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631, rev. iv 9').

V průběhu slavnosti v Zippalandě (CTH 635) se starci účastní rituálu: [GA]L-ri ^{LÚ.MEŠ}ŠU.[GI] *a-ku-an-zi* – „[... poh]ár star[ci] pijí“ (KBo 25.86++ iii 8').

V nejasné úloze jsou zmíněni starci v rituálu vykonávaném synem (DUMU-aš) KUB 54.50 (CTH 648): 13'. [ ] ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA *e-ep-zi na-a[n]* 14'. [*a-ku-an-n]a ú-e-ek-zi* ^{LÚ}SAGI GAL-ri p[a-a-i] 15'. [ ] *x-zi* ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI *pa-ra-a ti-i-x[ ]* 16'. [*n]u-uš-ma-aš a-ku-an-na pí-an-zi* – „Kněz ‚pomazaný‘ uchopí tlustý chléb a[ ] vyzývá k [pit]í. Číšník d[á] pohár. [ ]. Starci vy[jdou] ven.[A] dají jim napít.“¹²⁰⁹

V ABoT 1.35++ (CTH 665) se starci účastní rituálu mužů *ašušala-*: 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš* [(-) ...] *al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi nu-uš-ma* [... ^G(IŠ)] *ma-a-ri-uš* 14. *ku-ut-ta-na-az-aš-mi-it ke-e* [...] *x na-an-ni-an-zi* 15. *nu-uz-kán* ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI[!] *a-x* [... (k)] *a-lu-lu-pu-uš-mu-uš* 16. *hu-ur-ta-li-an-zi ne-[kán ... (1-ŠU kat-ta-an) a]r-ha wa-ha-an-zi* – „A je sukнем a je [...] *alliya-* podávají. A jim [...] kopí z jejich rukou tí[mtó]?' ...] vyrazí. A starci

¹²⁰⁷ KBo 25.37 i 1'-5'.

¹²⁰⁸ KBo 25.24 ř. 10'-11'.

¹²⁰⁹ KUB 54.50 obv.[?] 13'-16'.

se [...] své prsty zkříží[?]. A oni se jednou dolů [p]ryč otočí.¹²¹⁰ Dva starci jsou dále zmíněni na i 17¹²¹¹, následují slovesa *i-ya-an-ni-[an]-z[i]?* „(oni) kráč[í]“ (i 18) a *ta-ru-u[š]?* „tanc[ují]“ (i 20), není však zjevné, zda jsou podmětem tito starci.¹²¹²

Na malém zlomku KBo 16.84 (CTH 670) jsou doloženi „starcové města“ (J^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI URU^{LIM}[, rev. 1). Stejně tak v textu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670): *nu-uš-še-eš-ta* ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI URU^{LIM} (obv. ii 2'). (Srv. ^{LÚ}ŠU.GI-eš- „zestárnout“).

MUNUS^ŠU.GI „stařena, vědma, čarodějnice“

„Stařeny“ jsou míněny na malém fragmentu rituálu KBo 16.72 + KBo 16.73 obv.[?] ii 7' (CTH 523)¹²¹³, spolu s neznámými ^{MUNUS.MEŠ}*te-ša-an-te-e[š]*.

Vědmy se účastní Velkého starochetitského kultovního rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 4'. [(^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ}MEŠ UR.BAR.RA ^{UR})]^U*Ša-lam-pu-u-[(me-né-eš* 1 ^{UZU}ÚR A-NA ^{MUNUS}Š]U.GI É.GAL 5'. [(*ha-aš-*) *pí-an-zi* (^{LÚ.MEŠ}*ha*)]-*a-pé-eš* ^{LÚ}MEŠ! U[R.BA]R.RA ^{URU}*Ka-a-ta-pu-u-me-né-eš* 6'. [(1) ^{UZU}ÚR ŠAH (A-NA ^{MUNUS}ŠU.GI)] É.GAL *p[í-an-zi]* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ}MEŠ UR.BAR.RA 7'. [(^{URU}*Kar-da-ba-hu-u-me-né-eš*] 1 ^{UZU}ÚR [ŠAH] A-NA ^{MUNUS}ŠU.GI É.GAL *pí-an-zi* – „[Muži *hapia-* (a) ,vlčí muži‘ z Šalampy [dají jeden úd vě]dmě z paláce, [muži *ha]pia-* (a) ,vl[čí mu]ži‘ z Kadapy d[aj]í [jeden vepřový úd vědmě] z paláce, muži *ha]pia-* (a) ,vlčí muži‘ [z Kardabachy] dají jeden [vepřový] úd vědmě z paláce.“¹²¹⁴ Na rev. iv pak vystupují vědmy z Ziplandy při přebírání dávek : 25''. [... ^{LÚ.ME}]Š^ŠU.GI ^{URU}*Zi-ip-la-an-da da-a[n-zi]* (iv 25'') a ^{MUNUS}ŠU.GI É.GAL *d[a-a-i]* (iv 26'').

V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) je „vědma z paláce“ zmíněna spolu s manželkami jiných kultovních vykonavatelů jako účastnice rituálu: 1 ^{MUNUS}ŠU.GI É.GAL^{LIM} 10 DAM^{MEŠ} Š[A – „jedna vědma (z) paláce, deset manželek [.“ (obv. ii 6').

UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM „vrchní kuchař, šéfkuchař“²

Viz MUHALDIM „kuchař“.

UGULA ^{LÚ}MEŠ ^{GIŠ}BANŠUR „vrchní obsluhující (u stolu)“

Viz ^{LÚ}BANŠUR „obsluhující“.

¹²¹⁰ ABoT 1.35++ i 12-16.

¹²¹¹ Dupl. KBo 17.12 i 6'.

¹²¹² Dále viz KBo 17.33++ i 17' (CTH 665).

¹²¹³ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

¹²¹⁴ KBo 20.16++ i 4'-7'.

UGULA LÚ.MEŠ.Ú.HÚB „vůdce hluchých mužů“

viz LÚ.Ú.HÚB „hluchý muž“

LÚ.Ú.HÚB „hluchý muž“

Hluché osoby vystupují často v rituálech jako pomocníci hlavního aktéra. Např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 24. *ma-a-an lu-ug-ga-at-ta-ma*¹²¹⁵ *nu* LÚ.Ú.HÚB-*za ú-ug-ga an-da* 25. *pa-i-wa-ni* – „Když se však rozednívá, jdeme, hluchý a já, dovnitř...“¹²¹⁶, kde posléze probíhá ritus s omotáváním nití na prsty krále a královny.

„Vůdce hluchých mužů“ (UGULA LÚ.MEŠ.Ú.HÚB) vystupuje v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), kde od vrchního palácového úředníka přebírá potraviny do nádoby *huppi-*: 15'. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA LÚ.MEŠ.Ú.HÚB *hu-u-[up-pí-iš-ši]* 16'. [*šu-uh-ha-a*]n-*zi me-ma-al še-me-hu-na-an* UZU^{NÍG}.GI[G] 17'. [A-NA UGULA L]Ú.MEŠ.Ú.HÚB *hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i]* 18'. [ ]t)a *šu-u-uh-za a-ap-pa* DINGIR.LÚ^{MEŠ}-*na-aš šu-u[h-ha-an-zi]* – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasy]pou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby *hu[ppi-]* krupici, *šamehuna-*, játr[a] nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby *huppi-*. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.“¹²¹⁷

LÚ.UD.ZAL.LE mužský titul

Tento výraz je doložen spolu se „šesti kněžkami matkami božími“ na velmi malém fragmentu KBo 16.84 (CTH 670): 6 ^{MUNUS.MEŠ}AMA.DINGIR^{LIM} LÚ.UD.ZAL.LE (obv. 4'). Vysvětlení tohoto pojmu není jasné, E. Neu zmiňuje, že sumerogram UD.ZAL.LE v chetitských textech označuje „kovový umělecký předmět“, někdy se vyskytuje i s determinativem MUL ve významu „Jitřenka“.¹²¹⁸ J. Tischler uvádí, že se mohlo jednat i o kovový předmět vyobrazující měsíc.¹²¹⁹ Je možné, že se jedná o sloužícího, který se měl starat o takový kovový předmět (srv. např. s hodnostářem LÚ.ZABAR.DAB, který podával a držel bronzovou misku).

LÚ.UR.BAR.RA „vlčí muž“

Tzv. ‚vlčí muži‘ jsou spolu s muži *hapia-* ústředními postavami Velkého starochetitského kultovního rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města

¹²¹⁵ KBo 17.1 iv 24: *lu-[uk-k]at-ta-ma*.

¹²¹⁶ KBo 17.3 iv 24-25 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹²¹⁷ KUB 43.30 iii 15'-18'.

¹²¹⁸ NEU 1983: 276 n. 55 a NEU 1980a: 146 n. 494.

¹²¹⁹ ‚Morgenstern‘ (auch Mondnachbildung aus Metall)“ (HHW: 263).

Zippalanda): 5'. [(*ma-a-an* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ^M}*ES* UR.BA]R.RA ŠAH^{HLA} *ha-[at-ta-an-zi[?]]* 6'. [(^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ^M}*ES* UR.BAR.RA ^U)]^{RU}Ša-lam-pu-u-me-né-e[š 1 ŠAH ^{LÚ}*ha-mi-i-ni*] 7'. [(*pí-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha*)]-a-pé-eš ^{LÚ^M}*ES* UR.BAR.RA [(^{URU}*Ka-a-da-pu-u-me-né-eš* 1 ŠAH A-NA)] 8'. [(^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi* ^{L^U}^M*ES* *ha-a-pé-eš* ^{LÚ^M}*ES* U[R].B[AR.RA] 9'. [(^{URU}*Kar-da-ba*)-hu-u-me-né-eš 1 Š]AH A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi* – „[Když muži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘ pod[řezávají] vepře, [dají muži *hapia-* (a) ‚vlčí muži‘] z Šalampy [jednoho vepře muži *hamina-*, dají muži *ha]pia-* (a) ‚vlčí muži‘ [z Kadapy jednoho vepře muži *hamina-*], dají [m]uži *hapia-* (a) ‚vl[čí] muži‘ [z Kardabachy jednoho ve]pře muži *hamina-*.“¹²²⁰ Označení „vlčí muž“ nesou někteří mužští účastníci rituálů, např. v textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu), kde vystupují společně s mužem *hapia-* a dalšími ženami: 9'. [*t]i-i-e-ez-zi* LUGAL-*i-ma* x[ ] 10'. [ ]x ^{LÚ}*ha-a-pí-aš* ^{LÚ}UR.B[AR.RA] 11'. [ ]x-*ma* ^{LÚ}UR.BAR.RA 3 ^{MUNUS?}x[ ] – „je postaví, avšak králi [ ] muž *hapi-*, ‚vl[čí] muž‘ [ ] ‚vlčí muž‘, tři ženy[“.¹²²¹

^{LÚ}UR.GI₇ „psí muž“

Tento pomocník v kultu je doložen ve zlomkovitém rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670), kde patrně drží ovci, která slouží jako rituální substitut: 3. [^DŠu-*l]i-in-kat-ti Q[A-TAM-M]A hu-kán-[zi]* 4. [ ]x 1 UDU ^{L^U}[^U]R.GI₇ *e-ep-zi* 5. [-y]a *hu-kán-zi* – „[božstvo Šul]inkati t[akt]o zaříkají [ ] „Psí muž“ chytí jednu ovci. [ ] zaříkají.“¹²²²

^{LÚ}ZABAR.DAB „sluha s bronzovou miskou“¹²²³

Tento sluha je účasten rituálu KBo 25.36 (CTH 649): ^{L^U}ZABAR.DAB *pa-a-i* (ii 2) a je doložen i na fragmentu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): ^{LÚ}ZABAR.D[AB ^{DUG}*h]a-ni-iš-ša-an* GEŠTIN[– „sluha s bronzovou mi[skou nádobu *h]anešša-* (s) vínem[“ (i 5').

BELU(M) „pán“

V rituálu KBo 25.86++ (CTH 635) je „pán“ označován jak sumerogramem EN (ii 2), tak akkadským termínem *BELU* (ii 8, iii 13'). Obv. ii 8 : [*t]a A-NA ^{LÚ}BE-[L]UM 1-ŠU UŠ-KE-EN* – „[A] pánovi se jednou pokloní“ a rev. iii 13': ... ^{LÚ}*BE-LUM-aš* ^{GIŠ}Z[AG.GAR.RA[?] („Pán o[ltář[?]“).

¹²²⁰ KBo 20.16++ i 5'-9'. Srv. dále i 14'-17', ii 1'-3', ii 4'-7', ii 8'-11'.

¹²²¹ KBo 17.31 ř. 9'-11'.

¹²²² KBo 17.59 + KBo 25.99 obv. 3-5.

¹²²³ Něm. „Bronzenschalenhalter“, srv. HHW: 267.

„Osobní strážci“ jsou přítomni Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 1. [*ma-a-an* ^DIM-*aš ti-i*]t-*ha* DUMU.É.GAL *píd-da-a-i* LUGAL-*wa-aš ta-pu-uš-za*
 2. AN.BAR-*aš* [*-t*]a-*aš pa-iz-zi* LÚ.MEŠ *ME-ŠE-DI-an pé-e-ra-an* 3. *ti-e-ez-[zi*
 DUM]U^{MEŠ}.LUGAL *pa-a-an-zi* LÚ.MEŠ *ME-ŠE-DI-an a-ap-pa-an* 4. *ti-en-zi*
 [(DUMU^{MEŠ}.É.G)]AL *pé-e-da-aš-me-et har-kán-zi* – „[Když Bůh bouře hř]mí, přiběhne
 palácový úředník, [ ] vedle krále [ ] ze železa [ ] ja jde, stoupn[e] si před osobní strážce.
 [Pal]ácoví úředníci jdou, stoupnou si za osobní strážce. [Palácoví úředn]íci si drží svá
 místa.“¹²²⁴ A dále mají úkol: 7. LÚ *ME-ŠE-DI ha-aš-ša-a*[(n)] *a-ap-pa-an da-a-i ta-aš pa-iz-*
zi DUMU^{MEŠ}.LUGAL DUMU.MUNUS^{MEŠ}[(LUGAL)] 8. *pé-e-ra-an ti-e-ez-zi* – „Osobní
 strážce dá dozadu ohništ[ě] a jde, postaví se před prince a prince[zny].“¹²²⁵ A dále se již
 rituálu aktivně neúčastní. V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) doprovází „osobní strážce“ krále do
 paláce, přičemž „osobní strážce“ běží před králem pravděpodobně spolu s dalšími dvěma
 palácovými úředníky: 6'. [*iš-t*]a-*na-na-aš a-ru-wa-en-zi* 7'. [*-z*]i[?] *ar-ka-mi gal-*
gal-tu-u-ri 8'. [*pé-r*]a-*an-na wa-al-ha-an-ni-an-z*[i] 9'. [LÚ.MEŠ *pal-wa-tal-la-aš pa*]l-*lu-e-*
eš-kán-zi 10'. [2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL 1 LÚ *ME-ŠE-DI* LUGAL-*i pé-ra-an* 11'. [*hu-ya-an-te-*
eš LUGAL-*uš* ^É]a-*le-en-ti-u pa-iz-zi* – „] klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje *arkami* a
galgalturi [ ] ja hrají před [Recitátoři re]cituji. [Dva palácoví úředníci a jeden
 osobní] strážce [běží] před králem. [Krá]l jde do paláce.“¹²²⁶ Bez kontextu vystupují „osobní
 strážci“ na KBo 34.14 obv. (ii) 5': LÚ.M^{ES}] *ME-ŠE-DI kat-ta-an ti-an-zi* – „Osobní strážci
 položí vedle.“ a dále: *M]E-ŠE-DI pa-ra-a* (obv. (ii) 9'). V rituálu KBo 17.43 (CTH 649)
 vystupuje v poškozeném kontextu „vrchní osobní strážce“ (iv 2'. GAL LÚ.MEŠ *ME-ŠE-DI*
 LUGAL-*i*]). Ten je rovněž zlomkovitě doložen v KBo 25.73 (CTH 670 p. kol. 2': GAL
 LÚ.MEŠ *ME-ŠE-DI*).¹²²⁷

Podle E. Neue se jedná o ekvivalent chetitského LÚ *damšatala-*, zřejmě jde o
 sloužícího připravujícího pokrmy.¹²²⁸ Zlomkovitě je doložen v textu KUB 60.41 (CTH 648,
 obv. 14', rev. 17').

V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) je úkolem služebníků muridi rozložit na stůl chleby
šarama, které přinesli obsluhující, na stoly prostřené muži *hapia-*: 9'. ... LÚ.M^{ES}] *ha-a-pé-aš*

¹²²⁴ KBo 17.11++ i 1-4.

¹²²⁵ KBo 17.11++ i 7-8.

¹²²⁶ KBo 17.28 l. kol. 6'-11'.

¹²²⁷ Dále srv. KBo 17.50++ ii 3', iii 22'.

¹²²⁸ NEU 1980c: 83-87; NEU 1983: 297-298 s n. 15.

kat-ta-an] 10'. *iš-pa-ra-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*MU-RI-DI-ša* *ku-wa-a-p[í-it-ta* ^{NINDA}*ša-ra-a-ma* 1 ^{UZU}*HA.LA*] 11'. [*ti-an*]-*zi* 1 *hu-up-pár* KAŠ.GEŠTIN 1 *hu-up-pár* [*mar-nu-an pí-an-zi*] 12'. [^{NINDA}*ša-ra*]-*a-ma da-an-zi* – „Muži [*hapia-*] prostřou. Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb *šarama* (a) jeden kus masa (a) dají] 1 nádobu *huppar* (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN, 1 nádobu *huppar* [(s nápojem) *marnuan* ...] vezmou [chléb *šara*]ama. Muž[i ... chléb *š*]arama [“¹²²⁹ V dalším textu KBo 17.18 (CTH 649) tito sluhové pokládají kusy jehněčího k ohništi: 7. [1 UDU *šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš*] *I-NA* ^{DUG}*TU₇* *mar-ri-it-ta* ^{LÚ.MEŠ}*MU-RI-DI-š[a]* 8. [*ma-a-ra-i-it kar-pa-an ha*]r¹-*kán-zi ta-an ha-aš-ša-a-aš pé-ra-an ti-an-zi* – „[Jedna zářivá² ovce] se rozporcuje v hrnci. Muži muridi vš[ak zve]dli [kopím] a položí ji před ohniště.“¹²³⁰ Ani ve fragmentárním rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677) není zjevná jeho úloha či souvislost s pokrmy jmenovanými před ním. Zdá se, že zmíněné pokrmy si tento sloužící odnáší domů: 9'. *pár-šu-u-ur ha-a-a[t-tar-ku*] 10'. *A-NA É* ^{LÚ.MEŠ}*M[U-RI-DI*] – „9'. pokrm *paršur* pšen[ice] do domu muže m[uridi]“.¹²³¹

^{LÚ}*UBĀRU(M)* muž ubāru¹²³²

Tento termín bývá překládán mnoha výrazy, např. „cizinec, host“ či německým výrazem „Schutzbürger“.¹²³³ Muži ubāru jsou přítomni Starochetitskému rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631), kde však nevykonávají významnější úkoly, které by nám naznačily více o jejich funkci: 5. ^{LÚ.MEŠ}*Ú-BA-RU* L[*Ú-a*]š *ku-iš ku-iš LUGAL-wa-aš pé-ra-an e-eš-zi* 6. *ne ša-ra-a ti-e-[e]n-zi nu a-ap-pa ti-en-zi ne a-ra-an-da* – „Muži ubāru (a) kterýkoliv muž sedí před králem, ti povstanou a ustoupí vzad a stojí.“¹²³⁴ I v následující pasáži mají pouze pasívní úlohu: 18. [(*ta e-ša-an-da* ^{DUMU}^{MEŠ}.LUGAL)] ^{DUMU}.MUNUS^{ME}[(*š*)].LUGAL ^{LÚ.MEŠ}*DUGUD* ^{LÚ.MEŠ}[(*Ù-BA-RU LUGAL-i*)] 19. [(*hi-in-kán*)]-*ta ta e-ša-an-da* – „[Princové] (a) princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru se poklo]ní králi a usednou.“¹²³⁵

^{LÚ}*ZITTI₄* „společník; podílník“

V rituálu KBo 17.15 odjíždí král kočárem z domu *makzi-* a doprovází ho tanečníci a klauni za zvuků hudby: 19'. ...LUGAL-*uš-ša* ^É*ma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i*] 20'. ^{GIŠ}*hu-lu-ka-*

¹²²⁹ KBo 25.31 iii 9'-12'.

¹²³⁰ KBo 17.18 ii 7-8. Dupl. KBo 17.43 i 7'.

¹²³¹ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.² iv 9'-10'. Viz i dupl. Bo 3123 iv 6'.

¹²³² NEU 1970: 76-79.

¹²³³ Tj. občan, který bydlí ve městě pouze na omezenou dobu, odvádí nižší dávky a má rovněž menší práva než řádní občané (HHW: 295; NEU 1983: 304).

¹²³⁴ KBo 17.11++ i 5-6.

¹²³⁵ KBo 17.11++ i 18-19. Jeden muž ubāru je doložen fragmentárně ještě na rev. iv 28'.

an-ni-ya e-ša LÚ^{MEŠ} *ZI-IT-TI*₄ LÚ^{MEŠ} *HÚB.BI* LÚ^{MEŠ} *ALAM.*[ZU₉] 21'. *LUGAL-i pé-ra-an hu-ya-an-zi a-ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri...* – „a král přijd[e] z domu *makzi*-[ ], sedne si do kočáru. Společníci, tanečníci a klau[ni] běží před králem. Nástroje *arkami* (a) *galgalturi*[“¹²³⁶

IV. 5. Označení kultovních předmětů

IV. 5. a. Nádoby a součásti nádob

^{GIŠ}*erhui-* „koš, košík“

Koš či košík označovaný ^{GIŠ}*erhui-* byl podle determinativu vyrobený ze dřeva nebo z proutí. V textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je uveden v seznamu ostatních předmětů pro rituál společně s jinými dřevěnými objekty (2 ^{GIŠ}*e-[er-hu-i]*).¹²³⁷ Podle dochovaných pramenů sloužil k přenosu sypkých potravin, jak máme doloženo např. v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 14'. LÚ^{hi-iš-ta ... šu-me-eš-na-aš me-e-ma-a[l] ^{GIŠ}*e-er-hu-it [(har-z)i* – „muž *hišta*... V košíku [(drž)í] *krupic*[i]“¹²³⁸}

eruhi- c. nádoba *eruhi-*[?]

Z rituálu KBo 20.8 (CTH 631) je zřejmé, že by se mohlo jednat o nádobu na tekutiny: 1 *e-ru-hi-in* KAŠ x[– „jedna nádoba[?] *eruhi-* (s) pivem[“ (rev.[?] iv 15).

^{DUG}*haktu[-* nádoba *haktu[-*

Název této nádoby se fragmentárně dochoval v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677).¹²³⁹

^{DUG}*hanešša-* c. nádoba *hanešša-*

Deset těchto nádob je uvedeno v textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 10 ^{DUG}*ha-ni-i[(š-ša-aš.*¹²⁴⁰ Čtyři nádoby ^{DUG}*hanešša-* (4 ^{DUG}*ha-ni-i[š-*) jsou jmenovány v textu KBo 17.8 (CTH 643, Slavnosti zmiňující Ziparwu, l. kol. 8'). Fragmentárně je tato nádoba doložena v CTH 649 (^{DUG}*ha]-ni-iš-ša-an*, KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 22') a na fragmentu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): LÚ^{ZABAR.D}[AB

¹²³⁶ KBo 17.15 rev.¹ 19'-21'.

¹²³⁷ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 12'. Dále viz KBo 20.16++ i 22' (11 ^{GIŠ}*e-er-hu-i*).

¹²³⁸ KBo 17.15 rev.¹ 14'.

¹²³⁹ [x x]^{DUG}*ha-a-ak-tu*[(KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] 13').

¹²⁴⁰ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 11'. Dále viz KBo 20.16++ i 30'.

^{DUG}*h[a-ni-iš-ša-an* GĚŠTIN[– „sluha s bronzovou mi[skou nádobu *h]anešša-* (s) vínem[“ (i 5’).

^{DUG}*haneššar* n. nádoba *haneššar*

Dvě nádoby *haneššar* (s nápojem *marnuwan*) jsou uvedeny v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677)¹²⁴¹.

^{DUG}*haniššani-* n. nádoba *haniššanni*¹²⁴²

Tato nádoba je jmenována ve výčtu rituálních dávek KBo 20.2 + KBo 25.15 (Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635): 8’. [DUG *ma*]r-nu-an ŠA 1 hu-up-pa-ra-*an-ni* Û ha-ni-i[š-ša-a-an-ni] – „[nádoba (s) nápojem *ma*]rnuan jedné nádoby *hupparanni* a *hani[ššanni]*“.¹²⁴³

^{DUG}*happašša-* c. nádoba na vodu[?]

Název této nádoby se dochoval na velmi fragmentárním textu HT 95 (CTH 676). Jedná se o očištný rituál, který vykonává kněz muž Boha bouře jménem Tatta.¹²⁴⁴

^{DUG}*happašša-* bývá považována za „nádobu na vodu“¹²⁴⁵, ovšem její bližší určení není zjevné ani z toho textu.

^{DUG}*hariulli-* n. nádoba *hariulli*

Tato nádoba je uvedena v seznamu nádob v textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 9’. [DUG^{HI}]A RI-QA-A-TUM 10 ^{DUG}TU₇^{HI.A} 10 ^{DUG}ha-ri-ul-l[i ^{DUG}DÍLIM(.GAL SA₅)] – „prázdné [nádob]y, 10 hrnců, 10 nádob *hariull[i]*, červených mís“¹²⁴⁶ a dále zřejmě i na rev. iv: 18’’. [GU₄.MA]H 10 UDU^{HI.A} šu-up-pa-aš-mi-it an-d[a-ma] 19’’. [^{DUG}ha-r]i-ul-li[?] LÚ ha-mi-i-né-eš d[a-an-zi] – „maso [býk]ů a deseti ovcí, k tom[u však nádobu *har]iulli[?]* v[ezmou] muži *hamina-*“.¹²⁴⁷

¹²⁴¹ 2 *h[a]-ne-eš-ša[* (KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] iv 11’), dupl. Bo 3123 iv 8’: 2 *ha-ne-eš-ša ma[r-nu-*.

¹²⁴² HW: 60b; NEU 1983: 49 n. 244.

¹²⁴³ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 8’. Dále viz KBo 20.16++ ii 15’; KBo 16.71++ ii 3’, 6’, 8’; KBo 20.3 iii 15’.

¹²⁴⁴ 3’. *ša/ta-an* ^MTa-a-at-ti LÚ ^D[IM] 4’. ^{DUG}ha-ap-pa-a-aš-ša-an GÜB[ ] 5’. *ku-un-ni-ta* [ ] (HT 95 ř. 3’-5’) a dále 10’. ^{DUG}ha-ap-pa-a-aš-ša-an pé-e-[ra-an[?]] (HT 95 ř. 10’).

¹²⁴⁵ NEU 1977: 274; NEU 1983: 51 s n. 254; HHW: 40.

¹²⁴⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 9’. Dále viz KBo 20.16++ i 29’.

¹²⁴⁷ KBo 20.4++ iv 18’’-19’’, rovněž iv 20’’-21’’.

^(DUG)*harši-* c. nádoba *harši-*

Tento druh nádoby (snad zásobní) naplněné vínem je uveden v rituálu KBo 16.72 + KBo 16.73 (CTH 523)¹²⁴⁸ v rámci výčtu donesených obětí a rovněž v KBo 16.71++ (CTH 635): 10 ^{DUG}*har-ši-iš ma[r]-nu-an ŠA 1 hu-up-pár Û ^{DUG}ha-ni-i-[ša (ii 8´).*

huppar(a)- c./n. nádoba *huppar*¹²⁴⁹

Nádoba *huppar-* bývá překládána slovem „miska“. Je však pravděpodobné, že se jedná o vyšší nádoby, protože sloužila k uchovávání tekutin, např. vína či nápoje *marnuwan*. Setkáváme se s ní např. ve starochetitském Mýtu o Inaře (CTH 336)¹²⁵⁰ či ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 24. GEŠTIN-*an hu-up-pa-ra-an*)¹²⁵¹] 25. [*ma*]-*nu-an hu-up-pa-ra-an ... [(har-mi – „Držím nádoby huppar s vínem, nádoby huppar s (nápojem) [ma]rnuwan ...“.*¹²⁵² Naplněna vínem je dále zmíněna ve výčtu darů v rituálu KBo 25.83¹²⁵³ (ř. 4´: 2 *hu-up-pár GEŠTIN*) nebo v rituálu KILAM (CTH 627): 10. 1 *hu-up-pár GEŠTIN pí-an-zi – „Dají jednu nádoby s vínem.“*¹²⁵⁴ Během starochetitské slavnosti KILAM je nádoba *huppar* použita při králově oběti: 13´. ... ^{LÚ}SAGI 14´. [*(hu-up-pa-ra-an)]šu-ut pé-e-[d]a-i ta-aš-ša-an hal-ma-aš-šu-it-ti da-a-i – „Číšník odnese nádoby huppar [ ] a položí ji k trůnu.“*¹²⁵⁵ Posléze král tuto nádoby *huppar* použije pro libační oběť: 16´. LUGAL-*uš hu-u-up-pa-ri ši-pa-an-ti – „Král obětuje do nádoby huppar.“*¹²⁵⁶

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) do této nádoby obětuje král: [LU(GAL Û MUNUS.LUGAL *ša-ra-a ti-en-zi a-r)*]-*u-wa-an-zi LUGAL-uš hu-u-up-pa-ri ši-[pa-a-an-ti] – „[Král a královna povstanou. Po]kloní se. Král ob[ětuje] do nádoby huppar.“* (iv 14´). V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) máme doloženo, že se v této nádobě skladovala potravina *šamehuna-*: *še-me-e-na-aš hu-u-up-pa-ra-aš šu-u-uš[– „Plné nádoby huppar se šamehuna- [(rev.[?] iv 4). V příbuzném rituálu KBo 25.51++ (CTH 631) máme doloženu oběť do nádoby huppar: hu-u]p-pa-ri ši-pa-an-t[i] (obv.[?] i 19´).*

¹²⁴⁸ Obv.[?] ii 6´: 1 ^{DUG}*har-ši-iš GEŠTIN 1 ^{DUG}har-ši-i[š.* Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

¹²⁴⁹ YOSHIDA 1996: 300-302.

¹²⁵⁰ ^{GIŠ}*hu-up-pa-ra-aš* (KUB 33.59 rev. iii 8), ^{GIŠ}*hu-up-pa-ri* (KUB 33.59 rev. iii 11), ^{GIŠ}*hu-up-pa-ra-an[* (KUB 33.59 rev. iii 15).

¹²⁵¹ V textu KBo 17.4 ii 17´ namísto toho: *ha[r]-š[a]-ú-uš ši-wa-e-e[š* (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 25 n. 12).

¹²⁵² KBo 17.1 ii 24-25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹²⁵³ CTH 530. Přepis viz NEU 1980a: 163.

¹²⁵⁴ KBo 17.19++ ii 10.

¹²⁵⁵ KBo 25.61++ rev.[?] 13´-14´.

¹²⁵⁶ KBo 25.61++ rev.[?] 16´. Ohledně překladu (*hu-up-pa-ri* jako instrumentál) viz STARKE 1977: 57-58. F. Starke překládá: „Der König libiert unter Verwendung einer Terrine.“

Ve výčtu rituálních dávek pro Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) je jmenováno 2 DUG *mar-n[u-a]n ŠA 1 hu-up-pár Û*¹²⁵⁷, popř. 1 *hu-up-pár mar-nu-an* (KBo 20.4++ iv 1, 5).

Nádoba *huppar* je fragmentárně zmíněna v libačním rituálu KUB 43.30 (CTH 645) a je pravděpodobné, že do ní král obětuje (*hu-u-up-pa-ri*[- „Do nádoby *huppar* [“, obv. ii 18’).

V závěru rituálu KBo 25.31 (CTH 649, Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘) jsou na prostřený stůl kladeny chleby *šarama*, kusy masa a nádoby *huppar* s nápoji: 10’. ... LÚ.MEŠ *MU-RI-DI-ša ku-wa-a-p[í-it-ta NINDA ša-ra-a-ma 1 UZU HA.LA]* 11’. [*ti-an*]-*zi 1 hu-up-pár KAŠ.GEŠTIN 1 hu-up-pár [mar-nu-an pí-an-zi]* – „Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb *šarama* (a) jeden kus masa (a) dají] 1 nádobu *huppar* (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN, 1 nádobu *huppar* [(s nápojem) *marnuan*“.¹²⁵⁸

V rituálu CTH 662 (Obětiny pro místní kultu) je na seznamu surovin pro rituál uvedeno „v]íno ze tří misek“ (G]EŠTIN *ŠA 3 hu-up-pár*, KBo 17.31 ř. 6’).

V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) drží či přináší nádobu *huppar* jeden z palácových úředníků: 1 DUMU.É.GAL *hu-u-up-pa-ra-a-x*[- „jeden palácový úředník *misk[u*“ (obv. ii 4’). V textu KBo 25.23 (CTH 670) dají obyvatelé města [T]aggalmucha nádobu *huppar* (do) půle (naplněnou nápojem) *marnuan* (NINDA ½ *hu-up-pár mar-nu-an*, rev. 8’). V rituálu KBo 25.40 (CTH 670) je doložena „stříbrná nádoba *huppar*: *h]u-up-pa-ra-an KÛ.BABBAR pé-e-d[a-* (ř. 4’). Zlomkovitě i v KBo 25.82 (CTH 670 obv.[?] i 2’).

hupparanni- n. nádoba *hupparanni*

Tato nádoba je jmenována ve výčtu rituálních dávek KBo 20.2 + KBo 25.15 (Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635): 8’. [DUG *ma*]r-nu-an *ŠA 1 hu-up-pa-ra-anni Û ha-ni-i[š-ša-a-anni]* – „[nádobu (s) nápojem *ma*]rnuan jedné nádoby *hupparanni* a *hani[ššanni]*“.¹²⁵⁹

huppi- c. nádoba *huppi-*

Do nádoby *huppi-* jsou v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) sypány či vhažovány potraviny pro „vůdce hluchých mužů“: 15’. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA LÚ.MEŠ Ú.HÚB *hu-u-[up-pí-iš-ši]* 16’. [*šu-uh-ha-a*]n-*zi me-ma-al še-me-hu-na-an UZU NÍG.GI[G]* 17’. [A-NA UGULA L]Ú.MEŠ Ú.HÚB *hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i]* 18’. [ ]*t]a šu-u-uh-za a-ap-pa DINGIR.LÚ^{MEŠ}-na-aš šu-u[h-*

¹²⁵⁷ KBo 20.16++ i 20’. Dále viz obv. ii 15’; KBo 16.71++ ii 3’, 6’, 8’; KBo 20.3 iii 15’.

¹²⁵⁸ KBo 25.31 iii 10’-11’.

¹²⁵⁹ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 8’.

ha-an-zi] – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby *hu[ppi-]* krupici, *šamehuna-*, játr[*a*] nasypo[*u* vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby *huppi-*. A sy[*pou*] ze střechy zpět mužským bohům.“¹²⁶⁰

hurtyal(l)a/i- c. nádoba *hurtyal(l)a/i-*

Nádoba označovaná jako *hurtyal(l)a/i-* je používána během rituálu pro královský pár (CTH 416): 7'. [ú-g]a ar-ha-ri nu hu-ur-ti-ya-al-la-an har-mi hu-ur-ti-ya-li-ma 8'. [AN-B]AR-aš ne-e-pí-iš¹²⁶¹ 1^{EN} ki-it-ta URUDU-aš-ša 1^{EN} ki-it-ta 9'. [(tar-m)]a-aš-ša-an 9-an an-da-an ki-it-ta ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya 10'. [(ki-i)]š-ša-an me-e-ma-ah-hi / 11'. [(ka)]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un] 12'. [(er-m)]a-aš-ma-aš-kán da-a-ah-hu-un kar-di-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-[un] 13'. [(har-š)]a-ni-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-un ta-aš-ma-aš hu-ur-ti-ya-[al-la-an] 14'. [(pa-r)]a-a e-ep-mi DUMU.É.[(GA)]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi 15'. [(LUGAL)]-i MUNUS.LUGAL-ya LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri 16'. [(ta-at)] hu-ur-ti-ya-[(li)]-ya la-a-hu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et 17'. [(a-a)]r-ri na-at hu-ur-ti-ya-li-ya la-a-hu-i – „[J]á však stojím a držím nádobu *hurtyalla-*. V nádobě *hurtyalla-* však leží jedno [žele]zné nebe a jedno měděné (nebe). Hřebíky, (kterých je) devět, leží uvnitř. A ke králi a královně promlouvám následovně: / „Pohled'te! Sňal[*I*] jsem z vás pomluvy obyvatel (dosl. jazyky obyvatel)! Sňal jsem z vás nemoc! Sňal[*I*] jsem ji¹²⁶² jak z vašeho srdce, tak z vaší hlavy jsem ji sňal!“ Pak jim nastavím nádobu *hurtya[lla]*. Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurtyalla-*. I královna si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurtyalla-*.“¹²⁶³ Z uvedeného je zjevné, že se jedná o jakési umyvadlo¹²⁶⁴ či kotlík z vodotěsného materiálu, sloužícímu k naplnění vodou. Z textových pramenů však není zjevné, z jakého materiálu byla tato nádoba vyrobena.

iškarih- n. obětní nádoba *iškarih-*

Tato obětní nádoba je použita v průběhu Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631). Poté, co král a královna sestoupí z trůnu a pokloní se směrem k oknům,

¹²⁶⁰ KUB 43.30 iii 15'-18'.

¹²⁶¹ Dupl. KBo 17.3 i 3': *ne-pí-iš*.

¹²⁶² M. Zinko analyzuje tvary *kardi=šmi=ya=at=kan* a *haršani=šmi=ya=at=kan* tak, že *-at* se vztahuje na substantivum *ē/irman-* n. (ZINKO 2004: 677 n. 28 a 677 n. 30).

¹²⁶³ KBo 17.1 i 7'-17'.

¹²⁶⁴ E. Neu překládá „Becken“(?) (NEU 1983: 72); J. Tischler „ein Tongefäß, „Aufgußkessel““ (HHW: 56).

následuje oběť: 15. [(GAL ^{LÚ.MEŠ}SAGI) *iš-ka-a-ri-ih* (AN.BAR-*aš* LUGAL-*i pa*)]-*a-i* LUGAL-*uš lu-u*[(*t-ti-ya-aš pé-ra-an*)] 16. [(*ši-pa-an-t*)i GAL ^{LÚ.MEŠ}SAGI LUGAL-*i i*)]*š-ka-ri-ih e-e*[(*p-zi ta-(aš-ta)*] 17. [(*pa-ra-a pé-e-da-a-i* LUGAL-*uš MUNU*)]S.L[(UGAL-*aš-š*)]*a a-ap-pa hal-ma-aš-šu-i*[(*t-ti pa-a-an-zi*)] – „[Vrchní číšník d]á [králi železnou obětní nádobu *iškarih*]. Král [obětuje před] ok[ny]. [Vrchní číšník ber]e [králi obětní nádobu *iškarih* [a odnese ji pryč. Král] a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u a usednou.“¹²⁶⁵

^{DUG}*išnura-* c. „nádobu na těsto“

Nádoby na těsto jsou zmíněny ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 2 ^{DUG}*iš-nu-u-re-eš* – „2 nádoby na těsto“ (i 28’).

išpantuz(z)i(y)aššar n./c. (libační nádoba) *išpantuz(z)i(y)aššar*

Tento druh nádoby je doložen v mnoha textech.¹²⁶⁶ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je do černé nádoby *išpantuziyaššar* nalito víno: 37’. [...(*iš-pa-an-du-z*)]*i-aš-šar* GE₆ ŠA GEŠTIN *da-a-i ku-ut-ta-aš pé-ra-an* 38’. [*ši-ú-ni* 1-(*iš ši-pa-an-t*)]*i ha-aš-ši-i* 1-*iš kur-ša-aš pé-ra-an* 1-*iš* 39’. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti* 1-*iš lu-u)]t-ti-ya* 1-*iš ha-at-ta-lu-aš* GIŠ-*i* 1-*iš* 40’. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za* 1-*i)]š ši-pa-an-t[i*] – „[ ] vezme černou nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdí. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno, jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře [vedle] ohni[ště jedn]ou.“¹²⁶⁷

Velký význam má tato nádoba v textech CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva), kdy vrchní kuchař obětuje postupně různé nápoje z této nádoby: 1’. [UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *iš-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar* LU[GAL-*i pa-ra-a e-ep-zi* 2’]. [LUGAL-*uš QA-TAM d*]*a-a-i* UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *ha-aš-ši-i* 3-Š[U *ši-pa-an-ti*] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] tříkr[át] ohništi.“¹²⁶⁸ Po následné oběti odnesou kuchaři tyto nádoby: 6’. [^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *iš-pa-an-tu-zi-aš-ša-ru-uš e-di tar-ša-an-zi-pa-az* 7’]. [ ] *pé-da-an-zi* – „[Ku]chaři odnesou nádoby *išpantuziyaššar* [ ] pryč z *taršanzipa*.“¹²⁶⁹ A následuje stejný text, tentokrát je z nádoby *išpantuziyaššar* obětován nápoj *marnuan*: 8’. [UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *mar-nu-an-da-aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* LUGAL-*i e-ep-z[i]* / 9’.

¹²⁶⁵ KBo 17.11++ i 15-17.

¹²⁶⁶ Viz POPKO 1978: 91.

¹²⁶⁷ KBo 17.11 iv 37’-40’.

¹²⁶⁸ KUB 43.30 ii 1’-2’.

¹²⁶⁹ KUB 43.30 ii 6’-7’.

[LUGA]L-uš QA-TAM da-a-i UGULA LÚ.MEŠ¹²⁷⁰MUHALDIM kur-ša-aš pé-ra-an^{GIŠ}[BAN]ŠUR kat-ta 10'. [3-ŠU] ši-pa-an-ti – „[Vrchní k]uchař nastav[í] králi nádobu išpantuziyaššar s nápojem marnuan. [Krá]l (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje [tříkrát] před rounem u s[to]lu.“¹²⁷⁰ Po oběti se opět opakuje totéž s nádobou s vínem (GEŠTIN-aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar, obv. ii 12'). V závěru dochovaného textu jsou zřejmě nádoby postupně odnášeny: 19'. ma-a-na-aš-ta GAL-ri pé-e-da-i UGULA LÚ.MEŠ¹²⁷¹MUHALDIM kur-š[a-aš] 20'. [i]š-pa-an-tu-zi-aš-šar da-a-i UGULA LÚ¹²⁷¹MEŠ^{GIŠ}BANŠUR[ ] 21'. [iš-pa-a]n-tu-zi-aš-ša-ra-an x[– „Když pak odnese pohár, vezme vrchní kuchař [z před] rou[na] nádobu [i]špantuziyaššar. Vrchní obsluhující[ ] nádobu išpa]ntuziyaššar [.“¹²⁷¹

Jen výjimečně je tato nádoba doložena v rituálech vykonávaných synem DUMU-aš (CTH 648), v textu KUB 60.41: iš-pa-an-tu-zi-a]š-šar DUMU-li e-ep-zi – „nádobu išpantuziya]ššar synovi chytí.“ (rev. 6'), popř. v textu HHT 73: LÚ¹²⁷²GUDU₁₂ DUMU-li iš-pa-an-t[u- „kněz ‚pomazaný‘ synovi nádobu išpant[uziyaššar“ (obv. 5').

V textu KBo 25.36 (CTH 649) je během oběti použita tato nádoba s vínem: iš-pa-an-tu-zi-aš]-šar GEŠTIN da-a-i iš-ta-na-na-aš [- „] vezme [nádobu išpantuziaš]šar (s) vínem. Na oltáře[“ (iii 9'). V dalším textu KBo 17.18 (CTH 649) je použita tato nádoba vyrobená ze stříbra: iš-p]a-an-tu-zi-aš-šar KÙ.BABBAR da-a-i ták-kán pa-iz-zi – „vezme stříbrnou nádobu [išp]antuziaššar a jde.“ (ii 9).¹²⁷²

Z této nádoby obětuje vrchní kuchař společně s králem v textu KBo 25.88 + KBo 7.38 19'. UGULA LÚ.MEŠ¹²⁷³MUHALDIM mar-nu-an-da-aš i[š-pa-an-tu-zi]-ya-aš-šar-an 20'. LUGAL-i pa-ra-a e-e[p-zi LUGAL-uš QA-TA]M da-a-i 21'. UGULA LÚ.MEŠ¹²⁷³MUHALDIM pa-i[z-zi ... ši-p]a-an-ti – „Vrchní kuchař na[stává] králi nádobu i[špantuzi]yaššar (s nápojem) marnuan, [král] (na ni) dá (svoji) [ruk]u. Vrchní kuchař jd[e ... obě]tuje.“¹²⁷³

ištappulli- „víko“

V chetitských rituálech jsou ke zneškodnění nečistot používány především nádoby s víkem, aby zamezily úniku těchto nečistých látek. Pečlivě uzavřené nádoby bývají buď vynášeny na území nepřítele, nebo zakopány pod zem. Víka těchto nádob jsou v textech často specifikována, tj. bývá uvedeno, z jakého materiálu má být víko vyrobeno, popř. kolika hřeby přibito. Např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 34. ha-li-i-na-aš ze-e-

¹²⁷⁰ KUB 43.30 ii 8'-10'.

¹²⁷¹ KUB 43.30 ii 19'-21'.

¹²⁷² Dupl. KBo 17.43 i 8'.

¹²⁷³ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 19'-21'.

*ri*¹²⁷⁴ *har-mi ta-an an-da 3-iš LUGAL-uš*¹²⁷⁵ *MUNUS.LUGAL-ša*¹²⁷⁶ 35. *ze-e-ri-ya*¹²⁷⁷
*al-la-pa-ah-ha-an-zi*¹²⁷⁸ *iš-tap-pu-ul-li-še-ta šu-li-i-aš*¹²⁷⁹ 36. [(t)a *iš-ta-a-ap-hé* – „Držím
hliněný pohár a do poháru král a královna třikrát plivnou. Jeho víko (je) však z olova, a já
(jej) uzavřu.“¹²⁸⁰

galdi- n. pohár *galdi-*

Pohár *galdi* je používán při ceremonii, kterou během slavnosti KILAM (CTH 627) provádí poslové: 3. ^{LÚ.MEŠ}KA[Š₄].E *gal-di ú-d[a-an-zi]* 4. *ta-aš-ma-aš A-NA DUG*
^{GEŠTIN} *la-hu-[– „Poslové přinesou pohár *galdi*. A do nádoby jim nalij[e/í] víno [ ].“¹²⁸¹*

^{DUG}*manz*[i- nádoba *manzi*[

Tato nádoba je dosud doložena pouze v rituálu KBo 25.51++ (CTH 631, obv ii[?] 7[?]).

^{DUG}*palhi-* n. „kotel“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) jsou pokládány chleby před oltář a také ke kotli: [(1[?] ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* 10-*li* 9 ^{NINDA.ÉRIN}^{MEŠ} 20-*iš* ^{DUG}*p*)]*al-ha-aš kat-ta ti-[(an-zi)]* – „Jeden[?] chléb *wageššar* 10i (jednotek), devět komisárků 20i (jednotek)] po[loží] ke [k]otli.“ (iii 4[?]).

^(GIŠ)*pattar* n. „ošatka(?)“¹²⁸²

Jedná se o v kultu často používanou nádobu, vzhledem k determinativu lze soudit, že byla vyráběna ze dřeva či z proutí. Pro druhou možnost mluví skutečnost, že v ní bylo uchováváno obilí, srv. např. KBo 25.122 (+) KBo 25.123 ii 3[?], kde se popisuje drcení pšeničných klasů, které donesl král v ošatce. Podobný doklad nám skýtá starochetitský rituál pro královský pár (CTH 416): 24. *pát*]-*ta-ar-ra har-mi nu-uš-ša-an NUMUN-an* 25.¹²⁸³ [
*an-(da k)]i-it-ta*¹²⁸⁴ ^{GIŠ}*zu-pa-a-ri*¹²⁸⁵ *ki-it-ta* – „A držím ošatku. A [uvn]itř v ní leží

¹²⁷⁴ KBo 17.1 iv 35: GAL-*ri*.

¹²⁷⁵ KBo 25.148 iv 5[?]: LUG[AL]-*uš*.

¹²⁷⁶ KBo 17.1 iv 36: MUNUS.LUGAL-*aš-ša*.

¹²⁷⁷ KBo 17.1 iv 36: GA[L-*y*]*a*.

¹²⁷⁸ KBo 17.1 iv 36: *al-la-pa-pa-ah-[ha-an-zi]*.

¹²⁷⁹ KBo 25.148 iv 6[?]: *š[u-l]i-i-aš*.

¹²⁸⁰ KBo 17.3 iv 34-36 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹²⁸¹ KBo 17.19++ ii 3-4. Ohledně významu viz YOSHIDA 1996: 335-336 n. 47 („Läuferzeremonie“), POPKO 1974; PUHVEL 1979: 210.

¹²⁸² KBo 25.122 ii 3[?], 7[?].

¹²⁸³ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

¹²⁸⁴ V textu KBo 17.6 je na tomto místě, zřejmě chybně, paragrafová linie. V ostatních textech se nevyskytuje.

¹²⁸⁵ Dupl. KBo 17.3 iii 25: ^{GIŠ}*zu-up-pa-a-ri*.

semeno (a) pochodeň (v ní) leží.¹²⁸⁶ V další pasáži je ošatka doložena jen ve fragmentární souvislosti a není jasné, jaké objekty jsou do ní vloženy: 40.]x-ma-aš-ta x[p]ád-da-ni te-e-eh-h[é 41. [ ]x-ša mu-u-ri-ya-lu-ša MÁŠ.GAL-ša ga-ra-ú-ni-[ši 42.]-ša pád-da-a-ni te-e-eh-hé tu-uš-t[a] p[a]²-r[a]²-a pé-tah-hé – „do [o]šatky vloži[m.] a (chleby ve tvaru) hroznů². A na rohu kozla[ ] položím do ošatky a odnesu je pryč².“¹²⁸⁷ Tato nádoba je použita i v ritu v závěru rituálu: 20. ke-e-ša-an¹²⁸⁸ hu-u-ma-an-d[(a)] 21. [p]ád-da-ni-i¹²⁸⁹ te-e-eh-hi¹²⁹⁰ ne¹²⁹¹ LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša¹²⁹² [(ki-i)]t-kar-ša-me-et te-e-eh-hi¹²⁹³ 22. še-e-ra-aš-ša-an GAD-an pé-eš-ši-e-mi¹²⁹⁴ šu-uš [(LÚ-aš n)]a-at-ta a-uš-zi – „A toto všechno (tj. hliněnou figurku ‚se šaluina‘, klasy ječmene a pšenice) položím do šatky a položím je k hlavám krále a královny. Přes (to) však přehodím sukno a nikdo je neuvidí.“¹²⁹⁵

^{DUG}tahakappi- n. nádoba tahakappi

^{DUG}tahakappi- je uveden ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 1 ^{DUG}ta-ha-kap-pí-i (i 30´).

^{DUG}tahaši- c. nádoba tahaši-¹²⁹⁶

Nádoba tahaši- je zmíněna bez kontextu v textu Melquetu KUB 43.24 lk. kol. 8¹²⁹⁷ (CTH 523. 01. C.), zřejmě jako jeden z předmětů přinesených do budovy ^{É?}hišta-. Pravděpodobně se jedná o chetitský ekvivalent sumerogramu DUG.

tapišana- c. nádoba tapišana-

„Zlatá nádoba tapišana- je doložena v textu KBo 20.18 + KBo 25.65 (CTH 670): GU]ŠKIN-aš ta-pí-ša-na-x[(obv.² i 5´) a dále: 7´. ^{LÚ}SAGI-aš ta-pí-ša-na-an [ ] LUGAL-i e-ep-z[i] 8´. LUGAL-uš a-ru-wa-iz-zi – „Číšník vezm[e] králi nádobu tapišana- [ ]. Král se klaní.“¹²⁹⁸

¹²⁸⁶ KBo 17.1 iii 24-25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹²⁸⁷ KBo 17.1 iii 40-42 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

¹²⁸⁸ Dupl. KBo 17.3 iv 16: ke-e-eš-ša-an.

¹²⁸⁹ Dupl. KBo 17.3 iv 17: [p]át-ta-ni-i.

¹²⁹⁰ Dupl. KBo 17.3 iv 17: te-e-eh-hé.

¹²⁹¹ Dupl. KBo 17.3 iv 17: ne LUGAL-aš MUNUS.LUGAL- psáno přes razuru.

¹²⁹² Dupl. KBo 17.3 iv 17: MUNUS.LUGAL-ša.

¹²⁹³ Dupl. KBo 17.3 iv 18: te-e-eh-hé.

¹²⁹⁴ Dupl. KBo 17.3 iv 18: pé-eš-ši-ya-mi.

¹²⁹⁵ KBo 17.1 iv 20-22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-39.).

¹²⁹⁶ Viz SINGER 1983: 162.

¹²⁹⁷ NEU 1980a: 28.

¹²⁹⁸ KBo 20.18 + KBo 25.65 Obv.² i 7´-8´.

(DUG) *teššum(m)i-* c. „pohár“¹²⁹⁹

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou použity hliněné poháry *teššum(m)i-* naplněné tekutinou *tarlipa-*: 26'. *ha-li-i-na-aš te-eš-šu-mi-uš*¹³⁰⁰. Na obv. ii 23 je zmíněno, že vykonavatel rituálu tyto poháry sám vyrábí: 23. *te-eš-šu-um-mi-uš*¹³⁰¹ 4-*uš tar-li-[p(i-it šu-u-wa-mu-uš i-ya-mi)]* - „Vyroším čtyři poháry z [ ] naplněné (tekutinou) *tarlipa-*“¹³⁰² Z těchto naplněných pohárů se posléze věští: 7. *ma-[a-an] lu-uk-kat-ta-ma nu*^{LÚ} A.ZU *ú-ug-ga pa-i-wa-ni* 8. *nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in*¹³⁰³ *ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni* 9. *[k]u-iš ša-ga-i-[i]š ki-i-ša-ri ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya ta-ru-e-ni* – „Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já, a prohlédneme krev *[tarl]ipa-*, pohár a ohniště. [J]aké znamení se stane, to řekneme králi a královně.“¹³⁰⁴ S výrobou těchto pohárů se setkáváme i na rev. iii 23. [*ha-li*]-*i-na-aš te-eš-šu-mi-uš*¹³⁰⁵ [(i)]-*e-mi*¹³⁰⁶ *ku-un-ku-ma-ti*^{S[AR]} 24. [*an-da te-e-eh-(hi* – „] vyrobím poháry z [hlí]ny (a) [dovnitř vlož]ím (rostlinu) *kunkumati*“¹³⁰⁷ Ritus s poháry se odehrává na obv. ii, když nastane čas *mištili*[?], přinese vykonavatel rituálu orla, vojsko a poháry: 27. *te-eš-šum-me-uš-ša pé-e-tah-hi*] 28. [*1^E*]^N *te-eš-š[u-u]m-mi-in A-NA LUGA[L pé-e-eh-hi 1^{EN} A-NA MUNUS.LUGAL pé-e-eh-hi]* 29. *1^{EN} A-NA hal-ma-aš-šu-it-t[i pé-e-e(h-hi Ū 1^{EN} A-NA ha-aš-ši-i) pé-e-eh-hi] ... / ...* – „a poháry přinesu dovnitř. [Jede]n pohár dám králi, jeden dám královně. Jeden [dám] trůn[u] a jeden [dám] ohništi.“ Následuje ritus s kýváním a pliváním („Přineseme dvě bronzová kopí [ ]. / Palácový úředník kýv[á] třikrát orlem nad k[rálem] a [královnou]. [ ]. A já nad nimi třikrát kývu vojskem. K[rál] třikrát i královna třikrát poplivou vojsko. Přes [vojsk]o je však položena bronzová dýka. Orle[m] a vojskem kýváme nad králem a královnou. Dva palácoví úředníci (zde) stojí. Jeden [drží] bronz[ové] kopí, (i ten) druhý drží bronzové kopí. [A] udeří jimi třikrát. / Orla vynesou ven“¹³⁰⁸) a poté jsou poháry a další

¹²⁹⁹ Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 100-102. CARRUBA 1970: 10.

¹³⁰⁰ Ak. pl. KBo 17.1 i 26' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹³⁰¹ Dupl. KBo 17.4 ii 16': *ti-iš-šu-mi-uš*.

¹³⁰² KBo 17.1 ii 23 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹³⁰³ Dupl. KBo 17.3 iv 4: *ti-iš-šum-mi-in*.

¹³⁰⁴ KBo 17.1 iv 7-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.). Viz rovněž POPKO 1978: 58.

¹³⁰⁵ Dupl. KBo 17.3 iii 23: *ti-iš-šum-mi-x*[. Dupl. KBo 17.6 iii 15': *te-eš-šum-mi-iš*[!].

¹³⁰⁶ Dupl. KBo 17.6 iii 15': *i-ya-mi*.

¹³⁰⁷ KBo 17.1 iii 23-24 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹³⁰⁸ 30. 2 ^{GIŠ}ŠUKUR^{HIA} ZABAR [*pé-(e-tu-me-ni)*] / 31. ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an L[UGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-š]a še-e-er-ša-me-et 3-[(ŠU)] 32. DUMU.É.GAL wa-ah-nu-[zi ú]-ga-aš-ma-aš-ša-an ERÍN^{MEŠ}-an še-e-[(er)] 33. 3-ŠU wa-ah-nu-ú-mi L[UGAL-uš[?]] 3-ŠU MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-ŠU ERÍN^{MEŠ}-an 34. al-la-ap-pa-a-ha-an-z[i ERÍN^{MEŠ}]-ti-ma-aš-ša-an še-e-er GÍR ZAB[(AR)] 35. ki-it-ta ^{MUŠEN}*ha-a-ra-n[a-an] ERÍN^{MEŠ}-an-[n]a LUGAL-a[(š)] MUNUS.LUGAL-aš-ša še-e-[(er-še-me-et)] 36. wa-ah-nu-me-ni 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL [a-(r)]a-a[(n-da-r)]i ka-a-aš-ša ^{GIŠ}ŠUKUR ZAB[AR har-zi] 37. ka-a-aš-ša ^{GIŠ}ŠUKUR**

objekty uklizeny: 38. DUMU.É.GA(L) 39. LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša* *ki-iš-ša-r*[*a-az-(me-et te-e)*]*š-šu-um-mi-uš*¹³⁰⁹ *da-a-[(i)]* 40. *hal-ma-aš-šu-it-ta-az ha-aš-š[a-az a-p(é-e-az d)]a-a-i ta-aš-ša-an* 41.¹³¹⁰ NINDA *šar-ru-wa-an-ti* ERÍN^{MEŠ}-*ti še-e-er d[a-a-(i)]*¹³¹¹ ERÍN^{MEŠ}-*an te-eš-šu-mi-uš-š[a]* 42.¹³¹² Û^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR A-NA É.ŠÀ-*na pé-e-[-t]a* LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* 43. *ki-it-kar-ša-me-et da-a-i* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an-na pa-ra-a hi-lam-[ni]* 44. *pé-e-tu-me-ni ta ša-šu-e-ni* – „Palácový úředník vezme [z] rukou krále i královny poháry, vezme [o]ny (poháry) z trůnu a [z] ohniště. A p[olož]í je k vojsku (na) chlebu *šarruwa-*. [Vojsk]o [a] poháry a bronzové kopí¹³¹³ od[nese] do vnitřních prostor chrámu a položí (je) k hlavám krále a královny. A orla odnese pryč k brán[ě] a spíme.“¹³¹⁴ Za rozbřesku probíhá opět rituál s kýváním a celý rituál má obdobný průběh jako předešlého dne („Z vnitřních prostor chrámu přinesou vojsko a [p]oháry a bronzové kopí. Král [a] královna vezmou [p]oháry, postaví (je) na trůn a na ohniště. Třikrát udeří bronzovým kopím. / Když zakývu tři[k]rát orlem a vojskem, vynesou orla ven.“¹³¹⁵ Vojsko a poháry a bronzové kopí [ ] a vyneseme ven.“¹³¹⁶). V textu IBoT 2.121 (CTH 676) slouží tyto poháry k oběti nápoje *marnuwan*. Kněz muž Boha bouře jménem Chuzzija podá královně tento nápoj (v poháru) a ona obětuje: 5'. MUNUS.LUGAL-*ri mar-nu-an-da-aš ka[r-ap-zi]* [ ] 6'. MUNUS.LUGAL-*ša* 2-ŠU *ši-pa-a-a[n-ti]* [ ] 7'. ^{DUG}*te-eš-šum-mi-in šal-l[i-in]'* [ ] 8'. *ta-aš-ta pa-ra-a* [ ] – „Stoličk[u] královny [ ] královně nápoje *marnuwan* poz[vedne. [ ] a královna dvakrát obět[uje. [ ] velk[ý] pohár [ ] a pak z [ ]“.“¹³¹⁷ Poté kněz vykoná očistný rituál královny.

^{DUG}*tilupi-* n. nádoba *tilupi*

„Červená nádoba *tilupi*“ je jmenována v seznamu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): ^{DU}]G*ti-lu-u-pí* SA₅ – „červená [nádo]ba *tilupi*“ (i 21').

ZABAR [(*har-zi*) *ne*] 3-ŠU *wa-al-ha-an-zi* / 38. ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-a[n-n]a-aš-ta [pa-ra-(a pé)]-e-ta-an-zi* (KBo 17.1 ii 30-38, CTH 416).

¹³⁰⁹ Dupl. KBo 17.6 ii 19': *te-eš-šu-um-me-uš*.

¹³¹⁰ Zde začínají fragment KBo 25.3 (až do obv. ii 48) a duplikát KUB 43.39.

¹³¹¹ KBo 17.6 ii 21' zakončeno za znakem *-i* a následuje paragrafová linie.

¹³¹² Zde končí duplikát KBo 17.6 (za ř. 41, tj. KBo 17.6 ii 21' je paragrafová linie).

¹³¹³ Nebo „bronzová kopí“.

¹³¹⁴ KBo 17.1 ii 38-44 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹³¹⁵ Viz STARKE 1977: 142.

¹³¹⁶ KBo 17.1 ii 48-54: 48. [*a*]-*pé-e* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an wa-a[h-nu-uš-k]án-zi IŠ-TU É.[(ŠÀ ERÍN^{MEŠ})š-an]* 49. [*t*]-*eš-šu-mi-uš-ša* Û^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *ú-da-an-zi [(LUGA)]L-uš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a]* 50. [*t*]-*eš-šu-mi-uš da-an-zi hal-ma-aš-šu-it-ti ha-aš-ši-ya-a[(š-š)]a-an* 51. *ti-an-zi* ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *wa-al-ha-an-ni-an-zi* 3-ŠU (KBo 17.3 ii 7': 3-*i[š]*) / 52. *ma-a-an* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an ERÍN^{MEŠ}-an-na* 3-*[š]U wa-ah-nu-mi ha-a-ra-na-an-aš-ta* 53. *pa-ra-a pé-e-ta-an-zi ERÍN^{MEŠ}-ta-an te-eš-šu-mi-uš-ša* Û^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR 54. [*x-ni ta-aš-t*]*a pa-ra-a pé-e-tu-me-ni* (KBo 17.3 ii 14': *pé-e-tu-me-e-ni*).

¹³¹⁷ IBoT 2.121 rev. 5'-8'.

^{GIŠ}*tipa-* c. nádoba / příbor *tipa-*

E. Neu se domnívá, že se jedná o druh nádoby¹³¹⁸, oproti tomu J. Tischler má za to, že by se mohlo jednat o příbor, neboť bývá často ve výčtu ostatních příborů. Avšak např. v novochetitském textu KUB 42.107 je jmenován před tloučkem do moždíře: 50 ^{GIŠ}*ti-i-pa-aš* 2 ME ^{GIŠ}*tar-wa-li*].¹³¹⁹ Termín *tipa-* se dochoval ve starochetitském rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677). Hovoří se zde o dvě stě *tipa-*: 20'. [2 M]E ^{GIŠ}*ti-i-pa-aš* 2¹ ME ^{GIŠ}*x*[¹³²⁰] 21'. [x x]x ^{GIŠ}BANŠUR^{HLA} 20 ^{GIŠ}*x*[– „[dvě s]tě *tipa-*, dvě stě [ ] stolů, 20 [“.¹³²¹

wera- c. „tác“¹³²²

„Pestrý tác“ je doložen v seznamu objektů pro rituál KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): [(... 5 *hu-ur*)-*ta-a-li* G]ÛN.A 5 *ú-e-ra-aš* [(GÛN.A)] – „[5 pe]strých [nádob *hurtali*, 5 [pestrých] táců“ (i 2').

^{GIŠ}*zalwani-* c. „(dřevěný) talíř“¹³²³

V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) je takový talíř dochován fragmentárně po výčtu potravin: ^{GIŠ}*za-al*-[*wa-ni* – (rev.[?] iv 8).

zeri- n. „pohár“

Na základě Starochetitského rituálu pro královský pár víme, že tomuto chetitskému termínu odpovídá sumerogram GAL (na základě odlišného psaní v jednotlivých duplikátech): 34. *ha-li-i-na-aš ze-e-ri*¹³²⁴ *har-mi ta-an an-da 3-iš* LUGAL-*uš*¹³²⁵ MUNUS.LUGAL-*ša*¹³²⁶ 35. *ze-e-ri-ya*¹³²⁷ *al-la-pa-ah-ha-an-zi*¹³²⁸ *iš-tap-pu-ul-li-še-ta šu-li-i-aš*¹³²⁹ 36. [(t)]a

¹³¹⁸ NEU 1983: 198.

¹³¹⁹ KUB 42.107 iv[?] 8 (podle NEU 1980a: 158 n. 529).

¹³²⁰ Srv. KUB 42.107 iv[?] 8: 50 ^{GIŠ}*ti-i-pa-aš* 2 ME ^{GIŠ}*tar-wa-li*] (podle NEU 1980a: 158 n. 529).

¹³²¹ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] iv 20'-21'.

¹³²² HW Erg.-Heft 3: 37a.

¹³²³ NEU 1970: 73-76.

¹³²⁴ KBo 17.1 iv 35: GAL-*ri*.

¹³²⁵ KBo 25.148 iv 5': LUG[AL]-*uš*.

¹³²⁶ KBo 17.1 iv 36: MUNUS.LUGAL-*aš-ša*.

¹³²⁷ KBo 17.1 iv 36: GA[L-y]*a*.

¹³²⁸ KBo 17.1 iv 36: *al-la-ap-pa-ah*-[*ha-an-zi*].

¹³²⁹ KBo 25.148 iv 6': *š[u-l]i-i-aš*.

iš-ta-a-ap-hé – „Držím hliněný pohár a do poháru král a královna třikrát plivnou. Jeho víko (je) však z olova, a já (jej) uzavřu.“¹³³⁰

^{DUG}DÍLIM.GAL „miska, mísa“

^{DUG}DÍLIM.GAL má zřejmě obdobný význam jako chetitské *huppar(a)*-. Červené a žáruvzdorné mísy i hmoždíře jsou jmenovány spolu s nádobami pro rituál KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 9´. ...^{DUG}DÍLIM(.GAL SA₅)] 10´. [(20 ^{DUG}DÍL)]IM.GAL ŠA IZI 10 ^{DUG}DÍLIM.GAL *ku-uš-ku-uš-šu-w[a-aš* 1 ŠU-ŠI ^{DUG}DÍLIM.GAL)] – „[červených mís, 20 žáruvzdorných m]ís, 10 hmoždíř[ů, 60 mís“.¹³³¹

V seznamu objektů potřebných pro rituál KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677), se hovoří o „vojenské misce“: [x x ^{DUG}DÍLIM.GAL ŠA ERÍN^{MES} (rev.[?] iv 16´) a o hmoždíři [x x x ^{DUG}DÍLIM.GAL *ku-uš-ku-uš-šu-w[a-aš*] (rev.[?] iv 18´).¹³³² Termíny ^{DUG}DÍLIM.GAL *ku-uš-ku-uš-šu-wa-aš* lze překládat „hmoždíř“ (dosl. „miska (na) drcení“) a ^{DUG}DÍLIM.GAL TUR „malá miska“.

DUG nádoba (na tekutiny)

1 DUG KAŠ.GEŠTIN – „nádoba s vinným nápojem“ (CTH 336: KUB 33.59 obv. i 4), popř. DUG GEŠTIN – „nádoba s vínem“ (KBo 25.51++ obv.[?] i 22´). V textu KBo 25.37 (CTH 649) je uvedena jedna nádoba DUG:]x-a 1 DUG *la-hu-*[(i 5´). V seznamu potřebných surovin pro Slavnost zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) jsou na tabulce KBo 13.175 jmenovány 1 DUG GEŠTIN 1 DUG *mar-nu-an* (rev. 4´). 1 DUG *mar-nu-an*[je zmíněn rovněž v textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu, ř. 6´).

GAL „pohár“

Během starochetitské slavnosti KILAM (CTH 627) obětuje král ohništi z poháru za pomoci nejvyššího palácového úředníka: 16. GAL DUMU^{MES}.É.GAL LUGAL-*i* GAL-*ri pa-a-[i*] 17. LUGAL-*ša ha-aš-ši-i ši-pa-a-an-ti* GAL DUMU[^{MES}.É.GAL] 18. LUGAL-*i* GAL-*ri e-ep-zi* LUGAL-*uš* x[– „Vrchní palácový úředník d[á] králi pohár. [ ] A král obětuje ohništi. Nejvyšší palácový [úředník ... vezme pohár od krále, král [ ]“.¹³³³ V jiném textu téhož rituálu (CTH 627) je popisován ritus „pití jednotlivých bohů“, při kterém

¹³³⁰ KBo 17.3 iv 34-36 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.); Srv. možnost doplnění na HHT 75 ř. 10´ (NEU 1980a: 180 n. 604.

¹³³¹ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 9´-10´.

¹³³² Dále viz KBo 20.16++ i 29´ (2 ^{DUG}DÍLIM.GAL *ku-uš-ku-uš-šu-wa-aš*).

¹³³³ KBo 17.19++ ii 16-18.

je použito pohárů: 12. [LUGAL-uš a-k]u-an-na ú-e[-ek-zi ^{LÚ}] ^{MEŠ}SAGI GAL ^{HI.A} ú-da-an-zi – „[Krá] vy[bízí] k [p]ítí. Číšníci přinesou poháry.“¹³³⁴

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je doložen „pohár Boha bouře“: 20. ^{LÚ}S[AGI? GAL ^{DIM} š(u-up-pí-iš-tu-wa-ra-an)] ú-da-i LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša ti-en-zi 21. a-ru-wa-[an-zi ^{LÚ}ki-(ta-aš hal-za-a)]-i GAL ^{DIM} a-ku-[(a)n-zi wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an 22. ^{LÚ}.MEŠš(a)-ah-t[a-ri-li-eš iš-ha-m]i-an-zi – „Číšník? přinese [zářivý? pohár Boha bouře]. Král a královna vstanou, poklo[ní se. Muž kita- vol]á. Pij pohár Boha bouře. Hrají (k tomu). Zpěv[áci zpí]vají.“¹³³⁵ V závěru rituálu se pak praví toto: 33'. [(LUGA)]L-uš e-ša šu-wa-a-ru ku-e GAL ^{HI.A} ak-ku-uš-ki-z[i] 34'. [(ta a-pé-e-pít)] e-ku-zi – „[Krá] se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pív[á, tak právě ty] (nyní) pije.“¹³³⁶

V textu KBo 20.8 (CTH 631) vezmou číšníci poháry a obchází stůl (a nalévají sedícím): 17'. LUGAL-uš a-ku-an-na ú-e-ek-zi ^{LÚ}.MEŠSAGI GAL ^{HI.A} [ ] 18'. ir-ha-an-zi – „Král vybízi k pití. Číšníci poháry [ ] (oni) obchází.“¹³³⁷

„Kopa pohárů“ je zmíněna v seznamu nádob v textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): [(1 ŠU-Š)]I ^{DUG}GAL ^{HI.A} – „[60] pohárů“ (i 11'). Tyto poháry jsou zmíněny i později v průběhu rituálu, na fragmentu KBo 20.3: [(3 NINDA.ÉRIN^{MEŠ} 20-iš ^{LÚ}SIMUG.A ^{URU}Zi-ip-l)]a-an-da GAL ^{HI.A}-aš da-[(a-i)] – „[Tři komisařky 20i (jednotek)] d[á] kovář ze Zipl]andy (k) pohárům.“ (iii 5'). Z textu KBo 25.86++ vyplývá, že tyto poháry bylo možno přiklopit víkem: 4''. [GA]L¹-ri iš-ta-a-pí[ ]x[ ]x zi ki[ ] 5''. ^{LÚ}SAGI-aš-ta[ ]x x x x[GA]L¹-ri e-ep-zi – „[poh]ár přiklopí. [ ] Číšník [ ] uchopí [poh]ár.“¹³³⁸ A později: [GA]L-ri ^{LÚ}.MEŠŠU.[GI] a-ku-an-zi – „[... poh]ár star[ci] pijí“ (iii 8').

V textu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je po skončení libačního ceremoniálu uvedeno, že kdosi odnese pohár: ma-a-na-aš-ta GAL-ri pé-e-da-i – „Když pak odnese pohár“ (obv. ii 19').

V textu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) podává číšník synovi pohár při rituálu pití bohům: [... ^{LÚ}SAG]I GAL-ri p[a-a-i] – „Číšník d[á] pohár[ ]“ (iii 1') a 10'. GAL-ri e-ep-zi – „uchopí pohár.“ (iii 10'). V obdobném kontextu je pohár doložen i v příbuzném

¹³³⁴ KBo 25.61++ obv.? ii 12. Přepis viz NEU 1980a: 134-136. Obdobné pasáže viz rev.? 3', 12', 20'.

¹³³⁵ KBo 17.11++ i 20-21.

¹³³⁶ KBo 17.11++ iv 33'-34'. Pouze v pozdějším opise se mimoto dochovala i věta: 41'. LUGAL Ū [(MUNUS.LUGAL e-ša-an-da šu-wa-a-ru ku-e GAL ^{HI.A}) a(k-ku-uš-kán-zi)] 42'. [t]a [(a-pu-u-uš-pát a-ku-an-zi túh-hu-uš-ta)] – „Král a [královna se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pívají, [tak t]y (nyní) pijí. Končí se.“ (iv 41'-42').

¹³³⁷ KBo 20.8 obv.? i 17'-18'. Srv. rovněž LUGAL-uš a-ku-an-n[a ú-e-ek-zi] – „Král [vyzívá k] pití.“ (obv.? i 1').

¹³³⁸ KBo 25.86++ iii 4''-5''.

textu KUB 54.50 (CTH 648): 11'.]x *ú-e-ek-zi* LÚSAGI¹³³⁹ GAL-ri x[ ] 12'.] x-in TUŠ-aš e-ku-zi LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.[RA] 13'. [ ] LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-ep-zi na-a[n] 14'. [a-ku-an-n]a *ú-e-ek-zi* LÚSAGI GAL-ri p[a-a-i] – „] vyzývá. Číšník pohár[ ] pije v sedě. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chl[éb] Kněz ‚pomazaný‘ uchopí tlustý chléb a[ ] vyzývá k [pit]í. Číšník d[á] pohár. [ ]“. ¹³⁴⁰

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) jsou doloženy „čisté poháry“: [(nu GAL)^{HI.A} š]u-up-pa ti-[an-zi – „A (oni) postaví [č]isté pohár[y].“ (ABoT 1.35++ iv 24'). ¹³⁴¹

Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) obětuje král z poháru nápoj *marnuwan*: 8. [DU]MU.É.GAL *mar-nu-an pé-ta-i* LUGAL-uš 2-ŠU 9. *ši-pa-an-ti* DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i* – „[Palá]cový úředník přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát obětuje. Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč...“ ¹³⁴²

V textu KBo 25.69 (CTH 670) je zlomkovitě doloženo 1'. [...]x DUMU GAL-ri x[– „syn pohár [“ (obv.[?] ii 1').

Libaci z poháru GAL máme doloženou i v textu IBoT 2.121 z okruhu města Nerik (CTH 676), kdy král uchopí pohár, z něhož obětuje a poté rozdrobí chléb. ¹³⁴³ Tento pohár může být „dobrý“, v blíže nejasné souvislosti, srv. KBo 25.122 (+) KBo 25.123 ii 11': GAL^{HI.A} SIG₅-an-da).

^{DUG}HAB.HAB „konvice“

Akkadsky *KUKKUB(B)U*, jedná se o obětní (libační) nádobu. Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je do ní nalito víno: ^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN¹³⁴⁴. V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) jsou zmíněny nápoje, které jsou nality do této „konvice“: 19'. [^{DUG}HA]B.HAB^{HI.A} ŠÀ.BA 1 *mar-nu-an* 1 *ši-eš-šar* 1 *w[a-al-hi]* 20'. [ ] 1 GEŠTIN DUMU.É.GAL A-NA GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL *pí-iš-ki-iz-z[i]* – „[v kon]vicích jeden nápoj *marnuan*, jedno pivo, jeden nápoj *w[alhi]*, [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi.“ ¹³⁴⁵ Dvě konvice jsou jmenovány ve výčtu nádob a potravin pro rituál CTH 665 (KBo 17.33++ iv 5').

¹³³⁹ Namísto LÚSILA.ŠU.DUH psáno LÚ<SILA>.ŠU.DUH. Srv. ř. 14'.

¹³⁴⁰ KUB 54.50 obv.[?] 11'-14'.

¹³⁴¹ Srv. rovněž dupl. KBo 17.12 iv 5'.

¹³⁴² KBo 20.10 + KBo 25.59 i 8-9 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 5-6.

¹³⁴³ GAL-[r]i e-ep-z[i] – „] uchop[í] pohár.“ (IBoT 2.121 obv. ř. 4').

¹³⁴⁴ KBo 17.4 iii 44 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.). ^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN psáno přes razuru.

¹³⁴⁵ KUB 43.30 iii 19'-20'.

DUG⁷TU⁷ „hrnec“

Hrnce nacházíme ve výčtu objektů pro Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15): 9'. [DUG^{HLA}]^A RI-QA-A-TUM 10 DUG⁷TU⁷^{HLA} 10 DUG⁷ha-ri-ul-l[i DUG⁷DÍLIM(.GAL SA₅)] – „prázdné [nádoby], 10 hrnců, 10 nádob hariull[i, červených mís“.¹³⁴⁶

V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) je v hrnci rozporcována ovce: 7. [1 UDU šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš] I-NA DUG⁷TU⁷ mar-ri-it-ta LÚ.MEŠ⁷MU-RI-DI-š[a] 8. [ma-a-ra-i-it kar-pa-an ha]r¹-kán-zi ta-an ha-aš-ša-a-aš pé-ra-an ti-an-zi – „[Jedna zářivá[?] ovce] se rozporcuje v hrnci. Muži muridi vš[ak zve]dli [kopím] a položí ji před ohniště.“¹³⁴⁷ S tímto hrncem se setkáváme i později: 16. [... -aš LÚ.MEŠ⁷ALAM.ZU₉-an GÌR^{HLA}-ŠU-N]U še-er-hi-it šar-ta-i ta nam-ma 17. [tar-uk-zi ... x-pát-ta QA-TAM-MA i-e-ez-zi ta D]^{UG}TU⁷-ša ša-li-i-ga – „nohy klaunů potírá substancí šerha- a potom [tancuje[?] ... udělá totéž. A] přiblíží se k [h]rnci“.¹³⁴⁸ Zde text pokračuje na dupl. KBo 17.43: 15'. ... ta DUG⁷TU⁷-ša ša-li-ga UZU⁷ÚR-aš-ta da-a-i ta-a[t] 16'. [a-ap-p]a DUG⁷TU⁷-ša pé-eš-ši-i-e-ez-zi ta-aš píd-da-a-i 1 LÚ⁷ha-a-pé-eš LÚ⁷har-ta-ga-aš-ša [ ] 17'. [-zi LÚ⁷NAR-ši-ya-aš UDUN-ni-ya pa-iz-zi ta-aš-ta x x [– „A přiblíží se k hrnci, vezme úd a vhodí ho [zpě]t do hrnce. A utíká. Jeden muž hapi-a-, muž hartaga- [...]. Hudebník jde k peci a [“.¹³⁴⁹

IV. 5. b. Nástroje ze dřeva, kůže a kovů a zbraně

KUŠ⁷annanuzzi- c. „uzda“[?]

Výraz KUŠ⁷annanuzzi- je součástí koňské výstroje a mohlo by se jednat o „uzdu“.¹³⁵⁰ Tento předmět je doložen v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 5'. [ku-u-ur-k]a-aš-ši-iš-ša GE₆ LUGAL-an LÚ.MEŠ⁷kur-ka-[ ] 6'. [ ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU „SÍG+MUNUS“ GE₆¹ 1 SILA₄ GE₆ A-M[A] 7'. [KUŠ⁷iš]-hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš 2 KUŠ⁷an-na-nu-uz-zi-uš 2 KU⁷[š] 8'. [LUGAL-u]š¹³⁵¹ LÚ.MEŠ⁷tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i] – „[a jeho černé [hří]bě krále muži[ ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ ] dá [krá]l[?] mužům taršipiyala-.“¹³⁵² Srv. sloveso *annanuzzi-ant-.

¹³⁴⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 9'. Dále viz KBo 20.16++ i 21'.

¹³⁴⁷ KBo 17.18 ii 7-8. Dupl. KBo 17.43 i 6'.

¹³⁴⁸ KBo 17.18 ii 16-17.

¹³⁴⁹ KBo 17.43 i 15'-17'.

¹³⁵⁰ E. Neu překládá „Zügel(?), Halfter(?)“, J. Tischler „Teil des Pferdegeschirrs, ‚Zaum ohne Mundstück“ (HHW: 16).

¹³⁵¹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

¹³⁵² KBo 17.15 rev.¹ 5'-8'.

aniyatt- c. „výstroj, výzbroj; mešní roucho; insignie, vybavení“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) si za rozbřesku král bere svou výstroj: [(LUGAL-uš-za a-ni-ya-at-ta-še-e)]t da-a-i LUGAL-[u]š a-ra-ah-za pa-iz-zi – „[Král si] vezme [svo]u [výstroj]. Král jde ven.“ (i 32, srv. i rev. iv 27'-28').

^{GIŠ}*arimpa- c.* nástroj *arimpa-*

Dosud nejasný výraz je doložen v rituálu KILAM: [LÚ ^{GIŠ}B]ANŠUR ^{NINDA}zi-ip-pu-la-aš-ne ^{GIŠ}a-ri-im-pí ha-an-ta-a-iz-zi – „[Obslu]hující srovná chléb *zippulašne* v *arimpi-*“¹³⁵³

ašuša- c. kovový předmět *ašuša-*

Tento předmět, vyrobený z kovu, byl podle textů používán i jako šperk. Je možná jeho souvislost s označením mužů *ašušala-* (viz ^{LÚ}*ašušala- c.*). Z rituálu KBo 25.84 (CTH 670) jeho funkce není zjevná: LUGAL-uš a-šu-ú-ša-an KÁ.GAL-m[a – “Král (šperk) *ašuša-* [k²] bráně[“ (i 3').

hahhal n. nástroj *hahhal*¹³⁵⁴

Nástroj *hahhal* se vyskytuje ve Starochetitském rituálu pro královský pár, kde je použit k uchopování nečistých objektů (nití atd.): 26. ta ka-lu-lu-pu-uš-mu-uš ga-a-pí-ni-it hu-la-a-li-e-mi 27. ŠA QA-TI-ŠU-NU ú-ga ha-a-ah-ha-al har-mi ši-i-na-an-na har-mi - „A jejich prsty ováží nití, (prsty) jejich rukou. Držím však (nástroj) *hahhal* a držím figurku.“¹³⁵⁵ 30.¹³⁵⁶ ta ha-a-ah-ha-al-li-it 31.¹³⁵⁷ ga-a-pí-na-an da-a-ah-hé¹³⁵⁸ ka-lu-lu-pí-iš-mi hu-la-li-an ku-i-ta an-da 32. hal-ki-ya-ša¹³⁵⁹ ZÍZ^{HLA}-ša¹³⁶⁰ har-ša-a-ar-ra nu a-pa-at-ta GÌR-ŠU-NU ki-it-ta / 33. ga-a-pí-na-an¹³⁶¹ ka-lu-lu-pí-iz-mi-it¹³⁶² ha-ah-ha-al-li-it ma-a-ar-ka-ah-hi¹³⁶³ - „A já vezmu (nástrojem) *hahhal* nit, co však (je) na jejich prstech

¹³⁵³ KBo 17.21 obv. 9.

¹³⁵⁴ Viz HEG I: 121-122; HED III: 3-5; HW²: 3-4; RIEKEN 1999: 71-73. V. Haas překládá termínem („Dornstrauch oder Gestrüpp“).

¹³⁵⁵ KBo 17.3 iv 26-27 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹³⁵⁶ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

¹³⁵⁷ Pro řádky rev. iv 31-37 je doložen text A. KBo 25.148.

¹³⁵⁸ KBo 25.148 iv 1': d[a]-a-ah-hí.

¹³⁵⁹ KBo 25.148 iv 2': ha[-ki]-ya-ša.

¹³⁶⁰ „Znak ZÍZ je v textu KBo 17.3 psán přes razuru. I text KBo 17.1 iv 33 (= FHG 6) nabízí –aš-ša (oproti edici).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 39 n. 12).

¹³⁶¹ KBo 25.148 iv 3': g[a]-a-pí-na-an.

¹³⁶² KBo 17.1 iv 34: ka-lu-lu-pí-iz-me-e[t].

¹³⁶³ KBo 25.148 iv 4': ma-ar-ka-ah-hi.

ovázáno, klasy (,hlavy‘) ječmene i pšenice, a to leží u jejich nohou. / Nit rozdělím jejich prsty (a nástrojem) *hahhal*.¹³⁶⁴

^(GIŠ)*halputi-*   předmět *halputi-* (ze dřeva)¹³⁶⁵

Význam tohoto termínu není znám. Je doložen v textu KBo 25.112(++): LUGAL-*uš-za šu-up-pí-a-ah-ha-ti A-NA [hal]-pu-u-ti ma-a-an-ha-an-d[a] ma-a-al-di ke-e-a QA-TAM-MA* – „Král se (kultovně) čistí. Stejně tak jako před [*hal*]*puti* recituje, tyto stejně tak.“¹³⁶⁶ Dále i v KUB 28.75: *ma-a-an DUMU-aš URU-ri-pá[t]* ^{GIŠ}*ha-al-pu-u-ti x[...] 2.* ^{LÚ}GUDU₁₂-*ša ki-iš-ša-an me-ma-i* – „Když syn ve městě v *halputi-* [   ], praví kněz ,pomazaný‘ následovně: [“.¹³⁶⁷

ipulli-   „rukověť, držadlo“

V textu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) je fragmentárně doloženo *t]a-aš* ^{LÚ}SANGA-*aš i-pu-[ul-li-še-et]* ((i) 20´).

^{KUŠ}*išhima(n)-* c.   „řemen“

Výraz ^{KUŠ}*išhima(n)-* c. bývá běžně překládán pojmem „provaz“¹³⁶⁸, vzhledem k determinativu KUŠ („kůže“) je však pravděpodobnější, že se jednalo o výrobek z kůže, tedy „řemen“. S tímto předmětem se setkáváme v pasáží rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), kde jsou jím přivazována zvířecí mláďata k dospělým zvířatům a jedná se tedy o řemen používaný ke svazování či zapřehání zvířat: 5´. [*ku-u-ur-k]a-aš-ši-iš-ša* GE₆ LUGAL-*an* ^{LÚ.MEŠ}*kur-ka-*[   ] 6´. [   ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU„SÍG+MUNUS“ GE₆[!] 1 SILA₄ GE₆ A-N[A   ] 7´. [^{KUŠ}*iš]-hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš* 2 ^{KUŠ}*an-na-nu-uz-zi-uš* 2 ^{KUŠ}[   ] 8´. [LUGAL-*uš*]¹³⁶⁹ ^{LÚ.MEŠ}*tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i]* – „] a jeho černé [hří]bě krále muži[   ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [   ) dá [krá]l[?] mužům *taršipiyala-*.“¹³⁷⁰ V následující pasáži jsou tyto řemeny obtočeny zvířatům kolem nohou či hlavy: 9´. 1 ANŠE.KUR.RA-*uš ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š]*] 10´. 8 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš* 1 ^{GU₄}ÁB *pa-ta-a-aš-ša-aš* [(4 ^{KUŠ}*iš-h)i-ma-a-ne-eš]* 11´. *ne-e-an-te-eš* 1 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za* A[(MAR-*uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)]* 12´. A-NA UDU ^ÚSILA₄ *ha-mi-in-kán*

¹³⁶⁴ KBo 17.3 iv 30-33 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39).

¹³⁶⁵ V. Haas překládá „Schrein“ (HAAS 1970: 307).

¹³⁶⁶ KBo 25.112(++)) ii 14´-15´ (CTH 733).

¹³⁶⁷ KUB 28.75 ii 1-2 (CTH 733).

¹³⁶⁸ Např. NEU 1983: 78 („Strick“); HHW: 64 („Schnur, Seil; Strick“).

¹³⁶⁹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

¹³⁷⁰ KBo 17.15 rev.[!] 5´-8´.

nu-uš NA₄-*an pá-r-na-aš hi-lam-ni* E[(RÍN^{MEŠ}-*az ha-an-da-a*)-] – „Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i]”. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)řaže(né)][?] m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti. A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ].¹³⁷¹

^{GIŠ}*kištu-* c. „podstavec“¹³⁷²

Fragmentárně je „podstavec“ doložen na zlomku KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): 3'. LÚGUDU₁₂ x[ ]^{GIŠ}*ki-iš-tu-u[n ...]* 4'. DINGIR^{LIM} LÚS[AG]I GAL-*ri A-NA* ^{GIŠ}*k[i-iš-tu – „kněz ,pomazaný‘ [...] podstave[c ...] čiš[ní]k boha pohár na pod[stavec“*.¹³⁷³

kullupi- n. „srp“[?]

Srp se vyskytuje ve Starochetitském rituálu pro královský pár¹³⁷⁴, kde vykonavatel rituálu zdůrazňuje, že se král s královnou nezapomínají starat o bohy a obětiny: KBo 17.1 ii 57. [(LUGAL-*u*)]š *ku-ul-lu-pí har-z[(i MU)]NUS.LUGAL-ša* NA₄ARA₅-*an* 58. [*har-zi*] – „Král drží srp a královna [drží] mlecí kámen.“¹³⁷⁵

kurša- c. „rouno; vlys; štít“¹³⁷⁶

S rounem se setkáváme ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631), avšak bez bližšího určení jeho významu: 33. [L(Ú^h*hu-ul-da-a-la-ša Éh*)]*a-le-en-ti-u-[a]z kur-ša-an da-a-i* 34. [*ta-aš-ta pa-(ra-a)] pé-e-da-i* – „[Hlídač však] vezme z [domu h]alentiu rouno [a] vynese (jej) [ven].“¹³⁷⁷ A fragmentárně později: *ha-aš-ši-i 1-iš kur-š[a-aš pé-ra-an 1-iš – „]* jednou [na] ohniště, [jednou před] rou[no“ (i 55, viz i rev. iv 38). V závěru tohoto rituálu je rounu obětováno: 37'. ... *ku-ut-ta-aš pé-ra-an* 38'. [*ši-ú-ni 1-(iš ši-pa-an-t)]i ha-aš-ši-i 1-iš kur-ša-aš pé-ra-an 1-iš* 39'. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti 1-iš lu-u)]t-ti-ya 1-iš ha-at-ta-lu-aš* GIŠ-*i 1-iš* 40'. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za 1-i)]š ši-pa-an-t[i] – „[Obětuj]e [božstvu jednou] před zdi. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno, jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře [vedle] ohni[ště jedn]ou.“*¹³⁷⁸

„Rounu“ je obětováno v textu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), kde král obětovává společně s vrchním kuchařem: 1'. [UGULA^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *iš-*

¹³⁷¹ KBo 17.15 rev. 1' 9'-12'.

¹³⁷² Srv. HW Erg. 3: 20a.

¹³⁷³ KBo 17.13 + KBo 25.68 i 3'-4'.

¹³⁷⁴ CTH 416 (Otten – SOUČEK 1969).

¹³⁷⁵ Viz interpretace V. Haase: HAAS 1994: 197 n. 87, 197 n. 89.

¹³⁷⁶ POPKO 1978: 108-120; HAAS 1994: 510.

¹³⁷⁷ KBo 17.11++ i 33-34.

¹³⁷⁸ KBo 17.11++ i 37-40.

*p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2'. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM ha-aš-ši-i 3-Š[U ši-pa-an-ti] 3'. [UGULA LÚ.MEŠ GIŠ BAN]ŠUR ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM] 4'. [kur-ša-aš p]é-ra-an 1-ŠU hal-ma-šu-it-ti 1-ŠU lu-u[t-ti-ya 1-ŠU] 5'. [ha]-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU [ši-pa-an-ti] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu išp[a]n[tuz]iyaššar. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhující] provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.“¹³⁷⁹ V následující pasáži se obětuje nápoj *marnuan* rounu vedle stolu: 8'. [UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM mar-nu-an-da-aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar LUGAL-i e-ep-z[i] / 9'. [LUGA]L-uš QA-TAM da-a-i UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM kur-ša-aš pé-ra-an GIŠ[BAN]ŠUR kat-ta 10'. [3-ŠU] ši-pa-an-ti – „[Vrchní k]uchař nastav[í] králi nádobu išpantuziyaššar s nápojem *marnuan*. [Krá]l (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje [třikrát] před rounem u s[to]lu.“¹³⁸⁰ a dále se stejně obětuje víno (12'. [UGULA LÚ.MEŠ] MUHALDIM GEŠTIN-aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar LUGAL-i pa-r[a-a] e-ep-zi / 13'. [LUGAL-uš] QA-TAM da-a-i UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM kur-ša-aš pé-ra-an GIŠ[BAN]ŠUR kat-ta 14'. 3-ŠU ši-pa-an-ti, obv. ii 12'-14').¹³⁸¹*

Vrchní kuchař obětuje rounu i v textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670): 10'. [UGULA LÚ.MEŠ] MUHALDIM pa-iz-zi ku-úr-š[i ...] 11'. [hal-ma-šu]-it-ti 1 pár-šu-ul-ll[i ...] 12'. [...] 1 pár-šu-ul-li x[...] 13'. [...] ha-aš-ši-i 1 p[ár-šu-ul-li] / 14'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM me-ma-al x[ ] 1-ŠU šu-uh-ha-i 15'. kur-ši 1-ŠU hal-ma-šu-[it-ti] 1-ŠU 16'. lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an 1-ŠU [ha-at-t]a-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU 17'. nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU [š]u-uh-ha-a-i – „[Vrchní k]uchař jde, rounu[... trůn]nu jeden drobe[k ... jeden] drobek [...] ohništi jeden d[ropek]. / Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [záv]oře (a) potom jednou ohništi.“¹³⁸²

GIŠ *kurša-* c. „štít; táč“¹³⁸³

Při Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.16++) se zlomkovitě dochoval 1 GIŠ *kur-š[a?]*- (i 23').

¹³⁷⁹ KUB 43.30 ii 1'-5'.

¹³⁸⁰ KUB 43.30 ii 8'-10'.

¹³⁸¹ V závěru je rouno zmíněno ještě jedenkrát fragmentárně: 19'. ...UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM kur-š[a-aš] 20'. [iš-pa-an-tu-zi-aš-šar da-a-i (obv. ii 19'-20').

¹³⁸² KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 10'-17'.

¹³⁸³ NEU 1983: 105 n. 369.

^{GIŠ}*marau-* n. *marau-* (dřevěný objekt na sezení)

Fragmentárně doloženo v textu KBo 20.7 + KBo 25.16 (CTH 635 obv.[?] 2': ^{GIŠ} *ma-r[a-]*, srv. i rituál KILAM: 17'. [(I-NA UD 2^{KAM} p)ē]-e-re-eš *hu-i-ta-a-ar-ra* NU.GÁL UGULA ^{LÚ.MEŠ}ALAM.[ZU₉] 18'. [(^{GIŠ} *ma-ra-a-u-i*)] e-eš-zi – „[Druhého dne pt]ák a zvířata ne(jsou). Vrchní klau[n] sedí [na *marau-*].“¹³⁸⁴

^{GIŠ}*mari-* c. „kopí“

V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) zvedli muži muridi části ovce pomocí kopí: 6'. ... 1 UDU *šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš I-NA* ^{DUG}TU₇ *mar-ri-it-t[a]* 7'. ^{L[Ú.MEŠ]} *M[U-RI-DI-š]a ma-a-ra-i-it kar-pa-an har-kán-zi ta-an ha-aš-ša-an pé-r[a-an ti-an-zi]* – „Jedna zářivá[?] ovce se rozporcuj[e] v hrnci. M[uži] m[uridi vš]ak zvedli kopím a položí ji př[ed] ohniště.“¹³⁸⁵

V ABoT 1.35++ (CTH 665) je slovo „kopí“ zmíněno v nejasném významu: 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš[(-) ...]al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi nu-uš-ma[...]* ^{G(1Š)}*ma-a-ri-uš* 14. *ku-ut-ta-na-az-aš-mi-it ke-e[...]x na-an-ni-an-zi* – „A je sukmem a je [...] *alliya-* podávají. A jim [...] kopí¹³⁸⁶ z jejich rukou tí[mtó[?] ...] vyrazí.“¹³⁸⁷ Zřejmě jsou míněna dvě kopí, neboť tato dvě kopí jsou uvedena i v závěru textu ve výčtu předmětů použitých v rituálu (KBo 17.33++ iv 8'.]x 2 *ma-a-re-e-eš*).

Na malém fragmentu KBo 20.37 (CTH 670) je doloženo *ma-a-ri-uš ku-wa-aš-[zi]* „líb[á] kopí“ (obv. 1') a v textu KBo 25.28 (CTH 670) železné kopí: 4'. 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-aš *tu-[u-ri har-zi]* 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-aš] 5'. *ma-a-ri-in har-zi [...]* 6'. [DUMU].É.GAL LUGAL-i AN.B[AR-aš – „Jeden palácový úředník [drží] železný oš[těp[?], jeden palácový úředník] drží [železné] kopí. [... palácový] úředník králi žele[zné“].¹³⁸⁸

^{GIŠ}*puri(y)a-* c. „(dřevěný) podstavec“[?]

V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) se hovoří o těchto podstavcích: *na-aš-ša-an* ^{GIŠ}*pu-u-ri-ya-aš* BABBAR *k[i-it-ta* – „A [eží] na bílých podstavcích.“¹³⁸⁹ Bílé podstavce jsou zmíněny rovněž při Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.16++): ^{GIŠ}*pu-u-re-eš* BABBAR (i 23').

¹³⁸⁴ ABoT 1.5++ ii 18' (CTH 627).

¹³⁸⁵ KBo 17.43 i 6'-7'.

¹³⁸⁶ Ak. pl.

¹³⁸⁷ ABoT 1.35 ++ i 12-13. Dupl. KBo 17.12 i 2'.

¹³⁸⁸ KBo 25.28 rev.[?] iii 4'-6'.

¹³⁸⁹ KBo 20.8 rev.[?] iv 5. Viz NEU 1983: 153 n. 452.

^{GIŠ}šallašturi- n. nástroj nebo rostlina

V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.16++) se o tomto nástroji praví, že má být vzat „z mlatu“: [(5² DUG ta-ha-ši-i-eš 3 x) (ŠA KISLAH 5) G¹šša-a-la-aš-[tu-ri] – „[5² nádob tahaši-, 3 ... 5] šalaš[turi] z mlatu“ (obv. i 1’).

(KUŠ)šarazzi- „hadice (na vodu)“[?]

Nástroj šarazzi-, podle determinativu vyroben z kůže, je použit v rituálu KBo 17.18 (CTH 649), během něhož hudebník tancuje ve dřepu a kropí právě nástrojem šarazzi-: 10. [... L¹ÚNAR-ši-ya-ša-ma a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-da-aš 11. [tar-uk-zi ša-ra-a-az-zi-i]t pa-ap-pár-aš-ki-iz-zi – „h]udebník však povstane a ve dřepu[?] [tancuje[?]] (a) kropí [hadicí].“¹³⁹⁰ Později udeří touto hadicí muže menia-, který kráčí za ním: 13. ... a-ap-pa-ma-aš-ta 14. [ne-e-a L¹Úme-ne-an KUŠša-ra]-a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš 15. [pa-iz-zi L¹Ú.MEŠALAM.ZU₉-uš wa-la-ah-zi – „[Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže menia- hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.“¹³⁹¹

šina- c. „figurka“¹³⁹²

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou tyto figurky použity pro očistu krále a královny. Jsou vyrobeny z hlíny¹³⁹³ a slouží k absorpci nečistých látek v těle krále a královny: 3’. [3-i]š LUGAL-un MUNUS.LUGAL-un-na hu-ya-an-zi 3-ki-ša-aš-ma-aš ši-i-[na]-an 4’. [pa]-ra-a e-ep-zi GU₄-na-aš-ma-aš 3-iš pa-ra-a e-ep-zi LUGAL-uš 5’. [3]-iš GU₄-un 1 ši-i-na-an¹³⁹⁴-na al-la-ap-pa-ah-hi MUNUS.LUGAL-aš-ša-an 3-iš 6’.¹³⁹⁵ [al]-la-ap-pa-ah-hi – „Krále a královnu [tříkr]át oběhnou a třikrát on(a) jim [n]astaví fig[ur]ku. I býka jim třikrát nastaví. Král plivne [tři]krát na býka a na figurku, i královna na ni (sg.!) třikrát [p]livne.“¹³⁹⁶ Tato figurka má později odejmout bolest a zlo z královského páru. Nejdříve je zmíněna ve výčtu pomůcek (18. 1^{EN} ši-i-na-an ú-i-il-n[(a-a)]š¹³⁹⁷ ša-lu-i-ni-it [– „Jedna hliněná figurka se šaluina“¹³⁹⁸.) a poté použita jako absorbens: 25. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša a-ša-an-zi 26. ta ka-lu-lu-pu-uš-mu-uš ga-a-pí-ni-it hu-la-a-li-e-mi 27. ŠA QA-TI-ŠU-NU ú-ga ha-a-ah-ha-al har-mi ši-i-na-an-na har-mi 28. ^{GIŠ}har-pa-ma

¹³⁹⁰ KBo 17.18 ii 10-11. Dupl. KBo 17.43 i 9’-10’.

¹³⁹¹ KBo 17.18 ii 13-15. Dupl. KBo 17.43 i 12’-13’.

¹³⁹² Srv. ^{NINDA}šina- chléb ve tvaru figurky.

¹³⁹³ š[i]-i-na-an-na ú-il-n[a-a-aš (KBo 17.2 i 10’); 1^{EN} ši-i-na-an ú-i-il-n[(a-a)]š ša-lu-i-ni-it (KBo 17.1 iv 18).

¹³⁹⁴ Psáno přes razuru.

¹³⁹⁵ Zde začíná KBo 17.3. Je duplikátem k obv. i 6’-37’.

¹³⁹⁶ KBo 17.1 i 3’-6’.

¹³⁹⁷ Dupl. KBo 17.3 iv 14: ú-il-na-aš.

¹³⁹⁸ Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 37 n. 19.

1-an-ta LUGAL-aš GÌR-ši ki-it-ta MUNUS.LUGAL-ša 1-an-ta 29. ki-it-ta¹³⁹⁹ ta ši-i-ni te-e-mi da-a LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-ša¹⁴⁰⁰ a-i-in 30.¹⁴⁰¹ x¹⁴⁰² wa-a-i-in pít-tu-li-uš-mu-uš-ša – „Král a královna jsou (zde). A jejich prsty ováží nití, (prsty) jejich rukou. Držím však (nástroj) *hahhal* a držím figurku. Hromada dříví ale: jedna leží u nohy krále, jedna však leží (u nohy) královny. A já pravím k figurce: „Vezmi krále a královny bol, bolest a úzkost!“¹⁴⁰³

tarma- c. „hřebík“

Hřebíky či hřeby jsou v rituálech často používány k uzavření nádob obsahujících nebezpečné látky, zlo, bolest, nemoci atp. Často se v této souvislosti setkáváme s číslem devět¹⁴⁰⁴, sedm¹⁴⁰⁵ či dvanáct¹⁴⁰⁶. Ve Starochetitském rituálu pro královský pár je na počátku vhozeno do nádoby devět hřebů (společně s meteority): 7'. *hu-ur-ti-ya-li-ma* 8'. [AN-B]AR-aš *ne-e-pí-iš*¹⁴⁰⁷ 1^{EN} *ki-it-ta* URUDU-aš-ša 1^{EN} *ki-it-ta* 9'. [(*tar-m*)]*a-aš-ša-an* 9-an *anda-an ki-it-ta* – „V nádobě *hurdiyalla-* však leží jedno [žele]zné nebe a jedno měděné (nebe). Hřebíky, (kterých je) devět, leží uvnitř.“¹⁴⁰⁸ Tyto hřeby jsou později použity k upevnění zlých materií: 8. *ú-i-il-na-aš*¹⁴⁰⁹ ERÍN^{MEŠ}-*an te-eš-šu-um-mi-uš-ša*¹⁴¹⁰ *ta-ak-na-a* 9. *ha-ri-e-mi tu-uš tar-ma-e-mi* – „Hliněné vojsko a poháry zahrabu do země. A připevním je (hřeby).“¹⁴¹¹ A dále: 2'. [ZÍZ^{HLA}]-*ša har-ša-a-a[r ha-a-ra-a-n]a-an pár-tu-u-[n]i-uš-ša* [ ] 3'. [ ] x *ke-e a-ra-ah-za p[é-e-t]ah-hé tu-uš tar-ma-e-[mi* – „A [pšeničn]é klas[y, orl]a a ptáky *partu[n]i-*, [ ], ty v[yn]esu ven (z města[?])¹⁴¹² a připev[ním] je (hřeby).“¹⁴¹³

¹³⁹⁹ V textu KBo 17.1 následuje za slovem *ki-it-ta* paragrafová linie.

¹⁴⁰⁰ Dupl. KBo 17.1 iv 30: MUNUS.LUGAL-aš-ša[.]

¹⁴⁰¹ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

¹⁴⁰² Tento znak byl vymazán. Původně snad anlautové *ú-*, srv. psaní *ú-wa-a-i-in* KBo 25.7 iv 5' (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 11; NEU 1980a: 17 n. 46). Obdobné vymazané *ú-* viz KBo 17.3 iv 38. Srv. dále psaní *wa-a-i-in* KBo 17.7 iv 9'.

¹⁴⁰³ KBo 17.3 iv 25-30.

¹⁴⁰⁴ Např. v Rituálu Zuwi CTH 412 iii 12; v Rituálu pro uzdravení chlapce KBo 41.3 ř. 3'-5', 9', KBo 17.90 ii 6', v Rituálu pro stavbu královského paláce KBo 4.1obv. 47 – rev. 6. či v rituálu IBoT 4.14 + KBo 24.4 (CTH 408) rev.¹ 4'-10'; KBo 40.154 rev.² 21' (HAAS 2003: 739-740).

¹⁴⁰⁵ Např. v Rituálu Mastiky CTH KBo 39.8 iii 44-48 (404.1), viz HAAS 2003: 741.

¹⁴⁰⁶ Např. KUB 28.87 rev. 2', Chutušihho rituál KUB 41.7 + KUB 28.102 ii 11-12 (CTH 732) či KBo 17.78 ii 10-11, viz HAAS 2003: 740.

¹⁴⁰⁷ Dupl. KBo 17.3 i 3': *ne-pí-iš*.

¹⁴⁰⁸ KBo 17.1 i 7'-9' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 18-19; HAAS 2003: 740.).

¹⁴⁰⁹ Dupl. KBo 17.3 iii 8: *ú-il-na-a-aš*.

¹⁴¹⁰ Dupl. KBo 17.3 iii 8: *tí-iš-šum-mi-uš-ša*.

¹⁴¹¹ KBo 17.1 iii 8-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁴¹² Interpretace viz HAAS 2003: 384.

¹⁴¹³ KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 iv 2'-3' (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 40-41.).

^{GIŠ}*tuhupzi*- n. nástroj *tuhupzi*-

Jedná se o dosud blíže neurčený předmět. H. Otten udává, že se jedná o „v kultu společně s chleby a jinými obětinami (nádobami nebo masem) jmenovaný nástroj, vyskytující se často ve větším počtu (dva, devět, jedenáct).“¹⁴¹⁴ J. Tischler nenabízí bližší určení („v rituálu používaný malý nástroj“).¹⁴¹⁵ V textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je tento nástroj uveden v seznamu ostatních předmětů pro rituál spolu s dřevěnými objekty: 12'. [(4 ^{GIŠ}*tu-h*)]*u-up-zi* 2 ^{GIŠ}*e-[er-hu-i]* 13'. 2 *ha-ap-ša-al-li*[ ] 14'. 10 ^{GIŠ}*GÌR.GUB*^{HLA} 1 *za-h[ur-ti]* – „[4 nádoby *tuh*]upzi, dva k[oše], 2 stoličky[ ], 10 podnožek, 1 *zah[ur-ti]*“.¹⁴¹⁶

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je tento nástroj jmenován v souvislosti s obětinami ze zvířat: 4'. *ŠA GU₄.MAH*^{HLA} *Ù GU*[₄] 5'. ^{UZU}*mu-uh-ra-a-uš-mu-uš G*[*U₄*?] 6'. ^{UZU}*ÉLLAG*^{HLA}-*ŠU-NU* ^{UZU}*Ì.UDU*^{HLA}[ ] 7'. *tu-uš 9-aš* ^{GIŠ}*tu-hu-up-zi-y[a-aš]* – „Býků a [ ] jejich *muhrai-* [ ], jejich ledviny, ovčí tuk[ ]. A ony v devíti *tuhupzi-*[ ]“.¹⁴¹⁷

turi- n. „oštěp“[?]

Železný oštěp[?] je doložen v rituálním textu KBo 25.28 (CTH 670): 4'. 1 *DUMU.É.GAL AN.BAR-aš tu-[u-ri har-zi* 1 *DUMU.É.GAL AN.BAR-aš*] 5'. *ma-a-ri-in har-zi* [...] 6'. [*DUMU*].*É.GAL LUGAL-i AN.B[AR-aš* – „Jeden palácový úředník [drží] železný oš[těp][?], jeden palácový úředník] drží [železné] kopí. [... palácový] úředník králi žele[zné“.¹⁴¹⁸

^{GIŠ}*zahurti-* n. *zahurti* (dřevěný objekt)¹⁴¹⁹

Vzhledem k tomu že v textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je tento předmět uveden v seznamu spolu s dalšími dřevěnými objekty na sezení, bude mít obdobnou funkci: 12'. [(4 ^{GIŠ}*tu-h*)]*u-up-zi* 2 ^{GIŠ}*e-[er-hu-i]* 13'. 2 *ha-ap-ša-al-li*[ ] 14'. 10 ^{GIŠ}*GÌR.GUB*^{HLA} 1 *za-h[ur-ti]* – „[4 nádoby *tuh*]upzi, dva

¹⁴¹⁴ OTTEN 1971a: 37.

¹⁴¹⁵ HHW 179.

¹⁴¹⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 12'-14'. Dále viz KBo 20.16++ i 22' (11 ^{GIŠ}*tu-hu-up-zi*[*i GA*]L).

¹⁴¹⁷ KBo 17.15 obv.[!] 4'-7'.

¹⁴¹⁸ KBo 25.28 rev.[?] iii 4'-6'.

¹⁴¹⁹ POLVANI 1988.

k[oše], 2 stoličky[ ], 10 podnožek, 1 zah[urti].¹⁴²⁰ Posléze je zmíněn „mužský nástroj zahurti: 1 ^{GIŠ}za-hur-ti LÚ-ni-l[(i x)] (KBo 20.16++ i 13’).

zinti(ya)- c. nástroj (na porážku dobytka)¹⁴²¹

Tento předmět není přímo doložen ve starochetitských textech, avšak lze doplnit pomocí duplikátu. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsána porážka devíti černých ovcí: 42. [(zi-in-ti-ya-an)] ú-da-an-zi ta ti-an-zi LUGAL-uš hal-ma-aš-šu-it-[(ti)] 43. [(LÚ.MEŠ^{LU}MUHALDIM hu-ga-an-ni)]-wa-an ti-an-zi 9 U[(DU^{HLA}G)]E₆ ku-ut-ti hu-kán-[z]i – „[ ] přinesou [předmět zinti-] a postaví. Král [ ] k] trůnu. [kuchaři] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.“¹⁴²²

^{GIŠ}zup(p)ari- n. „louče, pochodeň“¹⁴²³

„Pochodeň“ (s determinativem dřeva) se vyskytuje např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 32’. DUMU.É.GAL-ša 33’. pé-e-ra-aš-še-et¹⁴²⁴ ^{GIŠ}zu-pa-a-ri har-zi – „a palácový úředník před ním drží pochodeň“¹⁴²⁵. Na rev. iii se bohužel nedochoval celý rituál s pochodní a semeny, která jsou v ošatce: 24. pát)]-ta-ar-ra har-mi nu-uš-ša-an NUMUN-an 25.¹⁴²⁶ [an-(da k)]i-it-ta¹⁴²⁷ ^{GIŠ}zu-pa-a-ri¹⁴²⁸ ki-it-ta – „A držím ošatku. A [uvn]itř v ní leží semeno (a) pochodeň (v ní) leží.“¹⁴²⁹ (Totéž se – ještě fragmentárněji – opakuje na rev. iii 34-36.)¹⁴³⁰ Na malém fragmentu KBo 25.102¹⁴³¹ je rovněž zmíněna pochodeň: obv. 6’.] kar-di-iš-ši ^{GIŠ}zu-u[p-pa. V rituálech mužů ašušala- (CTH 665) je pochodeň doložena fragmentárně na ABoT 1.35++ iv 20’.¹⁴³²

V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) je pochodeň zmíněna při vaření ptáků, kterého se účastní muž [haliy]ami- a muži paššandal[a-]: MUŠEN^{HLA} a-ap-a-aš-pát za-nu-u[z-zi 4’. [LÚ^{LU}ha-li-y]a-mi-iš-kán¹⁴³³ LÚ.MEŠ^{LU}pa-aš-ša-an-ta-l[a-] 5’. [^{GIŠ}zu-pa-a-ri ti-e-

¹⁴²⁰ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 12’-14’.

¹⁴²¹ KÜHNE 1986: 98-99 n. 51a.

¹⁴²² KBo 17.11++ i 42-43.

¹⁴²³ OTTEN 1971b: 6-10.

¹⁴²⁴ Dupl. KBo 17.3 i 26’: pé-e-ra-aš-ši-it.

¹⁴²⁵ KBo 17.1 i 32’-33’ (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁴²⁶ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

¹⁴²⁷ V textu KBo 17.6 je na tomto místě, zřejmě chybně, paragrafová linie. V ostatních textech se nevyskytuje.

¹⁴²⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 25: ^{GIŠ}zu-up-pa-a-r[i.

¹⁴²⁹ KBo 17.1 iii 24-25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁴³⁰ 34. [(na)-aš-ta ^{GIŠ}]zu-pa-a-ri 9 mu-u-ri-ya-la-[aš¹⁴³⁰ 35. [ ] še-e-er-ša-me-et 3-ŠU 36. [wa-ah-nu-zi]-it ar-ta-ri – „Po[tom]pochodeň, devět (chlebě v tvaru) hrozn[ů,] nad nimi třikrát [kývá.] se postaví.“

¹⁴³¹ CTH 470. Přepis viz NEU 1980a: 177.

¹⁴³² Dupl. KBo 17.12 iv 1’.

¹⁴³³ NEU 1980a: 508.

ez-zi – „Onen ptáky uvař[í. muž *haliy*]ami- a muži *paššandal*[a-]pochodeň [ ] se postaví.“¹⁴³⁴

„Pochodeň“ je uvedena i v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677) ve výčtu objektů. Je zmíněna za vozem se dřevem, po ní následuje neurčitá nádoba: [x x x] 1 ^{GIŠ}*zu-pa-a-ri* 1 ME ^{DU}[^G (rev. ? 15´).

^{GIŠ}*zupariyalli-* n. objekt související s loučí

Tento termín, jehož význam je nejasný, je doložen uprostřed výčtu dřevěných objektů v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): ^{GIŠ}*zu-pa-ri-al-li* (rev. ? iv 19´). O čtyři řádky výše je uvedena pochodeň, kontext je zde však velmi fragmentární.

^{GIŠ}*zuwaluwal-* n. nástroj *zuwaluwal*

Jedná se o neznámý předmět, který je používán ve Starochetitském rituálu pro královský pár. Z kontextu nelze vyvodit více, než že tento objekt je v průběhu rituálu zhotoven a je počítatelný (rev. iii 30)¹⁴³⁵ : 21. [(*zu-wa-a-lu*)-*wa-a(l)*] *i-e-mi*¹⁴³⁶ / ... 29. [(*ma-a-an LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš*)]-*ša iš-pa-an-ti a-ša-an-zi ú-ga-a[(n)]* 30. [(*ke-e hu-u-ma-an-da*) *a(n-da)*] *pé-e-tah-hi*¹⁴³⁷ 1^{EN} *zu-wa-a-lu-wa-a[(l)]* 31.¹⁴³⁸ [(*A-NA LUGAL*) *te-eh-hé (te-eš-š)*]*u-um-mi-in-n[(a)]*¹⁴³⁹ *ha-li-i-na-aš pé-e-eh-h[(é)]*¹⁴⁴⁰ 32. [(^U 1^{EN} *z*)*u-wa-a-lu-wa-al (A-NA MU)*]*NUS.LUGAL t[e-e-eh-h]é te-eš-šu-mi-na-aš-š[(e)]*¹⁴⁴¹ 33.¹⁴⁴² [(*pé-e-eh*)]-*hé*¹⁴⁴³ - „Vyrobím *zuwalwal*. / ... Když jsou král a královna (zde), přinesu všechno toto dovnitř: jeden *zuwalwal* [položím] ke králi, a jeden hliněný pohár (mu) dám; a jeden *zu[walwal]* d[á]m královně a jeden pohár jí dám.“¹⁴⁴⁴

Z jiných, pozdějších textů máme doložené tranzitivní sloveso *zuwalwala(i)-*, např.: v rituálu Zuwi: *MUŠ-an zu-wa-al-wa-la-a-tin* (KUB 12.63+ obv. 27).¹⁴⁴⁵ J. Friedrich přeložil

¹⁴³⁴ KBo 17.29 + KBo 20.1 i 3´-5´.

¹⁴³⁵ OTTEN 1971b: 15. V. Haas se domnívá, že *zuwalwal* je obalen barevnou vlnou a pak použit jako absorbens nečistot (HAAS 2003: 781). Vzhledem k fragmentárnímu stavu textu však není jisté, zda se akt obalení týká právě tohoto předmětu.

¹⁴³⁶ Dupl. KBo 17.6 iii 13´: *i-ya-mi*.

¹⁴³⁷ Dupl. KBo 20.15 + KUB 43.32 iii 30: *pé-e-tah-hé*.

¹⁴³⁸ Zde končí duplikát KBo 17.6 iii.

¹⁴³⁹ Dupl. KBo 17.3 + KBo 20.15 iii 31: *ti-iš-šum-mi-i[n-n]a*. Zde doplněno podle běžného psaní v textu KBo 17.1.

¹⁴⁴⁰ Dupl. KBo 17.6 iii 23´: *pé-e-eh-hi*.

¹⁴⁴¹ Dupl. KBo 20.15 + KUB 43.32 iii 32: *ti-iš-šum-mi-na-aš-še*.

¹⁴⁴² Zde začíná duplikát KBo 17.4 obv. iii.

¹⁴⁴³ Dupl. KBo 17.6 iii 24´: *-š]e pé-e-eh-hi*.

¹⁴⁴⁴ KBo 17.1 iii 21; 29-33 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁴⁴⁵ Podle H. Ottena se tento výraz vyskytuje ještě v nepublikovaném textu 701/z ř. 3, 4, 5 (OTTEN 1971b: 15).

toto místo analogicky k obv. 26 („chyťte vlka rukou, chyťte lva kolenem...“) obdobně „chyťte hada“.¹⁴⁴⁶ H. Kronasser překládá výraz *zu-wa-al-wa-la-a-tin* „Přemožte!“¹⁴⁴⁷

AD.KID výrodek z proutí

Tento termín se dochoval ve spojení *Ú-NU-UT* [(AD.KID „košíkářské náčiní“ společně s „hrnčířským náčiním“ v ABoT 1.35++ (CTH 665) iv 7’.¹⁴⁴⁸

^{NA4}ARA₅ „mlecí kámen“

Mlecí kámen se vyskytuje ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): během modlitby zmiňuje vykonavatel rituálu, že se král s královnou nezapomínají starat o bohy a obětiny: KBo 17.1 ii 57. [(LUGAL-*u*)]š *ku-ul-lu-pí har-z[(i MU)]NUS.LUGAL-ša*^{NA4}ARA₅-*an* 58. [*har-zi*] - „Král drží srp a královna [drží] mlecí kámen.“¹⁴⁴⁹

GI „šíp“

V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) je popsán ritus, při němž za hudebníkem, který kropí hadicí, chodí se šípem muž *menia-*. Nevystřelí však, pouze vydává zvuk napodobující let šípů: 11. ... EGIR-ŠU ^{LÚ}*me-e-ni-aš* 12. [*i-e-et-ta ke-e-et-ta*] *ke-e-et-ta GI-an hu-ut-ti-an-na-i tar-na-i-ma-an* 13. [*na-at-ta i-i hal-zi-iš*]-*ša-i LUGAL-i pa-ra-a 1-ŠU pa-iz-zi a-ap-pa-ma-aš-ta* 14. [*ne-e-a* ^{LÚ}*me-ne-an* ^{KUŠ}*ša-ra*]-*a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš* 15. [*pa-iz-zi* ^{LÚ}^{MEŠ}ALAM.ZU₉-*uš wa-la-ah-zi* – „Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Í!“]. (Hudebník) jde jednou ke králi. [Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia-* hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.“¹⁴⁵⁰

^{GIŠ}GIDRU „žezlo“

V textu o Anittovi je doloženo GIDRU.GAM AN.BAR - „železné žezlo“¹⁴⁵¹ (rev. 75). „Stříbrná žezla“ jsou zmíněna v rituálu syna (DUMU-*aš*) HHT 73 (CTH 648): 5’. DUMU-*aš* ^É*ma-ak*-[ ] 6’. ^{GIŠ}GIDRU^{HI.A} KÙ.BABBAR x[ ] 7’. *iš-ta-na*-[ ] 8’. DUMU-*aš pár-ši*-[ ] – „Syn [do] domu *mak*[*zi*-] stříbrná žezla [ ] olt[ář]. Syn rozdro[bí“.¹⁴⁵² Fragmentárně je žezlo doloženo v CTH 649 (KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 23’). V textu ABoT

¹⁴⁴⁶ FRIEDRICH 1944: 209.

¹⁴⁴⁷ „Ve významu určitého chycení či zabití? Objektlem ‚had‘“ (EHS: 483).

¹⁴⁴⁸ Dupl. KBo 17.33++ iv 15’.

¹⁴⁴⁹ Viz interpretace V. Haase: HAAS 1994: 197 n. 87, 197 n. 89.

¹⁴⁵⁰ KBo 17.18 ii 11-15. Dupl. KBo 17.43 i 9’-13’.

¹⁴⁵¹ K problematice pojmu GIDRU.GAM viz NEU 1974: 36. Dále viz HAAS 1994: 200 n. 122; 615 n. 498; HAAS 2003: 220 n. 183.

¹⁴⁵² HHT 73 rev. 5’-8’.

1.35++ (CTH 665) je po oběti chleba zmíněno adjektivum *hurla-* a posléze dvě žezla, bez kontextu: 2'. *ša-aš-nu-an-zi ta-kán hu-x x x[...]* 3'. *hu-ur-lu-uš Û 2* ^{GIŠ}GIDRU *ta-ga-an x[– „(oni) uloží ke spaní. A [...] churitské [...] a dvě žezla na zemi [“* ¹⁴⁵³ „Žezla bohů“ jsou doložena na fragmentu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): ^{LÚ.MEŠ}SANGA-*eš* ^{GIŠ}GIDRU^{HI.A} ŠA DINGIR^{MEŠ} *an-[– „knězi sanga žezla bohů[“ (i 6').* Dále je žezlo zřejmě na ř. i 9' a rovněž na dalším fragmentu tohoto rituálu KBo 25.59: ^{GIŠ}GIDRU-ŠU-NU *an-ta w[a- – „jejich žezla k tomu b[íjí“ (obv. ? ii 5').*

GÍR „dýka“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár je zmíněna bronzová dýka, která je umístěna nad královským párem: 31'. *še-er-še-me-ta [G]ÍR* ¹⁴⁵⁴ ZABAR *ki-it-ta – „A nad nimi leží bronzová dýka.“* ¹⁴⁵⁵ Na obv. ii je popisován ritus s kýváním nad královským párem. I zde je zmíněna bronzová dýka, její význam a účinek v rámci ritu však není jasný: 31. ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an L[UGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-š]a še-e-er-ša-me-et 3-[ŠU]* 32. DUMU.É.GAL *wa-ah-nu-[zi ú]-ga-aš-ma-aš-ša-an ERÍN* ^{MEŠ}-*an še-e-[er]* 33. 3-ŠU *wa-ah-nu-ú-mi L[UGAL-uš[?]] 3-ŠU MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-ŠU ERÍN* ^{MEŠ}-*an* 34. *al-la-ap-pa-a-ha-an-z[i ERÍN* ^{MEŠ}]-*ti-ma-aš-ša-an še-e-er GÍR ZAB[AR]* 35. *ki-it-ta – „Palácový úředník kýv[á] třikrát orlem nad k[rálem] a [královnou]. [A] já nad nimi třikrát kývu vojskem. K[rál] třikrát i královna třikrát poplivou vojsko. Přes [vojsk]o je však položena bronzová dýka.“* ¹⁴⁵⁶

^{GIŠ}ŠUKUR „kopí“

O významné roli kopí při chetitských rituálech viz HAAS 1994: 203. O jejich využití již ve starochetitském období hovoří Starochetitský rituál pro královský pár ¹⁴⁵⁷, kde tato kopí slouží např. k udávání signálu při ukončení jednotlivých ritů: na obv. ii je popsán ritus s kýváním a pliváním, který je ukončen udeřením kopí: 36. 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL *[a-(r)]a-a[(n-da-r)]i ka-a-aš-ša* ^{GIŠ}ŠUKUR ZAB[AR *har-zi]* 37. *ka-a-aš-ša* ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *[(har-zi) ne] 3-ŠU wa-al-ha-an-zi – „Dva palácoví úředníci (zde) stojí. Jeden [drží] bronz[ové] kopí, (i ten) druhý drží bronzové kopí. [A] udeří jimi třikrát.“* ¹⁴⁵⁸ Totéž se

¹⁴⁵³ ABoT 1.35++ iii 2'-3'.

¹⁴⁵⁴ H. Otten, V. Souček i E. Neu se shodují, že je zde prostor pro číslovku 1, tj. [1 G]ÍR (OTTEN – SOUČEK 1969: 20 n. 13, NEU 1980a: 6 n. 11).

¹⁴⁵⁵ KBo 17.1 i 31' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁴⁵⁶ KBo 17.1 ii 31-35 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹⁴⁵⁷ CTH 416 (Viz OTTEN – SOUČEK 1969). Viz rovněž HAAS 1994: 752 n. 14; 762 n. 47.

¹⁴⁵⁸ KBo 17.1 ii 36-37 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

odehrává i na obv. ii 51: ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *wa-al-ha-an-ni-an-zi 3-ŠU*¹⁴⁵⁹ – „Třikrát udeří bronzovým kopím.“ Mimo jiné vystupují v tomto rituálu sochy božstev Chantašepy, která drží v rukou kopí a lidské hlavy: 22'. *har-kán-zi-ma-an*¹⁴⁶⁰ 23'. ^D*Ha-an-ta-še-pé-eš an-du-uh-ša-aš har-ša-a-a[(r-r)]a*¹⁴⁶¹ ^{GIŠ}ŠUKUR^{<HI>.A}-ya¹⁴⁶² – „Božstva Chantašepa však drží jak lidské hlavy tak kopí.“¹⁴⁶³ Dále jsou bronzová kopí zmíněna ve výčtu rituálních pomůcek na obv. ii 25: *Ù 2 ŠUKUR ZABAR har-mi*] – „A dvě bronzová kopí držím.“¹⁴⁶⁴, na obv. ii 30: 2 ^{GIŠ}ŠUKUR^{HI.A} ZABAR [*pé-(e-tu-me-ni)*] – „[Př]ineseme dvě bronzová kopí [ ].“¹⁴⁶⁵ či na rev. iii 16: [(... *Ù* ^{GI})^ŠŠUKUR ZAB]AR¹⁴⁶⁶ *a-ap-pa ša-ra-a pé-e-tu-me-ni* – „A bron[zové] k[opí] přineseme zpět nahoru.“¹⁴⁶⁷

UNŪTU(M) „nástroj, nářadí“

Akkadské označení pro nástroj se dochovalo na malých fragmentech KBo 20.7 + KBo 25.16 (CTH 635):]*Ù A-NA É Ú-NU-UT*¹ MUNUS.LUGAL *QA-TAM*¹-M[A (rev.[?] 13'). Termíny *Ú-NU-[U]T BÁHAR* („hrnčírské náčiní“) a *Ú-NU-UT* [(AD.KID „košíkářské náčiní“) jsou doloženy v ABoT 1.35++ (CTH 665) iv 6'-7'.¹⁴⁶⁸ V textu Bo 3123 (CTH 677) ve výčtu obilnin a potravin. Zde konkrétně se jedná o „hrnčírské nářadí“ *Ú-NU-UT BÁHAR* (i 8').

IV. 5. c. Hudební nástroje

(^{GIŠ})*arkami* n. (hudební) nástroj *arkami*¹⁴⁶⁹

Hudební nástroj *arkami* byl – podle determinativu – vyroben ze dřeva. J. Tischler doplňuje, že by se mohlo jednat o „druh harfy nebo lyry“ (analogické k sum. ^{GIŠ}BALAG.DI).¹⁴⁷⁰ Bývá doložen společně s nástrojem *galgalturi*, např. v rituálu KUB 60.41 (CTH 648):]-*e-an-ta a-ar-ga-mi gal-gal-tu-u-r[i]* (obv. 11'). V rituálu KBo 25.31 (CTH

¹⁴⁵⁹ Dupl. KBo 17.3 ii 7': 3-*i[š]* (stejně jako na KBo 17.3 ii 8').

¹⁴⁶⁰ Znak *-an* psán přes razuru. V dupl. KBo 17.3 znak *-an* zčásti doložen *har-kán-zi-ma-a[n]*.

¹⁴⁶¹ Dupl. KBo 17.3 i 18': *har-ša-ar-ra*.

¹⁴⁶² Dupl. KBo 17.3 i 18': ^{GIŠ}ŠUKUR^{HI.A}-ya (následuje razura).

¹⁴⁶³ KBo 17.1 i 22'-23' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁴⁶⁴ KBo 17.1 ii 25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁴⁶⁵ KBo 17.1 ii 30 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹⁴⁶⁶ Doplněno podle obv. ii 25, 42, 49, 53 (podle OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 22: řádkování: obv. ii 24, 41, 48, 52).

¹⁴⁶⁷ KBo 17.1 iii 16 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.). Viz rovněž STARKE 1977: 142.

¹⁴⁶⁸ Dupl. KBo 17.33++ iv 15'.

¹⁴⁶⁹ HW²: 304-305.

¹⁴⁷⁰ HHW: 22.

649) se hraje na tento nástroj (*a-ar-k*)*a-mi wa-al-ha-an-z[i, ii 23*]).¹⁴⁷¹ Tento nástroj hudebníci v jedné pasáži odloží: [*a-ar-ka*]-*mi ga-ri-nu-an-zi* – „(oni) odloží [*arka*]*mi*.“ (iii 7').¹⁴⁷² Dále rovněž v textu KBo 17.28 (CTH 670), kde je popsán obřad klanění před oltářem za doprovodu nástrojů *arkami* a *galgaturi*: 6'. [*iš-t*]*a-na-na-aš a-ru-wa-en-zi* 7'. [- *z*]*i*² *ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri* 8'. [*pé-r*]*a-an-na wa-al-ha-an-ni-an-z[i*] 9'. [^{LÚ.MEŠ}*pal-wa-tal-la-aš pa*]*l-lu-e-eš-kán-zi* – „[ ] klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje *arkami* a *galgaturi* [ ] a hrají před [ ]. Recitátoři re]citují.“¹⁴⁷³ Srv. ^{LÚ}*arkamiyala-*.

(GIŠ)¹*huhupal* n. (hudební nástroj) *huhupal*

Hudební nástroj *huhupal* je doložen v rituálech mužů *ašušala-* (CTH 669) společně s nástrojem *šawitra-*: 9. ...]*ša-a-ú-i-it-ra-an* 10. *hu-hu-pa-al-la har¹-kán-z[i*]-*ru-uš-kán-zi* 11. *nu ŠA* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-la-aš* B[AL-]*x-mi-it ha-at-ta-an-n[i-an-zi*] – „(oni) drž[í] roh a (hudební nástroj) *huhupal* [...]. A mužů *ašušala-* [...] stále hra[jí].“¹⁴⁷⁴

galgalturi n. hudební nástroj *galgalturi*¹⁴⁷⁵

Na základě determinativu URUDU, spolu s nímž se tento výraz objevuje, se lze domnívat, že tento hudební nástroj mohl být (alespoň z části) vyrobený z kovu (mědi). Na fragmentu KBo 7.41 (CTH 670) máme doložen pouze začátek slova bez kontextu: *gal-gal-t[u-* (p. kol. 4'). Tento hudební nástroj bývá doložen s nástrojem *arkami*, např. v rituálu KUB 60.41 (CTH 648):]-*an-ta a-ar-ga-mi gal-gal-tu-u-r[i*] (obv. 11'). V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) je tento hudební nástroj doložen společně s nástrojem *arkami*: 6'. [*iš-t*]*a-na-na-aš a-ru-wa-en-zi* 7'. [- *z*]*i*² *ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri* 8'. [*pé-r*]*a-an-na wa-al-ha-an-ni-an-z[i*] 9'. [^{LÚ.MEŠ}*pal-wa-tal-la-aš pa*]*l-lu-e-eš-kán-zi* – „[ ] klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje *arkami* a *galgalturi* [ ] a hrají před [ ]. Recitátoři re]citují.“¹⁴⁷⁶

*šawatar*² n. „roh“ (hudební nástroj)¹⁴⁷⁷

Výraz *šawatar* je doložen již ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), kde jsou zřejmě zatroubením na roh oznamovány jednotlivé úseky rituálu: 35'. LUGAL-*un-kán* 3-ŠU x[ ]-*zi MUNUS.LUGAL-an-na ša-a-wa-a-tar-aš hal-za-i* 36'. LUGAL-*uš*

¹⁴⁷¹ Dále viz KBo 20.8 ř. 3' (CTH 649) a KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 8'.

¹⁴⁷² Srv. [GIŠ] ^DINANNA^{HL.A} *a-ar-ga-mi ka-ri-nu-a[n]-zi*] – „(oni) odloží [velk]é nástroje Inanna (a) *argami*“ (KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 14').

¹⁴⁷³ KBo 17.28 l. kol. 6'-9'.

¹⁴⁷⁴ ABoT 1.35++ i 9-11. Dále viz obv. i 19.

¹⁴⁷⁵ E. Neu doplňuje: „Tamburin (?), Zimbeln (?).“ (NEU 1983: 89, shodně HHW: 70.)

¹⁴⁷⁶ KBo 17.28 l. kol. 6'-9'.

¹⁴⁷⁷ OTTEN – SOUČEK 1969: 61-62.

ERÍN^{MEŠ}-an 3-Š[U al-la-a]p-pa-ah-hi MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-ŠU al-l[a-ap-p(a-ah-hi)]
37'.¹⁴⁷⁸ ša-a-wa-ta-ra-ša hal-za-a-i – „(On) [ ] třikrát krále. A královnu. Roh se
rozezní.¹⁴⁷⁹ Král třik[rát pl]ivne na vojsko. I královna (na ně) třikrát plivne. Roh se však
rozezní.“¹⁴⁸⁰

šawitra- n. „roh“ (hudební nástroj)¹⁴⁸¹

Tento hudební nástroj je použit společně s nástrojem *huhupal* v rituálech mužů
ašušala- (CTH 669): 9. ...]ša-a-ú-i-it-ra-an 10. hu-hu-pa-al-la har¹-kán-z[i]-ru-
uš-kán-zi 11. nu ŠA^{LÚ.MEŠ} a-šu-ša-a-la-aš B[AL-]x-mi-it ha-at-ta-an-n[i-an-zi] – „(oni)
drž[í] roh a (hudební nástroj) *huhupal* [...]. A mužů *ašušala-* [...] stále hra[jí].“¹⁴⁸²

GI.GÍD „flétna“

V rituálu KILAM (CTH 627) vystupují „hráči na flétnu“ (LÚ^{MEŠ} GI.GÍD): 23'.
23'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša TUŠ-aš^D Hu-ul-la-a-an a-k[u-an-zi] 24'. LÚ^{MEŠ}
GI.GÍD ŠIR^{RU} – „Král a královna v sedě pi[jí] Chullu. Hráči na flétnu hrají.“¹⁴⁸³

GIŠ^D INANNA.GAL „velký nástroj Inanna“

Hudební nástroj GIŠ^D INANNA.GAL je významný v průběhu rituálu KILAM, kdy
doprovází ceremonii, při níž král a královna pijí nejrůznějším božstvům a doprovází je i
chrámoví zpěváci (passim). Doložen je i ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++
(CTH 631): GIŠ^D [(INANNA GAL.GAL)] (iv 12', srv. dále iv 20'). Na malém fragmentu
KBo 39.80 (CTH 648) se zachovaly pouze 3 řádky a na jednom z nich zlomkovitě GIŠ^D
INANNA[(ř. 2'). Rovněž jsou doloženy v průběhu rituálů CTH 649.¹⁴⁸⁴ Fragmentárně se
název tohoto hudebního nástroje dochoval rovněž i při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy
za účasti krále (CTH 669).¹⁴⁸⁵ V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) jsou doloženy
„velké nástroje Inanna“, které drží tři hudebníci: 3^{LÚ.MEŠ} NAR GIŠ^D INANNA^{HLA} GAL 3
LÚ^{MEŠ} (obv. ii 8'). Na velký nástroj Inanna se hraje v rituálu KBo 25.82 (CTH 670), při němž
královský pár připijí božstvu: 9'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša GUB-aš^D [ ] 10'.

¹⁴⁷⁸ Zde končí duplikát KBo 17.3.

¹⁴⁷⁹ K překladu viz STARKE 1990: 402. F. Starke se domnívá, že „Signály rohu vyznačují vždy začátek a konec úkonu plivání.“ (STARKE 1990: 402 n. 1451).

¹⁴⁸⁰ KBo 17.1 i 35'-37' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-23.).

¹⁴⁸¹ OETTINGER 1979.

¹⁴⁸² ABoT 1.35++ i 9-11. Dupl. KBo 25.55 i 7'.

¹⁴⁸³ ABoT 1.35++ ii 23'-24'.

¹⁴⁸⁴ KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 7'-8'. Srv. [GI]Š^D INANNA^{HLA} a-ar-ga-mi ka-ri-nu-a[n]-zi[– „(oni) odloží [velké] nástroje Inanna (a) *argami*“ (KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 14'). Dále viz (i) 19'.

¹⁴⁸⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 iv 5' (CTH 669) a fragmentárně na duplikátu KBo 20.35 ř. 7'.

a-ku-an-zi GIŠ^DINANNA.GAL^{LÚ}[^{MEŠ}] 11'. SÌR^{RU}^{LÚ}ALAM.ZU₉ x[ ] 12'. [*p*]al-wa-a-iz-zi – „Král a královna pijí ve stoje boha[ ]. Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži] zpívají. Klaun[... r]ecituje.“¹⁴⁸⁶

GIŠ^DINANNA.TUR „malý nástroj Inanna“

Ve starochetitské slavnosti KILAM (CTH 627) je tento hudební nástroj zmíněn při ceremonii s vínem: 11. GIŠ^DINANNA TUR^{LÚ.M}[^{EŠ}DUGUD N]A-AP-TÁ-NIM *pa-a*-[*an-zi*] – „Malý nástroj Inanna (hraje). Hodnostáři dugud jdou k jídlu.“¹⁴⁸⁷ Na jiné tabulce téhož rituálu je popisována králova oběť, při které chrámoví zpěváci hrají na tento hudební nástroj.¹⁴⁸⁸ Tento nástroj je použit i v závěru libačního ceremoniálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): GIŠ^DINANNA.TUR – „Malý nástroj Inanna (hraje).“ (obv. ii 18'). Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) zakončují některé části rituálu „lidé z (města) Neša, kteří opěvují božstav a hrají na tento hudební nástroj: 14. ^DUTU ^DMe-ez-zu-ul-la GIŠ^DINANNA.TUR 15. ^DU ^DU^{URU}Zi-ip-la-an-da GIŠ^DINANNA.TUR IGI.DU₈.A 16. ^DZa-li-ú-un ^DZu-wa-ši-in GIŠ^D[INANN]A.TUR 17. [^DI-na]-ar^{LÚ.MEŠ}Ne-šu-me-né-eš [SÌR^R]U – „Lidé (z města) Neša opěvují Božstvo slunce (a) Mezzullu (za doprovodu) malého nástroje Inanna, Boha bouře, Boha bouře (města) Ziplandy (za doprovodu) malého nástroje Inanna jako daru, boha Zaliu, boha Zuwašihho (za doprovodu) malého nástroje Inanna (a) bohyni [In]aru.“¹⁴⁸⁹

IV. 5. d. Oděvy, textilie a součásti ošacení

^{TÚG}*hištani*- část oděvu

Tento oděv je doložen v KBo 22.1 (1 ^{TÚG} 1 ^{TÚG}*hi-iš-ta-ni*, obv. 9', CTH 272) v seznamu věcí, které má vzít „nosič proviantu“.

gapina- c. „nit“¹⁴⁹⁰

Nit jako nástroj při výkonu rituálu je doložena ve Starochetitském rituálu pro královský pár, kde slouží ke svázání prstů pacienta, čímž je z jeho rukou sejmuta nečistota:

¹⁴⁸⁶ KBo 25.82 rev.? 9'-12'. Fragmentárně viz dále KBo 25.89 (CTH 670) ii 3', 9'.

¹⁴⁸⁷ KBo 17.19++ ii 11.

¹⁴⁸⁸ obv.? ii: 9. ^{LÚ.MEŠ}hal-l]i-re-eš SÌR^{RU}; rev.? 6'.]x GIŠ^DINANNA.GAL; 17'. [*n*]a-at-ta GIŠ^DINANNA.GAL^{LÚ.MEŠ}ha-li-re-eš SÌR^{RU}; 24'. ^{LÚ}]MEŠ^{ha-li-re-eš} SÌ[R^R]U.

¹⁴⁸⁹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 14-17 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 11-14 a rovněž na duplikátu KBo 20.35 ř. 1'-5'.

¹⁴⁹⁰ Viz rovněž sumerogram SÍG.

14. [m]a-a-an [a]-i-in wa-a-i-in pít-tu-li-u[(š-ša LU)]GAL-i MUNUS.LUGAL-ya 15. [(d)]a-aš-k[(e-e)]-mi nu-mu MUNUS.LUGAL 5 ga-a-pí-na-an TUR.TUR pa-a-i 1 BABBAR 1 GE₆ 1 SA₅ 16. [1] SIG₇.SI[G₇] Û 1 SÍG ZA.GÌN ta GIŠ-ru¹⁴⁹¹ kat-ta-an 1^{EN} 5 al-ki-iš-ta-aš-š[(i-i)]š¹⁴⁹² 17. [tá]k-kán [g]a-a-pí-na-an ku-wa-a-pí-it-ta 1-an ga-a-an-ga-ah-hi¹⁴⁹³ - „[K]dyž vezmu králi a královně [b]ol, bolest a úzkost, dá mi královna pět malých nití: jednu bílou, jednu černou, jednu červenou, [jednu] zeleno[u] a jednu vlněnou modrou. A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví. A na každou pověším jednu nit.“¹⁴⁹⁴ Dále je z poškozeného textu zjevné, že vykonavatel rituálu vezme hliněnou figurku a text pokračuje: „Klasy (,hlavy‘) ječmene (jsou) spojeny a klasy (,hlavy‘) [pš]enice (jsou) spojeny. A toto všechno položím do ošatky a položím je k hlavám krále a královny. Přes (to) však přehodím sukno a nikdo je neuvidí. / Tři tučné chleby a dávka (nápoje) *marnuwan* (zde) leží. Když se však rozednívá, jdeme, hluchý a já, dovnitř a odkryjeme je. Král a královna jsou (zde).“¹⁴⁹⁵ Poté následuje rituál s obvazováním prstů na ruku: 26. ta ka-lu-lu-pu-uš-mu-uš ga-a-pí-ni-it hu-la-a-li-e-mi 27. ŠA QA-TI-ŠU-NU ú-ga ha-a-ah-ha-al har-mi ši-i-na-an-na har-mi 28. GIŠ₇ har-pa-ma 1-an-ta LUGAL-aš GÌR-ši ki-it-ta MUNUS.LUGAL-ša 1-an-ta 29. ki-it-ta¹⁴⁹⁶ ta ši-i-ni te-e-mi da-a LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-ša¹⁴⁹⁷ a-i-in 30. ¹⁴⁹⁸ x¹⁴⁹⁹ wa-a-i-in pít-tu-li-uš-mu-uš-ša ta ha-a-ah-ha-al-li-it 31. ¹⁵⁰⁰ ga-a-pí-na-an da-a-ah-hé¹⁵⁰¹ ka-lu-lu-pí-iš-mi hu-la-li-an ku-i-ta an-da 32. hal-ki-ya-ša¹⁵⁰² ZÍZ^{HI.A}-ša¹⁵⁰³ har-ša-a-ar-ra nu a-pa-at-ta GÌR-ŠU-NU ki-it-ta / 33. ga-a-pí-na-an¹⁵⁰⁴ ka-lu-lu-pí-iz-mi-it¹⁵⁰⁵ ha-ah-ha-al-li-it ma-a-ar-ka-ah-hi¹⁵⁰⁶ - „A jejich prsty ováží nití, (prsty) jejich rukou. Držím však (nástroj) *hahhal* a držím figurku. Hromada dříví ale: jedna leží u nohy krále, jedna však leží (u nohy) královny. A já pravím k figurce: „Vezmi krále a královny jejich

¹⁴⁹¹ Dupl. KBo 17.3 iv 12:] GIŠ₇ta-a-ru.

¹⁴⁹² Dupl. KBo 17.3 iv 12: al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš.

¹⁴⁹³ Dupl. KBo 17.3 iv 13: ga-a-an-ga-ah-hé.

¹⁴⁹⁴ KBo 17.1 iv 14-17 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 37-38; HAAS 2003: 664-665.).

¹⁴⁹⁵ KBo 17.1 iv 18-22 (CTH 416.1.A.) a KBo 17.3 iv 23-25 (CTH 416.1.B.).

¹⁴⁹⁶ V textu KBo 17.1 následuje za slovem *ki-it-ta* paragrafová linie.

¹⁴⁹⁷ KBo 17.1 iv 30: MUNUS.LUGAL-aš-ša[.

¹⁴⁹⁸ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

¹⁴⁹⁹ Tento znak byl vymazán. Původně snad anlautové *ú-*, srv. psaní *ú-wa-a-i-in* KBo 25.7 iv 5' (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 11; NEU 1980a: 17 n. 46). Obdobné vymazané *ú-* viz KBo 17.3 iv 38. Srv. dále psaní *wa-a-i-in* KBo 17.7 iv 9'.

¹⁵⁰⁰ Pro řádky rev. iv 31-37 je doložen text A. KBo 25.148.

¹⁵⁰¹ KBo 25.148 iv 1': d[a]-a-ah-hí.

¹⁵⁰² KBo 25.148 iv 2': ha[-ki]-ya-ša.

¹⁵⁰³ „Znak ZÍZ je v textu KBo 17.3 psán přes razuru. I text KBo 17.1 iv 33 (= FHG 6) nabízí –aš-ša (oproti edici).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 39 n. 12).

¹⁵⁰⁴ KBo 25.148 iv 3': g[a]-a-pí-na-an.

¹⁵⁰⁵ KBo 17.1 iv 34: ka-lu-lu-pí-iz-me-e[t.

¹⁵⁰⁶ KBo 25.148 iv 4': ma-ar-ka-ah-hi.

bol, bolest a úzkost!¹⁵⁰⁷ A já vezmu (nástrojem) *hahhal* nit, co však (je) na jejich prstech ovázáno, klasy (,hlavy‘) ječmene i pšenice, a to leží u jejich nohou. / Nit rozdělím jejich prsty (a nástrojem) *hahhal*.¹⁵⁰⁷ Poté musí král i královna třikrát plivnout do poháru a vykonavatel rituálu pohár uzavře olověným víkem. Co se stane s použitými nitěmi, které jsou zmíněny ještě v poničeném kontextu na ř. iv 40, není známo, neboť zde rituál končí.

puššali- c. součást oděvu, snad druh obuvi¹⁵⁰⁸

Tato součást oblečení je doložena v textu KBo 22.1 (CTH 272: 3 *KA-BAL-LUM* 3 *pu-uš-ša-le-eš* 3 *TA-PAL* ^{KUŠ}E.SIR, obv. 10’).

šeknu- „kabát“[?]

V rituálu mužů *ašušala-* (CTH 665) je doložen ritus s uvazováním potravin *šamehuna* na část oděvu zvaný *šeknu-*. Mohlo by se jednat o kabát či svrchní část oděvu: 4’. *A-NA* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-la-aš ša-me-hu-na-a[n]* 5’. *še-e-ek-na-u-i-iš-mi iš-hi-iš-kán-[zi]* // 6’. *I-NA* UD 16^{KAM} ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-le-eš A-N[A]* 7’. *ú-wa-an-zi nu-uk-kán ša-me-hu-na-an še-e-[ek-]* 8’. *la-an-zi na-an ha-aš-ša pí-iš-ši-iš-ká[n-zi* – „mužům *ašušala-* přivá[ží] *šamehuna*[ ] na jejich kabát[?]. // Šestnáctého dne přijdou muži *ašušala-* k [ ]. A *šamehuna*-[z jejich[?]] ka[bátu[?]] rozváží. A háze[jí] ho/ji do ohniště.¹⁵⁰⁹

šumanza „opasek“ („opasek“[?]-podle kontextu?)

Zlomkovitě máme tento termín doložen v textu KBo 20.8 (CTH 631): *šu-ma-an-za-ni ga-* [(rev.[?] iv 14’.

AŠGAB „výrobek z kůže“[?]

V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) je fragmentárně doloženo AŠGAB ZABAR – „výrobek z kůže[?], bronz[“ (rev. 16’).

^{KUŠ}E.SIR „boty“

V textu KBo 25.92 (CTH 670) si kdosi „o[bouvá] boty“ (p. kol. 5’).

¹⁵⁰⁷ KBo 17.3 iv 26-33 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39).

¹⁵⁰⁸ HHW: 137.

¹⁵⁰⁹ ABoT 1.35++ iii 4’-8’.

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár slouží sukno k přikrytí ošatky s magickými objekty: 22. *še-e-ra-aš-ša-an GADA-an pé-eš-ši-e-mi*¹⁵¹⁰ *šu-uš [(LÚ-aš n)]a-at-ta a-uš-zi* – „Přes (to) však přehodím sukno a nikdo je neuvidí.“¹⁵¹¹ Během slavnosti KI.LAM jsou použita sukna, která by – podle doplnění E. Neue – sloužila k přikrytí kolen“ 14. *gi-nu-w[a-aš GAD^{HLA} da-an-zi.*¹⁵¹² Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) jsou doložena sukna (či látky), jež se kladla na kolena (snad ubrousky): 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA^{HLA} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA^{HLA}[^A]* 11. *šu-[up-p(i-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi* ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)]* – „Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]u [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].“¹⁵¹³

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 669) je sukno zmíněno v poničeném kontextu: 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš[(-)]al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi* – „A je suknem a je [...] *alliya-* podávají.“¹⁵¹⁴ V rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 si král obléká „oděv božstva“: 9'. *[na-a]š-ša-an* ^É*ta-a-aš-tu-up- p[a-]* 10'. [... -z]i *ta-az DINGIR^{LIM}-na-aš TÚG-an* x[– „[A o]n [do] domu *taštupa-*[...]. A si oděv božstva[“.¹⁵¹⁵ V rituálu KBo 25.40 (CTH 670) přináší palácoví úředníci pro krále sukno na kolena: DUMU]^{MEŠ}.É.GAL *gi-nu-wa-aš GA[DA – „palácoví] úředníci suk[no] na kolena[“ (ř. 3').* Sukno na osušení podává v očistném ritu v textu KBo 25.73 (CTH 670) palácový úředník králi, který si umyl ruce v chrámu Boha bouře: 4'. ... DUMU.É.GAL *ME-E QA-TI* 5'. [... DUMU].É.GAL *GADA-an pé-e-da-i* – „Palácový úředník vodu (na umytí) rukou [... palácový] úředník přinese sukno.“¹⁵¹⁶ Dále např. v textu KBo 25.88 + KBo 7.38: ř. 3'. [DUMU].É.GAL *LUGAL-i GADA-an[ ]* 4'. *[I-N]A QA-TI-ŠU* x[– „Palácový] úředník sukno králi [... d]o jeho (svých) rukou [“.¹⁵¹⁷

¹⁵¹⁰ Dupl. KBo 17.3 iv 18: *pé-eš-ši-ya-mi*.

¹⁵¹¹ KBo 17.1 iv 22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁵¹² Text KBo 25.61 obv.?[?] ii 14 (se začleněným fragmentem KUB 32.94) přepsal NEU 1980a: 134-136.

¹⁵¹³ KBo 17.11++ i 9-11. Obdobně lze zřejmě doplnit i v textu KBo 20.8 (CTH 631): 3'. *LUGAL-wa-aš MUNUS.LUGAL-aš-š[a gi-nu-wa-aš GADA^{HLA} da-an-zi]* 4'. *ti-an-zi pa-ta-a-[na* ^{GIŠ}*GÌR.GUB-iš da-an-zi]* – „[vezmou sukna na kolena] krále [a] královny [ ] postaví, [vezmou však podnožky] pod nohy [.“ (obv.[?] i 3'-4').

¹⁵¹⁴ ABoT 1.35++ i 12-13. Dupl. KBo 25.55 i 9'.

¹⁵¹⁵ KBo 20.18 + KBo 25.65 rev. 9'-10'.

¹⁵¹⁶ KBo 25.73 l. kol. 4'-5'.

¹⁵¹⁷ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 3'-4'.

GÚ.È.A „košile; kabát“

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je obětována ovce a kozel a posléze někdo za neznámým účelem snímá ze zdi vlněnou košili: 14'.]1 UDU 1 MÁŠ.GAL *ši-pa-an-ta-an-zi nu-uš-ša-an* 15'. [*t*]i-an-zi GÚ.È.A SÍG *ku-ut-ta-az ta²-x-zi* – „] obětuji jednu ovci (a) jednoho kozla a je [... p]oloží. Ve[zm]ou² zde zdi vlněnou košili.“¹⁵¹⁸

KUŠ „kůže“

Znak KUŠ bývá používán především jako determinativ před předměty vyrobenými z kůže, avšak v rituálech máme doloženu i přírodní, nezpracovanou kůži, např. v rituálu KBo 20.23 je zmíněna „dobyččí kůže“, kterou (snad darem) obdrží vrchní švec: KUŠ.GU^{HLA} UGULA^{LÚ.MEŠ} AŠGAB x[– „vrchní švec dobytčí kůže [“.¹⁵¹⁹

^{KUŠ}NÍG.BÀR „závěs, přehoz“

Ve starochetitské pasáži rituálu KILAM je popisována úlitba ohništi, kterou provádí král. Posléze, na konci dne, požaduje král zatažení závěsu (který je – podle determinativu – zřejmě vyhotoven z kůže): 19. ^{KUŠ}NÍG.BÀR *hal-zi-ya ši-wa-a[t-ti tuh-hu-uš-ta]* – „Je vyžadován závěs. (Rituál) [je ve] dn[e u konce.]“¹⁵²⁰ Král pravděpodobně žádá zakrytí vstupních dveří závěsem, jak vidíme na příkladě rituálu CTH 669. V očištném rituálu CTH 669 slouží tento závěs na zakrytí vchodu do paláce: 1. *I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an 2. *ú-uš-ši-an-z[i] LUGAL-uš ar-ha pa-iz-zi* 3. *an-da ša-an-h[a-a]n-zi LUGAL-uš I-NA UDUN-ŠU e-ša-[ri]* – „Šestáho dne, když otevírají (palác)¹⁵²¹, odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.“¹⁵²² Obdobný příklad nacházíme i ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): [*m(a-a-an lu-uk-kat-t)]a-ma ta-pa ha-[aš-š]a-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an *ú-uš-ši-a[n-z(i)]* – „[Když se] však [rozednív]á, otevrou (a) odhrn[ou] závěs.“ (i 31, srv. i rev. iv 27'). V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) je popsán ritus klanění se oltáři za doprovodu hudebních nástrojů a recitace. Po jeho skončení odchází král do paláce a fragmentárně se dochoval výraz pro „závěs“, který služebníci zřejmě zatáhnou, aby zakryly vstup: (-y)a ^{KUŠ}NÍG.BÀR-a[n, l. kol. 14'). V rituálu KBo 20.23 (CTH 678) je doložen totožný ritus jako v CTH 669. Král zde přijíždí do města Taštarišša, kde se účastní rituálu: 4. [*m*]a-a-an ^{URU}Ta-aš-ta-r[(i-iš-ši) ši-wa-(at-ti)] 5. *ha-aš-*

¹⁵¹⁸ KBo 17.33++ i 14'-15'.

¹⁵¹⁹ KBo 20.23 rev. 5'.

¹⁵²⁰ KBo 17.19++ ii 19.

¹⁵²¹ Podle ALP 1983a: 55, 245.

¹⁵²² KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669). Viz obv. ii 1: *I-NA UDUN-ŠU*, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i NEU 1970: 55 n. 30.

ša-an-zi ^{KUŠ} NÍG.BÀ[R-aš-(*ta uš-ši-ya-an-zi*)] 6. LUGAL-*uš tu-u*[(*n-na-an¹-ki-iš-na*) *pa-iz-zi*] – „[K]dyž v Taštar[(išše ve) dn(e)] otevírají (palác), [(tak odhrnou)] záv[ěs]. Král [jde do] vnitř[(ních prostor)].“¹⁵²³

SÍG „vlna“

Vlna bývá v rituálech častým absorbentem zlých sil a nemocí a je doložena již ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 21. *ze-e*[-(*an-t*)]*e-eš* SÍG ZA.GÌN(-)*it*(-)] 22. [ ]x *hu-la-a-li-ya*[-(*mi* – „Uvařené (pl.) modrou² vlnou² [ ] omotám.“¹⁵²⁴ Na rev. iv téhož rituálu se koná ritus s omotáváním prstů krále a královny: 14. [*m*]*a-a-an* [*a*]-*i-in wa-a-i-in pít-tu-li-u*[(š-ša LU)]GAL-*i* MUNUS.LUGAL-*ya* 15. [(*d*)]*a-aš-k*[(*e-e*)]-*mi nu-mu* MUNUS.LUGAL 5 *ga-a-pí-na-an* TUR.TUR *pa-a-i* 1 BABBAR 1 GE₆ 1 SA₅ 16. [1] SIG₇.SI[G₇] Û 1 SÍG ZA.GÌN *ta* GIŠ-*ru*¹⁵²⁵ *kat-ta-an* 1^{EN} 5 *al-ki-iš-ta-aš-š*[(*i-i*)]š¹⁵²⁶ 17. [*tá*]*k-kán* [*g*]*a-a-pí-na-an ku-wa-a-pí-it-ta* 1-*an ga-a-an-ga-ah-hi*¹⁵²⁷ – „[K]dyž vezmu králi a královně [*b*]ol¹⁵²⁸, bolest a úzkost, dá mi královna pět malých nití¹⁵²⁹: jednu bílou, jednu černou, jednu červenou, [jednu] zeleno[u] a jednu vlněnou modrou. A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví. A na každou pověším jednu nit.“¹⁵³⁰ Následuje rituální omotávání¹⁵³¹, kde je však použit chetitský termín pro „nit“ *gapina-* (viz *gapina-*). V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je doložena vlněná košile: GÚ.È.A SÍG *ku-ut-ta-az ta²-x-zi* – „Ve[zm]ou² zde zdi vlněnou košili.“ (KBo 17.33++ i 15´). Vlna je zmíněna i v závěru textu CTH 665 ve výčtu předmětů použitých v rituálu (KBo 17.33++ iv 7´).

TÚG „oděv, (královský) šat“

Tento sumerogram, užívaný obecně pro oděv, je doložen již ve starochetitské době, např.: 12. ^D*Ha-an-ta-še-pa*[-(*an* TÚG^{HLA}-*uš*(?)¹⁵³² (*iš-ha-aš-kán-tu-uš da-a-ah-hu-un*)] – „krví poskvrněné [oděvy] božstev Chantašep[y].“¹⁵³³ V průběhu rituálů se král často převléká a odebere se do místnosti, kde si tento oblek obléká, např. při Slavnosti pro Boha bouře

¹⁵²³ KBo 20.23 obv. 4-6. Doplnění podle dupl. KUB 53.18 nejsou starochetitského data.

¹⁵²⁴ KBo 17.1 iii 21-22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁵²⁵ Dupl. KBo 17.3 iv 12:] GIŠ²*ta-a-ru*.

¹⁵²⁶ Dupl. KBo 17.3 iv 12: *al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš*.

¹⁵²⁷ Dupl. KBo 17.3 iv 13: *ga-a-an-ga-ah-hé*.

¹⁵²⁸ K výrazu *ai* viz již OTTEN – VON SODEN: 1968: Vokabular KBo I 44 + KBo XIII 1 (StBoT 7), 18.

¹⁵²⁹ Viz CHD L-N: 311b.

¹⁵³⁰ KBo 17.1 iv 14-17 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

¹⁵³¹ KBo 17.3 v 26-27.

¹⁵³² Viz NEU 1983: 370-371 n. 3. Srv. obv. i 25´.

¹⁵³³ KBo 17.1++ ii 10-12 (konkrétně KBo 30.33 ii 5´, tj. CTH 416. Viz NEU 1983: 370 a GRODDEK 2002a: 40. Srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 22-25).

Kaštamy za účasti krále (CTH 669): 6. LUGAL-*uš tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya* 7. LUGAL-*uš TÚG da-a-i ERÍN^{MEŠ}-az e-ša LUGAL I-NA^{GIŠ}ŠÚ.A e-ša* – „Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb *šarama*. Král si vezme oděv. Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.“¹⁵³⁴

IV. 6. Označení v kultu používaných substancí, tzv. *materia magica*

^{NA4}*aku-* „kámen“

Tento termín bývá překládán různě. V palajském rituálu KBo 8.74++ (CTH 752) jsou použity v průběhu katarzního ritu spolu šiškami: 17. [...]*x an-da^{DUG}GÌR.KIŠ-ya har-na-u-e-ni a-ku-u-uš-ša* 18. [... ^{DU}]GÌR.KIŠ-*ya iš-hu-wa-wa-a-ni* – m „] do džbánu GÌR.KIŠ nastříkáme. Kameny však [...] do [dž]bánu GÌR.KIŠ nasypeme.“

halina- „hlína“¹⁵³⁵

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou použity hliněné poháry naplněné tekutinou *tarlipa-*: 26'. *ha-li-i-na-aš te-eš-šu-mi-uš¹⁵³⁶*. Na rev. iii se dozvídáme, že vykonavatel rituálu tyto poháry z hlíny *halina* vyrábí: 23. [*ha-li]-i-na-aš te-eš-šu-mi-uš¹⁵³⁷ [(i)-e-mi¹⁵³⁸ –* „] vyrobím poháry z [hlí]ny“¹⁵³⁹. Tyto poháry pak postaví k nohám krále a královny a rostlina *kunkumati*, která v nich je položena, absorbuje zlo a nečistoty z jejich těl. Z hlíny je v tomto rituálu vyrobena i nádoba *zeri-*: 34. *ha-li-i-na-aš ze-e-ri¹⁵⁴⁰ har-mi ta-an-an-da 3-iš LUGAL-uš¹⁵⁴¹ MUNUS.LUGAL-ša¹⁵⁴² 35. ze-e-ri-ya¹⁵⁴³ al-la-pa-ah-ha-an-zi¹⁵⁴⁴ iš-tap-pu-ul-li-še-ta šu-li-i-aš¹⁵⁴⁵ 36. [(t)]a iš-ta-a-ap-hé* – „Držím hliněný pohár a do poháru král a královna třikrát plivnou. Jeho víko (je) však z olova, a já (jej) uzavřu.“¹⁵⁴⁶

¹⁵³⁴ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 6-7 (CTH 669). Stejná situace se opakuje na obv. ii 3 ([LUGA]L-*uš TÚG-ZU da-a-i*).

¹⁵³⁵ Viz HW: 255a; SOUČEK – OTTEN 1969: 94-95; HEG: 131-132.

¹⁵³⁶ Ak. pl. KBo 17.1 i 26' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁵³⁷ Dupl. KBo 17.3 iii 23: *ti-iš-šum-mi-x[. KBo 17.6 iii 15': te-eš-šum-mi-iš¹*.

¹⁵³⁸ Dupl. KBo 17.6 iii 15': *i-ya-mi*.

¹⁵³⁹ KBo 17.1 iii 23 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁵⁴⁰ Dupl. KBo 17.1 iv 35: *GAL-ri*.

¹⁵⁴¹ Dupl. KBo 25.148 iv 5': *LUG[AL]-uš*.

¹⁵⁴² Dupl. KBo 17.1 iv 36: *MUNUS.LUGAL-aš-ša*.

¹⁵⁴³ Dupl. KBo 17.1 iv 36: *GA[L-y]a*.

¹⁵⁴⁴ Dupl. KBo 17.1 iv 36: *al-la-ap-pa-ah-[ha-an-zi]*.

¹⁵⁴⁵ Dupl. KBo 25.148 iv 6': *š[u-l]i-i-aš*.

¹⁵⁴⁶ KBo 17.3 iv 34-36 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

hantala- c. „chomáč vlny / lnu“¹⁵⁴⁷

Tento termín je ve fragmentárním kontextu uveden ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 37. (-)p]i²-in-ti-u ha-an-ta-la-aš 38. [(-)d]a-a-i.

purpura- c. „koule“

E. Neu doplnil tento výraz v textu KBo 17.21 (rev. 50-51), ovšem toto doplnění je nejisté: 50. LÚ^{MEŠ} AN.BAR 20 [pur]-pu-ru-uš AN.BAR [...] 51. LÚ^{MEŠ} KÙ.BABBAR 20 [pur]-pu-ru-uš KÙ.BABBAR – „Kováři železa dvacet železných [ko]ulí [...]. Kováři stříbra dvacet stříbrných [ko]ulí“¹⁵⁴⁸.

šalwena-, *šalwina-*, *šalwišana-* c. neznámý materiál

Tento materiál¹⁵⁴⁹ je použit ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) k výrobě sošky: 18. 1^{EN} ši-i-na-an ú-i-il-n[(a-a)]š¹⁵⁵⁰ ša-lu-i-ni-it [- „Jedna hliněná figurka (potážená[?]) materiálem *šalwina*“¹⁵⁵¹

šerha- c. čisticí substance *šerha*-¹⁵⁵²

Tato neznámá substance je použita v rituálu KBo 17.18 (CTH 649), při němž jsou jí otírány nohy klaunů: 16. [... -aš^{LÚ.MEŠ} ALAM.ZU₉-an GÌR^{HLA}-ŠU-N]U še-er-hi-it šar-ta-i ta nam-ma 17. [tar-uk-zi ... x-pát-ta QA-TAM-MA i-e-ez-zi ta^{D₁UG}TU₇-ša ša-li-i-ga – „nohy klaunů“] potírá substancí *šerha*- a potom [tancuje[?]. ... udělá totéž. A] přiblíží se k [h]rnci“¹⁵⁵³.

šuli- c. „olovo“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se setkáváme s olověným víkem na hrnec, v němž musí být uzavřeny nečisté sliny krále a královny: 34. ha-li-i-na-aš ze-e-ri¹⁵⁵⁴ har-mi ta-an an-da 3-iš LUGAL-uš¹⁵⁵⁵ MUNUS.LUGAL-ša¹⁵⁵⁶ 35. ze-e-ri-

¹⁵⁴⁷ Význam je nejistý, viz NEU 1983: 50 n. 248. Dále viz např. OTTEN – SOUČEK 1969: 55 n. 21; BURDE 1969: 34, 60.

¹⁵⁴⁸ Srv. NEU 1980a: 56 n. 201.

¹⁵⁴⁹ Viz dále HW: 180 (J. Friedrich srovnává tento termín s tureckým *kerpiç*, tj. tmelící stavební materiál z hlíny a řezanky); BOYSAN-DIETRICH 1987: 8; 15-17; CHD Š: 109-110; HAAS 2003: 179.

¹⁵⁵⁰ Dupl. KBo 17.3 iv 14: ú-il-na-aš.

¹⁵⁵¹ KBo 17.1 iv 18 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

¹⁵⁵² PECCHIOLI DADDI 1982: 260; NEU 1983: 165 n. 484.

¹⁵⁵³ KBo 17.18 ii 16-17. Dupl. KBo 17.43 i 14’.

¹⁵⁵⁴ KBo 17.1 iv 35: GAL-ri.

¹⁵⁵⁵ KBo 25.148 iv 5’: LUG[AL]-uš.

¹⁵⁵⁶ KBo 17.1 iv 36: MUNUS.LUGAL-aš-ša.

ya¹⁵⁵⁷ *al-la-pa-ah-ha-an-zi*¹⁵⁵⁸ *iš-tap-pu-ul-li-še-ta šu-li-i-aš*¹⁵⁵⁹ 36. [(t)]a *iš-ta-a-ap-hé* – „Držím hliněný pohár a do poháru král a královna třikrát plivnou. Jeho víko (je) však z olova, a já (jej) uzavřu.“¹⁵⁶⁰

^{NA4}*tahapšettai-* n. kámen *tahapšettai-*

Fragmentárně se „kameny *tahapšettai-*“ objevují v malém textu KBo 25.29 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): *ka]t-ta-an-na* ^{NA4}*ta-ha-ap-še-et-ta-a-e* – „a [d]olu kameny *tahapšettai-*“ (obv.[?] ii 3’).

tarlipa- c. neznámá tekutina¹⁵⁶¹

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár jsou touto tekutinou naplněny poháry, pomocí nichž se pak věští u ohniště: 26’. *an-da-kán ha-li-i-na-aš te-eš-šu-mi-uš tar-li-pí-it šu-u-wa-mu-uš* 27’. 2-TAM *pé-e-tu-mi-ni ta-ru-e-ni-ma-at e-eš-har* – „Přineseme dovnitř dvakrát hliněné poháry, plné *tarlipa-*, a nazýváme to krví.“¹⁵⁶² Na obv. ii zařikávač nalévá tuto tekutinu do nádob: 22. *-š(a-aš)]* 23. *te-eš-šu-um-mi-uš*¹⁵⁶³ 4-*uš tar-li-[p(i-it šu-u-wa-mu-uš i-ya-mi)]* – „Vyrobím čtyři poháry z [ ] naplněné (tekutinou) *tarlipa-*.“¹⁵⁶⁴ a dále: 7. *ma-[a-an] lu-uk-kat-ta-ma nu* ^{LÚ}A.ZU *ú-ug-ga pa-i-wa-ni* 8. *nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in*¹⁵⁶⁵ *ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni* 9. *[k]u-iš ša-ga-i-[i]š ki-i-ša-ri ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya ta-ru-e-ni* – „Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já, a prohlédneme krev *[tar]lipa-*, pohár a ohniště. [J]aké znamení se stane, to řekneme králi a královně.“¹⁵⁶⁶ Později hraje tato tekutina roli při nočním ritu, který se odehrává u skal za městskou bránou: 45. *]x pé-e-ra-az-mi-it ú-ra-a-ni hi-lam-na-az-pát* 46. [^N]A4*pé-e-ru-na-aš pa-i-wa-ni iš-pa-an-ti* 47. [*tar-l]i-pa-aš-ša-an iš-ha-an-da[(-)* 48.¹⁵⁶⁷ *a]n-da*¹⁵⁶⁸ *pár-šu-wa-ni*¹⁵⁶⁹ *ta[(-)* 49. *]x*¹⁵⁷⁰ *GEŠTIN-ta šu-un-[na-ah-hé* 50. *]* ¹⁵⁷¹*te-eh-hé [–* „hoří

¹⁵⁵⁷ KBo 17.1 iv 36: GA[L-y]a.

¹⁵⁵⁸ KBo 17.1 iv 36: *al-la-pa-pa-ah-[ha-an-zi]*.

¹⁵⁵⁹ KBo 25.148 iv 6’: *š[u-l]i-i-aš*.

¹⁵⁶⁰ KBo 17.3 iv 34-36 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁵⁶¹ Viz HAAS 2003: 780.

¹⁵⁶² KBo 17.1 i 26’-27’ (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁵⁶³ Dupl. KBo 17.4 ii 16’: *ti-iš-šu-mi-uš*.

¹⁵⁶⁴ KBo 17.1 ii 22-23 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁵⁶⁵ Dupl. KBo 17.3 iv 4: *ti-iš-šum-mi-in*.

¹⁵⁶⁶ KBo 17.1 iv 7-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

¹⁵⁶⁷ Rev. iii 48-53 je duplikátem ke KBo 17.26 (transkripce viz NEU 1980a: 230 a GRODDEK 1996b: 299).

¹⁵⁶⁸ *an-da* je potvrzeno textem KBo 17.26 ř. 1’.

¹⁵⁶⁹ *-wa-ni* psáno přes razuru.

¹⁵⁷⁰ KBo 17.26 ř. 2’: *]x(-)ti-ú-x[*.

¹⁵⁷¹ KBo 17.26 ř. 3’: *(-)]x-aš-ša-a-aš[*.

před nimi. Z brány [ ] jdeme ke skálám. V noci [ ] jeho [tarl]ipa- krev[?] [ ] dov]nitř rozdrobíme a [ ] napl[ním] vínem [ ] položíme.[¹⁵⁷²

GIŠ^{taru-} „dřevo; strom“

V jednom z duplikátů starochetitského rituálu pro královský pár je použit chetitský výraz pro „strom“, zatímco hlavní text uvádí sumerogram GIŠ: 16. ta GIŠ-ru (dupl. KBo 17.3 iv 12 GIŠ^{ta-a-ru}) kat-ta-an 1^{EN} 5 al-ki-iš-ta-aš-š[(i-i)]š¹⁵⁷³ – „A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví.“¹⁵⁷⁴

tuhhueššar n. čistící substance / rostlina¹⁵⁷⁵

H. Otten a V. Haas překládají „pryskyřice“.¹⁵⁷⁶ Vzhledem k tomu, že v textu KBo 17.15 (rev.¹ 17') je zmíněno „svázané tuh hueššar“, mohlo by se spíše jednat o svazek nějaké rostliny či byliny. V tomto rituálu (KBo 17.15, CTH 645) probíhá očistný rítus v paláci, během něhož jsou použity čistící materie – rostlina harnai- a substance tuh hueššar. Tato substance je svázaná vložena do poháru s vodou 16'. [(wa-a-tar^{DUG}te-eš-šum-mi-ya)] 17'. la-hu-a-an an-da-an túh-hu-i-šar iš-hi-ya-an ki-it-ta na-aš-ša-a[(n ha-aš-ši-i PA-NI^{DUGUR} ki-it-ta)] – „[(Voda)] (je) nalita (v poháru)], uvnitř leží svázané tuh hueššar. A (pohár) [(stojí na ohništi před božstvem Ugur.)].“¹⁵⁷⁷ V textu KBo 25.36 (CTH 649) je vzhledem k termínům šu-up-pí-y]a-ah-hi (ii 9), túh^{uh}-ša (ii 7) a túh-hu-eš-šar (iii 3') zřejmě popsána očista pomocí této substance:]x túh-hu-eš-šar pa-ra-a e-ep-zi –] nastaví tuh hueššar.“ (iii 3'). V rituálu KBo 25.73 (CTH 670) přichází král do chrámu Boha bouře a provádí zde rituální očistu pomocí substance tuh hueššar: 4'. ... DUMU.É.GAL ME-E QA-TI 5'. [... DUMU].É.GAL GADA-an pé-e-da-i 6'. [...] túh-hu-eš-šar LUGAL-i 7'. [...] tu-uh-ša / 8'. [...]x a-ru-w[a-i]z-z[i] – „Dva palácovní úředníci jeden[... jd]ou. Král do chrámu Boha bouře“ [...] „Palácovní úředník vodu (na umytí) rukou [... palácový] úředník přinese sukno. [...] tuh hueššar králi [...] se očistí. / [...] klan[í] se.“¹⁵⁷⁸

¹⁵⁷² KBo 17.4 iii 45-50 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25; 34-35.).

¹⁵⁷³ Dupl. KBo 17.3 iv 12: al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš.

¹⁵⁷⁴ KBo 17.1 iv 16 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.). Pro srovnání výrazu „dřevo“ s determinativem „GIŠ“ s^{KUŠ}šala- viz článek I. Hoffmanna (HOFFMANN 2004: 383).

¹⁵⁷⁵ ALP 1983b.

¹⁵⁷⁶ H. Otten překládá „Räucherharz“ (OTTEN 1971: 26-27) a V. Haas „Räucherharz“ (HAAS 1994: 721) či „Harz“ (HAAS 2003: 371-372).

¹⁵⁷⁷ KBo 17.15 rev.¹ 13'-17'.

¹⁵⁷⁸ KBo 25.73 l. kol. 4'-8'.

watar n. „voda“

Voda patřila zřejmě mezi nejpoužívanější substance v chetitských rituálech, sloužila k očištění osob i objektů, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár: 14'. DUMU.É.[(GA)]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi 15'. [(LUGAL)]-i MUNUS.LUGAL-ya LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri 16'. [(ta-at)] hu-ur-ti-ya-[(li)]-ya la-a-hu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et 17'. [(a-a)]r-ri na-at hu-ur-ti-ya-li-ya la-a-hu-i – „Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla*-. I královna si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla*-.¹⁵⁷⁹ V rituálech mužů *ašušala*- (CTH 665) je voda fragmentárně doložena v textu ABoT 1.35++ i 28: (ú-i-ta-an-t)]a.¹⁵⁸⁰ Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) kropí muž Boha bouře vodou: 9. DUMU.É.GAL ... 10. ta LÚ^DU-an an-da pé-hu-te-*ez-zi A-NA* LUGAL *hé-ek-ta* 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>¹⁵⁸¹ *ma-al-ti* – „Palácový úředník ... a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]jdou a zařikává.¹⁵⁸² Poté služebníci přinesou vodu na umytí rukou (psáno však akkadsky *ME-E QA-TI*).

wil(a)n(a)- „hlína“¹⁵⁸³

O jednotlivých druzích hlíny pojednává článek Paoly Dardanové.¹⁵⁸⁴ Druh hlíny *wil(a)n(a)*-¹⁵⁸⁵ se podle ní používal jako jemná omítka („Obydlí krále, dobytčí stáje, skladiště, domy *tarnu*, které jsou staré, ty nechť seškrábou a podruhé nechť je omítnou čerstvou omítkou a podruhé nechť je obnoví.“¹⁵⁸⁶) na rozdíl od druhu hlíny *purut*-, která byla hrubým podkladem pro jemnou omítku. Dalším možným využitím této hlíny byla výroba rituálních sošek, jak dokládá starochetitský rituál pro královský pár¹⁵⁸⁷:]ú-i-il-na-aš GU₄-un hu-ek-mi – „] porazím hliněné dobytče.“¹⁵⁸⁸; ú-ga ú-i-[(il-na)-aš¹⁵⁸⁹ ER(ÍN^{MEŠ}-an i-ya-mi) - „A já z hlíny vyrobím [vo]jsko.“¹⁵⁹⁰; ú-i-il-na-aš¹⁵⁹¹ ERÍN^{MEŠ}-an te-eš-šu-um-mi-uš-ša¹⁵⁹² ta-ak-na-

¹⁵⁷⁹ KBo 17.1 i 14'-17'.

¹⁵⁸⁰ Dupl. KBo 17.33++ i 5'.

¹⁵⁸¹ Srv. obv. ii 9.

¹⁵⁸² KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-12 (CTH 669).

¹⁵⁸³ OETTINGER 1980: 52 n. 29; NEU 1983: 216 n. 631a.

¹⁵⁸⁴ DARDANO 2004.

¹⁵⁸⁵ DARDANO 2004: 245-247. Viz dále OETTINGER 1980: 52 n. 29.

¹⁵⁸⁶ É^{MEŠ} L[(UGAL É^{MEŠ} G)]U₄ É^{NA4} KIŠIB^{HIA} É^É tar-nu-u-e-eš ke-u ka-ru-ú-[(i-l)]i na-at ar-ha ar-ri-ir-ra-an-du na-at da-a-an EGIR-pa ne-e-u-it ú-i-la-ni-it ha-ni-iš-ša-an-du na-at ta-a-an EGIR-pa ne-wa-ah-ha-an-du (KUB 13.2++ ii 13'-15', CTH 261). DARDANO 2004: 246.

¹⁵⁸⁷ CTH 416 (Otten – SOUČEK 1969).

¹⁵⁸⁸ KBo 17.1 i 41' (CTH 416.1.A.).

¹⁵⁸⁹ Dupl. KBo 17.4 ii 15': ú-il-na-aš.

¹⁵⁹⁰ KBo 17.1 ii 21 (CTH 416.1.A.).

¹⁵⁹¹ Dupl. KBo 17.3 iii 8: ú-il-na-a-aš.

a ha-ri-e-mi - „Hliněné vojsko a poháry zahrabu do země.“¹⁵⁹³; 1^{EN} *ši-i-na-an ú-i-il-n[(a-a)]š*¹⁵⁹⁴ *ša-lu-i-ni-it* - „Jednu hliněnou sošku se *šaluina*.“ / „Jednu sošku s hliněnou *šaluina*.“¹⁵⁹⁵ Hlína *wil(a)n(a)*- je doložena na zlomku KBo 17.8 (CTH 643), který zmiňuje chrám božstva Ziparwy: SÍG SA₅ *ú-i-la-*[- „červená vlna, hlín[a“ (l. kol. 7’).

AN.BAR „železo“¹⁵⁹⁶

Ve starochetitských textech se setkáváme s železnými předměty a zbraněmi.¹⁵⁹⁷ V textu o Anittovi je doložen ^{GIŠ}ŠÚ.A AN.BAR - „železný trůn“ a GIDRU.GAM AN.BAR - „železné žezlo“² (rev. 75)¹⁵⁹⁸ V rituálu KILAM přináší kováři železa objekty ze železa. Pasáž je poškozená, E. Neu doplnil v textu KBo 17.21 (rev. 50-51) výraz *purpura-* „koule“: 50. LÚ^{MEŠ} AN.BAR 20 [*pur*]-*pu-ru-uš* AN.BAR [...] 51. LÚ^{MEŠ} KÙ.BABBAR 20 [*pur*]-*pu-ru-uš* KÙ.BABBAR - „Kováři železa dvacet železných [ko]ulí[...]. Kováři stříbra dvacet stříbrných [ko]ulí[“.¹⁵⁹⁹ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je tento materiál doložen jen fragmentárně: 1. [*ma-a-an* ^DIM-*aš ti-i*]t-*ha* DUMU.É.GAL *píd-da-a-i* LUGAL-*wa-aš ta-pu-uš-za* 2. AN.BAR-*aš*[-t]a-*aš pa-iz-zi* - „[Když Bůh bouře hř]mí, přiběhne palácový úředník, [ ] vedle krále [ ] ze železa [ ] ja jde“.¹⁶⁰⁰ Železné zbraně jsou doloženy v rituálu KBo 25.28 (CTH 670): 4’. 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-*aš tu*[*u-ri har-zi* 1 DUMU.É.GAL AN.BAR-*aš*] 5’. *ma-a-ri-in har-zi* [...] 6’. [DUMU].É.GAL LUGAL-*i* AN.B[AR-*aš* - „Jeden palácový úředník [drží] železný oš[těp[?], jeden palácový úředník] drží [železné] kopí. [... palácový] úředník králi žele[zné“.¹⁶⁰¹

GIŠ „dřevo; strom“

Výraz užívaný ve významu materiálu, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) na výrobu soch: 22’. 2 ^DHa-*an-ta-še-pu-uš har-wa-ni* GI[(Š-*aš*)] - „Držíme dvě božstva Chantašepa ze dřeva.“¹⁶⁰² Jeho použití v obecném významu „strom“ je doloženo ve stejném textu: 16. [1] SIG₇.SI[G₇] Û 1 SÍG ZA.GÌN *ta* GIŠ-*ru*¹⁶⁰³ *kat-ta-an* 1^{EN} 5

¹⁵⁹² Dupl. KBo 17.3 iii 8: *ti-iš-šum-mi-uš-ša*.

¹⁵⁹³ KBo 17.1 iii 8-9 (CTH 416.1.A.).

¹⁵⁹⁴ Dupl. KBo 17.3 iv 14: *ú-il-na-aš*.

¹⁵⁹⁵ KBo 17.1 iv 18 (CTH 416.1.A.).

¹⁵⁹⁶ SIEGELOVÁ 1984; SIEGELOVÁ 1986; SIEGELOVÁ 2001.

¹⁵⁹⁷ NEU 1970: 37. (E. Neu však jako příklad uvádí novochetitský opis starochetitského originálu, KUB 29.1.).

¹⁵⁹⁸ K problematice pojmu GIDRU.GAM viz NEU 1974: 36.

¹⁵⁹⁹ Srv. NEU 1980a: 56 n. 201.

¹⁶⁰⁰ KBo 17.11++ i 1-2.

¹⁶⁰¹ KBo 25.28 rev.[?] iii 4’-6’.

¹⁶⁰² KBo 17.1 i 22’ (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21).

¹⁶⁰³ Dupl. KBo 17.3 iv 12:] ^{GIŠ}*ta-a-ru*.

*al-ki-iš-ta-aš-š[(i-i)]š*¹⁶⁰⁴ – „A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví.“¹⁶⁰⁵ Ve spojení označujícím závoru, na niž se obětuje, se tento výraz dochoval např. v rituálu KBo 25.29 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): *I-ŠU ha-at-t[a-al-wa-aš GIŠ-i* – „[jedenkr]át na zá[voru]“ a *ha-at]-ta-al-wa-aš GIŠ-i 1-ŠU [p]é-ra-an 1-ŠU ši-pa-a[n-t]i* – „jedenkrát na [zav]oru, jedenkrát [p]řed [ ] obětuje.“ (rev.² iii 5'-6'). Tato oběť je popsána i na dalším rituálu této skupiny, KUB 43.30 (viz ^(GIŠ)*hattalu-* „závora“). Fragmentárně a v nejasném kontextu se dochovala zmínka o „dřevech/stromech“ v rituálu KBo 20.23 (CTH 678: *GIŠ^{HIA}-ta LU^{MEŠ URU}Ne-r[i-* – „Lidé města Ner[iku] dřevy²["², iv 2').

GUŠKIN „zlato“.

V textu KBo 20.18 + KBo 25.65 (CTH 670) je zmíněna zlatá nádoba *tapišana-* (GU)ŠKIN-*aš ta-pí-ša-na-x*[, obv.² i 5'). Ze zlata byly vyhotovovány drahé kultovní objekty, např. sochy božstev. Zřejmě taková socha je doložena v rituálu IBoT 2.121 (CTH 676), která musí být za účelem očištění vypálena.¹⁶⁰⁶ V textu KBo 25.122 (+) KBo 25.123 ii 11' je zmíněno „dobré zlato“ GUŠKIN SIG₅-*an-da*.¹⁶⁰⁷

KÛ.BABBAR „stříbro“

V rituálu KILAM přináší kováři dvě hlavy stříbrných býků: 10'. [^{LU.ME}]ŠSIMUG.A [(2 SAG.DU GU₄ KÛ.BABBAR *ú-d)a-an-zi* (KBo 17.9++ ii 10'). Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) dostanou „muži s bronzovým oštěpem“ zapláceno za to, že do paláce dopraví dva býky na porážku (viz GÍN „šekel“). V rituálu HHT 73 (CTH 648) jsou zmíněna „stříbrná žezla“ ve spojení se synem v domě *makzi-*: 5'. DUMU-*aš Éma-ak-*[ ] 6'. ^{GIŠ}GIDRU^{HIA} KÛ.BABBAR x[ ] 7'. *iš-ta-na-*[ ] 8'. DUMU-*aš pár-ši-*[ ] – „Syn [do] domu *mak[zi-*] stříbrná žezla [ ] olt[ář]]. Syn rozdro[bí“.¹⁶⁰⁸ V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) je použita nádoba *išpantuziaššar* vyrobená ze stříbra: *iš-p]a-an-tu-zi-aš-šar KÛ.BABBAR da-a-i ták-kán pa-iz-zi* – „vezme stříbrnou nádobu [*išp]antuziaššar* a jde.“ (ii 9).¹⁶⁰⁹ A v rituálu KBo 25.40 (CTH 670) je doložena stříbrná nádoba *huppar: h]u-up-pa-ra-an KÛ.BABBAR pé-e-d[a-* (ř. 4'). Ze stříbra a ze zlata je zřejmě vyrobena socha boha, která musí být za účelem očištění vypálena v rituálu IBoT 2.121 (CTH 676).¹⁶¹⁰

¹⁶⁰⁴ Dupl. KBo 17.3 iv 12: *al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš*.

¹⁶⁰⁵ KBo 17.1 iv 16 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

¹⁶⁰⁶ KÛ.BABBAR-*i GUŠKIN-an ši-ú-na-aš* – „pro stříbro zlato božstva“, IBoT 2.121 obv. 16'.

¹⁶⁰⁷ Dále viz KBo 25.122 ii 11'.

¹⁶⁰⁸ HHT 73 rev. 5'-8'.

¹⁶⁰⁹ Dupl. KBo 17.43 i 8'.

¹⁶¹⁰ KÛ.BABBAR-*i GUŠKIN-an ši-ú-na-aš* – „pro stříbro zlato božstva“, IBoT 2.121 obv. 16'.

NA₄ „kámen“

Kámen je v rituálech zmíněn především jako materia magica, avšak i jako stavební materiál.¹⁶¹¹ V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je zmíněn „Dům kamenů“, v jehož bráně zřejmě vojsko shromáždě zvířata určená k oběti: 9'. 1 ANŠE.KUR.RA-uš *ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š]* 10'. 8 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš* 1 ^{GU₄}ÁB *pa-ta-a-aš-ša-aš [(4 ^{KUŠ}iš-h)i-ma-a-ne-eš]* 11'. *ne-e-an-te-eš* 1 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za A[(MAR-uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)]* 12'. A-NA UDU Û ^{SILA₄} *ha-mi-in-kán nu-uš NA₄-an pár-na-aš hi-lam-ni E[(RÍN^{MEŠ}-az ha-an-da-a)-]* – „Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i]“. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)raže(né)]² m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti. A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ]¹⁶¹²

Kameny jsou využívány především v očištných rituálech. Slouží nejen jako vymezení ohniště, ale je doloženo i použití žhavých kamenů při katarzních ritech. V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) vidíme, že muž Boha bouře si připravuje kameny na vymezení prostoru, kde bude spalovat strom *eya-*: 1'. ^M*Hu-uz-z[i-ya-aš LÚ ^{DIM}]* 2'. *pa-ra-a e-x[ ]* 3'. NA₄^{HLA}-uš *d[a-a-i]* ... 9'. ^M*Hu-uz-zi-ya-aš LÚ [^{DIM}]* 10'. *ta* 8 ^{GIŠ}*e-ya-an [ ]* 11'. *na-at lu-uk-ki-i[z-zi]* – „Chuzz[i]ja, muž Boha bouře, [ ] v[ezme] kameny [ ] ... Chuzziya, muž [Boha bouře [ ]] a osm stromů *eya-* [ ] a zapál[i] je.“¹⁶¹³

ZABAR „bronz“¹⁶¹⁴

Ve starochetitských rituálech se často setkáváme s kromě železnými i s bronzovými zbraněmi, např. s bronzovou dýkou¹⁶¹⁵ či bronzovým kopím¹⁶¹⁶. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) jsou „muži s bronzovým oštěpem“ pověřeni přinést do paláce dva býky: 45. [(-ma 2 ^{GU₄}.MAH ^{GE₆})]^{TIM} *kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH 10 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi* 46. [*nam-ma 1 ^{GU₄}.MAH (10 L)]Ú^M[(^{EŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi) -z]i tu-uš an-da ^É*ha-le-en-ti-u* 47. [(*pé-e-da-an-zi nu a-pu-uš-ša*) *h]u²-kán-zi* – „[ ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset ,mužů s bronzovým oštěpem‘. [Pak zvedne jednoho býka deset ,m]už[ů s bronzovým*

¹⁶¹¹ Viz HAAS 2003: 503.

¹⁶¹² KBo 17.15 rev.¹ 9'-12'.

¹⁶¹³ IBoT 2.121 rev. 1'-3', 9'-11'.

¹⁶¹⁴ SIEGELOVÁ 1994.

¹⁶¹⁵ Např. KBo 17.1 i 31', ii 34 (CTH 416.1.A.).

¹⁶¹⁶ Např. KBo 17.1 ii 25, 30, 36, 37, 42, 49, 51, 53, iii 16 (CTH 416.1.A.).

oštěpem¹⁶¹⁷]. A [odnesou] je do paláce [a ony p]orazí.¹⁶¹⁷ V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) je fragmentárně doloženo AŠGAB ZABAR – „výrobek z kůže[?], bronz[“ (rev. 16’).

ME-E QA-TI „voda (na umytí rukou)“

Po skončení některých rituů si musí jejich účastníci omýt ruce, jak vidíme např. během Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669), kdy muž Boha bouře (rituálně) očistí krále: 11. *ta* LUGAL-*un šu-up-pí-ah-hi* [wa]-tar 3-ŠU 12. *iš-pár-nu-zi* <ta>¹⁶¹⁸ *ma-al-ti* LUGAL MUNUS.LUGAL *e-ša-an-da* 13. *ME-E QA-TI pé-ta-an-zi* ^{GIŠ}BANŠUR-*uš ti-an-zi* – „...a (muž Boha bouře) krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zaříkává. Král (a) královna se posadí. Přinesou vodu (na umytí) rukou. Postaví stoly.¹⁶¹⁹ V rituálu KBo 25.73 máme doloženu očistu krále, který vstoupil do chrámu Boha bouře a palácový úředník mu podá vodu na umytí rukou a pak sukno na utření: 4’. ... DUMU.É.GAL *ME-E QA-TI* 5’. [... DUMU].É.GAL *GADA-an pé-e-da-i* – „Palácový úředník vodu (na umytí) rukou [... palácový] úředník přinese sukno.“¹⁶²⁰ Tato voda je zcela bez kontextu doložena i v textu KBo 34.14 (CTH 670) obv. (ii) 15).

IV. 7. Potraviny

IV. 7. a. Chleby a pečivo

(^{NINDA})*hali-* c. chléb *hali-*¹⁶²¹

^{NINDA}*hali-* je uveden ve výčtu donesených obětí v rituálu Melquetu KBo 16.72 + KBo 16.73 rev.[?] iii 4’ (CTH 523)¹⁶²², dále ve Velkém starochetitském kultovním rituálu v Zippalandě (CTH 635)¹⁶²³ a Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) na KBo 13.175 (*h*)*a-a-li-in*, rev. 2’) a v rituálu KBo 20.8 (rev.[?] iv 7). Rituál KBo 20.21 (CTH 670) obsahuje velký seznam pečiva, mj. chléb *hališ* 15i (jednotek), 50 chlebů [(obv.[?] 5’), 500 chlebů *šaramnaš hališ* 20i (jednotek) [(obv.[?] 6’), 500 komisářků *hališ* 20i (jednotek), 500 chlebů *ha* [(obv.[?] 7’). V textu KBo 25.84 (CTH 670) je doloženo: *nu* 12 ^{NINDA}*ha-a-li-in pár-*

¹⁶¹⁷ KBo 17.11++ i 45-46. Viz i obv. i 54.

¹⁶¹⁸ Srv. obv. ii 9.

¹⁶¹⁹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 11-13 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 7-10.

¹⁶²⁰ KBo 25.73 l. kol. 4’-5’.

¹⁶²¹ HAGENBUCHNER-DRESEL 2002: 94-95; HOFFNER 1974a: 153-154; **HW²: 32ff.**; HED 3: 23-24; SINGER 1983: 161; TISCHLER HEG I: 129.

¹⁶²² Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

¹⁶²³ KBo 16.71++ ii 2’, 5’; KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 5’, 7’, 9’ (CTH 635).

ši-y[a – „A rozdrob[í] dvanáct chlebů *hali-*.“ (i 9'). Dále viz KBo 25.97 (CTH 670) *ha-a-l[i-iš* (ř. 5'). „Bílý chléb *hali-* je doložen na KBo 25.91: ^{NINDA}*ha-a-li-iš* BABBAR (rev.[?] 5').

šaramnaš ^{NINDA}*hališ*, tj. „obložený chléb *hali*“¹⁶²⁴ je doložen v textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) je jmenován „obložený chléb *hali*“ v seznamu potravin a předmětů, které obdrží jednotliví účastníci rituálu: 7'. [ME-EL-QÉ-E]T ^{LÚ}*ha-mi-i-ni* 20 NINDA *ša-ra-am-na-aš ha-a-[li-iš 20-iš* – „[Dávk]a pro muže *hamina-*: 20 obložených chlebů *ha[li-* 20i (jednotek)“.¹⁶²⁵ Tento chléb je i ve výčtu chlebů v rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670: NINDA *ša]-ra-am-na-aš ha-a-li-iš*, rev. iv 2) a rovněž ve výčtu na KBo 20.21 (CTH 670: 500 chlebů *šaramnaš hališ* 20i (jednotek) [, obv.[?] 6').

(NINDA)*harši-* c. „tlustý chléb“

Tento druh chleba patří v rámci chetitských rituálů k nejpoužívanějším, zřejmě pro jeho výborné absorpční schopnosti. Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je použit několikrát: 58. [... *š(u-ma-a-aš uk-t)]u-ri* ^{NINDA}*har-ši-in iš-pa-an-tu-[(u)]z-zi-ya* 59. [ ]-zi¹⁶²⁶ – „V]ám navěky tlustý chléb a libaci [připravuj]í.“¹⁶²⁷ Dále se zde s ním setkáváme ve výčtu jiných obětí, např.: 14. 1 UDU *h[(u-e-ek)-mi* ^{NINDA}*har-ši-i]n pá-r-aš-ha* GEŠTIN-*an iš-pa-an-tah-hi* 15. *mar-nu-a[(n*¹⁶²⁸ *iš-p)a-an-tah-hi* – „Poraz[ím] jednu ovci, rozdrobím [tlust]ý [chléb], obětuji víno (a) obě[tuji] nápoj *marnuwan*.“¹⁶²⁹ Nebo: 44. [x DUG HAB.HAB GEŠTIN¹⁶³⁰ 10 ^{NINDA}*har-ši-in tu-me-e-ni*¹⁶³¹ – „] vezmeme konvice s vínem (a) deset tlustých chlebů.“, [NIND]A *har-ši-in pá[r-a]š-ha-ri iš-pa-an-tah-hi-ya*¹⁶³² – „Tlustý [chléb] rozdrobím a ob[ě]tuji.“¹⁶³³ V závěru rituálu jsou tyto chleby použity spolu s nápojem *marnuwan*: 3 ^{NINDA}*har-ša-eš*¹⁶³⁴ *iš-pa-an-tu-uz-zi-ya mar-nu-an ki-it-ta* – „Tři tučné chleby a dávka (nápoje) *marnuwan* (zde) leží.“¹⁶³⁵

Rovněž ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) patří tento chléb k nejdůležitějším obětinám: 25. *ma-a-an ha-at-[kán-zi* ^D]IM-*ša te-et-ha* LUG[(AL)-

¹⁶²⁴ Viz HHW: 144.

¹⁶²⁵ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 7'. Dále viz KBo 20.16++ i 18', 19', 26'.

¹⁶²⁶ Snad [*ha-an-da-an]-zi* (OTTEN – SOUČEK 1969: 28 n. 8).

¹⁶²⁷ KBo 17.1 ii 58-59 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 28-29.).

¹⁶²⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 15: *mar-nu-wa-an*.

¹⁶²⁹ KBo 17.1 iii 14-15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁶³⁰ DUG HAB.HAB GEŠTIN psáno přes razuru.

¹⁶³¹ Dupl. KBo 25.8 ř. 2': ^{NINDA}*har-ši-i]n tu-me-n[i]*.

¹⁶³² Dupl. KBo 17.3 iv 6: *iš-pa-an-tah-hé-ya*.

¹⁶³³ KBo 17.1 iv 10 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

¹⁶³⁴ KBo 17.1 iv 23: *har-ša-x-eš*, snad *har-ša-a[?]-eš* nebo *har-ša-e[?]-eš* (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 7; NEU 1980a: 11 n. 26).

¹⁶³⁵ KBo 17.3 iv 23 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

u(š lu-ut-t)]i-ya-aš pé-ra-an 26. a-ru-wa-iz-zi ^N[(^{INDA}har-ši-in p)]ár-ši-ya ta lu-u[(t-ti-ya-aš)] da-[(a-i)] – „Když zav[írají] a [Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y.“¹⁶³⁶ Z následující pasáže se dozvídáme, že král vstoupí do paláce a obsluhující s kuchaři přinesou dvě velké nádoby, z nichž v každé je patnáct černých tlustých chlebů: 35. [LUGAL-uš a-ra-a(h-za ú-iz-zi t)]a-aš ^É[h]a-le-en-ti-u pa-iz-zi 36. [hal-(ma-aš)-šu-(it-ta-aš ta-p)]u-uš-z[a t]i-e-ez-zi ^{LÚ}^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR ^{LÚ}^{MEŠ}MUHALDIM 37. [30 har-ši-(in kar-pa-an-zi har-ši-ya-a)l-l(i-ma)] 2-e a-pí-ya 15 har-ši-iš ^{GE}₆ ki-it-t[(a)] 38. [(a-pí-ya-e-a 15 har-ši-i)š ^{GE}₆ (k)]i-[(it-ta ú-d)]a-an-zi ta-an ti-ya-an-zi – „[Král přijde zvenku] a jde do domu [h]alentiu. [s]toupne si [ve]dl[e trůnu]. Obsluhující (a) kuchaři [zvednou 30 tlustých chlebů. Zásobní nádoba haršiyalli- však], (jsou) dvě – zde lež[í] 15 černých tlustých chlebů, [tam]le[ží] 15 černých tlustých chlebů - př]inesou (je) a postaví.“¹⁶³⁷ Následně jsou tyto chleby rozdrobeny a obětovány: 50. [... (^{NINDA}har-ša-uš ^{GE}₆^{TIM} pár-ši)]-ya-an-da ta ku-x-ru-wa pé-ra-an 51. [-z(i GAL ^{LÚ}^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR ^{NINDA}har-ši-i)]n ^{GE}₆ pár-ši-ya ta ha-aš-ši-i da-a-[i] – „] (oni) [rozd]robí [černé tlusté chleby. A před [. Vrchní obsluhující] rozdrobí černý [tlustý chlé]b a dá ho na ohniště.“¹⁶³⁸ A drobký z nich jsou dány k trůnu a vedle ohniště (i 52-53).¹⁶³⁹

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je uveden „červený tlustý chléb“: 6'. ½ ^{NINDA}har-ši-iš ^{SA}₅ GAL an-da-ma ^{GU}₄-aš ^{UDU}-aš šu-u[p-pa] 7'. [k]u-it-ta z[e]-e-pu še-e-er da-a-i – „Půl velkého červeného tlustého chleba, k tomu však hovězí a jehněčí ma[so ... k]aždého trochu položí nahoru.“¹⁶⁴⁰

V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je zmíněna polovina tlustého chleba: 13'. ... ^{DUMU}^{MEŠ}.É.GAL[ ] 14'. [ ]x-na-an ½ ^{NINDA}har-ši-in kat-ta-an ar-ha[ ] – „Vrchní palácový úředník[ ] polovinu tlustého chleba dole pryč [“.¹⁶⁴¹

Na zlomku KBo 17.58 (CTH 670) se tento chléb vyskytuje na dvou řádcích: ^{NINDA}har-ša[- (i 4') a ^{NINDA}]har-ša-e-eš (i 7'). V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 „jde (neznámý podmět) třikrát k tlustému chlebu“: [A-N]A ^{NINDA}har-ša-i 3-ŠU pa-iz-zi (ř. 5') a posléze jej obsluhující rozlamují [^{NINDA}h]ar-ša-uš pár-ši-ya-an-da tu-u[š (ř. 7'). Drobký z tohoto chleba pak budou obětovány jednotlivým částem domu (paláce). V textu KBo 38.113 (CTH 670) je tento chléb uveden spolu s dalšími chleby, které jsou dávány do ohniště: 6'.]-an da-a-i ta

¹⁶³⁶ KBo 17.11++ i 25-26.

¹⁶³⁷ KBo 17.11++ i 35-38.

¹⁶³⁸ KBo 17.11++ i 50-51. Tento chléb je zmíněn i na obv. ii 2'a dva černé tlusté chleby jsou doloženy fragmentárně i na rev. iv 29'.

¹⁶³⁹ Fragmentárně je tlustý chléb doložen v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635, i 6').

¹⁶⁴⁰ KBo 16.71++ iii 6'-7'. Dále viz KBo 25.86++ iii 8''.

¹⁶⁴¹ KUB 43.30 iii 13'-14'.

ha-aš-š[a-...] 7' [...]x ^{GIŠ}BANŠUR^{MEŠ} ^{NINDA}*har-ša-i[...] 8' [...]NINDA* *har-ši-iš ha-aš-ša- [...]*
/ 9' [...] ^{NI}NDA *pa-aš-ša ha-aš-š[a.* ¹⁶⁴²

^{NINDA}*kaharet-* chléb *kaharet* ¹⁶⁴³

Chléb *kaharet* je vícekrát jmenován ve Velkém starochetitském kultovním rituálu v Zippalandě KBo 20.16++ (CTH 635): 10 ^{NINDA}*ka-ha-re-et 70-iš[.* ¹⁶⁴⁴ Na rev. iii je pokládán před oltáře: [... *k]a-ha-re-e-et 70[?]-iš iš-ta-na-na-aš ti-an-zi – „[...]kaharet 70i (jednotek) položí k oltářům.“ (KBo 20.3 iii 10'). ¹⁶⁴⁵ Název tohoto pečiva se dále dochoval v textu KBo 17.31 (1/2 ^{NINDA}*ka-ha-re-et 70-i[š, ř. 3', CTH 662.6) či KBo 25.97 (CTH 670): ka-h]a-re-e-e[t (ř. 6').**

^{NINDA}*kahari-* chléb *kahari-* ¹⁶⁴⁶

Tento druh chleba je doložen v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): [^N]I^{NDA}*k]a-ha-r[i-aš (rev.[?] iv 1'), ^N]INDA* *ka-ha-ri-aš (rev.[?] iv 3').*

^{NINDA}*kištu-* c. chléb *kištu-* (vgl. ^{GIŠ}*kištu-*)

Tento chléb je doložen v rituálu KILAM: 3' ^{NINDA}*ki-iš-tu-un* ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM LUGAL-*i pa-ra-a ap-pa-an-zi – „Kuchaři nastaví král tři[?] chleby kištu-.“ (KBo 17.21++ obv. 4).*

muriyala- c. chléb ve tvaru hroznů^{?1647}

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár jsou použity (chleby ve tvaru) hroznů k ozdobení rohů rituálního zvířete: 25. ¹⁶⁴⁸ 1 MÁŠ.GAL-*r[(i)] 26. [(ga-ra-ú-ni-š)]i* ¹⁶⁴⁹ *mu-ri-ya-le-eš ga-an-ga-an-te-eš ke-e-e[(t-ta)] 27. ¹⁶⁵⁰ [(ga-r)a-ú-ni-š]i mu-ri-ya-le-eš* ¹⁶⁵¹ *ga-an-ga-an-te-eš an-da-m[(a)] 28. [(9 mu-ri-y)a-]x iš-ga-ra-an-da-an ú-uk ku-in har-mi – „Jednomu kozlu (jsou) zavěšeny na roh (chleby ve tvaru) hroznů[?]. A i na této straně (jsou) [na je]ho [r]oh zavěšeny chleby ve tvaru hroznů[?]. Avšak uvnitř devíti (chlebů ve tvaru) hroz[nů[?]]*

¹⁶⁴² KBo 38.113 obv.[?] 6'-8'. Srv. i KBo 17.50+ ii 13'.

¹⁶⁴³ HOFFNER 1974a: 166-167.

¹⁶⁴⁴ KBo 20.16++ ii 14'. Rovněž viz obv. i 20', 27'; KBo 20.3 iii 11', 14'.

¹⁶⁴⁵ Dále viz KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 2', 12', 14', 16', 17' (CTH 635).

¹⁶⁴⁶ HOFFNER 1974a: 166-167.

¹⁶⁴⁷ OTTEN – SOUČEK 1969: 99.

¹⁶⁴⁸ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

¹⁶⁴⁹ Dupl. KBo 17.6 iii 18' a iii 19': *I-NA SI-ŠU*. Pro KBo 17.1 srv. iii 41.

¹⁶⁵⁰ Zde začíná join KBo 20.15, až do rev. iii 35. K tomuto fragmentu viz OTTEN 1971b: 30 (sub Bo 8060).

¹⁶⁵¹ Dupl. KBo 17.3 iii 27: *mu-ri-ya-la-aš*.

tři drob[ky]. [položí] drob[ky] k závoře. [ ]/[ ]x x x x rozdrobí. [ ]
 tři[?] drobky.¹⁶⁶⁰ V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) čteme: ^{NINDA}wa-ge-eš-šar pár-
 šu- (rev. iii 3). Drobky tlustého chleba jsou obětovány v textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH
 670) do všech míst domu (či paláce): 10'. [UGULA ^{LÚ}MEŠMUHALDIM pa-iz-zi ku-úr-š[i
 ...] 11'. [hal-ma-šu]-it-ti 1 pár-šu-ul-li ...] 12'. [...] 13'. [...] ha-aš-
 ši-i 1 p[ár-šu-ul-li – „[Vrchní k]uchař jde, rounu[... trůn]nu jeden drobe[k ... jeden] drobek [...]
 ohništi jeden d[robek]”.¹⁶⁶¹

^{NINDA}pašša- „chléb pašša-¹⁶⁶²

V textu KBo 38.113 (CTH 670) jsou do pece kladeny tlusté chleby, pašša- a chléb
 takarmu-: 6'.]-an da-a-i ta ha-aš-š[a-...] 7'. [...]x ^{GIŠ}BANŠUR^{MEŠ} ^{NINDA}har-ša-i[...] 8'.
 [...] ^{NINDA}har-ši-iš ha-aš-ša-[...] / 9'. [...] ^{NI}^{NDA}pa-aš-ša ha-aš-ša.¹⁶⁶³

^{NINDA}pi(y)antalli- c. chléb piyantalli-¹⁶⁶⁴

^{NINDA}pi(y)antalli- je doložen v seznamu druhů chleba v rituálech KBo 3.20 (CTH 635,
 rev. iii 12'), KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670: 1 ^{NINDA}pí-ya-an-ta-al-li-iš, rev. iii 3),
 v závěru textu CTH 665 ve výčtu předmětů použitých v rituálu (KBo 17.33++ iv 8': 2
^{NINDA}p[i-an-ta-al-li-iš], v KBo 20.21 (CTH 670: 1000 chlebů piantall[i-, obv.[?] 8') a KBo
 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677)¹⁶⁶⁵, zde bohužel ve zcela fragmentárním kontextu.¹⁶⁶⁶

(^{NINDA})šarama(n)- chléb šarama(n)-¹⁶⁶⁷

Tento druh chleba je zmíněn ve fragmentárním kontextu v rámci slavnosti KILAM,
 poté, co král vstupuje do chrámu.¹⁶⁶⁸ a rovněž ve Velkém starochetitském kultovním rituálu
 KBo 3.20 (CTH 635, rev. iii 12'). Patnáct chlebů šarama je použito v závěru rituálu KBo
 25.31 (CTH 649, Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘): 9'. [1]5 ^{NINDA}ša-ra-a-ma ^{LÚ}MEŠ
^{GIŠ}BANŠUR ú-da-an-zi ^{LÚ.M}[^{EŠ}ha-a-pé-aš kat-ta-an] 10'. iš-pa-ra-an-zi ^{LÚ}MEŠMU-RI-DI-
 ša ku-wa-a-p[i-it-ta ^{NINDA}ša-ra-a-ma 1 ^{UZU}HA.LA] 11'. [ti-an]-zi 1 hu-up-pár
 KAŠ.GEŠTIN 1 hu-up-pár [mar-nu-an pí-an-zi] 12'. [^{NINDA}ša-ra]-a-ma da-an-zi ^{LÚ.M}[^{EŠ}

¹⁶⁶⁰ KBo 17.16 ř. 2'-9'.

¹⁶⁶¹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 10'-13'. Obdobně i v rituálu KBo 25.98 (CTH 670): 7'. [... pár-š]u-ul-li ^DHal-
 [m]a-aš-šu-it-ti pár-šu-ul-li 8'. [... p]ár-šu-ul-li ha-at-ta-lu-aš ^{GIŠ}i pár-šu-ul-li 9'. [... t]a-pu-uš-za pár-šu-
 ul-li da-a-i (l. kol. 7'-9').

¹⁶⁶² K asimiliaci z ^{NINDA}parša- viz HHW: 126.

¹⁶⁶³ KBo 38.113 obv.[?] 6'-8'.

¹⁶⁶⁴ HOFFNER 1974a: 177.

¹⁶⁶⁵ ^{NINDA}pí-ya-an-ta-al-li-iš (rev.[?] iv 2').

¹⁶⁶⁶ Dále viz KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 2' (CTH 635).

¹⁶⁶⁷ HOFFNER 1974a: 179-180.

¹⁶⁶⁸ KBo 17.19++ ii 22. ^{NINDA}ša-ra-m[a(-)].

] 13'. [^{NINDA}š]a-ra-a-ma x[– „Obsluhující přinesou [1]5 chlebě šarama. Muži [hapia-] prostrou. Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb šarama (a) jeden kus masa (a) dají] 1 nádobu huppar (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN, 1 nádobu huppar [(s nápojem) marnuan ...] vezmou [chléb šara]ama. Muž[i ... chléb š]arama [“¹⁶⁶⁹ Ve výčtu pečiva v rituálu KBo 17.31 (CTH 662.6) je zmíněn ^{NINDA}ša-ra-a-m[a (ř. 2'). Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) si tento chléb král vyžádá vždy, když se odebere do vnitřních prostor, kde se posadí na trůn: 6. LUGAL-uš tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya – „Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb šarama¹⁶⁷⁰“¹⁶⁷¹ Poté následuje libace nápojem marnuwan a muž Boha bouře zařikává a krále rituálně očistí vodou. Totožná situace se opakuje na obv. ii 1-2. V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) je tento chléb dáván různým účastníkům rituálu: 14'. [^{NINDA}š]a-ra-a-ma ka-ru-ú uš-pa-[...] 15'. [...]-i 1 ^{NINDA}ša-ra-a-ma A-NA ^{LÚ}G[UDU₁₂ 16'. [DING]IR^{LIM} ^{LÚ}SAGI 3 ^{NINDA}ša-ra-[a-ma – „chléb š]arama dříve [...] jeden chléb šarama knězi pom[azanému ... bo]hů kněz sanga tři chleby šara[ma“¹⁶⁷² V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) je tento chléb doložen bez kontextu na obv. ii: 9'. 1 ^{LÚ}ki-i-da-aš 1 ^{LÚ}pal-wa-at-[ta-al-la-aš] 10'. ^{NINDA}ša-ra-am-ni-it[– „Jeden muž kita-, jeden muž palwat[talla-] chlebem šarama[“¹⁶⁷³, na rev. iii: ŠA 1 ^{NINDA}ša-ra-a-ma kat-t[a] (rev. iii 1) a na rev. iv: ^{NINDA}ša]-ra-am-na-aš ha-a-li-iš (rev. iv 2). Rovněž fragmentárně zmíněn v textu KBo 25.23 (CTH 670) 1'. [...]x-za ^{NINDA}ša-ra-a-ma 2'. [...^{NINDA}š]a-ra-a-ma EGIR ^{LÚ}.MEŠ SANGA.¹⁶⁷⁴ a v KBo 25.82 (CTH 670 rev. 7': ^{NINDA}š]a-ra-a-ma da-]). Fragmentárně je doložen i v KBo 25.106 (CTH 670: [^{NI}]^{NDA}ša-ra-am-na-aš x[, ř. 9').

^{NINDA}šarruwa- c. chléb šarruwa-¹⁶⁷⁵

Tento druh chleba se vyskytuje ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), kde se na něj odkládá hliněné vojsko: 30'. ^{NINDA}šar-ru-i-m[(a-aš-š)]a-an ERÍN^{MEŠ}-az e-eš-zi – „Vojsko však sedí na chlebu šarruwa-“¹⁶⁷⁶

¹⁶⁶⁹ KBo 25.31 iii 9'-13'. Dále viz dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 16'.

¹⁶⁷⁰ Chybně transkribuje tuto větu N. Oettinger (OETTINGER 1976b: 23-24 n. 6: ša-ra-ma-n[a]-zi-ya).

¹⁶⁷¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 6 (CTH 669).

¹⁶⁷² KBo 17.13 + KBo 25.68 i 14'-16'.

¹⁶⁷³ KBo 17.29 + KBo 20.1 ii 9'-10'.

¹⁶⁷⁴ KBo 25.23 rev. 1'-2'.

¹⁶⁷⁵ OTTEN – SOUČEK 1969: 99-100.

¹⁶⁷⁶ KBo 17.1 i 30' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

^{NINDA}šarruwant- c. „patřící k chlebu šarruwa-“ (?)

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár se tento termín dochoval ve fragmentárním kontextu: 22.¹⁶⁷⁷ na-aš-ša-an ^{NINDA}šar-ru-wa-an-ti x[-š(a-aš)].¹⁶⁷⁸, popř. v kontextu, kdy „Palácový úředník vezme [z] rukou krále i královny poháry, vezme [o]ny (poháry) z trůnu a [z] ohniště. A p[olož]í je k vojsku (na) chlebu šarruwa-.“ (40. ta-aš-ša-an 41.¹⁶⁷⁹ ^{NINDA}šar-ru-wa-an-ti ERÍN^{MEŠ}-ti še-e-er d[a-a-(i)]¹⁶⁸⁰).¹⁶⁸¹

^{NINDA}šiluha- chléb šiluha-¹⁶⁸²

Tři tyto chleby jsou doloženy ve fragmentárním kontextu v rituálu KBo 25.150.¹⁶⁸³

^{NINDA}takarmu- c. chléb takarmu-¹⁶⁸⁴

Název tohoto chleba se dochoval fragmentárně v textu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): ŠA ^{NINDA}ta-kar-mu-ú 5' [(rev.?' 8'). V textu KBo 38.113 (CTH 670) je uveden mezi chleby, které jsou sázeny do pece: 6'.]-an da-a-i ta ha-aš-š[a-...] 7'. [...]x GIŠ^{BANŠUR}^{MEŠ} ^{NINDA}har-ša-i[...] 8'. [...] ^{NINDA}har-ši-iš ha-aš-ša-[...] / 9'. [...] ^{NI}^{NDA}pa-aš-ša ha-aš-[ša].¹⁶⁸⁵

^{NINDA}tunik n. chléb tunik¹⁶⁸⁶

Tento chléb je často zmiňován v seznamech ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): [^{NINDA}]tu-ni-ik.¹⁶⁸⁷ V rituálu mužů ašušala- (CTH 665) je popsán ritus, kdy je tento chléb upečen: 16'. ... 1 ^{LÚ}a-šu-ša-la-aš x[ ] 17'. tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi 1 ^{LÚ}SA[NGA] 18'. ti-i-e-ez-zi nu 3-ŠU šu-uk-zi-y[a-] 19'. 3-ŠU hal-za-a-i ta-aš-kán ha-aš-ši-i[ ] 20'. na-aš ze-e-ya ha-aš-ša-az(-)ma-an-x[ ] 21'. na-an 2 ^{LÚ}.^{MEŠ}SANGA pár-ši-an-ta[ ] 22'. A-NA ^{GIŠ}BANŠUR-ŠU-NU ti-an-[zi] 23'. nu ^{LÚ}.^{MEŠ}a-šu-ša-a-lu-uš ta-lu-x[ ] 24'. ta-lu-pu-ša-an ha-aš-ša-a pí-iš-[ ] – „Jeden muž ašušala- [...] uhněte (chléb) tunik. Jeden kněz sa[nga ...] položí. A třikrát [...] třikrát zvolá. A on v ohništi [...] a upeče se. Z ohniště ho však [...]. A

¹⁶⁷⁷ Zde začíná duplikát KBo 17.6 obv. ii.

¹⁶⁷⁸ KBo 17.1 ii 22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.). Viz NEU 1983: 161 n. 477.

¹⁶⁷⁹ Zde začínají fragment KBo 25.3 (až do obv. ii 48) a duplikát KUB 43.39.

¹⁶⁸⁰ KBo 17.6 ii 21' zakončeno za znakem -i a následuje paragrafová linie.

¹⁶⁸¹ KBo 17.1 ii 40-41 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹⁶⁸² Viz NEU 1983: 167 n. 492 a 493; HOFFNER 1974a: 183-184.

¹⁶⁸³ 9 NINDA.GUR₄.RA KU₇.KU₇[. (CTH 470. Viz NEU 1980a: 235.).

¹⁶⁸⁴ HOFFNER 1974a: 185.

¹⁶⁸⁵ KBo 38.113 obv.?' 6'-8'.

¹⁶⁸⁶ HOFFNER 1974a: 187.

¹⁶⁸⁷ KBo 20.16++ i 19', ii 14', ii 17'; KBo 16.71++ ii 2', 5', KBo 20.3 iii 6', 11', 14'; KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.?' 12'.

dva knězi sanga ho rozdrobí. [...] na své stoly položí. [...] A muži *ašušala-talu* [...] há[zejí] *talupuša-* do ohniště.¹⁶⁸⁸ V rozsáhlém seznamu chlebů KBo 20.21 je doloženo 500 chlebů *tunik* 50i (jednotek) (obv.[?] 9´).

^{NINDA}*tuniptu-* n. chléb *tuniptu*¹⁶⁸⁹

Tento chléb je používán ve starochetitském rituálu KILAM KBo 17.9 ++ (ii 9´). V textu KBo 25.37 (CTH 649) je zmíněn stůl a chléb *tuniptu*: 1´. [... ^{GIŠ}BA]NŠUR ^{NINDA}*tu-u-n*[i-*ip-tu* 2´. [...]-i *ki-an-da*].¹⁶⁹⁰ V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) se název tohoto chleba dochoval poškozeně: ^{NINDA}*tu-ni-i*[*p-tu* (obv. ii 2´).

^{NINDA}*wagataš* n. „krajíc chleba“¹⁶⁹¹

V textu KBo 20.8 (CTH 631) jsou uvedeny tyto chleby o pěti bán: x ^{NINDA}*wa-ga-a-da-aš* 5 BÁN [(rev.[?] iv 3). Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je řečeno: [... ŠA 1 ^{NINDA}*w*)]*a-g*[*a-d*]*a-aš* ½ ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* 10-li – „[... Z chleba *w*]ag[at]aš poloviny chleba *wageššar* 10i (jednotek)“ (iii 8´), což nám nenapomáhá v překladu těchto dvou výrazů, pouze v tom, že z chleba *wagataš* bylo možné odebrat či získat chléb *wageššar*. Dále máme doloženo: [... (1 ^{NINDA}*w*)*a-ga-d*]*a-<aš>* ^{LÚ}SANGA-*aš pár-ši-ya-an-na-i* – „1 chléb *wagataš* rozlamuje kněz sanga.“ (KBo 20.4++ iv 6). V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) je následující zmínka o tomto chlebu:]x ^{NINDA}*wa-ga-a-ta-aš* 4 NINDA BÁN 20-iš (obv. i 8´). Tyto chleby jsou jmenovány v seznamu pečiva pro rituál KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): 2 ^{NINDA}*wa-g*[*a-* (obv.[?] i 4´). Na následujících řádcích jsou pak rozdělovány jednotlivým kněžím: 2 ^{NINDA}*wa-ga-da-a-aš* A-NA ^{LÚ}GA[LA[?]] 2 ^{NINDA}*wa-ga-da-a-aš* A-NA ^{LÚ}x].¹⁶⁹²

^{NINDA}*wageššar* n. chléb *wageššar*¹⁶⁹³

Je možné, že se jedná o jakýsi druh placek, které mohly být vyrobeny z pšenice (viz KBo 13.175) a v průběhu rituálů se rozdrobovaly. Tento druh chleba je uveden na obv.[?] ii 5´ rituálu KBo 16.72 + KBo 16.73 (CTH 523)¹⁶⁹⁴ v rámci výčtu donesených obětí. Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu v Zippalandě KBo 20.16++ (CTH 635) jsou zmíněny dva

¹⁶⁸⁸ ABOT 1.35++ ii 16´-24´. Viz rovněž OETTINGER 2002: 139 n. 10.

¹⁶⁸⁹ HOFFNER 1974a: 187; HHW T: 439-440.

¹⁶⁹⁰ KBo 25.37 i 1´-2´.

¹⁶⁹¹ NEU 1983: 208 n. 606, 209 n. 607; HOFFNER 1974a: 188.

¹⁶⁹² KBo 25.79 (+) KUB 35.126 obv.[?] i 7´-8´. Totéž dupl. Bo 3123 i 4´-5´.

¹⁶⁹³ NEU 1983: 209 n. 608; HOFFNER 1974a: 188.

¹⁶⁹⁴ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

tyto chleby: 2 ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* 10-li.¹⁶⁹⁵ V rámci Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) na KBo 13.175 je zmíněno padesát pšeničných chlebů *wageššar* (50 ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* ZÍZ-aš, rev. 2'), , dále na rev. 4'. Rovněž se fragmentárně zachoval v textech KBo 17.31 (^{NINDA}*wa-g[e-eš-šar*, ř. 3', CTH 662.6), 3 chleby *wageššar* [(3 ^{NINDA}*wa-ke-eš-š)ar*] v textu ABoT 1.35++ iv 5' a v KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670): ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* pár-šu- [(rev. iii 3) a]x-ma-an-ni ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* (rev. iv 1). V seznamu chlebů v textu KBo 20.21 (CTH 670) máme doloženo 200[?] chlebů *wag[eššar* (obv.[?] 2'), chléb *wage]ššar* 50i (jednotek) (obv.[?] 3')+ dále v textu KBo 25.106 (CTH 670, ř. 6').

^{NINDA}*zippulašne-* c. chléb *zippulašne*¹⁶⁹⁶

Zřejmě tento chléb je doložen na fragmentárním místě textu KILAM (CTH 627) KBo 25.61++ obv.[?] ii 4 (*zi-ip-pu-la-aš-ne-aš-ta*). V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) přináší obsluhující chléb *zippulašne*: LÚ ^{GIŠ}BANŠUR ^{NINDA}*zi-ip-pu-la-aš-ne* ú-da-i – „Obsluhující přinese chléb *zippulašne*.“ (obv.[?] i 14'). Zlomkovitě je tento druh chleba doložen v KBo 25.82 (CTH 670 rev.[?] 6': ^{NI}[^{NDA}*z*]i-ip-pu-la-a[š-]).

NINDA „chléb“

Ve většině chetitských rituálů je druh použitého chleba přesně specifikován. Výjimečně, např. v rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665), se setkáváme s obecným termínem „chléb“: 1 ^{GIŠ}BANŠUR 1 NINDA *ti-a[n-zi* – „Pol[oží] jeden chléb na jeden stůl.“¹⁶⁹⁷ 30 chlebů je uvedeno pak na rev. iv 5'.¹⁶⁹⁸ V rozsáhlém seznamu chlebů v textu KBo 20.21 (CTH 670) je doloženo 1000 chlebů 30i (jednotek), 1000 chlebů *piantall[i-* (obv.[?] 8'), 500 chlebů *tunik* 50i (jednotek) (obv.[?] 9'). V textu KBo 25.23 (CTH 670) dají obyvatelé města [T]aggalmucha deset chlebů (rev. 8').

NINDA.ÉRIN^{MEŠ} „komisárek“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) jsou doloženy „čtyři komisárky 20i (jednotek)“ (4 NINDA.ÉRIN^{MEŠ} 20-iš, rev. iv 1). Ve velkém seznamu pečiva v textu KBo 20.21 (CTH 670) máme doloženo 500 komisářků *hališ* 20i (jednotek) (obv.[?] 7').

¹⁶⁹⁵ KBo 20.16++ ii 13'. Dále viz KBo 20.3 iii 8', 13'; KBo 25.86++ iii 9'' a KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 4', 7', 9' (CTH 635).

¹⁶⁹⁶ HOFFNER 1974a: 192.

¹⁶⁹⁷ ABoT 1.35++ i 4. Dále viz obv. ii 7', 12' a dupl. KBo 25.58 i 5.

¹⁶⁹⁸ Dále viz Dupl. KBo 17.33++ iii 6'.

NINDA.GUR₄.RA „tlustý chléb“

Patří mezi nejčastější potraviny jmenované v chetitských rituálech od nejstarší doby. Např. pro Starochetitský rituál pro královský pár musí vykonavatel rituálu vyrobit čtyři tyto chleby: 24. 4 NINDA.GUR₄.RA-*uš* EM-SÚ-TIM *i-e-[m(i* – „Vyroším čtyři kyselé tlusté chleby.“¹⁶⁹⁹ Devět sladkých tlustých chlebů je potřeba v rituálu KBo 25.150.¹⁷⁰⁰ Během starochetitského rituálu KI.LAM (CTH 627) je v textu KBo 25.61++ (malý nebo velký) sladký „tlustý chléb“ hlavní obětinou. Nejdříve musí být donesen z brány: obv.? ii 6.] 1 NINDA.GUR₄.RA EM-SA TUR *a-aš-ka-az* [ú-da-i, popř. rev.? 13'.]NINDA.GUR₄.RA EM.[S]A GAL *a-aš-ka-az ú-da-i*.¹⁷⁰¹ Později je obětován králem: obv.? ii 9. LÚSAGI LUGAL-*i* NINDA.GUR₄.R[A *pa-a-i*] 10. [LUGAL-*uš* pár-š]i-ya LÚSAGI LUGAL-*i* NINDA.GUR₄.RA *e-ep-zi* 11. [ta-aš-ta] *pa-ra-a pé-e-da-i* – „Číšník [dá] králi tlustý chlé[b]. [Král (jej) rozd]robí. Číšník vezme tlustý chléb [a] odnese (jej) pryč.“¹⁷⁰² Oproti tomu není tento druh chleba téměř použit v průběhu Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631). Ve starochetitské verzi se nám dochoval tento ritus: 22. ... LÚSAGI 1 NINDA.GUR₄.RA *a-ra-ah-za ú-da-i* 23. LUGAL-*uš* pár-š-i-[ya ta LÚSAG]I *e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i* 24. LUGAL-*uš* *a-ru-w[a-iz-zi* LÚ(ki)]-*i-ta-aš hal-za-a-i* Éha-l[(e)]-*en-ti-u túh-hu-uš-ta* – „Číšník přinese zvenku jeden tlustý chléb. Král (ho) rozdro[bí a číšník]k vezme a pak odnese ven. Král se kla[ní. Muž ki]ta- volá. V paláci se končí (obřad).“¹⁷⁰³ V dalším textu skupiny CTH 631, KBo 20.8, je zmíněn „Jeden kyselý tlustý chléb“ (1 NINDA.GUR₄.RA EM-SA, obv.? i 2') a dále: LÚSAGI LUGAL-*i* NINDA.GUR₄.RA *pa-a-i* LUGAL-*uš* [– „Číšník dá králi tlustý chléb. Král [“ (obv.? i 12'), 2 NINDA.GUR₄.RA KU₇.KU₇ GÍŠBANŠUR-*i* *ki-an-ta* – „dva sladké tlusté chleby leží na stole.“ (obv.? i 15').

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je tento jinak častý chléb doložen jen fragmentárně: NINDA.GUR₄.RA GAL *ki-i* Mta-*az-zi-[li-iš da-a-i* – „velký [tlustý] chléb. Toto vezme kněz Tazzi[li]. (iv 17''), dále na iv 30'', popř. iv 31'': NINDA.GUR₄.RA GAL LÚMUHALDIM DINGIR^{LIM} *da-a-[i]*. Tlustý chléb je rozdrobován v textu KBo 25.86++ iii 7'', 11''. V rituálu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) jsou použity výlučně tlusté chleby: 3'. LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA[DUM]U-*aš* pár-š-i-ya LÚG[UDU₁₂] 4'. DUMU-*li* NINDA.GUR₄.RA [EM]-SA *a-pa-aš-pát da-a-[i* – „Kněz ‚pomazaný‘ tlustý

¹⁶⁹⁹ KBo 17.1 ii 24 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁷⁰⁰ 9 NINDA.GUR₄.RA KU₇.KU₇. (CTH 470. Viz NEU 1980a: 235 a CHD L-N: 305r.).

¹⁷⁰¹ Text KBo 25.61, viz NEU 1980a: 134-136.

¹⁷⁰² KBo 25.61++ obv.? ii 9. Obdobně viz rev.? 7'-8', 18'-19', 24'-26', 32'-33'.

¹⁷⁰³ KBo 17.11++ i 22-24.

chléb [ ] sy]n rozdrobí. Kn[ěz ‚pomazaný‘] d[á] synovi [kys]elý tlustý chléb.¹⁷⁰⁴ Dále je použit „Jeden kys[elý] tlustý chléb“ (1 NINDA.GUR₄.RA EM-[SA, iii 8´), a kněz ‚pomazaný‘ bere dva tlusté chleby (^{LÚ}GUDU₁₂ DUMU-li 2 NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi (iii 11´), ^{LÚ}GUDU₁₂ 2 NINDA.GUR₄.R[A (iii 16´). Stejně tak i v příbuzném rituálu KUB 54.50 (CTH 648): 6´. ... DUMU-aš ^DIM TUŠ-aš e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂[ ] 7´. [ ] pa-a-i DUMU-ša pár-ši-ya ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi] 8´. [pa]-a-i DUMU-aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi ^{LÚ}S[AGI] 9´. [ ] ^DUTU-un TUŠ-[aš] e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA DUMU[ ] 10´. [ ] x-ya ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-ep-zi na-x[– „Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz ‚pomazaný‘ [ ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz ‚pomazaný‘ u[chopí] tlustý chléb [ ] d[á]. Syn vyzývá k pití. Čiř[ník] Božstvo slunce pije v se[dě]. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb synu[ ]. Kněz ‚pomazaný‘ uchojí tlustý chléb a[“.¹⁷⁰⁵ V textu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) rozdrobuje tlustý chléb hudebník: 21´. ^{LÚ}]NAR-aš NINDA.GUR₄.RA pár-[ši-ya ((i) 21´). V textu KBo 25.45 (CTH 649) je fragmentárně zmíněn „malý tlustý chléb (^{LÚ}GUDU₁₂ 1 NINDA.GUR₄.RA TUR[– „Kněz ‚pomazaný‘ jeden malý tlustý chléb[.“ (p. kol. 5´). Tento tlustý chléb (s adjektivem „velký“) je obětován i v závěru rituálů při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669).¹⁷⁰⁶ Tlustý chléb je obětován i v rituálu, během něhož se královský syn klaní stélám bohů:]^{MEŠ} x NINDA.GUR₄.RA iš-pa-an-[ti² (rev. iii 2). V rituálu KBo 20.23 (CTH 678) je popsána cesta krále, který se (zřejmě se svým doprovodem) blíží ke městu Neriku. Dříve však, než vjede do města, musí obětovat chléb a nápoj *marnuwan*: 1. [ma-a-a]n ^{URU}Ne-ri-[ik-ka m(a-ni-in-ku-wa-ah-ha-an-zi)] 2. ^{URU}Ne-ri-ik-ka-a[n na-a-(ú-i ú-wa-an-zi)] 3. NINDA.GUR₄.RA pár-ši-y[a mar-(nu-wa-an ši-ip-pa-an-zi)] – „[Kdy]ž [(se) b(líží) k] Neri[ku, ne(přijdou) ješ(tě) do] Neriku, (král) rozdrob[í] tlustý chléb, [(obětuje)¹⁷⁰⁷ nápoj *mar(nuwan)*].“¹⁷⁰⁸ Tento chléb je ve spojení s DUMU.LUGAL dochován na fragmentu KBo 7.41 (CTH 670: NINDA.GU]R₄.RA DUMU.LUGAL, 1. kol. 3´). V rituálu KBo 25.94 (CTH 670) dostávají „(sladké) tlusté chleby“ král s královnou od obsluhujících: 1´. [UGULA] ^{LÚ}^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA.GUR₄.RA K[U₇] 2´. da-a-i LUGAL-i pa-a-i LUGAL-u[š – „[Vrchní] obsluhující vezme dva s[ladké] tlusté chleby[ ]. Dá (je) králi. Krá[l]“.¹⁷⁰⁹ Obdobný rituál s tlustými chleby viz KBo 25.98 (CTH 670, viz 1. kol. 2´, 4´ a 5´). Bez kontextu viz KBo 34.14 (CTH

¹⁷⁰⁴ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 3´-4´.

¹⁷⁰⁵ KUB 54.50 obv.² 6´-10´. Dále viz i obv.² 12´-13´. V textu KUB 60.41 je tento chléb doložen pouze jednou:]-ya ^{LÚ}GUDU₁₂ DUMU-li NINDA.GUR₄.R[A (obv. 2´).

¹⁷⁰⁶ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 17, 19, iii 4´, iv 6´ (CTH 669).

¹⁷⁰⁷ Podle E. Neue se zde jedná o chybně *ši-ip-pa-an-ti* a nikoliv o *ši-ip-pa-an-da-an-zi* (NEU 1980a: 161 n. 535).

¹⁷⁰⁸ KBo 20.23 obv. 1-3. Doplnění podle dupl. KUB 53.18 nejsou starochetitského data.

¹⁷⁰⁹ KBo 25.94 ř. 1´-2´. Text pokračuje obdobně, „tlusté chleby“ jsou na ř. 1´, 3´, 5´, 7´ (s adj. „sladký“ na 1´ a 3´).

670, rev. (iii) 4', 8', 10'). Krvavý či krvavě zbarvený tlustý chléb je doložen v textu KBo 17.50 (ii 8', 11').

NINDA.Ī.E.DĒ.A „tučný chléb“

Jedním z chlebů často zmiňovaných v chetitských rituálech je tzv. „tučný chléb“, NINDA.Ī.E.DĒ.A. Je uveden např. v seznamu nejrůznějších obilovin a pečiva v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): 5 PA-RI-SI ZÍZ ŠA NINDA.Ī.E.[DĒ.A] – „5 parisu pšenice (na) tuč[ný] chléb [ ].“ (rev.[?] 7').

NINDA.TU₇ „pudink“¹⁷¹⁰

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se praví: I-NA 11 NINDA.TU₇^{HL.A} [– „v jedenácti pudincích“¹⁷¹¹ (iii 5').

NINDA.ZI.HAR.HAR chléb zi.har.har

S tímto chlebem se setkáváme v textu KBo 20.8 (CTH 631): 1 NINDA.ZI.HAR.HAR 25-iš x[(rev.[?] iv 2), v rituálu KBo 20.3 (CTH 635): ½ NINDA.ZI.HAR.HAR 20-iš (iii 9', 13', iv 7)¹⁷¹⁰, KBo 17.31 (CTH 662.6): ½ NINDA.ZI.HAR.HAR 20-iš (ř. 2'), v rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670):]x 20-iš 1 NINDA.ZI.HAR.HAR 25-iš (obv. i 7') a rovněž v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): ½ NINDA.ZI.HAR.HAR ŠA U₄.1.K[AM – „půl chleba zi.har.har z první[ho] dne“¹⁷¹¹.

IV. 7. b. Mouka a druhy obilí

hat(t)ar n. „pšenice“

Tento výraz je ekvivalentem sumerogramu ZÍZ (doloženo podle někdy uváděné koncovky ZÍZ-tar), jehož význam je znám, tj. „pšenice“. S termínem hattar se setkáváme ve výčtu potravin z mouky v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677).¹⁷¹² V dupl. Bo 3123 po tomto výrazu následuje termín zinail- (rev. iv 6': ha-a-tar-ku zi-na-a-il-ku).

¹⁷¹⁰ Dále rovněž KBo 20.7 + KBo 25.16 rev.[?] 10' (CTH 635).

¹⁷¹¹ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 obv.[?] i 6', dále obv.[?] i 9'. Totéž i dupl. Bo 3123 i 6'.

¹⁷¹² pár-šu-u-ur ha-a-a[t-tar-ku] (KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] 9').

halki- c. „ječmen“

Ječmen je použit v absorbním ritu ve Starochetitském rituálu pro královský pár¹⁷¹³ (viz *haršar*).

šepit- n. obilí *šepit*

Dosud neznámý druh obilí (snad typ mouky) je doložen v seznamu pečiva v rituálu ABoT 1.35++ iv 5'¹⁷¹⁴ či v KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): [še-e]p-pí-it-ta-aš [P]A-R[I-S]I ŠÉ-EM-MI-DÁ-A-TI ZÍ[Z] 5'. 5 (razura) PA-RI-SI ZÍD.DA š[e-ep]-pí-it-ta-aš ar-ra-[an-za] – „[obilí še]ppit- [p]ar[is]u (mouky) samīdu pšen[ice] 5 (razura) parisu umy[té] mouky (z) obilí š[ep]pit-“ (rev.[?] iv 4'-5')¹⁷¹⁵. Na dupl. Bo 3123 se pak hovoří o usušeném (upraženém) obilí *šepit-* a usušené pšeničné mouce: 4'. *še-ep-pí-it-ta-aš ha-a-da-an-t[a-aš] / 5'. 3 PA-RI-SI ZÍD.DA ZÍZ ha-a-d[a-an-ta-aš – „usušen[ého] obilí šepit-[ ] / 3 parisu usu[šené] pšeničné mouky[“*.¹⁷¹⁶

zinail- n. obilnina *zinail-*

Dosud neznámý druh obilí či výrobku z obilí se dochoval ve fragmentárním rituálu Bo 3123 (CTH 677), kde následuje ve výčtu obilnin po „pšenici“: *ha-a-tar-ku zi-na-a-il-ku* (rev. iv 6').

MUNU₈ „slad“

V rituálu Bo 3123 (CTH 677) je doloženo: 2 *h[a]-ne-eš-ša ma[r-nu-]29'* PA-RI-SI MUNU₈ – „dvě nádoby *hanešša-* (s nápojem) *ma[rnuwan]29'* parisu sladu“ (rev. iv 8').

NÍG.ÀR.RA „jemná mouka; kroupy“²

Tento pojem je doložen v textu Slavnost pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) a je nezvykle vepsán nad řádek, zřejmě jako poznámka bez kontextu.¹⁷¹⁷

¹⁷¹³ KBo 17.1 iv 19, 32 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-41.).

¹⁷¹⁴ Dupl. KBo 17.33++ iv 14'.

¹⁷¹⁵ Srv. IBoT 2.93 ř. 6':]x BA.BA.ZA ZÍZ-aš 5 PA-RI-SI (razura). (Podle GRODDEK 1998: 236 n. 64, viz rovněž GRODDEK 1998: 237 n. 65.).

¹⁷¹⁶ Bo 3123 iv 4'-5'.

¹⁷¹⁷ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii nad ř. 15 a KBo 20.35 ř. 7'. Viz NEU 1980a: 132 n. 436. S. Alp se domnívá, že patří jako objekt do ř. 15 (ALP 1983a: 246), avšak na obv. ii 18 je psáno analogicky opět *walh-* bez objektu.

ZÍD.(DA) „mouka“

V chetitských textech máme doloženo několik druhů mouky z nejrůznějších obilovin, např. ZÍ.DA ZÍZ – „pšeničná mouka“¹⁷¹⁸. V KBo 20.16++ (CTH 635) jsou doloženy 2 *zi-pád-da-ni* ZÌ.DA – „2 *zipattani* mouky“ (i 26'). V příbuzném textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) pak 3 *PA-RI-SI* ZÌ.DA ZÍZ – „3 parisu pšeničné mouky“ (rev. 3').

Rovněž ve výčtu potravin pro rituál CTH 665 jsou jmenovány 2 *zi-pád-da-ni* ZÌD.DA – „2 *zipattani* mouky“ (KBo 17.33++ iv 6'). V rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677) nacházíme výčet mnoha druhů pečiva a mouky: 5'. 5 (razura) *PA-RI-SI* ZÍD.DA š[e-ep]-pí-it-ta-aš ar-ra-[an-za] 6'. 5 *PA-RI-SI* ZÍD.DA ZÍZ [(razu)ra ar-ra-[an-za] / 7'. 5 *PA-RI-SI* ZÍZ ŠA NINDA.Ì.E.[DÉ.A] ... 12'. x *PA-RI-SI* ZÍD.DA ZÍ[Z] – „[p]ar[is]u (mouky) samīdu pšen[ice] 5 (razura) parisu umy[té] mouky (z) obilí š[ep]pit-, 5 parisu umy[té] pšeničné mouky [(razu)ra]. / 5 parisu pšenice (na) tuč[ný] chléb [ ] ... x parisu pšeni[čné] mouky [ ]“¹⁷¹⁹ Přesné vysvětlení tohoto termínu v souvislosti s moukou dosud není. Na dupl. Bo 3123 se oproti tomu mluví o usušeném (upraženém) obilí šepit- a usušené pšeničné mouce: 4'. še-ep-pí-it-ta-aš ha-a-da-an-t[a-aš] / 5'. 3 *PA-RI-SI* ZÍD.DA ZÍZ ha-a-d[a-an-ta-aš – „usušen[ého] obilí šepit-[ ] / 3 parisu usu[šené] pšeničné mouky[“¹⁷²⁰ V textu KBo 25.106 (CTH 670) máme doloženo] ZÍD.DA ZÍZ 4 ŠA-A-DU ZÍD.DA š[e- „4 sutu pšeničné mouky, mouka z (obilí) š[e-“ (ř. 8').

ZÍZ „pšenice“

V rituálu KBo 25.122 (+) KBo 25.123 ii 4' tuče autor rituálu pšeničné klasy, jež donesl král v ošatce. Pšeničné klasy jsou rovněž použity v absorbčním ritu ve Starochetitském rituálu pro královský pár¹⁷²¹ – viz *haršar*. V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) máme doloženy 3 *PA-RI-SI* ZÌ.DA ZÍZ – „3 parisu pšeničné mouky“ (rev. 3'). Ve výčtu chlebů potřebných pro Slavnost zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) na tabulce KBo 13.175 je zmíněno padesát pšeničných chlebů *wageššar* (50 ^{NINDA}*wa-ge-eš-šar* ZÍZ-aš, rev. 2'). V rituálu ABoT 1.35++ iv 6' je v seznamu obětín pro chrám doložena pšenice (ZÍZ)¹⁷²² a rovněž v KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677) je ve výčtu nejrůznějších obilovin a pečiva doložena pšeničná mouka: 6'. 5 *PA-RI-SI* ZÍD.DA ZÍZ [(razu)ra ar-ra-[an-za] / 7'. 5

¹⁷¹⁸ KBo 22.1 obv. 12': 6 *PA* ZÍ.DA ZÍZ (CTH 272).

¹⁷¹⁹ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.² iv 4'-7', 12' (CTH 677). Totéž i dupl. Bo 3123 iv 2'-3', 5', 9'.

¹⁷²⁰ Bo 3123 iv 4'-5'.

¹⁷²¹ KBo 17.1 iv 19, 32 (CTH 416.1.A.) a KBo 17.7++ iv 2' (CTH 416.1.C.). Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-41.).

¹⁷²² Dupl. KBo 17.33++ iv 14'.

*PA-RI-SI ZÍZ ŠA NINDA.Ī.E.[DÉ.A] ... 12'. x PA-RI-SI ZÍD.DA ZÍ[Z] – „5 parisu umy[té] pšeničné mouky [(razu)ra]. / 5 parisu pšenice (na) tuč[ný] chléb [ ] ... x parisu pšeni[čné] mouky [ ]“.1723 V textu KBo 25.106 (CTH 670) jsou doloženy pšeničné chleby *wageššar* (ř. 6') a *ZÍD.DA ZÍZ 4 ŠA-A-DU* „4 sutu pšeničné mouky“ (ř. 8').*

SAMĪDU (pl. *SIMITATU*) druh mouky¹⁷²⁴

S tímto akkadským výrazem se setkáváme pouze ve starochetitském rituálu, KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): [*x P]A-R[I-S]I ŠÉ-EM-MI-DÁ-A-TI ZÍ[Z – „[x p]ar[is]u (mouky) samīdu pšen[ice“*, k tomuto srv. novochetitský dupl. IBoT 2.93 ř. 6':]*x BA.BA.ZA ZÍZ-aš 5 PA-RI-SI* (razura).¹⁷²⁵ Tento termín se dochoval i na (starochetitském) dupl. Bo 3123 iv 1': [1] *PA-RI-SI S[I-IM]-MI-TA-A-[TI]*.

ŠE'U(M) „obilí“

Akkadogram *ŠE'UM* se dochoval v textu Bo 3123 (CTH 677): [*ŠE]-A-AM* (obv. i 8'), 10 *PA-RI-SI ŠE-A-A[M]* (rev. iv 7') ve výčtu obilnin a potravin k rituálu.

IV. 7. c. Ostatní potraviny

hapalzil n. pokrm *hapalzil*

Tento pokrm, připravovaný pravděpodobně v hrnci, je doložen v rituálu KUB 40.61 (CTH 648):]-*zi ne ha-pal-zi-il* (obv. 16').

hurutili- pokrm[?]

Termín *hurutili* je fragmentárně doložen ve výčtu objektů pro rituál KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): *h]u-ru-ti-li-ya-aš* (rev.[?] iv 17'). J. Friedrich uvádá ve svém slovníku výraz ^{ÚTUL}*hurutel-* a jak doplňuje E. Neu, u výrazu v textu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 není zřejmé, zda před ním stál determinativ či *ne*¹⁷²⁶ a zda je příbuzný s uvedeným termínem. Vzhledem k tomu, že je uveden ve skupině společně s dřevěnými předměty (vůz s dřívím, pochoděn, moždíř, atd.), lze spíše uvažovat, že se jednalo o dřevěný hrnec (na obětní potraviny).¹⁷²⁷

¹⁷²³ KBo 25.79 (+) KUB 35.126 rev.[?] iv 6'-7', 12'. Dále i dupl. Bo 3123 iv 5'.

¹⁷²⁴ AHw: 1018a; NEU 1980a: 300 n. 19.

¹⁷²⁵ Podle GRODDEK 1998: 236 n. 64, viz rovněž GRODDEK 1998: 237 n. 65.

¹⁷²⁶ NEU 1983: 72 n. 302.

¹⁷²⁷ J. Tischler překládá „pokrm z cizrny“ (HHW: 56).

išpantuzzi- n.

dávka, porce“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou uvedeny dávky nápoje *marnuwan*: 3 ^{NINDA} *har-ša-eš*¹⁷²⁸ *iš-pa-an-tu-uz-zi-ya mar-nu-an ki-it-ta* – „Tři tučné chleby a dávka (nápoje) *marnuwan* (zde) leží.“¹⁷²⁹ Stejně tak ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je tento pojem použit v souvislosti s nápojem: 26. ... KAŠ.GEŠTIN *iš-pa-an-tu-uz-zi* 27. *da-a-i ta [(ši-pa-an-t)]i* – „Vezme porci nápoje KAŠ.GEŠTIN a [obětuj]e.“¹⁷³⁰ V textu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670) je fragmentárně a bez kontextu doloženo] x x[i]š-*pa-an-tu-uz-zi-ya* (rev. 2’).

memal- n.

„krupice“

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je doloženo spojení *šu-me-eš-na-aš me-e-ma-al*, dosl. „krupice (z) velkých fazolí“ (viz *šumeššar* „velká fazole“). V dalším textu skupiny CTH 645, v rituálu KUB 43.30, se opět se tkáváme s krupicí, jenž je zde předávána vůdci hluchých mužů: 15’. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA LÚ.MEŠ.Ú.HÚB *hu-u-[up-pí-iš-ši*] 16’. [*šu-uh-ha-a*]n-zi *me-ma-al še-me-hu-na-an* UZU^{NÍG.GI[G}] 17’. [A-NA UGULA L^{Ú.MEŠ}.Ú.HÚB *hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i*] 18’. [t]a *šu-u-uh-za a-ap-pa* DINGIR.LÚ^{MEŠ}-na-aš *šu-u[h-ha-an-zi* – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasy]pou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby *hu[ppi-]* krupici, *šamehuna-*, játr[a] nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby *huppi-*. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.“¹⁷³¹ V seznamu dávek pro chrám v ABoT 1.35++ (CTH 665) je krupice doložena mezi chleby: [(30 N)]IN[(DA^{HLA} 3 ^{NINDA} *wa-ke-eš-š*)ar *me-e-ma]-al še-ep-pí-da-aš* 6’. 10 NINDA.KU₇.K[(U₇ ZÍZ Û) MUN[?]...]. V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) obětuje vrchní kuchař nejdříve rozdrobený chléb do všech míst domu (či paláce) a potom také krupici: 14’. UGULA LÚ.MEŠ.MUHALDIM *me-ma-al* x[ ]1-ŠU *šu-uh-ha-i* 15’. *kur-ši* 1-ŠU *hal-ma-šu-[it-ti]* 1-ŠU 16’. *lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an* 1-ŠU [*ha-at-t]a-lu-aš* GIŠ-i 1-ŠU 17’. *nam-ma ha-aš-ši-i* 1-ŠU[š]u-uh-ha-a-i – „Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [záv]oře (a) potom jednou ohništi.“¹⁷³²

¹⁷²⁸ KBo 17.1 iv 23: *har-ša-x-eš*, snad *har-ša-a[?]-eš* nebo *har-ša-e[?]-eš* (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 7; NEU 1980a: 11 n. 26).

¹⁷²⁹ KBo 17.3 iv 23 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁷³⁰ KBo 17.11++ i 26-27.

¹⁷³¹ KUB 43.30 iii 15’-18’.

¹⁷³² KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 14’-17’. Obdobně i v rituálu KBo 25.98 (CTH 670) l. kol. 10’.

paršur- n.

pokrm *paršur*

Přesný význam tohoto termínu není znám, bývá interpretován jako pokrm, avšak i jako „nádoba, hrnec (s pokrmem)“.¹⁷³³ S názvem pokrmu *paršur* se setkáváme v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677) ve výčtu obilovin a chlebů: ř. 9'. *pár-šu-u-ur ha-a-a[t-tar-ku]* („pokrm *paršur* pšen[ice]“, rev.[?] 9')¹⁷³⁴, je proto pravděpodobné, že se může jednat o jakousi hustou polévku z obilovin.

šamehuna- c.

potravina *šamehuna*-¹⁷³⁵

Z rituálu KBo 20.8 víme, se tato potravina mohla transportovat v nádobě *huppar*: *še-me-e-na-aš hu-u-up-pa-ra-aš šu-u-uš[– „Plné nádoby huppar se šamehuna- [(rev.[?] iv 4) a dále: še-me-hu-ni-it šu-u-uš še-e-ra-aš-š[a-an) – „plné se šamehuna-, nahoře však[.“ (rev.[?] iv 6). Tato neznámá potravina je v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) společně s krupicí a játry sypána či vhazována do nádoby *huppi-* pro „vůdce hluchých mužů“: 15'. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA LÚ.MEŠ.Ú.HÚB hu-u-[up-pí-iš-ši] 16'. [šuh-ha-a]n-zi me-ma-al še-me-hu-na-an UZU.NÍG.GI[G] 17'. [A-NA UGULA LÚ.MEŠ.Ú.HÚB hu-u-up-pí-iš-ši šuh-ha-an-z[i] 18'. [t]a šu-u-uh-za a-ap-pa DINGIR.LÚ^{MEŠ}-na-aš šu-u[h-ha-an-zi] – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby *hu[ppi-]* krupici, *šamehuna-*, játr[a] nasypo[u vůdci hluchých mužů do jeho nádoby *huppi-*. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.“¹⁷³⁶ Významnou úlohu hraje *šamehuna-* i v rituálu mužů *ašušala-* (CTH 665), kde je uvazována těmto mužům na oděv, z něhož má zřejmě absorbovat nečistoty. Posléze je sňata a zničena ohněm: 4'. A-NA LÚ.MEŠ a-šu-ša-a-la-aš ša-me-hu-na-a[n] 5'. še-e-ek-na-u-i-iš-mi iš-hi-iš-kán-[zi] // 6'. I-NA UD 16^{KAM} LÚ.MEŠ a-šu-ša-a-le-eš A-N[A] 7'. ú-wa-an-zi nu-uk-kán ša-me-hu-na-an še-e-[ek-] 8'. la-an-zi na-an ha-aš-ša pí-iš-ši-iš-ká[n-zi] 9'. 2 LÚ.MEŠ SANGA UDU.NÍTA MÁŠ.GAL ši-pa-an-ta[– „mužům *ašušala-* přivá[ží] *šamehuna*[ ] na jejich kabát[?]. // Šestnáctého dne přijdou muži *ašušala-* k [ ]. A *šamehuna*-[z jejich[?]] ka[bátu[?]] rozváží. A háze[jí] ho/ji do ohniště. [ ] Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla. [“¹⁷³⁷*

¹⁷³³ NEU 1983: 141 („Brocken-, Topfgericht“), viz rovněž NEU 1983: 154 n. 458. J. Tischler překládá i německým termínem „Eintopf“ (HHW 125).

¹⁷³⁴ Srv. doplnění duplikátu Bo 3123 i 8': *pár-šu-ur Ú-NU-UT BÁHAR*.

¹⁷³⁵ OETTINGER 1982: 162; OETTINGER 2002: 104 n. 35.

¹⁷³⁶ KUB 43.30 iii 15'-18'.

¹⁷³⁷ ABoT 1.35++ iii 4'-9'.

šumeššar n. „velká fazole“

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je doložena materia magica *šu-me-eš-na-aš me-e-ma-al*, dosl. „krupice (z) velkých fazolí“. Není jasné, o jakou potravinu se jedná, překládáme proto pojmem „krupice“¹⁷³⁸: 14'. ^{LÚ}*hi-iš-ta ... šu-me-eš-na-aš me-e-ma-a[l]* ^{GIŠ}*e-er-hu-it [(har-z)i – „muž hišta-. ... V košíku [(drž)í] krupic[í]“*¹⁷³⁸

šuppa n. „maso“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je uvedeno hovězí a jehněčí maso: 6'. ½ ^{NINDA}*har-ši-iš SA₅ GAL an-da-ma GU₄-aš UDU-aš šu-u[p-pa] 7'. [k]u-it-ta z[e]-e-pu še-e-er da-a-i – „Půl velkého červeného tlustého chleba, k tomu však hovězí a jehněčí ma[so ... k]aždého trochu položí nahoru.“*¹⁷³⁹ Maso zmíněno je dále v tomto rituálu zmíněno na rev. iv: 18''. [^{GU₄.MA]H 10 UDU^{HL.A} šu-up-pa-aš-mi-it an-d[a-ma] 19''. [^{DUG}ha-r]i-ul-li' ^{LÚ}ha-mi-i-né-eš d[a-an-zi] – „maso [býk]ů a deseti ovcí, k tom[u však nádobu har]iulli' v[ezmou] muži *hamina-*.“¹⁷⁴⁰ Maso je rovněž doloženo ve výčtu zvířecích obětí v rituálu KBo 17.15 ze skupiny CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva) společně s dalšími částmi těla: 1'. [š]u-up-pa(-)[ ] 2'. [^{UZ}U]GABA^{HL.A}(-)[ ] 3'. [^{UZ}U]SAG.DU^{HL.A}[ ] – „[m]aso, [ ]prsa, [h]lavy“¹⁷⁴¹ Poté, když obětuji nejrůznějším božstvům, praví se: 19'. [ma-ah-h]a-a[n šu-u]p-pa zi-in-na-an-z[i] 20'. [ ]-ri har-zi 1 x x [ ] 21'. [DUM]U.É.GA[L – „19'. [Jakmi][e] dokonč[í ma]so, [ ] drží. Jeden[pal]ácový úředník“¹⁷⁴²}

šuppiwašhanalli- n.[?] „svazek cibule“¹⁷⁴³

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsáno, jak na „svazky cibule“ sloužící pokládají sukna: 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA^{HL.A} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA^{HL.A} [ ]* 11. *šu-[up-p(í-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi* ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)] – „Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]u [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].“*¹⁷⁴⁴

¹⁷³⁸ KBo 17.15 rev.¹ 14'.

¹⁷³⁹ KBo 16.71++ iii 6'-7'. Fragmentárně rovněž rev. iii 9'.

¹⁷⁴⁰ KBo 20.4++ iv 18''-19'' a rovněž iv 20''-21'', KBo 25.24 ř. 12'.

¹⁷⁴¹ KBo 17.15 obv.¹ 1'-3'.

¹⁷⁴² KBo 17.15 obv.¹ 19'-21'.

¹⁷⁴³ Viz HHW: 156 i s vysvětlením. Srv. rovněž NEU 1970: 36-37.

¹⁷⁴⁴ KBo 17.11++ i 9-11.

GA.KIN.AK „sýr“

Sýr je uveden ve výčtu potravin, nádob a zvířat pro rituály CTH 272 (KBo 22.1 obv. 11' – „pět sýrů“), CTH 336 (KUB 33.59 obv. i 5) či CTH 665 (KBo 17.33++ iv 7'). Sýr je rozlamován v textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670, ř. 8').

^{UZU}HA.LA „kus masa“

V textu KBo 25.31 (CTH 649, Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘) je na prostřený stůl pokládáno po kusu masa spolu s chleby a s nápoji: 10'. ...^{LÚ.MEŠ}MU-RI-DI-ša ku-wa-a-p[í-it-ta^{NINDA}ša-ra-a-ma 1^{UZU}HA.LA] 11'. [ti-an]-zi – „Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb šarama (a) jeden kus masa“.¹⁷⁴⁵

Ì „tuk“

Tuk je obětován ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 7. ha-ap-pé-e-ni-ma-an 8. [(LÀL-it Ì-na x)]-e-mi – „(Já) však v plameni med a tuk [ ].“¹⁷⁴⁶

Ì.NUN „přepuštěné máslo“

Tento výraz se vyskytuje ve výčtu darů v rituálu KBo 25.83¹⁷⁴⁷, ř. 3' (CTH 530).

Ì.ŠAH „vepřové sádlo“

V textu KBo 22.1 (CTH 272) máme doloženo 1 zi-pát-ta-an-ni Ì.ŠAH DÙG.GA (obv. 11').

^{UZU}Ì.UDU „ovčí tuk“

Ovčí tuk je jmenován mezi obětinami ze zvířat v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 4'. ŠA GU₄.MAH^{HLA} Û GU₄ [ ] 5'. ^{UZU}mu-uh-ra-a-uš-mu-uš G[U₄?] 6'. ^{UZU}ÉLLAG^{HLA}-ŠU-NU ^{UZU}Ì.UDU^{HLA}[ ] 7'. tu-uš 9-aš^{GIŠ}tu-hu-up-zi-y[a-aš] – „Býků a [ ] jejich muhrai- [ ], jejich ledviny, ovčí tuk[ ]. A ony v devíti tuhupzi-[ ].“¹⁷⁴⁸

¹⁷⁴⁵ KBo 25.31 iii 10'-11'.

¹⁷⁴⁶ KBo 17.5 ii 7-8 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

¹⁷⁴⁷ NEU 1980a: 163.

¹⁷⁴⁸ KBo 17.15 obv.[!] 4'-7'.

LÀL-*it* „med“

S medem jako s obětinou se setkáváme ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 7. *ha-ap-pé-e-ni-ma-an* 8. [(LÀL-*it* Ì-*na* x)]-*e-mi* – „(Já) však v plameni med a tuk [ ]“. ¹⁷⁴⁹

MUN „sůl“

Sůl je doložena v Palácové kronice (KUB 36.104 obv. 6) a rovněž např. v seznamu dávek pro chrám v ABoT 1.35++ (CTH 665) iv 6´.

UZU „maso“

Maso je jmenováno mezi obětinami nebo objekty pro přípravu rituálu KBo 20.23 (CTH 678) ve fragmentárním kontextu, po něm následuje „olej“ (rev. 4´. UZU^{HI.A} Ì x[ ]).

IV. 7. d. Nápoje

marnu(w)an(t-) nápoj *marnuwan* (zřejmě druh piva) ¹⁷⁵⁰

S tímto nápojem se setkáváme např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 25. [*ma*]r-*nu-an* *hu-up-pa-ra-an* ... [(*har-mi* – „Držím nádobu *huppar* s (nápojem) [*ma*]rnuwan ...“¹⁷⁵¹; *mar-nu-a*[(*n*¹⁷⁵² *iš-p*)a-*an-tah-hi* – „obě[tuji] nápoj *marnuwan*“¹⁷⁵³, 3 NINDA *har-ša-eš*¹⁷⁵⁴ *iš-pa-an-tu-uz-zi-ya* *mar-nu-an* *ki-it-ta* – „Tři tučné chleby a dávka (nápoje) *marnuwan* (zde) leží.“¹⁷⁵⁵ V nejasném kontextu je zmíněn v rituálu KBo 25.150, 3´. *ta ku-el-la ši-ú-[na-aš pé-ra-an ...4´. pa]-tal-ha-e-mi mar-nu-an(-)x[ ]* 5´. [*pa-ta*]l-*ha-e-mi* - „a [před] každé božs[tvo p]řípevním [ ] nápoj *marnuan* [při]pevním.“¹⁷⁵⁶ V textu Melquetu jsou tři nápoje *marnuwan* zmíněny v nejasném kontextu, zřejmě jako obětiny donesené do budovy ^{É?}*hišta-* (KUB 43.24 lk. kol. 5´)¹⁷⁵⁷. Ve výčtu rituálních dávek KBo 20.2 + KBo 25.15 (Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) je zastoupen i tento nápoj: 8´. [DUG *ma*]r-*nu-an* ŠA 1 *hu-up-pa-ra-an-ni* Û *ha-ni-i[š-*

¹⁷⁴⁹ KBo 17.5 ii 7-8 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

¹⁷⁵⁰ OTTEN 1971a: 38; CHD L-N: 193a-195a; HEG 2: 141-142; SCHULER 1969; HAAS 2003: 399-400.

¹⁷⁵¹ KBo 17.1 ii 25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁷⁵² Dupl. KBo 17.3 iii 15: *mar-nu-wa-an*.

¹⁷⁵³ KBo 17.1 iii 15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.). Viz dále KBo 17.1 iv 5.

¹⁷⁵⁴ KBo 17.1 iv 23: *har-ša-x-eš*, snad *har-ša-a²-eš* nebo *har-ša-e²-eš* (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 7; NEU 1980a: 11 n. 26).

¹⁷⁵⁵ KBo 17.3 iv 23 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁷⁵⁶ KBo 25.150, 3´-5´ (CTH 470). Viz NEU 1980a: 235.

¹⁷⁵⁷ CTH 523. 01. C. Přepis viz NEU 1980a: 28.

ša-a-an-ni] – „[nádoba (s) nápojem *ma*]rnuan jedné nádoby *hupparanni* a *hani*[ššanni].“¹⁷⁵⁸, popř. 1 *hu-up-pár mar-nu-an* (KBo 20.4++ iv 1, 5). V příbuzném textu KBo 25.86++ na obv. ii 2. Nápoj *marnuan* je jedním z obětovaných nápojů v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), jehož hlavními aktéry jsou král společně s vrchním kuchařem: 8'. [UGULA^{LÚ}]MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM *mar-nu-an-da-aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar LUGAL-i e-ep-z[i] / 9'. [LUGA]L-uš QA-TAM da-a-i UGULA^{LÚ}MEŠ^{MEŠ}MUHALDIM kur-ša-aš pé-ra-anGIŠ^{GIŠ}[BAN]ŠUR *kat-ta* 10'. [3-ŠU] *ši-pa-an-ti* – „[Vrchní k]uchař nastav[í] králi nádobu *išpantuziyaššar* s nápojem *marnuan*. [Krá]l (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje [třikrát] před rounem u s[to]lu.“¹⁷⁵⁹ Na rev. iii je tento nápoj nalit do „konvice“: DUG^{DUG}HA]B.HAB^{HIA} ŠÀ.BA 1 *mar-nu-an* 1 *ši-eš-šar* 1 *w[a-al-hi]* 20'. [ ] 1 GEŠTIN DUMU.É.GAL A-NA GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL *pí-iš-ki-iz-z[i]* – „[v kon]vicích jeden nápoj *marnuan*, jedno pivo, jeden nápoj *w[alhi]*, [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi.“¹⁷⁶⁰ V rituálech vykonávaných synem je tento nápoj zmíněn jen fragmentárně v textu KUB 60.41 (rev. 3': *mar-nu-a]n-da-aš*). V seznamu nápojů přichystaných pro Slavnost zmiňující lidi z Kuruštiny (CTH 654) jsou jmenovány 1 DUG GEŠTIN 1 DUG *mar-nu-an* (KBo 13.175 rev. 4'). 1 DUG *mar-nu-an* [je uveden i v textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultu, ř. 6'). Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštiny za účasti krále (CTH 669) vykoná muž Boha bouře rituální očistu krále a ten potom obětuje nápoj *marnuwan*: 8. [DU]MU.É.GAL *mar-nu-an pé-ta-i* LUGAL-uš 2-ŠU 9. *ši-pa-an-ti* DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i* – „[Palá]cový úředník přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát obětuje. Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč.“¹⁷⁶¹ Fragmentárně je nápoj *marnuwan* doložen spolu s nápojem KAŠ.GEŠTIN v textu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670, rev. iii 13), dále v KBo 25.84 i 2' a 10' (*ta-az mar-nu-an-da-aš iš-[pa-)*). Nápoj *marnuwan* z nádoby *išpantuziyaššar* je obětován v textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670, ř. 19'). V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) obětuje tento nápoj královna, které asistuje kněz muž Boha bouře jménem Chuzziya: 5'. MUNUS.LUGAL-ri *mar-nu-an-da-aš ka[r-ap-zi*] 6'. MUNUS.LUGAL-ša 2-ŠU *ši-pa-a-a[n-ti*] 7'. DUG^{DUG}*te-eš-šum-mi-in šal-l[i-in*²] 8'. *ta-aš-ta pa-ra-a* [ ] – „Stoličk[u] královny [ ] královně nápoje *marnuwan* poz[vedne.] a královna dvakrát obět[uje.] velk[ý] pohár [ ] a pak z [ ].“¹⁷⁶² Poté kněz vykoná očištný rituál královny. V textu Bo 3123 (CTH 677) se hovoří o dvou nádobách *hanešša-* s nápojem *marnuwan* a po nich je zmínka o sladu 2*

¹⁷⁵⁸ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 8'. Dále viz KBo 20.16++ i 20'; KBo 16.71++ ii 3', 6', 8'; KBo 20.3 iii 15'.

¹⁷⁵⁹ KUB 43.30 ii 8'-10'.

¹⁷⁶⁰ KUB 43.30 iii 19'-20'.

¹⁷⁶¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 8-9 (CTH 669). Obdobná situace se opakuje na obv. ii 5-6.

¹⁷⁶² IBoT 2.121 rev. 5'-8'.

h[a]-ne-eš-ša ma[r-nu-]29² *PA-RI-SI MUNU*₈ – „dvě nádoby *hanešša-* (s
nápojem) *ma[rnuwan*]29² *parisu sladu*“ (rev. iv 8’).

šieššar n. „pivo“

V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je pivo mezi nápoji, které jsou nality do konvice: 19’. [^{DUG}HAB.HAB^{HIA} ŠÀ.BA 1 *mar-nu-an* 1 *ši-eš-šar* 1 *w[a-al-hi]* 20’. [ ] 1 GEŠTIN DUMU.É.GAL A-NA GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL *pí-iš-ki-iz-z[i* – „[v kon]vicích jeden nápoj *marnuan*, jedno pivo, jeden nápoj *w[alhi]*, [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi.“¹⁷⁶³

walhi- n. nápoj *walhi-*

Tento nápoj je fragmentárně doložen Palácové kronice¹⁷⁶⁴ a rovněž v rámci velkého libačního ceremoniálu v textu KUB 43.30: 1 *wa-a[l-hi]*, rev. iii 3’ (CTH 645 – Slavnost za podsvětní božstva). Tento nápoj je v závěru textu nalit do konvice: 19’. [^{DUG}HAB.HAB^{HIA} ŠÀ.BA 1 *mar-nu-an* 1 *ši-eš-šar* 1 *w[a-al-hi]* 20’. [ ] 1 GEŠTIN DUMU.É.GAL A-NA GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL *pí-iš-ki-iz-z[i* – „[v kon]vicích jeden nápoj *marnuan*, jedno pivo, jeden nápoj *w[alhi]*, [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi.“¹⁷⁶⁵ Obětování tohoto nápoje je doloženo v rituálu KBo 25.84 (CTH 670): *w[a-al-hi-iš iš-p[a-* (i 12’).

GEŠTIN „víno“

S vínem se setkáváme v chetitských rituálech od nejstarších dob, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 24. GEŠTIN-*an hu-up-pa-ra-an*¹⁷⁶⁶] 25. ... [(*har-mi* – „Držím nádobu *huppar* s vínem ...“¹⁷⁶⁷; GEŠTIN-*an iš-pa-an-tah-hi* – „obětují víno“¹⁷⁶⁸; ^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN – „konvice s vínem“¹⁷⁶⁹; GEŠTIN-*ta šu-un-[na-ah-hé* – „napl[ním] vínem“¹⁷⁷⁰). Nádoba *huppar* naplněná vínem je zmíněna ve výčtu darů v rituálu KBo 25.83¹⁷⁷¹ (ř. 4’: 2 *hu-up-pár* GEŠTIN). Vínem se při ceremonii během slavnosti KILAM (CTH 627) plní zvláštní pohár *gal-di*: 3. ^{LÚ.MEŠ}KA[Š₄].E *gal-di ú-d[a-an-zi*

¹⁷⁶³ KUB 43.30 iii 19’-20’.

¹⁷⁶⁴ KUB 36.104 obv. 7.

¹⁷⁶⁵ KUB 43.30 iii 19’-20’.

¹⁷⁶⁶ V textu KBo 17.4 ii 17’ namísto toho: *ha[r-š[a]-ú-uš ši-wa-e-e[š* (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 25 n. 12).

¹⁷⁶⁷ KBo 17.1 ii 24-25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁷⁶⁸ KBo 17.1 iii 14 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁷⁶⁹ KBo 17.4 iii 44 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.). ^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN psáno přes razuru.

¹⁷⁷⁰ KBo 17.4 iii 49 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

¹⁷⁷¹ CTH 530. Přepis viz NEU 1980a: 163.

] 4. *ta-aš-ma-aš A-NA DUG GEŠTIN la-hu-* [ ] – „Poslové přinesou pohár *galdi*. A do nádoby jim nalij[e/í] víno [ ].“¹⁷⁷² Poté následuje tzv. ceremonie s vínem: 9. ^{LÚ}ALAM.Z[U₉ GEŠTIN *ma-al-di* – „Klaun recituje (k) vínu.“¹⁷⁷³ Víno je obětováno ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 37'. [...(*iš-pa-an-du-z*)]*i-aš-šar* GE₆ ŠA GEŠTIN *da-a-i ku-ut-ta-aš pé-ra-an* 38'. [*ši-ú-ni* 1-(*iš ši-pa-an-t*)]*i ha-aš-ši-i* 1-*iš kur-ša-aš pé-ra-an* 1-*iš* 39'. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti* 1-*iš lu-u)]t-ti-ya* 1-*iš ha-at-ta-lu-aš* GIŠ-*i* 1-*iš* 40'. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za* 1-*i)]š ši-pa-an-t[i* – „[ ] vezme černou nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdí. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno, jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře [vedle] ohni[ště jedn]ou.“¹⁷⁷⁴ V příbuzném rituálu KBo 25.51++ (CTH 631, obv.[?] i 20') se praví: [LUGAL-*uš* A-NA ^{LÚ.MEŠ}ALAM.Z[U₉ 1 DUG GEŠTIN *ma-ni-ya-ah-h[i* – „[Krá] před[á] klaun]ům jednu nádobu s vínem.“ (obv.[?] i 22'). V textu KBo 25.51++ (CTH 631) se dochovala zmínka o „domu vína“: [ ]Š-TU É GEŠTIN *ú-iz-zi* – „] přijde z ,domu vína““ (obv.[?] i 16'). Víno je obětováno během velkého ceremoniálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), při němž král a vrchní kuchař obětovávají společně: 12'. [UGULA ^{LÚ.MEŠ}]MUHALDIM GEŠTIN-*aš iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* LUGAL-*i pa-r[a-a] e-ep-zi* / 13'. [LUGAL-*uš*] QA-TAM *da-a-i* UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *kur-ša-aš pé-ra-an* GIŠ[BANŠUR *kat-ta*] 14'. 3-ŠU *ši-pa-an-ti* – „[Vrchní k]uchař nastaví králi nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Krá] (na ni) položí (svoji) ruku. Vrchní kuchař obětuje třikrát před rounem [u] s[tolu].“¹⁷⁷⁵ V závěru rituálu je toto víno nalito do konvice: 19'. [DUG]HA]B.HAB^{HIA} ŠÀ.BA 1 *mar-nu-an* 1 *ši-eš-šar* 1 *w[a-al-hi]* 20'. [ ] 1 GEŠTIN DUMU.É.GAL A-NA GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL *pí-iš-ki-iz-z[i* – „[v kon]vicích jeden nápoj *marnuan*, jedno pivo, jeden nápoj *w[alhi]*, [ ] (a) jedno víno podáv[á] palácový úředník vrchnímu palácovému úředníkovi.“¹⁷⁷⁶ V textu KBo 25.36 (CTH 649) je na oltáře obětováno víno z nádoby *išpantuziaššar*: *iš-pa-an-tu-zi-aš-šar* GEŠTIN *da-a-i iš-ta-na-na-aš* – „] vezme [nádobu *išpantuziaššar*] (s) vínem. Na oltáře“ (iii 9'). Ve výčtu surovin pro Slavnost zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) jsou na tabulce KBo 13.175 jmenovány 1 DUG GEŠTIN 1 DUG *mar-nu-an* (rev. 4'). V rituálu CTH 662 (Obětiny pro místní kulty) máme doloženo „v]íno ze tří misek“ (G]EŠTIN ŠA 3 *hu-up-pár*, KBo 17.31 ř. 6'). Víno je jmenováno ve výčtu potravin pro rituál CTH 665 (KBo 17.33++ iv 5'), doloženo je

¹⁷⁷² KBo 17.19++ ii 3-4. Viz YOSHIDA 1996: 335-336 n. 47 („Läuferzeremonie“).

¹⁷⁷³ Viz YOSHIDA 1996: 306, 309 n. 30, 343 („Weinzeremonie“).

¹⁷⁷⁴ KBo 17.11 iv 37'-39'.

¹⁷⁷⁵ KUB 43.30 ii 12'-14'.

¹⁷⁷⁶ KUB 43.30 iii 19'-20'.

fragmentárně i v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): ^{LÚ}ZABAR.D[AB ^{DUG}h]a-ni-iš-ša-an GEŠTIN[– „sluha s bronzovou mi[skou nádobu h]anešša- (s) vínem[“ (i 5’).

KAŠ „pivo“

V rituálu KBo 20.8 (CTH 631) je doloženo pivo v nádobě[?] *eruhi-*: 1 *e-ru-hi-in* KAŠ x[– „jedna nádoba[?] *eruhi-* (s) pivem[“ (rev.[?] iv 15).

KAŠ.GEŠTIN nápoj KAŠ.GEŠTIN

1 DUG KAŠ.GEŠTIN, tj. „nádobu s vinným nápojem“ je doložena na KUB 33.59 obv. i 4 (CTH 336). Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je tento nápoj obětován: 25. *ma-a-an ha-at-[kán-zi ^D]IM-ša te-et-ha LUG[(AL)-u(š lu-ut-t)]i-ya-aš pé-ra-an* 26. *a-ru-wa-iz-zi ^N[(^{INDA}har-ši-in p)]ár-ši-ya ta lu-u[(t-ti-ya-aš)] da-[(a-i)]* KAŠ.GEŠTIN *iš-pa-an-tu-uz-zi* 27. *da-a-i ta [(ši-pa-an-t)]i LUGAL-uš nam-ma [ ] a-ru-wa-[i]z-zi* – „Když zav[írají] a [Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y. [R]ozdrobí t[lustý chléb] a d[á k] okn[ům]. Vezme porci nápoje KAŠ.GEŠTIN a [obětuj]e. Král se opět pokloní.“¹⁷⁷⁷ V rituálu KBo 25.31 (CTH 649, Slavnost zmiňující kněžky „sestry boží“) jsou na prostřený stůl kladeny chleby *šarama*, kusy masa a nádoby *huppar* s nápoji: 10’. ... ^{LÚ.MEŠ}*MU-RI-DI-ša ku-wa-a-p[i-it-ta ^{NINDA}ša-ra-a-ma* 1 ^{UZU}*HA.LA*] 11’. [ti-an]-zi 1 *hu-up-pár* KAŠ.GEŠTIN 1 *hu-up-pár [mar-nu-an pí-an-zi]* – „Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb *šarama* (a) jeden kus masa (a) dají] 1 nádobu *huppar* (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN, 1 nádobu *huppar* [(s nápojem) *marnuan*“.¹⁷⁷⁸ V textu KBo 25.37 (CTH 649) jsou zmíněni kováři při přípravě potravin a nádob. Je zde uvedena zřejmě červená nádoba s nápojem KAŠ.GEŠTIN: S]A₅ KAŠ.GEŠTIN *ú-d[a-]* – „př[inese/sou] červenou [...] (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN [“ (i 4’). Zmínka o tomto nápoji se dochovala na zlomku KBo 7.41 (CTH 670, 1. kol. 5’) a na KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670, rev. iii 13).

¹⁷⁷⁷ KBo 17.11++ i 25-27. Viz rovněž rev. iv 30’.

¹⁷⁷⁸ KBo 25.31 iii 10’-11’.

IV. 8. Stromy, rostliny a jejich části

alkišta- c. „větev“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se v jedné pasáži setkáváme s ritem omotávání nití na větev stromu: 15. *nu-mu MUNUS.LUGAL 5 ga-a-pí-na-an TUR.TUR pa-a-i ...* 16. ... *ta GIŠ-ru¹⁷⁷⁹ kat-ta-an 1^{EN} 5 al-ki-iš-ta-aš-š[(i-i)]š¹⁷⁸⁰* 17. *[tá]k-kán [g]a-a-pí-na-an ku-wa-a-pí-it-ta 1-an ga-a-an-ga-ah-hi¹⁷⁸¹* - „... dá mi královna pět malých nití: ... A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví. A na každou pověším jednu nit.“¹⁷⁸² Na větev stromu jsou v závěru rituálu vypuštěni dva ptáci: 36. 2 ^{MUŠEN}*pár-tu-u-ni-uš tu-ut-tu-mi-li har-mi¹⁷⁸³* 37. *[(tu-uš al-ki-i)š-t(a-a-an tar-na)]-ah-hé* – „Držím tajně dva ptáky *partuni-* a vypustím je na větev.“¹⁷⁸⁴ Tímto aktem, při němž se král s královnou polekají, je z nich sňata bolest a zlo. V neznámém kontextu je „větev“ doložena v rituálu KBo 20.8 (CTH 631): *[al]-ki-iš-tu-un ták-še-eš-še-ta 4^{NINDA}x[– „[v]ětev a její uspořádání, čtyři chleby[“ (rev.[?] iv 1).*

^{GIŠ}*eya-* „strom *eya-*“

Tento strom je uveden ve sbírce chetitských zákonů v souvislosti s kultovním ustanovením v §50 „...“¹⁷⁸⁵, jenž je mocný[?] ve městě Nerik, jenž (je) knězem ve městech Arinna (a) Ziplanta, jehož domy v každém z měst (jsou) svobodné, a jejich spoluuživatelé robo[tují]. Když v Arinně začne 11. měsíc, pak je [dům] to[ho], u jehož brány (je) vidět strom *eya-*, s[vobodný].“¹⁷⁸⁶ Strom *eya* je zřejmě použit v očištném rituálu IBoT 2.121, který má sejmout potupu z města Nerik. Je zde zmíněn „strom *eya-* k ponížení“ (^{GIŠ}*e-ya-an lu-u-ri*, obv. 10´). Na rev. této tabulky je pak osm stromů *eya-* zapáleno v rámci katarzního ritu: V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) za očištění města Neriku použije kněz muž Boha bouře osm stromů *eya-*, které zapálí: 9´. ^M*Hu-uz-zi-ya-aš LÚ [DIM] 10´. ta 8^{GIŠ}e-ya-an [ ] 11´. na-at lu-uk-ki-i[z-zi] – „Chuzziya, muž [Boha bouře,] a osm stromů *eya-* [ ] a zapál[í] je.“¹⁷⁸⁷*

¹⁷⁷⁹ Dupl. KBo 17.3 iv 12:] ^{GIŠ}*ta-a-ru*.

¹⁷⁸⁰ Dupl. KBo 17.3 iv 12: *al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš*.

¹⁷⁸¹ Dupl. KBo 17.3 iv 13: *ga-a-an-ga-ah-hé*.

¹⁷⁸² KBo 17.1 iv 14-17 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 37-38; HAAS 2003: 664-665.).

¹⁷⁸³ Dupl. KBo 25.148 iv 7´: *ha[r-m]i*.

¹⁷⁸⁴ KBo 17.3 iv 36-37 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39).

¹⁷⁸⁵ LÚ *UK-KI-E* je dosud neznámé označení pro hodnotáře.

¹⁷⁸⁶ LÚ *UK-KI-E ku-iš^{URU} NE-e-ri-ik-ki ta-ru-uh-zi ku-iš^{URU} A-[ri-in-na k]u-iš^{URU} Zi-ip-la-an-ti^{LÚ} SANGA-eš I-NA URU^{DIDL} hu-u-ma-an-t[i] É^{HL.A}-ŠU-NU lu-iz-zi kar-[pí-ya-an-zi] ma-a-an^{URU} A-ri-in-na 2 ITU-aš ti-iz-zi nu a-pé-e-[el É-ZU] ku-e-la^{GIŠ} e-ya-an a-aš-ki-iš-ši ša-ku-wa-an a-[ra-a-u-wa-an]* (KBo 6.2 ii 58-62). K tomuto paragrafu viz rovněž HAAS 1994: 701 n. 34.

¹⁷⁸⁷ IBoT 2.121 rev. 9´-11´.

harnai-^{SAR} n.

rostlina *harnai*-¹⁷⁸⁸

Rostlina *harnai*- s očistnými účinky je doložena v katarzním ritu odehrávajícím se v paláci: 14'. ^{LÚ}*hi-iš-ta ... šu-me-eš-na-aš me-e-ma-a[l]* ^{GIŠ}*e-er-hu-it [(har-zi) (UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM)]* 15'. *ha-aš-ša-a-aš kat-ta ke-e-et ar-ta 6 har-n[a]-a-i^{SAR} har-zi* ^{LÚ}*[hi-iš-ta-a]* 16'. *ha-aš-ša-a-aš kat-ta e-di pár-ša-na-a-an har-zi 6 har-na-i^{SAR} har-zi* *[(wa-a-tar ^{DUG}te-eš-šum-mi-ya)]* 17'. *la-hu-a-an an-da-an túh-hu-i-šar iš-hi-ya-an ki-it-ta na-aš-ša-a[(n ha-aš-ši-i PA-NI ^{DUGUR} ki-it-ta)]* – „muž *hišta*-. ... V košíku [(drž)í] krupic[i[?]. (Vrchní kuchař)] stojí z této strany ohniště. Drží šest rostlin *harnai*-. Mu[ž *hišta*-] poklekl z druhé strany ohniště (a) drží (rovněž) šest rostlin *harnai*-. [(Voda)] (je) nalita (v poháru)], uvnitř leží svázané *tuhhueššar*. A (pohár) [(stojí na ohništi před božstvem Ugur.)].¹⁷⁸⁹

^{GIŠ}*harpa*- n.

„hromada (dříví)“¹⁷⁹⁰

Dřevo potřebné ke spálení v průběhu rituálů bylo často navrženo po stranách brány či dveří, kudy musela očišťovaná osoba projít. Zapálená hranice tak znásobovala očistu. Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je popisována tato situace: 28. ^{GIŠ}*har-pa-ma 1-an-ta LUGAL-aš GÌR-ši ki-it-ta MUNUS.LUGAL-ša 1-an-ta 29. ki-it-ta¹⁷⁹⁰* – „Hromada dříví ale: jedna leží u nohy krále, jedna však leží (u nohy) královny.“¹⁷⁹¹

hulliš- n.

„jedlová šiška“[?]

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je doložen katarzní rítus, který pomocí jedlové šišky a substance *tuhhueššar* vykonává pravděpodobně vrchní kuchař: 39. *[(GAL ^{LÚ.MEŠ}MUH)ALDIM (-tar a-ra-ah-za)] ú-da-i nu ha-[(aš-ša)]-a-az hu-ul-li-iš da-a-i* 40. *[(nu an-d)a (pé-eš-ši-iz-zi t)]a a-ap-pa ša-ra-a da-a-i nu LUGAL-u[(n šu-u)]p-[(pí-ya-a)h-hi]* 41. *[túh-hu-eš-šar pa-ra]-a e-ep-zi nu-uz-kán túh-ša [(DUMU.É.GAL GA)DA-a(n LUGAL-i pa-a-i)]* – „[Vrchní kuchař] přinese [zvenku]. A z oh[ni]ště vezme jedlovou šišku [a hodí (ji) dovnitř] a opět (ji) zvedne. A [oč]i[stí] král[e]. [*tuhhueššar* na]staví a on se očistí. A on se očistí (substancí *tuhhueššar*). [Palácový úředník dá králi oděv.]“¹⁷⁹² Tyto šišky jsou použity v palajském rituálu CTH 752: 19. *[... h]u-wa-al-li-iš NA₄^{HI.A}-a[š]-ša GEŠTIN-it ki-iš-<ta>nu-ma-ni* 20. *[...]x nam-ma ta-ma-i ú-wa-<u>-e-ni nu-uš-ša-an* 21. *[... ^H]LA la-hu-e-ni x x[ ]x DUG-iš pé-eš-ši-ya-u-e-ni –*

¹⁷⁸⁸ HAAS 2003: 324.

¹⁷⁸⁹ KBo 17.15 rev.¹ 14'-17'.

¹⁷⁹⁰ V textu KBo 17.1 následuje za slovem *ki-it-ta* paragrafová linie.

¹⁷⁹¹ KBo 17.3 iv 28-29 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁷⁹² KBo 17.11++ i 39-41.

„j]edlovou šišku a kameny uhasíme vínem. [...]. Potom přineseme jiné a je [...] nalijeme. [...] házíme [...].¹⁷⁹³

ippiyanza(n)- c. rostlina/strom *ippiyanza(n)*-

Srv. výše. Tato rostlina je fragmentárně doložena v rituálech mužů *ašušala*- (CTH 665, ABoT 1.35++ iv 11').

kalw(i)šna- rostlina *kalwešna*-

Tato rostlina bývá v rituálech využívána pro své očistné vlastnosti. Vzhledem k tomu, že ji během svých rituálů často využívali knězi zvaní „mužové Boha bouře“, lze ji snad doplnit i do fragmentárně zachovaného textu HT 95 (CTH 676), kde se praví, že kněz cosi „očištíuje“: 6'. ^M*Ta-a-at-ta-aš* LÚ ^D*IM-aš* x[ ] 7'. *nu šu-up-pí-ya-ah-hi ši-ú-n[a-]* 8'. x x *-[n]a[?] 3-iš pa-ap-p[a[?]-¹⁷⁹⁴]* 9'. [x *-n]a[?] 3-iš pa-ap-p[a[?]-]* 10'. ^{DUG}*ha-ap-pa-a-aš-ša-an pé-e-[ra-an[?]]* 11'. [x x x x] *ga-lu-eš-ši[-na-na-¹⁷⁹⁵]*. – „[Ta]tta, muž Boha bouře [ ]. A očistím. Boh[a] třikrát [ ] třikrát [ ] př[ed[?]] nádobu *happašša*- [ ] rostlinu *kalwešna*- [ ].“¹⁷⁹⁶

karpina- c. strom *karpina*-¹⁷⁹⁷

Fragmentárně doložený je tento termín v CTH 665: 1'. [... (*nu* ^{LÚ.MEŠ})]*a-šu-ša-le-eš* 2'. [(^{GIŠ}*kar-pí-n)a-an ...]x *pít-ti-nu-an-zi* – „] A muži *ašušala*- strom *karpin[a- ...]* nechají běžet.“¹⁷⁹⁸*

kunkumati-^{SAR} n. rostlina *kunkumati*-

Tuto rostlinu¹⁷⁹⁹, která je doložena ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), lze pravděpodobně ztotožnit s naší „okurkou“ (srv. lat. *cucumis*, řec. *kyknon*, *sykion*).¹⁸⁰⁰ V tomto rituálu jeho vykonavatel zřejmě vyrobí hliněný pohár a vloží do něj rostlinu *kunkuma*: 23. [*ha-lí*]-*i-na-aš te-eš-šu-mi-uš*¹⁸⁰¹ [(*i*)]-*e-mi*¹⁸⁰² *ku-un-ku-ma-ti*^S[^{AR}

¹⁷⁹³ KBo 8.74++ ii 19-21.

¹⁷⁹⁴ Pravděpodobně lze doplnit tvar slovesa *papparš*- „postříkat“, možná *pa-ap-p[a-ar-ši-ki-iz-zi]* (viz NEU 1983: 136 n. 429).

¹⁷⁹⁵ Doplněno podle KUB 28.45 rev. vi 6'.

¹⁷⁹⁶ HT 95 ř. 6'-11'.

¹⁷⁹⁷ HEG: 517.

¹⁷⁹⁸ ABoT 1.35++ iv 1'-2'. Dupl. KBo 17.33++ iv 10' a dále viz iv 24'.

¹⁷⁹⁹ Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 97-98; HEG I: 634-635; HED IV: 250-251.

¹⁸⁰⁰ NEUMANN 1971a: 265.

¹⁸⁰¹ Dupl. KBo 17.3 iii 23: *tí-iš-šum-mi-x*[. KBo 17.6 iii 15': *te-eš-šum-mi-iš*!.

¹⁸⁰² Dupl. KBo 17.6 iii 15': *i-ya-mi*.

] 24. [*an-da te-e-eh-(hi* – „vyrobím [hli]něný? pohár a vložím do něj rostl[inu] *kunkuma*.“¹⁸⁰³

NUMUN „semeno“

Semena, přechovávaná v ošatkách, jsou chápána jako nositelé plodivé síly, a jejich rituální zničení (často upražení) má způsobit zničení plodivé síly nepřítele. Další funkcí rostlinných semen je absorpce zla, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 24. *pát*)]-*ta-ar-ra har-mi nu-uš-ša-an* NUMUN-*an* 25.¹⁸⁰⁴ [*an-(da k)*]*i-it-ta*¹⁸⁰⁵
GIŠ¹⁸⁰⁶ *zu-pa-a-ri*¹⁸⁰⁶ *ki-it-ta* – „A držím ošatku. A [uvn]itř v ní leží semeno (a) pochodeň (v ní) leží.“¹⁸⁰⁷

Ú „rostlina, tráva, bylina“

Kromě zmínky v textu KBo 25.107 (ř. 3' *Ú^{HL.A}-an*, 323.C.) se tento termín dochoval i ve výčtu potravin a obilovin v textu Bo 3123 (*Ú^{HL.A}*, i 8', CTH 677).

ZÀ.AH.LI „řeřicha; plevel“²

Tento pojem je doložen v textu o Anittovi. E. Neu překládá „plevel“.¹⁸⁰⁸ („Když však ale později (město Chattuša) trpělo hladu, vydalo našeho boha bohyni trůnu Chalmašuitě, a v noci jsem je násilně dobyl, ale na jeho místě jsem za[sil] plevel.“ KBo 3.22 rev. 45-48.) V. Haas odmítá překlad „Kresse“ a „Kardamon“, neboť se „musí jednat o rostlinu, která způsobuje neplodnost, popř. úhyn vegetace.“ Při překladu „Hopfenseide“ popř. *sahlû-Teufelswirm*²“ (*Cuscuta europea* nebo *Lyzium barbarum*) se odvolává na Jürgena Seehera.¹⁸⁰⁹

¹⁸⁰³ KBo 17.1 iii 23-24 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁸⁰⁴ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

¹⁸⁰⁵ V textu KBo 17.6 je na tomto místě, zřejmě chybně, paragrafová linie. V ostatních textech se nevyskytuje.

¹⁸⁰⁶ Dupl. KBo 17.3 iii 25: GIŠ¹⁸⁰⁶ *zu-up-pa-a-r[i]*.

¹⁸⁰⁷ KBo 17.1 iii 24-25 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁸⁰⁸ KBo 3.22 rev. 48. „Kresse; Unkraut“ (NEU 1974: 13).

¹⁸⁰⁹ HAAS 2003: 228; 349 n. 467.

IV. 9. Zvířata a části těla

^(UZU)*appuzzi-* n. „lůj“

Na malém fragmentu KBo 25.107 je doložen výraz pro lůj (ř. 4' *a]p-pu-uz-zi*).

^(UZU)*appuzzi(y)ant-* c. „lůj“

V textu KBo 25.107¹⁸¹⁰ se vyskytuje termín pro „lůj“. Jedná se o malý fragment o šesti řádcích (ř. 6' *ap]-pu-uz-zi-an-za*).

^(MUŠEN)*hara(n)-* c. „orel“

Orel je v chetitské mytologii a rituální terminologii pokládán za posla bohů¹⁸¹¹, např. v mýtu o Telipinovi je orel vyslán, aby zmizelého boha našel. V ikonografii je slunce znázorňováno s orlími křídli (jako v asyrském, perském a egyptském umění); orel bývá pokládán za součást nebeské sféry – na základě mýtu o Telipinovi, kde se praví, že bohyně slunce si na hostinu pozvala velké a malé bohy a orla.¹⁸¹² Rovněž ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je orel znázorněn jako posel bohů: 3. *ta nam-ma* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an*¹⁸¹³ *ne-e-pí-ša tar-na-ah-hi*¹⁸¹⁴ 4. *a-ap-pa-an-an-da-ma-aš-še ke-e me-e-ma-ah-hi*¹⁸¹⁵ *na-at-ta-an ú-uk* 5. [(*tar-na-a*)]*h-hu-un LUGAL-ša-an MUNUS.LUGAL-ša tar-a-aš nu i-it* ^DUTU-*i* 6. ^DIM-*ya me-e-m[(i-i)]š-ki* – „Poté vypustím orla zpět k nebi, za ním však promlouvám toto: „Já jsem jej nevypustil, ale královský pár jej vypustil! Nyní jdi a Božstvu slunce (a) Bohu bouře pověz:…!“¹⁸¹⁶ Další úlohou orla v tomtéž rituálu je odstranění nečistot a zla z těl krále a královny: 20. *ma-a-an* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an*¹⁸¹⁷ *hu-š[(u-wa-an-da-an ap-pa-an-zi)]* 21. *na-an ú-da-an-zi* – „Když chytnou živého orla, přinesou jej.“¹⁸¹⁸ A později: 26. [*ma-a-a*]^{n?} *mi-iš-ti-li-ya me-e?* -[(*hu-ur* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an an-da*)] 27. [*pé-e-ta*]*h-hi* – „[Kdy]ž[?] (nastane) čas *mištili-?*, [přin]esu orla dovnitř.“¹⁸¹⁹ Poté nastává ritus s „kýváním“ orlem a hliněným vojskem nad králem a královnou (obv. ii 31-37), při němž má dojít k absorbování škodlivin z jejich těl (viz *wahnu-*), a pak „Orla vynesou ven.“ (38. ^{MUŠEN}*ha-a-*

¹⁸¹⁰ A. VBoT 58; B. KUB 36.44 + KUB 53.20; C. KBo 25.107. Přepis fragmentu C viz NEU 1980a: 181-182.

¹⁸¹¹ HAAS 1994: 303; HAAS 2003: 483-484.

¹⁸¹² KBo 12.89 iii 11'-14'.

¹⁸¹³ Dupl. KBo 17.3 iii 3: bez determinativu: *ha-a-ra-na-an*.

¹⁸¹⁴ Dupl. KBo 17.3 iii 3: *tar-na-ah-hé*.

¹⁸¹⁵ Dupl. KBo 17.3 iii 4: *me-e-ma-ah-hé*.

¹⁸¹⁶ KBo 17.1 iii 3-6 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁸¹⁷ Dupl. KBo 17.4 ii 14': ^{MUŠEN}*ha-ra-na-an*.

¹⁸¹⁸ KBo 17.1 ii 20-21 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

¹⁸¹⁹ KBo 17.1 ii 26-27 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

*ra-na-a[n-n]a-aš-ta [pa-ra-(a pé)]-e-ta-an-zi.*¹⁸²⁰ a po několika dalších rituálních úkonech: „A orla odneseme pryč k brán[ě] a spíme. / Když se však rozední, král ještě ne[jde][?] ven. Já [j]du zpět dovnitř. Palác[ov]ý úředník kývá třikrát orl[em] nad králem a králov[nou].“ (43. MUŠEN¹⁸²¹ *ha-a-ra-na-an-na pa-ra-a hi-lam-[ni]* 44. *pé-e-tu-me-ni ta ša-šu-e-ni* / 45.¹⁸²¹ *ma-a-an lu-uk-kat-ta-ma LUGAL-uš a-ra-ah-za na-a-ú-i x[ ]*¹⁸²² 46. *ú-ga-an nam-ma an-da [p]a-i-mi DUMU.É.[GA]L* MUŠEN¹⁸²³ *ha-a-ra-n[a-an]* 47. LUGAL-aš MUNUS.LUG[AL-aš]-ša *še-e-er-[še]*¹⁸²³ *-me-et wa-a[(h-nu)]-uz-zi.*¹⁸²⁴ Opět probíhá ritus s kýváním (obv. ii 46-52, viz *wahnu-*) a orel je vyneseno ven (52. *ha-a-ra-na-an-aš-ta* 53. *pa-ra-a pé-e-ta-an-zi*, obv. ii 52-53). Na třetí kolumně je pak orel vypuštěn k nebi a zaříkavač pronáší poselství, jak bylo právě uvedeno výše.

karawar- n. „roh“

Na rohy nejrůznějších zvířat jsou v rámci chetitských rituálů zavěšovány objekty, které do sebe pojaly nečistoty, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou na rohy kozla pověšeny (chleby ve tvaru) hroznů: 25.¹⁸²⁵ 1 MÁŠ.GAL-*r[(i)]* 26. *[(ga-ra-ú-ni-š)]i*¹⁸²⁶ *mu-ri-ya-le-eš ga-an-ga-an-te-eš ke-e-e[(t-ta)]* 27.¹⁸²⁷ *[(ga-r)a-ú-ni-š]i mu-ri-ya-le-eš*¹⁸²⁸ *ga-an-ga-an-te-eš an-da-m[(a)]* 28. *[(9 mu-ri-y)a-]x iš-ga-ra-an-da-an ú-uk ku-in har-mi –* „Jednomu kozlu (jsou) zavěšeny na roh (chleby ve tvaru) hroznů[?]. A i na této straně (jsou) [na je]ho [r]oh zavěšeny (chleby ve tvaru) hroznů[?]. Avšak uvnitř devíti (chlebů ve tvaru) hroz[nů[?]] zastrčený [ ], který (já) držím.“¹⁸²⁹

kurka- „hřibě“¹⁸³⁰

Hřibě je v rámci rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) přivazováno k dospělému koni a poté jsou všechna zvířata shromážděna v bráně Domu kamenů: 5'. *[ku-u-ur-k]a-aš-ši-iš-ša* GE₆ LUGAL-*an* LÚ.MEŠ¹⁸³⁰ *kur-ka-[ ]* 6'. *[ ]SA-AL-MU-TIM* 1 UDU „SÍG+MUNUS“ GE₆¹ 1 SILA₄ GE₆ A-N[A] 7'. *[ ]* KUŠ¹⁸³⁰ *iš]-hi-ma-a-*

¹⁸²⁰ KBo 17.1 ii 38 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹⁸²¹ Zde začíná duplikát KBo 17.3 obv. ii (až do rev. iii 1).

¹⁸²² E. Neu doplňuje s otazníkem: *p[a-iz-zi?* (NEU 1980a: 8 n. 15).

¹⁸²³ E. Neu doplňuje: *[ša]* (NEU 1980a: 8).

¹⁸²⁴ KBo 17.1 ii 42-43 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27; STARKE 1977: 154.).

¹⁸²⁵ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

¹⁸²⁶ Dupl. KBo 17.6 iii 18' a iii 19': *I-NA SI-ŠU*. Pro KBo 17.1 srv. iii 41.

¹⁸²⁷ Zde začíná join KBo 20.15, až do rev. iii 35. K tomuto fragmentu viz OTTEN 1971b: 30 (sub Bo 8060).

¹⁸²⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 27: *mu-ri-ya-la-aš*.

¹⁸²⁹ KBo 17.1 iii 25-28 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁸³⁰ FORSSMAN 1980; EICHNER 1981: 207 (sub Nr. 94); NEU 1983: 104 n. 367.

nu-uš lu-u-ri-uš 2 ^{KUŠ}*an-na-nu-uz-zi-uš* 2 ^{KUŠ}[š] 8'. [LUGAL-u]š¹⁸³¹ LÚ.MEŠ¹⁸³²*tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i] –*,] a jeho černé [hří]bě krále muži[ ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ )] dá [krá]l[?] mužům *taršipiýala-*.¹⁸³² V následující pasáži je zmíněno hříbě přivázáno ke koni: 9'. 1 ANŠE.KUR.RA-*uš ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š]* 10'. 8 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš –*, „Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i][?]. Osm řemenů (je) obtočeno.“¹⁸³³

^{UZU}*kattawa_alašne-* n. *kattawalašne-*

Tento neznámý díl masa je doložen ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635): ^{UZU}*k[a-at-ta-wa_a-la-aš-n[e]*, iv 28''.

^{UZU}*muhr(a)i-* c. část těla

Tato neznámá část těla se dochovala např. v textu KBo 20.4++ (CTH 635): ^{UZU}*mu-uh-ri-i* [(iv 30'') a příbuzném KBo 25.86++ (CTH 635): E]N-*aš* ^{UZU}*ma-ah-ra-en* x [(ii 2), nebo ve výčtu obětín z masa v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 4'. ŠA GU₄.MAH^{HLA} Û GU₄ [ ] 5'. ^{UZU}*mu-uh-ra-a-uš-mu-uš* G[U₄?] 6'. ^{UZU}ÉLLAG^{HLA}-ŠU-NU ^{UZU}Ī.UDU^{HLA} [ ] 7'. *tu-uš 9-aš* ^{GIŠ}*tu-hu-up-zi-y[a-aš] –*, „Býků a [ ] jejich *muhrai-* [ ], jejich ledviny, ovčí tuk[ ]. A ony v devíti *tuhupzi-*[ ].“¹⁸³⁴

partawar n. „křídlo“

Ptačí křídla (nejčastěji orlí) jsou v rituálech často používána k očištnému pokropení pacientů vodou.¹⁸³⁵ Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) drží vykonavatel rituálu křídlo ptáka (není uvedeno, jakého), aby jím pokynul králi a královně: 6'. *pár-ta-ú-ni-tu-uš* LUGAL-un MUNUS.LUGAL-an-na *a-ša-aš-ki-iz-zi –*, „Pomocí křídla usazuje krále a královnu.“¹⁸³⁶

(MUŠEN) *partuni-* c. pták *partuni-*

Druh ptáka *partuni-* není dosud znám; vyskytuje se v chetitských rituálech od nejstaršího období, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 36. 2 ^{MUŠEN}*pár-tu-u-ni-uš tu-ut-tu-mi-li har-mi* 37. [(*tu-uš al-ki-i*)š-t(*a-a-an tar-na*)]-*ah-hé*

¹⁸³¹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

¹⁸³² KBo 17.15 rev.¹ 5'-8'.

¹⁸³³ KBo 17.15 rev.¹ 9'-10'.

¹⁸³⁴ KBo 17.15 obv.¹ 4'-7'.

¹⁸³⁵ Např. během slavnosti *hišuwu* (KBo 15.48 v¹ 5-9, 26-29).

¹⁸³⁶ KBo 17.1 i 6'. Viz rovněž CHD P: 231a: „With a wing, he seats them, the king and the queen (i. e., he signals them to sit down).“

LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša wa-ri-ta-an-zi* 38. [(*ú*)]-*ga hal-z(i-ih-hi da-a-ah-hu-uš-m)*]-*a-aš-ta a-i-in wa-a-i-in*¹⁸³⁷ 39. [*pít-tu-li-uš-m(u-uš)*]-*ša* – „Držím tajně dva ptáky *partuni*- a vypustím je na větev. Král a královna se leknou. Já však [zv]olám: „Vzal jsem vám bol, bolest a vaši úzkost!“¹⁸³⁸ Zařikávač využil v tomto textu ptáků k polekání krále a královny, čímž má být dosaženo jejich očisty: při leknutí z nich ptáci sejmou jejich bolest a úzkost. Posléze se z téhož rituálu dozvídáme, že pták *partuni*-, který tímto do sebe absorboval zlo, nečistoty z těla krále a královny, musí být spolu s dalšími absorbenty vyneseno ven z města: 2'. [ZÍZ^{HL.A}]-*ša har-ša-a-a[r ha-a-ra-a-n]a-an pár-tu-u-[n]i-uš-ša* [ ] 3'. [ ]x *ke-e a-ra-ah-za p[é-e-t]ah-hé tu-uš tar-ma-e-[mi* – „A [já pšenič]né klas[y, orl]a a ptáka *partu[n]i*-, tyto já vezmu ven (z města)¹⁸³⁹ a přiřepním je (hřeby).“¹⁸⁴⁰

peri- c. „pták“ (?)¹⁸⁴¹

V textu KBo 17.43 (CTH 649) se hovoří ve fragmentárním kontextu o velkém množství ptáků (na iv 9' o třiceti, na rev. iv 10' o čtyřiceti ptácích) a rovněž je zde zmínka *pé-e-ri-iš ú-i-zi* x[...]x *pé-e-ra-an Šì<R>^{RU}* – „přiletí pták[?] [...] zpívají před [“ (iv 5').

^{GU4}ÁB „kráva“

Krávy jsou doloženy spolu s dalšími zvířaty v obětním rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 9'. 1 ANŠE.KUR.RA-*uš ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š*] 10'. 8 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš* 1 ^{GU4}ÁB *pa-ta-a-aš-ša-aš* [(4 ^{KUŠ}*iš-h*)-*i-ma-a-ne-eš*] 11'. *ne-e-an-te-eš* 1 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za A[(MAR-uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)]* 12'. A-NA UDU Û SILA₄ *ha-mi-in-kán nu-uš NA₄-an pár-na-aš hi-lam-ni E[(RÍN^{MEŠ}-az ha-an-da-a)-*] – „Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i]“. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)řaže(né)][?] m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti. A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ]¹⁸⁴². V rituálu KBo 25.122 (+) KBo 25.123 (CTH 731) jsou zmíněny „krávy ve stádě“ (^{GU4}ÁB *SUGULI*).¹⁸⁴³

¹⁸³⁷ Takto píše text KBo 17.1 iv 40. V textu KBo 17.3 je znatelné vymazané anlautové *ú*-.

¹⁸³⁸ KBo 17.3 iv 36-39 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39; HEG 2: 510; CHD P: 200; HAAS 2033: 491.).

¹⁸³⁹ Interpretace viz HAAS 2003: 384.

¹⁸⁴⁰ KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 iv 2'-4'. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 40-41; NEU 1980a: 22; CHD P: 200.).

¹⁸⁴¹ Viz POPKO 1978: 127 n. 10; SINGER 1983: 97.

¹⁸⁴² KBo 17.15 rev.¹ 9'-12'.

¹⁸⁴³ KBo 25.122 iii 5', 6'.

AMAR „mládě“

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se hovoří o mláděti, které má být přivázáno k ovci či jehněti: 11'. ... A[(MAR-uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)] 12'. A-NA UDU Û SILA₄ ha-mi-in-kán – „[(Zap)řaže(né)][?] m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti.“¹⁸⁴⁴

ANŠE.KUR.RA „kůň“

Koně jsou doloženi při Slavnosti za podsvětní božstva (CTH 645), kde jsou jednotlivá zvířata navzájem svázána k sobě a přivedena k bráně Domu kamenů. Zde jsou seřazena a posléze pravděpodobně obětována božstvům: 9'. 1 ANŠE.KUR.RA-uš ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š] 10'. 8 ^{KUŠ}iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš 1 ^{GU₄}ÁB pa-ta-a-aš-ša-aš [(4 ^{KUŠ}iš-h)i-ma-a-ne-eš] 11'. ne-e-an-te-eš 1 ^{KUŠ}iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za A[(MAR-uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)] 12'. A-NA UDU Û SILA₄ ha-mi-in-kán nu-uš NA₄-an pár-na-aš hi-lam-ni E[(RÍN^{MEŠ}-az ha-an-da-a)-] – „Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i][?]. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)řaže(né)][?] m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti. A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ].“¹⁸⁴⁵

GU₄ „dobyčče“

Hliněná soška býka je použita ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 3'. [3-i]š LUGAL-un MUNUS.LUGAL-un-na hu-ya-an-zi 3-ki-ša-aš-ma-aš ši-i-[na]-an 4'. [pa]-ra-a e-ep-zi GU₄-na-aš-ma-aš 3-iš pa-ra-a e-ep-zi LUGAL-uš 5'. [3]-iš GU₄-un 1 ši-i-na-an¹⁸⁴⁶-na al-la-ap-pa-ah-hi MUNUS.LUGAL-aš-ša-an 3-iš 6'.¹⁸⁴⁷ [al]-la-ap-pa-ah-hi – „Krále a královnu [tříkr]át oběhnou a třikrát on(a) jim [n]astaví fig[ur]ku. I býka jim třikrát nastaví. Král plivne [tři]krát na býka a na figurku, i královna na ni (sg.!) třikrát [p]livne.“¹⁸⁴⁸ Tento hliněný býk je po skončení ritu symbolicky poražen: 41'.] ú-i-il-na-aš GU₄-un hu-ek-mi – „] (rituálně) porazím hliněného býka.“¹⁸⁴⁹ Dvě stříbrné dobytčí hlavy jsou použity při slavnosti rituálu KILAM (KBo 17.9++ ii 10'). Ve Velkém starochetitském

¹⁸⁴⁴ KBo 17.15 rev.¹ 11'-12'.

¹⁸⁴⁵ KBo 17.15 rev.¹ 9'-12'. Dále viz KBo 25.122 iii 9', 10'.

¹⁸⁴⁶ Psáno přes razuru.

¹⁸⁴⁷ Zde začíná KBo 17.3. Je duplikátem k obv. i 6'-37'.

¹⁸⁴⁸ KBo 17.1 i 3'-6'.

¹⁸⁴⁹ KBo 17.1 i 41'. Dále viz KBo 25.122 iii 3', 4'.

kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je uvedeno hovězí maso: 6'. ½ ^{NINDA}har-ši-iš SA₅ GAL an-da-ma GU₄-aš UDU-aš šu-u[p-pa] 7'. [k]u-it-ta z[e]-e-pu še-e-er da-a-i – „Půl velkého červeného tlustého chleba, k tomu však hovězí a jehněčí ma[so ... k]aždého trochu položí nahoru.“¹⁸⁵⁰ V CTH 665 je zmíněno dobytče v seznamu obětí, které dají palácoví zaměstnanci chrámu: 3'. [(na-an É.DINGIR^{LI})^M ...]-zi IŠ-TU É.GAL 4'. [(1 GU₄ LÚ.IGI.DU₈.A) ...]x LÚ.AGRIG.TUR pa-a-i – „A do chrám[u] ho [...] z paláce dá jednoho býka muž igi.du₈.a [...] malý správce.“¹⁸⁵¹

GU₄.MAH „býk“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) nacházíme popis, jak dvacet „mužů s bronzovým oštěpem“ zvedne dva býky, donese je do paláce a tam porazí. Za to každý z nich dostane od krále 10 šekelů stříbra: 45. [(-ma 2 GU₄.MAH GE₆)]^{TIM} kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH 10 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi 46. [nam-ma 1 GU₄.MAH (10 L)]Ú^M[(^{ÉŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi) -z]i tu-uš an-da ^Éha-le-en-ti-u 47. [(pé-e-da-an-zi nu a-pu-uš-ša) h]u²-kán-zi LUGAL-uš A-NA 20 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR 48. [5 MA.NA KÙ.BABBAR pa-a-i) -z]i ku-iš-ša-az 10 GÍN KÙ.BABBAR da-a-i – „[ ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset ‚mužů s bronzovým oštěpem‘. [Pak zvedne jednoho býka deset ‚m]už[ů s bronzovým oštěpem‘]. A [odnesou] je do paláce [a ony p]orazí. Král [dá] (těmto) dvaceti ‚mužům s oštěpem‘ [5 min stříbra]. [ ]. Každý z nich si vezme 10 šekelů stříbra.“¹⁸⁵²

V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) je k rituálu vyžadován býk: 19'. LUGAL-uš ^DIM-aš [(É-ri hu-e-ek-zi)] 20'. 1 GU₄.MAH šu-u[(p-pí-i)š-tu-wa-ra-an 21'. na-at-t[(a ar-kán-ta)-an] 22'. 1 UD[(U na-at-ta ar-ká)n-ta-an (da-a-i)] – „Když př[ij]de (čas), král [zařikává v chrámu] Boha bouře, [vezme] jednoho zář[ivého] (a) ne[rozloženého] býka (a) jednu [nerozloženou] ovc[i].“¹⁸⁵³ Býci jsou posláze obětováni u pramene (či u studny): 10'. [(lu-ú-li-ya-aš še-e-er ku-i-uš)] GU₄^{HI.A}-uš hu-kán-zi LÚ^{MEŠ}ha-a-pé-eš 11'. [LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA 1^{AM} UZU.Ú)]R GU₄ A-NA LÚ^{MEŠ}ha-mi-i-ni pí-an-zi 12'. [(ma-a-an LÚ^{MEŠ} URU.Ú-lu-uš-na)] ŠAH-ŠU-NU ku-na-an-zi 1 ŠAH A-NA LÚ^{MEŠ}ha-mi-i-ni [(pí-an-zi)] – „Ty býky, [které] porazí [u pramene]: muži hapia- (a) [vlčí muži] dají [po jednom] býčím [ú]du muži hamina-. [Když lidé z Ulušny] zabijí své vepře, [dají] jednoho vepře muži hamina-.“¹⁸⁵⁴ Býčí maso je v tomto rituálu zmíněno dále na rev. iv:

¹⁸⁵⁰ KBo 16.71++ iii 6'-7'.

¹⁸⁵¹ ABoT 1.35++ iv 3'-4'. Dupl. KBo 17.33++ iv 11'-13'.

¹⁸⁵² KBo 17.11++ i 45-48.

¹⁸⁵³ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 19'-22'.

¹⁸⁵⁴ KBo 20.16++ i 10'-12'.

18''. [GU₄.MA]H 10 UDU^{HLA} *šu-up-pa-aš-mi-it an-d[a-ma]* 19''. [^{DUG}*ha-r*]i-ul-li[?]
^{LÚ}*ha-mi-i-né-eš d[a-an-zi]* – „maso [býků] a deseti ovcí, k tom[u však nádobu *har*]iulli[?]
v[ezmou] muži *hamina-*.“¹⁸⁵⁵

Býk se vyskytuje ve velkém výčtu zvířecích obětí v rituálu KBo 17.15 ze skupiny CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva): 4'. *ŠA* GU₄.MAH^{HLA} *Ù* GU₄ [ ] 5'. ^{UZU}*mu-uh-ra-a-uš-mu-uš* G[U₄?] 6'. ^{UZU}ÉLLAG^{HLA}-*ŠU-NU* ^{UZU}Ì.UDU^{HLA}[ ] 7'. *tu-uš 9-aš* ^{GIŠ}*tu-hu-up-zi-y[a-aš]* – „Býků a [ ] jejich *muhrai-* [ ], jejich ledviny, ovčí tuk[ ]. A ony v devíti *tuhupzi-*[ ].“¹⁸⁵⁶

V textu HHT 73 (CTH 648) jsou poraženi býci a ovce: 3'. [^L]^ÚGUDU₁₂ DUMU.LUGAL *šu-up-pí-ya-ah-hi x[ ]* 4'. *nu hu-kán-zi 1* GU₄ 20 UDU^{HLA} *ma-a-x[ ]* – „[K]něz ‚pomazaný‘ očistí prince. [ ] a porazí. Jednoho býka, dvacet ovcí [“.¹⁸⁵⁷

MÁŠ.GAL „kozel“

Spolu s ovcí a dobytčetem se jedná o nejčastější obětinu v rámci dochovaných rituálů. Kozel slouží především jako substitut za pacienta nebo často „odnáší“ zlo do nepřátelské země, tj. na jeho rohy je navěšeno symbolické zlo (např. vlněné nitě, které pohltily nemoce) a kozel je hnán na nepřátelské území. Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou na jeho rohy pověšeny (chleby ve tvaru) hroznů: 25. 1 MÁŠ.GAL-*r[(i)]* 26. [(*ga-ra-ú-ni-š*)]¹⁸⁵⁸ *mu-ri-ya-le-eš ga-an-ga-an-te-eš ke-e-e[(t-ta)]* 27. ¹⁸⁵⁹ [(*ga-r*)*a-ú-ni-š*]*i mu-ri-ya-le-eš*¹⁸⁶⁰ *ga-an-ga-an-te-eš an-da-m[(a)]* 28. [(9 *mu-ri-y*)*a-*] *x iš-ga-ra-an-da-an ú-uk ku-in har-mi* – „Jednomu kozlu (jsou) zavěšeny na roh (chleby ve tvaru) hroznů[?]. A i na této straně (jsou) [na je]ho [r]oh zavěšeny (chleby ve tvaru) hroznů[?]. Avšak uvnitř devíti (chlebů ve tvaru) hroz[nů[?]] zastrčený [ ], který (já) držím.“¹⁸⁶¹ S tímto popisem se setkáváme ještě jednou ve fragmentárním kontextu na rev. iii 41. *mu-u-ri-ya-lu-ša* MÁŠ.GAL-*ša ga-ra-ú-ni-*

¹⁸⁵⁵ KBo 20.4++ iv 18''-19'', rovněž iv 20''-21''. Dále viz KBo 25.24 ř. 4'.

¹⁸⁵⁶ KBo 17.15 obv.[!] 4'-7'.

¹⁸⁵⁷ HHT 73 obv. 3'-4'.

¹⁸⁵⁸ Dupl. KBo 17.6 iii 18' a iii 19': *I-NA SI-ŠU*. Pro KBo 17.1 srv. iii 41.

¹⁸⁵⁹ Zde začíná join KBo 20.15, až do rev. iii 35. K tomuto fragmentu viz OTTEN 1971b: 30 (sub Bo 8060).

¹⁸⁶⁰ Dupl. KBo 17.3 iii 27: *mu-ri-ya-la-aš*.

¹⁸⁶¹ KBo 17.1 iii 25-28 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33). CHD výraz *muriyala-* nepřekládá: „*m*.-breads are hung on the horn of one billy goat, and on this side *m*.-are hung on a horn of (another, lit. on its horn). In addition (there are) nine perforated(?) *m*.-breads (strung up on a line?) which I am holding.“ (CHD L-N: 333b). F. Starke překládá: „Bei einem Ziegenbock, an seinem Horn (sind) Traubenbrote[?] aufgehängt und (zwar) dadurch (sind) die Traubenbrote[?] an seinem Horn aufgehängt, indem die neun Traubenbrote[?], die ich halte, hineinsteckt (sind).“ (STARKE 1977: 73-74; 138-139).

[ši.¹⁸⁶² Krátce poté je kozel vyhnán: 43.¹⁸⁶³ *a-ra-ah-za pa-i-wa-ni MÁŠ.GAL-na pé-en-ni-ú-e-ni* – „jdeme ven, kozla však zaženeme.“¹⁸⁶⁴

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je doložena oběť ovce a kozla: 14'.]1 UDU 1 MÁŠ.GAL *ši-pa-an-ta-an-zi nu-uš-ša-an* 15'. [*t]i-an-zi GÚ.È.A SÍG ku-ut-ta-az ta'-x-zi* – „] obětují jednu ovci (a) jednoho kozla a je [... p]oloží. Ve[zm]ou? zde zdi vlněnou košili.“¹⁸⁶⁵ Rovněž dále v textu: 2 LÚ.MEŠ SANGA UDU.NÍTA MÁŠ.GAL *ši-pa-an-ta[* – „Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla.“ (ABoT 1.35++ iii 9').¹⁸⁶⁶

V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) jsou uvedeny „ovce z louky“ a kozel: UDU^{HLA} *Ú-wa-az MÁŠ.GAL-aš[* (obv.[?] i 12').

MÁŠ.TUR „kúzle“

Kúzлата jsou zmíněna bez kontextu jako obětiny v textu Melquetu KUB 43.24 lk. kol. 4', 7' (CTH 523. 01. C.)¹⁸⁶⁷.

MUŠEN „pták“

V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) se mluví o „domu dětí“ a posléze je vylíčena situace, za níž jsou uvařeni ptáci. Tohoto ritu se účastní muž [*haliy]ami-* a muži *paššandal[a-* (ochutnávači[?]) a zmíněna je i pochodeň: MUŠEN^{HLA} *a-ap-a-aš-pát za-nu-u[z-zi* – „Onen ptáky uvař[í.“ (i 3'). V poničené pasáži textu KBo 17.43 (CTH 649) se hovoří o velkém množství ptáků a jsou zde současně použity termíny MUŠEN a *peri-*: 5'. *pé-e-ri-iš ú-i-zi* x[...]x *pé-e-ra-an SÌ<R>^{RU} la-ah-ma-aš* 6'. *pa-iz-zi UGULA LÚ.MEŠ ALA[M.ZU₉ ...]x-i-e-eš-zi LÚ.MEŠ ALAM.ZU₉-ša-an* 7'. *kar-pa-an-zi LÚ.MEŠ x[... LÚ.MEŠ AL]AM.ZU₉ na-wa* 2 *zi-pát-ta-an-ni* 8'. [...]x x x [...]*pár-x x QA-TI-ŠU har-zi* 9'. [...]x 30 MUŠEN^{HLA} 1 x 10'. [... M]EŠ 40 MUŠEN^{HLA} 11'. [... L]Ú.MEŠ ALAM.Z[U₉ – „přiletí pták? [...] zpívají před [...]. *lahmaš* jde. Vůdce *kla[unů ...]*. *Klauni* ho zvednou. [... *kl]auni nawa* 2 *zipattanni* [...] svou rukou? drží. [...], 30 ptáků, 1[...], 40 ptáků [... *k]laun[i*“.¹⁸⁶⁸

¹⁸⁶² „a (chleby ve tvaru) hroznů? A na rohu kozla“ (KBo 17.3 iii 41, CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

¹⁸⁶³ K rev. iii 43-50 je duplikátem KBo 25.8.

¹⁸⁶⁴ KBo 17.3 iii 43 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

¹⁸⁶⁵ KBo 17.33++ i 14'-15'.

¹⁸⁶⁶ Dupl. KBo 17.33++ iii 15''.

¹⁸⁶⁷ Přepis viz NEU 1980a: 28.

¹⁸⁶⁸ KBo 17.43 iv 5'-11'.

SILA₄ „jehně“

Černé jehně je společně s černým hříbetem a černou ovci obětováno v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 5'. [*ku-u-ur-k*]a-aš-ši-iš-ša GE₆ LUGAL-an LÚ.MEŠ *kur-ka*-[ ] 6'. [ ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU.,,SÍG+MUNUS“ GE₆¹ 1 SILA₄ GE₆ A-N[A] 7'. [^{KUŠ}*iš*]-hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš 2 ^{KUŠ}*an-na-nu-uz-zi-uš* 2 ^{KUŠ}[ ] 8'. [LUGAL-u]š¹⁸⁶⁹ LÚ.MEŠ *tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i]* – „] a jeho černé [hří]bě krále muži[ ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ ] ř]emeny, potupení², dvě uzdy², dva [ ] dá [krá]l² mužům *taršipiyala*-.“¹⁸⁷⁰ K tomuto jehněti je později v rituálu přivázáno jiné zvířecí mládě: 11'. ... A[(MAR-uš *an-na-nu*)-uz-zi-ya-(*an-za*)] 12'. A-NA UDU Û SILA₄ *ha-mi-in-kán* – „[(Zap)řaže(né)]² m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti.“¹⁸⁷¹ Jehně je jmenováno v seznamu zvířat pro rituál CTH 665 (KBo 17.33++ iv 4').

ŠAH „vepř, prase“

Vepři jsou hlavními obětinami ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 5'. [(*ma-a-an* LÚ.MEŠ *ha-a-pé-eš* LÚ^M)EŠ UR.BA]R.RA ŠAH^{HLA} *ha-[at-ta-an-zi]*? 6'. [(^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA U)]^{RU} *ša-lam-pu-u-me-né-e[š]* 1 ŠAH LÚ^{MEŠ} *ha-mi-i-ni*] 7'. [(^{LÚ}*ha-mi-i-ni* ^{LÚ.MEŠ}*ha*)]-*a-pé-eš* LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA [(^{URU}*Ka-a-da-pu-u-me-né-eš* 1 ŠAH A-NA)] 8'. [(^{LÚ}*ha-mi-i-ni* ^{LÚ}*pí-an-zi* L^U)^{MEŠ} *ha-a-pé-eš* LÚ^{MEŠ} U[R].B[AR.RA]] 9'. [(^{URU}*Kar-da-ba*)-*hu-u-me-né-eš* 1 Š]AH A-NA LÚ^{MEŠ} *ha-mi-i-ni pí-an-zi* – „[Když muži *hapia-* (a) ,vlčí] muži' pod[řezávají] vepře, [dají muži *hapia-* (a) ,vlčí muži' z Šalampy [jednoho vepře muži *hamina-*, dají muži *ha*]pia- (a) ,vlčí muži' [z Kadapy jednoho vepře muži *hamina-*, dají [m]uži *hapia-* (a) ,vl[čí] muži' [z Kardabachy jednoho vepře muži *hamina-*].“¹⁸⁷² A dále: [(*ma-a-an* LÚ^{MEŠ} ^{URU}*ú-lu-uš-na*)] ŠAH-ŠU-NU *ku-na-an-zi* 1 ŠAH A-NA LÚ^{MEŠ} *ha-mi-i-ni [(pí-an-zi)]* – „[Když lidé z Ulušny] zabijí své vepře, [dají] jednoho vepře muži *hamina-*.“ (i 12').¹⁸⁷³ Prase je uvedeno ve výčtu potravin a zvířat pro rituál CTH 665 (KBo 17.33++ iv 7').

UDU „ovce“

Ovce patří v rámci rituálů od nejstaršího období k hlavním obětovaným zvířatům, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je popisována obět': 4. UDU-na

¹⁸⁶⁹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

¹⁸⁷⁰ KBo 17.15 rev.¹ 5'-8'.

¹⁸⁷¹ KBo 17.15 rev.¹ 11'-12'.

¹⁸⁷² KBo 20.16++ i 5'-9'. Dále viz obv ii 1'-3', ii 4'-7', ii 8'-11'.

¹⁸⁷³ Srv. dále i 14'-17'.

ne-e-pí-ša-aš ^DUTU-*i* – „Ovci Božstvu slunce nebe“.¹⁸⁷⁴ Dále je zde zmíněna na obv. ii 24-25 (24. GEŠTIN-*an hu-up-pa-ra-an*)¹⁸⁷⁵] 25. [*ma*]r-*nu-an hu-up-pa-ra-an* UDU-*un [(har-mi – „Držím nádobu huppar s vínem, nádobu huppar s (nápojem) [ma]rnuwan (a) ovci.“*. Tyto zde uvedené předměty jsou posléze obětovány na rev. iii: 14. 1 UDU *h[(u-e-ek)-mi* ^{NINDA}*har-ši-i]*n *pár-aš-ha* GEŠTIN-*an iš-pa-an-tah-hi* 15. *mar-nu-a[(n*¹⁸⁷⁶*iš-p)a-an-tah-hi a]-tu-e-ni a-ku-e-ni* – „Poraz[ím] jednu ovci, rozdrobím [tlust]ý [chléb], obětují víno (a) obě[tují] nápoj *marnuwan*. [J]íme a pijeme.“¹⁸⁷⁷ Ovce jsou uvedeny jako obětiny v rituálu Melquetu KBo 16.72 + KBo 16.73 (CTH 523)¹⁸⁷⁸ obv.[?] ii 2' a rev.[?] iii 7' (PA-NI 30 UDU ŠIR^{RU} – „zpívají před třiceti ovce“). V rámci rituálu KBo 25.83¹⁸⁷⁹ jsou ovce přidělovány jednotlivým osobám, např. kněžkám matkám božím, muži Boha bouře, číšníkovi, atd. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsána porážka devíti černých ovcí: 42. [*zi-in-ti-ya-an*] *ú-da-an-zi ta ti-an-zi* LUGAL-*uš hal-ma-aš-šu-it-[(ti)]* 43. [^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *hu-ga-an-ni*]-*wa-an ti-an-zi* 9 U[(DU^{HLA} G)]E₆ *ku-ut-ti hu-kán-[z]i* – „[ ] přinesou [předmět *zinti-*] a postaví. Král [ ] k trůnu. [ ] kuchaři [ ] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.“¹⁸⁸⁰ V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) je k rituálu vyžadován býk a ovce: 19'. LUGAL-*uš* ^DIM-*aš [(É-ri hu-e-ek-zi)]* 20'. 1 GU₄.MAH *šu-u[(p-pí-i)š-tu-wa-ra-an* 21'. *na-at-t[(a ar-kán-ta)-an]* 22'. 1 UD[(U *na-at-ta ar-kán-ta-an (da-a-i)]* – „Když př[ij]de (čas), král [zařikává v chrámu] Boha bouře, [vezme] jednoho zář[ivého] (a) ne[rozloženého] býka (a) jednu [nerozloženou] ovc[i].“¹⁸⁸¹ Později je uvedeno jehněčí maso: 6'. ½ ^{NINDA}*har-ši-iš* SA₅ GAL *an-da-ma* GU₄-*aš* UDU-*aš šu-u[p-pa]* 7'. [*k*]u-*it-ta z[e]-e-pu še-e-er da-a-i* – „Půl velkého červeného tlustého chleba, k tomu však hovězí a jehněčí ma[so ... k]aždého trochu položí nahoru.“¹⁸⁸² Jehněčí maso je v tomto rituálu zmíněno i na rev. iv: 18''. [GU₄.MA]H 10 UDU^{HLA} *šu-up-pa-aš-mi-it an-d[a-ma]* 19''. [^{DUG}*ha-r*]i-*ul-li*? ^{LÚ}*ha-mi-i-né-eš d[a-an-zi]* – „maso [ ] býk]ů a deseti ovcí, k tom[u však] nádobu *har*]iulli?² v[ezmou] muži *hamina-*.“¹⁸⁸³ V textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635) se hovoří o ovcích a pastýřovi: ^{LÚ}SIPA 2? UDU^{HLA} [– „pastýř dvě? ovce“ (rev. 11').¹⁸⁸⁴ V rituálu KBo 17.15

¹⁸⁷⁴ KBo 17.5 ii 4 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

¹⁸⁷⁵ V textu KBo 17.4 ii 17' namísto toho: *ha*]r-*š[a]-ú-uš ši-wa-e-e[š* (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 25 n. 12).

¹⁸⁷⁶ Dupl. KBo 17.3 iii 15: *mar-nu-wa-an*.

¹⁸⁷⁷ KBo 17.1 iii 14-15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁸⁷⁸ Přepis viz NEU 1980a: 26-27.

¹⁸⁷⁹ CTH 530. Přepis viz NEU 1980a: 163.

¹⁸⁸⁰ KBo 17.11++ i 42-43.

¹⁸⁸¹ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 19'-22'.

¹⁸⁸² KBo 16.71++ iii 6'-7'.

¹⁸⁸³ KBo 20.4++ iv 18''-19'' a rovněž iv 20''-21''. Dále viz KBo 25.24 ř. 4', 12'.

¹⁸⁸⁴ Ovce jsou dále uvedeny na rev. 15': UDU^{HLA} ^{LÚ.MEŠ}*x*].

(CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) má být k ovci nebo k jehněti řemeny přivázáno jiné zvířecí mládě: 11'. ... A[(MAR-uš *an-na-nu*)-uz-zi-ya-(*an-za*)] 12'. A-NA UDU Û SILA₄ *ha-mi-in-kán* – „[(Zap)řaže(né)]² m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti.“¹⁸⁸⁵

V rituálech CTH 648 se ovce vyskytuje fragmentárně na KUB 54.50 obv.² 2'. V příbuzném textu KUB 60.41 je soupis udělování ovci jednotlivým kněžím (např. matkám božím, mužům *hapi*-, hlídači, hudebníkovi (rev. 10'-15') a na rev. 19' se nachází problematický znak, jehož čtení se různí (E. Neu přepisuje]UDU „SÍG+MUNUS“² *šu-*], D. Groddek oproti tomu ^{LÚ}ZABAR.DA]B ŠU.NÍGIN ŠU-Š[*I*.¹⁸⁸⁶ V textu HHT 73 (CTH 648) jsou býci a ovce poraženi: 3'. [^L]ÚGUDU₁₂ DUMU.LUGAL *šu-up-pí-ya-ah-hi* x[ ] 4'. *nu hu-kán-zi* 1 GU₄ 20 UDU^{HLA} *ma-a-x*[– „[K]něz ‚pomazaný‘ očistí prince. [ ] a porazí. Jednoho býka, dvacet ovci [².¹⁸⁸⁷

V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) je v hrnci rozporcována ovce: 6'. ... 1 UDU *šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš* I-NA ^{DUG}TU₇ *mar-ri-it-t[a]* 7'. ^{L[Ú.MEŠ]} M[U-RI-DI-š]a *ma-a-ra-i-it kar-pa-an har-kán-zi ta-an ha-aš-ša-an pé-r[a-an ti-an-zi]* – „Jedna zářivá³ ovce se rozporcuj[e] v hrnci. M[uzi] m[uridi vš]ak zvedli kopím a položí ji př[ed] ohniště.“¹⁸⁸⁸

V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je obětována ovce a kozel: 14'.]1 UDU 1 MÁŠ.GAL *ši-pa-an-ta-an-zi nu-uš-ša-an* 15'. [*t*]i-an-zi GÚ.È.A SÍG *ku-ut-ta-az ta²-x-zi* – „] obětují jednu ovci (a) jednoho kozla a je [... p]oloží. Ve[zm]ou³ zde zdi vlněnou košili.“¹⁸⁸⁹

V zařikacím rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670) je doložena věta, kdy během zařikání ‚psí muž‘ uchopí ovci: 3. [^DŠu-*l*]i-in-kat-ti Q[A-TAM-M]A *hu-kán-[zi]* 4. [ ]x 1 UDU ^{L[Ú]}U]R.GI₇ *e-ep-zi* 5. [-y]a *hu-kán-zi* – „[ ] božstvo Šul]inkati t[akt]o zařika[jí]. ‘Psí muž‘ chytí jednu ovci. [ ] zařikají.“¹⁸⁹⁰ Tato ovce zřejmě slouží jako rituální substitut. Kýváním zvířecími substituty nad určitým nečistým objektem se dosáhlo absorpce nečistých látek do substitutu, který byl posléze zničen, vyhnán na nepřátelské území, atp. V rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) je doložena oběť ovce pro stélu boha Telipinua a poté i pro boha Wurunšemua: 4. *ma-a-na-aš* ^DTe-li-pí-nu-uš ^{NA4}*h[u-wa-ši]-ya a-a-ri na-aš hi-in-ga* 5. *nu* 1 UDU-un *ap-pa-an-zi na-aš-ša-an iš-pa-an-ti na-aš-ša-an* 6. *hu-kán-zi na-an-kán nam-ma* x[ ]x (razura) *na-aš* (razura) 7. *hi-in-ga na-aš i-ya-an-na-i* / 8. [p]a-ra-a-ma ^DÚ-ru-un-zi-mu-aš [^{NA4}*hu-wa*]-a-ši 1 UDU QA-TAM-MA – „Jakmile (syn

¹⁸⁸⁵ KBo 17.15 rev.¹ 11'-12'.

¹⁸⁸⁶ NEU 1980a: 110; GRODDEK 2006: 43.

¹⁸⁸⁷ HHT 73 obv. 3'-4'.

¹⁸⁸⁸ KBo 17.43 i 6'-7'.

¹⁸⁸⁹ KBo 17.33++ i 14'-15'. Dále je ovce jmenována v seznamu objektů pro rituál na KBo 17.33++ iv 4'.

¹⁸⁹⁰ KBo 17.59 + KBo 25.99 obv. 3-5.

krále[?]) dorazí ke kameni *h[uwaši]* (boha) Telipínu, pokloní se. A (oni) chytí jednu ovci a on ji obětuje. A oni ji porazí. A ji[?] pak [ ]. A on se pokloní a jde. / [D]ále u [kam]ene *huwaši-* boha Wurunzimua jednu ovci stejně tak.¹⁸⁹¹ Dále je fragmentární zmínka o šesti ovcích v souvislosti s kuchaři: 6 UDU^{HLA} LÚ.MEŠ¹ MUHALDIM (rev. iii 12). V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) jsou zmíněny „ovce z louky“ a kozel: UDU^{HLA} Ú-*wa-az* MÁŠ.GAL-*aš*[(obv.[?] i 12'). Dále na obv.[?] i 14': UDU^{HLA}-*uš-ta pa-r[a-a*. V rituálu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) je pět ovcí poraženo na ohništi: *ta-aš-ša-an ha-aš-ši-i* 5 UDU x[ ] *hu-kán-zi* (ř. 18').

UDU.NÍTA „beran“

V rituálu mužů *ašušala-* (CTH 665) vykonávají dva knězi sanga zvířecí oběť: 2 LÚ.MEŠ¹ SANGA UDU.NÍTA MÁŠ.GAL *ši-pa-an-ta*[– „Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla.“ (ABoT 1.35++ iii 9').

UDU „SÍG+MUNUS“ „ovce“

V rituálu CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva) je u výrazu ovce výslovně specifikováno, že se musí jednat o ovci (a ne berana): 5'. [*ku-u-ur-k*]a-*aš-ši-iš-ša* GE₆ LUGAL-*an* LÚ.MEŠ¹ *kur-ka-*[ ] 6'. [ ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU „SÍG+MUNUS“ GE₆¹ 1 SILA₄ GE₆ A-N[A] 7'. [^{KUŠ}*iš*]-*hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš* 2 ^{KUŠ}*an-na-nu-uz-zi-uš* 2 KU₁^š [ ] 8'. [LUGAL-*u*š¹⁸⁹² LÚ.MEŠ¹ *tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i* – „] a jeho černé [hří]bě krále muži[ ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ ] řemeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ ] dá [krá]l[?] mužům *taršipiyala-*.“¹⁸⁹³

IV. 10. Názvy částí lidského těla

aiš n. „ústa“

V rituálu Zuwi se toto substantivum objevuje ve výčtu části těla: [*a-i-iš-še-d*]a *iš-š[i]-i* KI.5 – „[jeho úst]a (jsou) větší než (jeho) ústa“.¹⁸⁹⁴ Ve Starochetitském rituálu pro královský pár¹⁸⁹⁵ si král a královna dávají do úst velké železné jazyky: 4'. [*a*]n-*da-ma nam-ma* 2 GAL *la-a-le-eš* AN.BA[R] 5'. *an-da* DUMU.É.GAL *pé-e-ta-i* 1^{EN} A-NA LU[GAL 1^{EN} A-NA

¹⁸⁹¹ KBo 20.11 + KBo 8.85 iii 4-8.

¹⁸⁹² Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

¹⁸⁹³ KBo 17.15 rev. 1 5'-8'.

¹⁸⁹⁴ KBo 17.17 (+) KBo 30.30 obv. 9' (CTH 412).

¹⁸⁹⁵ CTH 416, viz OTTEN – SOUČEK 1969.

MUNUS.LUGAL 6'. *ta* LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša iš-ša-a-aš-ma*[(-)]¹⁸⁹⁶ 7'. [*m*]*a-a-an-kán ka-lu-lu-pí-iš-mi ka-a-an-k[i]* 8'. [*iš*]-*ša-a-aš-ma* [¹⁸⁹⁷ - „Palácový úředník dále přinese dovnitř dva velké železné jazyky [...]; jeden pro k[rále, jeden pro královnu]. Poté král a královna do svých úst [ ]. [K]dyž (to) pověs[í] na jejich prsty, [ ] do svých [ú]st [...“.¹⁸⁹⁸ Poté, co tyto jazyky absorbují pomluvy z jejich úst, donese „palácový úředník“ čistou vodu, kterou si jak král tak královna umyjí svá ústa: 14'. DUMU.É.[(GA)]L *šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi* 15'. [(LUGAL)]-*i* MUNUS.LUGAL-*ya* LUGAL-*uš* 3-ŠU *a-i-iš-še-et a-ar-ri* 16'. [(*ta-at*)] *hu-ur-ti-ya-[(li)]-ya la-a-hu-i* MUNUS.LUGAL-*ša* 3-ŠU *a-i-iš-še-et* 17'. [(*a-a*)]*r-ri na-at hu-ur-ti-ya-li-ya la-a-hu-i /* 18'. [DU(MU)].É.GAL LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša*¹⁸⁹⁹ *iš-ša-az-mi-it la-a-la-an* AN.BAR-*aš* 19'. [*d*]*a-a-i ka-lu-u-lu-pí-iš-mi-ta-aš-ta*¹⁹⁰⁰ *iš-g[(a-ra)]-an-ta*¹⁹⁰¹ *da-a-i* 20'. *x-en ki-iš-ša-ri-iš-mi*¹⁹⁰² *da-a-i* – „Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla*-. I královna si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla*-. / Palácový [úř]edník [v]yjme z králových a královniných úst železné jazyky. Jejich prsty vezme ‚vsunuté‘ (jazyky a) dá (to) do jejich rukou.“¹⁹⁰³

antuhša-c. „člověk“

S výrazem pro „člověka“ se setkáváme ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), kde se hovoří o sochách božstev Chantašepy, která v rukou drží lidské hlavy: 22'. *har-kán-zi-ma-an*¹⁹⁰⁴ 23'. ^D*Ha-an-ta-še-pé-eš an-du-uh-ša-aš har-ša-a-a[(r-r)]a*¹⁹⁰⁵ ^{GIŠ}ŠUKUR^{<HI>.A}-*ya*¹⁹⁰⁶ – „Božstva Chantašepa však drží jak lidské hlavy tak kopí.“¹⁹⁰⁷

ešhar n. „krev“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se hovoří o tekutině *tarlipa*-, která je podobná krvi: 26'. *an-da-kán ha-li-i-na-aš te-eš-šu-mi-uš tar-li-pí-it šu-u-wa-mu-uš*

¹⁸⁹⁶ Možné doplnění nabízí H. Otten a V. Souček: *iššašma*-[*aš*] (dat. pl.) (OTTEN – SOUČEK 1969: 16 n. 4). Viz rovněž NEU 1980a: 4 n. 5.

¹⁸⁹⁷ Viz NEU 1980a: 4 n. 5.

¹⁸⁹⁸ KBo 17.2 i 4'-6'.

¹⁸⁹⁹ Dupl. KBo 17.3 i 13': LUGAL-*wa-aš* MUNUS.LUGAL-*ša*.

¹⁹⁰⁰ Dupl. KBo 17.3 i 14': *ka-lu-lu-pí-iz-mi-da-aš-ta*.

¹⁹⁰¹ Dupl. KBo 17.3 i 14': *i[š]-ga-ra-an-da*.

¹⁹⁰² Dupl. KBo 17.3 i 15': *ki-iš-ša-ri-mi*.

¹⁹⁰³ KBo 17.1 i 14'-20' (CTH 416.1.A).

¹⁹⁰⁴ Znak *-an* psán přes razuru. V dupl. KBo 17.3 znak *-an* zčásti doložen *har-kán-zi-ma-a[n]*.

¹⁹⁰⁵ Dupl. KBo 17.3 i 18': *har-ša-ar-ra*.

¹⁹⁰⁶ Dupl. KBo 17.3 i 18': ^{GIŠ}ŠUKUR^{HL.A}-*ya* (následuje razura).

¹⁹⁰⁷ KBo 17.1 i 22'-23' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

27'. 2-TAM *pé-e-tu-mi-ni ta-ru-e-ni-ma-at e-eš-har* – „Přineseme dovnitř dvakrát hliněné poháry, plné *tarlipa-*, a nazýváme to krví.“¹⁹⁰⁸ Z této tekutiny se posléze věští: 7. *ma-[a-an] lu-uk-kat-ta-ma nu* ^{LÚ}A.ZU *ú-ug-ga pa-i-wa-ni* 8. *nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in*¹⁹⁰⁹ *ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni* 9. *[k]u-iš ša-ga-i-[i]š ki-i-ša-ri ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya ta-ru-e-ni* – „Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já, a prohlédneme krev [*tarl*]ipa-, pohár a ohniště. [J]aké znamení se stane, to řekneme králi a královně.“¹⁹¹⁰ Následuje oběť. Na rev. iii téhož rituálu se hovoří o krvi ve smyslu „zločinu, krvavého činu“: 10. ^DUTU-*uš* ^DIM-*aš ka-a-ša LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ri DUMU*^{MESŠ}-*ma-aš-ša* ^{URU}*Ha-at-tu-ši*¹⁹¹¹ 11. *e-er-ma-aš-me-et e-eš-h[(ar-š)]a-me-et i-da-a-lu-uš-me-et* 12. *ha-tu-ka-aš-me-et*¹⁹¹² *ha-ri-[(e-nu-u)]n ta-at*¹⁹¹³ *a-ap-pa ša-ra-a* 13. *le-e ú-e-ez-zi* ^L[(^ÚKÚR-n)]*a-ša-at*¹⁹¹⁴ *pé-e-ta*¹⁹¹⁵ - „Ó, Božstvo slunce (a) Bože bouře, pohleďte! Pohřbil jsem nemoc, zločiny, zlo (a) hrůzu krále a královny a jejich synů ve (městě) Chattuša!“¹⁹¹⁶ A toto necht' nepřijde zpět nahoru! (Necht' si je) nepřítel odnese!“¹⁹¹⁷ Nebo následovně: 19. *LUGAL-aš MU]NUS.LU[GAL-aš-ša ... e-eš-har [?]* 20. [(... (-)d]*a-a-ah-h[i* – „s]ejm[u (z) krále [a (z) kr]álo[vny] ..., krev, ...“¹⁹¹⁸.

hahreššar „plíce“²

Výraz pro „plíce“ (*hahreššar*, ^{UZU}*hahriš-* n.) je doložen v rituálu Zuwi KBo 17.17 (+) KBo 30.30 (CTH 412 Zuwi) obv. 12': *ha]-ah-ri-še-da[* a rev. 10': *[ha-ah-ri-i]š-ni-ta-at-kán [d]a-a-ú* – „Necht' ho [v]ezme [plíc]emi!“

haršar n. „hlava“

V rituálu Zuwi je slovo hlava použita v přímé řeči při popisu zničení zla: *h[ar-ša]-an-da-a[t-kán da-a-ú]* - „[Necht' ho (zlo) vezme] h[lav]ou!“¹⁹¹⁹ Ve Starochetitském rituálu pro

¹⁹⁰⁸ KBo 17.1 i 26'-27' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

¹⁹⁰⁹ Dupl. KBo 17.3 iv 4: *ti-iš-šum-mi-in*.

¹⁹¹⁰ KBo 17.1 iv 7-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.). Viz rovněž POPKO 1978: 58.

¹⁹¹¹ KBo 17.6 iii 2: na konci řádku ještě]-ya.

¹⁹¹² Dupl. KBo 17.3 iii 12: *ha-tu-ga-aš-me-et*.

¹⁹¹³ Dupl. KBo 17.6 iii 4':]-aš²-ta.

¹⁹¹⁴ Doplněno podle KBo 17.3 iii 13'.

¹⁹¹⁵ H. Otten a V. Souček považují tento tvar za „neprůhledný“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 24). CHD doplňuje *pé-e-ta-<ú?>* (CHD P: 346a), což by korespondovalo s větou *na-at* ^{LÚ.MESŠ}KÚR [ ] *pé-e-ta-an-tu* (rev. iv 4). Stejný tvar se však vyskytuje na duplikátu C. KBo 17.6 iii 5'.

¹⁹¹⁶ Viz rovněž BOLEY 1984: 63 („I bury the clay troops and the t-vessels in the ground and peg them and speak thus: ‘Sungod, Stormgod, behold, I have buried their illness, blood, ... for the king and queen ...’”).

¹⁹¹⁷ KBo 17.1 iii 10-13 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

¹⁹¹⁸ KBo 17.1 iii 19-20 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

¹⁹¹⁹ KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 7'.

královský pár (CTH 416) se dochoval popis dvou – zřejmě hrůzu vzbuzujících – sošek božstev Chantašepy: 22'. 2 ^D*Ha-an-ta-še-pu-uš har-wa-ni GI[(Š-aš)] har-kán-zi-ma-an*¹⁹²⁰ 23'. ^D*Ha-an-ta-še-pé-eš an-du-uh-ša-aš har-ša-a-a[(r-r)]a*¹⁹²¹ ^{GIŠŠUKUR^{HI>A}-ya}¹⁹²² 24'. *ša-a-ku-wa-aš-me-et iš-ha-aš-kán-ta ú-e-eš-ša-[(a)]n-da-ma* 25'. *iš-har-wa-an-tu-uš TÚG^{HI.A}-uš pu-ta-li-ya-[(a)]n-te-eš-ša* – „Držíme dvě božstva Chantašepa ze dřeva. Avšak božstva Chantašepa drží jak lidské hlavy tak kopí. Jejich oči (jsou) zalaty krví. Oblečeny však jsou do (krvavě) rudých oděvů a (jsou) vysoko vykasány.“¹⁹²³ Vedle toho je v tomto rituálu použit termín „hlava ječmene“, „hlava pšenice“, tj. ječný a pšeničný klas: 19. *hal-ki-aš*¹⁹²⁴ *har-ša-[(a-a)]r iš-hi-ya-an-d[(a)]* 20. *[ZÍZ^{HI.A}-aš-š[(a)]]*¹⁹²⁵ *har-ša-a-ar iš-hi-ya-an-da* – „Klasy (,hlavy) ječmene (jsou) spojeny a klas (,hlava) pšenice (je) spojena.“¹⁹²⁶ *hal-ki-ya-ša*¹⁹²⁷ *ZÍZ^{HI.A}-ša*¹⁹²⁸ *har-ša-a-ar-ra* – „klasy (,hlavy) ječmene i pšenice“.¹⁹²⁹ Na konci rituálu jsou pak tyto klasy odstraněny: 2'. *[ZÍZ^{HI.A}]-ša har-ša-a-a[r ha-a-ra-a-n]a-an partu-u-[n]i-uš-ša* 3'. [ ]x *ke-e a-ra-ah-za p[é-e-t]ah-hé tu-uš tar-ma-e-[mi* – „A [pšeničn]é klas[y, orl]a a ptáky *partu[n]i-*, [ ], ty v[yn]esu ven a připev[ním] je (hřeby).“¹⁹³⁰ Současně je zde termín hlava použit i v nepřeneseném významu 11'. *[(ka)]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un]* 12'. *[(er-m)]a-aš-ma-aš-kán da-a-ah-hu-un kar-di-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-[un]* 13'. *[(har-š)]a-ni-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-un* – „Pohled'te! Sňal[í] jsem z vás pomluvy obyvatel (dosl. jazyky obyvatel)! Sňal jsem z vás nemoc! Sňal[í] jsem ji jak z vašeho srdce, tak z vaší hlavy jsem ji sňal!“¹⁹³¹

haštai- n. „kost“

Kost je zmíněna ve výčtu potravin v rituálu KBo 20.8 (CTH 631): 1 ^{NINDA}*ha-a-li-iš ha-aš-ti-i-aš šar-x* [– „jeden chléb *hali-*, [ ] kosti [“ (rev.[?] iv 7). Vaření kostí je doloženo ve Velkém starochetitském kultovním rituálu (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda):] *ha-aš-ta-i za-nu-an-zi* – „(oni) vaří [ ] kosti.“ (KBo 25.24 ř. 9’).

¹⁹²⁰ Znak *-an* psán přes razuru. V dupl. KBo 17.3 znak *-an* zčásti doložen *har-kán-zi-ma-a[n]*.

¹⁹²¹ Dupl. KBo 17.3 i 18': *har-ša-ar-ra*.

¹⁹²² Dupl. KBo 17.3 i 18': ^{GIŠŠUKUR^{HI.A}-ya} (následuje razura).

¹⁹²³ KBo 17.1 i 22'-25' (CTH 416.1.A). Viz rovněž HAAS 1994: 473.

¹⁹²⁴ Dupl. KBo 17.3 iv 15: *hal-ki-ya-aš*.

¹⁹²⁵ Dupl. KBo 17.3 iv 16: *[ZÍZ^{HI.A}]-ša*.

¹⁹²⁶ KBo 17.1 iv 32 (CTH 416.1.A). Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

¹⁹²⁷ Dupl. KBo 25.148 iv 2': *ha[l-ki]-ya-ša*.

¹⁹²⁸ „Znak *ZÍZ* je v textu KBo 17.3 psán přes razuru. I text KBo 17.1 iv 33 (= FHG 6) nabízí *-aš-ša* (oproti edici).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 39 n. 12).

¹⁹²⁹ KBo 17.3 iv 32.

¹⁹³⁰ KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 iv 2'-3'.

¹⁹³¹ KBo 17.1 i 11'-13'.

inera- c. „obočí“

V rituálu Zuwi (CTH 412) je fragmentárně doložena věta *i-ne-ri-i²-[d]a-at-kán* 8'. *[da-a-ú]* - „[Nechť ho vezme] obočím!“ (KBo 17.17 (+) KBo 30.30, rev. 7'.

kalulupa- c. „prst“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou na prsty krále a královny uvazovány barevné nitě, které mají asorbovat bolest, zlo a nečistoty: 1'. *[ka-lu]-lu-pí-iš-mi k[a]-a[n-ka]-an-z[i]*¹⁹³² x [ ] 2'. [ ]x¹⁹³³ DUMU.É.GAL *nu-uk-kán a-pa-a-aš ka-lu-l[u-pí-iš-mi²* 3'. *[k]a-a-an-[ki]*¹⁹³⁴ - „Na jejich [prs]ty pověsí [ ] palácový úředník. A onen [na jejich]² prs[ty]² [ ] pověs[í].“¹⁹³⁵ A dále: 7'. *[m]a-a-an-kán ka-lu-lu-pí-iš-mi ka-a-an-k[i* 8'. *[iš]-ša-a-aš-ma* [ ]¹⁹³⁶ - „[K]dyž (to) pověs[í] na jejich prsty, [ ] do svých [ú]st [...“¹⁹³⁷ Posléze vezme palácový úředník prsty krále a královny, aby jimi uchopil železné modely jazyků, které jim předtím vložil do úst: 18'. [DU(MU)].É.GAL LUGAL-*aš MUNUS.LUGAL-aš-ša*¹⁹³⁸ *iš-ša-az-mi-it la-a-la-an AN.BAR-aš* 19'. *[d]a-a-i ka-lu-u-lu-pí-iš-mi-ta-aš-ta*¹⁹³⁹ *iš-g[(a-ra)]-an-ta*¹⁹⁴⁰ *da-a-i* 20'. *x-en ki-iš-ša-ri-iš-mi*¹⁹⁴¹ *da-a-i* - „Palácový [ú]ředník [v]yjme z králových a královniných úst železné jazyky. Jejich prsty vezme ‚vsunutě‘ (jazyky a) dá (to) do jejich rukou.“¹⁹⁴² Na rev. iv pak vykonavatel rituálu ovazuje králi a královně prsty nitěmi: 25. LUGAL-*uš MUNUS.LUGAL-ša a-ša-an-zi* 26. *ta ka-lu-lu-pu-uš-mu-uš ga-a-pí-ni-it hu-la-a-li-e-mi* 27. ŠA *QA-TI-ŠU-NU* ... 30.¹⁹⁴³ ... *ta ha-a-ah-ha-al-li-it* 31.¹⁹⁴⁴ *ga-a-pí-na-an da-a-ah-hé*¹⁹⁴⁵ *ka-lu-lu-pí-iš-mi hu-la-li-an ku-i-ta an-da* 32. *hal-ki-ya-ša*¹⁹⁴⁶ *ZÍZ*^{HLA}-*ša*¹⁹⁴⁷ *har-ša-a-ar-ra nu a-pa-at-ta GÌR-ŠU-NU ki-it-ta*

¹⁹³² Podle OTTEN – SOUČEK 1969: 16. E. Neu zpochybňuje doplnění vzhledem ke tvaru na ř. 11' (NEU 1980a: 4 n. 2).

¹⁹³³ Snad *[an-d]a* (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16 n. 2).

¹⁹³⁴ Srv. ř. 7'.

¹⁹³⁵ KBo 17.2 i 1'-3' (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16-17.).

¹⁹³⁶ Viz NEU 1980a: 4 n. 5.

¹⁹³⁷ KBo 17.2 i 7' (viz CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16-17.).

¹⁹³⁸ Dupl. KBo 17.3 i 13': LUGAL-*wa-aš* MUNUS.LUGAL-*ša*.

¹⁹³⁹ Dupl. KBo 17.3 i 14': *ka-lu-lu-pí-iz-mi-da-aš-ta*.

¹⁹⁴⁰ Dupl. KBo 17.3 i 14': *i[š]-ga-ra-an-da*.

¹⁹⁴¹ Dupl. KBo 17.3 i 15': *ki-iš-ša-ri-mi*.

¹⁹⁴² KBo 17.1 i 18'-20'.

¹⁹⁴³ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

¹⁹⁴⁴ Pro řádky rev. iv 31-37 je doložen text A. KBo 25.148.

¹⁹⁴⁵ Dupl. KBo 25.148 iv 1': *d[a]-a-ah-hí*.

¹⁹⁴⁶ Dupl. KBo 25.148 iv 2': *ha[l-ki]-ya-ša*.

¹⁹⁴⁷ „Znak ZÍZ je v textu KBo 17.3 psán přes razuru. I text KBo 17.1 iv 33 (= FHG 6) nabízí *-aš-ša* (oproti edici).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 39 n. 12).

/ 33. *ga-a-pí-na-an*¹⁹⁴⁸ *ka-lu-lu-pí-iz-mi-it*¹⁹⁴⁹ *ha-ah-ha-al-li-it ma-a-ar-ka-ah-hi*¹⁹⁵⁰ – „Král a královna jsou (zde). A jejich prsty ováží nití, (prsty) jejich rukou ... . A já vezmu (nástrojem) *hahhal* nit, co však (je) na jejich prstech ovázáno, klasy (,hlavy‘) ječmene i pšenice, a to leží u jejich nohou. / Nit rozdělím jejich prsty (a nástrojem) *hahhal*.“¹⁹⁵¹

V rituálu mužů *ašušala-* ABoT 1.35++ (CTH 665) je popsáno, jak starci překříží své prsty. Význam tohoto konání není jasný: 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš[(-) ...]al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi nu-uš-ma[... G(IŠ)]ma-a-ri-uš* 14. *ku-ut-ta-na-az-aš-mi-it ke-e[...]x na-an-ni-an-zi* 15. *nu-uz-kán* ^{LÚ.MEŠŠ}ŠU.GI¹ *a-x[... (k)]a-lu-lu-pu-uš-mu-uš* 16. *hu-ur-ta-li-an-zi ne-[kán ... (1-ŠU kat-ta-an) a]r-ha wa-ha-an-zi* – „A je suknem a je [...]*alliya-* podávají. A jim [...]*kopí*¹⁹⁵² z jejich rukou *tí[mto?* ...] vyrazí. A starci se [...] své prsty *zkříží?* A oni se jednou dolů [p]ryč otočí.“¹⁹⁵³

kard- n. „srdce“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se hovoří o nemoci, která postihla srdce: 11'. [(*ka*)]-*a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un]* 12'. [(*er-m*)]-*a-aš-ma-aš-kán da-a-ah-hu-un kar-di-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-[un]* 13'. [(*har-š*)]-*a-ni-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-un* – „Pohleďte! *Sňa*[I] jsem z vás pomluvy obyvatel (dosl. jazyky obyvatel)! *Sňal* jsem z vás nemoc! *Sňa*[I] jsem ji jak z vašeho srdce, tak z vaší hlavy jsem ji *sňal!*“¹⁹⁵⁴ 5'. [-*a*]-*š-ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya a-i-in ú-wa-a-i-in pí-tu-li-uš-ša* 6'. [*da-a-ah-h*]-*u-un* ^{GIŠ}ŠÚ.A-*ka-az-mi-it* ^{GIŠ}NÁ-*az-mi-it kar-ta-az-mi-it* 7'. [-*g*]-*a-az-mi-it da-a-ah-hu-un* – „[-*vza*]-*l* jsem králi a královně bol, bolest a úzkost. Vzal jsem ji z jejich židle, z jejich postele, z jejich srdce, z jejich [-].“¹⁹⁵⁵

genu- n. „koleno“

V rituálu Zuwi (CTH 412) máme doloženo: [*g*]-*nu-ta-at-kán da-a-ú* – „Nechť ho vezme [k]olenem!“ (KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 12'). Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) jsou zmíněna sukna, jež se kladla na kolena (ubrousky?): 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA^{HLA} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA^{HLA}[A]* 11.

¹⁹⁴⁸ Dupl. KBo 25.148 iv 3': *g[a]-a-pí-na-an*.

¹⁹⁴⁹ Dupl. KBo 17.1 iv 34: *ka-lu-lu-pí-iz-me-e[t]*.

¹⁹⁵⁰ Dupl. KBo 25.148 iv 4': *ma-ar-ka-ah-hi*.

¹⁹⁵¹ KBo 17.3 iv 25-33.

¹⁹⁵² Ak. pl.

¹⁹⁵³ ABoT 1.35++ i 12-16. Dále viz obv. i 30 a rev. iv 18'. Dupl. KBo 17.33++ i 7' a dupl. KBo 17.12 i 4'.

¹⁹⁵⁴ KBo 17.1 i 11'-13'.

¹⁹⁵⁵ KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 iv 5'-7'.

šu-[up-p(í-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)*] – „Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]u [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].“¹⁹⁵⁶ Obdobně v rituálu KBo 25.40 (CTH 670) přináší palácoví úředníci pro krále sukno na kolena: DUMU]^{MEŠ}.É.GAL *gi-nu-wa-aš* GA[DA – „palácoví] uředníci suk[no] na kolena[“ (ř. 3’).

genzu- n. „klín, genitálie“¹⁹⁵⁷

Tento pojem je znám z rituálu Zuwi (CTH 412): [*ge*]-*en-zu-i-[t]a-at-kán* 11’. [*da-a-ú*] - „[Necht’] h[o vezme kl]ínem!“ (KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 10’, srv. i obv. 3’. *ge*¹-*e*[*n-zu*, Obv. 13’. *ge-en-[zu-aš]*).

keššar c. „ruka“¹⁹⁵⁸

Slovo běžné již ve starochetitském období ve spojeních jako: 20’. *x-en ki-iš-ša-ri-iš-mi*¹⁹⁵⁹ *da-a-i* – „(a) dá (to) do jejich rukou“¹⁹⁶⁰; 27’. DUMU.É.GAL-*iš*¹⁹⁶¹ 28’. ^D*Ha-an-ta-še-pa-an* LUGAL-*i ki-iš-ša-ri-i da-a-i* – „Palácový úředník položí jedno božstvo Chantašepa králi do ruky“¹⁹⁶², dále např. *nu-uz-za 2-at 2-at ki-iš-šar-ta* x[– „A si oběma rukama [“ (KBo 20.8, CTH 631, obv.[?] i 11’). V rituálu HHT 75 (CTH 670) je doloženo spojení *ti-i]t-ta-nu-an-zi ne ki-iš-šar-ta(-)x* [– „n]echají posadit se a ty jsou s rukou (tj. v ruce) [“¹⁹⁶³.

kuttar- n. „rameno, paže“

V ABoT 1.35++ (CTH 665) tento výraz použit v nejasné souvislosti: 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš*(-) ...]*al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi nu-uš-ma*[... ^{G(IŠ)}]*ma-a-ri-uš* 14. *ku-ut-ta-na-az-aš-mi-it ke-e*[...]x *na-an-ni-an-zi* – „A je sukmem a je [...]*alliya-* podávají. A jim [...]kopi¹⁹⁶⁴ z jejich rukou tí[mto[?] ...] vyrazí.“¹⁹⁶⁵

¹⁹⁵⁶ KBo 17.11++ i 9-11. Obdobně lze zřejmě doplnit i v textu KBo 20.8 (CTH 631): 3’. LUGAL-*wa-aš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a gi-nu-wa-aš GADA*^{HLA} *da-an-zi*] 4’. *ti-an-zi pa-ta-a-[na* ^{GIŠ}GÌR.GUB-*iš da-an-zi*] – „[vezmou sukna na kolena] krále [a] královny [ ] postaví, [vezmou však podnožky] pod nohy [“ (obv.[?] i 3’-4’).

¹⁹⁵⁷ HHW: 77-78. Oproti tomu M. Giorgieri: „vnitřnosti“ (GIORGIERI 1992: 69).

¹⁹⁵⁸ NEU 1983: 97 n. 354, n. 355.

¹⁹⁵⁹ Dupl. KBo 17.3 i 15’: *ki-iš-ša-ri-mi*.

¹⁹⁶⁰ KBo 17.1 i 20’ (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK: 1969: 20-21.).

¹⁹⁶¹ Dupl. KBo 17.3 i 22’: DUMU.É.GAL.

¹⁹⁶² KBo 17.1 i 28’-29’ (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK: 1969: 20-21.). Fragmentárně se dochovala věta: 37’. D[UMU].É.GAL LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša ki-i]š-*] 38’. ^D*Ha-an-ta-še-pu-uš te-eš-šu-um-mi-uš-ša da-a-i* – „Palácový úředník [z] ru[kou] krále a královny božstva Chantašepa a poháry.“ (KBo 17.1 i 37’-38’, CTH 46.1.A).

¹⁹⁶³ HHT 75 ř. 5’. Viz STARKE 1977: 94 a NEU 1980a: 180 n. 603.

¹⁹⁶⁴ Ak. pl.

lala- c./n. „jazyk“

V rituálu Zuwi, kde má být pacient očištěn, se výraz pro jazyk vyskytuje v souvislosti s omýváním zla z těla pacienta: [*la-a-li-t*]a-at-kán *li-ip-tu* – „Nechť (zlo) olíže jazykem!“¹⁹⁶⁶ Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou v rámci substitučního rituálu použity železné jazyky, které si král s královnou vkládají do úst, aby tyto absorbovaly nečistoty z jejich těla: na fragmentu KBo 17.2 obv. i, kterým celý rituál zřejmě začíná, se praví: 4'. [*a*]n-da-ma nam-ma 2 GAL *la-a-le-eš* AN.BA[R 5'. *an-da* DUMU.É.GAL *pé-e-ta-i* 1^{EN} A-NA LU[GAL 1^{EN} A-NA MUNUS.LUGAL 6'. *ta* LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša *iš-ša-a-aš-ma*(-)¹⁹⁶⁷ - „Palácový úředník dále přinese dovnitř dva velké železné jazyky [...]; jeden pro k[rále, jeden pro královnou]. Poté král a královna do svých úst [“¹⁹⁶⁸ Po několika dalších rituálních úkonech, během kterých mají zřejmě král s královnou železné jazyky stále v ústech, se praví: 18'. [DU(MU)].É.GAL LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša¹⁹⁶⁹ *iš-ša-az-mi-it la-a-la-an* AN.BAR-aš 19'. [*d*]a-a-i - „Palácový [úř]edník [v]yjme z králových a královniných úst železné jazyky.“¹⁹⁷⁰ Princip tohoto přenesení zla a nečistot na základě kontaktní magie je znám z chetitských textů i v dalších obměnách: objektu, který má na sebe zlo převzít, se lze dotknout rukou, tento objekt je pacientovi posazen na hlavu, nebo je oblečen do pacientových šatů.¹⁹⁷¹

V. Haas¹⁹⁷² se domnívá, že železné jazyky použité v tomto rituálu mají zpřítomnit „zlé pomluvy obyvatel“ a s jejich pomocí se má královský pár očistit, neboť v rituálu je výraz *lala-* použit i ve významu „pomluva“, které je nutné se zbavit: 11'. [(*ka*)]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán *ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un]* - „Pohleďte, sňal jsem z vás pomluvy obyvatel...“¹⁹⁷³ A stejně tak: 10. *ka-a-ša* LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-[(*ša* DUMU^{MEŠ} URU *Ha-at-tu-ša-aš-ša*)] 11. *i-da-a-lu-uš-mi-i*[(*t pa-ap-ra-a-tar-ša-me-et ha-tu-ga-uš la-a-lu-uš*¹⁹⁷⁴)] 12. ^D*Ha-an-ta-še-pa-[an TÚG^{HIA}-uš(?)*¹⁹⁷⁵ *iš-ha-aš-kán-tu-uš da-a-ah-hu-un]* -

¹⁹⁶⁵ ABoT 1.35++ i 12-13.

¹⁹⁶⁶ KBo 17.17 (+) KBo 30.30 (CTH 412) rev. 6.

¹⁹⁶⁷ Možné doplnění nabízí H. Otten a V. Souček: *iššašma-[aš]* (dat. pl.) (OTTEN – SOUČEK 1969: 16 n. 4). Viz rovněž NEU 1980a: 4 n. 5.

¹⁹⁶⁸ KBo 17.2 i 4'-6' (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16-17.).

¹⁹⁶⁹ Dupl. KBo 17.3 i 13': LUGAL-wa-aš MUNUS.LUGAL-ša.

¹⁹⁷⁰ KBo 17.1 i 18'-19' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21 a HAAS 2003: 599.).

¹⁹⁷¹ HAAS 1994: 893-895.

¹⁹⁷² HAAS 2003: 598.

¹⁹⁷³ KBo 17.1 i 11' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 18-19.). K termínu *utniyandan laluš* viz rovněž NEU 1970: 55 n. 27 (překládá jako „Zungen der Bevölkerung“, tj. „jazyky obyvatel(stva)“).

¹⁹⁷⁴ Doplněno podle KBo 17.4 ii 5'. KBo 17.5 ii 11: *ha-tu-ka-uš* EM[E]-u[š³].

¹⁹⁷⁵ Viz NEU 1983: 370-371 n. 3. Srv. obv. i 25'.

„Pohled'te, [sňal jsem] z krále a královny a obyvatel Chattušy jejich zlo, jejich nečistotu, zlé jazyky (tj. pomluvu), krví potřísněné [šaty?] (z) bohyně Chantašep[y].“¹⁹⁷⁶

^(UZU) *paltana-* c. „rameno, lopatka“¹⁹⁷⁷

Termín vyskytující se v rituálu Zuwi (CTH 412): *pa]l-ta-an-ta-at-kán 9' [da-a-ú] - „[Necht'] ho [vezme r]amenem!“* (KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 8'-9').

pat(a)- c. „noha“¹⁹⁷⁸

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) jsou králi a královně přineseny „podnožky pro nohy“. Termín překládáme záměrně tak, aby v sobě obsahoval dvakrát slovo „noha“, neboť i v chetitském textu je jeden termín redundantní (*pata-* i sumerské *GÌR* znamenají totéž, „noha“): 9. DUMU.É.GAL Š[(A? LUGAL DUMU.É)].GAL MUNUS.LUGAL *pa-a-an-[z]i* 10. *gi-nu-w[a-a(š GADA^{HL.A} pa-ta-a-a)]n-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB *da-[(an-z)]i gi-nu-wa-aš GADA^{HL.[A]}* 11. *šu-[up-p(í-wa-aš-ha-na-al-li-y)a]-aš ti-an-zi* ^{GIŠ}[(GÌR.GU)B *ta-ga-a-an ti-a(n-zi)] - „Palácový úředník [krále (a) palácový] úředník královny jdou a ve[zmo]ju [sukna na] kolen[a] a podnožky pro [nohy] krále a královny. Sukn[a] na kolena položí na sv[azky cibule], p[odnožky postaví na zem].“¹⁹⁷⁹ V příbuzném textu KBo 20.8 (CTH 631) je popsán obdobný rituál: 3'. LUGAL-*wa-aš* MUNUS.LUGAL-*aš-š[a gi-nu-wa-aš GADA^{HL.A} da-an-zi]* 4'. *ti-an-zi pa-ta-a-[na* ^{GIŠ}GÌR.GUB-*iš da-an-zi] - „[vezmou sukna na kolena] krále [a] královny [ ] postaví, [vezmou však podnožky] pod nohy [“¹⁹⁸⁰ V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) má jedna kráva obtočené čtyři řemeny kolem nohou a jeden kolem hlavy: 10'. 1 ^{GU4}ÁB *pa-ta-a-aš-ša-aš [(4* ^{KUŠ}*iš-h)i-ma-a-ne-eš]* 11'. *ne-e-an-te-eš 1 ^{KUŠ}iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za* A[(MAR-*uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)]* 12'. A-NA UDU Û SILA₄ *ha-mi-in-kán - „Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)řaže(né)]² m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti.“¹⁹⁸¹***

puri- c. „ret“; rovněž „okraj“

V rituálu Zuwi čteme: *p[u-u-ri-ta-at-kán da-a-ú'] - „[Necht' jej vezme'] r[ty!]“* (KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 6').

¹⁹⁷⁶ KBo 17.4 ii 10-12, doplněno pomocí KBo 30.33.

¹⁹⁷⁷ HHW: 118.

¹⁹⁷⁸ EICHNER 1975: 161; FORSSMANN 1980: 71 n. 4; NEU 1983: 142-143.

¹⁹⁷⁹ KBo 17.11++ i 9-11.

¹⁹⁸⁰ KBo 20.8 obv.² i 3'-4'.

¹⁹⁸¹ KBo 17.15 rev.¹ 10'-12'.

šakuwa- n. „oko“

Popis hrůzostrašných očí božstev Chantašepy se dochoval ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 24'. ša-a-ku-wa-aš-me-et iš-ha-aš-kán-ta – „Jejich oči (jsou) zalily krví.“¹⁹⁸²

^(UZU)šarhuwant- c. „břicho“

Výraz opět doložený v rituálu Zuwi: š[ar-hu-wa-an-ti-t[a-a]t-kán [da-a-ú] – „[Necht' h]o [vezme b]řichem!“ (KBo 17.17 (+) KBo 30.30 rev. 11').

takkani- „hrud“

V rituálu Zuwi KBo 17.17 (+) KBo 30.30 (CTH 412) je doloženo: [t]ág-ga-ni-ta-at-ká[n d]a-a-ú – „Necht' ho [v]ezme [h]rudí!“ (rev. 9').

^{UZU}ÉLLAG „ledviny“

Označení části těla „ledviny“ se vyskytuje ve výčtu obětí ze zvířat v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 4'. ŠA GU₄.MAH^{HLA} Û GU₄ [ ] 5'. ^{UZU}mu-uh-ra-a-uš-mu-uš G[U₄?] 6'. ^{UZU}ÉLLAG^{HLA}-ŠU-NU ^{UZU}Ī.UDU^{HLA}[ ] 7'. tu-uš 9-aš ^{GIŠ}tu-hu-up-zi-y[a-aš] – „Býků a [ ] jejich muhrai- [ ], jejich ledviny, ovčí tuk[ ]. A ony v devíti tuhupzi-[ ].“¹⁹⁸³ Kromě tohoto označení jsou již ze starochetitského období známé tzv. „pestré ledviny“, ^{UZU}ÉLLAG.GÛN.A, dosud neznámá část těla.¹⁹⁸⁴

^{UZU}GABA „prsa, hrud“

Označení části těla „prsa“ je doloženo ve výčtu zvířecích obětí v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) společně s dalšími částmi těla: 1'. [ ] š[u-up-pa(-)] [ ] 2'. [^{UZ}U]GABA^{HLA}(-)[ ] 3'. [^{UZ}U]SAG.DU^{HLA}[ ] – „[ ] m]aso, [ ] prsa, [h]lavy[“.¹⁹⁸⁵

GEŠTU „ucho“

V rituálu Zuwi (CTH 412) se dochovalo toto srovnání: [GEŠTU^{HI}]^A A-NA GEŠTU^{<HI>.A?} [KI.4] – „[(jeho) uš]i (jsou) [větší než] (jeho) uši“.¹⁹⁸⁶

¹⁹⁸² KBo 17.1 i 22'-25' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

¹⁹⁸³ KBo 17.15 obv. 4'-7'.

¹⁹⁸⁴ HZL: 258; HHW: 221. Viz např. KBo 17.17 (+) KBo 30.30 obv. 3': [^{UZU}ÉLLAG.GÛ]N.A (CTH 412).

¹⁹⁸⁵ KBo 17.15 obv. 1'-3'. Rovněž viz KBo 17.17 (+) KBo 30.30 obv. 11'.

¹⁹⁸⁶ KBo 17.17 (+) KBo 30.30 obv. 9'.

GÌR „noha“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je u nohou krále a královny navržena hranice dříví: 28. ^{GIŠ}har-pa-ma 1-an-ta LUGAL-aš GÌR-ši ki-it-ta MUNUS.LUGAL-ša 1-an-ta 29. ki-it-ta¹⁹⁸⁷ – „Hromada dříví ale: jedna leží u nohy krále, jedna však leží (u nohy) královny.“¹⁹⁸⁸ A dále jsou k jejich nohám položeny i ostatní materie (32. nu a-pa-at-ta GÌR-ŠU-NU ki-it-ta – „a to (tj. klasy ječmene a pšenice) leží u jejich nohou.“¹⁹⁸⁹). V rituálech skupiny CTH 649 je popisováno natírání nohou neznámou substancí. Nohy jsou doloženy na fragmentu KBo 25.39 l. kol. 1' (GÌR^{HLA}-aš-š[a-an]), dále pak v textu KBo 17.43 (CTH 649):]-aš ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉-an GÌR^{HLA}-ŠU-NU še-e-er-hi-it šar-ta-i ta nam-ma tar-uk-zi [ ] – „] nohy klaunů potírá substancí šerha- a potom tancuje.“ (i 14').

^{UZU}NÍG.GIG „játra“

V rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): jsou játra zmíněna jen zlomkovitě: U]Š-KE-EN ^{UZU}NÍG.GIG da-a-i – „se k]laní. Vezme játra.“ [(rev. iii 13'). Tato játra jsou posléze vhazována „vůdci hluchých mužů“ do nádoby huppi-: 15'. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA ^{LÚ.MEŠ}Ú.HÚB hu-u-[up-pí-iš-ši] 16'. [šu-uh-ha-a]n-zi me-ma-al še-me-hu-na-an ^{UZU}NÍG.GI[G] 17'. [A-NA UGULA ^LÚ.MEŠÚ.HÚB hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i] 18'. [ ]t]a šu-u-uh-za a-ap-pa DINGIR.LÚ^{MEŠ}-na-aš šu-u[h-ha-an-zi] – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby hu[ppi-] krupici, šamehuna-, játr[a] nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby huppi-. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.“¹⁹⁹⁰ V rituálu HHT 73 (CTH 648), vykonávaném synem společně s knězem „pomazaným“ kněz vezme játra zvířat, jež byla předtím poražena (na obv. 4' se hovoří o porážce a býku a dvaceti ovcích): 7'. ... ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{UZU}NÍG.GIG x[– „Kněz „pomazaný“ játra [“ (obv. 7'). Text je porušen, není však vyloučeno, že tato játra jsou obětována trůnu a závoře (obv. 9'-10'). V textu KBo 17.43 nastaví muži hapi- králi játra a ten na ně zdálky položí svou ruku: 18'. [^{LÚ.MEŠ}ha]-a-pé-eš ^{URU}Da-a-ú-ni-ya ^{UZU}NÍG.GI[G 19'. [ ] LUG]AL-uš tu-u-az QA-TAM d[a-] – „[Muži ha]pia-města Dawiniya játr[a ... . Kr]ál p[oloží] z dálky ruku.“¹⁹⁹¹ V průběhu Slavnosti zmiňující lidi

¹⁹⁸⁷ V textu KBo 17.1 následuje za slovem ki-it-ta paragrafová linie.

¹⁹⁸⁸ KBo 17.3 iv 28-29 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁹⁸⁹ KBo 17.3 iv 32 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

¹⁹⁹⁰ KUB 43.30 iii 15'-18'.

¹⁹⁹¹ KBo 17.43 i 18'-19'. Tato játra jsou pak doložena na rev. iv 1'.]x ^{UZU}NÍG.GIG-uš ku-un-na-a[z⁹ a na rev. iv 4'. ha-an-te-ez-zi-an ^{UZU}NÍG.GIG LUGAL-uš e-ep²-zi – „Král uchopí² přední játra“. Obdobně i KBo 25.89 ii 6'-7' (CTH 670): 6'. ma-a-an UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM ^{UZU}NÍG.GI[G ... LUGAL-uš] 7'. tu-wa-az QA-TAM da-a-i – „Když vrchní kuchař [ ] játr[a ... král] položí z dálky ruku.“

z Kuruštamy (CTH 654) se zmiňuje, jak lidé z města Kuruštamy uvaří játra: 5'. [LÚ]^{MEŠ}
^{URU}*Ku-ru-uš-ta-ma* ^D*Kur-ša-aš É-ri* [ ] 6'. [^{UZU}NÍ]G.GIG *da-an-zi ne za-nu-an-zi nu*
 A-NA x [ ] 7'. [ ]x *É-ir hal-zi-an-zi nu a-da-an-zi* – „Lidé (z) města Kuruštama do
 chrámu boha Kuršy [ ] vezmou [já]tra a uvaří je. A [ ] v domě volají a jedí.“¹⁹⁹²

(^{UZU})SAG.DU „hlava“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro
 Boha bouře města Zippalanda) jsou číšníkům boha dány vepřové hlavy: 8'. [^{LÚ}.MEŠ₁*ha-a-pé-eš*
^{LÚ}.MEŠ UR.BAR.RA] ^{URU}*Ša-lam-p[a]* 1 ^{UZU}SAG.DU ŠAH A-NA ^{LÚ}.MEŠ SAGI
 DINGIR^{LIM} 9'. [^{pí}-an-zi ^{LÚ}.M^{EŠ}₁*ha-a-p[é-e]š* ^{LÚ}.MEŠ UR.BAR.RA ^{URU}*Ka-a-da-*
ba 10'. [1 ^{UZU}SAG.DU Š(AH) A-NA ^{LÚ}.ME^Š₁S[A(G)]I DINGIR^{LIM} ^{pí}-an-zi ^{LÚ}.MEŠ₁*ha-a-pé-*
eš ^{LÚ}.MEŠ UR.BAR.R[A] 11'. [(^{URU}*Kar-da-ba-ha* 1 ^{UZU}SAG.D(U) ŠAH) A-N]A
^{LÚ}.MEŠ SAGI DINGIR^{LIM} ^{pí}-an-zi 12'. [(30 *PA-RI-SI kar-aš*) -n]i ^{LÚ}.MEŠ ^{URU}*Ú-lu-uš-na*
^{pí}-an-zi – „[Muži *hapia-* (a) ,vlčí muži‘ z Šalampy [dají] jednu vepřovou hlavu číšníkům
 boha [Muž]i *hapia-* (a) ,vlčí muži‘ z Kadaby dají [jednu vepřovou hlavu č]íš[níkům] boha.
 Muži *hapia-* (a) ,vlčí muži‘ [(z Kardabachy) dají jednu vepřovou hlavu] číšníkům boha.“

Hlava je mimojiné doložena i ve výčtu zvířecích obětí v rituálu KBo 17.15 ze
 skupiny CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva) společně s dalšími částmi těla: 1'. [^šu-
 up-pa(-)[ ] 2'. [^{UZ}U]GABA^{HLA}(-)[ ] 3'. [^{UZ}U]SAG.DU^{HLA}[ ] – „[m]aso, [ ]prsa, [ ]
 h]lavy[“.¹⁹⁹³ V tomto rituálu je zmíněna i kráva, jež má kolem hlavy obtočen řemen: 10'. 1
^{GU}4 ÁB *pa-ta-a-aš-ša-aš* [(4 ^{KUŠ}*iš-h*)i-ma-a-ne-eš] 11'. *ne-e-an-te-eš* 1 ^{KUŠ}*iš-hi-ma-a-aš I-*
 NA SAG.DU-ŠU *ne-e-an-za* A[(MAR-uš *an-na-nu*)-uz-zi-ya-(an-za)] 12'. A-NA UDU Û
 SILA₄ *ha-mi-in-kán* – „Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden
 řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)raže(né)]² m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k
 jehněti.“¹⁹⁹⁴ V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je v úvodu textu ABoT 1.35++ bez
 kontextu zmíněna „hlava“ (i 5).

^{UZU}ŠÀ.BA „srdce“

Ve výčtu obětí masa pro nejrůznější božstva v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost
 za podsvětní božstva) je zmíněno i srdce: 2'. [^{UZ}U]ŠÀ.BA 1 [ ] 3'. [ ]x *ši-ú-na-aš*

¹⁹⁹² KBo 13.175 rev. 5'-7'.

¹⁹⁹³ KBo 17.15 obv.¹ 1'-3'.

¹⁹⁹⁴ KBo 17.15 rev.¹ 10'-12'.

pár-na [ ] 4'. [ ]x *a-pí-ya ti-an-zi a-pé-e-y*[a – „s]rdce, jeden [ ] do chrámu [ ] tam postaví. A tito[“.¹⁹⁹⁵

UZU^ÚR „úd“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) dostane muž *hamina-* údy zabitých býků: 10'. [(*lu-ú-li-ya-aš še-e-er ku-i-uš*)] GU₄^{HIA}-*uš hu-kán-zi* LÚ.MEŠ^{ha-a-pé-eš} 11'. [LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA 1^{AM} UZU^Ú)]R GU₄ A-NA LÚ^{ha-mi-i-ni pí-an-zi} – „Ty býky, [které] porazí [u pramene]: muži *hapia-* (a) [„vlčí muži“] dají [po jednom] býčím [ú]du muži *hamina-*“.¹⁹⁹⁶ V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) se hovoří o údu vhozeném do hrnce: 15'. ... *ta* DUG^{TU₇-ša ša-li-ga} UZU^ÚR-*aš-ta da-a-i ta-a*[t] 16'. [*a-ap-p*]a DUG^{TU₇-ša pé-eš-ši-i-e-ez-zi ta-aš pí-d-da-a-i} – „A přiblíží se k hrnci, vezme úd a vhodí ho [zpě]t do hrnce. A utíká.“¹⁹⁹⁷

QĀTU(M) „ruka“

Akkadský termín pro „ruku“ je použit v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), kde král pokládá svou ruku na obětní nádobu, kterou mu nastaví vrchní kuchař, a společně pak obětují: 1'. [UGULA LÚ.MEŠ^{MUHALDIM iš}]-*p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar* LU[GAL-*i pa-ra-a e-ep-zi* 2'. [LUGAL-*uš QA-TAM d*]a-a-i UGULA LÚ.MEŠ^{MUHALDIM ha-aš-ši-i} 3-Š[U *ši-pa-an-ti*] – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikrát] ohništi.“¹⁹⁹⁸ V rituálu HHT 73 (CTH 648) opět pravděpodobně král pokládá ruku na obětiny, kontext je však velmi porušen: 7'. ... LÚ^{GUDU₁₂} UZU^{NÍG.GIG} x[ ] 8'. *tu-u-wa-az QA-TAM da-a-i* LU[GAL [ ] 9'. *hal-ma-aš-šu-it-ti da-a-*[i [ ] 10'. *ha-at-ta-lu-wa-aš GIŠ*[ ] – „Kněz ‚pomazaný‘ játra [ ] z dálky položí ruku. Kr[ál [ ] d[á] na trůn. [ ] závoru [“.¹⁹⁹⁹ V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) „položí syn ruku“ na neznámý objekt (či obětinu): DUMU-*aš QA-TAM da-a-i* (ii 1). V textu KBo 17.43 nastaví muži *hapia-* králi játra a ten na ně z dálky položí svou ruku: 18'. [LÚ.MEŠ^{ha}]-*a-pé-eš* URU^{Da-a-ú-ni-ya} UZU^{NÍG.G}[IG 19'. [... LUG]AL-*uš tu-u-az QA-TAM d*[a- [ ] – „[Muži *ha*]pia- města Dawiniya játra ... . Kr[ál p]oloží] z dálky ruku.“²⁰⁰⁰ Ve stejném textu je použito spojení „svou rukou“[?] drží.“ – *QA-TI-ŠU har-zi* (iv 8'). Na pravé kolumně textu KBo 25.73 (CTH 670) je zlomkovitě doloženo: LUGAL-*uš QA-*

¹⁹⁹⁵ KBo 17.15 rev.¹ 2'-4'.

¹⁹⁹⁶ KBo 20.16++ i 10'-11'. Dále viz obv ii 1'-3', ii 4'-7'.

¹⁹⁹⁷ KBo 17.43 i 15'-16'.

¹⁹⁹⁸ KUB 43.30 ii 1'-2'. Totéž viz obv. ii 9' a 13'. Obdobně text KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 20'.

¹⁹⁹⁹ HHT 73 obv. 7'-9'.

²⁰⁰⁰ KBo 17.43 i 18'-19'. Obdobně i KBo 25.89 ii 6'-7' (CTH 670).

TAM d[a-a-i – „král položí (svou) ruku“ (p. kol. 4'). Viz dále KBo 25.88 + KBo 7.38: 3'. [DUMU].É.GAL LUGAL-i GADA-an[ ] 4'. [I-N]A QA-TI-ŠU x[– „Palácový] úředník sukno králi [... d]o jeho (svých) rukou [“.²⁰⁰¹

Voda na umytí rukou viz ME-E QA-TI.

IV. 11. Příroda, přírodní a meteorologické jevy a božstva

nepiš- n. „nebe“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se setkáváme s meteority, které byly označovány termíny „železné / měděné nebe“²⁰⁰² ([AN-B]AR-aš *ne-e-pí-iš*²⁰⁰³ 1^{EN} *ki-it-ta* URUDU-aš-ša 1^{EN} *ki-it-ta*).²⁰⁰⁴ V tomto textu jsou vloženy do rituální nádoby, do níž vykonavatel rituálu položí rovněž devět hřebíků a palácový úředník dovnitř naleje vodu, jíž se předtím omyli král s královnou. Ve stejném rituálu je zmíněna „věčnost“ nebe a země: 1. [ma-a-a]h-ha-an-da²⁰⁰⁵ ^DUTU-uš ^DIM-aš²⁰⁰⁶ *ne-e-pí-iš te-e-[(kán-na)]*²⁰⁰⁷ 2. *uk-tu-ri*²⁰⁰⁸ LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša DUMU^{MEŠ}-ša²⁰⁰⁹ *uk-tu-u-re-eš a-š[(a-a)]n-d[u]*²⁰¹⁰ - „[Ta]k jako (jsou) věční Božstvo slunce (a) Bůh bouře, nebe a země [ ], (stejně tak) nechť jso[u] král a královna a děti věční!“²⁰¹¹ Vedle toho je zde zmíněno „Božstvo slunce nebe“ a Božstvo slunce země“ 7'. *n[e-e-pí-š]a-aš* ^DUTU-uš 8'. [ ]x-aš *ták-na-aš* ^DUTU-uš ...²⁰¹²

pahhur n. „oheň“

V rituálu KBo 25.86++ (CTH 635) je oheň zmíněn fragmentárně:]x *mar-nu-an da-a-i ta-ták*²⁰¹³ *pa-ah-h[ur – ,]* vezme nápoj *marnuan*. A ohe[ň“ (ii 4). Stejně tak v KUB 33.59 rev. iii 9. *pa-ah-hur ú-ra-a-ni*, iii 9, CTH 336).

²⁰⁰¹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 3'-4'.

²⁰⁰² HAAS 1994: 126 n. 99. Viz rovněž POPKO 1978: 11 n. 2.

²⁰⁰³ Dupl. KBo 17.3 i 3': *ne-pí-iš*.

²⁰⁰⁴ KBo 17.1 i 8' (CTH 416.1.A.).

²⁰⁰⁵ Dupl. KBo 17.3 ii 20': *ma-a-an*.

²⁰⁰⁶ Dupl. KBo 17.3 ii 20': ^DUTU ^DIM.

²⁰⁰⁷ Viz komentář OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 4.

²⁰⁰⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 1:]-*re-eš*. Totéž bylo původně zřejmě napsáno i v textu KBo 17.1, avšak písař koncovku později smazal (OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 5).

²⁰⁰⁹ Dupl. KBo 17.3 iii 1: MUNUS.LUGAL-ša DUMU^{MEŠ}-eš-ša.

²⁰¹⁰ Srv. však KBo 17.1 rev. iii 7': *a-ša-an-tu*. KBo 17.3 iii 2: *a-ša-an-tu*.

²⁰¹¹ KBo 17.1 iii 1-2 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

²⁰¹² KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 iv 7'-8'. (Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 40-41.).

²⁰¹³ E. Neu se domnívá, že se jedná o přepsání písaře, který zamýšlel napsat *ta-kán* (NEU 1980a: 148 n. 502).

šiu- c.

„bůh, božstvo“

O božstvech obecně se v rituálech hovoří především ve výčtech obětí, např. v rituálu KBo 25.150 ř. 3': *ta ku-el-la ši-ú-[na-aš pé-ra-an ... pa]-tal-ha-e-mi* - „a [před] každé božs[tvo] připevním [²⁰¹⁴“, ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 37'. [...(*iš-pa-an-du-z*)]*i-aš-šar* GE₆ ŠA GEŠTIN *da-a-i ku-ut-ta-aš pé-ra-an* 38'. [*ši-ú-ni* 1-(*iš ši-pa-an-t*)]*i ha-aš-ši-i* 1-*iš kur-ša-aš pé-ra-an* 1-*iš* 39'. *h[al]-m[a-aš-šu-i(t-ti* 1-*iš lu-u)]t-ti-ya* 1-*iš ha-at-ta-lu-aš* GIŠ-*i* 1-*iš* 40'. *ha-aš-š[a-y(a-aš ta-pu-uš-za* 1-*i)]š ši-pa-an-t[i]* - „[ ] vezme černou nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdí. Obětuj[e] jednou ohništi, jednou před rouno, jednou t[r]ů[nu, jednou ok]nu, jednou závoře [vedle] ohni[ště jedn]ou.“²⁰¹⁵ V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je popisována rozsáhlá oběť zvířat nejrůznějším bohům a tato masa ze zvířat jsou zřejmě dopravena do chrámu: 2'. [^{UZ}UŠÀ.BA 1[ ] 3'. [ ]x *ši-ú-na-aš pár-na* [ ] 4'. [ ]x *a-pí-ya ti-an-zi a-pé-e-y[a* - „s]rdce, jeden[ ] do chrámu [ ] tam postaví. A tito“²⁰¹⁶ Tento chrám je v textu zmíněn i později, když se v něm odehrává očištný rituál: 13'. DAM ^{LÚ}GUDU₁₂ *an-da-an ši-ú-na-aš É-ri šar-h[(u-l)]i-ya-aš pé-r[a-an (ar-ta*)] - Manželka kněze „pomazaného“ [(stojí)] uvnitř v chrámu př[ed] pi[(lí)]řem“.²⁰¹⁷ Během Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy KBo 13.175 (CTH 654) je zmíněno, že (zřejmě) kněz sanga jde do chrámu, tj. „domu boha“: *ši-ú-na-aš pár-na pa-iz-zi* - „jde do chrámu“ (obv. 5). V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) je doložena fragmentární věta 15'. *ma-a-an ši-ú-na-an wa-ar-nu-u[z-zi* - „Když boha vypálí...“²⁰¹⁸ Jedná se o očištný rituál a je zřejmé, že v rámci katarzních praktik byla socha boha (jak napovídá následující řádek zřejmě ze zlata a stříbra) vypálena a tím i očištěna. Poté si ji kněz sanga odnesl do svého domu, kde byla dále čištěna a omývána (obv. 17'-19'). V rituálu ze stejné skupiny textů, HT 95, provádí očištný rituál muž Boha bouře vlastním jménem Tatta. Během ritu používá nádobu *happašša-* a rostlinu *kalwešna-* a pravděpodobně očiští sochu božstva: 6'. ^M*Ta-a-at-ta-aš* ^{LÚ}*IM-aš* x[ ] 7'. *nu šu-up-pí-ya-ah-hi ši-ú-n[a-*] 8'. x x *-[n]a[?] 3-iš pa-ap-p[a[?]-*] 9'. [x - *n]a[?] 3-iš pa-ap-p[a[?]-*] 10'. ^{DUG}*ha-ap-pa-a-aš-ša-an pé-e-[ra-an[?]*] 11'. [x x x x] *ga-lu-eš-ši[-na-na-*²⁰¹⁹] - „[Ta]tta, muž Boha bouře [ ]. A očištím. Boh[a

²⁰¹⁴ CTH 470. Viz NEU 1980a: 235, vgl. KBo 20.39 lk. Kol. 10' (NEU 1980a: 218).

²⁰¹⁵ KBo 17.11 iv 37'-40'. V příbuzném rituálu KBo 25.51++ vrchní kuchař obětuje bohu (obv.[?] i 2', i 7'-8').

²⁰¹⁶ KBo 17.15 rev.¹ 2'-4'.

²⁰¹⁷ KBo 17.15 rev.¹ 13'.

²⁰¹⁸ IBoT 2.121 obv. 15'. V. Haas však tuto větu rekonstruuje jako chybu písaře a doplňuje slabiku <-ša->: *wa-ar-<ša>-nu-u[z-zi*, tj. „Když boha uspokojí“, viz HAAS 1970: 134-135.

²⁰¹⁹ Doplněno podle KUB 28.45 rev. vi 6'.

] třikrát [ ] třikrát [ ] př[ed²] nádobu *happašša-*
[ ] rostlinu *kalweš[na-*].²⁰²⁰

tetheššar n. „hřmění, bouřka“

Na tabulce Starochetitského rituálu za bouřky (CTH 631) se dochoval kolofon s označením celého rituálu [(*TUP-PI te-et-hé-eš-na-a*)]²⁰²¹ – „[Tabulka o bouřce].“

DINGIR „bůh, božstvo“

Sumerogram DINGIR je používán povětšinou jako determinativ před vlastními jmény bohů. Pouze výjimečně označuje vícero božstev, či bohy obecně, např.: v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): 5'. *ku-i-uš I-NA É LÚ^DI[M] 6'. a-pu-u-uš-pát* DINGIR^{MEŠ}-u[š – „které do domu muže Boha bouřře], tak ony bohové “ (rev. 5'-6'). V rituálu KUB 60.41 (CTH 648) je fragmentární zmínka *-z]i nu* DINGIR^{MEŠ} [(rev. 2') a v textu KBo 25.36 (CTH 649) je zmíněno klanění božstvu: *A-NA DINGIR^{LIM} UŠ-KE-EN* (ii 3).²⁰²²

„Žezla bohů“ jsou doložena na fragmentu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): *LÚ.MEŠ SANGA-eš GIŠ GIDRU^{HIA} ŠA DINGIR^{MEŠ} an-* [– „knězi sanga žezla bohů“ (i 6').

Dále je žezlo zřejmě na ř. i 9'. „Žezla bohů“ jsou doložena v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): *LÚ.MEŠ SANGA-eš GIŠ GIDRU^{HIA} ŠA DINGIR^{MEŠ} an-* [– „knězi sanga žezla bohů“ (i 6').²⁰²³ V tomto textu je rovněž doložen i „oděv božstva“, který si král obléká: 9'. *[na-a]š-ša-an É ta-a-aš-tu-up- p[a-] 10'. [... -z]i ta-az DINGIR^{LIM}-na-aš TÚG-an* x [– „[A o]n [do] domu *taštupa-* [...]. A si oděv božstva“.²⁰²⁴

K pojmu *LÚ SAGI DINGIR^{LIM}* viz *LÚ SAGI* „číšník“, k pojmu *SIPA^(MEŠ) DINGIR^{LIM}* viz *SIPA DINGIR^{LIM}*.

IZI „oheň“

V textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se hovoří o mísách „(na) oheň“: [(20 ^{DUG}DÍL)]IM.GAL ŠA IZI – „[20 žáruvzdorných m]ís“ (i 10').

²⁰²⁰ HT 95 ř. 6'-11' (CTH 676).

²⁰²¹ Srv. pozn. NEU 1983: 201 n. 587.

²⁰²² Totéž viz rev. iii 4'.

²⁰²³ Srv. dále i 16'.

²⁰²⁴ KBo 20.18 + KBo 25.65 rev. 9'-10'.

V. Ostatní slovní druhy v kultovním kontextu

V. 1. Slovesa používaná v kultovním kontextu²⁰²⁵

allap(p)ahh- „plivnout, plivat“ (intrans.), „poplivat“ (transit.)

S plyváním na rituální substituty se setkáváme v mnoha chetitských rituálech²⁰²⁶, často plivne král či královna substitučnímu zvířeti do tlamy, čímž se sami zbavují nečistot, které na sebe toto zvíře přejímá.²⁰²⁷ Ve Starochetitském rituálu pro královský pár poplivou král s královnou třikrát své substituty: 2'. [al-la-a]p-pa-ah-ha-an-z[i] / 3'. [3-i]š LUGAL-un MUNUS.LUGAL-un-na hu-ya-an-zi 3-ki-ša-aš-ma-aš ši-i-[na]-an 4'. [pa]-ra-a e-ep-zi GU₄-na-aš-ma-aš 3-iš pa-ra-a e-ep-zi LUGAL-uš 5'. [3]-iš GU₄-un 1 ši-i-na-an²⁰²⁸-na al-la-ap-pa-ah-hi MUNUS.LUGAL-aš-ša-an 3-iš 6'.²⁰²⁹ [al]-la-ap-pa-ah-hi – „pl]ivno[u]. Krále a královnu [tříkr]át oběhnou a třikrát on(a) jim [n]astaví fig[ur]ku. I býka jim třikrát nastaví. Král plivne [tři]krát na býka a na figurku, i královna na ni (sg.!) třikrát [p]livne.“²⁰³⁰

Dalším substitutem v tomto rituálu je model hliněného vojska, zřejmě vyhotoveného jako zástupný symbol nepřítele, které rovněž král s královnou třikrát poplivou a přenesou na něj zlo, které je v jejich těle: 36'. LUGAL-uš ERÍN^{MEŠ}-an 3-Š[U al-la-a]p-pa-ah-hi MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-Š[U al-l[a-ap-p(a-ah-hi)] - „Král třik[rát pl]ivne na vojsko. I královna (na ně) třikrát plivne.“²⁰³¹ Na obv. ii následuje rítus, kdy zaříkávač kývá hliněným vojskem nad královským párem, král s královnou pak model vojska opět poplivou (viz *wahnu-*).²⁰³² V témže rituálu se setkáváme i s představou o deponování či zničení nečistot²⁰³³: král s královnou musí plivnout (tj. zbavit se všech nečistot, které jsou v jejich těle) do nádoby, kterou zaříkávač uzavře a zakope do země, aby zlo a nečistoty nemohly dále škodit: 34. ha-li-i-na-aš ze-e-ri²⁰³⁴ har-mi ta-an an-da 3-iš LUGAL-uš²⁰³⁵ MUNUS.LUGAL-ša²⁰³⁶ 35. ze-e-ri-ya²⁰³⁷ al-la-pa-ah-ha-an-zi²⁰³⁸ iš-tap-pu-ul-li-še-ta šu-li-i-aš²⁰³⁹ 36. [(t)a iš-ta-a-ap-hé

²⁰²⁵ Z následujícího přehledu vynecháváme nejčastější slovesa, jejichž význam je zjevný, např. *memai-* „mluvit“, *pai-* „jít“, *pai-* „dát“, *peda-* „přinést, dopravit“, *dai-* „položit, postavit“, *dai-* „vzít“, *tiya-* „postavit se, stoupnout si“, *uda-* „přinést, dopravit“, *uwa-* „přijít“, *uwate-* „přinést“, atd.

²⁰²⁶ Viz např. HAAS 1994: 894; HAAS 2003: 562-567.

²⁰²⁷ Srv. Ritual proti rodinnému sporu: KUB 32.115+ iii 11-18 (ROST 1953).

²⁰²⁸ Psáno přes razuru.

²⁰²⁹ Zde začíná KBo 17.3. Je duplikátem k obv. i 6'-37'.

²⁰³⁰ KBo 17.1 i 2'-6' (CTH 416.1.A. OTTEN – SOUČEK 1969: 18-19.).

²⁰³¹ KBo 17.1 i 36' (CTH 416.1.A. OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21; HAAS 2003: 588.).

²⁰³² KBo 17.1 ii 30'-35' (CTH 416.1.A. OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

²⁰³³ K tomu viz dále HAAS 1994: 908-911.

²⁰³⁴ Dupl. KBo 17.1 iv 35: GAL-ri.

²⁰³⁵ Dupl. KBo 25.148 iv 5': LUG[AL]-uš.

²⁰³⁶ Dupl. KBo 17.1 iv 36: MUNUS.LUGAL-aš-ša.

²⁰³⁷ Dupl. KBo 17.1 iv 36: GA[L-y]a.

– „Držím hliněný pohár a do poháru král a královna třikrát plivnou. Jeho víko (je) však z olova, a já (jej) uzavřu.“²⁰⁴⁰

**annanuzziya-* „zapřáhnout“²⁰⁴¹

Tento slovesný tvar lze předpokládat na základě dochovaného part. *annanuzziyant-* „zapřažený“²⁰⁴², jež se dochovalo v rituálním textu popisujícím obětiny zvířat božstvům, s výčtem součástí koňské výstroje (Slavnost za podsvětní božstva, CTH 645): 9'. 1 ANŠE.KUR.RA-uš *ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š] 10'. 8^{KUŠ} iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš 1^{GU4} ÁB pa-ta-a-aš-ša-aš [(4^{KUŠ} iš-h)i-ma-a-ne-eš] 11'. ne-e-an-te-eš 1^{KUŠ} iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za A[(MAR-uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)] 12'. A-NA UDU Û SILA₄ ha-mi-in-kán nu-uš NA₄-an pár-na-aš hi-lam-ni E[(RÍN^{MEŠ}-az ha-an-da-a)-] – „Jeden kuň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i]“. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)řaže(né)]²⁰⁴³ m[(ládě)] (je) přivázáno k ovci nebo k jehněti. A vojsko je [ ] v bráně Domu kamenů [ ].“²⁰⁴²*

anniya- „vykonávat (rituál)“

Sloveso *anniya-* v sobě zahrnuje veškeré rituální úkony a lze je vymezit pojmem „vykonávat rituál“, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár: 16. *nu ma-a-an LUGAL-un MUNUS.LUGAL-a[n-na (a-ni-e-m)i] 17. ta LUGAL-i ki-iš-ša-an te-e-mi* – „A když provádím rituál s králem [a] královnou, tak králi pravím toto: ...“²⁰⁴³

Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) vykonává rituál k očištění krále muž Boha bouře: 4. GAL DUMU.É.GAL LÚ^DIM-an an-ta¹ pé-hu-te-zi LÚ^DIM A-NA LUGAL h[é-e]k-ta 5. ta a-ni-iz-zi ma-a-an zi-in-ni-zi[i-m]a A-NA LUGAL hé-ek-ta – „Vrchní palácový úředník přivede dovnitř muže Boha bouře. Muž Boha bouře se p[ok]loní králi. A vykoná (rituál).“²⁰⁴⁴ Když je [vš]ak hoto[v], pokloní se králi.“²⁰⁴⁵ Dále na obv. ii 1: [LÚ]² DU-aš I-NA UDUN-ŠU a-ni-iz-zi – „[Muž]² Boha bouře vykonává rituál u své pece.“²⁰⁴⁶

²⁰³⁸ Dupl. KBo 17.1 iv 36: *al-la-ap-pa-ah-[ha-an-zi]*.

²⁰³⁹ Dupl. KBo 25.148 iv 6': *š[u-l]i-i-aš*.

²⁰⁴⁰ KBo 17.3 iv 34-36 (CTH 416.1.B. OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

²⁰⁴¹ Toto sloveso předpokládá již A. Kammenhuberová (HW²: 78a).

²⁰⁴² KBo 17.15 rev.¹ 9'-12'.

²⁰⁴³ KBo 17.1 ii 16-17 (CTH 416.1.A. OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

²⁰⁴⁴ Tj. *ta a-ni-iz-zi* (N. Oettinger čte chybně *ta-a-ni-iz-zi* a předpokládá zde sloveso neznámého významu *tānie-mi*, viz OETTINGER 2002: 29 n. 24).

²⁰⁴⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 4-5 (CTH 669).

²⁰⁴⁶ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 1 (CTH 669).

appai- „být hotov, skončit“

Často doložené sloveso, např. v KBo 34.14 (CTH 670) obv. (ii) 12' či KBo 38.113 obv.[?] 3' (CTH 670).

ar- „dorazit, přijít“

V rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) je zmíněno, „Jakmile] (královský syn) dorazí ke [k]ameni *huwaši-*, [pokloní se.“ ([*ma-a-na-aš* ^N]A⁴*hu-wa-a-ši-ya a-a-ri na-aš* 5'. [*hi-in-ga* (obv. ii 4'-5'). Stejně tak rev. iii 4: *ma-a-na-aš* ^D*Te-li-pí-nu-uš* ^{NA⁴}*h[u-wa-ši]-ya a-a-ri na-aš hi-in-ga* – „Jakmile (syn krále) dorazí ke kameni *h[uwaši]* (boha) Telipínu, pokloní se.“

ar- „stát“

Velmi častým termínem v rituálech, během kterých se připíjí na oslavu některého božstva, je gen. sg. participia *arandaš* (popř. *GUB-aš*) „ve stoje“: 15'. [(LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*aš-š*)]*a a-ra-an-[d]a-aš* 2 *a-ku-an-zi* ^{URU}*Zi-ip-la-an-ti-i* 16'. [^D*K*]*a-at-tah-hi-in* – „Král a královna pijí ve stoje dva (bohy): Boha (bouře města) Zippalandy (a) [bohyni *K*]attahi.²⁰⁴⁷ V průběhu rituálů zůstávají někteří jejich účastníci stát, např. při Starochetitském rituálu za bouřky (CTH 631): 5. ^{LÚ.MEŠ}*Ú-BA-RU L[Ú-a]š ku-iš ku-iš* LUGAL-*wa-aš pé-ra-an e-eš-zi* 6. *ne ša-ra-a ti-e-[e]n-zi nu a-ap-pa ti-en-zi ne a-ra-an-da* – „Muži ubāru (a) kterýkoliv muž sedí před králem, ti povstanou a ustoupí vzad a stojí.“²⁰⁴⁸ Fragmentárně je toto sloveso doloženo v rituálu KBo 23.20 (*a-ra-an-da*, rev. 4', CTH 678) a na KBo 17.58 (*arta*, i 4').

arra- „umýt“

Sloveso velmi často používané v rámci očistných rituálů, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) si král s královnou rituálně omývají ruce kultovně čistou vodou: 14'. DUMU.É.[(GA)]*L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi* 15'. [(LUGAL)]-*i* MUNUS.LUGAL-*ya LUGAL-uš* 3-Š^U *a-i-iš-še-et a-ar-ri* 16'. [(*ta-at*)] *hu-ur-ti-ya-[(li)]-ya la-a-hu-i* MUNUS.LUGAL-*ša* 3-Š^U *a-i-iš-še-et* 17'. [(*a-a*)]*r-ri na-at hu-ur-ti-ya-li-ya la-a-hu-i* – „Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla-*. I královna si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby

²⁰⁴⁷ KBo 25.61++ rev.? 15'-16'.

²⁰⁴⁸ KBo 17.11++ i 5-6.

hurdiyalla-²⁰⁴⁹ V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) si kněz sanga odnese domů (zřejmě do chrámu) sochu božstva, která byla předtím vypálena. Kněz ji musí čistit a socha bude omývána.²⁰⁵⁰ Participium *arrant* je doloženo i v souvislosti s obilím či moukou. V této souvislosti není význam přesně známý, mohlo by se jednat o „umyté, propláchnuté“ obilí nebo „namočené, navlhlé“²⁰⁵¹ obilí či mouku v rituálu KBo 25.79 (+) KUB 35.126 (CTH 677): 5'. 5 (razura) *PA-RI-SI ZÍD.DA š[e-ep]-pí-it-ta-aš ar-ra-[an-za]* 6'. 5 *PA-RI-SI ZÍD.DA ZÍZ* [(razu)ra] *ar-ra-[an-za]* – „5 (razura) parisu umy[té] mouky (z) obilí š[ep]pit-, 5 parisu umy[té] pšeničné mouky [(razu)ra].“²⁰⁵²

arai- „povstat“

V rámci jednotlivých rituálů jejich účastníci vstávají, uklánějí se a opět usedají. Např. v textu KBo 25.86++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je popsán následující rituál: 9''. [^{LÚ}GU]DU₁₂-aš 3-ŠU GUB-aš *e-uk-zi* 3 ^{NINDA}*wa-ge-eš-ša pá[r-ši-ya]* 10''. [*na-p*]a *pa-an-ku-uš a-ra-a-i* ^{DIM} ^{URU}*Zi-ip-la-a[n-ta]* 11''. [*e-u*]k-zi 1 ^{NINDA}.GUR₄.RA *pár-ši-ya* ^{LÚ.MEŠ}SANGA *UŠ-KE-E[N-NU]* – „[Kněz po]mazaný pije třikrát ve stoje. Ro[zdrobí] tři chleby *wageššar*. [A] shromáždění povstane. Bůh bouře Zipla[n]ty ... pi[je]. Rozdrobí jeden tlustý chléb. Knězi sanga se poklo[ní].“²⁰⁵³ V textu KUB 60.41 (CTH 648) je fragmentárně doložena věta: *na-ša-pa a-ra-a-[i]* – „A on povstan[e].“ (obv. 5'). V textu KBo 17.18 (CTH 649) povstane hudebník a začne tancovat: 10. [... ^{LÚ}]NAR-ši-ya-ša-ma *a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-da-aš* 11. [*tar-uk-zi*...] – „h]udebník však povstane a ve dřepu? [tancuje? ...]“²⁰⁵⁴

ark- „rozložit, rozdělit“²⁰⁵⁵

V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) má kněz vzít , zářivého[?] a nezkaženého býka: 3'. ... LUGA[L-uš ^{DIM}aš] *É-ri hu-e-ek-zi* 4'. [1 GU₄.MAH *šu-up-pí-i*]š-tu-wa-ra-an [n]a-at-ta *ar-kán-da-an [da-a-i]* – „Krá[l] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává]. Vezme jednoho září]vého (a) [n]erozloženého [býka.“²⁰⁵⁶

²⁰⁴⁹ KBo 17.1 i 14'-17'.

²⁰⁵⁰ *ar-ra-an-zi* (IBoT 2.121 obv. 19').

²⁰⁵¹ E. Neu překládá toto participium nejen „umytý“, ale i „vlhký“ (NEU 1983: 25). Dále viz i dupl. Bo 3123 iv 3'.

²⁰⁵² Rev.[?] iv 5'-6'.

²⁰⁵³ KBo 25.86++ iii 9''-11''.

²⁰⁵⁴ KBo 17.18 ii 10-11. Dupl. KBo 17.43 i 9'-10'.

²⁰⁵⁵ Srv. NEU 1983: 26 n. 165.

²⁰⁵⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 3'-4'. Obdobně i obv. i 19'-22': 19'. LUGAL-uš ^{DIM}aš [(É-ri hu-e-ek-zi)] 20'. 1 GU₄.MAH *šu-ul*[(p-pí-i)š-tu-wa-ra-an 21'. na-at-t[(a ar-kán-ta)-an] 22'. 1 UD[(U na-at-ta ar-ká)n-ta-an (da-

aruwai-

„klanět se“

V chetitských rituálech se často setkáváme s obratem „král (popř. královna) se klaní“ LUGAL-*uš a-ru-wa-iz-zi*, např. v průběhu slavnosti KI.LAM v textu KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80²⁰⁵⁷ i 10'. Ve stejném rituálu dále: 2. ^DZA-[BA₄-BA₄ a]-*ru-wa-iz-zi* – „[K]laní se bohu Za[babovi].“, 5. ^DU₄-MA-AM TUŠ-*aš a-ru-wa-iz-zi* – „Božstvu Dne klaní se v sedě.“ a 7. ^DGA[L.ZU T]UŠ-*aš a-ru-wa-iz-zi*.²⁰⁵⁸ Obřadnou úklonou krále začíná i jeho oběť ohništi v tomtéž rituálu: 14. LUGAL-*uš hal-ma-šu-it-ta-az kat-ta ú-[iz-zi* 15. *a-ru-wa-iz-zi ta-aš ti-e-ez-zi* – „Král sestoupí z trůnu. [ ] Klaní se a postaví se...“²⁰⁵⁹ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) patří klanění se mezi základní prostředky k usmíření rozzlobeného Boha bouře. Sloveso *aruwai-* je zde používáno výhradně ve spojení s královským párem (srv. *hink-*): 13. [LUG(AL-*uš MUNUS.LUGAL-ša hal-ma-aš-šu-it-t)a-az pa-ra-(a ú-e)n-zi LU[(GAL-uš lu-ut-ti-ya-aš)]* 14. [pé-(*e-ra-an a-ru-wa-a-iz-zi MUNUS.LUGAL-a)š-ša lu-u(t-ti)-ya-aš pé-ra-an [a-r(u-wa-a-iz-zi)]*] – „[Král a královna sestoupí] [s trůnu]. Kr[ál se pokloní před okny i královna se pokloní] před [okn]y.“²⁰⁶⁰ A v další pasáži: 20. ^{LÚ?}S[AGI? GAL ^DIM š(u-up-pí-iš-tu-wa-ra-an)] *ú-da-i LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša ti-en-zi* 21. *a-ru-wa-[an-zi ^{LÚ}ki-(ta-aš hal-za-a)-i GAL ^DIM a-ku-[(a)n-zi wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an* 22. ^{LÚ.MEŠ}š(a-ah-t[a-ri-li-eš iš-ha-m]i-an-zi ^{LÚ}SAGI 1 NINDA.GUR₄.RA *a-ra-ah-za ú-da-i* 23. LUGAL-*uš pár-ši-[ya ta ^{LÚ}SAG]I e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i* 24. LUGAL-*uš a-ru-w[a-iz-zi ^{LÚ}(ki)]-i-ta-aš hal-za-a-i ^Éha-l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta / 25. ma-a-an ha-at-[kán-zi ^DIM-ša te-et-ha LUG[(AL)-u(š lu-ut-t)]i-ya-aš pé-ra-an* 26. *a-ru-wa-iz-zi ^N[(^{INDA}har-ši-in p)]ár-ši-ya ta lu-u[(t-ti-ya-aš)] da-[(a-i)] KAŠ.GEŠTIN iš-pa-an-tu-uz-zi* 27. *da-a-i ta [(ši-pa-an-t)]i LUGAL-uš nam-ma [ ] a-ru-wa-[i]z-zi* – „Číšník² přinese [zářivý² pohár Boha bouře]. Král a královna vstanou, poklo[ní se. Muž *kita-* volá. Pijí pohár Boha bouře. Hrají (k tomu). Zpěv[áci zpí]vají. Číšník přinese zvenku jeden tlustý chléb. Král (ho) rozdro[bí a číšník]k vezme a pak odnese ven. Král se kla[ní. Muž *ki]ta-* volá. V paláci se končí (obřad). / Když zav[írají] a [Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y. [R]ozdrobí t[lustý chléb] a d[á k] okn[ům]. Vezme porci nápoje KAŠ.GEŠTIN a [obětuj]e. Král se opět pokloní.“²⁰⁶¹ Stejně tak doklady na rev. iv: [LU(GAL

a-i)] – „Když př[ij]de (čas), král [zařikává v chrámu] Boha bouře, [vezme] jednoho zářivého] (a) ne[rozloženého] býka (a) jednu [nerozloženou] ovc[i].“

²⁰⁵⁷ CTH 627. Viz NEU 1980a: 115-117.

²⁰⁵⁸ KBo 17.19++ ii 2, 5, 7.

²⁰⁵⁹ KBo 17.19++ ii 14-15.

²⁰⁶⁰ KBo 17.11++ i 13-14.

²⁰⁶¹ KBo 17.11++ i 20-27.

Û MUNUS.LUGAL *ša-ra-a ti-en-zi a-r*)]*u-wa-an-zi* LUGAL-*uš hu-u-up-pa-ri ši-[pa-a-an-ti]* – „[Král a královna povstanou. Po]kloní se. Král ob[ětuje] do nádoby *huppar*.“ (iv 14'), [(K)]AŠ.GEŠTIN-*na-an ši-pa-a-an-ti ta a-ru-wa-i-[z-z]i* – „Obětuje nápoj KAŠ.GEŠTIN a pokloní se.“ (iv 30').²⁰⁶² V textu KBo 17.28 (CTH 670) je vyličeeno klanění před oltářem za doprovodu hudby a recitací: 6'. [*iš-t*]a-*na-na-aš a-ru-wa-en-zi* 7'. [*-z*]i² *ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri* 8'. [*pé-r*]a-*an-na wa-al-ha-an-ni-an-z[i]* 9'. [LÚ.MEŠ³ *pal-wa-tal-la-aš pa*]l-*lu-e-eš-kán-zi* – „[ ] klaní se u [olt]ářů. [ ] na nástroje *arkami* a *galgalturi* [ ] a hrají před [ ]. Recitátoři re]citují.“²⁰⁶³ Král se klaní při rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65: 7'. LÚ⁴SAGI-*aš ta-pí-ša-na-an* [ ] LUGAL-*i e-ep-z[i ...]* 8'. LUGAL-*uš a-ru-wa-iz-zi* – „Číšník vezm[e] králi nádobu *tapišana-* [ ]. Král se klaní.“²⁰⁶⁴ V rituálu KBo 25.73 (CTH 670) se král kaní po skončení rituální očisty v chrámu Boha bouře: 6'. [...] *túh-hu-eš-šar* LUGAL-*i* 7'. [...] *tu-uh-ša* / 8'. [...]x *a-ru-w[a-i]z-z[i]* – „*tuhueššar* králi [...] se očistí. / [...] klan[í] se.“²⁰⁶⁵

aš- „zbývat“

V rituálu v textu KBo 17.15 (CTH 645) se praví: 19'. *ši-i-wa-az* 8 *wa-ak-šur a-aš-zi* LUGAL-*uš-ša* ^É*ma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i]* [ ] – „Ze dne zbývá osm (dílů) *wakšur* a král přijd[e] z domu *makzi-*[ ]“.²⁰⁶⁶

aš-/eš- „sedět; posadit se“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) se král s královnou, poté, co vykonali rituál, vrací k trůnu a usednou a stejně tak ostatní účastníci rituálu: 17. [(...LUGAL-*uš* MUNU)]S.L[(UGAL-*aš-š*)]*a a-ap-pa hal-ma-aš-šu-i[(t-ti pa-a-an-zi)]* 18. [(*ta e-ša-an-da* DUMU^{MES}.LUGAL)] DUMU.MUNUS^{ME}[(^Š)].LUGAL LÚ.MEŠ³DUGUD LÚ.MEŠ³[(Û-BA-RU LUGAL-*i*)] 19. [(*hi-in-kán*)]-*ta ta e-ša-an-da* – „[Král] a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u a usednou. Princové] (a) princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru se poklo]ní králi a usednou.“²⁰⁶⁷ V tomto textu král s královnou pijí „v sedě“ pohár boha Tuhašila a Boha bouře Wašezzili: [LUGAL-*u(š* MUNUS.LUGAL-*ša* GAL ^D*Tu-ha-ša-a-i)]l a-ša-an-da-aš a-ku-an-zi* – „[Král a královna] pijí v sedě [boha Tuhašai]l.“ (iv 12', srv. rovněž TUŠ-*aš* „v sedě). Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635,

²⁰⁶² Ve starochetitském originále se dále nezachovalo: MUNUS.LUGAL-*ša ša-ra-a ti-e-ez-zi* 20'. [(*a-ru-wa-iz-zi*)] – „Královna však povstane. [Pokloní se].“ (iv 19').

²⁰⁶³ KBo 17.28 l. kol. 6'-9'.

²⁰⁶⁴ KBo 20.18 + KBo 25.65 obv.² i 7'-8'.

²⁰⁶⁵ KBo 25.73 l. kol. 6'-8'. Dále viz KBo 17.50+ iii 20', 25'.

²⁰⁶⁶ KBo 17.15 rev.¹ 19'.

²⁰⁶⁷ KBo 17.11++ i 17-19.

Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) usednou knězi v chrámu: 10'. [še-e-er ^DIM-aš] É-ri ^{LÚ}SANGA-eš ^Mt[a-az-zi-li] 11'. [S]IPA^{MEŠ} DINGIR^{LIM} e-ša-an-d[a] – „[Nahoře] v chrámu [Boha bouře] kněz sanga T[azzili p]astýři boha se posadí.“²⁰⁶⁸

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645) nasedá král do kočáru: 19'. ...LUGAL-uš-ša ^Éma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i] 20'. ^{GIŠ}hu-lu-ka-an-ni-ya e-ša – „a král přijd[e] z domu makzi-[ ], sedne si do kočáru.“²⁰⁶⁹ V rituálu KUB 54.50 (CTH 648) kdosi usedá a syn vyzývá k pití:]-še-et e-ša-an-da DUMU-aš (razura) a-ku-an-na ú-e-[ek-zi (obv.[?] 5').

V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) se kněžka posadí a obsluhující připraví stůl: NIN.DINGIR-aš e-ša ^{LÚ} ^{GIŠ}BANŠUR ^{GIŠ}BANŠUR-u[n – „Sestra boží“ se posadí. Obsluhující stůl[“ (ii 18').²⁰⁷⁰ V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) čteme: *tar-ša-an-zi-pa-a]š pé-e-ra-an e-ša-an-[ta – „] se posa[dí] před [taršanzipa-“ (i 9') a ^{LÚ.MEŠ}a-šu-š]a-a-le-eš pé-e-ra-aš-mi-it e-š[a-an-ta] – „muži ašuš]ala- se před nimi pos[adí.“ (i 11').²⁰⁷¹ Na rev. iii si knězi sanga sednou k ohništi, kde jí a pijí: 10'. *ne ha-aš-ša-aš kat-ta¹ e-ša-an-ta nu-u[š] 11'. 2 ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA ti-an-zi nu-uz a-t[(a-a)n-zi 12'. a-ku-wa-an-zi – „A oni si sednou k ohništi. A j[ ] položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se a napijí.“²⁰⁷² V CTH 669 čteme popis tohoto rituálu: 3. *an-da ša-an-h[a-a]n-zi LUGAL-uš I-NA UDUN-ŠU e-ša-[ri]*²⁰⁷³ ... 7. ERÍN^{MEŠ}-az e-ša LUGAL I-NA ^{GIŠ}ŠÚ.A e-ša – „Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.“ (Poté přivedou muže Boha bouře, který vykoná rituál a král se odebere do vnitřních prostor, kde si obleče svůj oděv a vezme chléb *šarama*.) „Vojáci se posadí. Král se posadí na trůn.“²⁰⁷⁴ Po vykonání rituální očisty krále (muž Boha bouře krále pokropí vodou), se „Král (a) královna se posadí.“ (LUGAL MUNUS.LUGAL *e-ša-an-da*).²⁰⁷⁵**

au(š)- „vidět“

V rituálu pro královský pár se vykonavatel rituálu s lékařem dívají na výsledky věštby: *nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in*²⁰⁷⁶ *ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni – „a prohlédneme krev [tar]ipa-, pohár a ohniště.“²⁰⁷⁷ Později vykonavatel rituálu položí několik předmětů k hlavám krále a královny a zakryje sukmem, aby nebyly vidět: *še-e-ra-aš-ša-an GAD-an pé-eš-ši-e-mi šu-uš [(LÚ-aš n)]a-at-ta a-uš-zi – „Přes (to) však přehodím sukno a**

²⁰⁶⁸ KBo 25.24 ř. 10'-11'.

²⁰⁶⁹ KBo 17.15 rev.¹ 19'-20'.

²⁰⁷⁰ Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 5'.

²⁰⁷¹ Dále viz ABoT 1.35++ ii 6'-7'. Dupl. KBo 25.58 i 5.

²⁰⁷² ABoT 1.35++ iii 10'-12'. Dupl. KBo 17.33++ iii 16''.

²⁰⁷³ S. Vs. ii 1. Zur Lesung dieser Zeile s. Neu, E., 1980, 131 mit Anm. 433.

²⁰⁷⁴ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 3-7 (CTH 669). Obdobné obv. ii 3-4.

²⁰⁷⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 12 (CTH 669). Obdobné obv. ii 9.

²⁰⁷⁶ Dupl. KBo 17.3 iv 4: *ti-iš-šum-mi-in*.

²⁰⁷⁷ KBo 17.1 iv 8.

nikdo je neuvidí.²⁰⁷⁸ V textu KUB 60.41 máme bez kontextu doložen slovesný tvar „oni hledí“ ([x *uš-kán-zi*, obv. 19’).

eku- (*aku-*) „pít“

Sloveso *eku-* (*aku-*) se vyskytuje často ve spojení se slovesem *ed-* / *ad-* „jíst“, především v závěru obětin (viz u slovesa *ed-* / *ad-*). Hojně se vyskytuje během „picích rituů“ společně s gen. sg. participia slovesa *ar-* („stát“) *arandaš* (popř. GUB-*aš*) „ve stoje“, např.: 15’. [(LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*aš-š*)]*a a-ra-an-[d]a-aš 2 a-ku-an-zi* ^{URU}*Zi-ip-la-an-ti-i* 16’. [^DK]*a-at-tah-hi-in* – „Král a královna pijí ve stoje dva (bohy): Boha (bouře města) Zippalandy (a) [bohyni K]attahi.²⁰⁷⁹ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) pijí král s královnou „pohár Boha bouře“: GAL ^{DIM} *a-ku-[(a)n-zi* – „Pijí pohár Boha bouře.“ (iv 21’).²⁰⁸⁰ Dále pijí pohár boha Tuhašila a Boha bouře Wašezzili: [LUGAL-*uš* MUNUS.LUGAL-*ša* GAL ^D*Tu-ha-ša-a-i*)]*l a-ša-an-da-aš a-ku-an-zi* – „[Král a královna] pijí v sedě [boha Tuhašai].“ (iv 12’) a [(GAL ^{DIM} ^{DW})*a-še-e-ez-zi-li a-ku-an-zi*] – „Vypij[í] pohár Boha bouře W]ašezzili.“ (iv 15’). V závěru rituálu se praví: 33’. [(LUGA)]*L-uš e-ša šu-wa-a-ru ku-e* GAL^{HLA} *ak-ku-uš-ki-zi*] 34’. [(*ta a-pé-e-pít*)] *e-ku-zi* – „[Krá]l se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pív[á, tak právě ty] (nyní) pije.“²⁰⁸¹ V textu KBo 20.8 (CTH 631) je popsáno slavnostní zahájení pití. Na začátku král přítomné vybídne k pití, číšníci začnou s poháry obcházet kolem stolu (a nalévat), králi a královně dají sukna na kolena a podnožky a nakonec palácoví úředníci ustoupí vzad: 17’. LUGAL-*uš a-ku-an-na ú-e-ek-zi* ^{LÚ.MEŠ}SAGI GAL^{HLA} [ ] 18’. *ir-ha-an-zi* LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*aš-ša gi-nu-wa-aš* GADA^{HLA} *d[a-an-zi*] 19’. *ti-an-zi pa-ta-a-na* ^{GIŠ}GÌR.GUB-*iš da-an-zi na-a[t*] 20’. DUMU.^{M[ES]}.É.GAL *a-ap-pa pa-a-an-zi ta-az A-ŠAR-Š[U-NU ap-pa-an-zi* – „Král vybízi k pití. Číšníci poháry [ ] (oni) obcházi. V[ezmou] sukna na kolena krále a královny.[ ] položí. Podložky pod nohy však vezmou a t[y]. Palácoví úřednic[i] jdou vzad a [zaujmu] s[vá] místa.“²⁰⁸² V příbuzném textu KBo 25.51++ (CTH 631) máme doloženo: [LUGAL-*uš hal-m]a-šu-it-ti ti-e-ez-zi 2 e-ku-zi* – „[Král] přistoupí k [tr]ůnu, dvě (božstva) pije.“ (obv.[?] i 18’). V textu KBo 25.86++ (CTH 635,

²⁰⁷⁸ KBo 17.1 iv 22.

²⁰⁷⁹ KBo 25.61++ rev.? 15’-16’.

²⁰⁸⁰ Obdobné situace viz rev. iii 6’-7’, 18’’-19’’, 23’’-24’.

²⁰⁸¹ KBo 17.11++ iv 33’-34’. Pouze v pozdějším opise se mimoto dochovala i věta: 41’. LUGAL *Ù [(MUNUS.LUGAL e-ša-an-da šu-wa-a-ru ku-e GAL^{HLA}) a(k-ku-uš-kán-zi)] 42’. [t]a [(a-pu-u-uš-pát a-ku-an-zi tůh-hu-uš-ta)]* – „Král a [královna se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pívají, [tak t]y (nyní) [pij]í. Končí se.“ (iv 41’-42’).

²⁰⁸² KBo 20.8 obv.[?] i 17’-20’. Srv. rovněž LUGAL-*uš a-ku-an-n[a ú-e-ek-zi]* – „Král [vyzívá k] pit[í].“ (obv.[?] i 1’).

Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je popsán následující rituál: 6′. ^{HUR.SAG}Ar-ga-pa-a[n G]UB-aš e-uk-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ nam-ma x[ ] 7′. [ ]x-a-i 1 NINDA.GUR₄.R[A p]ár-ši-ya ^{LÚ.MEŠ}SANGA UŠ-KE-EN-NU nam-[ma] 8′. [GA]L-ri ^{LÚ.MEŠ}ŠU.[GI] a-ku-an-zi Ú ^{NINDA}har-ša-ú-ša pár-[ši-ya] 9′. [^{LÚ}GU]DU₁₂-aš 3-ŠU GUB-aš e-uk-zi 3 ^{NINDA}wa-ge-eš-ša pá[r-ši-ya] 10′. [na-p]a pa-an-ku-uš a-ra-a-i ^{DIM} ^{URU}Zi-ip-la-a[n-ta] 11′. [e-u]k-zi 1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-ya ^{LÚ.MEŠ}SANGA UŠ-KE-E[N-NU] – „Hoře Argapa [ ] pije [ve s]toje. Kněz ‚pomazaný‘ potom [. R]ozdrobí jeden tlustý chléb. Knězi sanga se klaní a pot[om ... poh]ár star[ci] pijí a on však rozd[robí] tlusté chleby.“ / [Kněz po]mazaný pije třikrát ve stoje. Ro[zdrobí] tři chleby *wageššar*. [A] shromáždění povstane. Bůh bouře Zipla[n]ty ... pi]je. Rozdrobí jeden tlustý chléb. Knězi sanga se poklo[ní].“²⁰⁸³

Další obsáhlý rítus pití bohům je doložen v textech CTH 648. V rituálu KUB 54.50 vyzývá k pití syn: 5′.]-še-et e-ša-an-da DUMU-aš (razura) a-ku-an-na ú-e-[ek-zi] 6′. [ ]x-ú-da-i DUMU-aš ^{DIM} TUŠ-aš e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂[ ] 7′. [ ] pa-a-i DUMU-ša pár-ši-ya ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi] 8′. [pa]-a-i DUMU-aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi ^{LÚ}S[AGI] 9′. [ ] ^{DUTU}un TUŠ-[aš] e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA DUMU[ ] – „] se posadí. Syn vy[zývá] k pití. [ ] přinese. Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz ‚pomazaný‘ [ ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz ‚pomazaný‘ u[chopí] tlustý chléb [ ] d]á. Syn vyzývá k pití. Číš[ník] Božstvo slunce pije v se[dě]. Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb synu[“²⁰⁸⁴ Obdobně je tomu i v textu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3): 5′. ^{LÚ}ALAM.<ZU₉> nam-ma-ma [^{LÚ}] ^{MEŠ}SANGA ^{MUNUS.MEŠ}DINGIR^{LIM}.AMA[ ] 6′. ku-iš-<<ki>>-i-eš-zi [ ] a-ku-an-zi [ ] / 7′. DUMU-aš a-ku-an-na ú-ek-zi ^{LÚ}SAGI] 8′. ^{DUTU}e-ku-zi 1 NINDA.GUR₄.RA EM-[SA] 9′. ^{LÚ}NAR ^{DUTU}SÌR^{RU} ^{LÚ}[ ] 10′. GAL-ri e-ep-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ A-[NA] 11′. ^{LÚ}GUDU₁₂ DUMU-li 2 NINDA.GUR₄.RA e-[ep-zi] 12′. ma-al-di ^{LÚ}SANGA hi-in-kán[-ta] 13′. nu-uš-ma-aš a-ku-an-na pí-an-z[i] 14′. ^{LÚ}SAGI LUGAL-aš [ ] / 15′. DUMU-aš a-ku-an-na ú-ek-zi ^{LÚ}SA[GI] 16′. ^{DIM}e-ku-zi ^{LÚ}GUDU₁₂ 2 NINDA.GUR₄.R[A] 17′. nu ^{LÚ}SAGI kat-ta pár-aš-na-a-[iz-zi] – „Potom klaun, [kn]ězi sanga, kněžky ‚matky boží‘, [ ] kdokoliv (zde) je, (ten) pije. / Syn vyzývá k pití. Číš[ník] pije Boha slunce. Jeden kys[elý] tlustý chléb [ ]. Hudebník opěvuje Božstvo slunce. [ ] uchopí pohár. Kněz ‚pomazaný‘ [ ]. Kněz ‚pomazaný‘ synovi vezme dva tlusté chleby [ ] zařikává. Kněz sanga se poklo[ní]. [ ]. A daj[í] jim k pití. [ ] Číš[ník krále[ ] / Syn vyzývá k pití. Číš[ník] pije Boha bouře. Kněz ‚pomazaný‘ dva tlusté chleb[y]. A číš[ník poklek[ne].“²⁰⁸⁵

²⁰⁸³ KBo 25.86++ iii 6′-11′.

²⁰⁸⁴ KUB 54.50 obv. ? 5′-9′. Dále viz i obv. ? 11′-12′, 16′ a rev. ? 1. Fragmentárně i v textu KUB 60.41 obv. 1′.

²⁰⁸⁵ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 5′-18′.

V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) se kněžka posadí, obsluhující pro ni připraví stůl a ona pije: NIN.DINGIR-ša e-ku-zi ^{LÚ}SA[GI – „Sestra boží“ však pije. Číš[ník“ (ii 20´). V dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 je popsáno pití královského páru a kněžky: [LUGAL]-uš MUNUS.LUGA[L-aš-ša ^D -u]n a-ku-an-zi NIN.[DINGIR-ša e-ku-zi] – „[Krá]l a králov[na] pijí [boha], však ,sestra [boží‘ pije.“ ((i) 6´).

V rituálu mužů ašušala- (CTH 665) provádí dva knězi sanga obět' berana a kozla, posléze si sednou k peci a jí a pijí společně s muži ašušala-: 10´. ne ha-aš-ša-aš kat-ta¹ e-ša-an-ta nu-u[š] 11´. 2 ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA ti-an-zi nu-uz a-t[(a-a)n-zi 12´. a-ku-wa-an-zi ^{LÚ.ME.ÉŠ}a-šu-ša-le-eš-ša[ ] 13´. [(pé-e-ra-aš-m)]i-it a-ta-an-zi a-ku-an-z[i – „A oni si sednou k ohništi. A j[e] položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se a napijí. Muži ašušala- však [ ] jedí a pijí před nimi.“²⁰⁸⁶

V rituálu HHT 75 (CTH 670) je připijeno neznámému bohu a pak i božstvu Wachiši:] 1 e-ku-zi ^DWa-hi-ši[– „] jednou pije, bohu Wachiši[(ř. 1´). Toto sloveso je zde doloženo ještě jedenkrát, bohužel bez objektu (]-e-ri 3 e-ku-zi ap-pa-x-x [, ř. 10´).

V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) je toto sloveso doloženo s *parā* ve významu „vypít“: 7. [L]^{Ú.MEŠ}MUHALDIM pa-ra-a a-ku-w[a- ...] 8. a-ku-an-na a-pí-ya x[– „[K]uchaři vyp[í]jí. ... k pití tam [.“²⁰⁸⁷ V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 se připíjí bohu Wurunšemu: ^DÚ-ru-un-zi-mu-un e-ku-[zi] (obv.? i 5´). V souvislosti s tímto božstvem je toto sloveso zlomkovitě doloženo v KBo 25.22 (CTH 670): 5´. ^DÚ-ru-un-zi-mu[...] e-ku-zi A-NA É ^D[„Wurunšemu [...] pije. Do chrámu božstva[“ (ř. 4´-6´). Fragmentárně pouze tvar e-ku-zi je doložen v textu KBo 34.14 (CTH 670, obv. (ii) 11´).

ep- / ap- „chytit, uchopit“

Běžně užívané sloveso překládáme ve významu „(něco) uchopit, chytit“, např.: GAL-[r]i e-ep-z[i] – „] uchop[í] pohár.“²⁰⁸⁸, popř. „zaujmout (místo)“, např. v KBo 25.31 (CTH 649): a-ap-pí-an-zi ta A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-an-zi – „jsou hotovi a zaujmou svá místa“ (ii 12´, iii 8´).²⁰⁸⁹ V tomto rituálu mají rovněž palácoví úředníci chytit kněžku: DUMU^{MEŠ}.É.GAL NIN.DINGIR ap-pa-an-zi – „palácoví úředníci chytí ,sestru boží“ (KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 17´). V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) „] syn zauj[me] své místo před oknem.“:] DUMU-aš lu-ut-ti-aš pé-ra-an A-ŠAR-ŠU e-ep-[zi] (iii 5´).

²⁰⁸⁶ ABoT 1.35++ iii 10´-13´.

²⁰⁸⁷ KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 7-8.

²⁰⁸⁸ IBoT 2.121 obv. ř. 4´ (CTH 676) či v plurálu: ta-aš-ša-an a-ap-[pa-an-zi] – „(Oni) pak uch[opí].“ (IBoT 2.121 obv. ř. 6´).

²⁰⁸⁹ Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 4´.

V zařikacím rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670) je doložena jednoduchá věta: 1 UDU ^L[^ÚU]R.GI₇ *e-ep-zi* – „,Psí muž‘ chytí jednu ovci.“ (obv. 4).

I v textu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) je doložena oběť ovce, kterou nejdříve účastníci rituálu chytí: 4. *ma-a-na-aš* ^D*Te-li-pí-nu-uš* ^{NA4}*h[u-wa-ši]-ya a-a-ri na-aš hi-in-ga* 5. *nu* 1 UDU-*un ap-pa-an-zi na-aš-ša-an iš-pa-an-ti na-aš-ša-an* 6. *hu-kán-zi na-an-kán nam-ma* x[ ]x (razura) *na-aš* (razura) 7. *hi-in-ga na-aš i-ya-an-na-i* – „Jakmile (syn krále³) dorazí ke kameni *h[uwaši]* (boha) Telipínu, pokloní se. A (oni) chytí jednu ovci a on ji obětuje. A oni ji porazí. A jí² pak [ ]]. A on se pokloní a jde.“²⁰⁹⁰

V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 je bez kontextu doloženo: DIN]GIR^{LIM} *ap-pa-a[n-zi]* – „bo]žstva chytí.“ (obv.² i 15’).

Výraz *parā ep-* překládáme pojmem „nastavit“, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 14’. DUMU.É.[(GA)]L *šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi* 15’. [(LUGAL)]-*i MUNUS.LUGAL-ya* – „Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu.“²⁰⁹¹ Uvedený překlad lze použít i pro pasáž v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 1’. [UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *iš-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar* LU[GAL-*i pa-ra-a e-ep-zi* 2’. [LUGAL-uš QA-TAM *d[a-a-i UGULA* ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *ha-aš-ši-i* 3-Š[U *ši-pa-an-ti]* – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] tříkr[át] ohništi.“²⁰⁹² V textu KBo 25.36 (CTH 649) se praví:]x *túh-hu-eš-šar pa-ra-a e-ep-zi* – „] nastaví *tuhhueššar*.“ (iii 3’), dále např. KBo 25.88 + KBo 7.38: [LUGAL-*i pa-ra-a e-e[p-zi* – „nastaví [králi.“ (ř. 2’).

ed- / ad- „jíst“

Slovesa *ed-/ad-* „jíst“ a *eku-* „pít“ se vyskytují v chetitských rituálech především v závěru oběti, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 14. 1 UDU *h[(u-e-ek)-mi* ^{NINDA}*har-ši-i]n pár-aš-ha GEŠTIN-an iš-pa-an-tah-hi* 15. *mar-nu-a[(n²⁰⁹³ iš-p)a-an-tah-hi a]-tu-e-ni a-ku-e-ni* – „Poraz[ím] jednu ovci, rozdrobím [tlust]ý [chléb], obětuji víno (a) obě[tuji] nápoj *marnuwan*. [J]íme a pijeme.“²⁰⁹⁴ nebo ve fragmentárním kontextu: 6. [*p]í-iš-na-a-aš a-[tu]-e-ni a-ku-e-ni* – „m]uži [ ] pijeme (a) jíme...“²⁰⁹⁵

V rituálu mužů *ašušala-* (CTH 665) provádí dva knězi sanga oběť berana a kozla, posléze si sednou k ohništi a jí a pijí společně s muži *ašušala-*: 10’. *ne ha-aš-ša-aš kat-ta¹ e-*

²⁰⁹⁰ KBo 20.11 + KBo 8.85 iii 4-7.

²⁰⁹¹ KBo 17.1 i 14’-15’.

²⁰⁹² KUB 43.30 ii 1’-2’. Totéž viz obv. ii 8’ a 12’.

²⁰⁹³ Dupl. KBo 17.3 iii 15: *mar-nu-wa-an*.

²⁰⁹⁴ KBo 17.1 iii 14-15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

²⁰⁹⁵ KBo 17.1 iv 6 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

ša-an-ta nu-u[š] 11'. 2^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA ti-an-zi nu-uz a-t[(a-a)n-zi 12'. a-ku-wa-an-zi^{LÚ.ME.ÉŠ} a-šu-ša-le-eš-ša[ ] 13'. [(pé-e-ra-aš-m)]i-it a-ta-an-zi a-ku-an-z[i – „A oni si sednou k ohništi. A j[e] položí na dva stoly dva chleby. A naj[í] se a napijí. Muži ašušala- však [ ] jedí a pijí před nimi.“²⁰⁹⁶

Opět v závěru ritu, tentokrát po skončení Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654), si lidé z tohoto města uvaří játra a sní je: 5'. [^{LÚ}]^{MEŠ} URU *Ku-ru-uš-ta-ma^D Kur-ša-aš É-ri[ ] 6'. [^{UZU}NÍ]G.GIG da-an-zi ne za-nu-an-zi nu A-NA x[ ] 7'. [ ]x É-ir hal-zi-an-zi nu a-da-an-zi – „Li]dé (z) města Kuruštama do chrámu boha Kuršy [ ] vezmou [j]átra a uvaří je. A [ ] v domě volají a jedí.“²⁰⁹⁷*

halzai- „volat“

Toto sloveso bývá používáno i ve smyslu „vyvolávat“, „volat zařikání“, „recitovat“, např. ve spojení ^{LÚ}GUDU₁₂ *halzai*²⁰⁹⁸, či ^{LÚ}kita- *halzai*: např. ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) v ritu, kdy král rozláme obětní chléb a pokloní se: LUGAL-uš a-ru-w[a-iz-zi ^{LÚ}(ki)]-i-ta-aš hal-za-a-i ^Éha-l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta – „Král se kla[ní. Muž ki]ta- volá. V paláci se končí (obřad).“²⁰⁹⁹ Trvá-li rituál více dní, je nutno po skončení každého dne zakrýt vstup koženým závěsem. Častým obratem v rituálech je proto: ^{KUŠ}NÍG.BÀR *hal-zi-ya ši-wa-a[t-ti tuh-hu-uš-ta] – „Je požadován závěs. (Rituál) [je ve] dn[e u konce.]“²¹⁰⁰ V textu KBo 25.36 (CTH 649) volají klauni „Ahá!“: ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉ a-ha-a hal-zi-an-zi (KBo 25.36 iii 2', 10'). V dalším rituálu této skupiny KBo 17.18 volají muži *hapia-* „Húú!“: ^{LÚ.MEŠ}ha-a-p]é-e-ša hu-u-u hal-zi-iš-ša-an-z[i] (ii 4) a později během ritu, kdy muž *menia-* jde s nataženým šípem, který však nevystřelí, napodobuje tento muž zvuk letícího šípu voláním „Íí!“: 11. ... EGIR-ŠU ^{LÚ}me-e-ni-aš 12. [i-e-et-ta ke-e-et-ta] ke-e-et-ta GI-an hu-ut-ti-an-na-i tar-na-i-ma-an 13. [na-at-ta i-i hal-zi-iš]-ša-i – „Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Íí!“].“²¹⁰¹ Fragmentárně je vícekrát doloženo toto sloveso i v textu KBo 25.37 (CTH 649).²¹⁰² Po skončení ritu v rámci Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) si lidé z tohoto města uvaří játra a sní je a přitom volají: 5'. [^{LÚ}]^{MEŠ} URU *Ku-ru-uš-ta-ma^D Kur-ša-aš É-ri[ ] 6'. [^{UZU}NÍ]G.GIG da-an-zi ne za-nu-an-zi nu A-NA x[ ] 7'. [ ]x É-ir hal-zi-an-zi nu a-da-an-zi – „Li]dé (z) města Kuruštama do chrámu boha Kuršy [ ] vezmou [j]átra a uvaří je. A [ ] v**

²⁰⁹⁶ ABoT 1.35++ iii 10'-13'.

²⁰⁹⁷ KBo 13.175 rev. 5'-7'.

²⁰⁹⁸ Např. KBo 17.50+ iii 19'.

²⁰⁹⁹ KBo 17.11++ i 24. Viz rovněž obv. i 21.

²¹⁰⁰ KBo 17.19++ ii 19.

²¹⁰¹ KBo 17.18 ii 11-13. Dupl. KBo 17.43 i 10'-11'.

²¹⁰² KBo 25.37 rev. (iv) 10', 12' a na rev. (iv) 13'. [hu]-u-u hal-zi-iš-ša-a[n-zi].

domě volají a jedí.²¹⁰³ V rituálu CTH 665 třikrát volá kněz sanga: 17'. ... 1 LÚSA[NGA] ... 19'. 3-ŠU *hal-za-a-i*.²¹⁰⁴ Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) se král odebere do vnitřních prostor paláce a donesou mu chléb: 6. LUGAL-*uš tu-un-na<-ki-iš-na> pa-iz-zi ša-ra-ma h[al]-zi-ya* – „Král jde do vnitřních prostor. Je požadován chléb šarama.“²¹⁰⁵ V textu KBo 25.92 (CTH 670) je doloženo *hal-zi-ya* L[^Ú] (p. kol. 7'). Na tabulce KBo 34.14 (CTH 670) obv. (ii) 7'. je opět doložen muž *kita-*, jenž „volá“ (LÚ *ki-i-ta-aš hal-za-a-i*).

handai- „(s)pořádat, (s)rovnat“

V textech skupiny CTH 649 je připravena kněžka králi: „Když je ‚sestra boží‘ králi připravena, [ ] jsou hotovi a zaujmou svá místa. ‚Sestra boží‘ [ ] se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.“ (11'. *ma-a-na-aš-ta* NIN.DINGIR-*aš* LUGAL-*i ha-an-d[a]-a-e-et-ta* x[ ] 12'. *a-ap-pí-an-zi ta A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-an-zi* NIN.DINGIR-*aš*[ ] 13'. *ú-e-eh-zi* DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán ta[r-na-an-zi]*).²¹⁰⁶ V dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) se dále praví: 9'. [*m*]*a-a-na-aš-ta* GAL-ŠU-N[U LUGAL-*i ha-a*]*n-da-a-it-ta* [*pé-e-di-iš-mi-pát* ZAG-*ni* 1-ŠU] 10'. [*w*]*a-ha-an-zi* – „[K]dyž je (to) její[ch] velkému [králi př]ipraveno, [z]atočí se jednou doprava na svých místech.“²¹⁰⁷

hariya- „zahrabat, pohřbít“

Se slovesem *hariya-* se setkáváme již ve starochetitském období, např. v rituálu pro královský pár (CTH 416). Z fragmentárního kotextu na začátku obv. ii se dozvídáme, že vykonavatel rituálu zahrabává do země figurky a poháry, které použil v průběhu rituálu a které absorbovaly nečistoty: 1. [^D*Ha-an-t*]*a-še-pu-uš te-eš-šum-mi-uš-ša* ERÍN^{MEŠ}-*an* 2. [ ]x *pád-da-ah-hi tu-uš ha-ri-e-mi* – „božstva Chant]ašepy a poháry. Vojsko [ ] vykopávám²¹⁰⁸ a zahrabu je.“²¹⁰⁹ Na rev. iii se odehrává podobný ritus: 8. *ú-i-il-na-aš*²¹¹⁰ ERÍN^{MEŠ}-*an te-eš-šu-um-mi-uš-ša*²¹¹¹ *ta-ak-na-a* 9.²¹¹² *ha-ri-e-mi*²¹¹³ *tu-uš tar-ma-e-mi ta*

²¹⁰³ KBo 13.175 rev. 5'-7'.

²¹⁰⁴ ABoT 1.35++ ii 17'-19'.

²¹⁰⁵ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 6 (CTH 669).

²¹⁰⁶ KBo 25.31 ii 11'-13'. Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 9': *ha]-an-da-a-it-ta*.

²¹⁰⁷ KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 9'-10'. Dále viz (i) 13'. Srv. též KBo 25.37 rev. (iv) 4'.

²¹⁰⁸ Snad „hlínu“ (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 23 n. 3).

²¹⁰⁹ KBo 17.5 ii 1-2 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

²¹¹⁰ Dupl. KBo 17.3 iii 8: *ú-il-na-a-aš*.

²¹¹¹ Dupl. KBo 17.3 iii 8: *tí-iš-šum-mi-uš-ša*.

²¹¹² Zde začíná duplikát KBo 17.6 iii (do rev. iii 31).

²¹¹³ „V textu 3 III 8 musel stát predikát na okraji tabulky (, aby byla zachována větná souvislost?).“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 15).

ki-iš-ša-an te-e-mi 10. ^DUTU-uš ^DIM-aš *ka-a-ša LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ri DUMU^{MEŠ}-ma-aš-ša* ^{URU}*Ha-at-tu-ši*²¹¹⁴ 11. *e-er-ma-aš-me-et e-eš-h[(ar-š)]a-me-et i-da-a-lu-uš-me-et* 12. *ha-tu-ka-aš-me-et*²¹¹⁵ *ha-ri-[(e-nu-u)]n* – „Hliněné vojsko a poháry zahrabu do země. A připevním je (hřeby). A pravím toto: „Ó, božstvo slunce (a) Bože bouře, pohleďte! Pohřbil jsem nemoc, zločiny, zlo (a) hrůzu krále a královny a jejich synů ve (městě) Chattuša!“²¹¹⁶

harnai- „pokropit“

Pravděpodobně toto sloveso je možné rekonstruovat v závěru fragmentu KBo 17.8 (CTH 643, Slavnosti zmiňující Ziparwu): *-t[e-ni har-na-]* (1. kol. 10').²¹¹⁷

haš(š)- / heš(š)- „otevřít“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) máme doložen příklad, kdy je toto sloveso použito v souvislosti s „otevíráním“ paláce: *[m(a-a-an lu-uk-kat-t)]a-ma ta-pa ha-[aš-š]a-an-zi* ^{KUŠ}*NÍG.BÀR-an ú-uš-ši-a[n-z(i)]* – „[Když se] však [rozednív]á, otevrou (a) odhrn[ou] závěs.“ (i 31). V CTH 669 (KBo 20.10 + KBo 25.59) je toto sloveso použito opět zřejmě pro otevření paláce: 1. *I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}*NÍG.BÀR-an* 2. *ú-uš-ši-an-z[i]* *LUGAL-uš ar-ha pa-iz-zi* 3. *an-da ša-an-h[a-a]n-zi* – „Šestáho dne, když otevírají (palác)²¹¹⁸, odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou.“²¹¹⁹ V textu KBo 25.92 (CTH 670) je zlomkovitě doloženo *ma-a-an ha-aš-ša-[an-zi]* – „Když otevří[rají“ (p. kol. 3'). Podobnou situaci nalézáme i v rituálu KBo 20.23 (CTH 678). Zde je vyličen rituál ve městě Taštarišša za účasti krále, který město navštívil po městě Neriku: 4. *[m]a-a-an* ^{URU}*Ta-aš-ta-r[(i-iš-ši) ši-wa-(at-ti)]* 5. *ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}*NÍG.BÀ[R-aš-(ta uš-ši-ya-an-zi)]* 6. *LUGAL-uš tu-u[(n-na-an¹-ki-iš-na) pa-iz-zi]* – „[K]dyž v Taštar[(i)šše ve) dn(e)] otevírají (palác), [(tak odhrnou)] záv[ěs]. Král [jde do] vnitř[(ních prostor)].“²¹²⁰

hat- „(u)sušit“

Part. *hatant-* „suchý, usušený“ se dochovalo v souvislosti s obilím v rituálu Bo 3123 (CTH 677): 4'. *še-ep-pí-it-ta-aš ha-a-da-an-t[a-aš]* / 5'. 3 *PA-RI-SI ZÍD.DA ZÍZ ha-a-*

²¹¹⁴ Dupl. KBo 17.6 iii 2: na konci řádku ještě]-ya.

²¹¹⁵ Dupl. KBo 17.3 iii 12: *ha-tu-ga-aš-me-et*.

²¹¹⁶ KBo 17.1 iii 8-12 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

²¹¹⁷ Podle E. Neue se u dochovaného]-te-ni možná jedná o koncovku *šanh]teni* (NEU 1983: 55 n. 262).

²¹¹⁸ Podle ALP 1983a: 55, 245.

²¹¹⁹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669).

²¹²⁰ KBo 20.23 obv. 4-6. Doplnění podle dupl. KUB 53.18 nejsou starochetitského data.

d[a-an-ta-aš – „usušen[ého] obilí *šepplit*-[ ] / 3 *parisu usu[šené] pšeničné mouky*[“.²¹²¹
Zřejmě lze uvažovat i o překladu „opražený“.

hatta- „zapíchnout, podříznout; uříznout; hrát (na hudební nástroj)“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) jsou různým účastníkům přidělována zabitá zvířata nebo jejich údy: 5'. [(*ma-a-an* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ^M})^{EŠ} UR.BA]R.RA ŠAH^{HLA} *ha-[at-ta-an-zi[?]]* 6'. [(^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* ^{LÚ^M})^{EŠ} UR.BAR.RA ^U)]^{RU} *Ša-lam-pu-u-me-né-e[š* 1 ŠAH ^{LÚ}*ha-mi-i-ni]* 7'. [(*pí-an-zi* – „[Když muži *hapia-* (a) ,vlčí] muži“ pod[říznou] vepře, [dají muži *hapia-* (a) ,vlčí muži“] z Šalampy [jednoho vepře muži *hamina-*“.²¹²² V rituálu KBo 25.29 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se toto sloveso dochovalo dvakrát zlomkovitě: *ha-at-<ta->ri* – „bije“ (obv.[?] ii 4') a UGULA ^{LÚ.MEŠ}]MUHALDIM *Û* ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *ha-at-ta-an-ta* – „[vrchní k]uchař a kuchaři bijí“ (obv.[?] ii 6'). V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 669) je toto sloveso použito ve významu „hrát na hudební nástroj: 9. ...]š*a-a-ú-i-it-ra-an* 10. *hu-hu-pa-al-la har¹-kán-zi* [*i*]-*ru-uš-kán-zi* 11. *nu ŠA* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-la-aš* B[AL- [ ]x-*mi-it ha-at-ta-an-n[i-an-zi]* – „] (oni) drž[í] roh a (hudební nástroj) *huhupal* [...]. A mužů *ašušala-* [...] stále hra[jí].“²¹²³

hatk- „zavřít“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsáno, že v případě, když na konci dne při zavírání paláce stále ještě hřmí, rituál pokračuje: 25. *ma-a-an ha-at-[kán-zi* ^D]IM-ša *te-et-ha* LUG[(AL)-*u(š lu-ut-t)]i-ya-aš pé-ra-an* 26. *a-ru-wa-iz-zi* – „Když zav[írají] a [Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y.“²¹²⁴

hazziya- „hrát (na hudební nástroj)“²¹²⁵

V rituálu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) nacházíme zajímavý protiklad. Máme zde doloženo toto sloveso v souvislosti s nástrojem Inanna oproti slovesu *walh-*, které je použito pro nástroj *arkami*: 7'. GAL^{HLA}[^A GIŠ ^DINANNA^{HLA}] 8'. [*h*]a-az-zi-an-zi[*a-ar-ga-mi*] *wa-al-ha-an-zi* [– „[h]rají na velk[é] nástroje Inanna. ...] Hrají (na) [*argami*].“²¹²⁶

²¹²¹ Bo 3123 iv 4'-5'.

²¹²² KBo 20.16++ i 5'-7'.

²¹²³ ABoT 1.35++ i 9-11.

²¹²⁴ KBo 17.11++ i 25-26.

²¹²⁵ NEU 1974: 82-85.

²¹²⁶ KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 7'-8', 19'.

hink- „podat; předat“

Fragmentárně je iter. forma doložena na ABoT 1.35++(CTH 665): 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš*(-) ...]*al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi* – „A je suknem a je [...]*alliya-* podávají.“²¹²⁷

hink- „poklonit se“

V průběhu Starochetitského rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) se odehrává nespočet klaněcích a libačních rituálů. Pro vyjádření klanění zde bývají použita dvě slovesa: *hink-* a *aruwai-*. Sloveso *hink-* je použito např. v následující scéně: 17. [(...LUGAL-*uš MUNU*)]S.L[(UGAL-*aš-š*)]*a a-ap-pa hal-ma-aš-šu-i*[(*t-ti pa-a-an-zi*)] 18. [(*ta e-ša-an-da DUMU*^{MEŠ}.LUGAL)] *DUMU.MUNUS*^{ME}[(*š*)].LUGAL ^{LÚ.MEŠ}*DUGUD* ^{LÚ.MEŠ}[(*Ů-BA-RU LUGAL-i*)] 19. [(*hi-in-kán*)]-*ta ta e-ša-an-da* – „[Král] a [krá]lo[vna jdou] zpět [k] trůn[u a usednou. Princové] (a) princezny, hodnostáři dugud, muži [ubāru se poklo]ní králi a usednou.“²¹²⁸ Oproti tomu bývá v tomto rituálu v případě, že podnětem jsou král či královna, použito sloveso *aruwai-*: 13. [LUG(AL-*uš MUNUS.LUGAL-ša hal-ma-aš-šu-it-t*)*a-az pa-ra-(a ú-e)*]*n-zi* LU[(GAL-*uš lu-ut-ti-ya-aš*)] 14. [*pé-(e-ra-an a-ru-wa-a-iz-zi MUNUS.LUGAL-a)š-ša lu-u(t-ti)-ya-aš pé-ra-an [a-r(u-wa-a-iz-zi)]*] – „[Král a královna sestojupí [s trůnu]. Kr[ál se pokloní před okny i královna se pokloní] před [okn]y.“²¹²⁹ (Další příklady viz *aruwai-*. Srv. rovněž *ŠUKĚNU*). V rituálu vykonávaném synem (DUMU-*aš*) KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) se kněz sanga uklání v průběhu zařikání: *ma-al-di* ^{LÚ}SANGA *hi-in-kán*[-*ta* – „zařikává. Kněz sanga se poklo[ní].“ (iii 12’). V průběhu Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy KBo 13.175 (CTH 654) vystupuje ve významné úloze kněz sanga, jemuž se ostatní účastníci klanějí:]^{LÚ}SANGA-*ni hi-in-kán-ta* – „] (oni) se pokloní knězi sanga“ (rev. 3’). Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) se muž Boha bouře před vykonáním a po vykonání rituálu klaní králi: 4. GAL DUMU.É.GAL ^{LÚ}*IM-an an-ta¹ pé-hu-te-zi* ^{LÚ} ^DIM A-NA LUGAL *h[é-e]k-ta* 5. *ta a-ni-iz-zi ma-a-an zi-in-ni-z[i-m]a A-NA LUGAL hé-ek-ta* 6. *a-ap-pa-e-a hé-ek-ta* – „Vrchní palácový úředník přivede dovnitř muže Boha bouře. Muž Boha bouře se p[ok]loní králi. A vykoná (rituál). Když je [vš]ak hoto[v], pokloní se králi. I oni se pokloní.“²¹³⁰ Když se král posadí na trůn a obětuje nápoj *marnuwan*, text pokračuje: 9. DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i* 10. *ta*

²¹²⁷ ABoT 1.35++ i 12-13.

²¹²⁸ KBo 17.11++ i 17-19.

²¹²⁹ KBo 17.11++ i 13-14.

²¹³⁰ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 4-6 (CTH 669).

LÚ ^DU-an²¹³¹ *an-da pé-hu-te-ez-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>²¹³² *ma-al-ti* – „Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zařikává.“²¹³³ Zcela stejná situace se opakuje na obv. ii 6-10, zde se však muž Boha bouře králi neklaní. V závěru obv. i a obv- ii se král klaní božstvům. V jeho případě je pro toto sloveso však použit akadogram *UŠKEN* (od slovesa *šukênu*).*

V průběhu zařikávacího rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) se pravděpodobně královský syn uklání stéle *huwaši-*: 4'. [*ma-a-na-aš* ^NA⁴*hu-wa-a-ši-ya a-a-ri na-aš* 5'. [*hi-in-ga iš-p*]*a-an-ti-ya na-aš nam-ma hi-in-ga* – „[Jakmile] dorazí ke [k]ameni *huwaši-*, [pokloní se.] A [obě]tuje. A pak se (opět) pokloní. [ ] obětuje.“²¹³⁴ Stejně tak na rev. iii: 4. *ma-a-na-aš* ^D*Te-li-pí-nu-uš* ^{NA⁴}*h[u-wa-ši]-ya a-a-ri na-aš hi-in-ga* 5. *nu 1 UDU-un ap-pa-an-zi na-aš-ša-an iš-pa-an-ti na-aš-ša-an* 6. *hu-kán-zi na-an-kán nam-ma x[ ]x* (razura) *na-aš* (razura) 7. *hi-in-ga na-aš i-ya-an-na-i* – „Jakmile (syn krále³) dorazí ke kameni *h[uwaši]* (boha) Telipínu, pokloní se. A (oni) chytí jednu ovci a on ji obětuje. A oni ji porazí. A ji² pak [ ]. A on se pokloní a jde.“²¹³⁵

huek- „zařikávat“

V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) zařikává král v chrámu a na mlatu: 3'. ... LUGA[L-uš ^DIM-aš] *É-ri hu-e-[ek-zi]* 4'. [1 GU₄.MAH *šu-up-pí-i]š-tu-wa-ra-an [n]a-at-ta ar-kán-da-an [da-a-i]* 5'. [*ma-a-an-ša-an L]UGAL-uš KISLAH-ni hu-e-ek-zi* – „Krá[*l*] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává]. Vezme jednoho září[vého] (a) [n]erolozloženého [býka. Když k]rál zařikává na mlatu, ...“²¹³⁶ V textu HHT 73 máme doložen zlomek věty: *hu-ga-an-tu-uš ši-pa-an-ti* [– „zařikající [ ] obětuje.“ (obv. 6'). Sloveso „zařikávat“ se často opakuje v rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670): 1. *Q[A-TAM-MA hu-kán-z[i n]a-an[ ]* 2. [ ] *i [ ] / 3. [^DŠu-l]i-in-kat-ti Q[A-TAM-M]A hu-kán-[zi]* 4. [ ] *x 1 UDU ^L[^U]R.GI₇ e-ep-zi* 5. [-y]*a hu-kán-zi na-an-za* 6. [*hu-k]án-zi pa-ra-a-aš-ša-an* 7. [ ] *x[ ]x-zi na-an hu-iš-w[a-*] – „[ ]t]akto zařikaj[í a] jeho [ ] ... . / [ ] božstvo Šul]inkati t[akt]o zařika[jí]. ‘Psí muž’ chytí jednu ovci. [ ] zařikají. A jeho [ ] zaří[kají]. Z [ ] A jeho živ[ého]²].“²¹³⁷ A na rev.: 2'. [ ] *x x[i]š-pa-an-tu-uz-zi-ya* 3'. [ ] *-a iš-pa-an-ti nu-uš* 4'. [ ] *hu-kán-zi nu-uš-kán DUMU-aš* 5'.

²¹³¹ Vgl. Z. 4: LÚ ^DIM-an.

²¹³² Srv. obv. ii 9.

²¹³³ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-12 (CTH 669).

²¹³⁴ KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 2'-12'.

²¹³⁵ KBo 20.11 + KBo 8.85 iii 4-7.

²¹³⁶ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 3'-6'. Obdobně obv. i 19'-21'.

²¹³⁷ KBo 17.59 + KBo 25.99 obv. 1-7.

[iš-p]a-an-ti nu-uš-za ^{LÚ}SANGA 6'. [^{DÚ}ru-un]-zi-mu-aš da-a-i – „] a dávk[u] obětuje. A je [ ] zařikají. A syn je [obě]tuje. A kněz sanga je [ ] postaví (sochu božstva) [Wurun]šemu.²¹³⁸

huek- „porazit (dobytce)“

Sloveso *huek-* není v rámci chetitských textů výjimečné. Během rituálů máme hojně doloženo rituální usmrcení a obětování zvířat, především ovcí, býků či kozlů. Např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) po zařikávání, které vykonavatel rituálu pronáší na hoře k Božstvu slunce a Bohu bouře, porazí tento ovci: 1 UDU *h[(u-e-ek)-mi – „Poraz[ím] jednu ovci“²¹³⁹*. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsáno, jak kuchaři porazí u zdi devět černých ovcí: 42. [(zi-in-ti-ya-an)] *ú-da-an-zi ta ti-an-zi LUGAL-uš hal-ma-aš-šu-it-[(ti)]* 43. [(^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *hu-ga-an-ni*)]-wa-an ti-an-zi 9 U[(DU^{HIA} G)]E₆ *ku-ut-ti hu-kán-[z]i – „[ ] přinesou [předmět zinti-] a postaví. Král [ ] k] trůnu. [ ] kuchaři [ ] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.²¹⁴⁰ Následně do paláce přinese dvacet „mužů s brozovým oštěpem“ dva býky, které zde porazí: 45. [(-ma 2 GU₄.MAH GE₆)]^{TIM} *kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH 10 LÚ^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi* 46. [*nam-ma 1 GU₄.MAH (10 L)]Ú^M[(^{EŠ} ŠUKUR.ZABAR kar-pa-an-zi) -z]i tu-uš an-da ^Éha-le-en-ti-u* 47. [(*pé-e-da-an-zi nu a-pu-uš-ša*) h]u[?]-kán-zi – „[ ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset „mužů s bronzovým oštěpem“. [Pak zvedne jednoho býka deset „m]už[ů s bronzovým oštěpem“]. A [odnesou] je do paláce [a ony]porazí.²¹⁴¹*

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) jsou býci poraženi u pramene: 10'. [(*lu-ú-li-ya-aš še-e-er ku-i-uš*)] GU₄^{HIA}-uš *hu-kán-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš* 11'. [LÚ^{MEŠ} UR.BAR.RA 1^{AM} UZUÚ)]R GU₄ A-NA ^{LÚ}*ha-mi-i-ni pí-an-zi – „Ty býky, [které] porazí [u pramene]: muži hapia-* (a) [„vlčí muži“] dají [po jednom] býčím [ú]du muži *hamina-*“²¹⁴²

V textu HHT 73 (CTH 648) jsou poraženi býci a ovce poté, co kněz „pomazaný“ rituálně očistí prince. Po porážce jsou zřejmě vyjmuta játra zvířat (obv. 7'): 3'. [^L]ÚGUDU₁₂ DUMU.LUGAL *šu-up-pí-ya-ah-hi* x[ ] 4'. *nu hu-kán-zi 1 GU₄ 20 UDU^{HIA} ma-a-x[ ] 5'. LÚGUDU₁₂ DUMU-li iš-pa-an-t[u-] 6'. hu-ga-an-tu-uš ši-pa-an-ti [ ] 7'. ti-an-zi*

²¹³⁸ KBo 17.59 + KBo 25.99 rev. 2'-6'.

²¹³⁹ KBo 17.1 iii 14 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.). Dále viz bez kontextu: *hu-e-ek-ku-* (KBo 17.4 iii 51).

²¹⁴⁰ KBo 17.11++ i 42-43.

²¹⁴¹ KBo 17.11++ i 45-47.

²¹⁴² KBo 20.16++ i 10'-11'.

^{LÚ}GUDU₁₂ ^{UZU}NÍG.GIG x[– „[K]něz ‚pomazaný‘ očistí prince. [ ] a porazí. Jednoho býka, dvacet ovcí [ ] kněz ‚pomazaný‘ synovi nádobu *išpant[uziyaššar*] zaříkající [ ] obětuje. [ ] stoupnou. Kněz ‚pomazaný‘ játra [“.²¹⁴³

V rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) je doloženo part. bez kontextu:]x-an-kán nam-ma hu-ga-a-an-ta-an – „] jeho pak poraženého“ (obv. ii 7’).

V rituálu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) je na ohništi poraženo pět ovcí: ta-aš-ša-an ha-aš-ši-i 5 UDU x[ ] hu-kán-zi (ř. 18’).

hu(i)tti(y)annai- „natahovat (šíp)“

Tento durativní tvar ke slovesu *huittiya-* je použit v rituálu KBo 17.18 (CTH 649). Zde je popsán ritus, při němž muž *menia-* natahuje šíp, který však nevystřelí a pouze napodobuje zvuk jeho letu: 11. ... EGIR-ŠU ^{LÚ}me-e-ni-aš 12. [i-e-et-ta ke-e-et-ta] ke-e-et-ta GI-an hu-ut-ti-an-na-i tar-na-i-ma-an 13. [na-at-ta i-i hal-zi-iš]-ša-i – „Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Íí!“].“²¹⁴⁴

hulaliya- „omotat, ovinout“

Sloveso časté v chetitských rituálech, především v souvislosti s omotáváním vlny, která má do sebe pojmout veškeré nečistoty a posléze má být zničena. Tyto praktiky jsou doloženy již ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 21. ze-e-[(an-t)]e-eš SÍG ZA.GÌN(-)it[(-)] 22. [ ] x hu-la-a-li-ya-[(mi – „Uvařené (pl.) modrou? vlnou? [ ] omotám.“²¹⁴⁵ Vlnou jsou v tomto rituálu rovněž omotány „nečisté“ ruce krále a královny: 26. ta ka-lu-lu-pu-uš-mu-uš ga-a-pí-ni-it hu-la-a-li-e-mi 27. ŠA QA-TI-ŠU-NU – „A jejich prsty ováží nití, (prsty) jejich rukou.“²¹⁴⁶

huppai- „připravit“

Toto sloveso je doloženo bez kontextu v obětním rituálu KBo 25.98 (CTH 670), l. kol. 12’.

hurtaliya- „překřížit, zkřížit“²¹⁴⁷

V ABoT 1.35++ (CTH 665) je popsáno, že starci, kteří se účastní rituálu mužů *ašušala-*, překříží prsty: 12. nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš[(-) ...]al-li-ya-an 13. hi-in-ga-aš-

²¹⁴³ HHT 73 obv. 3’-7’.

²¹⁴⁴ KBo 17.18 ii 11-13. Dupl. KBo 17.43 i 9’-13’. Srv. též KBo 17.43 i 3’

²¹⁴⁵ KBo 17.1 iii 21-22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

²¹⁴⁶ KBo 17.3 iv 26-27 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

²¹⁴⁷ Srv. NEU 1983: 72 n. 300.

kán-zi nu-uš-ma[... ^{G(1Š)}]ma-a-ri-uš 14. *ku-ut-ta-na-az-aš-mi-it ke-e[...]x na-an-ni-an-zi*
 15. *nu-uz-kán* ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI¹ *a-x[... (k)]a-lu-lu-pu-uš-mu-uš* 16. *hu-ur-ta-li-an-zi ne-[kán ...*
 (1-ŠU *kat-ta-an*) *a[r-ha wa-ha-an-zi* – „A je sukmem a je [...]*alliya-* podávají. A jim [...]*kopi*²¹⁴⁸ z jejich rukou tí[*mtó*[?] ...] vyrazí. A starci se [...] své prsty zkříží[?]. A oni se jednou dolů [p]ryč otočí.“²¹⁴⁹

huwai-/huya- „běžet“

Toto sloveso nacházíme buď s předložkou *peran* ve významu „běžet před (kým)“, nebo s akusativem, který lze překládat „obíhat (koho, co)“, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár: 3'. [3-*i*]š LUGAL-*un* MUNUS.LUGAL-*un-na hu-ya-an-zi* - „Krále a královnu [tříkr]át oběhnou.“²¹⁵⁰ Fragmentárně máme toto sloveso doloženo v rituálu KBo 25.51++ (CTH 631), kde zřejmě kuchaři běží v rámci obětního rituálu (obv.[?] i 5'). V rituálu KBo 17.15 (CTH 645) běží palácový úředník před králem: 18'. DUMU.É.GAL LUGAL-*i pé-ra-an hu-wa-a-i* – „Palácový úředník běží před králem.“²¹⁵¹ A dále rovněž: 20'. ...LÚ^{MEŠ} ZI-IT-TI₄ ^{LÚ.MEŠ}HÚB.BI ^{LÚ.MEŠ}ALAM.[ZU₉] 21'. LUGAL-*i pé-ra-an hu-ya-an-zi* – „Společníci, tanečníci a klau[ni] běží před králem.“²¹⁵² V rituálu KUB 54.50 (CTH 648) máme fragmentárně doloženo: [x x x-*a-i pé-e-ra-an hu-ya-[a]n-z[i]* – „] (oni) běží před [ ].“ (rev.[?] 2). V příbuzném textu KUB 60.41 (CTH 648) je toto sloveso doloženo jen zlomkovitě: *pé-e-ra]-an hu-ya-an-zi* (obv. 9') a *pé]-e-ra-an hu-ya-an-zi* (obv. 10'). V rituálu CTH 649 beží kněžka ‚sestra boží‘ před heroldem (NIN.DINGIR-*aš LÚ* ^{GIŠ}GIDRU-*aš pé-e-ra-an hu-wa-a-i* (KBo 25.31 ii 8')²¹⁵³, posléze kdosi „[oběhne] jednou ohniště“ (*ha-aš-ša-an-kán* 1-ŠU [hu-wa-a-i], ii 10').²¹⁵⁴ V rituálu HHT 75 (CTH 670) je toto sloveso doloženo dvakrát v poškozeném kontextu: 3'. [ ]-*e hu-ya-an-ta ma-a-an tu-u-ri-an[* – „] když běžící (a) zapřa[žení[?]“ (ř. 3'), 8'. [ ]-*e hu-ya-an-ta a-pé-e-a ku-un-ni* [– „[ ] ony běžící vpravo [“ (ř. 8'). V rituálu KBo 17.28 (CTH 670) je doloženo 2'. *ha-aš-š]a-an hu-wa-a-[i]* – „oběhn[e ohni]ště.“ (l. kol. 2'). Dále i na l. kol. 5' (*h]u-ya-an-zi ta-aš-ta pa-a-an-zi*). V textu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) se zachovalo jen fragmentárně: *hu-ya-an-zi* (obv.[?] i 11') a *hu-ya-an-za[* (obv.[?] i 13'). Stejně tak na malém fragmentu KBo 20.37 (CTH

²¹⁴⁸ Ak. pl.

²¹⁴⁹ ABoT 1.35++ i 12-16. Dále viz obv. i 30 a rev. iv 18'. Srv. dupl. KBo 17.33++ iv 26'.

²¹⁵⁰ KBo 17.1 i 3' (CTH 416).

²¹⁵¹ KBo 17.15 rev.¹ 18'.

²¹⁵² KBo 17.15 rev.¹ 20'-21'.

²¹⁵³ Dále viz obv. 17'.]^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pí-aš pé-e-ra-an hu-wa-a-i* a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 12', 15', rev. 2'. Velmi fragmentárně na KBo 25.39 l. kol. 5'; dále na KBo 25.37 rev. (iv) 3', 7', 14'.

²¹⁵⁴ Dále viz i rev. 3', 8'. Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 8' (CTH 648) a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 12'. A rovněž text KBo 17.43 i 4'.

670): LUGAL-uš *hu-ya-an*-[za „král běží[cí]“ (rev. 4) a v textu KBo 25.23 (CTH 670) part. n.]*x-ra-an hu-ya-an* (obv. 8’).

iyannai „kráčet, jít, pochodovat“

V rituálu KBo 17.45 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se v závěru dne král odebere do domu *hišta*-: 23’. LUGAL-uš ^É*hi-iš-ta i-ya-a[n-na-i]* – „Král krá[čí] do domu *hišta*-[ ]“.²¹⁵⁵ V ABoT 1.35++ (CTH 665) se starci účastní rituálu mužů *ašušala*- a snad v souvislosti s nimi je použito toto sloveso: 17. 2 ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI x[...] 18. *i-ya-an-ni-[an]-z[i]?* ...] 19. *hu-hu-pa-a[l]- ...]* 20. *ta-ru-u[š?]-...]* – „Dva starci [...] (oni) kráč[í? ...] (hudební nástroj) *huhupa*[l ...] tanc[ují?].“²¹⁵⁶ V rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) obětuje královský syn stéle boha Telipinua, pokloní se a ochází: 6. *na-aš* (razura) 7. *hi-in-ga na-aš i-ya-an-na-i* – „A on se pokloní a jde.“²¹⁵⁷

irhai- „obcházet (dokola)“

V textu KBo 20.8 (CTH 631) obchází číšníci dokola stůl a nalévají přítomným: 17’. LUGAL-uš *a-ku-an-na ú-e-ek-zi* ^{LÚ.MEŠ}SAGI GAL^{HLA} [ ] 18’. *ir-ha-an-zi* – „Král vybízi k pití. Číšníci poháry [ ] (oni) obchází.“²¹⁵⁸ Jen fragmentárně máme doloženo toto sloveso v textu KBo 25.45 p. kol. 7’ (*QA-TAM-MA ir-ha-iz-[zi]*). V textu KBo 25.84 (CTH 670) přijde královna ze stanu a zřejmě ona obchází: 4’. MUNUS.LUGAL-aš ZA.LAM.GAR-az *ú-iz-zi* x[ ] 5’. *ir-ha-i-iš-ki-iz-zi* – „Královna přijde ze stanu. [ ] obchází (dokola)“.²¹⁵⁹

išhai-/išhiya- „uvázat, svázat; spojit“

V rituálech bývají svazovány klasy obilí, neboť takto lépe absorbují zlé síly, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 19. *hal-ki-aš*²¹⁶⁰ *har-ša-[(a-a)]r iš-hi-ya-an-d[(a)]* 20. [Z]ÍZ^{HLA}-*aš-š[(a)]*²¹⁶¹ *har-ša-a-ar iš-hi-ya-an-da* – „Klasy (,hlavy‘) ječmene (jsou) spojeny a klasy (,hlavy‘) [pš]enice (jsou) spojeny.“²¹⁶² V rituálu mužů *ašušala*- (CTH 665) je doložen rítus, při němž je těmto mužům na jejich kabáty[?] uvazována potravina *šamehuna*-: 4’. A-NA ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-la-aš ša-me-hu-na-a[n]*] 5’. *še-e-ek-na-u-i-*

²¹⁵⁵ KBo 17.15 rev. 1 23’.

²¹⁵⁶ ABoT 1.35++ i 17-20. Dupl. KBo 17.12 i 6’-8’.

²¹⁵⁷ KBo 20.11 + KBo 8.85 iii 6-7.

²¹⁵⁸ KBo 20.8 obv.[?] i 17’-20’. Srv. rovněž LUGAL-uš *a-ku-an-n[a ú-e-ek-zi]* – „Král [vyzívá k] pití.“ (obv.[?] i 1’).

²¹⁵⁹ KBo 25.84 i 4’-5’.

²¹⁶⁰ Dupl. KBo 17.3 iv 15: *hal-ki-ya-aš*.

²¹⁶¹ Dupl. KBo 17.3 iv 16: [ZÍZ]^{HLA}-*ša*.

²¹⁶² KBo 17.1 iv 19-20 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

iš-mi iš-hi-iš-kán-[zi] // 6'. I-NA UD 16^{KAM} LÚ.MEŠ^ša-šu-ša-a-le-eš A-N[A] 7'. ú-wa-an-zi nu-uk-kán ša-me-hu-na-an še-e-[ek-] 8'. la-an-zi na-an ha-aš-ša pí-iš-ši-iš-ká[n-zi – „mužům ašušala- přivá[ží] šamehuna[ ] na jejich kabát[?]. // Šestnáctého dne přijdou muži ašušala- k [ ]. A šamehuna- [z jejich[?]] ka[bátu[?]] rozváží. A háze[jí] ho/ji do ohniště.“²¹⁶³

išhamai- „zpívat“

Sloveso *išhamai-* je použito ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) buď ve spojení se zpěváky *šahtarili*, nebo s muži *halliri-*. Se zpěváky *šahtarili* např. v situacích: LÚ.MEŠ^šša-ah-t[a-ri-li-eš iš-ha-m]i-an-zi – „Zpěv[áci zpí]vají.“ (i 22), 8'. LÚ.MEŠ^šš[(a-ah-ta-ri-li-e-eš iš-ha-mi-an-z)i LÚSAGI^N(^{INDA}har-ši-in EM-SA GE₆)] 9'. LUGAL-i [(pa-a-i)] – „Zp[ěváci zpívají. Číšník dá] králi [černý tlustý] chléb.“²¹⁶⁴ Zpívající muži *halliri-* jsou doloženi v pasáži, kdy král rozdrobuje tlusté chleby a obsluhující je pokládá na čistý stůl: [(GIŠ^DINANNA.TUR LÚ.MEŠ^šhal-l)i-r(e-eš iš-h)]a-mi-an-zi – „[Malý nástroj Inanna (hraje). Muži *halliri-* zpí]vají.“²¹⁶⁵ Kromě toho jsou muži *halliri-* v tomto rituálu doloženi i se sumerogramem ŠĪR^{RU} (viz ŠĪR^{RU}). Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) zpívají zřejmě správce Ziplandy a Ankuwa: 3. [LÚAGRIG^{UR}]U^UZi-ip-la-an-da LÚAGRIG^{URU}A-an-ku-wa 4. [ ]x a-ap-pa-an iš-ha-mi-iš-kán-zi 5. [hu-up-p]ár mar-nu-an pí-an-zi – „[správce Ziplandy (a) správce Ankuwy [ ] zpívávají za [ ] dají nádobu hupp[ar] (s nápojem) marnuan.“²¹⁶⁶

iškar- „zasadit, zastrčit; seřadit, srovnat“

V CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘) je v nejasném kontextu doloženo *iš-ga-ra-an-te-eš* (KBo 25.31 ii 10'). Rovněž bez kontextu v textu ABoT 1.35++ (CTH 665) i 29: (*iš-ga-ra-an-z*)]i a rev. iv 9'.²¹⁶⁷ V textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) je toto sloveso bez jasného kontextu: 10. KÁ-aš pé-e-ra-an LÚ^{GIŠ}GIDRU[...] 11. iš-ka-a-ri – „herold před bránou [...] seřadí[?]“²¹⁶⁸

iškuna- „označit; potřísnit“

V textu KBo 12.19 (CTH 832) je doložen slovesný tvar *iš-ku-ne-eš-kán-z i* (i 6').

²¹⁶³ ABoT 1.35++ iii 4'-8'.

²¹⁶⁴ KBo 17.11++ iii 8'-9'. Dále viz rev. iii 20'', iv 13'.

²¹⁶⁵ KBo 17.11++ ii 4'. Viz rovněž obv ii 13'' a rev. iii 2'.

²¹⁶⁶ KBo 20.4++ iv 3-5.

²¹⁶⁷ Dupl. KBo 17.33++ i 6' a iv 17'.

²¹⁶⁸ KBo 17.13 + KBo 25.68 rev. 10-11.

išpant- „obětovat, přinést (jako oběť)“²¹⁶⁹

Srv. rovněž *šipant-*, přičemž tvar s anlautovým i bývá považován za starší.²¹⁷⁰ Již od nejstarších dob se v chetitských rituálech setkáváme s výčtem obětí, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 10. [NIND]A *har-ši-in pá[r-a]š-ha-ri iš-pa-an-tah-hi-ya*²¹⁷¹ – „Tlustý [chléb]b rozdrobím a ob[ě]tuji.“²¹⁷² Nebo 14. 1 UDU *h[(u-e-ek)-mi NINDA]har-ši-i]n pár-aš-ha GEŠTIN-an iš-pa-an-tah-hi* 15. *mar-nu-a[(n²¹⁷³ iš-p)-a-an-tah-hi* – „Poraz[ím] jednu ovci, rozdrobím [tlustý] [chléb], obětuji víno (a) obě[туji] nápoj *marnuwan*.“²¹⁷⁴ Na zlomku KBo 7.41 (CTH 670) se dochovalo toto sloveso na dvou poškozených řádcích: *išpanti* (l. kol. 6´) a *išpan[ti* (p. kol. 3´). V textu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670), který je zařikacím rituálem, se setkáváme s tímto slovesem v poškozeném kontextu: 2´. [ ] x x[i]š-pa-an-tu-uz-zi-ya 3´. [ ]-a iš-pa-an-ti nu-uš 4´. [ ] hu-kán-zi nu-uš-kán DUMU-aš 5´. [ ] iš-p[a-an-ti nu-uš-za LÚ]SANGA 6´. [ ] DÚ-ru-un]-zi-mu-aš da-a-i – „] a dávk[u] obětuje. A je [ ] zařikají. A syn je [ ] obě]tuje. A kněz sanga je [ ] postaví (sochu božstva) [Wurun]šemu.“²¹⁷⁵

Obětování stéle *huwaši-* jednotlivým božstvům máme doloženo v textu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670): 4´. [*ma-a-na-aš N]A⁴hu-wa-a-ši-ya a-a-ri na-aš* 5´. [*hi-in-ga iš-p[a-an-ti-ya na-aš nam-ma hi-in-ga* 6´. [ ] x *iš-pa-an-ti* – „[Jakmile] dorazí ke [k]ameni *huwaši-*, [pokloní se.] A [obě]tuje. A pak se (opět) pokloní. [ ] obětuje.“²¹⁷⁶ Na rev. iii je obětován tlustý chléb:]^{MEŠ} x NINDA.GUR₄.RA *iš-pa-an-[ti²* (rev. iii 2) a rovněž ovce, která je pro tento účel chycena: 4. *ma-a-na-aš DTe-li-pí-nu-uš NA⁴h[u-wa-ši]-ya a-a-ri na-aš hi-in-ga* 5. *nu* 1 UDU-un *ap-pa-an-zi na-aš-ša-an iš-pa-an-ti na-aš-ša-an* 6. *hu-kán-zi na-an-kán nam-ma* x[ ] x (razura) *na-aš* (razura) 7. *hi-in-ga na-aš i-ya-an-na-i* – „Jakmile (syn krále³) dorazí ke kameni *h[uwaši]* (boha) Telipínu, pokloní se. A (oni) chytí jednu ovci a on ji obětuje. A oni ji porazí. A ji² pak [ ]. A on se pokloní a jde.“²¹⁷⁷

V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) obětuje zřejmě číšník v chrámu Boha bouře a v chrámu boha Telipínu: 5´. LÚ]SAGI A-NA É D]IM x[...] 6´. [...] x *iš-pa-an-ti A-*

²¹⁶⁹ FORSSMANN 1994.

²¹⁷⁰ OTTEN – SOUČEK 1969: 97. Rovněž voz EHS: 522-525.

²¹⁷¹ Dupl. KBo 17.3 iv 6: *iš-pa-an-tah-hé-ya*.

²¹⁷² KBo 17.1 iv 10 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

²¹⁷³ Dupl. KBo 17.3 iii 15: *mar-nu-wa-an*.

²¹⁷⁴ KBo 17.1 iii 14-15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

²¹⁷⁵ KBo 17.59 + KBo 25.99 rev. 2´-6´.

²¹⁷⁶ KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 4´-6´.

²¹⁷⁷ KBo 20.11 + KBo 8.85 iii 4-7.

NA É^D[T]e-li-pí-nu QA-TAM-MA iš-pa-an-t[i ...] 7'. [...]x-in^{GIŠ}BANŠUR-aš pé-e-[r]a-an iš-pa-an-ti ú-el-lu-aš x[...] 8'. [...]x-i-wa-az i[š-pa-a]n-ti a-ap-pa-aš Ú-wa-az – „Číšník do chrámu Boha bouře[...] obětuje, do chrámu boha [T]elipinua (a) stejně tak obětuj[e. ...] před stůl obětuje. [...] louky [...] o[bět]uje. On opět z louky.“²¹⁷⁸ Iter. tvar tohoto slovesa je doložen např. v textu KBo 20.37 (CTH 670): iš-pa-an-za-aš-ki-i[z-zi „obětovává“ (obv. 3').²¹⁷⁹

išpar- „prostřít, rozprostřít; rozšířit“

V rituálu KBo 25.31 (CTH 649, Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘) prostírají muži *hapia-*: 9'. [1]5^{NINDA}ša-ra-a-ma LÚ^{MEŠ} GIŠ^{GIŠ}BANŠUR ú-da-an-zi LÚ.M^{EŠ}ha-a-pé-aš kat-ta-an] 10'. iš-pa-ra-an-zi LÚ.MEŠ^{MEŠ}MU-RI-DI-ša ku-wa-a-p[i-it-ta^{NINDA}ša-ra-a-ma 1^{UZU}HA.LA] 11'. [ti-an]-zi 1 hu-up-pár KAŠ.GEŠTIN 1 hu-up-pár [mar-nu-an pí-an-zi] 12'. [^{NINDA}ša-ra-a-ma da-an-zi LÚ.M^{EŠ}] 13'. [^{NINDA}š]a-ra-a-ma x[– „Obsluhující přinesou [1]5 chlebů šarama. Muži [hapia-] prostřou. Muži muridi však všu[de polo]ží [chléb šarama (a) jeden kus masa (a) dají] 1 nádobu *huppar* (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN, 1 nádobu *huppar* [(s nápojem) *marnuan* ...] vezmou [chléb šara]ama. Muž[i ... chléb š]arama [“.²¹⁸⁰

išparnu- „kropit, stříkat (vodu)“

S kropením vodou za účelem očisty se setkáváme např. při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669): 9. DUMU.É.GAL ... 10. ta LÚ^DU-an an-da pé-hu-te- ez-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>²¹⁸¹ ma-al-ti – „Palácový úředník ... a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Tříkrát kropí [vo]dou a zařikává.“²¹⁸²

ištap- „přiklopit (víkem)“

V textu KBo 25.86++ je popisováno přiklopení poháru (víkem): 4''. [GA]L¹-ri iš-ta-a-pí[– „[poh]ár přiklopí.“ (iii 4''). (Srv. *ištappulli-* „víko“).

ganenant- „dřepíc, ve dřepu“

²¹⁷⁸ KBo 20.19 + KBo 20.25 obv.[?] i 5'-8'.

²¹⁷⁹ Srv. dále KBo 25.22 (CTH 670):]x^DIM iš-pa-a[n- „obět[uje] bohu bouře“ (ř. 7').

²¹⁸⁰ KBo 25.31 iii 9'-13'.

²¹⁸¹ Srv. obv. ii 9.

²¹⁸² KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-12 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 6-9.

V průběhu rituálů se setkáváme kromě tancování či otáčení i s tancem ve dřepu²¹⁸³, např. v rituálu KBo 17.18 (CTH 649) tancuje ve dřepu hudebník: 10. [... ^L]ÚNAR-ši-ya-ša-ma a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-da-aš 11. [tar-uk-zi...] – „hudebník však povstane a ve dřepu[?] [tancuje[?]...]“.²¹⁸⁴

kank- „zavěsit, pověsit“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) jsou na prsty krále a královny uvazovány barevné nitě, které mají asorbovat bolest, zlo a nečistoty: [ka-lu]-lu-pí-iš-mi k[a]-a[n-ka]-an-z[i]²¹⁸⁵ x [ ] 2'. [ ]x²¹⁸⁶ DUMU.É.GAL nu-uk-kán a-pa-a-aš ka-lu-l[u-pí-iš-mi][?] 3'. [k]a-a-an-[ki]²¹⁸⁷ - „Na jejich [prs]ty pověsí [ ] palácový úředník. A onen [na jejich][?] prs[ty][?] [ ] pověs[í].“²¹⁸⁸ A dále: 7'. [m]a-a-an-kán ka-lu-lu-pí-iš-mi ka-a-an-k[i] 8'. [iš]-ša-a-aš-ma [²¹⁸⁹ - „[K]dyž (to) pověs[í] na jejich prsty, [ ] do svých [ú]st [...“²¹⁹⁰ Poté, co tyto nitě do sebe pojaly zlo, odnese je vykonavatel rituálu pryč: 16. ta GIŠ-ru²¹⁹¹ kat-ta-an 1^{EN} 5 al-ki-iš-ta-aš-š[(i-i)]š²¹⁹² 17. [tá]k-kán [g]a-a-pí-na-an ku-wa-a-pí-it-ta 1-an ga-an-ga-ah-hi²¹⁹³ – „A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví. A na každou pověším jednu nit.“²¹⁹⁴ Mimoto jsou v tomto rituálu na rohy kozla zavěšovány (chleby ve tvaru) hroznů: 25.²¹⁹⁵ 1 MÁŠ.GAL-r[(i)] 26. [(ga-ra-ú-ni-š)]i²¹⁹⁶ mu-ri-ya-le-eš ga-an-ga-an-te-eš ke-e-e[(t-ta)] 27.²¹⁹⁷ [(ga-r)a-ú-ni-š]i mu-ri-ya-le-eš²¹⁹⁸ ga-an-ga-an-te-eš an-da-m[(a)] 28. [(9 mu-ri-y)a-]x iš-ga-ra-an-da-an ú-uk ku-in har-mi – „Jednomu kozlu (jsou) zavěšeny na roh (chleby ve tvaru) hroznů[?]. A i na této straně (jsou) [na je]ho [r]oh zavěšeny chleby ve tvaru hroznů[?]. Avšak uvnitř devíti (chlebů ve tvaru) hroz[nů[?]] zastrčený [ ], který (já)

²¹⁸³ Viz HAAS 1994: 684 n. 67. Srv. též NEU 1983: 91 n. 336; OETTINGER 2002: 552; KASSIAN – YAKUBOVICH 2004: 401 n. 20.

²¹⁸⁴ KBo 17.18 ii 10-11. Dupl. KBo 17.43 i 9'-10'.

²¹⁸⁵ Podle OTTEN – SOUČEK 1969: 16. E. Neu zpochybňuje doplnění vzhledem ke tvaru na ř. 11' (NEU 1980a: 4 n. 2).

²¹⁸⁶ Snad [an-d]a (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16 n. 2).

²¹⁸⁷ Srv. ř. 7'.

²¹⁸⁸ KBo 17.2 i 1'-3' (viz CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16-17.).

²¹⁸⁹ Viz NEU 1980a: 4 n. 5.

²¹⁹⁰ KBo 17.2 i 7' (viz CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 16-17.).

²¹⁹¹ Dupl. KBo 17.3 iv 12:]^{GIŠ}ta-a-ru.

²¹⁹² Dupl. KBo 17.3 iv 12: al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš.

²¹⁹³ Dupl. KBo 17.3 iv 13: ga-a-an-ga-ah-hé.

²¹⁹⁴ KBo 17.2 iv 16-17 (viz CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

²¹⁹⁵ Zde začíná duplikát KUB 43.32 (přímý join ke KBo 17.4), až do rev. iii 35.

²¹⁹⁶ Dupl. KBo 17.6 iii 18' a iii 19': I-NA SI-ŠU. Pro KBo 17.1 srv. iii 41.

²¹⁹⁷ Zde začíná join KBo 20.15, až do rev. iii 35. K tomuto fragmentu viz OTTEN 1971b: 30 (sub Bo 8060).

²¹⁹⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 27: mu-ri-ya-la-aš.

držím.²¹⁹⁹ Ve starochetitském rituálu při bouřce je toto sloveso použito jen jedenkrát (ii 27: *ta-an appa kankanzi*, bez partikule – na rozdíl od starochetitského rituálu pro královský pár, kde je používáno s partikulí *-kán*.²²⁰⁰). V rituálu mužů *ašušala-* je toto sloveso doloženo jen fragmentárně (*kán-ká[n-*, KBo 17.33++ iii 4’).

karinu- „odložit (hudební nástroj)“

V průběhu rituálu KBo 25.31 (CTH 649, Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘) hrají hudebníci na nástroj *arkami*, který v jednu chvíli odloží a účastníci rituálu obíhají kolem ohniště: 7’. [*a-ar-ka*]-*mi ga-ri-nu-an-zi* NIN.DINGIR-*aš LÚ* ^{GIŠ}GIDRU-*aš LÚ*.MEŠ*ha-a-[pí-]* 8’. [*hu-wa*]-*a-i ha-a-aš-ša-an-kán hu-ya-an-zi A-ŠAR-ŠU-NU ap-pa-[an-zi* – ‚(oni) odloží [*arka*]*mi*. ‚Sestra boží‘, herold, muži *ha[pia-* ... běží]. Oběhnou ohniště. Zauj[mou] svá místa.²²⁰¹

karp(iya)- „(po)zvednout“

Sloveso *karp(iya)-* zpravidla popisuje činnost chrámového personálu, který podává objekty knězi či králi a královně. Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) nacházíme popis, jak dvacet „mužů s bronzovým oštěpem“ zvedne dva býky, donese je do paláce a tam porazí: 45. [*(-ma 2 GU₄.MAH GE₆)*]^{TIM} *kar-[(pa-an-zi 1 G)]U₄.MAH 10 LÚ*^{MEŠ} ŠUKUR.ZABAR *kar-pa-an-zi* 46. [*nam-ma 1 GU₄.MAH (10 L)]Ú*^M[(^{EŠ} ŠUKUR.ZABAR *kar-pa-an-zi*) -*zi tu-uš an-da* ^É*ha-le-en-ti-u* 47. [(*pé-e-da-an-zi* ...)] – ‚[ ] zve[dne dva černé býky. Jednoho b]ýka zvedne deset ‚mužů s bronzovým oštěpem‘. [Pak zvedne jednoho býka deset ‚m]už[ů s bronzovým oštěpem‘]. A [odnesou] je do paláce...²²⁰² V textu KBo 25.86++ (CTH 635) je doloženo fragmentárně: 2]-*i-la-pát kar-ap-pí-an-zi* [– (ii 3). V rituálech CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky ‚sestry boží‘) se toto sloveso vyskytuje několikrát, např. *kar-pa-an har-zi* – ‚zvedl‘ (KBo 25.31 ii 4’). V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) zvedli muži muridi jehněčí maso: 6’. ... 1 UDU *šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš I-NA* ^{DUG}TU₇ *mar-ri-it-t[a] 7’.* ^L[^Ú.MEŠ] *M[U-RI-DI-š]a ma-a-ra-i-it kar-pa-an har-kán-zi ta-an ha-aš-ša-an pé-r[a-an ti-an-zi]* – ‚Jedna zářivá³ ovce se rozporcuj[e] v hrnci.

²¹⁹⁹ KBo 17.1 iii 25-27 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33). CHD výraz *muriyala-* nepřekládá: ‚*m*.-breads are hung on the horn of one billy goat, and on this side *m*.-are hung on a horn of (another, lit. on its horn). In addition (there are) nine perforated(?) *m*.-breads (strung up on a line?) which I am holding.‘ (CHD L-N: 333b). Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 99.

²²⁰⁰ NEU 1970: 60.

²²⁰¹ KBo 25.31 iii 7’-8’. Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 12’: *k[ar-ri-nu-an-zi]* a KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 14’: [^{GI}Š ^DINANNA^{HLA} *a-ar-ga-mi ka-ri-nu-a[n]-zi*] – ‚(oni) odloží [velk]é nástroje Inanna (a) *argami*‘. Dále rovněž (i) 26’.

²²⁰² KBo 17.11++ i 45-47.

M[uži] m[uridi vš]ak zvedli kopím a položí ji př[ed] ohniště.²²⁰³ Na rev. iv tohoto textu pak něco klauni zvedají: 5'. *pé-e-ri-iš ú-i-zi* x[...]x *pé-e-ra-an ŠĪ<R>^{RU} la-ah-ma-aš* 6'. *pa-iz-zi* UGULA LÚ.MEŠ ALA[M.ZU₉]x-i-e-eš-zi LÚ.MEŠ ALAM.ZU₉-ša-an 7'. *kar-pa-an-zi* – „přiletí pták[?] [...] zpívají před [...]. *lahmaš* jde. Vůdce kla[unů ...]. Klauni ho zvednou.“²²⁰⁴ V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) provádí kněz muž Boha bouře rituální očistu královny. Nejprve si připraví kameny jako ohniště (rev. 1'-3') a poté asistuje královně při libačním ritu: 4'. MUNUS.LUGAL-aš ^{GIŠ}*ha-aš-ša-a-al-l[i*] 5'. MUNUS.LUGAL-ri *mar-nu-an-da-aš ka[r-ap-zi*] 6'. MUNUS.LUGAL-ša 2-ŠŮ *ši-pa-a-a[n-ti*] 7'. ^{DUG}*te-eš-šum-mi-in šal-l[i-in[?]*] 8'. *ta-aš-ta pa-ra-a* [ ] – „Stoličk[u] královny [ ] královně nápoje *marnuwan* poz[vedne.] a královna dvakrát obět[uje.] velk[ý] pohár [ ] a pak z [ ].“²²⁰⁵ Posléze muž Boha bouře zapálí osm stromů *eya-* (rev. 9'-11') a provede rituální očistu královny: 13'. ^M*Hu-uz-zi-ya-aš* [LÚ ^{DIM}] 14'. *nu* MUNUS.LUGAL-an [ ] / 15'. *ma-a-an šu-up-p[i-ya-*] 16'. MUNUS.LUGAL-ša *pa-ra-[a*] – „Chuzziya, [muž Boha bouře,] A královnu [ ]. / Když očis[tí] a královna z[ ].“²²⁰⁶

ki- „ležet, být položen“

Často používané sloveso označující, že se někde nachází určitý objekt, např. 2 NINDA.GUR₄.RA KU₇.KU₇ ^{GIŠ}BANŠUR-*i ki-an-ta* – „dva sladké tlusté chleby leží na stole.“ (KBo 20.8, CTH 631, obv.[?] i 15').²²⁰⁷ popř. *na-aš-ša-an* ^{GIŠ}*pu-u-ri-ya-aš* BABBAR *k[i-it-ta* – „A l[eží] na bílých podstavcích.“²²⁰⁸

kuen-/kun- „zabít“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) mají dát zabitého vepře muži *hamina-*: [(*ma-a-an* LÚ^{MEŠ} ^{URU}*ú-lu-uš-na*)] ŠAH-ŠŮ-NU *ku-na-an-zi* 1 ŠAH A-NA LÚ^{ha-mi-i-ni} [(*pí-an-zi*)] – „[Když lidé z Ulušny] zabijí své vepře, [dají] jednoho vepře muži *hamina-*.“ (i 12').²²⁰⁹

Zcela fragmentárně je toto sloveso doložena na ABoT 1.35++ ii 2': [*k*]u-na-an-zi (CTH 665).

²²⁰³ KBo 17.43 i 6'-7'.

²²⁰⁴ KBo 17.43 iv 5'-7'.

²²⁰⁵ IBoT 2.121 rev. 4'-8'.

²²⁰⁶ IBoT 2.121 rev. 13'-16'.

²²⁰⁷ Dále např. KBo 25.37 i 2' (CTH 649); IBoT 2.121 rev. 18' (CTH 676); KBo 17.58 i 5' (CTH 670).

²²⁰⁸ KBo 20.8 rev.[?] iv 5. Viz NEU 1983: 153 n. 452.

²²⁰⁹ Srv. dále i 14'-17'.

kuškuš- „rozdrtit“

K pojmu ^{DUG}DÍLIM.GAL *ku-uš-ku-uš-šu-wa-aš* „hmoždít“ viz ^{DUG}DÍLIM.GAL.

kuwaš- „líbat“

Na fragmentu KBo 20.37 (CTH 670) se setkáváme s větou *ma-a-ri-uš ku-wa-aš-[zi* „líb[á] kopí“ (obv. 1´). K tomuto srv. např. ^{GIŠ}GIDRU^{HLA} *ku-wa-aš-zi* (ABoT 7 v 6)²²¹⁰.

la- „rozvázat; povolit“

V rituálu CTH 665 je mužům *ašušala-* na jejich oděv uvazována potravina *šamehuna-*, která je po několika dnech opět odvázána: 4´. *A-NA* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-la-aš ša-me-hu-na-a*[n] 5´. *še-e-ek-na-u-i-iš-mi iš-hi-iš-kán-[zi]* // 6´. *I-NA UD 16*^{KAM} ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-le-eš A-N*[A] 7´. *ú-wa-an-zi nu-uk-kán ša-me-hu-na-an še-e-[ek-]* 8´. *la-an-zi na-an ha-aš-ša pí-iš-ši-iš-ká*[n-zi – „mužům *ašušala-* přivá[ží] *šamehuna*[ ] na jejich kabát[?]. // Šestnáctého dne přijdou muži *ašušala-* k [ ]. A *šamehuna-* [z jejich[?]] *ka[bátu*[?]] *rozvází*. A háze[jí] ho/ji do ohniště.“²²¹¹

lahu- „lít, nalévat“

Při kultovních úkonech se často hovoří o naplňování nádob kultovně čistou vodou, popř. o jejím vylévání, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 14´. *DUMU.É.[(GA)]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi* 15´. [(LUGAL)]-i *MUNUS.LUGAL-ya LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri* 16´. [(ta-at)] *hu-ur-ti-ya-[(li)]-ya la-a-hu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et* 17´. [(a-a)]*r-ri na-at hu-ur-ti-ya-li-ya la-a-hu-i* – „Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla-*. I královna si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurdiyalla-*.“²²¹² V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se praví, že „[(Voda)] (je) nalita (v poháru)“ [(*wa-a-tar* ^{DUG}*te-eš-šum-mi-ya*)] 17´. *la-hu-a-an*, rev.[!] 16´). V textu KBo 25.37 (CTH 649) je pravděpodobně naléváno do nádoby DUG:]*x-a 1 DUG la-hu-*[– „] jednu nádobu nali[je/jí[?]“ (i 5´).

luk(k)- „rozední(va)t se“

Sloveso *luk(k)-* je používáno v případě, že rituál trvá více dní. Navečer každého dne bývá rituál a přerušen a pokračuje za rozbřesku dne následujícího, např. ve Starochetitském

²²¹⁰ Podle NEU 1980a: 140 n. 460.

²²¹¹ ABoT 1.35++ iii 4´-8´.

²²¹² KBo 17.1 i 14´-17´.

rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): [m(a-a-an lu-uk-kat-t)]a-ma ta-pa ha-[aš-š]a-an-zi^{KUŠ} NÍG.BÀR-an ú-uš-ši-a[n-z(i)] – „[Když se] však [rozednív]á, otevrou (a) odhrn[ou] závěs.“ (i 31). Typický příklad nalézáme v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): UD^{2KAM} ma-a-an lu-uk-ta t[a- – „Druhého dne, když se rozední, [“ (rev. 9).

lukki- „zapálit“

V očištném rituálu IBoT 2.121 zapaluje kněz muž Boha bouře osm stromů *eya-*: 9'.^M Hu-uz-zi-ya-aš LÚ [D^{IM}] 10'. ta 8^{GIŠ} e-ya-an [ ] 11'. na-at lu-uk-ki-i[z-zi] – „Chuzziya, muž [Boha bouře,] a osm stromů *eya-* [ ] a zapál[i] je.“²²¹³ V rituálu HHT 75 (CTH 670) se odehrává rituál u studně a dochází k zapalování něčeho, text je však velmi porušen: 6'. [ ]-mu-uš lu-uk-kán-tu-uš me-e-na-ah-ha-an[ ] 7'. [ ]-i pé-ra-an lu-uk-kán-zi – „] před zapálené [ ] před [ ] (oni) zapálí.“²²¹⁴ V rituálu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670) je toto sloveso v poškozené souvislosti: -z]i na-at lu-uk-k[án- – „A (oni) to zapál[i].“ (rev. 6).

mald- „zařikávat; recitovat“

Ve starochetitském úryvku z popisu slavnosti KILAM (CTH 627) je popisována recitace klauna při ceremonii s vínem: 9. LÚ ALAM.Z[U₉ GEŠTIN ma-al-di – „Klaun recituje (k) vínu.“²²¹⁵ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) si vůdce klaunů bere cosi od krále, přitom se klaní a zařikává: 10'. [LUGAL-u(š A-NA LÚ.MEŠ ALAM.ZU₉ x)]x ma-ni-ya-ah-[(hi)] 11'. – „[Král klaunům] předáv[á]. Vůdce klaunů se pokloní a zařikává a vezm[e] si.“²²¹⁶ V rituálu vykonávaném synem (DUMU-aš) KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) kdosi zařikává a kněz sanga se v průběhu zařikání ukloní: ma-al-di LÚ SANGA hi-in-kán[-ta – „zařikává. Kněz sanga se poklo[ní].“ (iii 12'). Zařikávání často doprovázení jiné rituální úkony, jako tomu je např. při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669): 9. DUMU.É.GAL ... 10. ta LÚ^D U-an an-da pé-hu-te-ez-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>²²¹⁷ ma-al-ti LUGAL MUNUS.LUGAL e-ša-an-da – „Palácový úředník ... a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zařikává.“²²¹⁸ V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670) následuje po oběti

²²¹³ IBoT 2.121 rev. 9'-11'.

²²¹⁴ HHT 75 ř. 6'-7'.

²²¹⁵ Viz YOSHIDA 1996: 306, 309 n. 30, 343 („Weinzeremonie“).

²²¹⁶ KBo 17.11++ iv 10'-11'. Stejně tak KBo 25.51 obv.[?] i 22'-23'.

²²¹⁷ Srv. obv. ii 9.

²²¹⁸ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-12 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 6-9.

v chrámech zařikání, které pronáší klaun:]x-ri LUGAL še-e-e[r e-e]p-zi^{LÚ}ALAM.ZU₉ ma-al-di[– „král nahof[e uc]hopí. Klaun zařikává.“ (obv.[?] i 9’).

maniyahh- „předat“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je doložena věta: [LUGAL-u(š A-NA^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉ x)]x ma-ni-ya-ah-[(hi)] – „[Král klaunům] předáv[á].“ (iv 10’). A stejně tak v příbuzném textu KBo 25.51++ (CTH 631, obv.[?] i 20’) se praví: [LUGAL-uš A-NA^{LÚ.MEŠ}ALAM.Z]U₉ 1 DUG GEŠTIN ma-ni-ya-ah-h[i] – „[Král] před[á klaun]ům jednu nádobu s vínem.“ (obv.[?] i 22’).

marri/a- „být rozporcován, rozkouskovan, roztlučen“²²¹⁹

V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) je v hrnci rozporcována ovce: 7. [1 UDU šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš] I-NA^{DUG}TU₇ mar-ri-it-ta^{LÚ.MEŠ}MU-RI-DI-š[a] 8. [ma-a-ra-i-it kar-pa-an ha]r¹-kán-zi ta-an ha-aš-ša-a-aš pé-ra-an ti-an-zi – „[Jedna zářivá[?] ovce] se rozporcuje v hrnci. Muži muridi vš[ak zve]dli [kopím] a položí ji před ohniště.“²²²⁰

mark- „rozdělit, oddělit“

V CTH 416 je doloženo 33. ga-a-pí-na-an²²²¹ ka-lu-lu-pí-iz-mi-it²²²² ha-ah-ha-al-li-it ma-a-ar-ka-ah-hi²²²³ - „Nit rozdělím jejich prsty (a nástrojem) hahhal.“²²²⁴

nai- „o(b)točit“

Toto sloveso je použito v souvislosti s řemeny, které jsou obtočeny zvířatům kolem honou či hlavy v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva): 9’. 1 ANŠE.KUR.RA-uš ku-u-ur-ka-aš-ši-iš-ša an-na-nu-uz-zi-ya-an-te-e[š] 10’. 8^{KUŠ}iš-hi-ma-a-ne-eš ne-e-an-te-eš 1^{GU4}ÁB pa-ta-a-aš-ša-aš [(4^{KUŠ}iš-h)i-ma-a-ne-eš] 11’. ne-e-an-te-eš 1^{KUŠ}iš-hi-ma-a-aš I-NA SAG.DU-ŠU ne-e-an-za A[(MAR-uš an-na-nu)-uz-zi-ya-(an-za)] 12’. A-NA UDU Û SILA₄ ha-mi-in-kán – „Jeden kůň a jeho hříbě (jsou) zapřažen[i]’[?]. Osm řemenů (je) obtočeno. Jedna kráva, na jejích nohou (jsou) obtočeny [(čtyři řem)eny]. Jeden řemen (je) obtočen kolem její hlavy. [(Zap)raže(né)]’[?] m[(ládě)] (je)

²²¹⁹ OETTINGER 2002: 279-280.

²²²⁰ KBo 17.18 ii 7-8. Dupl. KBo 17.43 i 6’.

²²²¹ KBo 25.148 iv 3’: g[a]-a-pí-na-an.

²²²² KBo 17.1 iv 34: ka-lu-lu-pí-iz-me-e[t].

²²²³ KBo 25.148 iv 4’: ma-ar-ka-ah-hi.

²²²⁴ KBo 17.3 iv 30-33 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

přivázáno k ovci nebo k jehněti.²²²⁵ Jen fragmentárně je toto sloveso doloženo v CTH 649 ([x *ne-e-a*[n, KBo 20.14 + KBo 25.33 rev. 1']). V příbuzném textu KBo 17.43 (CTH 649) se hudebník, který kráčí s hadicí v ruce před mužem *menia-* otočí dozadu a udeří jej tak: 12'. *pa-iz-zi a-ap-pa-ma-aš-ta ne-e-a* ^{LÚ}*me-ne-an* ^{KUŠ}*ša-ra-az-zi-it wa-la-ah-zi* 13'. *pa-ra-a-[m]a-aš pa-iz-zi* ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉-uš *wa-la-ah-zi* – „Otočí se dozadu (a) udeří (tak) muže *menia-* hadicí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) klauny.“²²²⁶

nannai- / *nanniya-* „hnát, vyhnat; vyrazit (co)“

V ABoT 1.35++ (CTH 665) není zcela zjevný přesný význam popisované situace: 12. *nu-uš IŠ-TU GADA-it nu-uš[(-) ...]al-li-ya-an* 13. *hi-in-ga-aš-kán-zi nu-uš-ma[... G(1Š)]ma-a-ri-uš* 14. *ku-ut-ta-na-az-aš-mi-it ke-e[...]x na-an-ni-an-zi* 15. *nu-uz-kán* ^{LÚ.MEŠ}ŠU.GI¹ *a-x[... (k)]a-lu-lu-pu-uš-mu-uš* 16. *hu-ur-ta-li-an-zi ne-[kán ... (1-ŠU kat-ta-an) a]r-ha wa-ha-an-zi* – „A je sukmem a je [...]*alliya-* podávají. A jim [...]kopí z jejich rukou tí[mto[?] ...] vyrazí. A starci se [...] své prsty zkříží[?]. A oni se jednou dolů [p]ryč otočí.“²²²⁷

palwai- „recitovat“[?]

Toto sloveso je doloženo fragmentárně např. v textu KBo 20.13 + KBo 30.35 (CTH 635): *pal-ú-e[š-* (rev. 18) či KBo 25.69 (CTH 670) obv.[?] ii: ^{LÚ}ALAM.ZU₉ *pal-ú-i[š-ki-iz-zi]*, nebo v textu KBo 25.82 (CTH 670): 10'. ... GIŠ ^DINANNA.GAL ^{LÚ}[^{MEŠ}] 11'. ^{RU}ŠÌR ^{LÚ}ALAM.ZU₉ *x[ ]* 12'. [*p]al-wa-a-iz-zi* – „Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži] zpívají. Klaun[... r]ecituje. Kněz sa[gi ... d]já. Král rozdro[bí.“²²²⁸ Velmi fragmentárně je toto sloveso doloženo na KBo 34.14 (670) obv. (ii) 3': *pal-w]a-at-ta-la-aš pal-wa-a-i[z-zi]* „muž/žena *palwatalla-* recituje“.

papparš- „(po)stříkat, (po)kropit“

Zřejmě je možné toto sloveso doplnit ve fragmentáním rituálu HT 95 (CTH 676): 6'. ^M*Ta-a-at-ta-aš* ^{LÚ} ^DIM-*aš x[ ]* 7'. *nu šu-up-pí-ya-ah-hi ši-ú-n[a-]* 8'. *x x - [n]a[?] 3-iš pa-ap-p[a[?]-*²²²⁹] 9'. [*x -n]a[?] 3-iš pa-ap-p[a[?]-]* 10'. ^{DUG}*ha-ap-pa-a-aš-ša-an pé-e-[ra-an[?]]* 11'. [*x x x x] ga-lu-eš-ši[-na-na-*²²³⁰]. –

²²²⁵ KBo 17.15 rev. 1' 9'-12'.

²²²⁶ KBo 17.43 i 12'-13'.

²²²⁷ ABoT 1.35++ i 12-16. Dupl. KBo 17.12 i 3'.

²²²⁸ KBo 25.82 rev.[?] 10'-12'.

²²²⁹ Pravděpodobně lze doplnit *pa-ap-p[a-ar-ši-ki-iz-zi]* (viz NEU 1983: 136 n. 429).

²²³⁰ Doplněno podle KUB 28.45 rev. vi 6'.

„[Ta]tta, muž Boha bouře [...]. A očistím. Boh[a ...] třikrát [...] třikrát [...] př[ed] ...] nádobu *happašša-* [...] rostlinu *kalweš[na- ...]*.“²²³¹ V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) je popsán ritus, během něhož hudebník tancuje ve dřepu a kropí nástrojem *šarazzi-*: 10. [...]^{LÚ}NAR-*ši-ya-ša-ma a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-da-aš* 11. [*tar-uk-zi ša-ra-a-az-zi-i*]t *pa-ap-pár-aš-ki-iz-zi* – „h]udebník však povstane a ve dřepu[?] [tancuje[?]] (a) kropí [hadicí].“²²³²

parai- „foukat“

Na malém fragmentu KBo 20.37 (CTH 670) je doložena 1. os. pl. tohoto slovesa: *pa-ri-i-wa-ni* x[„foukáme“ (rev. 6).

parh- „hnát, lovit“

Se slovesem *para parh-* se setkáváme v textu KBo 25.86++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): [*t*]a-*aš-ta pa-ra-a pár-ha-[an-zi* – „A pak vyžen[ou] pryč.“ (iii 12´´).

parš(iya)- „nalámat, rozdrobit (chléb)“

Jedná se o jedno z nejfrekventovanějších sloves v chetitských rituálech (neuvádíme celý výčet). Hlavní aktér rituálu rozdrobí chléb jako oběť božstvu. Ve starochetitských textech rozdrobuje během rituálu chléb především král, často je mu nápomocen sluha nebo číšník, např. během starochetitské slavnosti KI.LAM: 18´. [^{LÚ}SAGI] LUGAL-*i NINDA.GUR₄[R]A pa-a-i LUGAL-uš pár-ši-ya* ^{LÚ}SAGI 19´. [NINDA.GU]R₄.RA *e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i* – „[Číšník] dá králi tlustý chléb. Král (jej) rozdrobí. Číšník vezme [tlustý ch]léb a odnese jej pryč.“²²³³ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) se nám dochoval tento ritus: 22. ... ^{LÚ}SAGI 1 NINDA.GUR₄.RA *a-ra-ah-za ú-da-i* 23. LUGAL-*uš pár-ši-[ya ta* ^{LÚ}SAGI]I *e-ep-zi ta-aš-ta pa-ra-a pé-e-da-i* 24. LUGAL-*uš a-ru-w[a-iz-zi* ^{LÚ}(*ki*)-*i-ta-aš hal-za-a-i* ^Éha-*l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta* – „Číšník přinese zvenku jeden tlustý chléb. Král (ho) rozdro[bí a číšník]k vezme a pak odnese ven. Král se kla[ní]. Muž *ki*]ta- volá. V paláci se končí (obřad).“²²³⁴ V rituálech skupiny CTH 635 máme doloženo množství nejrůznějších chlebů, avšak výjimečně se slovesem *páršiya*, např. na KBo 25.86++: 3´´. [*pár*]-*ši-ya pár-šu-u[l* (ii 3´´), 1 NINDA.GUR₄.R[A *p]ár-ši-ya* (iii 7´´), ^{NINDA}*har-ša-ú-ša pár-[ši-ya*] (iii 8´´), 3 ^{NINDA}*wa-ge-eš-ša pá[r-ši-ya*] (iii 9´´), 1

²²³¹ HT 95 ř. 6´-11´.

²²³² KBo 17.18 ii 10-11. Dupl. KBo 17.43 i 9´-10´.

²²³³ KBo 25.61 ++ Rev.? 18´-19´.

²²³⁴ KBo 17.11++ i 22-24.

NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ya* (iii 11´). V rituálu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) pomáhá kněz ‚pomazaný‘ synovi při obětování chleba: 3´. ^{LÚ}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA[DUM]U-*aš pár-ši-ya* ^{LÚ}G[UDU₁₂] 4´. DUMU-*li* NINDA.GUR₄.RA [EM]-SA *a-pa-aš-pát da-a-[i –* ‚Kněz ‚pomazaný‘ tlustý chléb [sy]n rozdrobí. Kn[ěz ‚pomazaný‘] d[á] synovi [kys]lelý tlustý chléb.²²³⁵ V příbuzném textu HHT 73 (CTH 648) je podmínkem tohoto slovesa opět syn: DUMU-*aš pár-ši-[ ] –* ‚Syn rozdrobí‘ (rev. 8´). V textu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) rozdrobuje tlustý chléb hudebník: 21´. ^{LÚ}]NAR-*aš* NINDA.GUR₄.RA *pár-[ši-ya* ((i) 21´). V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je rozdřobován chléb a drobky z něj použity při následném ritu: 6´. 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *tar-ša-an-z[i-pa-aš pé-e-ra-an]* 7´. *e-ša-an-ta nu* 1 NINDA x *pár-ši-[...]* 8´. [*nu-u*]z 3 *pár-šu-uš* 2 GÍN *pé-e-[ra-an ...]* 9´. [^{GIŠ}BANŠ]UR[?]-*aš-ša-an* 1 *ma-hu-ra-i[n ...]* 10´. [...]x-*zi še-e-ra-aš-ša-an* x x x [...] 11´. [-y]a-*aš-ša* 3-ŠU A-NA ^{DIM} *ši-pa-[an-ta-an-zi ...]* 12´. [...] 2 [^{GIŠ}]BANŠUR 2 NINDA *ti-an-zi* 3 [*pár-šu-uš ...]* 13´. x x x x x *har-kán-zi –* ‚Dva knězi sanga se posadí [před] *taršanz[i-pa- ...]* a rozla[mují jeden chléb. [... A] tři drobky př[ed] dva šekely[...] na [stů]l[?] jedno *mahurai*[...] nahoru na to však [...] obět[ují] třikrát Bohu bouře.[...] na dva [s]toly položí dva chleby. Tři [drobky ...] (oni) drží.²²³⁶ Rovněž v závěru ritů při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) je rozdřoben a obětován ‚velký tlustý chléb‘²²³⁷, dále např. v textu IBoT 2.121²²³⁸. V textu KBo 17.16 (CTH 670), kde je popsán rituál rozdřobování chleba, se setkáváme s part. nom.-ak. n.: 2´. LUGAL-*u[š]* 3´. [^{GIŠ}B]ANŠUR *pár-ši-an-da* x x x [ ] 4´. [x x x x]*pí-iš-ki-iz-zi* LUGAL-*ša iš-ta-[na-na-aš pé-ra-an]*²²³⁹ 5´. [3 *pár-š]u-ul-li da-a-i –* ‚Krá[ ]stůl rozdrobí [ ]dává²²⁴⁰. A král položí [před] olt[ář tři dro]bky.²²⁴¹ Fragmentárně rovněž v textech KBo 20.19 + KBo 20.25 (CTH 670, obv.[?] i 3´) a KBo 25.82 (CTH 670): LUGAL-*uš pár-ši-[ya –* ‚Král rozdřobí.‘ (rev.[?] 13´), KBo 25.84 (CTH 670): *nu* 12 ^{NINDA}*ha-a-li-in pár-ši-y[a –* ‚A rozdřob[í] dvanáct chebů *hali-*.‘ (i 9´). V rituálu KBo 20.23 (CTH 678) se král blíží ke městu Neriku a dříve, než do města vstoupí, musí obětovat chléb a nápoj *marnuwan*: 1. [*ma-a-a*]n ^{URU}*Ne-ri-[ik-ka m(a-ni-in-ku-wa-ah-ha-an-zi)]* 2. ^{URU}*Ne-ri-ik-ka-a[n na-a-(ú-i ú-wa-an-zi)]* 3. NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-y[a mar-(nu-wa-an ši-ip-pa-an-zi)] –* ‚[Kdy]ž [(se) b(líží) k] Neri[ku, ne(přijdou)

²²³⁵ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 3´-4´. Dále viz KUB 54.50 obv.[?] 7´.

²²³⁶ ABoT 1.35++ ii 6´-13´. Dále viz dupl. KBo 17.33++ iii 6´.

²²³⁷ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 17, 19, iii 4´, iv 6´ (CTH 669).

²²³⁸ 5´. LUGAL-*u[š pár-ši-ya –* ‚Král rozdřobí.‘ (IBoT 2.121 obv. ř. 5´).

²²³⁹ Podle POPKO 1978: 27 n. 7.

²²⁴⁰ Tj.]*pí-iš-ki-iz-zi*. V úvahu však přichází i doplnění *ap]-pí-iš-ki-iz-zi* ‚bere, chytá‘ (NEU 1983: 134).

²²⁴¹ KBo 17.16 ř. 2´-6´. Tento výraz se opakuje ještě jednou fragmentárně na ř. 8´.

ješ(tě) do] Neriku, (král) rozdrob[í] tlustý chléb, [(obětuje²²⁴²) nápoj *mar(nuwan)*].“
²²⁴³V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 rozdrobují obsluhující tlustý chléb a je rozzlamován i sýr:
 6'. ... LU^{MEŠ} GIŠ^{GIŠ}BAN[ŠUR] 7'. [NINDA^h]ar-ša-uš pár-ši-ya-an-da tu-u[š] 8'. [...-z]i 1
 GA.KIN.AG pár-ši-y[a (ř. 6'-7'). Obdobně viz KBo 25.98 (CTH 670): na]m-ma 4
 NINDA.GUR₄.RA pár-[ši-ya (l. kol. 4').

Durativní tvar *paršiyannai-* „rozdrobovat (chléb)“ je doložen např. ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.4++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) rozlamuje kněz sanga chléb: [... (1 NINDA^w)a-ga-d]a-<aš> LU^{LU}SANGA-aš pár-ši-ya-an-na-i – „1 chléb *wagat*]aš rozlamuje kněz sanga.“ (KBo 20.4++ iv 6).

paršnai- „pokleknout“

V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je v rámci očištného ritu v chrámu zmíněn muž *hišta-*, jenž poklekl vedle ohniště: 15'. ... L^{LU}[hi-iš-ta-a] 16'. ha-aš-ša-a-aš kat-ta e-di pár-ša-na-a-an har-zi 6 har-na-i^{SAR} har-zi – „Mu[ž *hišta-*] poklekl z druhé strany ohniště (a) drží (rovněž) šest rostlin *harnai-*.“²²⁴⁴ V rituálu vykonávaném synem DUMU-aš (KUB 34.115 + KBo 30.28, CTH 648.3) proběhne přípitek bohům, kněz „pomazaný“ bere chleby a číšník poklekne: 15'. DUMU-aš a-ku-an-na ú-ek-zi LU^{LU}SA[GI] 16'. ^DIM e-ku-zi LU^{LU}GUDU₁₂ 2 NINDA.GUR₄.R[A] 17'. nu LU^{LU}SAGI kat-ta pár-aš-na-a-[iz-zi – „Syn vyzývá k pití. Číš[ník] pije Boha bouře. Kněz „pomazaný“ dva tlusté chleb[y]. A číšník poklek[ne.“²²⁴⁵

padda- „kopat“²²⁴⁶

Předmětem slovesa *padda-* „kopat“ bývají zpravidla substantiva *tekán* nebo *daganzipa*, tj. „hlína, zemina“.²²⁴⁷ Setkáváme se s ním již ve starochetitském období, např. v rituálu pro královský pár (CTH 416), zde bohužel ve fragmentárním kontextu. Víme však, že vykonavatel rituálu musí zahrabat do země, a tím i zneškodnit, figurky a poháry, které použil v průběhu rituálu a které absorbovaly nečistoty: 1. [^DHa-an-t]a-še-pu-uš te-eš-

²²⁴² Podle E. Neue se zde jedná o chybné *ši-ip-pa-an-ti* a nikoliv o *ši-ip-pa-an-da-an-zi* (NEU 1980a: 161 n. 535).

²²⁴³ KBo 20.23 obv. 1-3. Doplnění podle dupl. KUB 53.18 nejsou starochetitského data.

²²⁴⁴ KBo 17.15 rev. 1 15'-16'.

²²⁴⁵ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 15'-17'.

²²⁴⁶ Viz CHD 9: 235-237b; PUHVEL 1979: 214-216; NEU 1980a: 18 n. 48; NEU 1983: 143 n. 440; OETTINGER 2002: 505.

²²⁴⁷ CHD P: 236a.

šum-mi-uš-ša ERÍN^{MEŠ}-an 2. [ ]x pád-da-ah-hi tu-uš ha-ri-e-mi – „božstva Chant]ašepy a poháry. Vojsko [ ] vykopávám²²⁴⁸ a zahrabu je.“²²⁴⁹

patalhai- „přípevnit; připoutat; přibít“[?]

V rituálu KBo 25.150 je toto sloveso doloženo bez jasného objektu: 3'. *ta ku-el-la ši-ú-[na-aš pé-ra-an ...4'. pa]-tal-ha-e-mi mar-nu-an(-)x[ ] 5'. [pa-ta]l-ha-e-mi - „a [před] každé božs[tvo p]řípevním [ ] nápoj *marnuan* [ ] při]pevním.“²²⁵⁰*

pehute- „přivést, uvést“

V rituálu KBo 25.31 (TH 649) je kdosi veden do stanů: *ta-an* ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR-*aš pé-e-hu-da-an-zi – „A přivedou ho do stanů.“* (ii 16'). S předponou *anda* ve významu „uvést (někoho někam, např. před krále)“ nacházíme toto sloveso např. ve Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669): obv. i 4. GAL DUMU.É.GAL LÚ ^DIM-*an an-ta¹ pé-hu-te-zi* LÚ ^DIM A-NA LUGAL *h[é-e]k-ta 5. ta a-ni-iz-zi - „Vrchní palácový úředník přivede dovnitř muže Boha bouře. Muž Boha bouře se p[ok]loní králi. A vykoná (rituál).“²²⁵¹* A obdobně obv. i 9. DUMU.É.GAL GAL^{AM} *pa-ra-a pé-ta-i 10. ta LÚ ^DU-an an-da pé-hu-te-iz-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi – „Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč a přivede dovnitř muže Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí.“²²⁵²*

penniya- „zahnat, vyhnat“

Toto sloveso je v rituálech nejčastěji používáno s vyhnáním substitutů, které s sebou odnáší zlo a nečistoty na nepřátelské území, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je takto zahnán kozel, na jehož rohách jsou zavěšeny chleby, které do sebe pojaly pomlvy a nemoci, které lpí na královském páru: 43.²²⁵³ *a-ra-ah-za pa-i-wa-ni MÁŠ.GAL-na pé-en-ni-ú-e-ni – „jdeme ven, kozla však zaženeme.“²²⁵⁴*

pittiya- „běžet, pospíchat“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsána situace, kdy začíná hřmět a palácový úředník musí přispěchat ke králi: 1. [*ma-a-an* ^DIM-*aš ti-i]t-ha*

²²⁴⁸ Snad „hlínu“ (viz OTTEN – SOUČEK 1969: 23 n. 3).

²²⁴⁹ KBo 17.5 ii 1-2 (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 22-23.).

²²⁵⁰ KBo 25.150, 3'-5' (CTH 470). Viz NEU 1980a: 235.

²²⁵¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 4-5 (CTH 669).

²²⁵² KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-11 (CTH 669). Totéž obv. ii 6-8.

²²⁵³ K rev. iii 43-50 je duplikátem KBo 25.8.

²²⁵⁴ KBo 17.3 iii 43 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

DUMU.É.GAL *píd-da-a-i* LUGAL-wa-aš *ta-pu-uš-za* 2. AN.BAR-aš[-t]a-aš *pa-iz-zi*
LÚ.MEŠ²²⁵⁵ *ME-ŠE-DI-an pé-e-ra-an* 3. *ti-e-ez-[zi –* „[Když Bůh bouře hř]mí, přiběhne palácový
úředník, [ ] vedle krále [ ] ze železa [ ] a jde, stoupn[e] si před osobní strážce.“²²⁵⁵

V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) je popsán následující ritus: 15'. ... *ta* ^{DUG}TU₇-ša *ša-
li-ga* ^{UZU}ÚR-aš-ta *da-a-i ta-a[t]* 16'. [*a-ap-p*]a ^{DUG}TU₇-ša *pé-eš-ši-i-e-ez-zi ta-aš píd-da-
a-i –* „A přiblíží se k hrnci, vezme úd a vhodí ho [zpě]t do hrnce. A utíká.“²²⁵⁶

pittinu- „nechat běžet“

V nejasné souvislosti je toto sloveso doloženo v rituálu CTH 665: 1'. [... (*nu*
LÚ.MEŠ²²⁵⁷)]*a-šu-ša-le-eš* 2'. [(^{GIŠ}*kar-pí-n*)*a-an ...*]x *pít-ti-nu-an-zi –* „] A muži *ašušala-* strom
karpin[*a- ...*] nechají běžet.“²²⁵⁷

šalig- „(při)blížit se, dotknout se“²²⁵⁸

V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) se jeden z účastníků rituálu (podle duplikátu muž
hartaga-) přibližuje k hrnci: *ta* ^DUG²²⁵⁹TU₇-ša *ša-li-i-ga –* „A] přiblíží se k [h]rnci“ (ii 17).²²⁵⁹

šalk- „hníst; míchat“²²⁶⁰

V rituálu ABoT 1.35++ (CTH 665) hněte muž *ašušala-* chléb: 16'. ... 1 ^{LÚ}*a-šu-ša-la-
aš* x[ ] 17'. *tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi –* „Jeden muž *ašušala-* [...] uhněte (chléb) *tunik*.“²²⁶¹
Tento chléb pak upěčou.

šanh- „zametat“

V průběhu rituálů je nezbytné často odstraňovat vzniklé nečistoty, které do sebe
„nasáknou“ určité předměty. Časté je i vymetáním špíny z místnosti, v níž má rituál probíhat,
např. v CTH 669: 1. *I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an 2. *ú-uš-ši-an-z[i]*
LUGAL-uš *ar-ha pa-iz-zi* 3. *an-da ša-an-h[a-a]n-zi* LUGAL-uš *I-NA UDUN-ŠU e-ša-[ri]*
– „Šestého dne, když otevírají (palác)²²⁶², odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou.
Král se posa[dí] ke své peci.“²²⁶³

²²⁵⁵ KBo 17.11++ i 1-3.

²²⁵⁶ KBo 17.43 i 15'-16'.

²²⁵⁷ ABoT 1.35++ iv 1'-2'. Dupl. KBo 17.33++ iv 10'-11'.

²²⁵⁸ NEU 1968a: 147-148; OETTINGER 2002: 514.

²²⁵⁹ Dupl. KBo 17.43 i 15'.

²²⁶⁰ OETTINGER 2002: 216.

²²⁶¹ ABoT 1.35++ ii 16'-17'.

²²⁶² Podle ALP 1983a: 55, 245.

²²⁶³ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669). Viz obv. ii 1: *I-NA UDUN-ŠU*, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i
NEU 1970: 55 n. 30.

šarra- „rozdělit, oddělit“

V rituálu KUB 60.41 (CTH 648) je v nejasném kontextu doloženo toto sloveso. Kdosi si „stupne do brány“ (rev. 8') a poté se praví: *pé-e-r]a-an šar-ra-an-zi* – „] (oni) před [ ] rozdělí?“.“

šarkwa- „obout si boty“

V rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 se král převléká a bere si „jiné šaty“ a obuje si „jiné [boty]“: *t]a-ma-i-in wa-aš-še-e[z-zi* – „oble[če] si [j]iný [“ (rev. 3'), „jiné“ *t]a-ma-a-e[* (rev. 4'), ^{KUŠ}E.SIR^{HLA}-*uš] ta-ma-a-uš šar-k[u]-x[* – „obu[je] si jiné [boty]“ (rev. 5'). Dále je možné toto sloveso doplnit v textu KBo 25.92 (CTH 670): ^{KUŠ}E.SIR-*uš š[ar-ku-ez-zi* – „o[bouvá si] boty“ (p. kol. 5').

šarta(i)- „natřít, pomazat; omývat“²²⁶⁴

V rituálu KBo 17.18 (CTH 649) popisuje toto sloveso způsob aplikace substance *šerha-*: 16. [... -*aš* ^{LÚ.MEŠ}ALAM.ZU₉-*an GÌR^{HLA}-ŠU-N]U še-er-hi-it šar-ta-i ta nam-ma* 17. [*tar-uk-zi* ... *x-pát-ta QA-TAM-MA i-e-ez-zi ta* ^{D]}^{UG}TU₇-*ša ša-li-i-ga* – „nohy klaunů] potírá substancí *šerha-* a potom [tancuje? ... udělá totéž. A] přiblíží se k [h]rnci“.²²⁶⁵

šašnu- „uspat, uložit ke spaní“

V textu ABoT 1.35++ (CTH 665) je po oběti chleba zmíněno bez širší souvislosti: 2'. *ša-aš-nu-an-zi ta-kán hu-x x x[...] 3'. hu-ur-lu-uš Û 2* ^{GIŠ}GIDRU *ta-ga-an x[* – „(oni) uloží ke spaní. A [...] churitské [...] a dvě žezla na zemi [“.²²⁶⁶

šipant- „obětovat“

Srv. rovněž *išpant-*. Vzhledem k obsáhlosti zde neuvádíme zde celkový výčet všech doložených míst. Sloveso *šipant-* se vyskytuje často v souvislosti s číslovkami, např. „4-krát obětovat“²²⁶⁷, „7-krát obětovat“ (*7-iš šipanti*)²²⁶⁸, atd. Příklad typické úlitby během rituálu je popsán v rituálu KI.LAM (CTH 627): 16. GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL LUGAL-*i GAL-ri pa-a-[i]* 17. LUGAL-*ša ha-aš-ši-i ši-pa-a-an-ti* GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL [ ] 18. LUGAL-*i GAL-ri e-ep-zi* LUGAL-*uš x[* – „Vrchní palácový úředník d[á] králi pohár. [ ] A král

²²⁶⁴ OETTINGER 2002: 476; STARKE 1977: 171; CHD Š/2: 290b-291b.

²²⁶⁵ KBo 17.18 ii 16-17. Dupl. KBo 17.43 i 14'.

²²⁶⁶ ABoT 1.35++ iii 2'-3'.

²²⁶⁷ KBo 17.50++ iii 27'.

²²⁶⁸ KBo 17.50++ ii 25'.

obětuje ohništi. Nejvyšší palácový [úředník ... vezme pohár od krále, král [ ]].²²⁶⁹ S méně obvyklým příkladem instrumentálu spolu se slovesem *šipant-* se setkáváme v tomtéž rituálu: 16'. LUGAL-*uš hu-u-up-pa-ri ši-pa-an-ti* – „Král obětuje do nádoby *huppar*.“²²⁷⁰ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) máme doloženo několik libačních ritů, např. obětování nápoje KAŠ.GEŠTIN: 26. ... KAŠ.GEŠTIN *iš-pa-an-tu-uz-zi 27. da-a-i ta [(ši-pa-an-t)]i* – „Vezme porci nápoje KAŠ.GEŠTIN a [obětuj]e.“²²⁷¹ Na rev. iv obětuje král do nádoby *huppar*: [LU(GAL Û MUNUS.LUGAL *ša-ra-a ti-en-zi a-r)]u-wa-an-zi LUGAL-uš hu-u-up-pa-ri ši-[pa-a-an-ti]* – „[Král a královna povstanou. Po]kloní se. Král ob[ětuje] do nádoby *huppar*.“ (iv 14'). Obdobně na zlomku KBo 25.51++ (CTH 631): *hu-u]p-pa-ri ši-pa-an-t[i]* (obv.[?] i 19'). Na malém fragmentu KBo 25.29 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) se dochovala zmínka o oběti na závoru a před blíže neurčený předmět: *ha-at]-ta-al-wa-aš GIŠ-i 1-ŠU [p]é-ra-an 1-ŠU ši-pa-a[n-t]i* – „jedenkrát na [záv]oru, jedenkrát [p]řed [ ] obětuje.“ (rev.[?] iii 5'-6'). Podobný výjev je doložen i na dalším textu této skupiny, KUB 43.30. Zde obětuje král za pomoci vrchního kuchaře z nádoby *išpantuziyaššar*: 1'. [UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *iš]-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2'. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM ha-aš-ši-i 3-Š[U ši-pa-an-ti] 3'. [UGULA ^{LÚ^{MEŠ} GIŠ}BAN]ŠUR ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi UGULA ^{LÚ.M^{ES}}MUHALDIM] 4'. [kur-ša-aš p]é-ra-an 1-ŠU hal-ma-šu-it-ti 1-ŠU lu-u[t-ti-ya 1-ŠU] 5'. [ha]-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU [ši-pa-an-ti]* – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhuj]ící provede očistu nahoru. Vrchní ku[chař obětuje] jednou [p]řed [rounem], jednou trůnu, [jednou] ok[nu], jednou [zá]voře, a dále jednou ohništi.“²²⁷² V dalších pasážích takto společně obětují nápoj *marnuan* před rouno u stolu (UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *kur-ša-aš pé-ra-an ^{GIŠ}[BAN]ŠUR kat-ta 10'. [3-ŠU] ši-pa-an-ti*, obv. ii 10') a k ohništi ([UGULA ^{LÚ.MEŠ}]MUHALDIM *ha-aš-ši-i 1-ŠU ši-pa-an-ti*, obv. ii 11') a víno před rouno u stolu (13'. UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *kur-ša-aš pé-ra-an ^{GIŠ}[BAN]ŠUR kat-ta] 14'. 3-ŠU ši-pa-an-ti*, obv. ii 13'-14') a rovněž ohništi (UGULA ^{LÚ.MEŠ}MUHALDIM *ha-aš-ši-i 1-ŠU ši-pa-an-ti*, obv. ii 15'). V rituálech vykonávaných synem DUMU-aš máme toto sloveso doloženo jen fragmentárně v textu KUB 60.41 (rev. 5'). V rituálu KBo 25.36 (CTH 649) máme toto sloveso doloženo pouze fragmentárně na obv. ii 8 a posléze při popisu oběti na rev. iii: 12'. *ha-aš-ši 1-ŠU 13'. [... lu-*

²²⁶⁹ KBo 17.19++ ii 16-18.

²²⁷⁰ KBo 25.61++ rev.?[?] 16'.

²²⁷¹ KBo 17.11++ i 26-27.

²²⁷² KUB 43.30 ii 1'-5'.

u]t-ti-aš 1-ŠU ha-at-ta-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU 14'. [... t]a-pu-uš-za 1-ŠU ši-pa-an-ti – „Ohništi jednou, [... ok]nům jednou, závoře jednou, [... v]jedle [ ] jednou obětuje.“²²⁷³ Rovněž fragmentárně je toto sloveso v dalším textu této supiny, KBo 17.43 i 9. V rituálech mužů *ašušala-* (CTH 665) je obětována ovce a kozel: 14'.]1 UDU 1 MÁŠ.GAL ši-pa-an-ta-an-zi nu-uš-ša-an 15'. [t]i-an-zi GÚ.È.A SÍG ku-ut-ta-az ta'-x-zi – „] obětují jednu ovci (a) jednoho kozla a je [... p]oloží. Ve[zm]ou' zde zdi vlněnou košili.“²²⁷⁴ Dále je zmíněna oběť Bohu bouře (ABoT 1.35++ ii 11')²²⁷⁵ a na rev. iii opět zvířecí oběť: 2 LÚ.MEŠ SANGA UDU.NÍTA MÁŠ.GAL ši-pa-an-ta[– „Dva knězi sanga obětu[jí] berana (a) kozla.“ (ABoT 1.35 iii 9').²²⁷⁶ Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) obětuje král během očistného rituálu dvakrát nápoj *marnuwan*: 8. [DU]MU.É.GAL mar-nu-an pé-ta-i LUGAL-uš 2-ŠU 9. ši-pa-an-ti DUMU.É.GAL GAL^{AM} pa-ra-a pé-ta-i - „[Palá]cový úředník přinese (v poháru) nápoj *marnuwan*. Král dvakrát obětuje. Palácový úředník odnese pohár (zase) pryč...“²²⁷⁷ Oběť nápoje *marnuwan* je popisována i v textu IBoT 2.121 (CTH 676). Muž Boha bouře královně podá nápoj *marnuwan* a ta obětuje: MUNUS.LUGAL-ri mar-nu-an-da-aš ka[r-ap-zi] 6'. MUNUS.LUGAL-ša 2-ŠU ši-pa-a-a[n-ti] 7'. DUG te-eš-šum-mi-in šal-l[i-in']] 8'. ta-aš-ta pa-ra-a [– „Stoličk[u] královny [...] královně nápoje *marnuwan* poz[vedne. ...] a královna dvakrát obětu[je. ...] velk[ý] pohár [...] a pak z [ ].“²²⁷⁸ Poté kněz vykoná očistný rituál královny. Král společně s vrchním kuchařem obětuje nápoj *marnuwan* z nádoby *išpantuziššar* v textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670): 19'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM mar-nu-an-da-aš i[š-pa-an-tu-zi]-ya-aš-šar-an 20'. LUGAL-i pa-ra-a e-e[p-zi LUGAL-uš QA-TA]M da-a-i 21'. UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM pa-i[z-zi ši-p]a-an-ti – „Vrchní kuchař na[staví] králi nádobu *išpantuzi]yaššar* (s nápojem) *marnuan*, [král] (na ni) dá (svoji) [ruk]u. Vrchní kuchař jd[e ... obě]tuje.“²²⁷⁹

šuhha- „(na)sypat; (na)házet“²²⁸⁰

Sloveso *šuhha-* je použito v rituálu KUB 43.30 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva), během něhož jsou do nádoby *huppi-* sypány či vhazovány potraviny pro „vůdce hluchých mužů“: 15'. [ ]x Û GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-NA UGULA LÚ.MEŠ Ú.HÚB hu-u-[up-pí-iš-ši] 16'. [šuh-ha-a]n-zi me-ma-al še-me-hu-na-an UZU NÍG.GI[G] 17'. [A-

²²⁷³ KBo 25.36 iii 12'-14'.

²²⁷⁴ KBo 17.33++ i 14'-15'.

²²⁷⁵ Fragmentárně viz na KBo 17.33++ iii 3' (CTH 665) a ABoT 1.35++ iii 1'.

²²⁷⁶ Dupl. KBo 17.33++ iii 15'' a a dupl. KBo 25.58 i 7, iv 5'.

²²⁷⁷ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 8-9 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 5-6. Sloveso *šipant-* viz dále fragmentárně na obv. iii 3'.

²²⁷⁸ IBoT 2.121 rev. 5'-8'.

²²⁷⁹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 19'-21'.

NA UGULA L^Ú.MEŠ^Ú.HÚB hu-u-up-pí-iš-ši šu-uh-ha-an-z[i] 18'. [t]a šu-u-uh-za a-ap-pa DINGIR.LÚ^{MEŠ}-na-aš šu-u[h-ha-an-zi] – „[ ] a vrchní palácový úředník [nasyp]ou vůdci hluchých mužů do jeho nádoby hu[ppi-] krupici, šamehuna-, játr[a] nasypo[u vůdci hluchých m]užů do jeho nádoby huppi-. A sy[pou] ze střechy zpět mužským bohům.“²²⁸⁰ Toto sloveso bývá překládáno „(na)sypat“, vzhledem k tomu však, že objektem jsou i „játra“, význam tohoto slovesa lze zřejmě chápat i jako „(na)házet (co kam)“.

V textu KBo 25.88 + KBo 7.38 (CTH 670) obchází vrchní kuchař dům či palác a na různá místa obětuje chléb, potom i nasype krupici: 14'. UGULA L^Ú.MEŠ^ÚMUHALDIM me-ma-al x[ ]1-ŠU šu-uh-ha-i 15'. kur-ši 1-ŠU hal-ma-šu-[it-ti] 1-ŠU 16'. lu-ut-ti-ya-aš pé-ra-an 1-ŠU [ha-at-t]a-lu-aš GIŠ-i 1-ŠU 17'. nam-ma ha-aš-ši-i 1-ŠU[š]u-uh-ha-a-i – „Vrchní kuchař krupici [ ] jednou nasype. Nasype jednou rounu, jednou trůn[u], jednou před okno, jednou [záv]oře (a) potom jednou ohništi.“²²⁸¹

šunna- „(na)plnit“

Sloveso většinou používané při libačních rituálech, např. GEŠTIN-ta šu-un-[na-ah-hé] – „napl[ním] vínem“²²⁸². Fragmentárně v textu KBo 20.37 (CTH 670) šu-un-na-<i> „(na)plní“ (obv. 2'). V KBo 38.123 (CTH 670) je doložen „vrchní kuchař“ (ř. 2'), který cosi „naplní“ (ř. 3' a 4'): 2'.[...] ta GAL L^Ú.MEŠ^ÚMUHALDIM 3'. [... -i]t šu-un-na-i 4'. [...-i]t šu-un-na-i.

šuppiyahh- „(o)čistit“

Z hlediska rituální terminologie klíčové sloveso šuppiyahh- bývá používáno nejen ve významu očištění předmětů, ale i ve významu symbolické očisty (panovníka, nemocného pacienta, atd.), jak vidíme např. v rituálech vykonávaných synem DUMU-aš (HHT 73, CTH 648). Zde je zmíněno: [L^Ú]GUDU₁₂ DUMU.LUGAL šu-up-pí-ya-ah-hi x[ ] – „[K]něz ‚pomazaný‘ očistí prince. [“ (obv. 3'). V textu KBo 25.36 (CTH 649, ii 9, iii 12') se toto sloveso vyskytuje v souvislosti s pojmem túh^{uh}-ša (ii 7) a túh-hu-eš-šar (iii 3'), bude se zřejmě jednat o čistu pomocí substance tuh^{uh}šar. Rovněž při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) je panovník očištěn: 9. DUMU.É.GAL ... 10. ta LÚ^DU-an an-da pé-hu-te-ez-zi A-NA LUGAL hé-ek-ta 11. ta LUGAL-un šu-up-pí-ah-hi [wa]-tar 3-ŠU 12. iš-pár-nu-zi <ta>²²⁸³ ma-al-ti – „Palácový úředník ... a přivede dovnitř muže

²²⁸⁰ KUB 43.30 iii 15'-18'.

²²⁸¹ KBo 25.88 + KBo 7.38 ř. 14'-17'.

²²⁸² KBo 17.4 iii 49 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

²²⁸³ Srv. obv. ii 9.

Boha bouře. (Tento) se pokloní králi a krále (rituálně) očistí. Třikrát kropí [vo]dou a zařikává.²²⁸⁴ V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) je zřejmě kněz sanga pověřen očištěním a omýváním sochy božstva. Tato socha byla předtím v katarzním rituálu vypálena (obv. 15´) a kněz sanga si tuto sochu boha odnese domů: 17´. LÚ SANGA D^{IM} pár-na-aš-ša d[a-a-i] 18´. šu-up-pí-ya-ah-hi e-e[š-] 19´. ar-ra-an-zi x[ ] – „Kněz sanga v[ezme] (sochu) boha do svého domu. [ ] očistí. [ ] omyjí.“²²⁸⁵ Na rev. 15´ jiný kněz, muž Boha bouře jménem Chuzziya, očišťuje královnu (13´. M^{Hu-uz-zi-ya-aš} [LÚ D^{IM}] 14´. nu MUNUS.LUGAL-an [ ] / 15´. ma-a-an šu-up-pí-ya-] 16´. MUNUS.LUGAL-ša pa-ra-[a] – „Chuzziya, [muž Boha bouře,]. A královnu [ ]. / Když očišť[í] a královna z[.“²²⁸⁶ Ze stejné skupiny textů je i HT 95, kde muž Boha bouře, tentokrát vlastním jménem Tatta, provádí očištný rituál s nádobou *happašša-* a rostlinou *kalwešna-*.²²⁸⁷ Fragmentárně je doloženo i v textu zmiňujícím Ziparwu (KBo 17.8, CTH 643: *šu-u]p-pí-ya-ah-hi* (l. kol. 2´).

Výraz *šarā šuppiyahh-* se vyskytuje v textu KUB 43.30 a bohužel přesně nevíme, o jaký úkon se jedná. Je možné, že bylo nutné symbolicky očistit prostor nad ohništěm, snad pohybem paží či stříknutím libační tekutiny²²⁸⁸: 1´. [UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM iš]-p[a-a]n-[tu-z]i-aš-šar LU[GAL-i pa-ra-a e-ep-zi 2´. [LUGAL-uš QA-TAM d]a-a-i UGULA LÚ.MEŠ MUHALDIM ha-aš-ši-i 3-š[U ši-pa-an-ti] 3´. [UGULA LÚ^{MEŠ} GIŠ BAN]ŠUR ša-ra-a šu-up-pí-ya-ah-hi – „[Vrchní kuchař] nastaví králi nádobu *išp[a]n[tuz]iyaššar*. [Král (na ni) p]oloží [(svoji) ruku]. Vrchní kuchař [obětuje] třikr[át] ohništi. [Vrchní obsluhující] provede očištu nahoru.“²²⁸⁹

tarku- „otáčet se, tancovat“²²⁹⁰

V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) tancuje tanečník ve dřepu: LÚ NAR-ši-ya-ša-ma a-ra-a-i ta ga-ne-na-an-ta-aš tar-uk-zi – „Hudebník však povstane a ve dřepu tancuje“ (i 9´). Později jsou nohy klaunů natířány neznámou substancí a opět je použito sloveso *tarku-*: KBo 17.43 (CTH 649):]-aš LÚ.MEŠ ALAM.ZU₉-an ĞIR^{HIA}-ŠU-NU še-e-er-hi-it šar-ta-i ta nam-ma tar-uk-zi [ ] – „] nohy klaunů potírá substancí *šerha-* a potom tancuje.“ (i 14´).

²²⁸⁴ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 9-12 (CTH 669). otěž viz obv. ii 6-9.

²²⁸⁵ IBoT 2.121 obv. 17´-19´.

²²⁸⁶ IBoT 2.121 rev. 13´-16´.

²²⁸⁷ 6´. M^{Ta-a-at-ta-aš} LÚ D^{IM}-aš x[ ] 7´. nu šu-up-pí-ya-ah-hi ši-ú-n[a-] (HT 95 ř. 6´-7´, CTH 676).

²²⁸⁸ F. Starke uvádí analogickou pasáž v KUB 25.36 ii 22´-26´ (STARKE 1977: 145).

²²⁸⁹ KUB 43.30 ii 1´-3´. Totéž viz obv. ii 10´, 14´.

²²⁹⁰ OETTINGER 2002: 224.

V ABoT 1.35++ (CTH 665) se starci účastní rituálu mužů *ašušala-* a v souvislosti s nimi je použit termín *ta-ru-u[š[?]]*- („tanc[ují[?]“; i 20).²²⁹¹

tarmai- „přibít (hřebíkem), přitlouci“

Viz *tarma-* „hřeb, hřebík“

tarna- „pustit, vypustit; vyslat“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár je k odstranění nečistot z těla krále a královny použit orel, který je posléze vypuštěn k nebi, aby s sebou odnesl i nečisté látky, které absorboval: 3. *ta nam-ma* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an*²²⁹² *ne-e-pí-ša tar-na-ah-hi*²²⁹³ 4. *a-ap-pa-an-an-da-ma-aš-še ke-e me-e-ma-ah-hi*²²⁹⁴ *na-at-ta-an ú-uk* 5. [(*tar-na-a*)]*h-hu-un LUGAL-ša-an MUNUS.LUGAL-ša tar-a-aš nu i-it* ^DUTU-i 6. ^DIM-ya *me-e-m[(i-i)]š-ki* - „Poté vypustím orla zpět k nebi, za ním však promlouvám toto: „Já jsem jej nevypustil, ale královský pár jej vypustil! Nyní jdi a Božstvu slunce (a) Bohu bouře pověz:...!“²²⁹⁵ Na rev. iv téhož rituálu pak zařikávač tajně schová dva ptáky *partuni-*, které nečekaně vypustí (rev. iv 36-36, viz *partuni-*). Toto sloveso je použito i ve významu „pustit (vystřelit) šíp“ v rituálu KBo 17.18 (CTH 649). Zde je popsán ritus, při němž muž *menia-* natahuje šíp, který však nevystřelí a pouze napodobuje zvuk jeho letu: 11. ... EGIR-ŠU ^{LÚ}*me-e-ni-aš* 12. [*i-e-et-ta ke-e-et-ta*] *ke-e-et-ta GI-an hu-ut-ti-an-na-i tar-na-i-ma-an* 13. [*na-at-ta i-i hal-zi-iš*]-*ša-i* - „Za ním [kráčí] muž *menia-*, [zde i] tam natahuje šíp. [Ne]pustí ho však. [Vol]á [„Í!“].“²²⁹⁶

Ke spojení *halukan tarna-* viz *haluka-* „zpráva, poselství“.

te-/tar- „říci, hovořit“

V rituálech mužů *ašušala-* zahajuje věta *ki-iš-ša-an t[(e-e-e)z-zi* (ABoT 1.35++ iv 12')²²⁹⁷ přímou řeč v luvijštině a zakončuje ji *tar-ši-[ki-iz-zi* ve významu „(opakovaně) pronáší“.

²²⁹¹ Dupl. KBo 17.12 i 8'.

²²⁹² Dupl. KBo 17.3 iii 3: bez determinativu: *ha-a-ra-na-an*.

²²⁹³ Dupl. KBo 17.3 iii 3: *tar-na-ah-hé*. („V textu 1 je za *-ah-* razura, *hi* je pak posunuto na okraj řádky.“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 9).

²²⁹⁴ Dupl. KBo 17.3 iii 4: *me-e-ma-ah-hé*.

²²⁹⁵ KBo 17.1 iii 3-6 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

²²⁹⁶ KBo 17.18 ii 11-13. Dupl. KBo 17.43 i 9'-11'. Srv. též KBo 17.43 i 3'.

²²⁹⁷ Dupl. KBo 17.33++ iv 20'.

tethai- „hřmět“

Toto sloveso se vyskytuje v rituálech snažících se zažehnat bouřku, především ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 1. [*ma-a-an* ^DIM-*aš ti-i*]*t-ha* DUMU.É.GAL *píd-da-a-i* LUGAL-*wa-aš ta-pu-uš-za* 2. AN.BAR-*aš* [ ]-*t*]-*aš pa-iz-zi* LÚ.MEŠ^Š*ME-ŠE-DI-an pé-e-ra-an* 3. *ti-e-ez-[zi* – „[Když Bůh bouře hř]mí, přiběhne palácový úředník, [ ] vedle krále [ ] ze železa [ ] ja jde, stoupn[e] si před osobní strážce.“²²⁹⁸ V případě, že večer při zavírání paláce stále ještě hřmí, rituál pokračuje: 25. *ma-a-an ha-at-[kán-zi* ^DIM-*ša te-et-ha* LUG[(AL)-*u(š lu-ut-t)*]-*ya-aš pé-ra-an* 26. *a-ru-wa-iz-zi* – „Když zav[írají] a [Bůh] bouře hřmí, krá[l] se pokloní před [okn]y.“²²⁹⁹ V případě, že hřmí zrovna v okamžiku, kdy král cestuje v kočáře, musí panovník vystoupit a obětovat: 28. [*m*]-*a-a*²-[*an* ^DI(M-*aš te-et-ha* LU)]GAL-*uš* ^{GIŠ}*hu-lu-ga-a[n-ni-a(z)] kat-ta ú-[(i)]z-zi* 29. [*ta a-ru-wa-iz-zi* (*i ta ši-pa-an-t*)]*i ta nam-[m]a a-ru-w[a-i]z-zi* 30. [*ma-a-an* LUGAL-*uš ša-r(a-a* URU-*ya)*] *ú-iz-zi ta a-pí-[y]a UD-at na-at-ta ku-it-[(k)]i* – „[K]dyž Bůh bou[ře hř]mí, král sestoupí [z] kočá[ru] a pokloní se a obětuj[e]. A opět se pokloní. [Když král] přichází [nahoru do města] a (neučiní) tam toho dne nic.“²³⁰⁰

tittanu- „nechat (koho) si sednout“²³⁰¹

V rituálu HHT 75 (CTH 670) se dozvídáme, že někdo byl zřejmě posazen „nad studnou vpravo“: 4'. [ ]*x wa-at-ta-ru-aš še-e-er ku-un-ni* [ ] 5'. [*ti-i*]-*t-ta-nu-an-zi ne ki-iš-šar-ta(-)**x* [ ] 6'. [ ]-*mu-uš lu-uk-kán-tu-uš me-e-na-ah-ha-an*[ ] 7'. [ ]-*i pé-ra-an lu-uk-kán-zi* [ ] – „[ ] nad studnou vpravo [ ] nechají posadit se a ty jsou s rukou (tj. v ruce) [ ] před zapálené [ ] před [ ] (oni) zapálí.“²³⁰²

tuhš- „(s)končit“

Sloveso *tuhš-* je v rituálech často používané pro označení konce rituálu, nebo jednotlivých ritů, např. ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je popsán závěr dne takto: LUGAL-*uš a-ru-w[a-iz-zi* LÚ(*ki*)]-*i-ta-aš hal-za-a-i* ^É*ha-l[(e)]-en-ti-u túh-hu-uš-ta* – „Král se kla[ní]. Muž *ki*]ta- volá. V paláci se končí (obřad).“ (i 24). V textu KBo 17.31 (CTH 662, Obětiny pro místní kultury) čteme:] *túh-hu-uš-ta* Û I-NA É[– „] se končí. A v domě?² [“ (ř. 7').

²²⁹⁸ KBo 17.11++ i 1-4.

²²⁹⁹ KBo 17.11++ i 25-26.

²³⁰⁰ KBo 17.11++ i 28-30.

²³⁰¹ Srv. OETTINGER 2002: 350.

²³⁰² HHT 75 ř. 4'-7'.

tuhš- „očistit (rituálně pomocí substance *tuhhueššar*)“²³⁰³

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je doložen katarzní ritus, při němž zřejmě vrchní kuchař provádí očistu krále jedlovou šiškou vyňatou z ohniště a substance *tuhhueššar*: 39. [(GAL^{LÚ.MEŠ}MUH)ALDIM (-tar a-ra-ah-za)] *ú-da-i nu ha-[(aš-ša)]-a-az hu-ul-li-iš da-a-i* 40. [(nu an-d)a (pé-eš-ši-iz-zi t)]a a-ap-pa ša-ra-a da-a-i nu LUGAL-u[(n šu-u)]p-[(pí-ya-a)h-hi] 41. [túh-hu-eš-šar pa-ra]-a e-ep-zi nu-uz-kán túh-ša [(DUMU.É.GAL GA)DA-a(n LUGAL-i pa-a-i)] – „[Vrchní kuchař] přinese [zvenku]. A z oh[ni]ště vezme jedlovou šiškou [a hodí (ji) dovnitř] a opět (ji) zvedne. A [oč]i[stí] král[e]. [*tuhhueššar* na]staví a on se očistí. A on se očistí (substancí *tuhhueššar*). [Palácový úředník dá králi oděv.]“²³⁰⁴ V rituálu KBo 25.73 (CTH 670) se král omývá a čistí pomocí substance *tuhhueššar* v chrámu Boha bouře: 4'. ... DUMU.É.GAL ME-E QA-TI 5'. [... DUMU].É.GAL GADA-an pé-e-da-i 6'. [...] túh-hu-eš-šar LUGAL-i 7'. [...] tu-uh-ša / 8'. [...] x a-ru-w[a-i]z-z[i] – „Dva palácoví úředníci jeden[... jd]ou. Král do chrámu Boha bouře“ [...] „Palácový úředník vodu (na umytí) rukou [... palácový] úředník přinese sukno. [...] *tuhhueššar* králi [...] se očistí. / [...] klan[í] se.“²³⁰⁵

turiya- „zapřáhnout“

V rituálu HHT 75 (CTH 670) je toto sloveso doloženo fragmentárně: 3'. [ ]-e hu-ya-an-ta ma-a-an tu-u-ri-an[– „] když běžící (a) zapřa[žení]“ (ř. 3').

unu- „(o)zdobit“

Ve starochetitském rituálu KILAM (CTH 627) vystupuje „ozdobený panoš“: 11'^{LÚ}IŠ.DINGIR^{LIM} *ú-nu-an-za-p[(át pár-na-aš-ša) – „Panoš ozdobený [ ] do svého domu [...]“*²³⁰⁶

uššiya- „odhrnout, vyhrnout (závěs)“

Toto sloveso bývá používáno v souvislosti se závěsem, který chránil vstupní dveře do paláce, jak vidíme např. ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): [*m(a-a-an lu-uk-kat-t)]a-ma ta-pa ha-[aš-š]a-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an *ú-uš-ši-a[n-z(i)]* – „[Když se] však [rozednív]á, otevrou (a) odhrn[ou] závěs.“ (i 31).

²³⁰³ EHS: 520.

²³⁰⁴ KBo 17.11++ i 39-41. V nejasném významu je toto sloveso doloženo i v textu KBo 25.36 (CTH 649) ii 7.

²³⁰⁵ KBo 25.73 l. kol. 4'-8'.

²³⁰⁶ KBo 25.61++ rev.? 11'.

Obdobná situace je popsána v rituálu CTH 669: 1. *I-NA UD.6 ma-a-an ha-aš-ša-an-zi* ^{KUŠ}NÍG.BÀR-an 2. *ú-uš-ši-an-z[i]* LUGAL-uš *ar-ha pa-iz-zi* 3. *an-da ša-an-h[a-a]n-zi* LUGAL-uš *I-NA UDUN-ŠU e-ša-[ri]* – „Šestáho dne, když otevírají (palác)²³⁰⁷, odhrno[u] závěs. Král vyjde ven. Uvnitř zametou. Král se posa[dí] ke své peci.“²³⁰⁸

wahnu- „otočit, obrátit, kývat“

Sloveso *wahnu-* „točit, otáčet, kývat“ je častým výrazem v chetitských rituálech, neboť objekty, které mají schopnost absorbovat zlo a nečistoty, je nutné tímto způsobem pohybovat nad tělem pacienta. Není zcela jasné, jaký pohyb zaříkavači s daným objektem přesně vykonávali, víme však, že takto „kývali“ často i velmi těžkými objekty, např. zemřelými zvířaty (kozlem atp.).

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár je použit orel a substitut vojska vyrobený z hlíny, na které král s královnou třikrát plivnou, a vykonavatel rituálu s nimi pak nad královským párem „kývá“; král s královnou je pak opět poplivou: 31. ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an* L[UGAL-aš LUGAL-aš-š]a *še-e-er-ša-me-et* 3-[(ŠU)] 32. DUMU.É.GAL *wa-ah-nu-[zi ú]-ga-aš-ma-aš-ša-an* ERÍN^{MEŠ}-an *še-e-[(er)]* 33. 3-ŠU *wa-ah-nu-ú-mi* L[UGAL-uš[?]] 3-ŠU MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-ŠU ERÍN^{MEŠ}-an 34. *al-la-ap-pa-a-ha-an-z[i ERÍN^{MEŠ}]-ti-ma-aš-ša-an* *še-e-er GÍR ZAB[(AR)]* 35. *ki-it-ta* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-n[a-an]* ERÍN^{MEŠ}-an-[n]a LUGAL-a[(š)] MUNUS.LUGAL-aš-ša *še-e-[(er-še-me-et)]* 36. *wa-ah-nu-me-ni* – „Palácový úředník kýv[á] třikrát orlem nad k[rálem] a [královnou]. A já nad nimi třikrát kývu vojskem. K[rál] třikrát i královna třikrát poplivou vojsko. Přes [vojsk]o je však položena bronzová dýka. Orle[m] a vojskem kýváme nad králem a královnou.“²³⁰⁹ Ritus s kýváním opět probíhá na obv. ii 46-52: 46. DUMU.É.[GA]L ^{MUŠEN}*ha-a-ra-n[a-an]* 47. LUGAL-aš MUNUS.LUG[AL-aš]-ša *še-e-er-[še]*²³¹⁰-me-et *wa-a[(h-nu)]-uz-zi* 3-[(ŠU)] 48.²³¹¹ [a]-pé-e ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an wa-a[h-nu-uš-k]án-zi* IŠ-TU É.[(ŠÀ ERÍN^{ME})š]-an] 49. [t]e-eš-šu-mi-uš-ša Û ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *ú-da-an-zi* [(LUGA)]L-uš MUNUS.LUGAL-aš-[ša] 50. [t]e-eš-šu-mi-uš *da-an-zi hal-ma-aš-šu-it-ti ha-aš-ši-ya-a[(š-š)]a-an* 51. *ti-an-zi* ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *wa-al-ha-an-ni-an-zi* 3-ŠU²³¹² / 52. *ma-a-an* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an* ERÍN^{MEŠ}-an-na 3-[(Š)U] *wa-ah-nu-mi ha-a-ra-na-an-aš-ta* 53. *pa-ra-a pé-e-ta-an-zi* - „Palácový u[řed]ník

²³⁰⁷ Podle ALP 1983a: 55, 245.

²³⁰⁸ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 1-3 (CTH 669). Viz obv. ii 1: *I-NA UDUN-ŠU*, viz NEU 1980a: 131 n. 433, srv. i NEU 1970: 55 n. 30.

²³⁰⁹ KBo 17.3 ii 31-36 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27 a HAAS 2003: 566.).

²³¹⁰ E. Neu doplňuje: [ša] (NEU 1980a: 8).

²³¹¹ Zde končí fragment KBo 25.3.

²³¹² Dupl. KBo 17.3 ii 7': 3-i[š] (stejně jako na KBo 17.3 ii 8').

kývá nad orlem nad králem a královnou. Tři[krát] kývají tímto orlem. Z vnitřních prostor chrámu přinesou vojsk[o], poháry a bronzové kopí. Král [a] královna vezmou [p]oháry, postaví (je) na trůn a na ohniště. Třikrát (oni) udeří bronzovým kopí. / Když kývu třikrát (potřetí[?]) orlem a vojskem, odnesou orla ven.²³¹³

wak- „(u)kousnout“

Ve starochetitském rituálu při bouřce je toto sloveso použito pouze jedenkrát, s partikulí (iv 4': *ták-kán wa-a-ki* „ukousne (z toho)“).²³¹⁴

walh- „bít, udeřit; hrát (na hudební nástroj)“²³¹⁵

Toto sloveso je použito např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár, kde se opakovaně setkáváme s „udeřením kopím“, které je signálem pro ukončení jednotlivých ritů: 36. 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL [*a-(r)]a-a[(n-da-r)]i ka-a-aš-ša* ^{GIŠ}ŠUKUR ZAB[AR *har-zi*] 37. *ka-a-aš-ša* ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR [*(har-zi) ne*] 3-ŠU *wa-al-ha-an-zi* – „Dva palácovní úředníci (zde) stojí. Jeden [drží] bronz[ové] kopí, (i ten) druhý drží bronzové kopí. [A] udeří jimi třikrát.“²³¹⁶ Totéž je popsáno i na obv. ii 51: ^{GIŠ}ŠUKUR ZABAR *wa-al-ha-an-ni-an-zi* 3-ŠU²³¹⁷ – „Třikrát udeří bronzovým kopím.“

Kromě uvedeného významu je toto sloveso používáno i v souvislosti s hudebními nástroji, tj. ve významu „hrát na hudební nástroj“, např. při skončení rituálu během klanění božstvům, často za doprovodu zpěváků. Ve starochetitské pasáži slavnosti KILAM (CTH 627) je takto zakončeno klanění božstvu: 2. ^DZA-[BA₄-BA₄ *a]*ru-wa-iz-zi *wa-al-h[a-an-zi* – „[K]laní se bohu Za[babovi]. Hrají.“ a 7. ^DGAL[ZU T]UŠ-aš *a-ru-wa-iz-zi wa-al-ha-a[n-zi(-)* – „Božstvu Galzu se klaní v sedě. Hrají.“²³¹⁸ Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) hra na hudební nástroje rovněž doprovází rituální úkony: 20. ^{LÚ?}S[AGI[?] GAL ^DIM *š(u-up-pí-iš-tu-wa-ra-an)] ú-da-i LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša ti-en-zi* 21. *a-ru-wa-[an-zi* ^{LÚ}ki-(*ta-aš hal-za-a)*-i GAL ^DIM *a-ku-[(a)]n-zi wa-al-ha-an-zi-iš-ša-an* 22. ^{LÚ.MEŠ}ša-ah-t[*a-ri-li-eš iš-ha-m]*i-an-zi – „Čí[šník[?]] přinese [zářivý[?] pohár Boha bouře]. Král a královna vstanou, poklo[ní se. Muž *kita-* vol]á. Pijí pohár Boha bouře. Hrají (k tomu). Zpěv[áci zpí]vají.“²³¹⁹ Hudba doprovází i libační oběť krále: 19'.

²³¹³ KBo 17.1 ii 46-53 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 28-29.).

²³¹⁴ NEU 1970: 60.

²³¹⁵ Viz KÜMMEL 1973: 173-175; NEU 1983: 210 n. 612-614.

²³¹⁶ KBo 17.1 ii 36-37 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 26-27.).

²³¹⁷ KBo 17.3 ii 7': 3-i[š] (stejně jako na KBo 17.3 ii 8').

²³¹⁸ KBo 17.19++ ii 2, 7.

²³¹⁹ KBo 17.11++ i 20-22.

[(...LUGAL-uš *hu-u-up-pa-ri ši-pa-an-ti MUNUS.LUGAL-ša n*)a-at-(*ta wa-al*)]-ha-an-zi-*iš-ša-an* 20´. [(^{LÚ.MEŠ}*ša-ah-ta-ri-li-e-eš iš-ha-mi-an-zi*)] – „[Král obětuje do nádoby *huppar*. Královna však ne. Hrají (k tomu). [Zpěváci zpívají].“²³²⁰ V textu KUB 60.41 (CTH 648) je fragmentárně doloženo]x^{HI.A}-uš *an-da wa-al-ha-an-ni-an-zi* – „] k tomu hrají.“ (obv. 8´). V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) hrají hudebníci na hudební nástroj *arkami: a-ar-k]a-mi wa-al-ha-an-z[i* (ii 23´).²³²¹ V textu KBo 17.18 (CTH 649) je toto sloveso použito ve významu „udeřit“. Je zde vylíčen ritus, během něhož hudebník tancuje ve dřepu a pak kropí hadicí. Za něj se postaví muž *menia-* se šípem a společně jdou. Když se hudebník otočí, udeří muže *menia-* a pak i klauny: 13. ... *a-ap-pa-ma-aš-ta* 14. [*ne-e-a* ^{LÚ}*me-ne-an* ^{KUŠ}*ša-ra*]-*a-az-zi-it wa-la-ah-zi pa-ra-a-ma-aš* 15. [*pa-iz-zi* ^L]^{Ú.MEŠ}*ALAM.ZU₉-uš wa-la-ah-zi* – „[Otočí se dozadu] (a) udeří (tak) [muže *menia-* hadi]cí. Jde však dopředu (a) udeří (tak) [k]launy.“²³²² Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) se hraje na hudební nástroje při klanění Božstvu dne: 15. ^D*UTU TUŠ-aš UŠ-KE-EN wa-al-ha-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*GALA SÌR^{RU}* 16. ^D*U₄-MA-AM*²³²³ *TUŠ-aš UŠ-KE-EN* ^{LÚ.MEŠ}*GALA SÌ[R^R]^U* – „(Král) se v sedě klaní Božstvu slunce, (oni) hrají (na hudební nástroje). Zpěváci zpívají. (Král) se v sedě klaní Božstvu dne. Zpěváci zpívá[j]í.“²³²⁴ Spolu s hudebními nástroji *arkami* a *galgalturi* je toto sloveso doloženo v rituálu KBo 17.28 (CTH 670), kde je popsán obřad klanění před oltářem: 6´. [*iš-t]a-na-na-aš a-ru-wa-en-zi* 7´. [*-zi*]² *ar-ka-mi gal-gal-tu-u-ri* 8´. [*pé-r]a-an-na wa-al-ha-an-ni-an-z[i* 9´. [^{LÚ.MEŠ}*pal-wa-tal-la-aš pa]l-lu-e-eš-kán-zi* – „[ ] klaní se u [olt]jáři. [ ] na nástroje *arkami* a *galgalturi* [ ] ja hrají před [ ]. Recitátoři re]citují.“²³²⁵ V textu KBo 25.23 (CTH 670) tvoří hudební doprovod lidé z Taggalmuhy: 4´. ... 10 ^{LÚ}^{MEŠ} ^{URU}*Ta-ag-gal-mu-ha* 5´. [... *wa]-al-ha-an-ni-an-zi SÌR^{RU}* – „Deset lidí města Taggalmucha [hr]aje (a) zpívá.“²³²⁶

war- „hořet, plát (oheň)“

Sloveso *war* se vyskytuje ve větách typu *pa-ah-hur ú-ra-a-ni* – „oheň hoří“²³²⁷

warnu- „spálit, zapálit“

²³²⁰ KBo 17.11++ iii 19´-20´. Obdobně viz rev. iii 7´, 14´, 24´.

²³²¹ Dále viz KBo 20.8 ř. 3´ (CTH 649) a KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 8´.

²³²² KBo 17.18 ii 13-15. Dupl. KBo 17.43 i 12´-13´.

²³²³ Přepisujeme ^D*UD-MA-AM TUŠ-aš UŠ-KE-EN* shodně s NEU 1980: 132. Oproti tomu srv. odlišný přepis S. Alpa: ^D*UTU Ma-am-ma-aš UŠ-KE-EN*, ALP 1983a: 246.

²³²⁴ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 15-16 (CTH 669). Fragmentárně viz i rev. iv 11´-12´ a na dupl. KBo 20.35 ř. 6´.

²³²⁵ KBo 17.28 l. kol. 6´-9´.

²³²⁶ KBo 25.23 obv. 4´-5´.

²³²⁷ KUB 33.59 rev. iii 9 (CTH 336). Dále viz např. KBo 17.4 iii 45 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

Spalování nečistých objektů po skončení rituálu, popř. objektů, které do sebe pohltily „zlo“, popř. nemoci z pacienta, máme hojně doloženo z mnoha textů. V rituálu IBoT 2.121 (CTH 676) máme však doloženu větu, jež zřejmě popisuje vypálení zástupné sošky božstva: 15'. *ma-a-an ši-ú-na-an wa-ar-nu-u[z-zi* – „Když boha vypálí...“.²³²⁸ V rámci tohoto očištného rituálu byl tato socha vypálena (pravděpodobně ze zlata a stříbra, viz obv. 16').

wašši-/wašša- „obléci“

Během rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 se král převléká a bere si „jiné šaty“ a „jiné [boty]“: *t]a-ma-i-in wa-aš-še-e[z-zi* – „oble[če] si [j]jiný [“ (rev.?' 3'), „jiné“ *t]a-ma-a-e[* (rev.?' 4'), ^{KUŠ}E.SIR^{HLA}-*uš* *ta-ma-a-uš šar-k[u]-x[* – „obu[je] si jiné [boty]“ (rev.?' 5').

watku- „(vy)skočit, (od)skočit“

KBo 25.122 (+) KBo 25.123: v tomto rituálu je prováděno analogické kouzlo, kdy autor rituálu tlučé pšeničnými klasy, z nichž odskakují zrna („*wa-at-ku-ut-ta*) a zařikává.

weh-/wah- „otočit se, zatočit se“²³²⁹

V rituálu KUB 60.41 (CTH 648) je bez kontextu doložen tvar 3. os. pl. med. *]x-an-ti ú-e-ha-an-ta* (obv. 17'). V rituálech skupiny CTH 649 se účastníci točí na místě, zatímco syn a dcera recitují: 13'. *ú-e-eh-zi DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^DI-na-ra-aš ha-lu-kán ta[r-na-an-zi]* / 14'. [^{LÚ.M}]EŠ*ha-a-pé-eš-ša wa-ha-an-zi ta-aš-ta nam-ma GÛB-li-ya [wa-ha-an-zi DUMU.NITA Û]* 15'. [DUMU.MUNUS] ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán tar-na-an-zi ^{LÚ.MEŠ}ha-a-pé-eš-ša [wa-ha-an-zi]* – „se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.[ ] / A [muži]i *hapia-* se zatočí a pak ještě i doleva [se zatočí. Syn a dcera] vysílají poselství bohyně Inary a muži *hapia-* [se zatočí].“²³³⁰ A rovněž na rev. iii: 4'. *p]é-e-di-iš-mi-pát ZAG-ni 1-ŠU wa-ha-[an-zi DUMU.NITA]* 5'. [^Û DUMU.MUNUS ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán tar-na-an-zi ta-aš-ta nam-m[a GÛB-li-ya]* 6'. [*wa-ha-an-zi*] DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán tar-[na-an-zi]* – „] na svých [m]ístech se jednou doprava zato[čí]. Syn a dcera] vysílají poselství [bohyně Inary]. A pak ještě i doleva se zatoč[í]. Syn a dcera vys[ílají] poselství bohyně Inary.“²³³¹ V ABoT 1.35++ (CTH 665) se starci mají „jednou dolů pryč“ otočit (*ne-[kán ... (1-ŠU kat-ta-an) a]r-ha wa-ha-an-zi* (i 16,

²³²⁸ IBoT 2.121 obv. 15'. V. Haas pojímá tuto větu jako chybu písaře a doplňuje *wa-ar-<ša>-nu-u[z-zi*, tj. „Když boha uspokojí“, viz HAAS 1970: 134-135.

²³²⁹ Srv. NEU 1968: 195-199; SIEGLOVÁ 1971: 52-53, 66-67, 113; NEU 1983: 213 n. 622-623, 214 n. 624; OETTINGER 2002: 99-100.

²³³⁰ KBo 25.31 ii 13'-15'.

²³³¹ KBo 25.31 iii 4'-6'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 10', 11'.

31).²³³² V rituálu KBo 20.19 + KBo 20.25 se kdosi třikrát otáčí: *n]e 3-ŠU wa-ha-an-zi – „A o]ni se třikrát otočí.“* (obv.[?] i 13’).

wek- „vyzývat, pobízet“²³³³

Sloveso v rituálech běžně spjaté se slovesy „pít“ či „jíst“, např. v rituálu KILAM (CTH 627): [LUGAL-u]š *a-ku-an-na ú-e-ek-z[i – „[Krá]l vybíz[í] k pití.“*²³³⁴ Dále např. v rituálu pití bohům, který vykonává syn DUMU-aš: v rituálu KUB 54.50 vyzývá k pití syn: 5’.]-še-et *e-ša-an-da DUMU-aš* (razura) *a-ku-an-na ú-e-[ek-zi] 6’.* [ ]x *ú-da-i DUMU-aš*^DIM TUŠ-aš *e-ku-zi* LÚGUDU₁₂[ ] 7’. [ ] *pa-a-i DUMU-ša pár-ši-ya* LÚGUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA *e-[ep-zi] 8’.* [*pa]-a-i DUMU-aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi* LÚS[AGI] 9’. [ ]^DUTU-un TUŠ-[aš] *e-ku-zi – „]* se posadí. Syn vy[zývá] k pití.[ ] přinese. Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz „pomazaný“ [ ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz „pomazaný“ u[chopí] tlustý chléb [ ] dá. Syn vyzývá k pití. Číš[ník] Božstvo slunce pije v se[dě].²³³⁵ Stejně tak v příbuzném rituálu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3): DUMU-aš *a-ku-an-na ú-ek-zi* LÚSAGI – „Syn vyzývá k pití. Číšník“ (iii 7’, obdobně iii 15’).

zahn- „bít“

V rituále mužů *ašušala-* (CTH 665) se tito muži zřejmě bijí: 15’. ... *ne* GÍŠ[...] 16’. *za-ah-hi-iš-kán-ta – „A oni [...] se bijí.“*²³³⁶

zanu- „(u)vařit; péci (chléb)“

V průběhu Slavnosti zmiňující lidi z Kuruštamy (CTH 654) se zmiňuje, jak lidé z tohoto města uvaří játra: 5’. [LÚ]^{MEŠ} URU *Ku-ru-uš-ta-ma* ^D*Kur-ša-aš É-ri*[ ] 6’. [UZU]NÍ]G.GIG *da-an-zi ne za-nu-an-zi nu A-NA x*[ ] 7’. [ ]x *É-ir hal-zi-an-zi nu a-da-an-zi – „Li]dé (z) města Kuruštama do chrámu boha Kuršy [ ] vezmou [j]átra a uvaří je. A [ ] v domě volají a jedí.“*²³³⁷ V rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670) se hovoří o vaření ptáků: MUŠEN^{HI.A} *a-ap-a-aš-pát za-nu-u[z-zi – „Onen ptáky uvař[í].“* (i 3’). V textu KBo 25.106 (CTH 670) je toto sloveso ve spojení s tlustým chlebem: NINDA.GUR₄.RA *za-nu-uz-zi 2 ME NINDA.GUR₄.RA „peče [tlustý chl]éb, 200 tlustých chle[bů (ř. 7’).*

²³³² Dupl. KBo 17.33++ i 8’.

²³³³ NEU 1983: 214 n. 625.

²³³⁴ KBo 30.32 obv. 1. Viz GRODDEK 2002a: 39.

²³³⁵ KUB 54.50 obv.[?] 5’-9’. Dále viz i obv.[?] 11’, 14’.

²³³⁶ ABoT 1.35++ ii 15’-16’.

²³³⁷ KBo 13.175 rev. 5’-7’.

zē-/ziya- „být uvařený; vařit se; (u)péci se“²³³⁸

S participiem tohoto slovesa se setkáváme ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416), bohužel však v nejasném kontextu: 21. *ze-e-[(an-t)]e-eš* SÍG ZA.GÌN(-)it[(-)] 22. [ ]x *hu-la-a-li-ya-[(mi – „Uvařené (pl.) modrou? vlnou? [ ] omotám.“*²³³⁹ V rituálu mužů *ašušala-* (CTH 665) je popsán – podobně jako v novodobých kuchařských knihách – proces pečení chleba *tunik*: 16'. ... 1 ^{LÚ}*a-šu-ša-la-aš* x[ ] 17'. *tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi* 1 ^{LÚ}SA[NGA] 18'. *ti-i-e-ez-zi nu* 3-ŠU *šu-uk-zi-y[a-*] 19'. 3-ŠU *hal-za-a-i ta-aš-kán ha-aš-ši-i[ ]* 20'. *na-aš ze-e-ya ha-aš-ša-az(-)ma-an-x[ ]* 21'. *na-an* 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *pár-ši-an-ta[ ]* 22'. A-NA ^{GIŠ}BANŠUR-ŠU-NU *ti-an-[zi]* 23'. *nu* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-lu-uš ta-lu-x[ ]* 24'. *ta-lu-pu-ša-an ha-aš-ša-a pí-iš-[– „Jeden muž ašušala- [...] uhněte (chléb) tunik. Jeden kněz sa[nga ...] položí. A třikrát [...] třikrát zvolá. A on v ohništi [...] a upeče se. Z ohniště ho však [...]. A dva knězi sanga ho rozdrobí. [...] na své stoly položí.[...] A muži ašušala- talu[...] há[zejí] talupuša- do ohniště.“*²³⁴⁰

zinna- „ukončit, být hotov“

Toto sloveso se používá při označení ukončení rituálu či jednotlivých ritů, např. v průběhu Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy (CTH 669) za účasti krále: 5. *ta a-ni-iz-zi ma-a-an zi-in-ni-z[i-m]a* A-NA LUGAL *hé-ek-ta – „A vykoná (rituál). Když je [vš]ak hoto[v], pokloní se králi.“*²³⁴¹ V rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je obětováno mnoho masa a poté, co skončí obětiny božstvům, se praví: 19'. *[ma-ah-h]a-a[n šu-u]p-pa zi-in-na-an-z[i]* 20'. [ ]-ri *har-zi* 1 x x [ ] 21'. [DUM]U.É.GA[L – „19'. [Jakmi]l[e] dokonč[í ma]so, [ ] drží. Jeden[ ] pal]ácový úředník“²³⁴² V textu KUB 60.41 (CTH 648) je toto sloveso fragmentárně dloženo v závěru přidělování ovcí kněžím a kněžkám (*zi-]in-ni-iz-[zi, rev. 20*). Na malém fragmentu KBo 20.37 (CTH 670) se dochovalo: *nu zi-in-na-an-z[i* „(oni) končí“ (obv. 4').

GUB-aš „stojíc, ve stoje“

V chetitských rituálech se často setkáváme s frází „ve stoje / v sedě připíjí (bohu)“, např. v průběhu rituálu KBo 25.86++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): ^{HUR.SAG}*Ar-ga-pa-a[n G]UB-aš e-uk-zi – „Hoře Argapa [ ] pije [ve s]toje.“* (iii 6') a [^{LÚ}GU]DU₁₂-aš 3-ŠU GUB-aš e-uk-zi – „[Kněz po]mazaný pije třikrát ve stoje.“ (iii 9'). B

²³³⁸ NEU 1968: 206; OETTINGER 2002: 151, 515.

²³³⁹ KBo 17.1 iii 21-22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

²³⁴⁰ ABoT 1.35++ ii 16'-24'.

²³⁴¹ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 5 (CTH 669).

²³⁴² KBo 17.15 obv. 19'-21'.

ěhem Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) se odehrává tento rituál: 6'. ^D[N]e-ra-ak GUB-aš²³⁴³ wa-a[l-ha-an-zi – „(Král) se ve stoje <klaní> Bohu (města) Nerik, (oni) hr[ají] (na hudební nástroje)].“²³⁴⁴ V rituálu KBo 25.82 (CTH 670) připijí božstvu ve stoje královský pár za hudebního doprovodu: 9'. LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša GUB-aš ^D[ ] 10'. a-ku-an-zi GIŠ ^DINANNA.GAL ^{LÚ}[.MEŠ] 11'. SÌR^{RU} ^{LÚ}ALAM.ZU₉ x[ ] 12'. [p]al-wa-a-iz-zi – „Král a královna pijí ve stoje boha[ ]. Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži] zpívají. Klaun[... r]ecituje.“²³⁴⁵ Bez kontextu viz KBo 34.14 (CTH 670) rev. (iii) 6'.

SÌR „zpívat“

Zpěv a hudba obecně jsou významnou součástí chetitských rituálů od nejstarších dob. Zpěv doprovázející rituální úkony máme doložen např. ve starochetitském rituálu KILAM (CTH 627) během ceremonie, kdy král s královnou připijí nejrůznějším božstvům (^{LÚ}.MEŠ hal-li-re-eš SÌR^{RU} (passim). Tito muži halliri- vystupují jako zpěváci i ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631). Jsou zde doloženi buď se slovesem išhamai- (viz), nebo se sumerogramem SÌR^{RU}: [(GIŠ ^DINANNA GAL.GAL ^{LÚ}.MEŠ hal-li-r)]e-eš SÌR^{RU} ^{LÚ}SAGI GAL^{AM} e-e[p-zi] – „[Velké nástroje Inanna (hrají). Zpě]váci zpívají. Číšník uch[opí] pohár.“²³⁴⁶ V průběhu rituálu, který vykonává DUMU-aš, zpívá hudebník (KUB 34.115 + KBo 30.28, CTH 648.3: ^{LÚ}NAR ^DUTU SÌR^{RU}). V rituálu KBo 25.31 (CTH 649) zpívají chrámoví zpěváci, když kněžka pije a číšník ji obsluhuje: 20'. ... NIN.DINGIR-ša e-ku-zi ^{LÚ}SA[GI] 21'. [^{LÚ}.MEŠ hal-l]i-re-eš SÌR^{RU} ^{LÚ}SAGI[– „Sestra boží“ však pije. Číš[ník ... muži hall]iyari- zpívají. Číšník [“²³⁴⁷ V textu KBo 17.43 (CTH 649) je sloveso „zpívat“ zmíněno v kontextu velkého množství ptactva, je tedy možné že se hovoří o ptačím zpěvu: pé-e-ri-iš ú-i-zi x[...]x pé-e-ra-an SÌ<R>^{RU} – „přiletí pták? [...] zpívají před [“ (iv 5'). V rituálu KBo 13.175 (CTH 654) vystupují jako zpěváci jinoši či mladí muži: ^L]Ú.MEŠ GURUŠ EGIR-ŠUNU SÌR^{RU} – „Jinoši za nimi zpívají“ (obv. 1). Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) zpívají (a hrají na hudební nástroje) „lidé (z města) Neša“: 14. ^DUTU ^DMe-ez-zu-ul-la GIŠ ^DINANNA.TUR 15. ^DU ^DU ^{URU}Zi-ip-la-an-da GIŠ ^DINANNA.TUR IGI.DU₈.A 16. ^DZa-li-ú-un ^DZu-wa-ši-in GIŠ ^D[INANN]A.TUR 17. [^DI-na]-ar ^{LÚ}.MEŠ Ne-šu-me-né-eš [SÌR^R]U – „Lidé (z města) Neša opěvují Boha slunce (a) Mezzullu (za doprovodu) malého nástroje Inanna, Boha bouře, Boha bouře (města) Ziplandy

²³⁴³ Zde písař omylem vynechal slovesný tvar UŠ-KE-EN, viz NEU 1980a: 134 n. 441.

²³⁴⁴ KBo 20.35 ř. 6'.

²³⁴⁵ KBo 25.82 rev. 9'-12'.

²³⁴⁶ KBo 17.11++ iv 16'. Dále viz iv 20'.

²³⁴⁷ KBo 25.31 ii 20'-21'. Viz rovněž dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 7'.

(za doprovodu) malého nástroje Inanna jako daru, boha Zaliu, boha Zuwašihó (za doprovodu) malého nástroje Inanna (a) bohyni [In]aru.²³⁴⁸ V textu HHT 75 (CTH 670) je zlomkovitě doložen rituál, během něhož se za zpěvu připíjí božstvům: 1'. [ ] 1 *e-ku-zi* ^D*Wa-hi-ši*[-] 2'. [ ] ^{MEŠ} *SÌR*^{RU} [ ] – „[ ] jednou pije, bohu Wachiši [ ] zpívají.²³⁴⁹ V rituálu KBo 20.11 + KBo 8.85 (CTH 670) pravděpodobně „panny (z) města“ zpívají v závěru ritu, kdy se královský syn uklání stéle s vyobrazením boha: 8'.]x-i ^{MUNUS.MEŠ} *KI.SIKIL URU*^{LIM} *EGIR-ŠU* 9'. [ ] -iz-zi nu *SÌR*^{RU} – „[ ] panny města poté [ ]. A zpívají.²³⁵⁰ V textu KBo 25.23 (CTH 670) zpívají lidé z Taggalmuhy: 4'. ... 10 *LÚ*^{MEŠ} ^{URU}*Ta-ag-gal-mu-ha* 5'. [... wa]-al-ha-an-ni-an-zi *SÌR*^{RU} – „Deset lidí města Taggalmucha [hr]aje (a) zpívá.²³⁵¹ V rituálu KBo 25.82 (CTH 670) připíjí božstvu královský pár za hudebního doprovodu: 9'. *LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša GUB-aš* ^D[ ] 10'. *a-ku-an-zi GIŠ* ^D*INANNA.GAL* ^{LÚ}[^{MEŠ}] 11'. *SÌR*^{RU} ^{LÚ}*ALAM.ZU*₉ x[ ] 12'. [*p*]al-wa-a-iz-zi – „Král a královna pijí ve stoje boha[ ]. Velký nástroj Inanna (hraje). Mu[ži] zpívají. Klaun[... r]ecituje.“²³⁵²

^{LÚ}*ŠU.GI-eš-* „zestárnout“

V textu KBo 22.1 je doložen výraz ^{LÚ}*ŠU.GI-eš-* ve významu „zestárnout“ (obv. 6').

TUŠ-aš „sedíc, v sedě“

Kromě připíjení na božstvo „ve stoje“ (*GUB-aš*) se v textech setkáváme i s připíjením „v sedě“, např. v rituálech CTH 648: 5'.]-še-et *e-ša-an-da DUMU-aš* (razura) *a-ku-an-na ú-e-[ek-zi]* 6'. [ ] x *ú-da-i DUMU-aš* ^D*IM TUŠ-aš e-ku-zi* ^{LÚ}*GUDU*₁₂ [ ] 7'. [ ] *pa-a-i DUMU-ša pár-ši-ya* ^{LÚ}*GUDU*₁₂ *NINDA.GUR*₄.*RA e-[ep-zi]* 8'. [*pa*]-a-i *DUMU-aš a-ku-an-na ú-e-ek-zi* ^{LÚ}*S*[*AGI*] 9'. [ ] ^D*UTU-un TUŠ-[aš] e-ku-zi* ^{LÚ}*GUDU*₁₂ *NINDA.GUR*₄.*RA DUMU*[ ] – „[ ] se posadí. Syn vy[zývá] k pití.[ ] přinese. Syn pije Boha bouře v sedě. Kněz „pomazaný“ [ ] dá. Syn však rozdrobuje. Kněz „pomazaný“ u[chopí] tlustý chléb [ ] dá. Syn vyzývá k pití. Číš[ník] Božstvo slunce pije v se[dě]. Kněz „pomazaný“ tlustý chléb synu[“²³⁵³

²³⁴⁸ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 14-17 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 11-14 a fragmentárně na rev. iv 12'. Rovněž na duplikátu KBo 20.35 ř. 1'-5'.

²³⁴⁹ HHT 75 ř. 1'-2'. Dále fragmentárně na ř. 12'.

²³⁵⁰ KBo 20.11 + KBo 8.85 ii 8'-9'.

²³⁵¹ KBo 25.23 obv. 4'-5'.

²³⁵² KBo 25.82 rev.[?] 9'-12'.

²³⁵³ KUB 54.50 obv.[?] 5'-9'. Dále viz i obv.[?] 12' a rev.[?] 1.

V sedě se božstvům připíjí i při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669): 15. ^DUTU TUŠ-*aš* UŠ-*KE-EN*²³⁵⁴ *wa-al-ha-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}GALA ŠÌR^{RU} 16. ^DU₄-*MA-AM*²³⁵⁵ TUŠ-*aš* UŠ-*KE-EN* ^{LÚ.MEŠ}GALA ŠÌ[R^R]^U – „(Král) se v sedě klaní Božstvu slunce, (oni) hrají (na hudební nástroje). Zpěváci zpívají. (Král) se v sedě klaní Božstvu dne. Zpěváci zpívá[j]í.“²³⁵⁶ (Srv. rovněž *aš-* / *eš-* „sedět, posadit se“ a GUB-*aš* „ve stoje“).

ŠUKĚNU(M) „klanět se“

Slavnostní úklony jsou součástí rituálních ceremonií v jejich zahájení i ukončení, např. kněz, který vykonává rituál, se uklání králi při svém příchodu i odchodu, a stejně tak panovník se na znamení díků uklání božstvům.

V rituálu KBo 25.86++ (CTH 635) se setkáváme na dvou řádcích s chetitským i akkadským slovesem pro „poklonit se“ (UŠ-*KE-EN* a *a-ru-wa-iš-k[i-iz-zi]*), není proto vyloučeno, že – vzhledem k existenci třetího slovesa (*hink-*), že tato dvě uvedená slovesa mohou mít lehce odlišný význam a synonymem pro ŠUKĚNU by bylo sloveso *hink-*. Srv.: 8. [t]a A-NA ^{LÚ}BE-[L]UM 1-ŠU UŠ-*KE-EN* *ta-aš pa-ra-a* x[ ] 9. [ ] *ap-pí-x[ ]x-a* 4-ŠU *ú-iz-zi a-ru-wa-iš-k[i-iz-zi]* – „[A] pánovi se jednou pokloní a [ ] čtyřikrát přijde, klaní se.“²³⁵⁷ A později se klaní knězi sanga.^{LÚ.MEŠ}SANGA UŠ-*KE-EN-NU* (iii 7', 11').

Opět bez známého subjektu je toto sloveso doloženo v ritu KUB 43.30 (CTH 645): U]Š-*KE-EN* ^{UZU}NÍG.GIG *da-a-i* – „se k]laní. Vezme játra.“ [(rev. iii 13').

V textu KBo 25.36 (CTH 649) je zmíněno klanění božstvu: A-NA DINGIR^{LIM} UŠ-*KE-EN* (ii 3).²³⁵⁸

Mnoho chetitských rituálů je zakončeno klaněním božstvům, např. v závěru Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) „lidé (z města) Neša“ zpívají a král se klaní: 15. ^DUTU TUŠ-*aš* UŠ-*KE-EN* *wa-al-ha-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}GALA ŠÌR^{RU} 16. ^DU₄-*MA-AM*²³⁵⁹ TUŠ-*aš* UŠ-*KE-EN* ^{LÚ.MEŠ}GALA ŠÌ[R^R]^U 17. [NINDA.GU]R₄.RA GAL *pár-ši-ya* ERÍN^{MEŠ}-*az* x[– „(Král) se v sedě klaní Božstvu slunce, (oni) hrají (na hudební nástroje). Zpěváci zpívají. (Král) se v sedě klaní Božstvu dne. Zpěváci zpívá[j]í. (On) rozlomí velký

²³⁵⁴ Nad řádkem obv. ii 15 je vepsáno NÍG.ÀR.RA. Zřejmě nepatří do ř. 15 jako objekt, viz obv. ii 18.

²³⁵⁵ Přepisujeme ^DUD-*MA-AM* TUŠ-*aš* UŠ-*KE-EN* shodně s NEU 1980: 132. Oproti tomu srv. odlišný přepis S. Alpa: ^DUTU *Ma-am-ma-aš* UŠ-*KE-EN*, ALP 1983a: 246.

²³⁵⁶ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 15-16 (CTH 669). Fragmentárně viz i rev. iv 11'-12'.

²³⁵⁷ KBo 25.86++ ii 8-9.

²³⁵⁸ Totéž viz rev. iii 4'.

²³⁵⁹ Přepisujeme ^DUD-*MA-AM* TUŠ-*aš* UŠ-*KE-EN* shodně s NEU 1980: 132. Oproti tomu srv. odlišný přepis S. Alpa: ^DUTU *Ma-am-ma-aš* UŠ-*KE-EN*, ALP 1983a: 246.

[tl]ustý [chléb]. Vojáci [ ]²³⁶⁰ Dále je text již pouze fragmentární, král zde zřejmě obětuje chléb („) král velký tlustý chléb („²³⁶¹) a klaní se božstvům²³⁶².

V. 2. Přídavná jména používaná v kultovním kontextu

V. 2. a. Označení barev

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se v jedné pasáži setkáváme s pěticí následujících barev: 14. [m]a-a-an [a]-i-in wa-a-i-in pít-tu-li-u[(š-ša LU)]GAL-i MUNUS.LUGAL-ya 15. [(d)]a-aš-k[(e-e)]-mi nu-mu MUNUS.LUGAL 5 ga-a-pí-na-an TUR.TUR pa-a-i 1 BABBAR 1 GE₆ 1 SA₅ 16. [1] SIG₇.SI[G₇] Û 1 SÍG ZA.GÌN ta GIŠ-ru²³⁶³ kat-ta-an 1^{EN} 5 al-ki-iš-ta-aš-š[(i-i)]š²³⁶⁴ 17. [tá]k-kán [g]a-a-pí-na-an ku-wa-a-pí-it-ta 1-an ga-a-an-ga-ah-hi²³⁶⁵ - „[K]dyž vezmu králi a královně [b]ol, bolest a úzkost, dá mi královna pět malých nití: jednu bílou, jednu černou, jednu červenou, [jednu] zeleno[u] a jednu vlněnou modrou. A jeden strom (je) dole a pět (je) jeho větví. A na každou pověším jednu nit.“²³⁶⁶

išharwant- „krvavě červený“²³⁶⁷

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár jsou dvě sochy božstev Chantašepa oblečeny do krvavě rudých šatů: 24'. ú-e-eš-ša-[(a)]n-da-ma 25'. iš-har-wa-an-tu-uš TÚG^{HI.A}-uš.²³⁶⁸

išhaškant- „krvavě červený, zkrvavený, zalitý krví“

Toto adjektivum je použito ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) při popisu hrůzostrašných očí božstev Chantašepy: 24'. ša-a-ku-wa-aš-me-et iš-ha-aš-kán-ta – „Jejich oči (jsou) zalitý krví.“²³⁶⁹ a na obv. ii při popisu jejich oděvu: 10. ka-a-ša LUGAL-

²³⁶⁰ KBo 20.10 + KBo 25.59 ii 15-17 (CTH 669).

²³⁶¹]x LUGAL-uš NINDA.GUR₄.RA GAL[(KBo 20.10 + KBo 25.59 iii 4', CTH 669).

²³⁶² KBo 20.10 + KBo 25.59 iv 11', 15' (CTH 669).

²³⁶³ Dupl. KBo 17.3 iv 12:]^{GIŠ}ta-a-ru.

²³⁶⁴ Dupl. KBo 17.3 iv 12: al-ki-iš-ta-a-aš-ši-iš.

²³⁶⁵ Dupl. KBo 17.3 iv 13: ga-a-an-ga-ah-hé.

²³⁶⁶ KBo 17.1 iv 14-17 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 37-38; HAAS 2003: 664-665.).

²³⁶⁷ K postavení adjektiva *išharwant-* v KBo 17.1 i 25 (CTH 416.1.A) viz NEU 1970: 63 n. 58.

²³⁶⁸ KBo 17.1 i 24'-25' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

²³⁶⁹ KBo 17.1 i 22'-25' (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 20-21.).

aš MUNUS.LUGAL-[(ša DUMU^{MEŠ} URU^{URU}Ha-at-tu-ša-aš-ša)] ... 12. ^DHa-an-ta-še-pa-[an TÚG^{HLA}-uš(?)²³⁷⁰ (iš-ha-aš-kán-tu-uš da-a-ah-hu-un)] – „Pohledte! Vzal jsem krále a královny a obyvatel města Chattušy²³⁷¹ ... krví poskvrněné [oděvy] božstev Chantašep[y].“²³⁷²

BABBAR „bílý“

V rituálu KBo 20.8 se hovoří o bílých podstavcích: na-aš-ša-an ^{GIŠ}pu-u-ri-ya-aš BABBAR k[i-it-ta – „A l[eži] na bílých podstavcích.“²³⁷³ Tyto bílé podstavce jsou doloženy i při Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.16++): ^{GIŠ}pu-u-re-eš BABBAR (i 23’).

GE₆ „černý“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je doložen „černý chléb“: 36. ... LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR LÚ^{MEŠ}MUHALDIM 37. [30 har-ši-(in kar-pa-an-zi har-ši-ya-a)l-l(i-ma)] 2-e a-pí-ya 15 har-ši-iš GE₆ ki-it-t[(a)] 38. [(a-pí-ya-e-a 15 har-ši-i)š GE₆ (k)i-i-[(it-ta ú-d)]a-an-zi ta-an ti-ya-an-zi – „Obsluhující (a) kuchaři [zvednou 30 tlustých chlebů. Zásobní nádoba haršiyalli- však], (jsou) dvě – zde lež[í] 15 černých tlustých chlebů, [tam l]e[ži] 15 černých tlustých chlebů - př]inesou (je) a postaví.“²³⁷⁴ Následně jsou tyto chleby rozdrobeny a obětovány: 50. [... (NINDA^{NINDA}har-ša-uš GE₆^{TIM}pár-ši)]-ya-an-da ta ku-x-ru-wa pé-ra-an 51. [-z(i GAL LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR NINDA^{NINDA}har-ši-i)]n GE₆ pár-ši-ya ta ha-aš-ši-i da-a-[i] – „] (oni) [rozd]robí [černé tlusté chleby. A před [. Vrchní obsluhující] rozdrobí černý [tlustý chlé]b a dá ho na ohniště.“²³⁷⁵

Kromě toho se v tomto rituálu dochoval popis rituální porážky devíti černých ovcí: 42. [(zi-in-ti-ya-an)] ú-da-an-zi ta ti-an-zi LUGAL-uš hal-ma-aš-šu-it-[(ti)] 43. [(LÚ^{MEŠ}MUHALDIM hu-ga-an-ni)]-wa-an ti-an-zi 9 U[(DU^{HLA}G)]E₆ ku-ut-ti hu-kán-[z]i – „[ ] přinesou [předmět zinti-] a postaví. Král [k] trůnu. [kuchaři] začnou [poráž]et. Devět [čer]ných o[vcí] porazí u zdi.“²³⁷⁶ V závěru tohoto rituálu je obětováno víno z „černé nádoby išpantuziyaššar“: 37’. [...(iš-pa-an-du-z)]i-aš-šar GE₆ ŠA GEŠTIN da-a-i

²³⁷⁰ Viz NEU 1983: 370-371 n. 3. Srv. obv. i 25’.

²³⁷¹ K překladu viz NEU 1970: 77: („Kinder der Stadt Chattuša“).

²³⁷² KBo 17.1++ ii 10-12 (konkrétně KBo 30.33 ii 3’-5’, tj. CTH 416. Viz NEU 1983: 370 a GRODDEK 2002a: 40. Srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 22-25).

²³⁷³ KBo 20.8 rev. ? iv 5. Viz NEU 1983: 153 n. 452.

²³⁷⁴ KBo 17.11++ i 36-38.

²³⁷⁵ KBo 17.11++ i 50-51. Tento chléb je zmíněn i na obv. ii 2’a dva černé tlusté chleby jsou doloženy fragmentárně i na rev. iv 29’.

²³⁷⁶ KBo 17.11++ i 42-43.

ku-ut-ta-aš pé-ra-an 38'. [*ši-ú-ni* 1-(*iš ši-pa-an-t*)]i – „[ ] vezme černou nádobu *išpantuziyaššar* s vínem. [Obětuj]e [božstvu jednou] před zdi.“²³⁷⁷ (atd. viz *išpantuziyaššar*).

Černé hříbě, černá ovce a černé jehně jsou v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) přivazována k dospělým koním: 5'. [*ku-u-ur-k*]a-aš-ši-iš-ša GE₆ LUGAL-an LÚ.MEŠ^{kur-ka-}[ ] 6'. [ ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU.„SÍG+MUNUS“ GE₆[!] 1 SILA₄ GE₆ A-N[A] 7'. [^{KUŠ}*iš*]-hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš 2 ^{KUŠ}*an-na-nu-uz-zi-uš* 2 KU₁^š [ ] 8'. [LUGAL-u]š²³⁷⁸ LÚ.MEŠ^{tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i]} – „] a jeho černé [hří]bě krále muži[ ] černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ ] řemeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ ] dá [krá]l[?] mužům *taršipiyala-*.“²³⁷⁹ Srv. SALMU.

SA₅ „červený“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je uvedena „polovina velkého červeného tlustého chleba“: ½ NINDA^{har-ši-iš} SA₅ GAL (iii 6').

Název této barvy se dvakrát fragmentárně dochoval na zlomku KBo 17.8 (CTH 643) zmiňujícím chrám božstva Ziparwy:]SA₅ *pé-ra-an* – „před červeným[“ (l. kol. 4'), SÍG SA₅ *ú-i-la-*[- „červená vlna, hlín[a“ (l. kol. 7').

V textu KBo 25.37 (CTH 649) jsou zmíněni kováři při přípravě potravin a nádob a je zde uvedena pravděpodobně červená nádoba s nápojem KAŠ.GEŠTIN: 3'.]*da-a-i* LÚ.MEŠ^{SIMU}[G.A ...] 4'. [... S]A₅ KAŠ.GEŠTIN *ú-d[a-*] – „] vezme. Kov[áři ...] př[inese/sou] červenou [...] (s nápojem) KAŠ.GEŠTIN [“²³⁸⁰

ZA.GÌN „modrý“

S „modrou vlnou“ se (v nejasném kontextu) setkáváme ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 21. *ze-e-*[(*an-t*)]e-eš SÍG ZA.GÌN(-)it[(-)] 22. [ ]x *hu-la-a-li-ya-*[(*mi* – „Uvařené (pl.) modrou[?] vlnou[?] [ ] omotám.“²³⁸¹

SALMU „černý“

V rituálu CTH 645 (Slavnost za podsvětní božstva) je vedle tří sumerogramů pro „černý“ uveden jedenkrát i akkadský výraz: 5'. [*ku-u-ur-k*]a-aš-ši-iš-ša GE₆ LUGAL-an LÚ.MEŠ^{kur-ka-}[ ] 6'. [ ]SA-AL-MU-TIM 1 UDU.„SÍG+MUNUS“ GE₆[!] 1 SILA₄ GE₆ A-

²³⁷⁷ KBo 17.11 iv 37'-38'.

²³⁷⁸ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

²³⁷⁹ KBo 17.15 rev.[!] 5'-8'.

²³⁸⁰ KBo 25.37 i 3'-4'.

²³⁸¹ KBo 17.1 iii 21-22 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

N[A] 7'. [^{KUŠ}iš]-hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš 2 ^{KUŠ}an-na-nu-uz-zi-uš 2 ^{KU}[š] 8'.
 [LUGAL-u]š²³⁸² ^{LÚ.MEŠ}tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i] – „] a jeho černé [hří]bě krále muži[
 ]černé, jednu černou ovci, jedno černé jehně [ř]emeny, potupení[?], dvě uzdy[?], dva [ )
 dá [krá]l[?] mužům taršipiyala-²³⁸³

V. 2. b. Ostatní přídavná jména

hantezzi(ya)- „přední, první“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je zmíněn „přední úd“ jako dávka pro kněze „pomazaného“: [(1 ÚR GU₄.MAH h)]a-an-te-ez-zi-an – „[1 býčí př]ední [úd]“ (i 13'). V textu KBo 17.43 (CTH 649) jsou zmíněna „přední játra“: ha-an-te-ez-zi-an ^{UZU}NÍG.GIG LUGAL-uš e-ep[?]-zi – „Král uchopí[?] přední játra“, iv 4').

hatuki/a- „strašný, strašlivý“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se hovoří o „zlých jazycích“, tj. pomluvách (viz *lala-* „jazyk“). V témže rituálu se hovoří o hrůze, která byla snata z krále a královny: 10. ^DUTU-uš ^DIM-aš ka-a-ša LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ri DUMU^{MEŠ}-ma-aš-ša ^{URU}Ha-at-tu-ši²³⁸⁴ 11. e-er-ma-aš-me-et e-eš-h[(ar-š)]a-me-et i-da-a-lu-uš-me-et 12. ha-tu-ka-aš-me-et²³⁸⁵ ha-ri-[(e-nu-u)]n ta-at²³⁸⁶ a-ap-pa ša-ra-a 13. le-e ú-e-ez-zi ^L[(^ÚKÚR-n)]a-ša-at²³⁸⁷ pé-e-ta²³⁸⁸ - „Ó, Božstvo slunce (a) bože bouře, pohled'te! Pohřbil jsem nemoc, zločiny, zlo (a) hrůzu krále a královny a jejich synů ve (městě) Chattuša!²³⁸⁹ A toto necht' nepřijde zpět nahoru! (Necht' si je) nepřítel odnese!“²³⁹⁰ A v následující pasáži: 19. LUGAL-aš MU]NUS.LU[GAL-aš-ša (ha-t)]u-ú-ga-an ... 20. [(... (-)d]a-a-ah-h[i] – „s]ejm[u (z) krále [a (z) kr]álo[vny] zlo, ...“²³⁹¹. Podobný výčet se opakuje na rev. iv: 2. ha]-tu-ú-ga-[a]n i-da-a-lu e-er-ma-an pa-ap-ra-a-tar 3. [d]a-ah-hu-u[n na-at] a-ap-pa le-e ú-e-eh-zi

²³⁸² Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

²³⁸³ KBo 17.15 rev.¹ 5'-8'.

²³⁸⁴ Dupl. KBo 17.6 iii 2: na konci řádku ještě]-ya.

²³⁸⁵ Dupl. KBo 17.3 iii 12: ha-tu-ga-aš-me-et.

²³⁸⁶ Dupl. KBo 17.6 iii 4':]-aš[?]-ta.

²³⁸⁷ Doplněno podle KBo 17.3 iii 13'.

²³⁸⁸ H. Otten a V. Souček považují tento tvar za „neprůhledný“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 24). CHD doplňuje pé-e-ta-<ú?> (CHD P: 346a), což by korespondovalo s větou na-at ^{LÚ.MEŠ}KÚR [ ] pé-e-ta-an-tu (rev. iv 4). Stejný tvar se však vyskytuje na duplikátu C. KBo 17.6 iii 5'.

²³⁸⁹ Viz rovněž BOLEY 1984: 63 („I bury the clay troops and the t.-vessels in the ground and peg them and speak thus: 'Sungod, Stormgod, behold, I have buried their illness, blood, ... for the king and queen ...'”).

²³⁹⁰ KBo 17.1 iii 10-13 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.).

²³⁹¹ KBo 17.1 iii 19-20 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

4. *na-at* ^{LÚ.MEŠ}KÚR [ ] *pé-e-ta-an-tu* – „...hr]ůzu, zlo, nemoc (a) nečistotu jsem [v]za[l.²³⁹² A ty] at' se nevrátí a nechť je nepřítel [ ] odnesou!“²³⁹³

huelpi- „mladý“

V textu KBo 25.106 (CTH 670) nalézáme jen fragmentárně doloženo adj. „mladý“ (*hu-el-pí-iš*, ř. 4').

hu(i)šwant- „živý“

Pro vykonání starochetitského rituálu pro královský pár (CTH 416) je nutno chytit „živého orla“, který má absorbovat a při svém vzletu odnést veškeré zlo a nečistoty z těla krále a královny: 20. *ma-a-an* ^{MUŠEN}*ha-a-ra-na-an*²³⁹⁴ *hu-š[(u-wa-an-da-an ap-pa-an-zi)]*
21. *na-an ú-da-an-zi* – „Když chytanou živého orla, přinesou jej.“²³⁹⁵

V rituálu KBo 17.59 + KBo 25.99 (CTH 670) máme doloženu ovci, kterou chytí „psí muž“ a ta je patrně použita v průběhu rituálu jako substitut. Po dalším zařikání je fragmentárně doloženo *hu-iš-w[a-*, nevíme však, k jakému slovu (zvířeti?) se vztahuje: 5... *na-an-za* 6. [*hu-k]án-zi pa-ra-a-aš-ša-an* 7. [ ] x[ ]x-zi *na-an hu-iš-w[a-*] – „A jeho [zaří]kají. Z [ ] A jeho živ[ého]“.²³⁹⁶

kunna- „vpravo; pravý, příznivý“

Ablativ od tohoto adjektiva má adverbialní význam, tj. „vpravo, napravo“, stejně jako tvary od adjektiva „levý“ (GÙB). V rituálech se často setkáváme s popisem, že určitý objekt se nachází „nalevo“ a jiný, často protikladný, se nachází „napravo“, např. v rituálu HT 95.²³⁹⁷

V rituálu HHT 75 (CTH 670) je něco umístěno (či někdo posazen) „nad studnu vpravo ([x *wa-at-ta-ru-aš še-e-er ku-un-ni* [, ř. 4'), a dále: 8'.]-e *hu-ya-an-ta a-pé-e-a ku-un-ni* [ ] 9'. [ ]x-en *ti-an-zi* [– „] ony běžící vpravo [ ] (oni) položí.“ (ř. 8'-9').

mekki- „mnohý, četný“

Tvary výrazu *mekki* nalézáme např. na rev. KBo 25.23 (CTH 670): 5'. [... -a]n-zi *ták-ku me-e-ek-e-eš* (nom. pl. c.), 6'. [... m]e-e-ek *ti-an-zi* (nom.-ak. sg.n.).

²³⁹² Viz rovněž ZINKO 2004: 677.

²³⁹³ KBo 17.1 iv 2-4 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

²³⁹⁴ Dupl. KBo 17.4 ii 14': ^{MUŠEN}*ha-ra-na-an*.

²³⁹⁵ KBo 17.1 ii 20-21 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 24-25.).

²³⁹⁶ KBo 17.59 + KBo 25.99 obv. 5-7.

²³⁹⁷ 3'. *ša/ta-an* ^M*Ta-a-at-ti* LÚ ^D[IM] 4'. ^{DUG}*ha-ap-pa-a-aš-ša-an* GÙB[ ] 5'. *ku-un-ni-ta* [ ]. (HT 95 ř. 3'-5', CTH 676). Fragmentárně i v KBo 17.43 iv 1'.]x ^{UZU}NÍG.GIG-uš *ku-un-na-a*[z'[?] (CTH 649).

šuppi- „čistý“

Jedná se o termín používaný při očištných rituálech pro označení rituálně čistých substancí, např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 14'. DUMU.É.[(GA)]L *šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-zi* 15'. [(LUGAL)]-i MUNUS.LUGAL-ya LUGAL-uš 3-ŠU *a-i-iš-še-et a-ar-ri* 16'. [(ta-at)] *hu-ur-ti-ya-[(li)]-ya la-a-hu-i* MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU *a-i-iš-še-et* 17'. [(a-a)]r-ri *na-at hu-ur-ti-ya-li-ya la-a-hu-i* – „Palácový úředník nastaví králi a královně čistou vodu. Král si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurtiyalla-*. I královna si třikrát umyje svá ústa a nalije to do nádoby *hurtiyalla-*“²³⁹⁸

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) je zdůrazněno, že některé objekty je nutno položit na „čistý stůl“: [(š)]u-[(up-pa-i ^{GIŠ}BANŠUR-i da-a-i)] – „[položí na č]i[stý stůl]“ (ii 13'', viz i rev. iii 12'), popř. „z čistého stolu“ vzít: *šu-up-p[a-az (^{GIŠ}BANŠUR-az LUGAL-i pa-a-i)]* – „[z] čist[ého stolu dá králi].“ (iii 11').

V textu KUB 60.41 (CTH 648) jsou fragmentárně doloženi „čistí knězi sanga“ (*šu-up-pé-eš* ^{LÚ}SANGA ^{MEŠ2399}, obv. 7'). Rituál ABoT 1.35++ (CTH 665) popisující třináctý den slavnosti je uveden větou 2. *nu-uš-ša-an šu-up-pa-a[š']* – „A je v čistý[ch]“. Dále na obv. ii jsou zmíněna „čistá slova“: *nu šu-up-pa ut-ta-a-ar* (ii 5') a na rev. iv „čisté poháry“: [(nu GAL)^{HLA} š]u-up-pa *ti-[an-zi (ABoT 1.35++ iv 24')*. V rituálu KBo 25.94 jsou chleby kladeny na čistý stůl: *ta-aš-ša-an a-ap-pa šu-up-pa-i[^{GIŠ}BANŠUR-i* – „A on je opět na čistý [stůl]“ (ř. 6').

šuppištuwara- „zářivý, zářící“²⁴⁰⁰

Tento ne zcela objasněný termín se dochoval ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631): 18''. [(LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša a-ša-an-da-aš a-ru-wa-a-an-zi GAL ^D)IM (*šu-up-pí-iš-du-w*)]a-ri-it 19''. [(a-ku-an-zi)] – „[Král a královna se v sedě pokloní. Pijí] ze [zářivé]ho[?] [poháru Boha bouře].“²⁴⁰¹

V průběhu Slavnosti pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635, KBo 20.2 + KBo 25.15) je potřeba použít k rituálu zářivého[?] býka: 3'. ... LUGA[L-uš ^DIM-aš] *É-ri hu-e-[ek-*

²³⁹⁸ KBo 17.1 i 14'-17'.

²³⁹⁹ Srv. NEU 1983: 175 n. 525 a rovněž pozn. D. Groddka, který přepisuje ^{LÚ}SANGA-iš (GRODDEK 2006: 41 n. 19).

²⁴⁰⁰ NEU 1970: 67-69; NEU 1983: 176 n. 527; SINGER 1983: 96.

²⁴⁰¹ KBo 17.11++ iii 18''-19''. Srv. rovněž rev. iii 1', 6'-7' a 23''-24''.

zi] 4'. [1 GU₄.MAH šu-up-pí-i]š-tu-wa-ra-an [n]a-at-ta ar-kán-da-an [da-a-i] – „Krá[1] v chrámu [Boha bouře] zaří[kává]. Vezme jednoho září]vého[?] (a) [n]erozloženého [býka.“²⁴⁰²

V rituálu KBo 17.43 (CTH 649) je v hrnci rozporcována zářivá[?] ovce: 6'. ... 1 UDU šu-up-pí-iš-tu-wa-ar-aš I-NA^{DUG}TU₇ mar-ri-it-t[a] 7'. L[^{Ú.MEŠ}] M[U-RI-DI-š]a ma-a-ra-i-it kar-pa-an har-kán-zi ta-an ha-aš-ša-an pé-r[a-an ti-an-zi] – „Jedna zářivá[?] ovce se rozporcuj[e] v hrnci. M[uži] m[uridi vš]ak zvedli kopím a položí ji př[ed] ohniště.“²⁴⁰³

šuu- (šū-) „plný“

V rituálu KBo 20.8 máme doloženy plné nádoby huppar: 4. še-me-e-na-aš hu-u-up-pa-ra-aš šu-u-uš[– „Plné nádoby huppar se šamehuna- [(rev.[?] iv 4).

šuwaru- „plný“[?]

Ve Starochetitském rituálu za bouřky KBo 17.11++ (CTH 631) jsou zmíněny „plné poháry“: 41'. LUGAL Û [(MUNUS.LUGAL e-ša-an-da šu-wa-a-ru ku-e GAL^{HI.A}) a(k-ku-uš-kán-zi)] 42'. [t]a [(a-pu-u-uš-pát a-ku-an-zi túh-hu-uš-ta)] – „Král a [královna se posadí. (Ty) poháry, které (obvykle) plné pívají, [tak t]y (nyní) [píjí. Končí se.]“²⁴⁰⁴

tamai- „jiný“

V průběhu rituálu KBo 20.18 + KBo 25.65 se král převléká a bere si „jiné šaty“ a „jiné [boty]“: t]a-ma-i-in wa-aš-še-e[z-zi – „oble[če] si [j]iný [“ (rev.[?] 3'), „jiné“ t]a-ma-a-e[(rev.[?] 4'),^{KUŠ}E.SIR^{HI.A}-uš] ta-ma-a-uš šar-k[u]-x[– „obu[je] si jiné [boty]“ (rev.[?] 5').

tepu- „nepočetný“

V KBo 25.23 (CTH 670) máme doloženy tvary: 6'. ... ták-ku te-e-pu-uš (nom. sg. c.) 7'. [... t]i-e-pu ti-an-zi (nom.-ak. sg.n.).

ukturi- „věčný, trvalý“

Pojem *ukturi* se vyskytuje především v souvislosti s „věčností bohů“: 1. [ma-a-a]h-ha-an-da²⁴⁰⁵ D^{UTU}-uš D^{IM}-aš²⁴⁰⁶ ne-e-pí-iš te-e-[(kán-na)]²⁴⁰⁷ 2. uk-tu-ri²⁴⁰⁸ LUGAL-uš

²⁴⁰² KBo 20.2 + KBo 25.15 i 3'-4'.

²⁴⁰³ KBo 17.43 i 6'-7'.

²⁴⁰⁴ KBo 17.11++ iv 41'-42'. Srv. rovněž rev. iv 33'-34'.

²⁴⁰⁵ Dupl. KBo 17.3 ii 20': ma-a-an.

²⁴⁰⁶ Dupl. KBo 17.3 ii 20': D^{UTU} D^{IM}.

²⁴⁰⁷ Viz komentář OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 4.

²⁴⁰⁸ Dupl. KBo 17.3 iii 1:]-re-eš. Totéž bylo původně zřejmě napsáno i v textu KBo 17.1, avšak písař koncovku později smazal (OTTEN – SOUČEK 1969: 30 n. 5).

MUNUS.LUGAL-*aš-ša* DUMU^{MEŠ}-*ša*²⁴⁰⁹ *uk-tu-u-re-eš a-š[(a-a)]n-d[u]*²⁴¹⁰ - „[Ta]k jako (jsou) věční Božstvo slunce (a) bůh bouře, nebe a země [ ], (stejně tak) nechť jso[u] král a královna a děti věční!“²⁴¹¹

GAL „velký“

V textu KBo 20.14 + KBo 25.33 (CTH 649) je král uveden s adjektivem „velký“: 9'. [*m*]a-a-na-aš-ta GAL-ŠU-N[U LUGAL-i ha-a]n-da-a-it-ta [*pé-e-di-iš-mi-pát ZAG-ni* 1-ŠU] 10'. [*w*]a-ha-an-zi – „[K]dyž je (to) její[ch] velkému [králi př]ipraveno, [z]atočí se jednou doprava na svých místech.“²⁴¹²

GÛB „levá strana; levý“

V rituálech skupiny CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky „sestry boží“) se účastníci ritů otáčí doleva či doprava: [^{LÚ.M}]EŠ ha-a-pé-eš-ša wa-ha-an-zi ta-aš-ta nam-ma GÛB-li-ya [*wa-ha-an-zi*] – „A [muž]i *hapia-* se zatočí a pak ještě i doleva [se zatočí].“ (obv. 14', iii 5').²⁴¹³ Příslowce tvořené od tohoto tvaru často vymezuje rozmístění objektů „nalevo“ (oproti jiným, protikladným, které jsou „napravo“), např. v rituálu HT 95.²⁴¹⁴

GÛN.A „pestrý“

Adjektivum použité v souvislosti s nádobami či tácem v textu KBo 20.16++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): 2'. [... 5 *hu-ur*)-ta-a-li GÛN.A 5 *ú-e-ra-aš* [(GÛN.A)] 3'. [(1 *tar-šu*)-u (^{GIŠ}ha-iš-ša-an 10 ^{GIŠ}la-h)]u-ri ma-a-an-ša-an [(LUGAL-uš)] 4'. [(KISLAH)-ni (*hu-e-ek-zi ta-az ki-i*) ^{LÚ}]ha-mi-na-aš [(da-a-i)] – „[5 pe]strých [nádob *hurtali*, 5 [pestrých] táců, [1 *taršu*], 10 obětních st]olů, když [král zařikává na mlatu, vezme si muž] *hamina-* [toto].“²⁴¹⁵

KU₇.KU₇ „sladký“

Adj. označující sladkost chleba, např.: 2 NINDA.GUR₄.RA KU₇.KU₇ ^{GIŠ}BANŠUR-i *ki-an-ta* – „dva sladké tlusté chleby leží na stole.“ (KBo 20.8, CTH 631, obv.[?] i 15'). Rovněž

²⁴⁰⁹ Dupl. KBo 17.3 iii 1: MUNUS.LUGAL-ša DUMU^{MEŠ}-eš-ša.

²⁴¹⁰ Srv. však KBo 17.1 rev. iii 7': a-ša-an-tu. KBo 17.3 iii 2: a-ša-an-tu.

²⁴¹¹ KBo 17.1 iii 1-2 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 30-31.). Obdobně na rev. iii 6-7.

²⁴¹² KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 9'-10'. Dále viz (i) 13'.

²⁴¹³ Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 6' (CTH 649) a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 10'-11'.

²⁴¹⁴ 3'. ša/ta-an ^MTa-a-at-ti LÚ ^D[IM] 4'. ^{DUG}ha-ap-pa-a-aš-ša-an GÛB[ ] 5'. ku-un-ni-ta [ ]. (HT 95 ř. 3'-5', CTH 676). Zřejmě se zde jedná o instrumentál, analogicky k tvaru *ku-un-ni-ta* na následujícím řádku.

²⁴¹⁵ KBo 20.16++ i 2'-4'.

v rituálu CTH 665 jsou doloženy „sladké chleby“ 10 NINDA.KU₇.K[(U₇).²⁴¹⁶. V rituálu KBo 25.94 (CTH 670) dává vrchní obsluhující králi a královně sladké tlusté chleby: 1'. [UGULA] LU^{MEŠ} GIŠ^{GIŠ}BANŠUR 2 NINDA.GUR₄.RA K[U₇] 2'. *da-a-i* LUGAL-*i pa-a-i* LUGAL-*u[š* – „[Vrchní] obsluhující vezme dva s[ladké] tlusté chleby[ ]]. Dá (je) králi. Král[“.²⁴¹⁷

TUR „malý“

Doložen je např. „malý tlustý chléb“ (1 NINDA.GUR₄.RA TUR[, KBo 25.45 p. kol. 5' (CTH 649).

ZAG „pravá strana; pravý“

V textu KBo 25.31 (CTH 649) se účastníci rituálu otáčí na svých místech doprava (a doleva): *p[é-e-di-iš-mi-pát* ZAG-*ni* 1-ŠU *wa-ha-[an-zi* – „] na svých [m]ístech se jednou doprava zatočí.“ (iii 4').²⁴¹⁸

EMSU(M) „kyselý“

Adj. „kyselý“ je používáno při označení vlastnosti pečiva, např. „Jeden kyselý tlustý chléb“ (1 NINDA.GUR₄.RA EM-SA, KBo 20.8 obv.² i 2'). V rituálu KUB 34.115 + KBo 30.28 (CTH 648.3) jsou použity kyselé tlusté chleby: 3'. LU^{LU}GUDU₁₂ NINDA.GUR₄.RA[DUM]U-*aš pár-ši-ya* LU^{LU}G[UDU₁₂] 4'. DUMU-*li* NINDA.GUR₄.RA [EM]-SA *a-pa-aš-pát da-a-[i* – „Kněz „pomazaný“ tlustý chléb [ ] sy]n rozdrobí. Kn[ěz „pomazaný“] d[á] synovi [kys]elý tlustý chléb.“²⁴¹⁹ Dále je použit „Jeden kys[elý] tlustý chléb“ (1 NINDA.GUR₄.RA EM-[SA, iii 8'). Toto adjektivum nalézáme i ve výčtu potravin, nádob a zvířat pro rituál CTH 665 (KBo 17.33++ iv 7').

RĪQU(M) „prázdný“

Použito v souvislosti s nádobami, např. v KBo 20.2 + KBo 25.15 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda): [DUG^{HI}]A RI-QA-A-TUM – „prázdné [nádoby]y“.²⁴²⁰

ŠĀBULU(M) „suchý“

Jen fragmentární doklad tohoto pojmu nalézáme v textu KBo 25.106 (CTH 670): ŠA-BU-L[U „suchý“ (ř. 3').

²⁴¹⁶ Dupl. KBo 17.33++ iv 14'.

²⁴¹⁷ KBo 25.94 ř. 1'-2'. Text pokračuje obdobně „sladké tlusté chleby“ viz i ř. 3'.

²⁴¹⁸ Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 5' (CTH 649) a dupl. KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 9'.

²⁴¹⁹ KUB 34.115 + KBo 30.28 iii 3'-4'.

²⁴²⁰ KBo 20.2 + KBo 25.15 i 9'. Dále viz KBo 20.16++ i 21', 28'.

VI. Abstrakta, ostatní pojmy a slova neznámého významu

ai- „bol, bolest“²⁴²¹

S tímto luvismem se setkáváme již např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 14. *[m]a-a-an [a]-i-in wa-a-i-in pít-tu-li-u[(š-ša LU)]GAL-i MUNUS.LUGAL-ya* 15. *[(d)]a-aš-k[(e-e)]-mi nu-mu MUNUS.LUGAL 5 ga-a-pí-na-an TUR.TUR pa-a-i –* „[K]dyž vezmu králi a královně [b]ol, bolest a úzkost, dá mi královna pět malých nití...“²⁴²² Na rev. iv probíhá rítus s figurkou: 29. *ta ši-i-ni te-e-mi da-a LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-ša*²⁴²³ *a-i-in* 30.²⁴²⁴ *x*²⁴²⁵ *wa-a-i-in pít-tu-li-uš-mu-uš-ša –* „A já pravím k figurce: „Vezmi krále a královny bol, bolest a úzkost!“²⁴²⁶ Poté vykonavatel rituálu tajně vypustí dva ptáky, král s královnou se polekají a on zvolá: 38. *[(... da-a-ah-hu-uš-m)]a-aš-ta a-i-in wa-a-i-in*²⁴²⁷ 39. *[pít-tu-li-uš-m(u-uš)]-ša –* „Vzal jsem vám bol, bolest a vaši úzkost!“²⁴²⁸, dále rovněž: 5'. *[... -a]š-ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya a-i-in ú-wa-a-i-in pít-tu-li-uš-ša* 6'. *[da-a-ah-h]u-un –* „vza]l jsem králi a královně bol, bolest a úzkost.“²⁴²⁹

ašeššar n. „shromáždění“

V rituálu KBo 25.103 (CTH 670) je jen fragmentárně doloženo *a-še-eš-ni* [„na/při shromáždění“ (rev.[?] 8').

erman n. „nemoc“

Nemoce, bohužel často nespecifikované, jsou důvodem k vykonání převážné většiny rituálů. S termíny pro nemoc se setkáváme především v přímé řeči, kdy se hovoří o odstranění nemoci, jako např. ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416): 11'. *[(ka)]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un]* 12'. *[(er-m)]a-aš-ma-aš-kán da-a-ah-hu-un kar-di-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-[un]* 13'. *[(har-š)]a-ni-iš-mi-ya-at-kán da-a-ah-hu-un –* „Pohleďte! Sňal] jsem z vás pomluvy obyvatel (dosl. jazyky obyvatel)! Sňal

²⁴²¹ OTTEN – VON SODEN 1968: 18.

²⁴²² KBo 17.1 iv 14-15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37; CHD L-N: 311b.).

²⁴²³ KBo 17.1 iv 30: MUNUS.LUGAL-aš-ša[.

²⁴²⁴ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

²⁴²⁵ Tento znak byl vymazán. Původně snad anlautové *ú-*, srv. psaní *ú-wa-a-i-in* KBo 25.7 iv 5' (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 11; NEU 1980a: 17 n. 46). Obdobné vymazané *ú-* viz KBo 17.3 iv 38. Srv. dále psaní *wa-a-i-in* KBo 17.7 iv 9'.

²⁴²⁶ KBo 17.3 iv 29-30 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

²⁴²⁷ Takto podle textu KBo 17.1 iv 40. V textu KBo 17.3 je znatelné vymazané anlautové *ú-*.

²⁴²⁸ KBo 17.3 iv 38-39 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39).

²⁴²⁹ KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135 iv 5'-6' (CTH 416.1.C. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 40-41.).

jsem z vás nemoc! Sňa[l] jsem ji jak z vašeho srdce, tak z vaší hlavy jsem ji sňal!²⁴³⁰
 Absorbované nemoci a zlo je nutno zneškodnit, nejlépe vynést na území nepřítele, spálit či zahrabat do země: 10. ^DUTU-uš ^DIM-aš ka-a-ša LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ri
 DUMU^{MEŠ}-ma-aš-ša ^{URU}Ha-at-tu-ši²⁴³¹ 11. e-er-ma-aš-me-et e-eš-h[(ar-š)]a-me-et i-da-a-lu-uš-me-et
 12. ha-tu-ka-aš-me-et²⁴³² ha-ri-[(e-nu-u)]n ta-at²⁴³³ a-ap-pa ša-ra-a 13. le-e ú-e-eh-zi
^L[(^ÚKÚR-n)]a-ša-at²⁴³⁴ pé-e-ta²⁴³⁵ - „Ó, Božstvo slunce (a) Bože bouře, pohleďte! Pohřbil jsem nemoc, zločiny, zlo (a) hrůzu krále a královny a jejich synů ve (městě) Chattuša!²⁴³⁶
 A toto necht' nepřijde zpět nahoru! (Necht' si je) nepřítel odnese!²⁴³⁷ A rovněž: 2. ha]-tu-ú-ga-[a]n i-da-a-lu e-er-ma-an pa-ap-ra-a-tar 3. [d]a-ah-hu-u[n na-at] a-ap-pa le-e ú-e-eh-zi
 4. na-at ^{LÚ.MEŠ}KÚR [ ] pé-e-ta-an-tu - „...hr]ůzu, zlo, nemoc (a) nečistotu jsem [v]za[l.²⁴³⁸ A ty] ať se nevrátí a necht' je nepřítel [ ] odnesou!²⁴³⁹

halehare slavnost *halehare*

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 20.3 (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) je „muž s bronzovým oštěpem“ pověřen vykonáním slavnosti *halehare*: 1'. [ma-a-(an-kán LUGAL-uš ^{URU}Zi)-ip-pa-la-an-t(a-az) ú-i]z-zi LÚ ŠU[(KUR.ZABAR) (EGIR-pa)] 2'. [(a-pa-a-aš-ta-li-iš ú-e-eh-zi ^{URU}Zi)-ip-(la-an-ta^{KI})] ha-le-e-ha-re-e [(i-e-eh)-z(i)] - „[Když král př]ichází [ze Ziplandy, otočí se] muž s bron[zovým oštěpem k *apaštali*- (a) v Ziplantě vykoná] (slavnost) *halehare*.“²⁴⁴⁰

haluka- c. „zpráva, poselství“

Pojem *haluka*- se vyskytuje ve spojení *halukan tarna*- „vyslat poselství“, které bývá interpretováno různě. Je možné je chápat jako „zařikávání“, popř. „zvěstování věštby (či vůle božstva)“. V rituálech CTH 649 (Slavnost zmiňující kněžky „sestry boží“) je lze chápat jako „oznámení vůle bohyně Inary“, které je vkládáno do úst syna a dcery: 13'. ú-e-eh-zi

²⁴³⁰ KBo 17.1 i 11'-13'.

²⁴³¹ Dupl. KBo 17.6 iii 2: na konci řádku ještě]-ya.

²⁴³² Dupl. KBo 17.3 iii 12: ha-tu-ga-aš-me-et.

²⁴³³ Dupl. KBo 17.6 iii 4':]-aš?-ta.

²⁴³⁴ Doplněno podle KBo 17.3 iii 13'.

²⁴³⁵ H. Otten a V. Souček považují tento tvar za „neprůhledný“ (OTTEN – SOUČEK 1969: 31 n. 24). CHD doplňuje pé-e-ta-<ú?> (CHD P: 346a), což by korespondovalo s větou na-at ^{LÚ.MEŠ}KÚR [ ] pé-e-ta-an-tu (rev. iv 4). Stejný tvar se však vyskytuje na duplikátu C. KBo 17.6 iii 5'.

²⁴³⁶ Viz rovněž BOLEY 1984: 63 („I bury the clay troops and the t.-vessels in the ground and peg them and speak thus: ‘Sungod, Stormgod, behold, I have buried their illness, blood, ... for the king and queen ...’”).

²⁴³⁷ KBo 17.1 iii 10-13.

²⁴³⁸ Viz rovněž ZINKO 2004: 677.

²⁴³⁹ KBo 17.1 iv 2-4 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

²⁴⁴⁰ KBo 16.71++ iii 1'-2'.

DUMU.NITA Û DUMU.MUNUS ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán ta[r-na-an-zi] / 14'. [LÚ.M]EŠ ha-a-pé-eš-ša wa-ha-an-zi ta-aš-ta nam-ma GÛB-li-ya [wa-ha-an-zi DUMU.NITA Û] 15'. [DUMU.MUNUS] ^D*I-na-ra-aš ha-lu-kán tar-na-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ha-a-pé-eš-ša [wa-ha-an-zi]* – „se zatočí. Syn a dcera vy[sílají] poselství bohyně Inary.[ ] / A [muž]i *hapia-* se zatočí a pak ještě i doleva [se zatočí. Syn a dcera] vysílají poselství bohyně Inary a muži *hapia-* [se zatočí].“²⁴⁴¹ V textu KBo 25.36 je tento pojem doložen na rev. iii 11':]x *ha-lu-kán tar-na-i.**

idalu- „zlo; zlý“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) se hovoří o zlu, které lpí na králi, královně a obyvatelích města Chattuše: 10. *ka-a-ša LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-[(ša DUMU^{MEŠ} URU Ha-at-tu-ša-aš-ša)]* 11. *i-da-a-lu-uš-mi-i[(t pa-ap-ra-a-tar-ša-me-et ha-tu-ga-uš la-a-lu-uš²⁴⁴²)]* 12. ^D*Ha-an-ta-še-pa-[an TÚG^{HIA}-uš(?)²⁴⁴³ (iš-ha-aš-kán-tu-uš da-a-ah-hu-un)]* – „Pohled'te! Vzal jsem krále a královny a obyvatel města Chattuše²⁴⁴⁴ zlo, nečistoty, pomluvy (dosl. zlé jazyky) (a) krví poskvrněné [oděvy] božstev Chantašep[y].“²⁴⁴⁵ Srv. rev. iv: 2. *ha]-tu-ú-ga-[a]n i-da-a-lu e-er-ma-an pa-ap-ra-a-tar* 3. *[d]a-ah-hu-u[n na-at] a-ap-pa le-e ú-e-eh-zi* 4. *na-at* ^{LÚ.MEŠ}*KÚR [ ] pé-e-ta-an-tu* – „...hr]ůzu, zlo, nemoc (a) nečistotu jsem [v]za[l.²⁴⁴⁶ A ty] at' se nevrátí a nechť je nepřátelé [ ] odnesou!“²⁴⁴⁷

lahma- c. nezn. význam²⁴⁴⁸

Tento termín je doložen v textu KBo 17.43 (CTH 649), kde se hovoří ve fragmentárním kontextu o velkém množství ptáků (na iv 9' o třiceti, na rev. iv 10' o čtyřiceti ptácích): 5'. *pé-e-ri-iš ú-i-zi x[...]x pé-e-ra-an SÌ<R>^{RU} la-ah-ma-aš* 6'. *pa-iz-zi UGULA* ^{LÚ.MEŠ}*ALA[M.ZU₉]x-i-e-eš-zi* ^{LÚ.MEŠ}*ALAM.ZU₉-ša-an* 7'. *kar-pa-an-zi* – „přiletí pták[?] [...] zpívají před [...]. *lahmaš* jde. Vůdce kla[unů ...]. Klauni ho zvednou.“²⁴⁴⁹

lawatt(a)- nezn. významu²⁴⁵⁰

²⁴⁴¹ KBo 25.31 ii 13'-15'. Dále viz iii 4'-5', 6'. Viz rovněž dupl. KBo 20.8 ř. 6', 7', 10' (CTH 649) a KBo 20.14 + KBo 25.33 (i) 1', 10', 11'.

²⁴⁴² Doplněno podle KBo 17.4 ii 5'. Dupl. KBo 17.5 ii 11: *ha-tu-ka-uš EM[E]-u[š²]*.

²⁴⁴³ Viz NEU 1983: 370-371 n. 3. Srv. obv. i 25'.

²⁴⁴⁴ K překladu viz NEU 1970: 77: („Kinder der Stadt Chattuša“).

²⁴⁴⁵ KBo 17.1++ ii 10-12 (konkrétně KBo 30.33 ii 3'-5', tj. CTH 416. Viz NEU 1983: 370 a GRODDEK 2002a: 40. Srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 22-25).

²⁴⁴⁶ Viz rovněž ZINKO 2004: 677.

²⁴⁴⁷ KBo 17.1 iv 2-4 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

²⁴⁴⁸ CHD L-N: 12b.

²⁴⁴⁹ KBo 17.43 iv 5'-7'.

²⁴⁵⁰ CHD L-N: 49b.

Na obv.² tabulky KBo 20.21 (CTH 670) je doložen rozsáhlý seznam chlebů a na rev.² 1¹), zcela bez kontextu.

luri- c. „ponížení, potupa, hana“

Výraz *luri-* bývá překládán výše uvedenými termíny, je však pravděpodobné, že je potřeba rozšířit jeho výklad, neboť v rituálu KBo 17.15 (CTH 645, Slavnost za podsvětní božstva) je uveden společně s potřebami koňské výstroje: 7'. [^{KUŠ} *iš*]-*hi-ma-a-nu-uš lu-u-ri-uš* 2 ^{KUŠ} *an-na-nu-uz-zi-uš* 2 ^{KU} [^Š] 8'. [LUGAL-*u*]²⁴⁵¹ ^{LÚ.MEŠ} *tar-ši-pí-ya-la-aš pa-a-[i]* – „řjemeny, potupení², dvě uzdy², dva [ ] dá [krá]l² mužům *taršipiyala-*“²⁴⁵²

V rituálu IBoT 2.121 se dozvídáme o „ponížení“ či „potupě“ města Neriku a zřejmě právě zmíněný rituál měl pomoci tuto hanu z města sejmout. Text je bohužel příliš fragmentární a termín *luri-* se nám dochoval pouze útržkovitě: 8'. *lu-u-ri-in* ^{URU} *Ne-r[i-ik* – „potupu města Ner[ik“, 10'. ^{GIŠ} *e-ya-an lu-u-ri* – „strom *eya-* k ponížení“ a 14'. *lu-u-re-e-eš* – „ponížení“²⁴⁵³.

papratar n. „nečistota“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) je uveden důvod konání tohoto rituálu: jsou jím zlo, nečistoty a pomluvy, které postihly krále, královnu a obyvatele města Chattuša: 10. *ka-a-ša LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-*[(*ša DUMU*^{MEŠ URU} *Ha-at-tu-ša-aš-ša*)] 11. *i-da-a-lu-uš-mi-i*[(*t pa-ap-ra-a-tar-ša-me-et ha-tu-ga-uš la-a-lu-uš*²⁴⁵⁴)] 12. ^D*Ha-an-ta-še-pa-[an TÚG*^{HI.A} *-uš(?)*²⁴⁵⁵ (*iš-ha-aš-kán-tu-uš da-a-ah-hu-un*)] – „Pohled'te! Vzal jsem krále a královny a obyvatel města Chattušy²⁴⁵⁶ zlo, nečistoty, pomluvy (dosl. zlé jazyky) (a) krví poskvrněné [oděvy] božstev Chantašep[y]“²⁴⁵⁷ Vykonavatel rituálu hovoří o nečistotách, které musí sejmout z krále a královny: 19. LUGAL-*aš MU*]NUS.LU[GAL-*aš-ša* ... 20. [(*pa-ap-ra-a-tar* (-)*d*]*a-a-ah-h*[*i* – „s]ejm[u (z) krále [a (z) kr]álo[vny] ... nečistotu[“²⁴⁵⁸. A rovněž: 2. *ha*]-*tu-ú-ga-[a]n i-da-a-lu e-er-ma-an pa-ap-ra-a-tar* 3. [*d*]*a-ah-hu-u*[*n na-at*] *a-ap-pa le-e ú-e-eh-zi* 4. *na-at* ^{LÚ.MEŠ} *KÚR* [ ] *pé-e-ta-an-tu* -

²⁴⁵¹ Rekonstrukce podle BEAL 1992: 188 n. 697.

²⁴⁵² KBo 17.15 rev.¹ 7'-8'.

²⁴⁵³ IBoT 2.121 obv. 8', 10' a 14' (CTH 676).

²⁴⁵⁴ Doplněno podle KBo 17.4 ii 5'. KBo 17.5 ii 11: *ha-tu-ka-uš EM*[*E*]-*u*[*š*].

²⁴⁵⁵ Viz NEU 1983: 370-371 n. 3. Srv. obv. i 25'.

²⁴⁵⁶ K překladi viz NEU 1970: 77: („Kinder der Stadt Chattuša“).

²⁴⁵⁷ KBo 17.1++ ii 10-12 (konkrétně KBo 30.33 ii 3'-5', tj. CTH 416. Viz NEU 1983: 370 a GRODDEK 2002a: 40. Srv. OTTEN – SOUČEK 1969: 22-25).

²⁴⁵⁸ KBo 17.1 iii 19-20 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 32-33.).

„...hr]ůzu, zlo, nemoc (a) nečistotu jsem [v]za[l.²⁴⁵⁹ A ty] ať se nevrátí a necht' je nepřítel [ ] odnesou!“²⁴⁶⁰

pittuliya- c. „strach, úzkost“

Ve Starochetitském rituálu pro královský pár (CTH 416) hovoří jeho autor o bolesti a úzkosti, které musí sejmout z krále a královny: 14. [m]a-a-an [a]-i-in wa-a-i-in pít-tu-li-u[(š-ša LU)]GAL-i MUNUS.LUGAL-ya 15. [(d)]a-aš-k[(e-e)]-mi nu-mu MUNUS.LUGAL 5 ga-a-pí-na-an TUR.TUR pa-a-i – „[K]dyž vezmu králi a královně [b]ol, bolest a úzkost, dá mi královna pět malých nití...“²⁴⁶¹ Na rev. iv probíhá rítus s figurkou: 29. ta ši-i-ni te-e-mi da-a LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-ša²⁴⁶² a-i-in 30.²⁴⁶³ x²⁴⁶⁴ wa-a-i-in pít-tu-li-uš-mu-uš-ša – „A já pravím k figurce: „Vezmi krále a královny bol, bolest a úzkost!“²⁴⁶⁵

šagai- c. „znamení, omen“

O věštbách a jejich znameních jsme informováni např. ze starochetitského rituálu pro královský pár (CTH 416), kde se praví: 7. ú-wa-u-e-ni ma-[a-an] lu-uk-kat-ta-ma nu^{LÚ}A.ZU ú-ug-ga pa-i-wa-ni 8. nu iš-ha-na-a-aš [tar-l]i-pa-aš-ša-an te-eš-šu-mi-in²⁴⁶⁶ ha-a-aš-ša-an-na ú-me-ni 9. [k]u-iš ša-ga-i-[i]š ki-i-ša-ri ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya ta-ru-e-ni – „Kd[yž] se však rozednívá, pak jdeme, lékař a já, a prohlédneme krev [tarl]ipa-, pohár a ohniště. [J]aké znamení se stane, to řekneme králi a královně.“²⁴⁶⁷

šiwatt- c. „den“

V rituálech bývá zmíněno, že „den je u konce“, např.: 19. ^{KUŠ}NÍG.BÀR hal-zi-ya ši-wa-a[t-ti tuh-hu-uš-ta] - „Je požadován závěs. (Rituál) [je ve] dn[e u konce.]“²⁴⁶⁸ Po skončení rituálu v chrámu v textu KBo 17.15 (CTH 645) se praví: 19'. ši-i-wa-az 8 wa-ak-šur a-aš-zi

²⁴⁵⁹ Viz rovněž ZINKO 2004: 677.

²⁴⁶⁰ KBo 17.1 iv 2-4 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 34-35.).

²⁴⁶¹ KBo 17.1 iv 14-15 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37; CHD L-N: 311b.).

²⁴⁶² KBo 17.1 iv 30: MUNUS.LUGAL-aš-ša[.].

²⁴⁶³ Text KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 17.26 viz GRODDEK 1996b: 298-299.

²⁴⁶⁴ Tento znak byl vymazán. Původně snad anlautové ú-, srv. psaní ú-wa-a-i-in KBo 25.7 iv 5' (OTTEN – SOUČEK 1969: 38 n. 11; NEU 1980a: 17 n. 46). Obdobné vymazané ú- viz KBo 17.3 iv 38. Srv. dále psaní wa-a-i-in KBo 17.7 iv 9'.

²⁴⁶⁵ KBo 17.3 iv 29-30 (CTH 416.1.B. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 38-39.).

²⁴⁶⁶ Dupl. KBo 17.3 iv 4: ti-iš-šum-mi-in.

²⁴⁶⁷ KBo 17.1 iv 7-9 (CTH 416.1.A. Viz OTTEN – SOUČEK 1969: 36-37.).

²⁴⁶⁸ KBo 17.19++ ii 19 (CTH 627). Srv. např. 11'. ^{KUŠ}NÍG.BÀR^{HLA}-an hal-zi-ya ši-wa-a-t[i] 12'. [tuh-hu-u]š-ta – „Je vyžadován přehoz. (Rituál) je ve dne u konce.“ (KBo 25.171 vi' 11'-12', ALP 1983a: 59.) Dále viz např. IBoT 3.1 obv. 6'; KUB 56.32 iii' 11'.

LUGAL-*uš-ša* ^É*ma-a-ak-zi-ya-az ú-iz-z[i]* – „Ze dne zbývá osm (dílů) *wakšur* a král přijd[e] z domu *makzi-*[ ]“.²⁴⁶⁹

takšeššar n. „spojení, uspořádání (předmětů)“

Tento pojem máme doložen bez bližšího kontextu v rituálu KBo 20.8 (CTH 631): [*al-ki-iš-tu-un ták-še-eš-še-ta* 4 ^{NINDA}x[– „[v]ětev a její uspořádání, čtyři chleby[“ (rev.[?] iv 1) nebo např. v rituálu KBo 17.29 + KBo 20.1 (CTH 670):]x *ti-an-zi ták-še-eš-šar-še-et-ta* x[– „,] (oni) postaví. A jeho urovnání [.“ (i 6’).

talupuša- c. nezn. významu²⁴⁷⁰

Na základě dokladu z CTH 665, kde je popsán proces pečení chleba, je možné, že by se mohlo jednat o části (nebo zbytky) těsta: 16’. ... 1 ^{LÚ}*a-šu-ša-la-aš* x[ ] 17’. *tu-ú-ni-ik ša-al-ak-zi* 1 ^{LÚ}SA[NGA] 18’. *ti-i-e-ez-zi* ... 20’. *na-aš ze-e-ya ha-aš-ša-az(-)ma-an-x[ ]* 21’. *na-an* 2 ^{LÚ.MEŠ}SANGA *pár-ši-an-ta*[ ] 22’. A-NA ^{GIŠ}BANŠUR-ŠU-NU *ti-an-[zi]* 23’. *nu* ^{LÚ.MEŠ}*a-šu-ša-a-lu-uš ta-lu-x[ ]* 24’. *ta-lu-pu-ša-an ha-aš-ša-a pí-iš-[ ]* – „Jeden muž *ašušala-* [...] uhněte (chléb) *tunik*. Jeden kněz *sa*[nga ...] položí. ... . A on v ohništi [...] a upeče se. Z ohniště ho však [...]. A dva knězi *sanga* ho rozdrobí. [...] na své stoly položí.[...] A muži *ašušala- talu*[...] há[zejí] *talupuša-* do ohniště.“²⁴⁷¹

tarnatt- c. „příděl, dávka, podíl“

Ve Velkém starochetitském kultovním rituálu KBo 16.71++ (CTH 635, Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda) se hovoří o tom, že dávky zřejmě již byly odneseny do paláce. V této souvislosti by temír *tarnatt-* korespondoval s akk. *MELQĚTU(M)*: [*t*]a ^{É.ŠĀ}-[*n*]a *tar-na-at-ta-an ka-ru-ú* [– „[A] do vnitřních prostor dávku dříve[“ (KBo 16.71++ ii 11’).

teputt- c.[?] nezn. významu²⁴⁷²

V textu KBo 25.103 (CTH 670) je doložen instrumentál od tohoto termínu, kontext je však zcela zničen: *te-pu-ut-ti-i*[*t* (rev.[?] 6’).

IGI.DU₈.A „dar“

²⁴⁶⁹ KBo 17.15 rev.¹ 19’.

²⁴⁷⁰ LAROCHE 1959: 89; LAROCHE 1968: 779; NEU 1983: 187 n. 553.

²⁴⁷¹ ABoT 1.35++ ii 16’-24’.

²⁴⁷² OTTEN 1971a: 40; NEU 1983: 194 n. 568.

Tento sumerogram, v souvislosti s názvy hudebních nástrojů, je stále předmětem dohad a jeho význam není zcela zjevný. Při Slavnosti pro Boha bouře Kaštamy za účasti krále (CTH 669) hrají „lidé (z města) Neša“ na hudební nástroje, u nichž je zmíněno, že se jedná o dar: 14. ^DUTU ^DMe-ez-zu-ul-la GIŠ ^DINANNA.TUR 15. ^DU ^DU ^{URU}Zi-ip-la-an-da GIŠ ^DINANNA.TUR IGI.DU₈.A 16. ^DZa-li-ú-un ^DZu-wa-ši-in GIŠ ^D[INANN]A.TUR 17. [^DI-na]-ar ^{LÚ.MEŠ}Ne-šu-me-né-eš [SÌR^R]^U – „Lidé (z města) Neša opěvují Boha slunce (a) Mezzullu (za doprovodu) malého nástroje Inanna, Boha bouře, Boha bouře (města) Ziplandy (za doprovodu) malého nástroje Inanna jako daru, boha Zaliu, boha Zuwašiho (za doprovodu) malého nástroje Inanna (a) bohyni [In]aru.“²⁴⁷³

UD „den“

Ve Starochetitském rituálu za bouřky (CTH 631) je zmíněn případ, že zahřmí-li právě když panovník jede v kočáře, musí vystoupit, poklonit se a obětovat. Jedná-li se o situaci, kdy se vrací kočárem zpět do města (tj. Chattušy), je vyslovena podmínka, že toho dne již nesmí nic vykonávat: 30. [ma-a-an LUGAL-uš ša-r(a-a URU-ya)] ú-iz-zi ta a-pí-[y]a UD-at na-at-ta ku-it-[(k)]i – „[Když král] přichází [nahoru do města] a (neučiní) tam toho dne nic.“²⁴⁷⁴ Při sepisování chetitských slavností trvajících delší časový úsek bylo nutné označit jednotlivé dny. V rozsáhlejších rituálech se proto setkáváme s označeními např. 1. [I-NA] UD 13^{KAM} – „Třináctého dne“ (ABoT 1.35++ i 1), atd.²⁴⁷⁵ Rovněž např. v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): UD 2^{KAM} ma-a-an lu-uk-ta t[a- – „Druhého dne, když se rozední, [“ (rev. 9).

MELQĒTU(M) „dávka, přiděl; obětní potřeby“²⁴⁷⁶

V textu KBo 20.2 + KBo 25.15 (Slavnost pro Boha bouře města Zippalanda (CTH 635) jsou jmenovány předměty, které obdrží jednotliví účastníci rituálu. Pro tyto potřeby je použit termín MELQĒTU: 7'. [ME-EL-QĒ-E]T ^{LÚ}ha-mi-i-ni 20 NINDA ša-ra-am-na-aš ha-a-[li-iš 20-iš] atd. – „[Dávk]a pro muže *hamina*:- 20 obložených chlebů ha[li- 20i (jednotek), atd.“ (KBo 20.2 + KBo 25.15 i 7'), popř. [ ]ME-EL-QĒ-E]T ^{LÚ}a-ku-ta-r[a-aš LUGAL-wa-aš a-ap-pa-an – „[ ]dávka[a] pro [muže] *akutar*[a-, který za králem]“ (KBo 16.71 ii 1'), ME-EL-QĒ-ET ^{LÚ}a[r-k]a-mi-ya-la-aš LUGAL-wa-aš [a-ap-pa-an – „Dávka

²⁴⁷³ KBo 20.10 + KBo 25.59 i 14-17 (CTH 669). Totéž viz obv. ii 11-14 a rovněž na duplikátu KBo 20.35 ř. 1' - 5'.

²⁴⁷⁴ KBo 17.11++ i 28-30.

²⁴⁷⁵ Dále KBo 17.33++ i 13' (CTH 665), popř. I-NA UD 16^{KAM} (ABoT 1.35++ iii 6', popř. iii 14' a dupl. KBo 17.33++ iii 19') a dupl. KBo 25.58 i 7, 8.

²⁴⁷⁶ Srv. SINGER 1983: 147-149.

pro hráče na *a[rk]ammi*, [který za] králem[" (KBo 16.71 ii 4'), *ME-EL-QÉ-ET* ^{MUNUS.MEŠ}[ ]
x x [ ] *a-ap-pa-an ku-i-e-e[š* (KBo 16.71 ii 7').

^{GIŠ}**KAxÚR**²⁴⁷⁷.   neznámý předmět z dřeva

Tento sumerogram se dochoval na fragmentu KBo 25.102²⁴⁷⁸ obv. 5'.

ŠI.KIŠ   neznámý objekt

Tento termín lze najít v textu KBo 17.13 + KBo 25.68 (CTH 670): *-š]a A-NA*
ŠI.KIŠ²⁴⁷⁹ [(i 13').

---

²⁴⁷⁷ Viz NEU: 1983: 245; HZL: 157.

²⁴⁷⁸ CTH 470. Přepis viz NEU 1980a: 177.

²⁴⁷⁹ Zůstává neobjasněno, viz HZL: 234.

Konkordance textů StBoT 25

Nr.	Původní text uváděný E. Neuem	CTH	NOVÉ FRAGMENTY
1.	KUB 29.3	414.1.B.	
2.	KBo 17.2	416.1.B.	KBo 17.2 (+) KBo 17.3 + KBo 17.4 + KBo 17.7 + KBo 20.15 + KBo 25.7 + KUB 43.32 + KUB 43.39 + IBoT 3.135
3.	KBo 17.1 + KBo 25.3	416.1.A.	KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 30.33 + KUB 34.119 + KUB 34.121 + ABoT 1.4 + ABoT 1.4a + Alaca Fragment + IBoT 1.26 + FHG 6 + FHG 6a (+) KBo 17.26
4.	KBo 17.3 + KBo 17.4 + KBo 20.15 + KUB 43.32 + KUB 43.39	416.1.B.	Je součástí Nr. 3
5.	KBo 17.5	416.1.C.	KBo 17.5 (+) KBo 17.6 (+) KBo 25.8
6.	KBo 17.6		Je součástí Nr. 5
7.	KBo 17.7 + KBo 25.7 + IBoT 3.135		Je součástí Nr. 2
8.	KBo 25.8		Je součástí Nr. 5
9.	KBo 17.17	412.8.1.A.	KBo 17.17 (+) KBo 30.30
10.	KBo 16.72 + KBo 16.73	523.3.	
11.	KUB 43.24	523.1. C.	
12.	KBo 17.9 + KBo 17.20 + KBo 20.5 + KBo 25.12 + ABoT 5	627.1.h.A.	
13.	KBo 16.71 + KBo 17.14 + KBo 20.4 + KBo 20.16 + KBo 20.24 + KBo 25.13	635.13. A.	KBo 20.3 (+) KBo 20.2 (+) KBo 20.4 + KBo 20.16 + KBo 20.24 + KBo 25.13 (+) KBo 25.15 (+) KBo 25.24 + KBo 16.71 + KBo 17.14
14.	KBo 20.3	635.13. A.	Je součástí Nr. 13

15.	KBo 20.2 + KBo 25.15	635.13. A.	Je součástí Nr. 13
16.	KBo 20.7 + KBo 25.16	635.	
17.	KBo 25.17	627.2.e.A.	
18.	KBo 20.21	670.	
19.	KBo 17.21 + KBo 17.46 + KBo 20.33 + KBo 25.19	627.3.a.	KBo 17.21 + KBo 17.46 + KBo 20.33 + KBo 25.19 + KBo 34.2
20.	KBo 25.20	627.	KBo 20.26 + KBo 20.27 + KBo 25.20 + KBo 25.34 + KBo 25.35 + KBo 25.72 + KBo 25.145 + KUB 39.64 (+) KBo 38.12
21.	KBo 20.19 + KBo 20.25	670.	
22.	KBo 25.22	670.	
23.	KBo 25.23	670.	
24.	KBo 25.24	635.13. A.	Je součástí Nr. 13
25.	KBo 17.11 (+) KBo 20.12 (+) KUB 43.26	631.1.B.	KBo 17.11 + KBo 20.12 + KBo 25.95 + KBo 30.25 + KBo 30.29 + KBo 34.5 + KBo 34.11 + KUB 43.26
26.	KBo 20.8	631.9.	
27.	KBo 17.15	645.6.C.	
28.	KBo 25.28	670.	
29.	KBo 25.29	645.6.G.	
30.	KUB 43.30	645.7.	
31.	KBo 25.31	649.I.1.A.	
32.	KBo 20.9	649.I.2.	
33.	KBo 20.14 + KBo 25.33	649.I.3.A.	
34.	KBo 20.26 + KBo 25.34	627.	Je součástí Nr. 20
35.	KBo 25.35	627.	Je součástí Nr. 20
36.	KBo 25.36	649.I.5.A.	
37.	KBo 25.37	649.II.a.3.	
38.	KBo 25.38	744.	

39.	KBo 25.39	649.I./II.1.	
40.	KBo 25.40	670.	
41.	Bo 6594	738.I.23.	
42.	KBo 17.18	649.II.a.2. 1.A.	
43.	KBo 17.43	649.II.a.2. 2.	
44.	KBo 25.44	648.	
45.	KBo 25.45	649.	
46.	Bo 5478 (= HHT 73)	648.	KUB 60.41 (+) KUB 54.50 (+) HHT 73 (+) Bo 4958 (+) Bo 7937
47.	Bo 1291 (= KUB 60.41)	648.	Je součástí Nr. 46
48.	KBo 20.27	627.	Je součástí Nr. 20
49.	KBo 13.175	654.4.	
50.	KBo 17.31	662.6.	
51.	KBo 25.51	631.	KBo 25.51 + KBo 30.31 + FHL 117 + VS NF 12.53
52.	KBo 17.19 + KBo 25.52	627.	KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80
53.	KBo 25.53	772.II.2.	
54.	KBo 17.36 + KBo 20.17 + KBo 20.20 + KBo 25.54 + ABoT 35	665.1.A.	ABoT 1.35 + KBo 17.36 + KBo 20.17 + KBo 20.20 + KBo 25.54
55.	KBo 25.55	665.1.	
56.	KBo 17.33 + KBo 20.6 + KBo 20.22 + KBo 25.56	665.I.B.	KBo 17.33 + KBo 17.45 + KBo 20.6 + KBo 20.22 + KBo 25.56 + KBo 30.27
57.	KBo 17.12	665.2.	
58.	KBo 25.58	665.	
59.	KBo 20.10 + KBo 25.59	669.3.A.	
60.	KBo 20.35	669.B.	

61.	KBo 25.61	627.	KBo 25.61 + KBo 40.79 + KUB 32.94 (+?) KBo 30.32
62.	KBo 25.62	627.	KBo 25.62 (+) KBo 25.63
63.	KBo 25.63	627.	Je součástí Nr. 62
64.	KBo 17.16	670.	
65.	KBo 20.18 + KBo 25.65	670.	
66.	KBo 20.37	670.	
67.	KBo 20.13	635.	KBo 20.13 + KBo 30.35
68.	KBo 17.13 + KBo 25.68	670.	KBo 17.13 + KBo 25.68 + KBo 25.69
69.	KBo 25.69	670.	Je součástí Nr. 68
70.	KBo 16.84	670.	
71.	KBo 20.11	670.	KBo 20.11 + KBo 8.85
72.	KBo 17.30	635.	KBo 25.86 + KBo 25.87 + KBo 17.30 + KBo 34.4
73.	KBo 25.73	670.	
74.	KBo 7.41	670.	
75.	KBo 17.29 + KBo 20.1	670.	
76.	KBo 17.28	670.	
77.	KUB 43.28	670.	
78.	HT 95	676.3.	
79.	KBo 25.79	677.4.	KBo 25.79 (+) KUB 35.126
80.	Bo 3123	677.	
81.	KBo 20.23	678.13.A.	
82.	KBo 25.82	670.	
83.	KBo 25.83	530.	
84.	KBo 25.84	670.	
85.	KBo 25.85	292.I.A.	KUB 29.25 (+) KUB 29.28 (+) KUB 29.29 (+) KUB 29.30 (+) KUB 29.32(+) KUB 29.35(+) KUB 29.36 + KUB 29.38 + KBo 25.85
86.	KBo 25.86	635.	Je součástí Nr. 72
87.	KBo 25.87	635.	Je součástí Nr. 72
88.	KBo 25.88	670.	KBo 25.88 + KBo 7.38

89.	KBo 25.89	670.	
90.	KBo 25.90	670.	
91.	KBo 25.91	670.	
92.	KBo 25.92	670.	
93.	KBo 25.93	832.	
94.	KBo 25.94	670.	
95.	KBo 25.95	631.1.B.	Je součástí Nr. 25
96.	KBo 25.96	670.	
97.	KBo 25.97	670.	
98.	KBo 25.98	670.	
99.	KBo 25.99	670.	KBo 17.59 + KBo 25.99
100.	KBo 25.100	832.	
101.	KBo 25.101	670.	
102.	KBo 25.102	470.1610.	
103.	KBo 25.103	670.	
104.	Bo 3752 ²⁴⁸⁰	591.	
105.	Bo 4767 (= HHT 75)	670.	
106.	KBo 25.106	670.	
107.	KBo 25.107	323.C.	
108.	KBo 25.108	560.II.	
109.	KUB 8.41	733.II.1.	
110.	KUB 31.143	733.II.2.	
111.	KUB 31.143a + VBoT 124	733.II.3.	
112.	KBo 25.112	733.II.4.	KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116
113.	KUB 28.75	733.I.1.A.	
114.	KBo 25.114	733.II.4.	Je součástí Nr. 112
115.	KBo 25.115	733.	
116.	KBo 25.116	733.II.4.	Je součástí Nr. 112
117.	KBo 25.117	733.II.	
118.	KUB 43.27	733.II.6.	
119.	KBo 25.119	733.II.	

²⁴⁸⁰ Text vykazuje charakteristiky středochetitského písma.

120.	KBo 25.120 ²⁴⁸¹	733.I.B	
121.	KBo 25.121	733.I.	KBo 25.121 (+) KBo 25.132 (+) KBo 25.134
122.	KBo 25.122	731.	KBo 25.122 (+) KBo 25.123
123.	KBo 25.123	731.	Je součástí Nr. 122
124.	KBo 17.22	736.4.	
125.	KBo 25.125 + KUB 28.36	742.1.	KUB 28.36 + KBo 25.125
126.	KBo 25.126	744.	
127.	KBo 25.127	744.	KBo 17.50 + KBo 25.127 + KBo 25.129 + KBo 25.147 + KBo 34.8 + KBo 34.9 + KBo 37.75
128.	KBo 25.128	745.	
129.	KBo 17.50 + KBo 25.129	744.	Je součástí Nr. 127
130.	KBo 25.130	744.	
131.	KBo 25.131	736.5.	
132.	KBo 25.132	733.I.	Je součástí Nr. 121
133.	KBo 25.133	745.	
134.	KBo 17.35 ²⁴⁸²	750.11	
135.	KBo 20.39	750.11	Je součástí Nr. 134
136.	KBo 17.8	643.	
137.	KBo 8.74 + KBo 19.156 + KUB 32.117 + KUB 35.93	752.A.	KBo 8.74 + KBo 19.156 + KUB 32.117 + KUB 35.93 + KBo 39.174 (+) KUB 32.16
138.	KBo 17.25	752.D.	
139.	KBo 25.139 + KUB 35.164 ²⁴⁸³	752.B	
140.	KUB 36.110	820.1.	
141.	KBo 17.45	665.I.B.	Je součástí Nr. 56
142.	KBo 20.69 + KBo 25.142	744.	
143.	KBo 17.10	832.	

²⁴⁸¹ Jedná se o novočetitský text (NEU 1980a: 201).

²⁴⁸² Text vykazuje charakteristiky středochetitského písma.

²⁴⁸³ Text nelze datovat starochetitsky.

144.	KBo 17.26	416.1.A.	Je součástí Nr. 3
145.	KBo 17.27	832.	
146.	KBo 12.19	832.	
147.	KBo 25.147	744.	Je součástí Nr. 127
148.	KUB 35.126	677.4.	Je součástí Nr. 79
149.	KBo 25.149	750.11	Je součástí Nr. 134
150.	KBo 25.150	470.950.	

Přehled starochetitských textů podle publikačního čísla

Publikační č.	CTH	strana
ABoT 1.35 + KBo 17.36 + KBo 20.17 + KBo 20.20 + KBo 25.54	665.1.A.	111
ABoT 1.4 s. KBo 17.1		
ABoT 1.4a s. KBo 17.1		
ABoT 1.5 + KBo 17.9 + KBo 17.20 + KBo 20.5 + KBo 25.12	627.1.h.A.	51
Alaca Fragment s. KBo 17.1		
AnAr 3136	745.	165
FHG 6 s. KBo 17.1		
FHG 6a s. KBo 17.1		
FHL 117 s. KBo 25.51		
HHT 69	734.1.D.	159
HHT 73 s. KUB 60.41		
HHT 74	215.	28
HHT 75	670.	120
HT 95	676.3.	145, 147
IBoT 1.26 s. KBo 17.1		
IBoT 2.121	676.1.A.	145
IBoT 3.135 s. KBo 17.2		
IBoT 4.109	627.	65
KBo 3.22	1.A.	26
KBo 6.2 + KBo 19.1 + KBo 19.1a + KBo 22.61 + KBo 22.62	291.1.A.	28
KBo 7.14 + KUB 36.100	15.A.	28
KBo 7.38 s. KBo 25.88		
KBo 7.41	670.	120, 121
KBo 8.42	9.3.	27
KBo 8.45	39.3.	28
KBo 8.74 + KBo 19.156 + KUB 32.117 + KUB 35.93 + KBo 39.174 (+) KUB 32.16	752.A.	168
KBo 8.85 s. KBo 20.11		
KBo 8.131	39.4.	28

Publikační č.	CTH	strana
KBo 9.67	547.II.	50
KBo 12.19	832.	173
KBo 13.175	654.4.	109
KBo 13.254	832.	173
KBo 16.45	832.	173
KBo 16.57	238.4.	28
KBo 16.71 s. KBo 20.3		
KBo 16.72 + KBo 16.73	523.3.	49
KBo 16.73 s. KBo 16.72		
KBo 16.84	670.	120, 121
KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 30.33 + KUB 34.119 + KUB 34.121 + ABoT 1.4 + ABoT 1.4a + Alaca Fragment + IBoT 1.26 + FHG 6 + FHG 6a (+) KBo 17.26	416.1.A.	34
KBo 17.2 (+) KBo 17.3 + KBo 17.4 + KBo 17.7 + KBo 20.15 + KBo 25.7 + KUB 43.32 + KUB 43.39 + IBoT 3.135	416.1.B.	34
KBo 17.3 s. KBo 17.2		
KBo 17.4 s. KBo 17.2		
KBo 17.5 (+) KBo 17.6 (+) KBo 25.8	416.1.C.	34
KBo 17.6 s. KBo 17.5		
KBo 17.7 s. KBo 17.2		
KBo 17.8	643.	88
KBo 17.9 s. ABoT 1.5		
KBo 17.10	832.	173
KBo 17.11 + KBo 20.12 + KBo 25.95 + KBo 30.25 + KBo 30.29 + KBo 34.5 + KBo 34.11 + KUB 43.26	631.1.B.	65
KBo 17.12	665.2.	111
KBo 17.13 + KBo 25.68 + KBo 25.69	670.	120, 122
KBo 17.14 s. KBo 20.3		
KBo 17.15	645.6.C.	88
KBo 17.16	670.	120, 124
KBo 17.17 (+) KBo 30.30	412.8.1.A.	30
KBo 17.18	649.II.a.2.1.A.	99, 104

Publikační č.	CTH	strana
KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80	627.	60
KBo 17.20 s. ABoT 1.5		
KBo 17.21 + KBo 17.46 + KBo 20.33 + KBo 25.19 + KBo 34.2	627.3.a.	57
KBo 17.22	736.4.	159
KBo 17.25	752.D.	168, 170
KBo 17.26 s. KBo 17.1		
KBo 17.27	832.	173
KBo 17.28	670.	120, 124
KBo 17.29 + KBo 20.1	670.	120, 125
KBo 17.30 s. KBo 25.86		
KBo 17.31	662.6.	110
KBo 17.33 + KBo 17.45 + KBo 20.6 + KBo 20.22 + KBo 25.56 + KBo 30.27	665.I.B.	111
KBo 17.36 s. ABoT 1.35		
KBo 17.43	649.II.a.2.2.	99, 105
KBo 17.45 s. KBo 17.33		
KBo 17.46 s. KBo 17.21		
KBo 17.50 + KBo 25.127 + KBo 25.129 + KBo 25.147 + KBo 34.8 + KBo 34.9 + KBo 37.75	744.	161
KBo 17.58	670.	120, 126
KBo 17.59 + KBo 25.99	670.	120, 126
KBo 19.1 s. KBo 6.2		
KBo 19.1a s. KBo 6.2		
KBo 19.2 + KBo 22.63 + KUB 29.16	291.1.B.	29
KBo 19.156 s. KBo 8.74		
KBo 19.159	754.5.	172
KBo 20.1 s. KBo 17.29		
KBo 20.2 s. KBo 20.3		
KBo 20.3 (+) KBo 20.2 (+) KBo 20.4 + KBo 20.16 + KBo 20.24 + KBo 25.13 (+) KBo 25.15 (+) KBo 25.24 + KBo 16.71 + KBo 17.14	635.13. A.	79
KBo 20.4 s. KBo 20.3		

Publikační č.	CTH	strana
KBo 20.5 s. ABoT 1.5		
KBo 20.6 s. KBo 17.33		
KBo 20.7 s. KBo 25.16		
KBo 20.8	631.9.	65, 76
KBo 20.9	649.I.2.	99, 101
KBo 20.10 + KBo 25.59	669.3.A.	116
KBo 20.11 + KBo 8.85	670.	120, 127
KBo 20.12 s. KBo 17.11		
KBo 20.13 + KBo 30.35	635.	79, 86
KBo 20.14 + KBo 25.33	649.I.3.A.	99, 102
KBo 20.15 s. KBo 17.2		
KBo 20.16 s. KBo 20.3		
KBo 20.17 s. ABoT 1.35		
KBo 20.18 + KBo 25.65	670.	120, 128
KBo 20.19 + KBo 20.25	670.	120, 129
KBo 20.20 s. ABoT 1.35		
KBo 20.21	670.	120, 130
KBo 20.22 s. KBo 17.33		
KBo 20.23	678.13.A.	150
KBo 20.24 s. KBo 20.3		
KBo 20.25 s. KBo 20.19		
KBo 20.31	438.B.	48
KBo 20.33 s. KBo 17.21		
KBo 20.35	669.B.	116, 120
KBo 20.37	670.	120, 130
KBo 20.69 + KBo 25.142	744.	161
KBo 22.1	272.	28
KBo 22.2	3.1.A.	27
KBo 22.61 s. KBo 6.2		
KBo 22.62 s. KBo 6.2		
KBo 22.63 s. KBo 19.2		
KBo 25.1	547.	50

Publikační č.	CTH	strana
KBo 25.2 + KBo 25.197	545.II.	50
KBo 25.3 s. KBo 17.1		
KBo 25.7 s. KBo 17.2		
KBo 25.8 s. KBo 17.5		
KBo 25.12 s. ABoT 1.5		
KBo 25.13 s. KBo 20.3		
KBo 25.15 s. KBo 20.3		
KBo 20.7 + KBo 25.16	635.	79, 88
KBo 25.17	627.2.e.A.	57
KBo 25.19 s. KBo 17.21		
KBo 25.21	832.	173
KBo 25.22	670.	120, 130
KBo 25.23	670.	120, 130
KBo 25.24 s. KBo 20.3		
KBo 25.25	336.2.	30
KBo 25.28	670.	120, 131
KBo 25.29	645.6.G.	88, 91
KBo 25.31	649.I.1.A.	99, 100
KBo 25.33 s. KBo 20.14		
KBo 25.36	649.I.5.A.	99, 103
KBo 25.37	649.II.a.3.	99, 108
KBo 25.38	744.	161
KBo 25.39	649.I./II.1.	99, 104
KBo 25.40	670.	120, 132
KBo 25.44	648.	93, 99
KBo 25.45	649.	99, 109
KBo 25.51 + KBo 30.31 + FHL 117 + VS NF 12.53	631.	65, 77
KBo 25.52 s. KBo 17.19		
KBo 25.53	772.II.2.	172
KBo 25.54 s. ABoT 1.35		
KBo 25.55	665.1.	111
KBo 25.56 s. KBo 17.33		

Publikační č.	CTH	strana
KBo 25.58	665.	111
KBo 25.59 s. KBo 20.10		
KBo 25.61 + KBo 40.79 + KUB 32.94 (+?) KBo 30.32	627.	62
KBo 25.62 (+) KBo 25.63	627	62
KBo 25.63 s. KBo 25.62		
KBo 25.65 s. KBo 20.18		
KBo 25.68 s. KBo 17.13		
KBo 25.69 s. KBo 17.13		
KBo 25.73	670.	120, 132
KBo 25.79 (+) KUB 35.126	677.4.	147, 148
KBo 25.82	670.	120, 133
KBo 25.83	530.	49
KBo 25.84	670.	120, 133
KBo 25.85 s. KUB 29.25		
KBo 25.86 + KBo 25.87 + KBo 17.30 + KBo 34.4	635.	79, 87
KBo 25.87 s. KBo 25.86		
KBo 25.88 + KBo 7.38	670.	120, 134
KBo 25.89	670.	120, 135
KBo 25.90	670.	120, 135
KBo 25.91	670.	120, 135
KBo 25.92	670.	120, 136
KBo 25.93	832.	173
KBo 25.94	670.	120, 136
KBo 25.95 s. KBo 17.11		
KBo 25.96	670.	120, 136
KBo 25.97	670.	120, 136
KBo 25.98	670.	120, 136
KBo 25.99 s. KBo 17.59		
KBo 25.100	832.	173
KBo 25.101	670.	120, 137
KBo 25.102	470.1610.	49
KBo 25.103	670.	120, 137

Publikační č.	CTH	strana
KBo 25.106	670.	120, 137
KBo 25.107	323.C.	29
KBo 25.108	560.II.	50
KBo 25.110	744.	161
KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116	733.II.4.	155, 156
KBo 25.113	733.	155
KBo 25.114 s. KBo 25.112		
KBo 25.115	733.	155
KBo 25.116 s. KBo 25.112		
KBo 25.117	733.II.	155, 158
KBo 25.119	733.II.	155, 158
KBo 25.121 (+) KBo 25.132 (+) KBo 25.134	733.I.	155
KBo 25.122 (+) KBo 25.123	731.	153
KBo 25.123 s. KBo 25.122		
KBo 25.125 s. KUB 28.36		
KBo 25.126	744.	161
KBo 25.127 s. KBo 17.50		
KBo 25.128	745.	166
KBo 25.129 s. KBo 17.50		
KBo 25.130	744.	161
KBo 25.131	736.5.	159
KBo 25.132 s. KBo 25.121		
KBo 25.133	745.	166
KBo 25.134 s. KBo 25.121		
KBo 25.142 s. KBo 20.69		
KBo 25.147 s. KBo 17.50		
KBo 25.148 s. KBo 17.1		
KBo 25.150	470.950.	49
KBo 25.195	39.10.	28
KBo 25.196	832.	173
KBo 25.197 s. KBo 25.2		
KBo 30.25 s. KBo 17.11		

Publikační č.	CTH	strana
KBo 30.27 s. KBo 17.33		
KBo 30.28 s. KUB 34.115		
KBo 30.29 s. KBo 17.11		
KBo 30.30 s. KBo 17.17		
KBo 30.31 s. KBo 25.51		
KBo 30.32 s. KBo 25.61		
KBo 30.33 s. KBo 17.1		
KBo 30.34 s. KBo 17.19		
KBo 30.35 s. KBo 20.13		
KBo 30.36	670.	120, 138
KBo 34.1	670.	120, 138
KBo 34.2 s. KBo 17.21		
KBo 34.3 (+) KBo 34.17	648.	93
KBo 34.4 s. KBo 25.86		
KBo 34.5 s. KBo 17.11		
KBo 34.6	649.	99, 107
KBo 34.8 s. KBo 17.50		
KBo 34.9 s. KBo 17.50		
KBo 34.11 s. KBo 17.11		
KBo 34.12	670.	120, 138
KBo 34.13	648.	93, 99
KBo 34.14	670.	120, 138
KBo 34.17 s. KBo 34.3		
KBo 34.18	670.	120, 140
KBo 37.26	734.	159
KBo 37.33	735.	159
KBo 37.40	735.	159
KBo 37.47 s. KBo 37.156		
KBo 37.75 s. KBo 17.50		
KBo 37.82	744.	161, 166
KBo 37.155	745.	166
KBo 37.156 (+) KUB 28.2 (+) KUB 28.23 (+) KBo 37.47	735.	159

Publikační č.	CTH	strana
KBo 37.158	832.	173
KBo 38.60	670.	120, 140
KBo 38.113	670.	120, 141
KBo 38.123	670.	120, 142
KBo 39.80	648.	93, 99
KBo 39.174 s. KBo 8.74		
KBo 39.277	832.	173
KBo 40.79 s. KBo 25.61		
KBo 40.80 s. KBo 17.19		
KBo 40.200	670.	120, 142
KBo 44.142	670.	120, 143
KBo 50.9	39.	28
KBo 54.187	670.	120, 143
KBo 56.191	745.	166
KBo 57.76	470.1570.	49
KBo 60.217	734.	159
KUB 8.41	733.II.1.	155, 157
KUB 8.47	774.	172
KUB 26.35	39.5.	28
KUB 28.2 s. KBo 37.156		
KUB 28.15	735.	159
KUB 28.19	745.	166
KUB 28.20	735.	159
KUB 28.21	745.	166
KUB 28.22	745.	166
KUB 28.23 s. KBo 37.156		
KUB 28.24	745.	166
KUB 28.32	745.	166
KUB 28.36 + KBo 25.125	742.1.	161
KUB 28.37	745.	166
KUB 28.41	745.	166
KUB 28.42	745.	166

Publikační č.	CTH	strana
KUB 28.43	745.	166
KUB 28.44	745.	166
KUB 28.46	745.	166
KUB 28.49	745.	166
KUB 28.51	745.	166
KUB 28.54	745.	166
KUB 28.57	745.	166
KUB 28.75	733.I.1.A.	155
KUB 29.3	414.1.B.	32
KUB 29.13	291.1.C.	29
KUB 29.16 s. KBo 19.2		
KUB 29.25 (+) KUB 29.28 (+) KUB 29.29 (+) KUB 29.30 (+) KUB 29.32(+) KUB 29.35(+)		
KUB 29.36 + KUB 29.38 + KBo 25.85	292.I.A.	29
KUB 29.28 s. KUB 29.25		
KUB 29.29 s. KUB 29.25		
KUB 29.30 s. KUB 29.25		
KUB 29.32 s. KUB 29.25		
KUB 29.35 s. KUB 29.25		
KUB 29.36 s. KUB 29.25		
KUB 29.38 s. KUB 29.25		
KUB 31.81	21.II.	28
KUB 31.143	733.II.2.	155, 158
KUB 31.143a + VBoT 124	733.II.3.	155, 158
KUB 32.16 s. KBo 8.74		
KUB 32.94 s. KBo 25.61		
KUB 32.117 s. KBo 8.74		
KUB 33.59	336.2.A.	30
KUB 34.115 + KBo 30.28	648.3.	93
KUB 34.119 s. KBo 17.1		
KUB 34.121 s. KBo 17.1		
KUB 35.93 s. KBo 8.74		
KUB 35.126 s. KBo 25.79		

Publikační č.	CTH	strana
KUB 35.168	752.C.	167
KUB 36.99	2.2.	26
KUB 36.100 s. KBo 7.14		
KUB 36.104	8.D.	27
KUB 36.107	39.	28
KUB 36.110	820.1.	172
KUB 37.223	547.	50
KUB 43.24	523.1. C.	49
KUB 43.25	336.5.C.	30
KUB 43.26 s. KBo 17.11		
KUB 43.27	733.II.6.	155
KUB 43.28	670.	120, 143
KUB 43.30	645.7.	88, 91
KUB 43.32 s. KBo 17.2		
KUB 43.39 s. KBo 17.2		
KUB 48.24	744.	161
KUB 54.50 s. KUB 60.41		
KUB 60.41 (+) KUB 54.50 (+) HHT 73 (+) Bo 4958 (+) Bo 7937	648.	93
Univ.Istanbul 3	670.	120
VBoT 124 s. KUB 31.143a		
VS NF 12.53 s. KBo 25.51		
Bo 69/559	832.	172
Bo 2002/8	774.	171
Bo 3123	677.	147, 149
Bo 4411	745.	165
Bo 4958 s. KUB 60.41		
Bo 6124 s. KUB 29.3		
Bo 6435	832.	172
Bo 6594	738.I.23.	160
Bo 7898	745.	165
Bo 7937 s. KUB 60.41		

Přehled starochetitských textů podle katalogového čísla (CTH)

CTH 1.	A.	KBo 3.22
CTH 2.	2.	KUB 36.99
CTH 3.	1.A.	KBo 22.2
CTH 8.	D.	KUB 36.104
CTH 9.	3.	KBo 8.42
CTH 15.	A.	KBo 7.14 + KUB 36.100
CTH 21.	II.	KUB 31.81
CTH 39.	3.	KBo 8.45
	4.	KBo 8.131
	5.	KUB 26.35
	10.	KBo 25.195
		KBo 50.9
		KUB 36.107
CTH 215.		HHT 74
CTH 238.	4.	KBo 16.57
CTH 272.		KBo 22.1
CTH 291.	1.A.	KBo 6.2 + KBo 19.1 + KBo 19.1a + KBo 22.61 + KBo 22.62
	1.B.	KBo 19.2 + KBo 22.63 + KUB 29.16
	1.C.	KUB 29.13
CTH 292.	I.A.	KUB 29.25 (+) KUB 29.28 (+) KUB 29.29 (+) KUB 29.30
		(+) KUB 29.32(+) KUB 29.35(+) KUB 29.36
		+ KUB 29.38 + KBo 25.85
CTH 323.	C.	KBo 25.107
CTH 336.	2.	KBo 25.25
	2.A.	KUB 33.59
	5.C.	KUB 43.25
CTH 412.	8.1.A.	KBo 17.17 (+) KBo 30.30
CTH 414.	1.B.	KUB 29.3
	1.L.	Bo 6124
CTH 416.	1.A.	KBo 17.1 + KBo 25.3 + KBo 25.148 + KBo 30.33
		+ KUB 34.119 + KUB 34.121 + ABoT 1.4 + ABoT 1.4a

- + Alaca Fragment + IBoT 1.26 + FHG 6 + FHG 6a
 (+) KBo 17.26
- 1.B. KBo 17.2 (+) KBo 17.3 + KBo 17.4 + KBo 17.7 + KBo 20.15
 + KBo 25.7 + KUB 43.32 + KUB 43.39 + IBoT 3.135
- 1.C. KBo 17.5 (+) KBo 17.6 (+) KBo 25.8
- CTH 438. B. KBo 20.31
- CTH 470. 950. KBo 25.150
 1570. KBo 57.76
 1610. KBo 25.102
- CTH 523. 1. C. KUB 43.24
 3. KBo 16.72 + KBo 16.73
- CTH 530. KBo 25.83
- CTH 545. II. KBo 25.2 + KBo 25.197
- CTH 547. II. KBo 9.67
 KBo 25.1
 KUB 37.223
- CTH 560. II. KBo 25.108
- CTH 627. 1.h.A. ABoT 1.5 + KBo 17.9 + KBo 17.20 + KBo 20.5 + KBo 25.12
 2.e.A. KBo 25.17
 3.a. KBo 17.21 + KBo 17.46 + KBo 20.33 + KBo 25.19 + KBo 34.2
 KBo 17.19 + KBo 25.52 + KBo 30.34 + KBo 40.80
 KBo 25.61 + KBo 40.79 + KUB 32.94 (+?) KBo 30.32
 KBo 25.62 (+) KBo 25.63
 IBoT 4.109
- CTH 631. 1.B. KBo 17.11 + KBo 20.12 + KBo 25.95 + KBo 30.25
 + KBo 30.29 + KBo 34.5 + KBo 34.11 + KUB 43.26
 9. KBo 20.8
 KBo 25.51 + KBo 30.31 + FHL 117 + VS NF 12.53
- CTH 635. 13. A. KBo 20.3 (+) KBo 20.2 (+) KBo 20.4 + KBo 20.16
 + KBo 20.24 + KBo 25.13 (+) KBo 25.15
 (+) KBo 25.24 + KBo 16.71 + KBo 17.14
 KBo 20.13 + KBo 30.35
 KBo 25.86 + KBo 25.87 + KBo 17.30 + KBo 34.4
 KBo 20.7 + KBo 25.16

CTH 643. KBo 17.8

CTH 645. 6.C. KBo 17.15
6.G. KBo 25.29
7. KUB 43.30

CTH 648. 3. KUB 34.115 + KBo 30.28
KUB 60.41 (+) KUB 54.50 (+) HHT 73 (+) Bo 4958
(+) Bo 7937
KBo 34.3 (+) KBo 34.17
KBo 34.13
KBo 39.80
KBo 25.44

CTH 649. I.1.A. KBo 25.31
I.2. KBo 20.9
I.3.A. KBo 20.14 + KBo 25.33
I.5.A. KBo 25.36
I./II.1. KBo 25.39
II.a.2.1.A. KBo 17.18
II.a.2.2. KBo 17.43
KBo 34.6
II.a.3. KBo 25.37
KBo 25.45

CTH 654. 4. KBo 13.175

CTH 662. 6. KBo 17.31

CTH 665. 1.A. KBo 25.54 + KBo 20.17 + KBo 20.20 + KBo 17.36
+ ABoT 1.35
I.B. KBo 25.56 + KBo 30.27 + KBo 20.22 + KBo 17.45
+ KBo 17.33 + KBo 20.6
1. KBo 25.55
2. KBo 17.12
KBo 25.58

CTH 669. 3. A. KBo 20.10 + KBo 25.59
B. KBo 20.35

CTH 670. HHT 75
KBo 7.41

KBo 16.84
KBo 17.13 + KBo 25.68 + KBo 25.69
KBo 17.16
KBo 17.28
KBo 17.29 + KBo 20.1
KBo 17.58
KBo 17.59 + KBo 25.99
KBo 20.11 + KBo 8.85
KBo 20.18 + KBo 25.65
KBo 20.19 + KBo 20.25
KBo 20.21
KBo 20.37
KBo 25.22
KBo 25.23
KBo 25.28
KBo 25.40
KBo 25.73
KBo 25.82
KBo 25.84
KBo 25.88 + KBo 7.38
KBo 25.89
KBo 25.90
KBo 25.91
KBo 25.92
KBo 25.94
KBo 25.96
KBo 25.97
KBo 25.98
KBo 25.101
KBo 25.103
KBo 25.106
KBo 30.36
KBo 34.1
KBo 34.12

- KBo 34.14
 KBo 34.18
 KBo 38.60
 KBo 38.113
 KBo 38.123
 KBo 40.200
 KBo 44.142
 KBo 54.187
 KUB 43.28
 Univ.Istanbul 3
- CTH 676. 1.A. IBoT 2.121
 3. HT 95
- CTH 677. 4. KBo 25.79 (+) KUB 35.126
 Bo 3123
- CTH 678. 13.A. KBo 20.23
- CTH 731. KBo 25.122 (+) KBo 25.123
- CTH 733. I.1.A. KUB 28.75
 KBo 25.121 (+) KBo 25.132 (+) KBo 25.134
 KBo 25.113
 II.1. KUB 8.41
 II.2. KUB 31.143
 II.3. KUB 31.143a + VBoT 124
 II.4. KBo 25.112 (+) KBo 25.114 (+) KBo 25.116
 II.6. KUB 43.27
 II. KBo 25.115
 KBo 25.117
 KBo 25.119
- CTH 734. 1.D. HHT 69
 KBo 37.26
 KBo 60.217
- CTH 735. KBo 37.33
 KBo 37.40
 KBo 37.156 (+) KUB 28.2 (+) KUB 28.23 (+) KBo 37.47
 KUB 28.15

		KUB 28.20
CTH 736.	4.	KBo 17.22
	5.	KBo 25.131
CTH 738.	I.23.	Bo 6594
CTH 742.	1.	KUB 28.36 + KBo 25.125
CTH 744.		KBo 17.50 + KBo 25.127 + KBo 25.129 + KBo 25.147
		+ KBo 34.8 + KBo 34.9 + KBo 37.75
		KBo 20.69 + KBo 25.142
		KBo 25.38
		KBo 25.110
		KBo 25.126
		KBo 25.130
		KBo 37.82
		KUB 48.24
CTH 745.		KBo 25.128
		KBo 25.133
		KBo 37.155
		KBo 56.191
		KUB 28.19
		KUB 28.21
		KUB 28.22
		KUB 28.24
		KUB 28.32
		KUB 28.37
		KUB 28.41
		KUB 28.42
		KUB 28.43
		KUB 28.44
		KUB 28.46
		KUB 28.49
		KUB 28.51
		KUB 28.54
		KUB 28.57
		AnAr 3136

Bo 4411

Bo 7898

CTH 752. A. KBo 8.74 + KBo 19.156 + KUB 32.117 + KUB 35.93
+ KBo 39.174 (+) KUB 32.16

C. KUB 35.168

D. KBo 17.25

CTH 754. 5. KBo 19.159

CTH 772. II.2. KBo 25.53

CTH 774. KUB 8.47

Bo 2002/8

CTH 820. 1. KUB 36.110

CTH 832. KBo 12.19

KBo 16.45

KBo 17.10

KBo 17.27

KBo 25.21

KBo 25.93

KBo 25.100

KBo 25.196

KBo 37.158

KBo 39.277

Bo 6435

Bo 69/559

Seznam použitých zkratek

1. Zkratky a edice citovaných textů

- ABoT Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunan Boğazköy Tabletleri. Istanbul (: Maarif matbaası) 1948.
- Bo signatura neuveřejněných tabulek z Boğazköy.
- FHG LAROCHE 1951 a LAROCHE 1952, Fragments hittites de Genève. RA 45 (1951) s. 131-138, 184-194 a RA 46 (1952) s. 42.50.
- FHL DURAND – LAROCHE 1982: J. M. Durand – Emmanuel LAROCHE, Fragments hittites du Louvre. In: Mémorial Atatürk, Études d'archéologie et de philologie anatoliennes. Paris (: Institut français d'études anatoliennes) 1982, s. 73-107.
- IBoT İstanbul Archeoloji Müzelerinde bulunan Boğazköy Tabletleri. İstanbul. (: Maarif matbaası) sv. 1 1944. sv. 2 1947. sv. 3 1954. sv. 4 1988.
- HHT Kaspar K. RIEMSCHEIDER, Hurritische und hethitische Texte. München 1974 (mimeographed).
- HT Hittite Texts in the Cuneiform Character in the British Museum. London (: British Museum) 1920.
- KB Keilschriftliche Bibliothek, Berlin 1889-1915.
- KBo Keilschrifttexte aus Boghazköy, Leipzig / Berlin (: Gebr. Mann Verlag) 1916 – dosud.
- KUB Keilschrifturkunden aus Boghazköy, Berlin (: Staatliche Museen zu Berlin) 1921 – dosud.
- VBoT Verstreute Boğazköy-Texte, vyd. Götze, A., Marburg, 1930.

2. Zkratky časopisů, řad a literatury

- AfO Archiv für Orientforschung. Berlin. Graz / Horn (N.-Ö.) 1923 - dosud.
- AHw W. von Soden, Akkadisches Handwörterbuch unter Benutzung des lexikalischen Nachlasses von Bruno Meissner. Wiesbaden. sv. 1. 1965, 2. 1972; sv. 3. 1981.
- Anadolu Anadolu, Revue annuelle des études d'archéologie et d'histoire en Turquie.

- Paris 1975-1983
- Anatolia Anatolia. Revue annuelle de l'Institut d'Archéologie de l'Université d'Ankara. Ankara 1956-1974
- Anatolica Anatolica. Annuaire international pour les civilisations de l'Asie antérieure. Istanbul 1967 - dosud.
- ANET Pritchard, J. B., Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament. Princeton, New Jersey (: Princeton University Press) 1950, 526 s.
- Annals of the Náprstek Museum.
Annals of the Náprstek Museum. Praha 1962 - dosud.
- AnOr Analecta Orientalia. Roma 1931 - dosud.
- AnSt Anatolian Studies: Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara. London 1951 - dosud.
- AO Der Alte Orient. Leipzig 1899 - dosud.
- AOAT Kurt BERGERHOF – Manfred DIETRICH – Oswald LORETZ, Alter Orient und Altes Testament. Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte des Alten Orients und des Alten Testaments. Kevelaer (: Verlag Butzon & Becker) / Neukirchen-Vluyn (: Neukirchener Verlag) 1968 - dosud.
- AoF Altorientalische Forschungen. Berlin 1974 - dosud.
- ArOr Archív Orientální. Praha 1929 - dosud.
- AS Assyriological Studies. Chicago 1931 - dosud.
- Athenaeum Athenaeum. Pavia 1913 - dosud.
- BASOR Bulletin of the American School of Oriental Research in Jerusalem. South Hadley 1919 - dosud.
- Belleten Türk Tarih Kurumu. Belleten. Ankara 1937 - dosud.
- BiOr Bibliotheca Orientalis. Leiden 1943 - dosud.
- BSL Bulletin de la Société de Linguistique de Paris. Paris 1869 - dosud.
- CAD The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Chicago-Glückstadt 1956 - dosud.
- CHD The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Chicago 1980 - dosud.
- ChS HAAS ET ALLII: Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler. Roma (: Bonsignori editore) 1984 - dosud.
- CivANE SASSON ET ALLII 1995 : Civilizations of the Ancient Near East
- Context of Scripture 2

- W. W. HALLO – K. L. YOUNGER (eds.), *The Context of Scripture*, Vol. II. *Monumental Inscriptions from the Biblical World*, Leiden / Boston / Köln.
- CRRAI 19 Paul GARELLI (ed.), *Le palais et la royauté*. *Archéologie et civilisation*. XIXe Rencontre assyriologique internationale organisée par le Groupe François Thureau-Dangin, Paris, 29 juin – 2 juillet 1971, Paris (: Paul Geuthner) 1974, 490 s.
- CRRAI 32 HECKER – SOMMERFELD (eds.), *Keilschriftliche Literaturen*. *Ausgewählte Vorträge der XXXII. Rencontre Assyriologique Internationale*, Münster, 8.-12.7., Berlin (: Verlag Dietrich Reimer) 1986, xviii, 164 s.
- CTH Emmanuel LAROCHE, *Catalogue des Textes Hittites*. Paris (: Éditions Klincksieck) 1971, 270 s. [Études et commentaires 75].
- DBH *Dresdner Beiträge zur Hethitologie*. Dresden (: Verlag der TU Dresden) / Wiesbaden (: Harrassowitz) 2002 - dosud.
- DLL Emmanuel LAROCHE, *Dictionnaire de la langue louvite*. Paris (: Librairie Adrien-Maissonneuve) 1959, 179 s.
- DMOA *Documenta et monumenta Orientis antiqui*, Leiden (: Brill) 1947 – dosud.
- Eothen *Collana di studi sulle civiltà dell' Oriente Antico*. Firenze 1988 - dosud.
- FS Alp OTTEN ET ALLII 1992: *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*. Sedat Alp'a Armagan. *Festschrift für Sedat Alp*. Ankara (: Türk Tarih Kurumu Basimevi) 1992, xiv, 520 s. [Anadolu Medeniyetlerini Arastirma ve Tanitma Vakfi Yayinlari 1].
- FS Bittel BOEHMER – HAUPTMANN 1983: *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasiens*, FS K. Bittel. Mainz am Rhein (: Verlag Philipp von Zabern) 1983, 553 s., 2 s. příloha.
- FS Dörner Şahin, S. (vyd.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens*. *Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976*. Leiden (: E. J. Brill) 1978, 1023 s., 227 s. příloha.
- FS Friedrich KIENLE ET ALLII 1959: *Festschrift Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag am 27. August 1958 gewidmet*. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1959, 505 s.
- FS Güterbock 1974
Bittel, K., Houwink ten Cate, H. J., Reiner, E. (vyd.), *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday*. Istanbul (: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije

Oosten) 1974, 278 s., 31 s. příloha.

FS Güterbock 1986

HOFFNER – BECKMAN: Kaniššuwār. A Tribute to Hans G. Güterbock on his 75th Birthday, May 27, 1983. Chicago-Illinois (: The Oriental Institute of Chicago) 1986, 203 s.

Fs Haas

RICHTER – PRECHEL – KLINGER (eds.), Kulturgeschichten. Altorientalische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag. Saarbrücken (: SDV Saarbrücker Druckerei und Verlag) 2001, xxiv, 500 s.

FS Hauptmann

Rainer Michael BOEHMER – Joseph MARAN (eds.), Lux Orientis. Archäologie zwischen Asien und Europa. Festschrift für Harald Hauptmann zum 65. Geburtstag. Rahden / Westf. (: Verlag Marie Leidorf GmbH) 2001, 454 s.

FS Kantor

LEONARD – WILLIAMS: Essays in ancient civilisations presented to Helene J[uliet] Kantor. Chicago, Illinois (: The Oriental Institute of the University of Chicago) 1989, 387 s., 72 Pl. [Studies in ancient oriental civilisation 47].

FS Košak

GRODDEK – ZORMAN: Tabularia Hethaeorum. Hethitologische Beiträge. Silvin Košak zum 65. Geburtstag. Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag) 2007, XLVIII, 810 s. [DBH 25].

FS Kraus

KRISPIN ET ALLII: *Zikir šumim*. Assyriological Studies Presented to F. R. Kraus on the Occasion of his 70th Birthday. Leiden (: G. v. Driel) 1982, 509 s.

FS Laroche

AKURGAL 1979: Ekrem AKURGAL, Florilegium Anatolicum. Mélanges offertes à Emmanuel Laroche. Paris (: Éditions E. de Boccard) 1979, 334 s.

FS Meriggi 1969

Malcovati, E. (vyd.), Studi in onore di Piero Meriggi, Pavia (: Athenaeum, Università Pavia) 1969, 379 s.

FS Meriggi 1979

Onofrio CARRUBA: Studia Mediterranea Piero Meriggi dicata. Pavia (: Aurora Edizioni) 1979, I. 1-324, II. 325-633.

FS Moortgat

BITTEL ET ALLII: Festschrift Anton Moortgat zum 65. Geburtstag gewidmet. Berlin (: Verlag Gebr. Mann) 1964, 258 s., 40 s. příloha

FS Otten 1973

NEU – RÜSTER, Festschrift Heinrich Otten (27. Dezember 1973). Wiesbaden (: Harrassowitz) 1973, 361 s.

FS Otten 1988

NEU – RÜSTER, Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für

- Heinrich Otten zum 75. Geburtstag, Wiesbaden (: O. Harrassowitz) 1988, 420 s.
- FS Popko TARACHA 2002: Piotr TARACHA, *Silva anatolica*. Anatolian Studies presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday. Varšava (: Agade) 2002, xxviii, 369 s.
- FS Pugliese Carratelli
 IMPARATI 1988: Fiorella IMPARATI, *Studia di storia e di filologia anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli*. Firenze (: Edizioni Librarie italiane estere) 1988, 310 s.
- FS Ranzoszek BRAUN 1980: Jan BRAUN (ed.), *Anniversary Volume Dedicated to Rudolf Ranzoszek on his Eighty-Fifth Birthday*. Warszawa (: Państwowe Wydawnictwo Naukowe) 1980, 155 s. [ROr 41/2].
- FS Reiner ROCHBERG-HALTON 1987: Francesca ROCHBERG-HALTON (ed.), *Language, Literature and History*. Festschrift Erica Reiner. New Haven, Connecticut (: American Oriental Society) 1987, xii, 439 s., [AOS 67].
- FS Salonen KÄRKI 1975: Ilmari KÄRKI (ed.), *Studia Orientalia*. Haec Studia Orientalia Professori Assyriologiae et Filologiae Semitica. Amsterdam / Oxford (: North-Holland Publishing Company) / New York (: American Elsevier Publishing Company) 1975, viii, 369 s. [Studia Orientalia 46].
- FS Sommer Hans KRAHE: *Corolla Linguistica*. FS Ferdinand Sommer zum 80. Geburtstag. Wiesbaden (: O. Harrassowitz) 1955, 254 s.
- FS Streitberg Johannes FRIEDRICH et alii: *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft*. Festschrift für Wilhelm Streitberg, Heidelberg (: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung), 683 s.
- FS von Soden Wolfgang RÖLLIG, *Lišan mithurti*. W. von Soden zum 16.VI.1968 gewidmet von Schülern und Mitarbeitern. Kevelaer (: Verlag Butzon & Becker) / Neukirchen-Vluyn (: Neukirchener Verlag) 1969, xxviii, 331, vi Tf. [AOAT 1].
- GLH Emmanuel LAROCHE: *Glossaire de la langue hourrite*, Paris (: Éditions Klincksieck) 322 s.
- Gs Carter Yoël L. ARBEITMAN (ed.), *The Asia Minor Connexion: Studies on the Pre-Greek Languages in Memory of Charles Carter*. Leuven Paris (: Peeters) 2000, 243 s., [Orbis Supplementa 13].
- Gs Güterbock YENER – HOFFNER 2002: *Recent Developments in Hittite Archaeology and History*. Papers in Memory of Hans G. Güterbock. Winona Lake, Indiana

- (: Eisenbrauns) 2002, vi, 212 s.
- Gs Kronasser Erich NEU (ed.), *Investigationes philologicae et comparativae. Gedenkschrift für Heinz Kronasser*. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1982, xix, 272 s.
- Gs Meriggi Studi in memoria di Piero Meriggi (1899-1982), *SMEA* 14. Roma (: Edizioni dell'Ateneo) 1984, 299 s.
- Gs Pedersen Jens Elmegard RASMUSSEN (ed.), *In honorem Holger Pedersen. Kolloquium der Indogermanischen Gesellschaft vom 26. bis 28. März 1993 in Kopenhagen*. Wiesbaden (: Dr. Ludwig Reichert Verlag) 1994, xvi, 520 s.
- HdO Handbuch der Orientalistik, Spuler, B. (vyd.). Leiden / Köln (: E. J. Brill) 1973 - dosud.
- HED Joan PUHVVEL, *Hittite Etymological Dictionary 1-5*. Berlin / New York / Amsterdam (: Mouton de Gruyter) 1984-2001.
- HEG Johann Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar, I-III*. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1983-1994 [IBS].
- Hethitica Hethitica. Louvain 1972 - dosud.
- HHT Kaspar K. RIEMSCHEIDER, *Hurritische und hethitische Texte*. München 1974 (mimeographed).
- HHW Johann TISCHLER, *Hethitisches Handwörterbuch. Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 2001, 298 s. [IBS 102].
- HS Historische Sprachvorschung. Berlin / Göttingen 1988 - dosud (srv. KZ).
- HT Hittite Texts in Cuneiform Character from Tablets in the British Museum. London 1920.
- HW FRIEDRICH 1952: Johannes FRIEDRICH, *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter*. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1952, 344 s.
- HW Erg.-Heft Friedrich, J., *Ergänzungsheft 1-3 zu HW*. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1957, 1961, 1966, 51 s.
- HW² FRIEDRICH – KAMMENHUBER 1975: *Hethitisches Wörterbuch. Zweite, völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte*. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1975, 639 s.
- HZL RÜSTER – NEU 1989: *Hethitisches Zeichenlexikon. Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*. Wiesbaden

- (: O. Harrassowitz) 1989, 388 s. [StBoT Beih. 2].
- IBS Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1970 - dosud.
- Int.CTH <http://www.mesas.emory.edu/hittitehome/CTHHP.html>.
- Int.Konk.1.81 Košak, S.: <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/> (leden 2011). Verze 1.81.
- IM Istanbulische Mitteilungen. Deutsches Archäologisches Institut. Abteilung Istanbul. Berlin 1933 - dosud.
- JAOS Journal of the American Oriental Society. Baltimore, Maryland 1851 – dosud.
- JCS Journal of Cuneiform Studies. New Haven 1947 - dosud.
- JKF Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung. Internationale orientalistische Zeitschrift. Hrsg. Helmut Th. Bossert, Fr. Steinherr. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1950-1953.
- JNES Journal of Near Eastern Studies. Chicago 1942 - dosud.
- KIF 1 SOMMER – EHELOLF 1930: Kleinasiatische Forschungen. sv. 1, Weimar (: Hermann Böhlau Nachfolger. Hof- und Buchdruckerei und Verlagsbuchhandlung) 1930, 511 s.
- KUB Keilschrifturkunden aus Boghazköy. Berlin 1921 - dosud.
- KZ Kuhns Zeitschrift. Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Berlin / Göttingen 1852-1886 (v l. 1886-1988 pod názvem Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, od r. 1988 pod názvem Historische Sprachforschung).
- Mat. Heth. Thes.
Kammenhuber, A.: Materialien zu einem heth. Thesaurus. Heidelberg 1973 – dosud.
- MDOG Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft. Berlin 1898 - dosud.
- MIO Mitteilungen des Instituts für Orientforschung. Berlin 1953-71/72.
- MSS Münchener Studien zur Sprachwissenschaft. München 1952 - dosud.
- MVAeG Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft (E. V.). Leipzig 1896-1944.
- OA Oriens Antiquus. Rivista del Centro per l'Antichità e la Storia dell'arte del Vicino Oriente. Roma 1962 - dosud.
- OLZ Orientalische Literaturzeitung. Leipzig 1898 - dosud.
- Orbis biblicus et orientalis

- Orbis biblicus et orientalis. Freiburg (: Universitätsverlag) / Göttingen
(: Vandenhoeck & Ruprecht) 1973 - dosud.
- Or NS Orientalia. Nova Series. Roma 1931 - dosud.
- PIHANSt. Publications de l'institut historique et archéologique de Stamboul, Istanbul
- RA Revue d'Assyriologie et d'Archéologie orientale. Paris 1886 - dosud.
- RHA Revue hittite et asianique. Paris 1930 - dosud.
- RIA Reallexikon der Assyriologie. Berlin 1928-1938, 1957 - dosud.
- ROr Rocznik Orientalistyczny. Krakow / Lwow / Warszawa 1915 – dosud.
- SCO Studi classici e Orientali. Pisa 1951 - dosud.
- ŠL DEIMEL 1925-1950: Šumerisches Lexikon. Rom (: Sumptibus Pontificii
Instituti Biblici).
- SMEA Studi Micenei ed egeo-anatolici. Roma 1966 - dosud.
- Sprache Die Sprache. Zeitschrift für Sprachwissenschaft. Wien / Wiesbaden 1949 –
dosud.
- StBoT Studien zu den Boğazköy-Texten. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1965 - dosud.
- StPohl Studia Pohl. Roma (: Pontifical Biblical Institute) 1967 - dosud.
- StPohl Series Maior
Studia Pohl. Series Maior. Pontifical Biblical Institute. Roma 1969-1997.
- StudAs 5 Studia Asiana 5. PECCHIOLI DADDI – TORRI – CORTI 2009: Franca
PECCHIOLI DADDI – Giulia TORRI – Carlo CORTI, Central-North Anatolia
in the Hittite Period. New Perspectives in Light of Recent Research. Acts of
the International Conference Held at the University of Florence (7-9 February
2007). Roma (: Herder) 2009, 268 s.
- THeth Annelies KAMMENHUBER: Texte der Hethiter. Heidelberg (: Carl Winter
Universitätsverlag) 1971 - dosud.
- TUAT Texte aus der Umwelt des Alten Testaments. Gütersloh.
- TUAT Erg. Kaiser , O. (Hrsg.), Texte aus der Umwelt des Alten Testaments. Gütersloh.
Ergänzungsheft.
- UF Ugarit Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-
Palästinas. Neukirchen 1969 - dosud.
- VBoT GOETZE 1930: Verstreute Boğazköy-Texte. Marburg.
- WdO Die Welt des Orients. Göttingen 1969 - dosud.
- WVDOG Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaft.
Leipzig 1900 - dosud.

YOS	Yale Oriental Series, Babylonian Texts. New Haven 1915 - dosud.
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete-Vorderasiatische Archäologie. Leipzig / Berlin 1887 - dosud.
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig / Wiesbaden 1847 - dosud.
ZVS	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung. Göttingen, 1886-1988 (srv. KZ).

3. Další zkratky

abl.	ablativ
adj.	adjektivum
adv.	adverbium
ak.	akuzativ
akk.	akkadský výraz
c.	genus communis
dat.	dativ
dat.-lok.	dativ-lokativ
dem. pron.	ukazovací zájmeno
dir.	direktiv
dupl.	duplikát
enkl. pron.	enklitické zájmeno
gen.	genitiv
chet.	chetitský výraz
id.	idem
ind.	indikativ
inf.	infinitiv
instr.	instrumentál
iter.	iterativ(ní)
kol.	kolofon
konj.	spojka
l. kol.	levá kolumna
lok.	lokativ

luv.	luvijsky
med.	medium
med. pas.	mediopasivum
ml.-chet.	mladochetitský
min.	minulý čas
n.	1. genus neutrum 2. poznámka (v citaci)
n. act.	nomen actionis
něm.	německy
nom.	nominativ
obv.	přední strana tabulky
pal.	palajský výraz
part.	participium
pf.	perfektum
p. kol.	pravá kolumna
pl.	plurál
pos. pron.	přivlastňovací zájmeno
pqpf.	plusquamperfectum
prés.	présens
prt.	préteritum
příbl.	přibližně
redupl.	reduplikace, reduplikovaný
rel. pron.	vztažné zájmeno
rev.	zadní strana tabulky
rus.	rusky
ř.	řádek
s.	strana
sg.	singulár
st. abs.	status absolutus
st. constr.	status constructus
st.-chet.	starochetitský
stř.-chet.	středochetitský
subst.	substantivum
sum.	sumerský výraz

vok.	vokativ
vs.	versus
x	poškozený nebo nečitelný znak
[ ]	chybějící část originálního textu
( )	1. v transkripci: doplnění podle duplikátu 2. v překladu: doplnění k překladu, které vyžaduje česká syntax
< >	doplnění podle smyslu, chybějící v originálním textu

Pro sumerské výrazy v textu používám velká tiskací písmena, pro akkadské kurzívu.

Dříve psané *h* nahrazuji *h*, *ua* píši *wa* a *ia* přepisuji nově jako *ya*.

Seznam použité literatury

- ALP 1940: Sedat ALP, Untersuchungen zu den Beamtennamen im hethitischen Festzeremoniell. Leipzig (: O. Harrassowitz) 1940, 88 s.
- ALP 1983a: Sedat ALP, Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels. Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte. Neue Deutungen, Ankara (: Türk Tarih Kurumu Basimevi). Reprint Ankara 1993 (: Türk Tarih Kurumu Basimevi), 382 s., 13 Abb.
- ALP 1983b: Sedat ALP, Zum Wesen der kultischen Reinigungssubstanz *tuhhueššar* und die Verbalform *tuhša*. Or NS 52 (1983) s. 14-19.
- ARBEITMAN 2000: Yoël L. ARBEITMAN (ed.), The Asia Minor Connexion: Studies on the Pre-Greek Languages in Memory of Charles Carter. Leuven / Paris (: Peeters) 2000, 243 s., [Orbis Supplementa 13].
- ARCHI 1966: Alfonso ARCHI, Trono regale e trono divinizzato nell'Anatolia ittita. SMEA 1 (1966) s. 76-120.
- ARCHI 1973: Alfonso ARCHI, Fêtes de printemps et d'automne et réintégration rituelle d'images de culte dans l'Anatolie Hittite. UF 5 (1973) s. 7-27.
- ARCHI 1979a: Alfonso ARCHI, Auguri per il labarna. In : CARRUBA 1979, s. 27-51.
- ARCHI 1979b: Alfonso ARCHI, L'humanité des Hittites. In: FS LAROCHE, s. 37-48.
- ARCHI 1987: Alfonso ARCHI, KUB 57. Hethitische Briefe und Texte verschiedenen Inhalts. Berlin (: Akademie-Verlag) 1987, x, 50 s.
- ARCHI 1990: Alfonso ARCHI, The Names of the Premieval Gods. OrNS 59 (1990) s. 114-129.
- BADALÌ 1987: Enrico BADALÌ, Eine neue Lesung im Anfang des "Anitta-Textes". WdO 18 (1987) s. 42-43.
- BADALÌ 1991: Enrico BADALÌ, Strumenti musicali, musici e musica nella celebrazione delle feste ittite. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1991, 387 s. [THeth 14/I].
- BEAL 1992: Richard H. BEAL, The Organisation of the Hittite Military. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1992, xiv, 594 s. [THeth 20].
- BERMAN 1981: H. BERMAN, recenze na NEU 1980. BiOr 38 (1981) s. 652-7.
- BINDER – EFFE 1990: Mythos. Erzählende Weltdeutung im Spannungsfeld von Ritual, Geschichte und Rationalität. Trier (: Wissenschaftlicher Verlag) 1990, 223. s. [Bochumer Altertumwissenschaftliches Colloquium 2].
- BITTEL 1973: Kurt BITTEL, Archäologische Forschungsprobleme zur Frühgeschichte

- Kleinasiens. Opladen (: Westdeutscher Verlag) 1973, 29 s. [Rheinisch-Westfälische Akademie der Wissenschaften. Geisteswissenschaften. Vorträge G-184].
- BITTEL – NAUMANN 1953: Die Grabung auf Büyükkale. Datierung. MDOG 86 (1953) s. 20-23.
- BOLEY 1984: Jacqueline BOLEY, The Hittite *hark*-Construction. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1984, 112 s. [IBS 44].
- BOLEY 1989: Jacqueline BOLEY, The sentence particles and the place words in old and middle hittite. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1989, 401 s. [IBS 60].
- BOLEY 1993: Jacqueline BOLEY, The Hittite Particle *-z/-za*. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1993, 262 s. [IBS 79].
- BOLEY 2000: Jacqueline BOLEY, Dynamics of transformation in Hittite: the Hittite particles *-kan*, *-asta*, und *-san*. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 2000, 488 s. [IBS 97].
- BOSSERT 1944a: Helmuth Th. BOSSERT, Ein hethitisches Königssiegel. Neue Beiträge zur Geschichte und Entzifferung der hethitischen Hieroglyphenschrift. Berlin (: Archäologisches Institut des Deutschen Reiches) 1944, XV, 320 s. [Istanbuler Forschungen 17].
- BOSSERT 1944b: Helmuth Th. BOSSERT, Asia. İstanbul (: Üniversite Matbaası Komandit Şti. Beyoğlu. Tünelbaşı) 1944, 184 s.
- BOSSERT 1954: Helmuth Th. BOSSERT, Untersuchungen hieroglyphenhethitischer Wörter. 1. Das Wort „gut“ in den kleinasiatischen Sprachen. MIO 2 (1954) s. 73-103.
- BOYSAN-DIETRICH 1987: Nilüfer BOYSAN-DIETRICH, Das hethitische Lehmhaus aus der Sicht der Keilschriftquellen. Heidelberg (: Universitätsverlag C. Winter) 151 s. [THeth 21].
- BRAUN 1980: Jan BRAUN (ed.), Anniversary Volume Dedicated to Rudolf Ranoszek on his Eighty-Fifth Birthday. Warszawa (: Państwowe Wydawnictwo Naukowe) 1980, 155 s. [ROr 41/2].
- BROCK 1962: Nadia van BROCK, Derives nominaux en L du hittite et du louvite. RHA 20 (1962) s. 69-168.
- BROCK 1964: Nadia van BROCK, Les Thèmes verbaux à redoublement du hittite et le verbe indo-européen. RHA 22 (1964) s. 119-165.
- BURDE 1974: Cornelia BURDE, Hethitische medizinische Texte. Wiesbaden (: O. Harrassowitz) 1969, viii, 86 s. [StBoT 19].

- CARINI 1982: Maria Francesca CARINI, Il rituale di fondazione KUB XXIX 1. Ipotesi intorno alla nozione eteo-arcaica della regalità, *Athenaeum* 70 (1982), s. 483-520.
- CARRUBA 1962: Onofrio CARRUBA, recenze na FRIEDRICH 1959. *Kratylos* 7 (1962) s. 155-160.
- CARRUBA 1966: Onofrio CARRUBA, Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijanža. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1966, XII, 71 s. [StBoT 2].
- CARRUBA 1969a: Onofrio CARRUBA, Die Chronologie der hethitischen Texte und die hethitische Geschichte der Grossreichszeit. *ZDMG Supplement* 1 (1969) s. 226-249.
- CARRUBA 1969b: Onofrio CARRUBA, Die Satzeinleitende Partikeln in den Indogermanischen Sprachen Anatoliens. Roma (: Edizioni dell'Ateneo) 1969, 123 s. [Incunabula Graeca 32].
- CARRUBA 1970: Onofrio CARRUBA, Das Palaische. Texte, Grammatik, Lexikon. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1970, X, 80 s., 3 Tf. [StBoT 10].
- CARRUBA 1971a: Onofrio CARRUBA, Über die Sprachstufen des Hethitischen. Eine Widerlegung. *ZVS* 85 (1971) s. 226-241.
- CARRUBA 1971b: Onofrio CARRUBA, Über historiographische und philologische Methoden in der Hethitologie. *OrNS* 40 (1971) s. 208-223.
- CARRUBA 1972: Onofrio CARRUBA, Beiträge zum Palaischen. Istanbul (: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten) 1972, 56 s. [Publications de l'Institut historique et archéologique de Stamboul 31].
- CARRUBA 1979: Onofrio CARRUBA, *Studia Mediterranea* Piero Meriggi dicata, I., II. Pavia (: Aurora Edizioni) 1979, I. 1-324, II. 325-633.
- CARRUBA 1981: Onofrio CARRUBA, Pleneschreibung und Betonung im Hethitischen. *ZVS* 98 (1981) s. 232-248.
- CARRUBA 1990: Onofrio CARRUBA, Zur Erforschung der anatolischen Sprachen, recenze na ROZENKRANZ 1978. *OLZ* 85 (1990) s. 5-13.
- CARRUBA 1992a: Onofrio CARRUBA, Le notazioni dell'agente animato nelle lingue anatoliche (e l'ergativo). In: CARRUBA 1992, s. 61-98.
- CARRUBA 1992b: Onofrio CARRUBA, Per una grammatica ittita. Towards a Hittite Grammar. Pavia (: Gianni Iuculano Editore) 1992, s. [Studia Mediterranea 7].
- CARRUBA 2001: Onofrio Carruba, Anitta res gestae: paralipomena I. In: *StBoT* 45, s. 51-72.
- CARRUBA ET ALLII 1965: Kleine Bemerkungen zur jüngsten Fassung der hethitischen Gesetze. *ArOr* 33 (1965) s. 1-18.
- CATSANICOS 1986: Jean CATSANICOS, A propos des adjectifs hitt. su-hmili- et véd. su-

- maya-: quelques remarques sur le traitement du groupe °V-HxC° à la jointure des composés. BSL 81 (1986) s. 121-180.
- CIANTELLI 1981: Monica CIANTELLI, recenze na STARKE 1977. OLZ 76 (1981) s. 22-25.
- COLLINS 1998: Billie Jean COLLINS, Hattušili I., The Lion King. JCS 50 (1998) s. 15-20.
- CORNELIUS 1953/55: Friedrich CORNELIUS, Beiträge zur Deutung des Palaischen. WZKM 52 (1953/55) s. 272.287.
- COTTICELLI-KURRAS 1991: Paola COTTICELLI-KURRAS, Das hethitsche Verbum „sein“. Syntaktische Untersuchungen. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1991, XV, 224 s.
- COTTICELLI-KURRAS 1992: Paola COTTICELLI-KURRAS, Die hethitischen Nominalsätze, in: CARRUBA 1992b, s. 99-135.
- DARDANO 1997: Paola DARDANO, L'aneddoto e il racconto in età antico-hittita: La cosiddetta „Cronaca di palazzo“. Roma (: Editrice „Il Calamo“) 1997, 212 s.
- DARDANO 2004: Paola DARDANO, Il re, il grasso e l'argila : per una proposta di interpretazione di KBo 3.46+, Ro ii 13'. In: GRODDEK – RÖßLE 2004, s. 239-251.
- DE MARTINO – IMPARATI 1999: Studi e testi 2. Saggi. Firenze (: LoGisma editore) 1999, 226 s. [Eothen 10].
- DURAND – LAROCHE 1982: J. M. Durand – Emmanuel LAROCHE, Fragments hittites du Louvre. In: Mémorial Atatürk, Études d'archéologie et de philologie anatoliennes. Paris (: Institut français d'études anatoliennes) 1982, s. 73-107.
- EICHNER 1975: Heiner EICHNER, Einige Fehlschreibungen und Fehllesungen in hethitischen Texten. Sprache 21 (1975) s. 157-165.
- EICHNER 1981: Heiner EICHNER, recenze na FRIEDRICH – KAMMENHUBER 1975. Sprache 27 (1981) s. 62-63, 207.
- ERTEM 1974: Hayri ERTEM, Boğazköy metinlerine göre Hititler devri Anadolu'sunun florası. Ankara (Üniversitesi Basimevi) 1974 [Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi yayınları 157].
- FORLANINI 1979: Massimo FORLANINI, Appunti di geografia etea. In: FS Meriggi 1979, s. 165-185.
- FORLANINI 1984: Massimo FORLANINI, Die „Götter von Zalpa“. Hethitische Götter und Städte am Schwarzem Meer. ZA 74 (1984) s. 245-266.
- FORLANINI 1995: Massimo FORLANINI, The Kings of Kaniš. StMed 9 (1995) s. 123-132.
- FORLANINI 2008: Massimo FORLANINI, The Central Provinces of Hatti: an Updating. In:

- Eothen 16 (2008) s. 145-188.
- FORRER 1919: Emil FORRER, Die acht Sprachen der Boghazköi-Inschriften. Berlin (: Preussische Akademie der Wissenschaften 29) 1919, s. 1029-1041 [Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Philologische Klasse 35].
- FORRER 1922: Emil FORRER, Die Keilschrift von Boğazköy. Leipzig 1922 [WVDOG 41].
- FORSSMANN 1980: Bernhard FORSSMANN, Hethitisch *kurka*- Comm. ‚Fohlen‘. ZVS 94 (1980) s. 70-74.
- FORSSMANN 1994: Bernhard FORSSMANN, Zu hethitisch *šipand*- und *išpand*-. Gs Pedersen (1994) s. 93-106.
- FREYDANK 1985: Helmut FREYDANK, recenze na ALP 1983a. OLZ 80 (1985) s. 249-252.
- FRIEDRICH 1924a: Johannes FRIEDRICH, Altkleinasiatische Sprachen. In: RIA 1 (1924) s. 126-141.
- FRIEDRICH 1924b: Johannes FRIEDRICH, Die bisherigen Kenntnisse der hethitischen Sprachforschung. In: FS Streitberg, s. 304-318.
- FRIEDRICH 1944: Johannes FRIEDRICH, Wirkliche und angebliche Formen des Kohortativs beim hethitischen Verbum. Or NS 13 (1944) s. 205-213.
- FRIEDRICH 1952: Johannes FRIEDRICH, Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1952, 344 s.
- FRIEDRICH 1959: Johannes FRIEDRICH, Die hethitischen Gesetze, Leiden (: E. J. Brill) 1959, 155 s. [DMOA 7].
- FRIEDRICH 1960: Johannes FRIEDRICH, Hethitisches Keilschrift-Lesebuch II. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1960.
- FRIEDRICH ET ALII 1969: Altkleinasiatische Sprachen. Leiden / Köln (: E. J. Brill) 1969, 588 s. [HdO I.2.1, 2. Lief. 2].
- FRIEDRICH 1971²: Johannes FRIEDRICH, Die hethitischen Gesetze, Leiden (: E. J. Brill) 1971, x, 155 s. [Documenta et monumenta orientis antiqui 7].
- FRIEDRICH 1974³: Johannes FRIEDRICH, Hethitisches Elementarbuch. I. (Kurzgefasste Grammatik). Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 195 s.
- FRIEDRICH – KAMMENHUBER 1975: Hethitisches Wörterbuch. Zweite, völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1975, 639 s.

- GARCÍA TRABAZO – GRODDEK 2005: Hethitische Texte in Transkription. KUB 58, Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag in Kommission) 300 s. [DBH 18]
- GEBHARDI 1992: Ines GEBHARDI, recenze na KRONASSER 1987. OLZ 87 (1992) s. 531-2.
- GEBHARDI 1992: Ines GEBHARDI, recenze na YOSHIDA 1987, OLZ 87 (1992) s. 48-49.
- GESSEL 1998: B. H. L. van GESSEL, Onomasticon of the Hittite Pantheon I, II. Leiden / New York / Köln (: E. J. Brill) 1998, 1069 s.
- GILAN 2007: Amir GILAN, Bread, Wine and Partridges – A note on the Palace Anecdotes (CTH 8). In: FS Košak (2007) s. 299-304.
- GIORGIERI 1990: Mauro GIORGIERI, Il rituale di Zuwi. Pavia (: Università degli studi di Pavia) 1990. [PhD].
- GIORGIERI 1992: Mauro GIORGIERI, Un rituale di Scongiuro Antico Ittita per Labarna-Hattusili, SMEA 29 (1992) s. 47-98.
- GIRBAL 1986: Christian GIRBAL, Beiträge zur Grammatik des Hattischen. Frankfurt am Main / Berlin / New York (: Verlag Peter Lang) 1986, 201 s. Europäische Hochschulschriften XXI. Band 50].
- GIRBAL 2000: Christian GIRBAL, Das hattische Wort für „Kuh“. AoF 27 (2000) s. 373-379.
- GIRBAL 2001: Christian GIRBAL, Hattisch *tahanti* „gross, angesehen“. AoF 28 (2001) s. 289-297.
- GIRBAL 2002: Christian GIRBAL, Zum hattischen Lexikon. AoF 29 (2002) s. 249-287.
- GOEDEGEBUURE 2003: Petra M. GOEDEGEBUURE, Reference, Deixis and Focus in Hittite. The demonstratives ka- „this“, apa- „that“ and asi- „yon“. Amsterdam (: Universiteit van Amsterdam). [PhD].
- GOETZE 1933: Albrecht GOETZE, Über die Partikeln *-za*, *-kan*, *-san* der hethitischen Satzverbindung. ArOr 5 (1933) s. 1-38.
- GOETZE 1947: Albrecht GOETZE, recenze na ALP 1940. JCS 1 (1947) s. 81-86.
- GOETZE 1955²: Albrecht GOETZE, Hittite Rituals, Incantations, and Description of Festival. In: PRITCHARD 1955², s. 346-361.
- GOETZE 1957a: Albrecht GOETZE, recenze na FRIEDRICH 1952. JAOS 74 (1954) s. 186-190.
- GOETZE 1957b: Albrecht GOETZE, Kleinasien. München (: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung) 1957, XVI, 228 s., 20 Tf. [Kulturgeschichte des Alten Orients

III.1].

- GOETZE 1964: Albrecht GOETZE, State and Society of the Hittites. In: WALSER 1964, s. 23-33.
- GOETZE 1970-71: Albrecht GOETZE, Hittite *šipant-*. JCS 23 (1970-71) s. 77-94.
- GONNET 1975/6 : Hatice GONNET, Rituel des Fetes d'automne et de printemps du dieu de l'orage de Zippalanda. Anadolu 19 (1975/6) s. 123-162.
- GRODDEK 1995: Detlev GRODDEK, Fragmenta hethitica dispersa II. AoF 22 (1995) s. 323-333.
- GRODDEK 1996a: Detlev GRODDEK, Fragmenta Hethitica dispersa III. AoF 23 (1996) s. 101-110.
- GRODDEK 1996b: Detlev GRODDEK, Fragmenta Hethitica dispersa IV. AoF 23 (1996) s. 298-307.
- GRODDEK 1998: Detlev GRODDEK, Fragmenta Hethitica dispersa V/VI. AoF 25 (1998) s. 227-246.
- GRODDEK 1999: Detlev GRODDEK, Fragmenta Hethitica dispersa VII/VIII. AoF 26 (1999) s. 33-52.
- GRODDEK 2001: Detlev GRODDEK, Fragmenta Hethitica dispersa XI. AoF 28 (2001) s. 108-119.
- GRODDEK 2002a: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription KBo 30. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2002, xiv, 275 s. [DBH 2].
- GRODDEK 2002b: Detlev GRODDEK, Konkordanz zu den Grabungsnummern. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2002, x, 248 s. [DBH 5].
- GRODDEK 2002c: Die rituelle Behandlung des Verschwundenen Sonnengottes (CTH 323). In: FS Popko, s. 119-131.
- GRODDEK 2004a: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription KBo 39. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2004, iv, 378 s. [DBH 11].
- GRODDEK 2004b: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription KUB 20. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2004, X, 188 s. [DBH 13].
- GRODDEK 2004c: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription KUB 59. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2004, VIII, 137 s. [DBH 14].
- GRODDEK 2004d: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription. KUB 51. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2004, X, 160 s. [DBH 15].
- GRODDEK 2004e: Detlev GRODDEK, Zum hattischen Sprachmaterial im KI.LAM-Fest. In: GRODDEK – RÖBLE 2004, s. 331-338.

- GRODDEK 2006: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription. KUB 60.
Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag in Kommission) 2006, 196 s. [DBH 20].
- GRODDEK 2007: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription. IBoT 4.
Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag) 2007, xix, 258 s. [DBH 23].
- GRODDEK 2008: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription. KBo 50.
Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag), xv, 222 s. [DBH 28].
- GRODDEK 2010: Detlev GRODDEK, Hethitische Texte in Transkription. KBo 54.
Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag), xviii, 203 s. [DBH 31].
- GRODDEK – RÖBLE 2004: šarnikzel. Hethitologische Studien zum Gedenken an Emil Orgetorix Forrer. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2004, 752 s. [DBH 10].
- GRODDEK – ZORMAN 2007: Tabularia Hethaeorum. Hethitologische Beiträge. Silvin Košak zum 65. Geburtstag. Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag) 2007, XLVIII, 810 s. [DBH 25].
- GRODDEK ET AL. 2002: Detlev GRODDEK – Albertine HAGENBUCHNER – Inge HOFFMANN, Hethitische Texte in Transkription. VS NF 12. Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag), xii, 221 s. [DBH 6].
- GURNEY 1977a: O. R. GURNEY, Some Aspects of Hittite Religion. Oxford (: University Press) 1977, [The Schweich Lectures of British Academy].
- GURNEY 1977b: O. R. GURNEY, recenze na NEU – RÜSTER 1975. BiOr 34 (1977) s. 199-200.
- GÜTERBOCK 1942-1943: Hans Georg GÜTERBOCK, Le mot hittite *hartaggaš* „serpent“. RHA 6/43 (1942-1943) s. 102-109.
- GÜTERBOCK 1960: Hans Georg GÜTERBOCK, An Outline of the Hittite *AN.TAH.ŠUM* Festival. JNES 19 (1960) s. 80-89.
- GÜTERBOCK 1961: Hans Georg GÜTERBOCK, Hittite Mythology. In: KRAMER 1961, s. 141-179.
- GÜTERBOCK 1977: Hans Georg GÜTERBOCK, Chetitská mytologie. In: KRAMER 1977, s. 115-147.
- GÜTERBOCK 1964: Hans Georg GÜTERBOCK, Religion und Kultus der Hethiter. In: WALSER 1964, s. 54-73.
- GÜTERBOCK 1987: Hans Georg GÜTERBOCK, Hittite Liver Models. In: FS Erica Reiner, s. 147-153.
- GÜTERBOCK – HOFFNER 1989: The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Vol. L – N. Chicago (: The Oriental Institute of the University

- of Chicago) 1989, xiv, 477 s.
- GÜTERBOCK – HOFFNER 1997: The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Vol. P. Chicago (: The Oriental Institute of the University of Chicago) 1989, xiv, 477 s.xxix, 403 s.
- GÜTERBOCK ET ALLII 2002: The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Vol. Š. Chicago (: The Oriental Institute of the University of Chicago) 2002, viii, 208 s.
- HAAS 1970: Volkert HAAS, Der Kult von Nerik. Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte, Řim (: Pöpstliches Bibelinstitut) 1970, xiii, 341 s. [Studia Pohl 4].
- HAAS 1977: Volkert HAAS, Magie und Mythen im Reich der Hethiter: I. Vegetationskulte und Pflanzenmagie, Hamburg (: Merlin Verlag) 1977, 230 s.
- HAAS 1981: Volkert HAAS, Nordsyrische und kleinasiatische Doppelgottheiten. WZKM 73 (1981) s. 142-150.
- HAAS 1987-90: Volkert HAAS, Magie und Zauberei. B. Bei den Hethitern, In: RIA 7. S. 234-255.
- HAAS 1988: Volkert HAAS, Betrachtungen zur Rekonstruktion des hethitischen Frühjahrsfestes (EZEN purulliyaš). ZA 78 (1988) s. 284-298.
- HAAS 1990: Volkert HAAS, recenze na CHD 3.3. OLZ 85 (1990) s. 34-36.
- HAAS 1994: Volkert HAAS, Geschichte der hethitischen Religion. Leiden / New York / Köln (: E. J. Brill) 1994, 1031 s., 137 Abb. [Handbuch der Orientalistik I/15].
- HAAS 1995a: Volkert HAAS, Death and the Afterlife in Hittite Thought. CANE III. (1995) 2021-2030.
- HAAS 1995b: Volkert HAAS, recenze na CHD Vol. P/1. OLZ 90 (1995) s. 514-517.
- HAAS 2003: Volkert HAAS, Materia magica et medica hethitica. Ein Beitrag zur Heilkunde im Alten Orient I-II. (Unter Mitwirkung von D. Bawanypeck). Berlin / New York (: Walter de Gruyter) 2003, I., II. xx, 922 s.
- HAAS 2006: Volkert HAAS, Die hethitische Literatur. Texte, Stilistik, Motive. Berlin / New York (: Walter de Gruyter) 2006, xvii, 363 s.
- HAAS – KLINGER 1990: Recenze na CHD 3.2. OLZ 85 (1990) s. 32-34.
- HAAS – WÄFLER 1976: Volkert HAAS – Marküs WÄFLER, Bemerkungen zu É^halentu(wa). UF 8 (1976) s. 66-99.
- HAASE 1963: Richard HAASE, Die keilschriftlichen Rechtssammlungen in deutscher Übersetzung. Wiesbaden (: Otto Harrassowitz) 1963, viii, 123 s.

- HAASE 1968: Richard HAASE, Die Fragmente der hethitischen Gesetze. Transkribiert und nach Paragraphen geordnet. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1968, 93 s.
- HAASE 1979²: Richard HAASE, Die keilschriftlichen Rechtssammlungen in deutscher Fassung, Wiesbaden (: Harrassowitz) 1979², 118 s.
- HAGENBUCHNER-DRESEL 2002: Albertine HAGENBUCHNER, Massangaben bei hethitischen Backwaren. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2002, xii, 197 s. [DBH 1].
- HELCK 1983: Wolfgang HELCK, Zur ältesten Geschichte des Hatti-Reiches. In: FS Bittel 1983, s. 271-281.
- HOFFMANN 1990: Inge HOFFMANN, recenze na HUTTER 1988. OLZ 85 (1990) s. 667-669.
- HOFFMANN 2004: Inge HOFFMANN, Ein Kamm mit sieben Zinken. Hethitisch *šalašturi* und Verwandtes. In: GRODDEK – RÖßLE 2004, s. 379-383.
- HOFFNER 1966: Harry A. HOFFNER, Jr., Composite Nouns, Verbs and Adjectives in Hittite. OrNS 35 (1966) s. 377-402.
- HOFFNER 1972: Harry A. HOFFNER, recenze na HOUWINK TEN CATE 1970. JNES 31 (1972) s. 29-35.
- HOFFNER 1974a: Harry A. HOFFNER, Alimenta Hathaeorum. Food and Production in Hittite Asia Minor. New Haven, Connecticut (: American oriental Society) 1974, 236 s. [AOS 55].
- HOFFNER 1974b: Harry A. HOFFNER, The *Arzana* House. In: FS Güterbock 1974, s. 113-121.
- HOFFNER 1977: Harry A. HOFFNER, recenze na BURDE 1974; NEU 1974; NEU – RÜSTER 1975; OETTINGER 1976b; RÜSTER 1972. BASOR 226 (1977) s. 78-79.
- HOFFNER 1978: Harry A. HOFFNER, An Old Hittite Fragment in the British Museum. JNES 37 (1978) s. 341-2.
- HOFFNER 1992a: Harry A. HOFFNER, Advice to a King. In: FS Alp, s. 295-304.
- HOFFNER 1992b: Harry A. HOFFNER, Studies in the Hittite Paricles, II. On some Use of – *kan*. In: CARRUBA 1922b, s. 137-151.
- HOFFNER 1995: Harry A. HOFFNER, Hittite Laws. In: Martha T. ROTH (ed.), Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor, Atlanta (: Scholars Press) 1995, s. 213-247.
- HOFFNER 1997: Harry A. HOFFNER, The Laws of the Hittites. A Critical Edition, Leiden / New York / Köln (: E. J. Brill) xx, 362 s., 9 Pl. [DMOA 23].

- HOFFNER 1998²: Harry A. HOFFNER, Hittite Myths. Atlanta, Georgia (: Scholars Press) 1998, 120 s.
- HOFFNER 2000: Harry A. HOFFNER, Hittite Laws. In: Context of Scripture 2, s. 106-119.
- HOFFNER 2001: Harry A. HOFFNER, Alimenta Revisited. In: WILHELM 2001, s. 199-212.
- HOFFNER 2002: Harry A. HOFFNER, New Directions in the Study of Early Anatolian Texts. In: YENER – HOFFNER 2002, s. 193-206.
- VAN DEN HOUT 1990a: Theo P. J. VAN DEN HOUT, Recenze na ARCHI 1987. In: BiOr 47 (1990) s. 423-432.
- VAN DEN HOUT 1990b: Theo P. J. VAN DEN HOUT, Recenze na KLENGEL 1990. In: BiOr 51 (1990) s. 119-126.
- VAN DEN HOUT 1992: Theo P. J. VAN DEN HOUT, Remarks on Some Hittite Double Accusative Constructions. In: CARRUBA 1992b, s. 275-304.
- HOUWINK TEN CATE 1966: Philo H. J. HOUWINK TEN CATE, The Ending –d of the Hittite Possessive Pronoun. RHA 79 (1966) s. 123-132.
- HOUWINK TEN CATE 1970: Philo H. J. HOUWINK TEN CATE, The Records of the Early Hittite Empire (c. 1450 – 1380 B. C.). İstanbul (: Nederlands historisch-archaeologisch instituut in het nabije oosten) 1970, 87 s. [PIHANSt. 26].
- HOUWINK TEN CATE 1988: Philo H. J. HOUWINK TEN CATE, Brief Comments on the Hittite Cult Calendar: The Main Recension of the Outline of the *nuntarriyašhaš* Festival, especially Days 8-12 and 15'-22'. In: FS Otten 1988, s. 167-194.
- HOUWINK TEN CATE 1992: Philo H. J. HOUWINK TEN CATE, The Hittite Storm God: his Role and his Rule According to Hittite Cuneiform Sources In: MEIJER 1992, s. 83-148.
- HROZNÝ 1915: Bedřich HROZNÝ, Die Lösung des hethitischen Problems. MDOG 56 (1915) s. 17-50.
- HROZNÝ 1922: Bedřich HROZNÝ, Code Hittite provenant de l'Asie mineure (vers 1350 Av.J.C.). Transcription, traduction française, 26 planches. Paris (: Geuthner) 1922, 159 s., 26 příl. [Hethitica 1].
- HUTTER 1988: Manfred HUTTER, Behexung, Entsühnung und Heilung. Das Ritual der Tunnawiya für ein Königspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 – KUB IX 34 – KBo XXI 6). Freiburg (: Universitätsverlag) / Göttingen (: Vandenhoeck & Ruprecht) 1988, 180 s. [Orbis biblicus et orientalis 82].
- HUTTER 2001: Manfred HUTTER, Luwische Religion in den Traditionen von Arzawa. In: WILHELM 2001, s. 224-234.

- IMPARATI 1964: Fiorella IMPARATI, *Le leggi ittite*. Con prefazione di G. Pugliese Carratelli. Roma (: Edizioni dell'Ateneo) 1964, xviii, 325 s. [Incunabula Graeca 7].
- IMPARATI 1969: Fiorella IMPARATI, *É duppas*, ^{LÚ}*tuppanuri*. In: FS Meriggi 1969 (1969) s. 154-159.
- IMPARATI 1988: Fiorella IMPARATI, *Studi di storia e di filologia anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli*. Firenze (: Edizioni Librarie italiane estere) 1988, 310 s.
- JAKOB-ROST 1966: Liane JAKOB-ROST, *Zu einigen hethitischen Kultfunktionären*. OrNS 35 (1966) s. 417-422.
- JAKOB-ROST 1977: Liane JAKOB-ROST, *Zu hethitisch ^{LÚ}hapija-*. AoF 5 (1977) s. 263-267.
- JAKOB-ROST 1986: Liane JAKOB-ROST, *recenze na NEU 1983*. OLZ 81 (1986) s. 250-252.
- JAKOB-ROST 1991: Liane JAKOB-ROST, *recenze na Hethitica 9 (1988)*. BiOr 48 (1991) s. 589-590.
- JAKOB-ROST 1986: Liane JAKOB-ROST, *recenze na RÜSTER – NEU 1989*. OLZ 87 (1986) s. 255.
- JANOWSKI ET ALLII 1993: *Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem Alten Testament*, Internationales Symposion Hamburg 17.-21. März 1990. Freiburg (: Universitätsverlag) / Göttingen (: Vandenhoeck & Ruprecht) 1993, 550 s. [Orbis biblicus et orientalis 129].
- JOSEPHSON 1972: Folke JOSEPHSON, *The Function of the Sentence Particles in old and Middle Hittite*. Uppsala (: Skriv Service; Acta Universitatis Upsaliensis) 1972, 433 s. [Studia Indoeuropaea Upsaliensia 2].
- JOSEPHSON 1977: Folke JOSEPHSON, *recenze na BOLEY 1989*. BiOr 54 (1977) s. 155-160.
- KAMMENHUBER 1955a: Annelies KAMMENHUBER, *Zu den altanatolischen Sprachen: Luvisch und Paläisch*. OLZ 50 (1955) s. 352-378.
- KAMMENHUBER 1955b: Annelies KAMMENHUBER, *Die protohattisch-hethitische Bilinguis vom Mond, der vom Himmel gefallen ist*. ZA 51 (1955) s. 102-123.
- KAMMENHUBER 1959a: Annelies KAMMENHUBER, *Esquisse de grammaire palaïte*. BSL 54 (1959) s. 18-45.
- KAMMENHUBER 1959b: Annelies KAMMENHUBER, *Das Palaische: Texte und Wortschatz*. RHA 17/64 (1959) s. 1-92.
- KAMMENHUBER 1959c: Annelies KAMMENHUBER, *Protohattisch-Hethitisches*. MSS 14

- (1959) s. 63-83.
- KAMMENHUBER 1962: Annelies KAMMENHUBER, Hattische Studien. RHA 20/70 (1962) s. 1-29.
- KAMMENHUBER 1967: Annelies KAMMENHUBER, Hethitische Mythen. Kindlers Literaturlexikon III. München (: Kindler) 1967, 1738-1746.
- KAMMENHUBER 1969a: Annelies KAMMENHUBER, Hethitisch, Palaisch, Luwisch und Hieroglyphenluwisch. In: FRIEDRICH ET ALII 1969, s. 119-357.
- KAMMENHUBER 1969b: Annelies KAMMENHUBER, Hethitisch, Palaisch, Luwisch und Hieroglyphenluwisch. Altkleinasiatische Indices zum Handbuch der Orientalistik. München (: J. Kitzinger) 1969, 132 s. [MSS Beih. 4].
- KAMMENHUBER 1969c: Annelies KAMMENHUBER: Die Sprachstufen des Hethitischen. KZ 83 (1969) s. 256-289.
- KAMMENHUBER 1969-1990: Annelies KAMMENHUBER, Kleine Schriften zum Altanatolischen und Indogermanischen, 2. dfl, 1969-1990, Universitätsverlag C. Winter, Heidelberg, s. 587-610.
- KAMMENHUBER 1970a: Annelies KAMMENHUBER, Die erste Computer-Analyse des Hethitischen. MSS 28 (1970) s. 51-69.
- KAMMENHUBER 1970b: Annelies KAMMENHUBER, Die Vorgänger Šuppiluliumas I. Untersuchungen zu einer neueren Geschichtsdarstellung H. Ottens. OrNS 39 (1970) s. 278-301.
- KAMMENHUBER 1971: Annelies KAMMENHUBER, Das Verhältnis von Schriftduktus zu Sprachstufe im Hethitischen. MSS 29 (1971) s. 75-109.
- KAMMENHUBER 1973a: Annelies KAMMENHUBER, Materialien zu einem hethitischen Thesaurus. Lieferung ½. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1973, iv, 45, 16, 121, 18 s.
- KAMMENHUBER 1973b: Annelies KAMMENHUBER, Syn- und Diachronisches zu hethitisch *anda*, *andan* und *anda mema-*. In: FS Otten 1973, s. 141-160.
- KAMMENHUBER 1973c: Annelies KAMMENHUBER, recenze na CARRUBA 1970. Kratylos 16 (1973) s. 54-60.
- KAMMENHUBER 1974: Annelies KAMMENHUBER, Sporadische Univerbierungen von Adverbien und Verba composita. In: FS Güterbock, s. 151-164.
- KAMMENHUBER 1979: Annelies KAMMENHUBER, Probleme der Textdatierung in der Hethitologie (Beiträge zu umstrittenen Datierungskriterien für Texte des 15. bis 13. Jahrhunderts v. Chr.). Ed. by Annelies KAMMENHUBER et alii, Heidelberg (: C.

- Winter Universitätsverlag) 1979, 315 s. [THeth 9].
- KAMMENHUBER 1988: Annelies KAMMENHUBER, Ad absurdum geführte Textdatierung in der Hethitologie. In: FS Pugliese Carratelli, s. 95-99.
- KAMMENHUBER 1993: Annelies KAMMENHUBER, Die Sprachstufen des Hethitischen, In: Kleine Schriften 2, 441-474.
- KAMMENHUBER 1994: Annelies KAMMENHUBER, Einige Bemerkungen zum Hethitischen Zeichenlexikon von Christel Rüster und Erich Neu (1989) FS Hrouda, ed.: P. Calmeyer & col., 117-123.
- KASSIAN – YAKUBOVICH 2004: Alexei KASSIAN – Ylya YAKUBOVICH, ^DUTU^{4S} in Hittite Texts. In: GRODDEK – RÖßLE 2004, s. 395-407.
- KEMPINSKI 1983: Aharon KEMPINSKI, Syrien und Palästina (Kanaan) in der letzten Phase der Mittelbronze IIB – Zeit (1650-1570 v. Chr.), Wiesbaden (: Harrassowitz) 1983, 225 s.
- KIENLE ET ALLII 1959: Festschrift Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag am 27. August 1958 gewidmet. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1959, 505 s.
- KIMBALL 1999: Sara E. KIMBALL, Hittite Historical Phonology. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1999, 456 s. [IBS 95].
- KLENGEL 1990: Horst KLENGEL, KUB 60. Texte verschiedenen Inhalts. Berlin (: Akademie-Verlag) 1990, 50 s.
- KLENGEL 1999: Horst KLENGEL: Geschichte des hethitischen Reiches. Unter Mitw. von Fiorella Imparati, Volkert Haas und Theo P. J. van den Hout, Leiden, Boston, Köln (: Brill) 1999, XXVI, 428 S. m. Abb. 8° = Handbuch der Orientalistik: Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten, 34. Lw.
- KLINGER 1991: Jörg KLINGER, recenze na HUTTER 1988. WdO 22 (1991) s. 202-207.
- KLINGER 1995: Jörg KLINGER, Das Corpus der Masat-Briefe und seine Beziehungen zu den Texten aus Hattusa. ZA 85 (1995) s. 74-108.
- KLINGER 1996: Jörg KLINGER, Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1996, XX, 916 s. [StBoT 37].
- KLINGER 1998: Jörg KLINGER, recenze na POPKO 1995a. BiOr 55 (1998) s. 210-214.
- KLINGER 2000a: Jörg KLINGER, Zur Geschichte des hethitischen Reiches, recenze na KLENGEL 1998. OLZ 95 (2000) s. 5-13.
- KLINGER 2000b: Jörg KLINGER, „So weit und breit wie das Meer...“ – das Meer in Texten hattischer Provenienz, in: ARBEITMAN 2000, s. 151-172.
- KLINGER 2001a: Jörg KLINGER, Die hurritische Tradition aus Hattuša und das Corpus

- hurritischer Texte. In: FS HAAS, s. 197-208.
- KLINGER 2001b: Jörg KLINGER, Historische Texte: Aus der sogenannten „Palastchronik“.
In: TUAT Erg. 61-64.
- KLINGER 2007: Jörg KLINGER, Die Hethiter. München (: Verlag C. H. Beck) 2007, 128 s.
- KLINGER 2009: Jörg KLINGER, The Cult of Nerik – Revisited. In: StudAs 5 (2009) s. 97-107.
- KLINGER – NEU 1990: War die erste Computer-Analyse des Hethitischen verfehlt ?
Hethitica 10 (1990) s. 135-160.
- KOROŠEC 1974: Viktor KOROŠEC, Einiges zur inneren Struktur hethitischer Tempel nach der Instruktion für Tempelleute (KUB XIII, 4). In: FS Güterbock, s. 165-174.
- KOŠAK 1976: Silvin KOŠAK, The Hittite nuntarrijashas-Festival (CTH 626). Linguistica 16 (1976) s.55-64.
- KOŠAK 1980: Silvin KOŠAK, Dating of Hittite Texts: A Test. AnSt 30 (1980) s. 31-39.
- KOŠAK 1992: Silvin KOŠAK, Konkordanz der Keilschrifttafeln 1. Texte der Grabung 1931. Mit einer Einleitung von H. Otten. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1992, XI, 116 s., 59 Abb. [StBoT 34].
- KOŠAK 1995: Silvin KOŠAK, Konkordanz der Keilschrifttafeln 2. Texte der Grabung 1932. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1995, XI, 276 s., 151 Abb. [StBoT 39].
- KOŠAK 1998: Silvin KOŠAK, Konkordanz der Keilschrifttafeln 3/1. Texte der Grabung 1933: 1/c-1300/c. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1998, XII, 281 s., 141 Abb. [StBoT 42].
- KOŠAK 1999: Silvin KOŠAK, Konkordanz der Keilschrifttafeln 3/2. Texte der Grabung 1933: 1301/c-2809/c. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1999, XII, 395 s. 163 Abb. [StBoT 43].
- KRAMER 1961: Samuel Noah KRAMER, Mythologies of the Ancient World. New York (: Doubleday & Co.) 1961, s. 480.
- KRAMER 1977: Samuel Noah KRAMER, Mytologie starověku. Praha (: Orbis) 1977, 447 s. orig.: KRAMER 1961: Samuel Noah KRAMER, Mythologies of the Ancient World. New York (: Doubleday & Co.) 1961, s. 480. přel. Dana HEROLDOVÁ.
- KRONASSER 1955: Heinz KRONASSER, Vergleichende Laut- und Formenlehre des Hethitischen. Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1955.
- KRONASSER 1966: Heinz KRONASSER, Etymologie der hethitischen Sprache I. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1966, 590 s.
- KRONASER 1987: Heinz KRONASSER, Etymologie der hethitischen Sprache II.

- Ausführliche Indices zu Band I. (Zusammengestellt von E. Neu). Wiesbaden
(: Harrassowitz) 1987, 420 s.
- KÜHNE 1980: Cord Kühne, Bemerkungen zu einem hattischen Textensemble. ZA 70 (1980)
s. 93-104.
- KÜHNE 1986: Cord Kühne, Hethitisch *auli-* und einige Aspekte altanatolischer Opferpraxis.
ZA 76 (1986) s. 85-117.
- KÜHNE 1993: Cord Kühne, Zum Vor-Opfer im alten Anatolien. In: JANOWSKI ET ALLII
1993, s. 225-283.
- KÜMMEL 1973: Hans Martin KÜMMEL, Gesang und Gesanglosigkeit in der hethitischen
Kultmusik. In: FS Otten 1973, s. 169-178.
- KÜMMEL 1980: Hans Martin KÜMMEL, recenze na FRIEDRICH – KAMMENHUBER
1975. WdO 11 (1980) s. 167-170.
- KURYŁOWICZ 1979: Jerzy KURYŁOWICZ, Die hethitische *hi*-Konjugation. In: NEU –
MEID 1979, s. 143-146.
- LAROCHE 1947a: Emmanuel LAROCHE, Recherches sur les noms des dieux hittites. Paris
(: Librairie orientale et américaine) 1947, 141 s.
- LAROCHE 1947b: Emmanuel LAROCHE, Études „protohittites“, RA 41 (1947) s. 67-98.
- LAROCHE 1947c: Emmanuel LAROCHE, Hattic Deities and their Epithets. JCS 1 (1947) s.
187-216.
- LAROCHE 1948/49: Emmanuel LAROCHE, Études de vocabulaire. RHA 9/49 (1948/49)
s. 10-25.
- LAROCHE 1950: Emmanuel LAROCHE, Une conjuration bilingue Hatti-Hittite. JKF 1/2
(1950) s. 174-181.
- LAROCHE 1951: Emmanuel LAROCHE, Fragments hittites de Genève. RA 45 (1951) s.
131-138, 184-194.
- LAROCHE 1952: Emmanuel LAROCHE, Fragments hittites de Genève. RA 46 (1952) s.
42.50.
- LAROCHE 1955: Emmanuel LAROCHE, Études de vocabulaire V. RHA 13/57 (1955)
s. 72-88.
- LAROCHE 1957: Emmanuel LAROCHE, Catalogue des textes hittites. RHA 15/60 (1957) s.
30-89.
- LAROCHE 1959: Emmanuel LAROCHE, Dictionnaire de la langue louvite. Paris
(: Dépositaire Librairie Adrien-Maisonneuve) 1959, 179 s. [Bibliothèque
archéologique et historique de l'institute français d'archéologie d'Istanbul].

- LAROCHE 1965: Emmanuel LAROCHE, Textes mythologiques hittites en transcription. Première partie. Mythologie anatolienne. Paris (: Librairie C. Klincksieck) 1965, 118 s.
- LAROCHE 1968: Emmanuel LAROCHE, Textes de Ras Shamra en langue hittite. Ugaritica 5 (1968) s. 769-784.
- LAROCHE 1971: Emmanuel LAROCHE, Catalogue des textes hittites. Paris (: Éditions Klincksieck) 1971, 270 s. [Études et commentaires 75].
- LAROCHE 1972: Emmanuel LAROCHE, Catalogue des textes hittites. Supplément I., RHA 30, s. 94-133.
- LAROCHE 1973a: Emmanuel LAROCHE, Fleuve et ordalie en Asie mineure hittite. In: FS Otten 1973, s. 179-189.
- LAROCHE 1973b: Emmanuel LAROCHE, recenze na OTTEN – RÜSTER-WERNER. BiOr 30 (1973) s. 252.
- LEBRUN 1994: René LEBRUN, Questions oraculaires concernant le nouveau déroulement de fêtes secondaires de printemps et d'automne = CTH 568. Hethitica 12 (1994) s. 41-77.
- LÜHR 2001: Rosemarie LÜHR, Relativsätze im Hethitischen. In: WILHELM 2001, s. 333-346.
- LURAGHI 1992: Silvia LURAGHI, I verbi derivati in *-nu* e il loro valore causativo. In: CARRUBA 1992b, s. 153-180.
- MALLORY 1989: James Patrick MALLORY, In Search of the Indo-Europeans. Language, Archaeology and Myth. London (: Thames) 1989, 288 s.
- MARAZZI 1982: Massimiliano MARAZZI, „Costruiamo la reggia, „fondiamo“ la regalità“: Note intorno ad un rituale antico-ittita (CTH 414). VO 5 (1982) s. 117-169.
- MARAZZI 1988: Massimiliano MARAZZI, Note in margine all'editto reale KBo XXII 1. In: FS Pugliese Carratelli, s. 119-129.
- MASSON 2004: Emilia MASSON, *kurū – karuili*: sens, nuances et connotations. In: GRODDEK – RÖßLE 2004, s. 455-469.
- McMAHON 1995: Gregory McMAHON, Theology, Priests and Worship in Hittite Anatolia. In: CivANE 3, s. 1981-1995.
- McMAHON 2002: Gregory McMAHON, Comparative Observations on Hittite Rituals. In: YENER – HOFFNER 2002, s. 127-135.
- MEIER-BRÜGGER 2002⁸: Michael MEIER-BRÜGGER, Indogermanische Sprachwissenschaft. Berlin / New York (: Walter de Gruyter) 2002, XCVI, 316 s.

- MEIJER 1992: Diederick J. W. MEIJER: *Natural Phenomena. Their Meaning, Depiction and Description in the Ancient Near East*. Amsterdam / Oxford / New York / Tokyo (: Royal Netherlands Academy of Arts and Sc.) 1992, 306 s. [Verhandelingen, Afd. Letterkunde. Nieuwe reeks 152].
- MELCHERT 1992: Craig H. MELCHERT, *Hittite Vocalism*. In: CARRUBA 1992b, s. 181-196.
- MERIGGI 1963: Piero MERIGGI, *Anatolische Satzpartikeln*. RHA 21/72 (1963) s. 1-33.
- MERIGGI 1973: Piero MERIGGI, *Zu einigen Stellen hethitischer historischer Texte*. In: FS Otten 1973, s. 199-208.
- MERIGGI 1980: Piero MERIGGI, *Schizzo grammaticale dell'Anatolico*. Roma (: Accademia Nazionale dei Lincei) 1980, s. 243-410. [Atti della Accademia Nazionale dei Lincei, Memorie, Classe di scienze morali, storiche e filologiche, Serie VIII, sv. XXIV, Fasc. 3].
- MILLER 2001: Jared L. MILLER, *Anum-Hirbi and his Kingdom*. AoF 28 (2001), s. 65-101.
- del MONTE – TISCHLER 1978: *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*. Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes. Wiesbaden (: Dr. L. Reichert Verlag) 1978, 596 s. [Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients, Reihe B, Nr. 7/6, sv. 6].
- MOORE 1975: G. C. MOORE, *The Disappearing Deity Motiv in Hittite Texts: A Study in Religions History*. Oxford 1975. [PhD].
- NEU 1968a: Erich NEU, *Interpretation der hethitischen mediopassiven Verbalformen*. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1968, XV, 213 s. [StBoT 5].
- NEU 1968b: Erich NEU, *Das hethitische Mediopassiv und seine indogermanischen Grundlagen*. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1968, XIV, 208 s. [StBoT 6].
- NEU 1970: Erich NEU, *Ein althethitisches Gewitterritual*. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1970, V, 104 s., 2 Tf. [StBoT 12].
- NEU 1971: Erich NEU, *recenze na KAMMENHUBER 1969a*. IF 76 (1971) [1972], s. 259-260.
- NEU 1972: Erich NEU, *recenze na HOUWINK TEN CATE 1970*. IF 77 (1972 [1973]) s. 279-283.
- NEU 1974: Erich NEU, *Der Anitta-Text*. Wiesbaden, (: Harrassowitz) 1974, XIV, 157 s., 4 Tf. [StBot 18].
- NEU 1977: Erich NEU, *recenze na TISCHLER 1977*. IF 82 (1977 [1978]) s. 269-275.
- NEU 1979: Erich NEU, *Zum sprachlichen Alter des Hukkana-Vertrages*. ZVS 93 (1979) s.

- 64-84.
- NEU 1980a: Erich NEU, Althethitische Ritualtexte in Umschrift. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1980, XXIII, 250 s., 2 Tf. [StBot 25].
- NEU 1980b: Erich NEU, Studien zum endungslosen „Lokativ“ des Hethitischen, Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1980, 56 s. [IBS, Vorträge und Kleinere Schriften 23].
- NEU 1980c: Erich NEU, Akkad. ^{LÚ}MU-RI-DI = hethit. ^{LÚ}damšatallaš. In: FS Ranzoszek, s. 83-87.
- NEU 1981: Erich NEU, recenze na TISCHLER 1983. IF 86 (1981 [1982]) s. 344-351.
- NEU 1982: Erich NEU, Studie über den Gebrauch von Genitivformen auf -was des hethitischen Verbalsubstantivs -war. In: Gs Kronasser, s. 116-148.
- NEU 1983: Erich NEU, Glossar zu den althethitischen Ritualtexten. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1983, XVII, 373 s. [StBoT 26].
- NEU 1985: Erich NEU, Zum Alter der Pleneschreibung MA-A-AH-HA-AN in hethitischen Texten. Hethitica 6 (1985) s. 139-159.
- NEU 1990: Erich NEU, Der alte Orient. Mythen der Hethiter. In: BINDER – EFFE 1990, s. 90-177.
- NEU 1995: Erich NEU, Grammatische Skizze zum Text der althethitischen „Palastkronik“ (CTH 8) in: Th. P. J. van den Hout, J. de Roos: „Studio Historiae Ardens“, FS Ph. H. J. Houwink ten Cate, Leiden, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul, 225-244.
- NEU – MEID 1979: Hethitisch und Indogermanisch. Vergleichende Studien zur historischen Grammatik und zur dialektgeographischen Stellung der indogermanischen Sprachgruppe Altkleinasiens. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1979, 309 s. [IBS 25].
- NEU – OTTEN 1972: Hethitisch „Mann“, „Mannheit“. IF 77 (1972 [1973]) s. 181-190.
- NEU – RÜSTER 1973: Zur Datierung hethitischer Texte. In: FS Otten 1973, s. 221-242.
- NEU – RÜSTER 1975: Hethitische Keilschrift-Paläographie II. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1975, IX, 40 s., 11 Tf. [StBoT 21].
- NEUFELD 1971: Ephraim NEUFELD, The Hittite Laws. Translated into English and Hebrew with Commentary. London (: Luzac) 1971, 11, 209 s., 50 Tab.
- NEUMANN 1971a: Günter NEUMANN, recenze na OTTEN – SOUČEK 1969. IF 76 (1971 [1972]) s. 263-265.
- NEUMANN 1971b: Günter NEUMANN, recenze na OTTEN 1969. IF 76 (1971 [1972]) s.

- 267-271.
- NEUMANN 1978: Günter NEUMANN, recenze na HW². ZVS 92 (1978) s. 312-314.
- OETTINGER 1976a: Norbert OETTINGER, Der indogermanische Stativ. MSS 34 (1976) s. 109-149.
- OETTINGER 1976b: Norbert OETTINGER, Die militärischen Eide der Hethiter. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1976, 138 s. [StBoT 22].
- OETTINGER 1979: Norbert OETTINGER, *šawitra-* „Horn“, eine hethitische **-tro-*-Bildung. In: NEU – MEID 1979, s. 197-203.
- OETTINGER 1980: Norbert OETTINGER, Die *n*-Stämme des Hethitischen und ihre indogermanischen Ausgangspunkte. ZVS 94 (1980), s. 44-63.
- OETTINGER 1982: Norbert OETTINGER, Reste von *e*-Hochstufe im Formans hethitischer *n*-Stämme einschließlich des „*umna*“-Suffixes. In: Gs Kronasser, s. 162-177.
- OETTINGER 1992: Norbert OETTINGER, Die hethitischen Verbalstämme. In: CARRUBA 1992b, s. 213-252.
- OETTINGER 2002: Norbert OETTINGER, Die Stammbildung des hethitischen Verbums. Nachdruck mit einer kurzen Revision der hethitischen Verbalklassen. Dresden (: Verlag der TU Dresden). [Dresdner Beiträge zur Hethitologie 7].
- OSE 1944: Fritz OSE, Supinum und Infinitiv im Hethitischen. Leipzig (: J. C. Hinrichs Verlag) 1944, 96 s. [MVAeG 47/1].
- OTTEN 1944: Heinrich OTTEN, Zum Palaischen. ZA 48 (ZA NF 14) (1944) s. 119-145.
- OTTEN 1945/51: Heinrich OTTEN, Paläisch *ahu-* „trinken“ und *at-* „essen“. AfO 15 (1945-51) s. 81-82.
- OTTEN 1951: Heinrich OTTEN, Ein althethitischer Vertrag mit Kizzuwatna. JCS 5 (1951) s. 129-132.
- OTTEN 1953a: Heinrich OTTEN, Die inschriftlichen Funde. MDOG 86 (1953) s. 9-63.
- OTTEN 1953b: Heinrich OTTEN, Luvische Texte in Umschrift. Berlin (: Akademie-Verlag Berlin) 1953, 117 s. [Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Institut für Orientforschung. Veröffentlichung Nr. 17].
- OTTEN 1957: Heinrich OTTEN, Zwei althethitische Belege zu den Hapiru (SA.GAZ). ZA 52 (1957) s. 216-223.
- OTTEN 1959: Heinrich OTTEN, Zur Kontinuität eines altanatolischen Kultes. ZA 53 (1959) s. 174-184.
- OTTEN 1961: Heinrich OTTEN, Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy. ZA 54 (1961) s. 114-157.

- OTTEN 1964: Heinrich OTTEN, Schrift, Sprache und Literatur der Hethiter. In: WALSER 1964, s. 11-22.
- OTTEN 1968/69: Heinrich OTTEN, Neue Entdeckungen in Boğazköy. AfO 22 (1968/69) s. 107-113.
- OTTEN 1969: Heinrich OTTEN, Sprachliche Stellung und Datierung des Madduwatta-Textes. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1969, XII, 45 s., [StBoT 11].
- OTTEN 1970: Heinrich OTTEN, Keilschrifttexte aus Boğazköy XIX (aus dem Bezirk des Grossen Tempels). Berlin (: Gebrüder Mann Verlag) 1970, xvi, 50 Tf.
- OTTEN 1971a: Heinrich OTTEN, Ein hethitisches Festritual (KBo XIX 128). Wiesbaden (: Otto Harrassowitz) 1971, x, 76 s. [StBoT 13].
- OTTEN 1971b: Heinrich OTTEN, Materialien zum hethitischen Lexikon (Wörter beginnend mit *zu* ...). Wiesbaden (: Otto Harrassowitz) 1971, x, 52 s. [StBoT 15].
- OTTEN 1972: Heinrich OTTEN, Einleitung. In: RÜSTER 1972, s. VII-XI.
- OTTEN 1973: Heinrich OTTEN, Eine althethitische Erzählung um die Stadt Zalpa. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1973, XIII, 91 s., 4 Tf. [StBoT 17].
- OTTEN 1974: Heinrich OTTEN, Die Königin von Kaneš. In: CRRAI 19 (1974) s. 301-303.
- OTTEN 1975: Heinrich OTTEN, recenze na KAMMENHUBER 1973a. IF 80 (1976) s. 224-229
- OTTEN 1976a: Heinrich OTTEN, Bemerkungen zum Hethitischen Wörterbuch. Recenze na FRIEDRICH – KAMMENHUBER 1975. ZA 66 (1976) s. 89-104.
- OTTEN 1976b: Heinrich OTTEN, Zum *halentu*-Gebäude: Eine Klarstellung. IM 26 (1976) s. 13-17.
- OTTEN 1979: Heinrich OTTEN, Original oder Abschrift – zur Datierung von CHT 258. In: FS Laroche, s. 273-276.
- OTTEN ET ALLII 1992: Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp. Sedat Alp'a Armagan. Festschrift für Sedat Alp. Ankara (: Türk Tarih Kurumu Basimevi) 1992, xiv, 520 s. [Anadolu Medeniyetlerini Arastirma ve Tanitma Vakfi Yayınları 1].
- OTTEN – RÜSTER 1991: Heinrich OTTEN – Christel RÜSTER, Keilschrifttexte aus Boghazköi 34 (Hethitische Texte vorwiegend aus Büyükkale, Gebäude A). Berlin (: Gebrüder Mann Verlag) 1991, xvii, 50 s. [KBo 34].
- OTTEN – RÜSTER-WERNER 1976: Heinrich OTTEN – Christel RÜSTER-WERNER, Keilschrifttexte aus Boghazköi 20 (Insbesondere Texte aus Gebäude A). Berlin (: Gebrüder Mann Verlag) 1976, xvi, 53 s. [WVDOG 86; KBo 20].

- OTTEN – VON SODEN 1968: Das akkadisch-hethitische Vokabular KBo I 44 + KBo XIII 1. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1968, viii, 41 s., 5 Tf. [StBoT 7].
- OTTEN – SOUČEK 1969: Ein althethitisches Ritual für das Königspaar. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1969, VI, 138 s., 6 Tf. [StBoT 8].
- PECCHIOLI DADDI 1982: Franca PECCHIOLI DADDI, Mestieri, professioni e dignità nell'Anatolia ittita. Řím (: Edizioni dell'Ateneo), 1982, 652 s.
- PECCHIOLI DADDI 1988: Franca PECCHIOLI DADDI, A proposito di CTH 649. In: FS Pugliese Carratelli, s. 193-206.
- PECCHIOLI DADDI 1999: Franca PECCHIOLI DADDI, Riflessioni su alcuni testi appartenenti al corpus hattico. In: DE MARTINO – IMPARATI, s. 149-165.
- POLVANI 1988: Anna Maria POLVANI, Un oggetto del culto ittita: ^{GIŠ}zahurti. In: FS Pugliese Carratelli, s. 209-219.
- POPKO 1974: Maciej POPKO, Notes on Hittite Vocabulary. JCS 26 (1974) s. 181-182.
- POPKO 1975: Maciej POPKO, Zum hethitischen ^(KUŠ)kurša-. AoF 2 (1975) s. 65-70.
- POPKO 1978: Maciej POPKO, Kultobjekte in der hethitischen Religion (nach keilschriftlichen Quellen). Warszawa (: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego) 1978, 149 s.
- POPKO 1986: Maciej POPKO, Ein neues Fragment des hethitischen *nuntarriyašhaš*-Festrituals. AoF 13 (1986) s. 219-223.
- POPKO 1994: Maciej POPKO Zippalanda. Ein Kultzentrum im hethitischen Kleinasien. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1994, 335 s. [Theth 21].
- POPKO 1995a: Maciej POPKO, Religions of Asia Minor, Warsaw (: Academic Publications Dialog) 1995, 230 s.
- POPKO 1995b: Maciej POPKO, Towards a history of Hittite Religion, recenze na HAAS 1994. OLZ 90 (1995) s. 469-483.
- POPKO 1996: Maciej POPKO, Bezeichnungen für Brotbehälter im Hethitischen. AoF 23 (1996) s. 98-100.
- POPKO 2007: Maciej POPKO, Althethitisch? Zu den Datierungsfragen in der Hethitologie. In: FS Kořak, s. 575-581.
- POPKO – TARACHA 1988: Der 28. und der 29. Tag des hethitischen AN.TAH.ŠUM-Festes. AoF 15 (1988) s. 82-113.
- PRITCHARD 1955², James B. PRITCHARD, Ancient Near Eastern Texts relating to the Old Testament. Princeton (: Princeton University Press) 1955, XXI, 544 s.
- PUHVEL 1979: Joan PUHVEL, Hittite words with initial *pít/pát* sign. In: NEU – MEID

- 1979, s. 209-217.
- PUHVEL 1982: Joan PUHVEL, recenze na HW². JAOS 102 (1982) s.177-179.
- PUHVEL 1984: Joan PUHVEL, Hittite Etymological Dictionary I. (Words beginning with A) II (Words beginning with E and I). Berlin / New York / Amsterdam (: Mouton de Gruyter) 1984, 504 s. [Trens in Linguistic Documentation 1].
- PUHVEL 1991: Joan PUHVEL, Hittite Etymological Dictionary III. (Words beginning with H). Berlin / New York (: Mouton de Gruyter) 1991, 461 s. [Trens in Linguistic Documentation 5].
- PUHVEL 1997: Joan PUHVEL, Hittite Etymological Dictionary IV. (Words beginning with K). Berlin / New York (: Mouton de Gruyter) 1997, 333 s. [Trens in Linguistic Documentation 14].
- PUHVEL 2001: Joan PUHVEL, Hittite Etymological Dictionary V. (Words beginning with L. Indices to Volume 1-5). Berlin / New York (: Mouton de Gruyter) 2001, 187 s. [Trens in Linguistic Documentation 18].
- RASMUSSEN 1994: Jens Elmegard RASMUSSEN (ed.), In honorem Holger Pedersen. Kolloquium der Indogermanischen Gesellschaft vom 26. bis 28. März 1993 in Kopenhagen. Wiesbaden (: Dr. Ludwig Reichert Verlag) 1994, xvi, 520 s.
- REICHERT 1963 : P. REICHERT, Glossaire inverse de la langue hittite. RHA 21/73 (1963) s. 59-145
- RIEKEN 1999: Elisabeth RIEKEN, Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1999, XXIX, 608 s. [StBoT 44].
- RIEMSCHEIDER 1974: Kaspar Klaus RIEMSCHEIDER, Hurritische und hethitische Texte. München 1974 (mimeographed) [HHT].
- RIEMSCHEIDER 2004: Kaspar Klaus RIEMSCHEIDER, Die akkadischen und hethitischen Omentexte aus Boğazköy. Dresden (: Verlag der TU Dresden) 2004, li, 337 s. [Dresdner Beiträge zur Hethitologie 12].
- RICHTER – PRECHEL – KLINGER 2001: Thomas RICHTER – Doris PRECHEL – Jörg KLINGER (eds.), Kulturgeschichten. Altorientalische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag. Saarbrücken (: SDV Saarbrücker Druckerei und Verlag) 2001, xxiv, 500 s.
- RIX 1975: Flexion und Wortbildung. Akten der 5. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft. Regensburg, 9.-14. September 1973. Wiesbaden (: Dr. Ludwig Reichert Verlag) 1975, 389 s.
- RÖLLIG 1969: Wolfgang RÖLLIG, Lišan mithurti. W. von Soden zum 16.VI.1968 gewidmet

- von Schülern und Mitarbeitern. Kevelaer (: Verlag Butzon & Becker) / Neukirchen-Vluyn (: Neukirchener Verlag) 1969, xxviii, 331, vi Tf. [AOAT 1].
- ROCHBERG-HALTON 1987: Francesca ROCHBERG-HALTON (ed.), Language, Literature and History. Festschrift Erica Reiner. New Haven, Connecticut (: American Oriental Society) 1987, xii, 439 s., AOS [67].
- ROSENKRANZ 1959: Bernhard ROSENKRANZ, Zur hethitischen Orthographie und Lautlehre. In: FS Friedrich (1959) s. 417-426.
- ROSENKRANZ 1961: Bernhard ROSENKRANZ, Zu einigen Verbalformen des Hethitischen. ZA 54 (1961) s. 105-113.
- ROSENKRANZ 1969: Bernhard ROSENKRANZ, Die Struktur der hethitischen Sprache. ZDMG Suppl. I. 1. (1969) s. 164-169.
- ROSENKRANZ 1978: Bernhard ROSENKRANZ, Vergleichende Untersuchungen der altanatolischen Sprachen. Mouton 1978, 20, 169 s. [Trends in Linguistics. State-of-the-Art Reports 8].
- ROSENKRANZ 1973: Bernhard ROSENKRANZ: Kultisches Trinken und Essen bei den Hethitern. In: FS Otten 1973, s. 283-289.
- ROST 1953: Liane ROST, Ein hethitisches Ritual gegen Familienzweist. MIO 1 (1953) s. 345-379.
- ROSKOWSKA-MUTSCHLER 2007: Hanna ROSKOWSKA-MUTSCHLER, Hethitische Texte in Transkription KBo 44. Wiesbaden (: Harrassowitz Verlag) 2007, XVII, 257 s. [DBH 22].
- RÜSTER 1972: Christel RÜSTER, Hethitische Keilschrift-Paläographie. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1972, XII, 42 s., 11 Tf. [StBoT 20].
- RÜSTER – NEU 1989: Hethitisches Zeichenlexikon. Wiesbaden (: Harrassowitz). 1989, 388 s. [StBoT Beih. 2].
- RÜSTER – NEU 1993: Konträrindex der hethitischen Keilschriftzeichen. Wiesbaden (: Harrassowitz). 1993, IX, 173 s. [StBoT 40].
- SCHULER 1969: Ernst von SCHULER, *marnu'ātum* – ein kleinasiatisches Lehnwort im Altassyrischen. In: FS von Soden, s. 317-322.
- SCHULER 1982: Ernst von SCHULER, Hethitische Rechtsbücher. Die hethitischen Gesetze. In: TUAT 1.1 (1982) s. 96-123.
- SCHUSTER 1974: Hans-Siegfried SCHUSTER, Die hattisch-hethitischen Bilinguen. I. Einleitung, Texte und Kommentar. Teil 1. Leiden (: E. J. Brill) 1974, xviii, 148 s.
- SCHWARTZ 1947: Ben SCHWARTZ, A Hittite Ritual Text (KUB 29.1 = 1870/c). Or NS 16

- (1947) s. 23-55.
- SIEGELOVÁ 1971: Jana SIEGELOVÁ, Appu-Märchen und Hedammu-Mythus. Wiesbaden (: Otto Harrassowitz) 1971, x, 128 s. [StBoT 14].
- SIEGELOVÁ 1984: Jana SIEGELOVÁ, Gewinnung und Verarbeitung von Eisen im Hethitischen Reich im 2. Jahrtausend v.u.Z. *Annals of the Náprstek Museum* 12 (1984) s. 71-168.
- SIEGELOVÁ 1986: Jana SIEGELOVÁ, Hethitische Verwaltungspraxis im Lichte der Wirtschafts- und Inventardokumente. Praha (: Národní muzeum) 1986, 3 sv.
- SIEGELOVÁ 1986: Jana SIEGELOVÁ, Metalle und Metallurgie. II. In den hethitischen Texten. In: *RIA* 8 (1986) s. 112-119.
- SIEGELOVÁ 1994: Jana SIEGELOVÁ, Anwendung von Kupfer und Bronze in Anatolien anhand der hethitischen Texte. In: *WARTKE* 1994, s. 119-124.
- SIEGELOVÁ 2001: Jana SIEGELOVÁ, Treatment and Usage of Iron in the Hittite Empire in the 2nd Millennium B.C. *Mediterranean Archaeology* 14 (2001) s. 189-193.
- SINGER 1975: Itamar SINGER, Hittite *hílammar* and Hieroglyphic Luwian **híłana*. *ZA* 65 (1975) s. 69-103.
- SINGER 1983: Itamar SINGER, The Hittite KILAM Festival. I. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1983, XVII, 179 s., 3 Abb. [StBoT 27].
- SINGER 1984: Itamar SINGER, The Hittite KILAM Festival. II. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1984, VIII, 251 s. [StBoT 28].
- SINGER 2002: Itamar SINGER, Hittite Prayers. Leiden – Boston – Köln (: Brill) 2002, xiii, 141 s. [Society of Biblical Literature, Writings from the Ancient World 11].
- SOMMER – FALKENSTEIN 1938: Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattušili I. (Labarna II.). München (: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Kommission bei der C. H. Beck'schen Verlagsbuchhandlung) 1938, 288 s., 3 Tf. [Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften NF 16].
- SOUČEK – SIEGELOVÁ 1996: Vladimír SOUČEK – Jana SIEGELOVÁ, Systematische Bibliographie der Hethitologie 1915-1995. Zusammengest. unter Einschluss der einschlägigen Rez.en von V. S. und J. S. Praha (: Národní muzeum) 1996, 3 sv. (343, 330, 448 s.).
- SOYSAL 2000: Oğuz SOYSAL, Bazı Kayıp, gözden kaçmış ve yanlış saptanmış hattice fragmanlar. *ArchAn* 4 (2000) s. 177-205.
- SOYSAL 2001: Oğuz SOYSAL, Ist das hattische Wort für „Kuh“ gefunden? *AoF* 28 (2001) s. 282-8.

- SOYSAL 2002a: Oğuz SOYSAL, Einige vermißte, übersehene oder verkannte hattische Fragmente. In: Gs *Imparati*, s. 753-781.
- SOYSAL 2002b: Oğuz SOYSAL, Zur Herkunft eines gemeinsamen Wortes in Altanatolien: *parninka/i-*. In: Fs Popko, s. 315-337.
- SOYSAL 2004: Oğuz SOYSAL, Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung. Leiden – Boston (: Brill) 2004, xxii, 1029 s. [Handbuch der Orientalistik. I/74].
- SOYSAL 2005: Oğuz SOYSAL, Beiträge zur althethitischen Geschichte (III). Kleine Fragmente historischen Inhalts. ZA 95 (2005) s. 121-144.
- STARKE 1977: Frank STARKE, Die Funktionen der dimensionalen Kasus und Adverbien im Althethitischen. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1977, X, 215 s. [StBoT 23].
- STARKE 1978: Frank STARKE, recenze na ÜNAL 1978. OrNS 50 (1978) s. 466-471.
- STARKE 1985: Frank STARKE, Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1985, XV, 465 s., 1 Tf. [StBoT 30].
- STARKE 1990: Frank STARKE, Untersuchungen zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1990, XXVI, 705 s., 1 Tf. [StBoT 31].
- STEINER 1984: Gerd STEINER, Struktur und Bedeutung des sog. Anitta-Textes. OA 23 (1984) s. 54-73.
- STERNEMANN 1965: Reinhard STERNEMANN, Temporale und konditionale Nebensätze des Hethitischen. MIO 11 (1965) s. 231-274.
- STURTEVANT 1933: Edgar H. STURTEVANT, A Comparative Grammar of the Hittite Language. Philadelphia (: Linguistic Society of America. University of Pennsylvania) 1933, 320 s.
- STURTEVANT 1951²: Edgar H. STURTEVANT, A Comparative Grammar of the Hittite Language. New Haven (: Yale University Press) 1951, 199 s.
- SZABÓ 1971: Gabrielle SZABÓ, Ein hethitisches Entsühnungsritual für das Königspaar Tuthaliya und Nikalmati. Heidelberg (: Carl Winter Universitätsverlag) 1971, 143 s. [THeth 1].
- SZEMERÉNYI 1979: Oswald SZEMERÉNYI, Palaic and the Indo-European Laryngeals. In: FS Laroche, s. 315-319.
- TARACHA 2002: Piotr TARACHA, *Silva anatolica*. Anatolian Studies presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday. Warsaw (: Agade) 2002, xxviii, 369 s.
- TISCHLER 1977: Johann TISCHLER, Hethitisches etymologisches Gossar. Mit Beiträgen von Günter Neumann. Lieferung 1. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der

- Universität Innsbruck) 1977, 190 s.
- TISCHLER 1981: Johann TISCHLER, recenze na CHD. WO 12 (1981) s.186-189.
- TISCHLER, 1982: Johann TISCHLER, Zur Entstehung der *-hi*-Konjugation: Überlegungen an Hand des Flexionsklassenwechsels. In: Gs Kronasser, s. 235-249.
- TISCHLER 1983: Johann TISCHLER, Hethitisches Etymologisches Glossar. Mit Beiträgen von G. Neumann. Teil I/1-4 (A-K). Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1983, 702 s. [IBS 20].
- TISCHLER 1990: Johann TISCHLER, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil I/5-6, (L-M). Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1990, 244 s. [IBS 20].
- TISCHLER 1991a: Johann TISCHLER, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil II, (N). Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1991, s. 245-355 [IBS 20].
- TISCHLER 1991b: Johann TISCHLER, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil III/8, (T, D/1). Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1991b, 170 s. [IBS 20].
- TISCHLER 1993: Johann TISCHLER, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil III/9, (T, D/2). Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1993, s. 171-328 [IBS 20].
- TISCHLER 1994: Johann TISCHLER, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil III/10, (T, D/3). Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 1994, s. 329-505 [IBS 20].
- TISCHLER 2001: Johann TISCHLER, Hethitisches Handwörterbuch. Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen. Innsbruck (: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck) 2001, 298 s. [IBS 102].
- TORRI 2003: Giulia TORRI, La similitudine nella magia anatolica ittita. Roma (: Herder) 2003, XVIII, 205 s.
- ÜNAL 1978: Ahmet ÜNAL, Ein Orakeltext über die Intrigen am hethitischen Hof (KUB XXII 70 = Bo 2011). Heidelberg (: C. Winter Universitätsverlag) 1978, 177 s. [THeth 6].
- ÜNAL 1985: Ahmet ÜNAL, Beiträge zum Fleischverbrauch in der hethitischen Küche: Philologische Anmerkungen zu einer Untersuchung von A. von den Driesch und J. Boessneck über die Tierknochenreste aus Boğazköy-Hattuša. OrNS 54 (1985) s. 419-438.
- ÜNAL 1986: Ahmet ÜNAL, Das Motiv der Kinderaussetzung in den altanatolischen

- Literaturen. In: CRRAI 32 (1986) s. 129-136.
- ÜNAL 1994: Ahmet ÜNAL, Hethitisch-altanatolische Mythen, Legenden, Epen und Märchen aus dem Staatsarchiv von Hattusa. Hurro-hethitische Bilinguen. In: TUAT 3/4 (1994) s. 802-865.
- ÜNAL 1998: Ahmet ÜNAL, Hittite and Hurrian Cuneiform Tablets from Ortaköy (Çorum) Central Turkey. With two Excurses on the „Man of the Storm God“ and a Full Edition of KBo 23.27. Istanbul (: Simurg) 1998, 123. s.
- VAVROUŠEK 1984: Petr VAVROUŠEK, Letzte Beiträge zu heth. *Éhalentu(wa)-, hilammar* und *Éarkiu-*. ArOr 52 (1984) s. 190-193.
- WALSER 1964: Gerold WALSER (Ed.) Neuere Hethiterforschung. Wiesbaden (: F. Steiner Verlag) 1964, 144 s.
- WARTKE 1994: Ralf-B. WARTKE (ed.), Handwerk und Technologie im Alten Orient. Ein Beitrag zur Geschichte der Technik im Altertum. Internationale Tagung, Berlin 12.-15. März 1991. Mainz (: Verlag Philipp von Zabern) 1994, 151 s.
- WATKINS 1975: Calvert WATKINS, Die Vertretung der Laryngale in gewissen morphologischen Kategorien in den indogermanischen Sprachen Anatoliens. In: RIX 1975, s. 358-378.
- WEITENBERG 1979: Joseph J. S. WEITENBERG, Einige Bemerkungen zu den hethitischen Diphthong-Stämmen. In: NEU – MEID 1979, s. 289-303.
- WEITENBERG 1992: Joseph J. S. WEITENBERG, The Uses of Asyndesis and Particles in Old Hittite Simple Sentences. In: CARRUBA 1992b, s. 305- 353.
- WERNER 1967: Rudolf WERNER, Hethitische Gerichtsprotokolle. Wiesbaden (: Harrassowitz) 1967, 89 s. [StBoT 4].
- WILHELM 2001: Gernot WILHELM (ed.), Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie. Würzburg, 4.-8. Oktober 1999. Wiesbaden (: Harrassowitz) 2001, xxiv, 759 s., 70 Abb., 18 Tf. [StBoT 45].
- WINKELS 1987: H. WINKELS, recenze na SINGER 1983/84. OLZ 82 (1987) s. 356-8.
- WINN 1974: Shan M. M. WINN, Thoughts on the Question of Indo-European Movements into Anatolia and Iran. JIES 2 (1974) s. 117-142.
- WINN 1981: Shan M. M. WINN, Burial Evidence and the Kurgan Culture in Eastern Anatolia c. 3000 B.C.: An Interpretation. JIES 9 (1981) s. 113-118.
- YAKAR 1981: Jak YAKAR, The Indo-Europeans and Their Impact on Anatolian Cultural Development. JIES 9 (1981) s. 94-112.
- YENER – HOFFNER 2002: Recent Developments in Hittite Archaeology and History.

- Papers in Memory of Hans G. Güterbock. Winona Lake, Indiana (: Eisenbrauns) 2002, vi, 212 s.
- YOSHIDA 1996: Daisuke YOSHIDA, Untersuchungen zu den Sonnengottheiten bei den Hethitern. Schwurgötterliste, helfende Gottheit, Feste. Heidelberg (: Universitätsverlag C. Winter) 1996, xviii, 391 s. [THeth 22].
- ZEILFELDER 2001: Susanne ZEILFELDER, Archaismus und Ausgliederung. Studien zur sprachlichen Stellung des Hethitischen. Heidelberg (: Universitätsverlag C. Winter) 2001, 315 s. [Indogermanische Bibliothek, Dritte Reihe].
- ZINKO 2001: Christian ZINKO, Bemerkungen zu einigen hethitischen Pflanzen und Pflanzennamen. In: WILHELM 2001, s. 739-759.
- ZINKO 2004: Michaela ZINKO, Bedeutungswandel im Hethitischen: Zum semantischen Feld KRANKHEIT im Hethitischen. In: GRODDEK – RÖßLE 2004, s. 667-690.
- ZUNTZ 1936: Leonie ZUNTZ, Die hethitischen Ortsadverbien *arha*, *parā*, *piran* als selbständige Adverbien und in ihrer Verbindung mit Nomina und Verba. Inaugural-Dissertation. München (: Ludwig-Maximilians-Universität zu München) 1936, 119 s.

Další prameny:

Collins, B. J.: <http://www.mesas.emory.edu/hittitehome/CTHHP.html>.

Košak, S.: <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/> (leden 2011). Verze 1.81.